

El-Bidaye ve'n-Nihaye

BÜYÜK İSLÂM TARİHİ

İbn Kesîr

EL BİDÂYE VE'N-NİHÂYE

BÜYÜK İSLÂM TARİHİ İbn Kesîr

13

Çeviren:
Mehmet KESKİN

ÇAĞRI YAYINLARI

Divanyolu, Klodfarer Cd. No: 16/1

Sultanahmet/ İSTANBUL

Tel: 516 20 80 - 81

Fax: 516 20 82

İÇİNDEKİLER

Hicretin Beşyüzsekseninci Senesi.....	15
Hicretin Beşyüzseksenbirinci Senesi.....	16
Hicretin Beşyüzseksenbirinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Mühezzebüddin Abdullah b. Es'ad el-Musılî, Emir Nasirüddin Muhammed b. Şirkuh, Mahmudî b. Muhammed b. Ali b. İsmail, Emir Sadeddin Mes'ud, Sit Hatun İsmetüddin, Hafızü'l-Kebir Ebu Musa el-Medîni, Süheylî Ebü'l-Kasım	18
Hicretin Beşyüzseksenikinci Senesi.....	20
Ebu Muhammed Abdullah b. Ebi'l-Vahş.....	22
Hicretin Beşyüzseksenüçüncü Senesi.....	22
Kudüs'ün fethi.....	26
Fethedilişinden sonra Kudüs'te kılınan ilk cuma namazı.....	28
Garip bir nükte.....	31
Hicretin Beşyüzseksenüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Abdü'l-Mugis b. Züheyr el-Harbî, Ali b. Hattab b. Halef, Emir Şemsüddin Muhammed b. Abdülmelik b. Mukaddem, Muhammed b. Ubeydullah, Nasr b. Futyan b. Matar, Ebü'l-Hasan ad-Damigani.....	34
Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesi.....	36
Sıfî ve Hısn-ı Kevkeb'in Fethi.....	37
Hicretin Beşyüzseksendördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emirü'l-Kebir Sülaletü'l-Müluk ve's-Selatin, Ebu Muhammed Abdullah b. Ali, Hafız Hazîmi	38
Hicretin Beşyüzseksenbeşinci Senesi, Akkâ olayı.....	40
Hicretin Beşyüzseksenbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Kadı Şerefüddin Ebu Sa'd, Ahmed b. Abdurrahman b. Vehban, Fakih Emir Ziyaüddin İsa el-Hakkârî, Mübarek b. Mübarek el-Kerhî	40
Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesi.....	43
Hicretin Beşyüzseksenaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Alman Hükümdarı, Muhammed b. Muhammed b. Abdullah.....	43
Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesi.....	52
Düşmanın Akkâ şehrini Sultan Selahaddin'in elinden alması.....	53
Akkâ'nın alınmasından sonra meydana gelen olaylar.....	54
Hicretin Beşyüzseksenyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Melik Muzaffer, Emir Hüsameddin Muhammed b. Ömer b. Laşin, Emir Alemüddin Süleyman b. Haydar el-Halebî, Safî b. Faiz, Mühassıs Hekim Es'ad b. Mitran, Şeyh Necmeddin.....	58
Hicretin Beşyüzseksensekizinci Senesi.....	60
Hicretin Beşyüzseksensekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Kadî Şemsed- din Muhammed b. Muhammed b. Musa, Seyfeddin Ali b. Ahmed el-Meştub, Ana- dolu Hükümdarı İzzeddin Kılıçarslan b. Mes'ud, Nasr b. Mansur en-Nümeyrî	61
Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesi.....	61
Sultan Selahaddin'in Terekesi ve Biyografisi.....	68
Hicretin Beşyüzseksendokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan Selahaddin Eyyubî, Ahlat valisi Emir Begtimur, Atabeg İzzeddin Mes'ud, Cafer b. Muhammed b. Fatira, Yahya b. Said b. Gazî, Seyyide Zübeyde, Şeyha Saliha Fatıma Hatun, Halife Nâsır, İbn Cevzî'den Adî'nin beyitlerine ekleme yapmasını talep ediyor.....	69
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesi.....	72
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan Selahaddin Eyyubî, Ahlat valisi Emir Begtimur, Atabeg İzzeddin Mes'ud, Cafer b. Muhammed b. Fatira, Yahya b. Said b. Gazî, Seyyide Zübeyde, Şeyha Saliha Fatıma Hatun, Halife Nâsır, İbn Cevzî'den Adî'nin beyitlerine ekleme yapmasını talep ediyor.....	76
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesi.....	77
Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan Selahaddin Eyyubî, Ahlat valisi Emir Begtimur, Atabeg İzzeddin Mes'ud, Cafer b. Muhammed b. Fatira, Yahya b. Said b. Gazî, Seyyide Zübeyde, Şeyha Saliha Fatıma Hatun, Halife Nâsır, İbn Cevzî'den Adî'nin beyitlerine ekleme yapmasını talep ediyor.....	79

Hicretin Beşyüzdoksanıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. İsmail b. Yusuf, eş-Şatibiye Adlı Manzum eserin yazarı: İbn Şatibi.....	80
Hicretin Beşyüzdoksanbirinci Senesi.....	81
Ali b. Hassan b. Safır.....	83
Hicretin Beşyüzdoksanikinci Senesi.....	84
Vezir Müeyyedüddin Ebü'l-Fadl, Fahr Mahmud b. Ali, Şair Ebü'l-Gana'im Muhammed b. Ali, Fakih Ebü'l-Hasan Ali b. Said, Şeyh Ebu Şücâ'.....	85
Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesi.....	86
Hicretin Beşyüzdoksanüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Seyfü'l-İslâm Tuğtekin, Emirü'l-Kebir Ebü'l-Heycâ es-Semîn el-Kürdî Bağdat Kadısı Ebu Talip Ali b. Ali b. Hibetullah b. Muhammed Bağdat'taki Tâliblerin Nakibi Seyyid Şerif, Sit Azra Binti Şahinşah.....	88
Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesi.....	90
Hicretin Beşyüzdoksandördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Avam b. Ziyade, Kadı Ebü'l-Hasan Ali b. Recâ b. Züheyr, Emir İzzeddin Cordî.....	91
Hicretin Beşyüzdoksanbeşinci Senesi, Mısır Hükümdarı Aziz'in vefatı.....	92
Sultan Ebu Muhammed Yakub b. Yusuf.....	94
Hicretin Beşyüzdoksanbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emir Mücahidüddin Kaymaz er-Rumî, Ebü'l-Hasan Muhammed b. Cafer Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Kasım.....	97
Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesi.....	98
Hicretin Beşyüzdoksanaltıncı Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sultan Alaeddin Harezmi şah, Nizameddin b. Mes'ud b. Ali, Ebü'l-Ferec b. Abdü'l-Mün'im b. Abdülvehhab, Fakih Mecdüddin, Emir Sârimüddin Kaymaz, Emir Lülü', Şeyh Şihabüddin et-Tusî, Şeyh Zahireddin Abdüsselâm el-Fârisî, Şeyh ve Allame Bedreddin b. Asker, Şair Ebü'l-Hasan Ali, Ebu Ali Abdurrahim b. Kâdî'l-Eşref.....	99
Hicretin Beşyüzdoksanyedinci Senesi.....	101
Hicretin Beşyüzdoksanyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdurrahman b. Ali, İsfahanlı Kâtip İmad, Meklebe b. Abdullah el-Müstencidî, Ebu Mansur b. Ebî Bekir b. Şücâ', Ebu Tahir Berekât b. İbrahim.....	104
Hicretin Beşyüzdoksansekizinci Senesi.....	107
Hicretin Beşyüzdoksansekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Kadı İbn Zekî, Hatip Doleî, Şeyh Ali b. Ali b. Aliş, Sadr Ebu's-Senâ Hammad b. Hibetullah, Yenfuşâ Binti Abdullah, Şair İbn Muhtesib Ebu's-Şükr.....	113
Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesi.....	113
Şihabeddin'in Kardeşi Melik Gıyaseddin el-Gurî.....	114
Hicretin Beşyüzdoksandokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emir Alemüddin Ebu Mansur, Kadı Ziya eş-Şehrezorî, Abdullah b. Ali b. Nasr b. Hamza, Vaiz İbn Necâ, Şeyh Ebü'l-Berekât, Sit Celile Zümrüt Hatun.....	116
Hicretin Altiyüzüncü Senesi.....	116
Hicretin Altiyüzüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Ebü'l-Kasım Bahâeddin, Hafız Abdülğani el-Makdisî, Şair Benani, Ebu Saîd Hasan b. Hâlid, Irakî Muhammed b. Irakî.....	117
Hicretin Altiyüzbirinci Senesi.....	119
Hicretin Altiyüzbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Hasan b. Anter b. Sâbit el-Hülfî, Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Mes'ud, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Bertals es-Sincarî, Ebü'l-Fadl b. İtyas b. Cami el-Erâkî, Ebü's-Saadat el-Hülfî, Ebu Galib b. Kemnune.....	120
Hicretin Altiyüzikinci Senesi.....	122
Hicretin Altiyüzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Hasan b. Anter b. Sâbit el-Hülfî, Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Mes'ud, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Bertals es-Sincarî, Ebü'l-Fadl b. İtyas b. Cami el-Erâkî, Ebü's-Saadat el-Hülfî, Ebu Galib b. Kemnune.....	125
Hicretin Altiyüzikinci Senesi.....	126
Hicretin Altiyüzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Hasan b. Anter b. Sâbit el-Hülfî, Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Mes'ud, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Bertals es-Sincarî, Ebü'l-Fadl b. İtyas b. Cami el-Erâkî, Ebü's-Saadat el-Hülfî, Ebu Galib b. Kemnune.....	127
Hicretin Altiyüzikinci Senesi.....	129
Hicretin Altiyüzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Hasan b. Anter b. Sâbit el-Hülfî, Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah, Ebü'l-Abbas Ahmed b. Mes'ud, Ebü'l-Fidâ İsmail b. Bertals es-Sincarî, Ebü'l-Fadl b. İtyas b. Cami el-Erâkî, Ebü's-Saadat el-Hülfî, Ebu Galib b. Kemnune.....	129

Hicretin Altıyüzikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şerefüddin Ebu'l-Hasan, Taki İsa b. Yusuf, Ebu'l-Ganâim Merki Sehlar el-Bağdadi, Ebül-Hasan Ali b. Suad el-Farisi, Hatun, Emir Mücireddin Taştekin el-Müstencidi..	130
Hicretin Altıyüzüçüncü Senesi; Fakih Ebu Mansur, Şeyh Abdülkadir Geylani'nin oğlu Abdürrezzak, Ebül-Hazm Mekki b. Ziyen, Hadim İkbâl.....	132
Hicretin Altıyüzdördüncü Senesi.....	133
Hicretin Altıyüzdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emir Bün-yamin b. Abdullah, Hanbel b. Abdullah, Abdurrahman b. İsa, Emir Zeyneddin Karaca es-Selahî, Abdülaziz et-Tabib, Afif b. ed-Derahî, Ebu Muhammed Cafer b. Muhammed.....	134
Hicretin Altıyüzbeşinci Senesi.....	135
Hicretin Altıyüzbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Bahtiyar, Mısır Kadîkâdatı.....	136
Hicretin Altıyüzaltıncı Senesi.....	137
Hicretin Altıyüzaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Kadı Esad b. Mematî, Ebu Yakup Yusuf b. İsmail, Ebu Abdillah Muhammed b. Hasan, Ebül-Mevahib Ma'tuk b. Menî', İbn Harruf, Ebu Ali Yahya b. er-Rebbî, Caâmiü'l-Usûl ve'n-Nihaye adlı eserin sahibi İbnü'l-Esir, Mücellid el-Mutarrezi en-Nahvî el-Harezmî, Melik Muğîs, Mes'ud b. Selahaddin, Fahri Râzî.....	138
Hicretin Altıyüzyedinci Senesi.....	139
Musul Valisi Nureddin'in Vefatı.....	140
Hicretin Altıyüzyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Ebu Ömer Hadis Şeyhi İbn Taberzed, Sultan Melik Adil Arslan Şah, İbn Sekîne Abdülvehhab b. Ali, Muzaffer b. Sasîr.....	141
Hicretin Altıyüzsekizinci Senesi.....	142
Hicretin Altıyüzsekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Şeyh İmadüddin Tacüddin İbn Hamdûn, Anadolu Hükümdarı Hüseyinşâh, Emir Fahreddin Serkis, Şeyhül-Kebîr Muammer er-Rahle Ebül-Kasım, Kâsimüddin Türkmanî....	143
Hicretin Altıyüzdokuzuncu Senesi.....	144
Hicretin Altıyüzdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Melik Evhad Necmeddin Eyyûb, Harem Fakihî ve Mekke Şerifi, Kurra ve Muhaddin Ebu İshak İbrahim, Ebü'l-Feth Muhammed b. Sa'd b. Muhammed ed-Dibacî, Şeyh Salih Ebu'l-Bekâ.....	145
Hicretin Altıyüzonuncu Senesi.....	146
Hicretin Altıyüzonuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Ebu'l-Fadl Ahmed b. Mes'ûd, Şeyh Ebül-Fadl b. İsmail, Vezir Muizzüddin Ebül-Meâlî, Sencer b. Abdullah en-Nasırî el-Halifetî, Kadı es-Sülâmiye, Tacü'l-Ümena, Nessâbe el-Kelbî, Meşhur Tabib Mühezzeb, Kanûn adı verilen Mukaddime adlı eserin sahibi Cezulî.....	147
Hicretin Altıyüzonbirinci Senesi.....	148
Hicretin Altıyüzonbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; İbrahim b. Ali Rükün Abdüsselâm b. Abdülvehhab, Ebu Muhammed Abdülaziz b. Mahmud b. Mübarek, Hafız Ebül-Hasan Ali b. Enceb.....	149
Hicretin Altıyüzonikinci Senesi.....	150
Hicretin Altıyüzonikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hafız Abdülkadir er-Ruhavî (Urfalı), Amâ Vecih, Ebu Muhammed Abdülaziz, Şeyh Fakih Kemaleddin Mevdûd.....	151
Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesi.....	152
Hicretin Altıyüzonüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Melik Zahir Ebu Mansur, Zeyd b. Hasan, İzz Muhammed b. Hafız Abdülganî el-Makdisî,	153

Hicretin Altıyüzyirmüçüncü Senesi; Halife Zâhir'in Vefatı ve oğlu Müstansır'ın hilafete geçişi, Müstansır Billah el-Abbasi'nin Halifeligi.....	234
Hicretin Altıyüzyirmüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Cemal el-Mısıri, Dımaşk Valisi Mutemid, Salihye Yolundaki Şebeliye vakfının sahibi, Dımaşk'ta ve Halep'teki Revahiye vakıflarının sahibi, Ebu Muhammed Mahmud b. Mevdud b. Mahmud, Yakut b. Abdullah.....	241
Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesi.....	241
Hicretin Altıyüzyirmidördüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Cengizhan, Sultan Melikü'l-Muazzam, Ebü'l-Meâli Es'ad b. Yahya, Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Muhammed, Ebü'n-Necm Muhammed b. Kasım b. Hibetullahet-Tikriti.....	242
Hicretin Altıyüzyirmibeşinci Senesi.....	250
Hicretin Altıyüzyirmialtıncı Senesi.....	251
Hicretin Altıyüzyirmialtıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Kâmil'in oğlu Melik Mes'ud Ataz, Muhammed es-Sebtî en-Neccâr, Ebü'l-Hasan Ali b. Salim, Ebu Yusuf Yakub b. Sabir el-Harrani, Ebü'l-Fütuḥ Nasr b. Ali el-Bağdadî, Ebü'l-Fadl Cebrail b. Mansur.....	255
Hicretin Altıyüzyirmiyedinci Senesi.....	256
Hicretin Altıyüzyirmiyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Zeynü'l-Ümena Ebü'l-Berekat, Şeyh Bayram el-Mardinî.....	257
Hicretin Altıyüzyirmisekizinci Senesi.....	258
Hicretin Altıyüzyirmisekizinci Senesi vefat edenler; Yahya b. Mutî b. Abdünnur, Tabip Dahvar, Kadı Ebu Ğanim b. Adim, Ebü'l-Kasım Abdülmecid b. Acemî el-Halebî, Ebu İshak İbrahim b. Abdülkerim, Mecd el-Behnesi, Cemalü'd-Devle, Melik Emced, Bahramşah b. Ferruḥşah b. Şahinşah, Celaeddin Tekiş..	264
Hicretin Altıyüzyirmidokuzuncu Senesi.....	264
Hicretin Altıyüzyirmidokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hafız Muhammed b. Abdülganî, Cemal Abdullah b. Hafız Abdülganî el-Makdisî, Ebu Ali Hüseyin b. Ebubekir el-Mübarek, Ebü'l-Feth Mes'ud b. İsmail, Ebu Bekir Muhammed b. Abdülvehhab, Hüsam b. Gazzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ali, Ebü's-Senâ Mahmud b. Ralî, Nahivci İbn Mutî Yahya.....	267
Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesi.....	268
Hicretin Altıyüzotuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Kasım Ali b. Şeyh Ebu Ferec b. Cevzî, Vezir Safiyyüddin b. Şükür, Melik Nasirüddin Mahmud, Kadı Şerefüddin İsmail b. İbrahim, Melik Muzaffer Ebu Said Gökbörü, Melik Aziz b. Osman b. Âdil, Ebü'l-Mehâsin Muhammed b. Nasreddin b. Nasr, Şeyh Şihabeddin Sühreverdî, Üsdü'l-Gâbe ile el-Kâmil Fi't-Tarih adlı eserin Musannifi İbnü'l-Esir, İbn Müstevfî el-Erbilî.....	274
Hicretin Altıyüzotuzbirinci Senesi.....	274
Hicretin Altıyüzotuzbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ebü'l-Hasan Ali b. Ebi Ali, Emir Rükneddin Mengürs el-Felekî, Şeyh İmam Alim Radiyyüddin, Şeyh Tay el-Mısıri, Şeyh Abdullah el-Ermeni.....	276
Hicretin Altıyüzotuzikinci Senesi.....	277
Halep Kadikudatı Ebü'l-Mehasin, İbn Farız.....	279
Hicretin Altıyüzotuzüçüncü Senesi.....	280
Şair Hacıri, İbn Dihye.....	281
Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesi.....	282
Hicretin Altıyüzotuzdördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Melik Aziz Zahir, Anadolu Hükümdarı Keykubat, Nasih el-Hanbelî, Kemal b. Muhacir, Şeyh Hafız Ebu Amir Osman b. Dihye, Kadı Abdurrahman Tikritî.....	284
Hicretin Altıyüzotuzbeşinci Senesi; Melik Kâmil'in vefatı, Melik Kâmil'den sonra	284

cereyan eden olaylar, Melik Cevad Müzafferüddin.....	289
Hicretin Altıyüzotuzbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Muhammed b. Zeyd, Muhammed b. Hibetullah b. Cemil, Kadı Şemseddin Yahya b. Berekat, Şeyh Şemseddin b. Hobi, Şeyh Salih Muammer, Sarimüddin.....	291
Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesi.....	292
Hicretin Altıyüzotuzaltıncı Senesinde vefat edenler; Cemaleddin Hasiri el-Hanefi, Vezir Cemaleddin Ali b. Hadid, Cafer b. Ali, Hafızü'l-Kebir Zekiyyüddin.....	293
Hicretin Altıyüzotuzyedinci Senesi.....	294
Humus Sahibi, Kadı Hobi Şemseddin Ahmed b. Halil.....	296
Hicretin Altıyüzotuzsekizinci Senesi.....	297
Hicretin Altıyüzotuzsekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Muhiddin b. Arabî, Kadı Necmeddin Ebü'l-Abbas, Yakut b. Abdullah Eminüddin er-Roîf.....	298
Hicretin Altıyüzotuzdokuzuncu Senesi.....	299
Şems b. Habbaz, Kemal b. Yunus, Abdülvahid es-Soff, Ebü'l-Fadl Ahmed b. İsfendiyyar, Ebu Bekir Muhammed b. Yahya, Bağdat Kadilkudatı Ebü'l-Meâli.....	300
Hicretin Altıyüz kırkıncı Senesi.....	303
Müstasım Billah'ın Halifelîği.....	305
Müstansır Billah, Hatun Binti İzzeddin Mes'ud.....	307
Hicretin Altıyüz kırkıbirinci Senesi.....	307
Hicretin Altıyüz kırkıbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Şemseddin Ebü'l-Fütûh, Takiyyüddin Ebu İshak, Kerusiye Vakfının Sahibi Muhammed b. Ukayl, Melik Cevad b. Memdud, Mes'ud b. Ahmed b. Mes'ud, Ebü'l-Hasan Ali b. Yahya b. Hasan.....	309
Hicretin Altıyüz kırkikinci Senesi.....	311
Hicretin Altıyüz kırkikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Melik Muğis Ömer b. Salih Eyyub, Dımaşk Şeyhüşşuyuhı Taceddin Ebu Abdillâh b. Ömer b. Hameveyh, Vezir Nasreddin Ebü'l-Ezher, Nakibü'n-Nükaba Hatibü'l-Hutaba.....	312
Hicretin Altıyüz kırküçüncü Senesi.....	313
Hicretin Altıyüz kırküçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Takiyyüddin Ebu Salah, Tarih Sahibi Hafız İbn Neccar, Hafız Ziyaeddin el-Makdisî, Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan es-Sehavî, Rabia Hatun Binti Eyyub, Muineddin Hasan b. Şeyhüşşuyuh, Seyfeddin b. Kılıç.....	316
Hicretin Altıyüz kırkdördüncü Senesi.....	320
Melik Mansur, Safn Muhammed b. Hasan, Fakih, Allame Muhammed b. Mahmud b. Abdü'l-Mün'im, Ziya Abdurrahman el-Ğumari.....	322
Hicretin Altıyüz kırkbeşinci Senesi.....	323
Hicretin Altıyüz kırkbeşinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Hüseyin b. Hüseyin b. Ali, Nahivci Şelûbin, Şeyh Harîrî, Emir İzzeddin Aybek, Şihab Gazi b. Adil.....	325
Hicretin Altıyüz kırkaltıncı Senesi.....	325
Hicretin Altıyüz kırkaltıncı Senesinde vefat edenler; Fazlüddin el-Honci, Ali b. Yahya Cemaleddin Ebü'l-Hasan el-Muharremî, Şeyh Ebu Amr b. Hacıb.....	326
Hicretin Altıyüz kırkyedinci Senesi.....	327
Fahreddin Yusuf b. Şeyh b. Hameveyh.....	328
Hicretin Altıyüz kırksekizinci Senesi; Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmanî'nin Eyyubiler'den sonra Mısır'a hakim oluşu, Haleb Valisi Nasır b. Aziz b. Zahir'in Dımaşk'a sahip oluşu, Salih Türbesinin Vakfedicisi Salih İsmail'in Biyografisi.....	330
Hicretin Altıyüz kırksekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Salih Eyyub'un Oğlu Melikü'l-Muazam Turahşah, Hatun Erguvaniye, Eminü'd-Devle Ebu Hasan Gazzal el-Mutatabbip.....	333
Hicretin Altıyüz kırkdokuzuncu Senesi.....	334

Hicretin Altıyüzkırkdokuzuncu Senesinde vefat edenler; Bahaeddin Ali b. Hibetullah b. Seleme el-Himyerî, Kadı Ebü'l-Fadl Abdurrahman b. Abdüsselam.....	335
Hicretin Altıyüzellinci Senesi.....	337
Hicretin Altıyüzellinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Cemaleddin b. Matruh, Şemseddin Muhammed b. Sa'd el-Makdisî, Abdülaziz b. Ali, Şeyh Ebu Abdullah Muhammed b. Ganim b. Kerim, Ebü'l-Feth Nasrullah b. Hibetullah.....	340
Hicretin Altıyüzellibirinci Senesi.....	340
Hicretin Altıyüzelliikinci Senesi.....	341
Hicretin Altıyüzelliikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Abdülhamid b. İsa, Şeyh Mecdüddin b. Teymiye, Şeyh Kemaleddin b. Talha, Seyyid b. Allan, Nasih Ferec b. Abdüllah el-Habeşi, Nusret b. Selaladdin Yusuf b. Eyyab.....	343
Hicretin Altıyüzelliüçüncü Senesi.....	343
Ziyaeddin Sakar b. Yahya b. Salim, Ebü'l-İzz İsmail b. Hamid.....	344
Hicretin Altıyüzellidördüncü Senesi.....	344
Hicretin Altıyüzellidördüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh İmadüddin Abdullah b. Hasan b. Nahhas, Yusuf b. Emir Hüsameddin, Salihye Hastahanesini Vakfeden Seyfeddin Ebü'l-Hasan, Mücireddin Yakub, Emir Muzafferüddin İbrahim, Şeyh Şemseddin Abdurrahman b. Nüh.....	355
Hicretin Altıyüzellibeginci Senesi.....	355
Şeyh Takiyüddin Abdurrahman b. Ebi'l-Fehm, Şeyh Şerefüddin, Şair Emir Seyfeddin, Bişare b. Abdullah, Kadı Tâceddin, Melik Nasır, Melik Muiz Şecerettü'd-Dür Binti Abdullah, Şeyh Esad Hibetullah b. Said, İbn Ebi'l-Hadid el-İrakî.....	361
Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesi.....	361
Hicretin Altıyüzellialtıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Zamanın Halifesi Müstasım Billah, Sarsarı el-Madih, Divan Sahibi Bahâ Züheyr, Hafız Zekiyyüddin el-Münzirî, Nur Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülaziz, Rafizî Vezir İbn Alkamî, Muhammed b. Abdüssamed b. Abdullah b. Haydere, Kurtubî, Kemal İshak b. Ahmed b. Osman, İmad Davud b. Ömer b. Yahya, Ali b. Muhammed b. Hüseyin, Şeyh Ali Abid el-Habbaz, Muhammed b. İsmail b. Ahmed b. Ebi'l-Ferec Ebu Abdullah el-Makdisî, Musul Sahibi Bedreddin Lü'lü, Melikü'n-Nâsir Davud el-Muazzam.....	380
Hicretin Altıyüzelliyedinci Senesi.....	381
Melik Muzaffer Kutuz'un başa geçmesi.....	382
Hicretin Altıyüzelliyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sadriye Vakfının Sahibi Sadreddin Es'ad b. Mencia, Şeyh Yusuf el-Akminî, Muhaddis Şems Ali b. Şebbi, Şatibiye'nin Şarihi Ebu Abdullah el-Fasî, Bedir Mufaddal'ın Kardeşi Necm, Sadeddin Muhammed b. Şeyh Muhiddin b. Arabî, Seyfeddin b. Sabüre, Necib b. Şuaysia ed-Dımaşkı.....	385
Hicretin Altıyüzellisekizinci Senesi; Tatarların Dımaşk'ı zaptetmeleri ve kısa sürede burayı kaybetmeleri, Ayrı-ı Calut Savaşı, Melik Zahir Baybars el-Bendakdarî'nin Sultanlığı.....	392
Hicretin Altıyüzellisekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Kadıkudat Sadreddin Ebü'l-Abbas b. Sünniyyü'd-Devle, Mardin Valisi Melik Said, Melik Said Hasan b. Abdülaziz, Abdurrahman b. Abdürrahim b. Hasan, Melik Muzaffer Kutuz b. Abdullah, Şeyh Muhammed Fakih el-Yoninî, Muhammed b. Halil b. Abdülvehhab b. Bedir.....	402
Hicretin Altıyüzellidokuzuncu Senesi; Müstansır Billah Ebü'l-Kasım Ahmed b. Emirü'l-Mü'minin ez-Zahir'e hilafet, Bey'atının yapılması, Halife Müstansır Billah'ın Melik Zahir'e saltanat alametlerini takması, Halifenin Bağdat'a gidişi.....	406
Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesi, Hakim Biemrillah el-Abbasi'nin Hilafeti.....	408

Hicretin Altıyüzaltmışıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Halife Müs-	410
tansır b. Zahir Biemrillah el-Abbasi, Nahivci ve Lügatçı İzz ed-Darir, Abdülaziz	
b. Abdüsselam, Kemaleddin b. Adim el-Haneî, Yusuf b. Yusuf b. Selame, Bedir	
el-Merağî el-Hilafî, Muhammed b. Davud b. Yakut ~~es-Sarimî~~	413
Hicretin Altıyüzaltmışbirinci Senesi, Hakim Bi-Emrillah Ebü'l-Abbas'ın Hilafeti..	413
Melik Zahir'in Kerek'i zaptetmesi ve Kerek sahibini idam ~~etmesi~~	415
Hicretin Altıyüzaltmışbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed	419
b. Muhammed b. Abdullah, Abdürrezzak b. Abdullah, Muhammed b. Ahmed b.	
Anter es-Sülemî, Alemüddin Ebü'l-Kasım b. Ahmed, Alemüddin Ebü'l-Kasım b.	
Ahmed, Şeyh Ebu Bekir ed-Dineverî, Şeyhü'l-İslâm İbn Teymiye'nin Doğumu,	
el-Emirü'l-Kebir ~~Mücireddin~~	420
Hicretin Altıyüzaltmışikinci Senesi.....	421
Hicretin Altıyüzaltmışikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Melik Eş-	422
ref, Hatip İmadüddin b. Haristanî, Muhiddin Muhammed b. Ahmed b. Muham-	
med, Şeyh Salih Muhammed b. Mansur, Muhiddin Abdullah b. Safiyyüddin....	423
Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesi.....	424
Hicretin Altıyüzaltmışüçüncü Senesinde vefat eden şahsiyetler; Halid b. Yusuf b.	426
Sa'd en-Nablusi, Şeyh Ebü'l-Kasım el-Havari, Kadı Bedreddin el-Kürdî ~~es-Sincari~~	427
Hicretin Altıyüzaltmışdördüncü Senesi.....	427
Aydoğdu b. Abdullah, Hülaguhan.....	429
Hicretin Altıyüzaltmışbeşinci Senesi.....	430
Hicretin Altıyüzaltmışbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Sultan	431
Berekehan, Mısır Kadilkudatı Taceddin Abdülvehhab, Kaymazıye Vakfının	
Kurucusu Emirü'l-Kebir Nasirüddin, Şeyh Şihabüddin Ebu ~~Şame~~	432
Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesi.....	433
Sultan Melik Zahir'in Antakya'yı Fethi.....	434
Hicretin Altıyüzaltmışaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	
Şeyh Afıfuddin Yusuf b. Bakkal, Hafız Ebu İbrahim İshak b. Abdullah.....	437
Hicretin Altıyüzaltmışyedinci Senesi.....	437
Hicretin Altıyüzaltmışyedinci Senesinde vefat eden şahsiyetler, Emir İzzeddin	440
Aydemir b. Abdullah, Şerefüddin Ebü'z-Zahir, Kadı Taceddin Ebu Abdillah,	
Uzman Hekim Şerefüddin Ebü'l-Hasan, Şeyh Nasirüddin, Şeyh Ebü'l-Hasan..	441
Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesi.....	441
Hicretin Altıyüzaltmışsekizinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sahip Zeyned-	442
din Yakup, Şeyh Muvaffaküddin, Şeyh Zeyneddin Ahmed b. Abdüddaim, Kadı	
Muhiddin İbn ez-Zekî, Sahip Fahreddin, Şeyh Ebu Nasr b. Ebu'l-Hasan.....	444
Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesi.....	444
Hicretin Altıyüzaltmışdokuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler, Melik Taki-	447
yüddin Abbas b. Melikü'l-Adil, Kadilkudat Şerefüddin Ebu Hafs, Tavaşi (Hadım)	
Şücaüddin Mürşid el-Muzafferî el-Hamevî, İbn Seb'in Abdülhak b. İbrahim.....	448
Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesi.....	449
Hicretin Altıyüzyetmişinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh	450
Kemaleddin, Vecihüddin Muhammed b. Ali b. Ebi Talib, Necmeddin Yahya b.	
Muhammed b. Abdülvahid b. Lebudî, Şeyh Ali el- ~~Bekka~~	451
Hicretin Altıyüzyetmişbirinci Senesi.....	451
Hicretin Altıyüzyetmişbirinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Şeyh Taceddin	454
Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ahmed, Hatib Fahreddin Ebu Muhammed, Şeyh	
Hızır b. Ebu Bekir el-Mehranî el-Adevî, et-Ta'ciz Adlı Eserin Musannifi.....	455
Hicretin Altıyüzyetmişikinci Senesi.....	455
Hicretin Altıyüzyetmişikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler, Müeyyedüddin	456

Ebü'l-Meâlhi es-Sadr er-Reis, el-Emirü'l-Kebir Farisü'd-Din Aktay,Şeyh Abdullah b. Gânim, Kadilkudat Kemaleddin, İsmail b. İbrahim b. Şakir b. Abdullah, Elfiye Adlı Eserin Sahibi İbn Mâlik, Nasir et-Tûsi, Şeyh Salim el-Berki.....	459
Hicretin Altiyüzyetmişüçüncü Senesi.....	459
Hicretin Altiyüzyetmişüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	459
İbn Atâ el-Hanefî, Beymend b. Beymend b. Beymend.....	460
Hicretin Altiyüzyetmişdördüncü Senesi.....	460
Şeyh İmam el-Allame, Şeyh İmam İmadüddin Abdülaziz, Tarihçi İbn Saf.....	462
Hicretin Altiyüzyetmişbeşinci Senesi.....	462
Bilistin Savaşı ve Kisariye'nin fethi.....	463
Hicretin Altiyüzyetmişbeşinci Senesinde vefat eden şahsiyetler;Şeyh Ebü'l-Fadl.....	464
Şeyh Ubeyd b. Abdülhalik ed-Dımaşkî, Tavaşi Yümnü'l-Habeşi, Şeyh Muhaddis Şemseddin Ebü'l-Abbas, Şair Şihabüddin Ebü'l-Mekârim, Kadı Şemseddin,Şeyh Ebu İshak İbrahim b. Sadullah, Şeyh Cendel b. Muhammed el-Meninî,Muhammed b. Abdurrahman b. Muhammed, Muhammed b. Abdülvehhab b. Mansur	467
Hicretin Altiyüzyetmişaltıncı Senesi;Kahir'in Vefatı, Emirü'l-Kebir Bedreddin	467
Bilbek b. Abdullah Kadilkudat Şemseddin el-Hanbelî, Sultan Melik Zahir'in	
Şeyhi Şeyh Hızır el-Kürdî, Şeyh Muhyiddin en-Nevevî, Ali b. İsfendiyar.....	474
Hicretin Altiyüzyetmişyedinci Senesi.....	474
Hicretin Altiyüzyetmişyedinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Emirü'l-476	
Kebir Cemaleddin Akkuş b. Abdullah en-Necibî, Aytekin b. Abdullah, Kadilkudat Sadreddin Süleyman b. Ebu'l-İzz, Taha b. İbrahim b. Ebu Bekir Kemaleddin el-Hemedanî, Abdurrahman b. Abdullah, Kadilkudat Mecdüddin Abdurrahman b. Cemaleddin, Vezir İbn Hanna, Lügatçi Şeyh Muhammed b. Zahîr, İbn İsrail el-Harirî, Cemalin Müşahedesi, İbnu'l-ûd er-Rafizî.....	484
Hicretin Altiyüzyetmişsekizinci Senesi; Melik Said'in sultanlıktan uzaklaştırılıp	485
yerine kardeşi Melik Adil Salamış'ın sultan oluşu, Mansur Kalavun es-Salihi'nin sultanlığına bey'at edilmesi, Sungur el-Eşkar'ın Dımaşk'a sultan oluşu.....	487
Vaiz İzzeddin b. Gânim, Melik Said b. Melik Zahir.....	488
Hicretin Altiyüzyetmişdokuzuncu Senesi.....	489
Hicretin Altiyüzyetmişdokuzuncu Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler;	492
el-emirü'l-Kebir Cemaleddin Akkuş eş-Şemsî, Şeyh Salih Davut b. Hatim, el-Emirü'l-Kebir Nureddin Ali, Şair Cezzar.....	493
Hicretin Altiyüzsekseninci Senesi.....	494
Humus Savaşı.....	496
Hicretin Altiyüzsekseninci Senesinde vefat eden şahsiyetler;Hulagu'nun oğlu	499
Tatar Hanı Abakahan, Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir, Kadilkudat Sadreddin Ömer, Şeyh İbrahim b. Said eş-Şagurî, Kadilkudat Takiyyüddin Ebu Abdillah Muhammed, Melik Eşref, Şeyh Cemaleddin el-İskenderî, Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan, Sadrü'l-Kebir Ebü'l-Ganaim el-Müslim, Şeyh Safiyyüddin.....	502
Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesi.....	502
Hicretin Altiyüzseksenbirinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Şeyh Salih Baki-	503
yetü's-Selef Burhaneddin, Kadı Eminüddin el-Eşterî, Burhaneddin Ebu's-Senâ, Kadı, İmam, Allame, Şeyhü'l-Kurrâ Zeyneddin, Şeyh Selahaddin, İbn Hallikan	504
Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesi.....	504
Hicretin Altiyüzseksenikinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sadrü'l-Kebir	506
İmadüddin Ebü'l-Fadl, Şeyhü'l-Cebel Şeyhü'l-Allame, Şeyhü'l-İslâm Şemseddin İbn Kudame, İbn Ebi Cefvan, Hatib Muhiddin, Emirü'l-Kebir Melikü'l-Arab Ali Müsrî, Şeyh İmam Alim Şihabüddin.....	507
Hicretin Altiyüzseksenüçüncü Senesi.....	507

Hicretin Altıyüzseksenüçüncü Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Talib er-Rifai, Kadı İmam İzzeddin Ebü'l-Mefahir, Melikü's-Said Fethüddin, Kadı Necmeddin Ömer b. Nasr b. Mansur el-Beyanî, Melikü'l-Mansur Nasirüddin, Kadı Cemaleddin Ebu Yakup.....	508 509
Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesi.....	509
Hicretin Altıyüzseksendördüncü Senesinde Vefat eden meşhur şahsiyetler, Şeyh İzzeddin Muhammed b. Ali, el-Bundukdarî, Şeyh Salih Abid Zahid Şerefüddin, Kurra İbn Âmir, Kadı İmadüddin, Şeyh Hasan er-Rumî, Ebü'l-Kasım Ali b. Balaban b. Abdullah, Emir Mücirüddin, Şeyh Arif Şerefüddin.....	510 512
Hicretin Altıyüzseksenbeşinci Senesi.....	513
Hicretin Altıyüzseksenbeşinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Ahmed b. Şeyban, Şeyh İmam Cemaleddin Ebu Bekir Muhammed, Kadilkudat Yusuf, Şeyh Mecdüddin, Şair Edip Şihabeddin Ebu Abdillâh, Hacı Şerefüddin b. Mirrî, Yakub b. Abdülhak, Kadı Beydavi.....	514 515
Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesi.....	516
Hicretin Altıyüzseksenaltıncı Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh İmam el-Allame Kutbeddin Ebu Bekir, İmadüddin, Kadilkudat Burhaneddin, Şerefüddin Süleyman b. Osman, Şeyh Salih İzzeddin, Hafız Ebü'l-Yüme.....	517 518
Hicretin Altıyüzseksenyedinci Senesi.....	518
Hicretin Altıyüzseksenyedinci Senesinde vefat eden şahsiyetler; Hatib İmam Kutbeddin, Şeyh Salih Âbid İbrahim b. Mi'dad, Şeyh Salih Yasin, b. Abdullah, Honde Gaziye Hatun, el-Hakim er-Reis Alaeddin b. Ebu'l-Hazm, Şeyh Bedreddin..	520 521
Hicretin Altıyüzseksensekizinci Senesi.....	521
Hicretin Altıyüzseksensekizinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyha Fatıma Bintü Şeyh İbrahim, Alim İbn Sahip, Şemseddin el-İsfahanî, Şems Muhammed b. Afif, Melik Mansur Şihabeddin, Şeyh Fahreddin Ebu Muhammed.	522 525
Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesi.....	525
Sultan Melik Mansur Kalavun'un Vefatı.....	526
Hicretin Altıyüzseksendokuzuncu Senesinde vefat eden şahsiyetler; Sultan Melik Mansur Kalavun, Emir Hüsameddin Toruktay, Şeyh İmam el-Allame Residüddin Ömer, Hatip Cemaleddin Ebu Muhammed, Fahreddin Ebü'z-Zahir İsmail, Hacı Taybers b. Abdullah, Kadilkudat Necmeddin Ebü'l-Abbâs.....	527 530
Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesi.....	531
Akkâ ve Diğer Sahil Beldelerinin Fethi.....	532
Hicretin Altıyüzdoksanıncı Senesinde vefat eden şahsiyetler; Tatar Hanı Abaka'nın oğlu Ergun, Müsnidü'l-Muammer er-Rehane Fahreddin, Şeyh Taceddin el-Fezarî, Mutehassıs Hekim İzzeddin İbrahim b. Muhammed b. Tarhan, Şeyh İmam el-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan, Şeyh İmam Ebu Hafs Ömer, el-Melikü'l-Âdil Bedreddin Salâmîş b. Zahir, Afif et-Telemsanî.....	537 540
Hicretin Altıyüzdoksanbirinci Senesi.....	540
Rum Kalesinin Fethi.....	541
Hicretin Altıyüzdoksanbirinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Hatip Zeyneddin Ebu Hafs, Şeyh İzzeddin el-Farusî, Sahip Fethüddin Ebu, Abdullah, Yunus b. Ali b. Rıdvan b. Berkuş, Celaeddin el-Habbazî, Melik Muzaffer.....	546 548
Hicretin Altıyüzdoksanikinci Senesi.....	548
Hicretin Altıyüzdoksanikinci Senesinde vefat eden meşhur şahsiyetler; Şeyh Urmevî, el-Mekame Adlı Eserin Sahibi İbn A'mâ, Melik Zahir Müoirüddin, Şeyh Takiyüddin el-Vasîfî, Hama sahibinin oğlu Melikü'l-Efdaî, İbn Abdüz-zahir, Emir Alemüddin Sencer el-Halebi.....	550 551

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENİNCİ SENESİ

Bu senede Sultan Selahaddin Haleb, Cezire, Mısır ve Şam askerlerine haber salarak Haçlılarla savaşmak üzere yanına gelmelerini istedi. Mısır'dan Kadı Fadıl'la birlikte kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer ve askerleri, Haleb'den kardeşi Âdil ve askerleri, Cezire, Sincar ve diğer beldelerin hükümdar ve askerleri yanına geldiler. Hepsini komutasına alıp Kerek üzerine yürüdü. Orayı cemaziyelevvel ayının ondördünde kuşatma altına aldılar. Etrafa dokuz mancınık kurdular. Kuşatma böylece başlamış oldu. Sultan Selahaddin, Kerek'i fethetmenin diğer yerlere nisbetle müslümanlar için daha faydalı olacağına inanmıştı. Çünkü Kerekliлер hacıların yollarını kesiyorlardı. Kuşatma başladığı sıralarda Sultan Selahaddin, Haçlıların hep birlikte bir araya gelip süvari ve piyadeleriyle Kerek'i savunmak amacıyla üzerlerine gelmekte olduklarını duydu. Dönüp bu ordunun üzerine yürüdü. Karşılarındaki Hisan muntikasında ordugah kurdu. Sonra Mair üzerine yürüdü. Haçlılar bozguna uğrayıp Kerek'e doğru kaçtılar. Sultan Selahaddin, peşlerine asker koydu. Haçlıların büyük bir kısmını öldürttü. Bunlardan sonra Haçlı savaşçılarından boşalmış olan kıyı şehirlerine hücumu askerlerine emretti. Nablus'u ve çevresindeki kasabalarla çiftlikleri yağmaladı. Sonra Dımaşk'a döndü. Askerlerinin memleketlerine dönmelerine izin verdi. Kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer el-Melikü'l-Muzaffer'e, Mısır'a dönmesini emretti. Kendisi de ramazan orucunu eda etmek, atlarını dinlendirmek ve kılıçlarını bilemek amacıyla Dımaşk'ta ikamet etti. O arada halifenin hil'atleri geldi. Sultan Selahaddin, hil'at giydi. Kardeşi Âdil'e, amcasının oğlu Nasirüddin Muhammed b. Şirkuh'a da hil'at giydirdi. Sonra da kendi hil'atini Hasankeyf ve Amid valisi Nasirüddin b. Karaarslan'a giydirdi. Hasankeyf ve Amid'i Sultan Selahaddin'in kendisi Nasirüddin b. Karaarslan'a vermişti.

Bu senede Mağrib hükümdarı Yusuf b. Abdülmü'min b. Ali vefat etti. Yerine oğlu Yakup geçti.

Bu senenin sonlarında Sultan Selahaddin, Musul valisinin Erbil üzerine hücum ettiği haberini aldı. Erbil valisi de Sultan Selahaddin'den yardım istedi. Sultan Selahaddin hemen oraya hareket etti. Önce Baalbek'e, sonra Hama'ya uğradı. Orada birkaç gün kaldı. Kâtip

İmad'ın yanına gelmesini bekliyordu. Çünkü o esnada kendisinde bir zaafiyet meydana gelmişti. Baalbek'te ikamete devam etti. Kadı Fadıl Dımaşk'tan ona Es'ad b. Matran adında bir tabibi gönderdi. Bu tabib ona, en yakın dostuna uygulayacağı Kedavî'yi uyguladı.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Hama şehri dışında ordu-gâhını kurmuştu. Sonra Haleb'e yürüdü. Musul'a gitmek üzere safer ayında Haleb'ten ayrıldı. Harran'a geldi. Harran emiri Muzafferüddin'i tutukladı. Bu, Erbil valisi Zeyneddin'in kardeşiydi. Sonra Sultan Selahaddin onu affetti. Onu -içinin murdarlığı açığa çıkıncaya kadar- memleketinin başına iade etti. Bundan sonra Musul'a gitti. Her taraftan emirler ve hükümdarlar onu karşıladılar. İmadüddin Ebu Bekir b. Karaarslan da gelip ona hizmetini arz etti. Sultan Selahaddin yoluna devam etti. Musul yakınlarında İsmaililerin üzerine hücum etti.

O yörelerin bütün hükümdarlarının kendisine teslimiyet arzedip boyun eğdikleri Erbil valisi Nureddin de geldi. Sonra Sultan Selahaddin, Ziyaeddin eş-Şehrezorî'yi halifeye gönderdi ki, Musul'u kuşatmaya niyetli olduğunu kendisine bildirsin. Tek amacı, Musulluları tekrar halifenin itaatı altına almak ve Müslümanlara yardım etmektir. Musul'u bir süre kuşatma altında tuttu. Sonra fethetmeden oradan ayrıлып gitti. Ahlat'a doğru yürüdü. Birçok beldeleri istila etti. Cezire ve Diyarbakır beldelerinin bir çoğunu da itaat altına aldı. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esir'in ve er-Ravzateyn adlı eserin sahibinin anlattığı birçok olaylar cereyan etti. Sonra Sultan Selahaddin ile Musullular arasında bir barış antlaşması yapıldı. Yalnız Musullular -Haçlılarla savaşmak için kendilerini yardıma çağırdığı takdirde- onun ordusunda yer alacaklar, onun adına hutbe okutacaklar, onun adına para bastıracaklardı. Bu şartların tamamı yerine getirildi. Oralarda Selçuklular ve Azizîler adına hutbe okutulmasına son verildi. Bundan sonra Sultan Selahaddin, şiddetli bir hastalığa yakalandı. Kendisi mukavemet gösteriyor, acılarını açığa vurmuyordu. Ama hastalığı artıp şiddetlendi. Bu halde iken Harran'a gitti. Hastalığın şiddetinden orada ordugâh kurdu. Hastalığı, ülkenin her tarafında duyuldu. İnsanlar korktular, kâfirler ve dinsizler onun öleceğini duyarak sevindiler. Kardeşi Âdil, Haleb'ten tabib ve ilaç getirdi. Onun son derece bitkin olduğunu gördü. Vasiyetini yapmasını önerdi. O da şöyle dedi:

«Geride Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'yi bıraktığıma göre vasiyeti ne yapayım.» Böyle demekle kardeşi Adil Ebu Bekir'i, kardeşinin oğlu ve Hama valisi olup o esnada Mısır naibliği yapan ve Mısır'da ikamet eden Takiyyüddin Ömer'i, oğulları Aziz Osman ile Efdal Ali'yi kasdet-

mişti. Sonra Cenâb-ı Allah'ın kendisine şifa vermesi durumunda bütün himmetini Haçlılarla savaşmaya yönelteceğine, artık hiçbir Müslümanla savaşmayacağına, yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olacağına dair adakta bulundu. Sahip olduğu mal ve zahirenin tamamını Kudüs'ü fethetmek uğruna harcayacak olsa bile yegane amacının Kudüs'ü fethetmek olduğunu söyledi. Kerek valisi prensi bizzat kendi eliyle öldüreceğine ahd etti. Çünkü prens, ahdini bozmuş, Rasûlullah (s.a.v.)'ı tahkir etmişti. Mısır'dan Şam'a gitmekte olan Müslüman bir kervanı yakalamış, mallarını ellerinden alıp boyunlarını vurmuştu. Böyle yaparken de «Hani Muhammed'iniz nerede? Çağırın da yardımınıza gelsin» demişti. Bu adağını Sultan Selahaddin, Kadı Fadıl'ın işareti üzerine yapmıştı. O, kendisini böyle bir adakta bulunmaya yöneltip teşvik etmişti. Sultan Selahaddin Cenâb-ı Allah'a böyle söz verince yüce Allah da onu hastalığından kurtarıp şifaya kavuşturdu ve hastalığı da günahlarına kefarete oldu. Şifa bulunca ülkenin her tarafında sevinç ve müjde davulları çalındı. Ülkenin her tarafı süslendi. Dımaşk'ta ikamet etmekte olan Kadı Fadıl da Muzaffer Ömer'e bir mektup yazarak Sultan Selahaddin'in tamamen iyileştiğini ve şifa haberinin her tarafa yayıldığını, karanlıklardan sonra nurların doğduğunu, önceleri gizlenen şifanın eserlerinin ortaya çıktığını, hastalığın yüz çevirip gittiğini, hastalık ateşinin söndüğünü, tozlarının silindiğini, şerlerinin söndüğünü bildirdi. Hamd ve minnetini Allah'a bildirdi. Mektubunun devamında da şöyle dedi: «... Bu sadece bir tökezleme ve neticesinde de kurtuluştur. Allah, bu tökezlemenin şerrinden ve utancından sultanı korudu. Bu, Cenâb-ı Allah'ın Müslümanları utancından koruduğu büyük bir günahı. Nefislerimizi imtihan ettiği bir tevbe idi. Ne kadar az sabırlı olduğumuzu gördü. Cenâb-ı Allah duaları boşa çıkaracak değildir. Halisane yapılan kalbî duaları kabul edicidir. Her ne kadar icabet yolları günahla tıkanmışsa da Cenâb-ı Allah'ın icabeti duracak değildir. Genişliğe kavuşturacağına dair vaadini mutlaka yerine getirecektir. Ama bizler ümitsizliğe kapılmıştık.

Önce bir ölüm beklentisiydi. Ancak zaman buna bir mim harfini ekledi.

Böylece ölüm haberi anlamına gelen “na’yun” kelimesi mimlenince nimet odu.

Perişanlıktan sonra nimete kavuşuldu.

Uyarıcının söyledikleri mutlaka yerine gelecektir.

Ben güneşin ve yıldızların doğduğunu gördüm.

Mevlamız Sultan Melikü'n-Nâsır Selahaddin yeniden kendine geldi. Azmi ve kararı keskindir. Savaşa hazırlıklıdır. Kulların Rabbine tevbe etmiştir. Cennet bahçesine de sergiler serilmiştir. Hesap tamamlanmış olup Sıratı geçmişizdir. Biz, devenin korkusundan, iğne deliğine gir-

diği zorlu hallere kendimizi siper etmişizdir.»

Sonra Sultan Selahaddin iyileşince Harran'dan ayrılıp Haleb'e gitti. -Oradan da Dımaşk'a vardı. Artık tamamen iyileşmişti. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MÜHEZZEBÜDDİN ABDULLAH B. ES'AD EL-MUSİLİ

Fakihti. Humus müderrisliği yaptı. Çeşitli ilimlerde yükselmişti. Özellikle şiirde ve edebiyatta seçkin bir şahsiyet haline gelmişti. Kâtip İmad ve Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme kendisini çok övmüşlerdir.

EMİR NASİRÜDDİN MUHAMMED B. ŞİRKŪH

Humus ve Rahbe valisi idi. Sultan Selahaddin'in amcasının oğludur. Sultan Selahaddin'in kızkardeşi Sittüşşam binti Eyyub ile evliydi. Humus'ta vefat etti. Karısı onun naaşını Şam'daki Berraniye türbesine naklettirdi. Mezarı, karısı ile Yemen hükümdarı ve kayın biraderi Muazzam Turanşah'ın mezarları arasındadır. Çok miktarda para ve zahire bıraktı. Bıraktığı para 1.000.000 dinardan fazlaydı. Arefe gününde ani bir ölümle vefat etti. Kendisinden sonra yerine Sultan Selahaddin'in emri üzerine oğlu Esedüddin Şirkûh geçti.

MAHMUDÎ B. MUHAMMED B. ALİ B. İSMAİL

Mahmudî b. Muhammed b. Ali b. İsmail b. Abdürrahim Şeyh Cemaleddin Ebü's-Sena Mahmudî b. Sabunî. Meşhur imamlardandır. Dedesi Sultan Mahmud b. Zengi'nin sohbetinde bulunduğu için kendisine Mahmudî denilmiştir. Dedesi ona çok kıymet vermişti. Sonra kalkıp Mısır'a gitti ve oraya yerleşti. Sultan Selahaddin de kendisine ikramda bulunurdu. Ona vakıf te'sis etmişti. Çoluk çocuğuna da araziler vermişti ve bu araziler zamanımıza kadar onun zürriyetinin elindedir.

EMİR SADEDDİN MES'UD

Sadeddin Mes'ud b. Muineddin. Nureddin ile Selahaddin zamanlarında büyük emirlerdendi. Sit Hatun'un kardeşidir. Bu, kızkardeşi Sit Hatun'u Selahaddin'le evlendirdiği zaman Selahaddin de kendi kızkardeşi Rebia Hatun binti Eyyub'u onunla evlendirdi. Hanbeliler için Kas-
yun dağı eteklerinde yaptırılan Sahibiye medresesi, Rebia Hatun'a nisbet edilir. Rebia Hatun da hicretin 643. senesine kadar yaşamıştır. O Eyyûb'un öz çocuklarının sonuncusudur.

Emir Sadeddin Mes'ud Silvan (Meyyafarikin) kuşatması esnasında aldığı bir yaradan ötürü bu senenin cemaziyelahir ayında Dımaşk'ta vefat etti.

SİT HATUN İSMETÜDDİN

Sit Hatun İsmetüddin binti Muineddin. Babası Muineddin, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Nureddin'den önce Dımaşk'ın naibi ve Dımaşk askerinin de atabegi idi. Sit Hatun İsmetüddin, Nureddin'in karısıydı. Nureddin'den sonra hicretin 572. senesinde Sultan Selahaddin'le evlendi. Sit Hatun İsmetüddin çok güzel, iffetli, çokca sadaka veren bir kadındı Hatta bu hususta kadınların önde gelenlerinden idi. Hacerü'z-Zehab mahallesindeki Hatuniye el-Cevaniye vakfının sahibidir. Banyas taraflarında Babünnaşr dışındaki Hatun hankâhının da sahibesidir. Kendisi vefat edince Kasyun dağının eteklerinde Serkesiye kubbesinin yanına defnedildi. Türbesinin bitişiğinde Eşrefiye ve Atabegiye Darül-hadisî vardır. Kendisinin bu saydıklarımızdan başka bir çok vakıfları da vardır. San'au's-Şam mahallesinde kanallar üzerindeki Hatuniye el-Berraniye vakfına gelince burası, Tellüssealib diye bilinen ve Çavlu'nun kızı Zümrüt Hatun tarafından inşa edilen bir yerdir. Sit Zümrüt Hatun, Melik Dokmak'ın anabir kızkardeşidir. Zümrüt Hatun, Haleb valisi Nureddin Mahmud'un babası Zengi'nin zevcesiydi. O, önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi bu tarihten önce vefat etmiştir.

HAFİZÜ'L-KEBİR EBU MUSA EL-MEDİNÎ

Muhammed b. Ömer b. Muhammed el-İsbehanî el-Hafızu'l-Musevî el-Medinî. Dünyada meşhur hadis hafızlarından biri olup hadis derlemek amacıyla çeşitli beldelerde seyahatlerde bulunmuş olup birçok tasnif eserleri ve hadis şerhleri vardır. Allah rahmet etsin.

SÜHEYLÎ EBÜ'L-KASIM

Süheylî Ebü'l-Kasım Ebu Zeyd Abdurrahman b. Hatib Ebu Muhammed Abdullah b. Hatib Ebu Ömer b. Ebi'l-Hasan Asbağ b. Hüseyin b. Sadun b. Rıdvan b. Fütuh el-Has'amî es-Süheylî.

Kadı İbn Hallikân'ın anlattığına göre Süheylî, kendisine soy kütüğünü böyle yazdırmıştır. Süheylî, Malaka yakınlarında Süheyl adındaki bir köye nisbetini ifade etmektedir. Çünkü Süheyl yıldızı o muntakalarda sadece Malaka yakınındaki Süheyl köyünde yüksek bir dağın tepesinde görülebilirdi. Süheyl köyü Mağrib ülkesinin içinde yer almaktadır.

Süheylî, hicretin 508. senesinde doğdu. Kıraat ilimlerini tahsil etti.

İlimle iştigal etti. Nihayet aklının kuvveti, zihninin sağlamlığı, tasnifatının güzelliği sayesinde kendi zamanının insanların fevkine çıktı. Bu da Cenâb-ı Allah'ın ona bahş ettiği bir lütuf ve rahmet idi. Bununla birlikte Süheylî amâ bir kimseydi. er-Ravdu'l-Ünf adlı eser kendisine aittir. Bu eserinde sirete dair güzel nükteler anlatmıştır ki onun bu nüktelerinin tamamını ve çoğunu daha önce başkaları bilmiş değildir. el-A'lam fimâ Übhime fi'l-Kur'an mine'l-Esmâ'l-A'lâm, Kitabü Metaicu'l-Fıkr, Mes'eletun fil-Feraizi Bediah, Mes'eletün fi Siri Kevni'd-Deccal el-A'ver gibi eserleri vardır. Ayrıca san'atkârane yazılmış faydalı başka birçok eserleri ve güzel şiirleri de vardır. Yoksul ama iffetli bir kimseydi. Ahir ömründe Merakeş valisi tarafından kendisine bahşedilen armağanlarla çok miktarda servete sahip oldu. Bu senenin şaban ayının yirmialtısında perşembe günü vefat etti. Yüce Allah'a yalvarıp yakardığı ve duasına icabet edileceğini umduğu bir kasidesi vardır. Bu kasideyle Rabbine tazarru ve niyazda bulunurdu:

«Ey gönüldeki herşeyi görüp duyan,
 Ey olacak olan herşeyi hazırlayan,
 Ey musibetler anında kendisine umut bağlanan,
 Ey kendisine şikâyet ve yakarışların arzedildiği zat,
 Ey rızık hazineleri "kün" sözünde gizli olan,
 Lutfet. Çünkü bütün hayır'ar senin katındadır.
 Yoksulluğumdan başka sana ulaşacak bir vesilem yoktur.
 Yakararak yoksulluğumu sana iletiyorum.
 Senin kapını çalmaktan başka bir çarem yoktur.
 Eğer geri çevrilecek olursam hangi kapıyı çalayım.
 Ey adını anarak ümitlendiğim ve medet dilediğim,
 Eğer senin lutfun, yoksulundan esirgenirse,
 Haşa senin şerefinden,
 Sen asiye dahi rahmetinden yoksun bırakmazsın.
 Lutfün bol, bağışların geniştir.»

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİ

Bu senenin rebiyülevvel ayının ikisinde Sultan Selahaddin iyileştikten sonra Dımaşk şehrine gitti. Kadı Fadıl'ı ziyaret etti. Bazı işlerde onun fikrini aldı. Ona danışmadan hiç bir işe kesin karar vermiyordu. Dımaşk naibliğinde oğlu Efdal Ali'yi bıraktı. Kardeşi Ebu Bekir Adil, Haleb valiliğini, damadı ve Sultan Selahaddin oğlu Melik Zahir Gazi'ye bıraktı. Sultan Selahaddin de kardeşi Ebu Bekir Adil'i, oğlu İmadüddin Osman el-Melikü'l-Aziz'le birlikte Mısır diyarına gönderdi. Oğlu İma-

düddin veziri (Atabeği) ona ayrıca çok miktarda ikta araziler verdi. Mısır'da naib olarak bulunan kardeşinin oğlu Takiyyüddin Ömer'i görevden aldı. Ömer, İfrikiye'ye gitmeye karar verdi. Ancak Sultan Selahaddin onun gönlünü aldı. Nihayet o da askerleriyle birlikte Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Sultan Selahaddin ona ikramda bulundu, saygı gösterdi. Daha önce kendisinin idaresi altında bulunan Hama şehrini ve onunla birlikte birçok beldeleri de kendisine verdi. Bütün bunlara ek olarak Meyyafarikin (Silvan) şehrini de ona verdi. er-Ravzateyn adlı eserde nakledilen bir kasidesi ile Kâtip İmad onu methetti.

Bu senede Trablus kontu Komes, Sultan Selahaddin'le barış antlaşması yapıp dost oldu. Öyle ki Komes, Haçlılarla şiddetlice savaşmağa başladı. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Neredeyse Müslüman olacaktı. Ancak Sultan Selahaddin onu engelledi. O da küfür ve tuğyan halinde öldü. Onunla yapılan barış, Haçlılara karşı muzaffer olmanın en güçlü sebeplerinden biri oldu. Hristiyanlığın çökmesinin en kuvvetli sebeplerden biri oldu. Kâtip İmad dedi ki:

Bu senenin şaban ayında âlemin harap olacağı hususunda münecimler icma ettiler. Dediklerine göre altı yıldız (gezegen) şaban ayında terazi burcunda bir araya gelecek ve bu yüzden ülkenin her tarafında fırtınalar kopacak. Cahil halktan bazıları da dağlarda mağaralar, yeraltında bodrumlar kazarak kendilerini buna hazırladılar. Çünkü bundan çok korkmuşlardı.

Ancak Şaban ayının belirtilen gecesı geldiğinde o kadar sükunetli, o kadar durgun, o kadar sâkin bir gece yaşandı ki daha önceleri öylesine sessiz ve sükûnetli bir gece görülmemişti. Bu meseleyi birçok yerlerde birden fazla insan anlatmıştır. Münecimlerin bu olayda yalancı çıktıklarına dair şairler çok güzel şiirler nazmetmiş'erdır ki bunlardan biri şudur:

«Takvimi ve cetveli parçala. Çünkü hata açığa çıkmıştır.

Takvim ve cetvel boş ve anlamsız şeylerdir.

Remil boşı çıktı. Saflık ve berraklıkla herşey doldu.

Yeryüzünde sarsıntı, haraplık ve çürüme genelleşti.

Derim ki yedi gezegen kesin bir ilahi karara ve yasaklamaya göre hareket ederler.

Bunlar ne zaman terazi burcuna inerlerse hava karışır.

Yeryüzüde sağlam bir kazık gibi sabitleşir.

Siz hüküm verdiniz ama, Allah dilediği hükmü verdi.

Sizin bu dediklerinizi ne şariat ne de peygamberler ortaya koymuş değildir.

Alimlerin güldüğü bir maskara haline geldiniz.

Şairlerin hakkınızda söylediği sözler, sizin için utanç ve ayıp olarak yeter.

Bu iktidarda da size bir lokma ekmeği sadece emirler vermiştir. Keşke dinî hususlarda sizin gibi rezillere ihsanda bulunmasalar. Batlamyus'un usturlabına ve cetveline artık önem verilmez, o, yok olmuştur.

Gök kubbe yer üzerinde durduğu ve yere cömertlik saçtığı sürece o cetvellere ve takvimlere rüsvaylık olsun.»

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBU MUHAMMED ABDULLAH B. EBİ'L-VAHŞ

Ebu Muhammed Abdullah b. Ebi'l-Vahş Böri b. Abdülcebbar b. Böri el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür. Sonra Mısır'a gelip yerleşmiştir. Kendi zamanında lügat ve nahiv alimlerinden biriydi. İbn Bapşat'tan sonra kendisine risaleler arzedildi. Bu konuda geniş bilgiye sahipti. Konuşmalarında ve yazılarında muğlak ifadeler kullanmaktan şakınırdı. İnsanlara hitapta bulunduğu zaman kelimeleri eğip bükmez, irabı zorlaştırmazdı. Faydalı eserleri vardır. Seksenüç yaşında bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senede Kudüs'ün fethedileceğinin bir ön işareti olarak Hittin savaşı yapıldı. Bu, Kudüs'ün kâfirlerin elinden kurtarılacağına bir nişanesi idi. İbnü'l-Esir dedi ki:

«Bu savaşın ilk günü cumartesi, aynı zamanda Nevruz günüydü. Bu gün, Fars (İran) takvimine göre yılbaşısıdır. Aynı gün, Rumî senenin de başına denk gelmişti. İşte bu günde güneş, oğlak burcuna girmişti. Yine bu günde ay da oğlak burcuna girmişti. Böyle bir durum hemen hemen mümkün değildir. Eşine çok ender rastlanılan bir haldir. Sultan Selahaddin de muharrem ayının başında cumartesi günü ordusuyla birlikte Dimaşk'tan ayrıldı. Ra'sü'l-Ma'ya geldi. Orada oğlu Afdal'ı bir grup askerle bıraktı. Kendisi diğer askerleriyle birlikte Basra'ya doğru ilerledi. Kasr Ebi Selam'da otağ kurdu. Hacıların gelmesini beklemeye başladı. Gelecek olan hacılar arasında kızkardeşi Sittüşşam, kızkardeşinin oğlu Hüsameddin Muhammed b. Ömer b. Laçin de vardı. Hacıları Kerek prensinin baskınına karşı korumak düşüncesiyle orada beklemeye koyuldu. Hacılar salimen orayı geçtikten sonra Sultan Selahaddin oradan ayrıldı. Kerek'e gitti. Şehrin çevresindeki ağaçları kesti. Hayvanlarını ekinlere bırakıp otlattı hayvanları da ekinleri yediler. Mısır askerleri de

geldi ve şarklı askerlerle birleştiler. Hepsi Ra'sü'l-Ma muntakasında Sultan Selahaddin'in yanında ordugah kurdular. Sultan Selahaddin'in oğlu Efdal, Haçlı beldelerine doğru bir müfreze gönderdi. Bu müfreze bazı Haçlıları öldürdü. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Fetih ve zafer müjdesinin öncüsü niteliğindeki bu sevinçli durum, herkesi memnun etti. Sultan Selahaddin de büyük ordusuyla geldi. Diğer askerler de etrafında toplandılar. Askerleri düzene sokup tabiye etti. Sahil beldelerine doğru yürüdü. Beraberindeki savaşçıların sayısı -gönüllüler hariç olmak üzere- 12.000'di. Haçlılar onun gelmekte olduğunu birbirlerine duyurdular. Hepsi toplandılar. Kendi aralarındaki kavgalara son verip barıştılar. Trablus kontu Komes ile Kerek prensi denen facir kişi de anlaş-tılar. Hepsi mızrakları, silahları ve ağırlıklarıyla geldiler. Salbut haçını da beraberlerinde getirmişlerdi. Haçı tağutun kulları taşımaktaydılar. Sapık abidleri bu haçı omuzlamışlardı. Sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah bilir. Bir rivayette anlatıldığına göre sayıları 50.000'di. Başka bir rivayete göre ise 63.000 kişiydiler. Trablus kontu Komes, Haçlıları korkutup Müslümanların sayısının çokluğunu söyledi. Kerek prensi ona itiraz etti. "Senin Müslümanları sevdiğinden ve Müslümanların sayılarının çokluğunu söyleyerek bizi korkutmak istediğinden şüphem yoktur. Ama sen bu söylediklerimin sonunu göreceksin» dedi. Haçlılar Müslümanlara doğru ilerlediler. Sultan Selahaddin de yoluna devam etti. Taberiye'yi fethetti. Oradaki yiyecekleri, eşyaları ve diğer emtiayı alarak kuvvetlendi. Taberiye kalesini kendisine karşı korudular. İstihkâm tedbirleri aldılar. Ama orada fazla durmadı ve Taberiye kalesini almayı kafasına pek takmadı. Taberiye civarındaki gölü istila etti. Cenâb-ı Allah kâfirlerin o gölden bir damla dahi su almalarına imkân vermedi. Öyle ki, kâfirler çok şiddetli bir susuzluğa maruz kaldılar. Sultan Selahaddin, Taberiye'nin batısındaki Hittin köyünün yanındaki dağın tepesine çıktı. Anlatıldığına göre orada Hz. Şuayb'ın mezarı bulunmaktadır. Perişan haldeki düşman geldi. Düşmanlar arasında Akkâ, Keferenka, Nasıra, Sur ve diğer yerlerin valileri de vardı. Bütün kontları gelmişti. İki taraf karşı karşıya geldi. Askerler göğüs göğüse geldiler. İmanın yüzü ağardı ve parladı. Kâfirlerin ve taşkınların yüzü kararıp tozlandı. Felaket çemberi Haçlıların üzerinde döndü. Vakit cuma gününün akşamıydı. İki taraf kendi saflarını bozmaksızın geçelediler. Cumartesi sabahı, Hristiyanlar için çok zorlu geçecekti. Rebiyülahir ayının bitimine beşgün kalmıştı. Güneş Haçlıların karşısında doğdu. Sıcaklık şiddetlendi. Susuzluk onları bitirdi. Atlarının toynukları altında kurumuş ve ufalmış otlar vardı. Bunu da uğrusuzluk alameti sayıyorlardı. Sultan Selahaddin ateşçilere, düşman saflarına doğru nefli pачavraları atmalarını emretti. Attılar. Ateşler atlarının toynukları altında alevlendi. Güneşin sıcaklığı, susuzluğun harareti, ateşin sıcaklığı,

silahın harareti, atılan okların meydana getirdiği hararet hep bir araya geldi. Bahadırlar göğüs göğüse vuruştular. Sonra Sultan Selahaddin tekbir alınıp düşmana ani ve güçlü bir hamle ile saldırılmasını emretti.. Saldırdılar. Aziz ve Celil olan Allah, Müslümanlara zaferi müyesser kıldı. Onlara destek verdi. Haçlılardan o günde 30.000 kişiyi öldürdüler. Haçlıların şövalye ve süvarilerinden 30.000 kişiyi de esir aldılar. Esir alınanlar arasında Trablus kontu dışındaki bütün kontlar vardı. Trablus kontu Komes, savaşın başında hezimete uğrayıp geri dönmüştü. Sultan, bunların en büyük haçını ganimet edindi. Bu haça Hz. İsa'nın gerildiğini iddia ediyorlardı. Bu nedenle onu altın, inci ve kıymetli mücevherlerle süsleyip kaplamışlardı. İslâm'ın ve Müslümanların o günkü kadar izzet bulup muzaffer oldukları, batıl ehlinin de rezil rüsvay olup ezildikleri duyulmamıştı. Hatta çiftçilerden biri, bir başka çiftçinin otuz küsur haçlı esirini önüne katıp götürmekte olduğunu, hepsini bir çadır ipine bağlamış olduğunu, bunlardan birini, giymek için bir ayakkabı karşılığında sattığını görmüştü. Öyle olaylar cereyan etmişti ki, bunların benzerleri ancak sahabe ve tabiiler zamanında meydana gelmişti. Hoş ve mübarek cvgülerle hamdler, daima Allah'a mahsustur.

Bu savaş tamamlandıktan, vuruşma alevleri söndükten, harp ağırlığını indirdikten sonra Sultan Selahaddin, kendisi için büyük bir otağ kurulmasını emretti. Kendisi de memleket tahtına oturdu. Sağ tarafında esirler, sol tarafında esirler vardı. Esirler zincirlerini sürüyerek getirdiler. Templierin öncülerinden bir topluluğun öldürülmesini emretti. Onlardan hiç birini hayatta bırakmadı. Çünkü insanlar onların kötülüklerini anlata anlata bitiremiyorlardı. Sonra Templier mezhebinin lideri getirildi. Haçlı komutan ve kontları getirildi. Hepsi de rütbelerine göre Sultan Selahaddin'in sağında ve solunda oturtuldular. Büyük kontlar, Sultan Selahaddin'in sağ yanına oturtuldu. Kerek prensi Aryat ve diğerleri de sol tarafına oturtuldular. Sonra sultana karlı gül şerbeti getirildi. İçti. Sonra Haçlı hükümdarına verdi. O da içti. Sonra Kerek valisi Aryat'a da verdi. Sultan Selahaddin ona kızgındı. Ona «Şerbeti sana verdim ama içmene izin vermedim,» dedi. Sonra «Bu adamın benim yanımda ahdi yoktur» diye sözünü tamamladı. Bunun ardı sıra otağının gerisindeki dahili bir çadıra girdi. Kerek valisi Aryat'ı oraya çağırdı. Aryat gidip karşısında durunca Sultan Selahaddin kılıcını kaldırıp onu İslâm'a davet etti. Aryat İslâm'a girmedi. Bunun üzerine Sultan Selahaddin «Evet, ben, Rasûlullah (s.a.v.)'ın -ümmetinin intikamını alma hususunda- vekiliyim» dedi ve Aryat'ı öldürdü. Kesik başını otağıdaki kontlara gönderdi. Ve «Bu Rasûlullah (s.a.v.)'a sövmesinin cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitalier cezasını gördü» dedi. Sonra da Templier ve Hospitalier tarikatlarına mensup Haçlı esirleri huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Müslümanları bu iki murdar

cinsten kurtarıp rahata kavuşturdu. Kendilerine İslâm'a girmelerini teklif ettikleri arasında az sayıda kimseler Müslüman oldular. Anlatıldığına göre o gün öldürdüğü Haçlıların sayısı 30.000'di. Esir aldıklarının sayısı da 30.000'di. Zaten Haçlı ordusu toplam 63.000 askerden ibaretti. Az da olsa kaçıp kurtulanlar, yaralananlar, kendi ülkelerine gidince orada öldüler. Ölenler arasında Trablus kontu Komes de vardı. O, yaralanarak kaçmış ve ülkesine döndükten sonra ölmüştü. Sonra Sultan Selahaddin, öldürülen Haçlı liderlerinin kesik başlarını ve öldürülen esirleri ile büyük Haçlıların Kadı İbn Ebi Asrun refakatinde Dımaşk'a gönderdi ki; bu haçlıların büyük haçı Haleb kalesine konulsun. Bu haç baş aşağı çevrilerek kaleye konuldu. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Sultan Selahaddin daha sonra Taberiye kalesine gitti. Orayı zaptetti. Taberiye halkı, Havran, Belka, o çevredeki Colan ve oraya bağlı arazilerin tamamının yarı gelirlerini ve ürünlerini alıyordu. Cenâb-ı Allah Müslümanları bu paylaşmadan kurtardı. Sonra Sultan Selahaddin Hittin'e gitti ve orada bulunan Hz. Şuayb'ın mezarını ziyaret etti. Oradan Ürdün'e geçti. Bütün bu beldeler selamete kavuştular. Ürdün, irili ufaklı bir çok kasabalardan müteşekkil bir ülkeydi. Sonra Akka'ya doğru yürüdü. Rebiyülahir ayının sonunda çarşamba günü oraya indi. Cuma günü orayı sulh yoluyla fethetti. Orada hükümdarlara ait mal, mülk, zahire, ticaret eşyası ve diğer emtiayı ganimet edindi. Orada bulunan müslüman esirleri kurtardı. Orada 4.000 kadar müslüman esir buldu. Cenâb-ı Allah bu esirleri feraha ve genişliğe kavuşturdu. Sultan Selahaddin orada cuma kılınmasını emretti. Haçlıların almasından sonra ilk olarak sahilde cuma kılınıyordu. Aradan yetmiş senelik bir zaman geçmişti ki, Müslümanlar orada cuma kılamamışlardı. Sultan Selahaddin oradan ayrılıp Sayda ve Beyrut'a gitti. Sahildeki beldeleri birer birer zaptetti. Çünkü artık oralarda şövalye ve kontlar kalmamıştı. Buradan da Gazze, Askalan, Nablus, Beysan ve Gur mıntıkasına gitti. Bütün buralara sahip oldu. Kardeşinin oğlu Hüsameddin Ömer b. Muhammed b. Laşin'i Nablus'ta naib olarak bıraktı. Zaten buraları fethe-den de oydu. Sultan Selahaddin'in bu kısa süre zarfında fethettiği büyük beldelerin sayısı elliye bulmuştu. Bu beldelerin tamamında da savaşılar, kaleler ve savunma tedbirleri vardı. İslâm ordusu bu fetihlerden ötürü çok miktarda ganimet edindi. Çok sayıda Haçlıyı da esir aldı.

Sonra Sultan Selahaddin askerlerine bir ay müddetle bu mekânlarda dolaşmalarını, atlarını otlatmalarını emretti ki, dinlensinler. Kendilerini ve atlarını Kudüs fethine hazırlayıp ısındırsınlar. Halk arasında Sultan Selahaddin'in Kudüs'ü fethetmeye niyetlenmiş olduğuna dair haber dolaştı. Bunun üzerine alimler ve salihler gönüllü olarak yanına geldiler. Hittin savaşından ve Akka fethinden sonra kardeşi Âdil

Ebu Bekir de yanına geldi. Kendisi de bizzat birçok kaleleri fethetti. Böylece Cenâb-ı Allah'ın çok sayıda kulu ve askeri bir araya gelip toplandı. O esnada Sultan Selahaddin de beraberindeki askerlerle Kudüs'e doğru yola koyuldu. Hittin savaşı nedeniyle şairler kendisini övüp çokça methettiler. Dımaşk'ta hasta yatmakta olan Kadı Fadıl da ona şu tebriki göndermişti:

«Cenâb-ı Allah'ın, kendisi vasıtasıyla bu dini ayakta tutmuş olduğu efendimizi tebrik ediyorum. Köleniz bu hizmetini arz edip tebrikini yazarken başlar secdeden kalkmamıştı. Gözler yanak üzerine yaş akıtmaktaydı. Kiliselerin mescidlere dönüştüğünü; «Allah için üçüncüsüdür» denilen mekanlarda «Allah birdir denildiğini» andıkça bu köleniz dilinden taşan şükürlerini peşpeşe yenilemektedir. Bazan da gözlerinden sevinç yaşları akmakta ve Allah'ı birlemektedir. «Yüce Allah apaçık ve gerçek olan hükümdardır. Muhammed, Allah'ın doğru sözlü, güvenilir elçisidir» denildiğini duyunca seviniyor ve sevinç gözyaşlarını döküyorum. Cenâb-ı Allah, Sultan Selahaddin'e Yusuf peygamberin zindandan kurtuluşuna nisbetle daha büyük bir mükâfat nasip etsin. Kölelerin, efendilerini bekliyorlar. Dımaşk'ta hamama girmeye niyetlenmiştir.

«Bunlar yüksek hasletlerdir. Süt bardakları değildir. Şu da seyf (kılıçtır) yoksa Seyf b, Zî-Yezen değildir. Bu fetihten sonra diller çok uzun tesbihatlarda bulunacaklar, güzel ve kıymetli sözler söyleyeceklerdir.»

KUDÜS'ÜN FETHİ

Haçlılar, doksaniki sene müddetle Kudüs'ü ellerinde tuttuktan sonra bu senede Müslümanlar orayı ellerinden alıp fethettiler.

Sultan Selahaddin önceki kısımlarda anlatılan yerleri fethettikten sonra askerlerine toplanmalarını emretti Askerler toplandıktan sonra Kudüs'e doğru yola koyuldu. Bu senenin receb ayının onbeşinde Kudüs'ün batısında ordugahını kurdu. Şehrin son derece müstahkem kılındığını, tedbirler alındığını gördü. Haçlı savaşçılarının sayısı -Kudüs'tekiler hariç olmak üzere- 60.000 veya daha fazlaydı. Kudüs valisi o zaman Balban b. Bazran'dı. Beraberinde Hittin savaşından kurtulup gelen şövalyeler de vardı. Bunlar arasına Templier ve Hospitaliyer tarikatının mensupları denen şeytan müridleri vardı. Haça tapanlar hep bir araya gelmişlerdi. Sultan Selahaddin, mezkur yerinde beş gün kaldı. Askerlerinden her bir guruba, surların bir tarafını ve burcunu teslim etti. Sonra Şam tarafına yöneldi. Çünkü orayı daha geniş ve manevraya müsait olduğunu gördü. Haçlılar, Kudüs'ü Müslümanlara bırakmamak için şiddetlice savaştilar. Kendilerine ve Kamame Kilisesine sahip olmak için canlarını, mallarını feda ettiler. Kuşatma esnasında Müslü-

man emirlerden biri şehid düştü. İşte o esnada Müslüman komutanlar ve salih kimseler düşmana karşı çok öfkelenildiler. Savaşı daha da şiddetlendirdiler. Kudüs'e yönelik olarak mancınık ve arradeleri kurdular. Kılıçlar ve mızraklar paylarını aldılar. Gözler, surların üzerine dikilmiş olan Haçlara bakıyordu. Kubbetü's-Sahra'nın üzerinde büyük bir haç vardı. Bu, Müslümanların daha da gayrete gelmelerini sağladı. O gün, kâfirler için çok zorlu bir gündü. Sultan Selahaddin, askerlerini surların kuzey doğu köşesine yöneltti. Orayı delmeğe çalıştı. Ateşe verdi ve surların o tarafı yıkıldı. Burç çıktı. Haçlılar bu durumu görünce feci bir halle karşılaştıklarını, elem verici bir vartaya yuvarlandıklarını anladılar. Bunun üzerine büyükleri Sultan Selahaddin'in yanına gelip kendilerine eman vermesini rica ettiler. Ancak sultan bu ricalarını kabul etmeyip: «Siz, nasıl daha önce zorla aldıysanız ben de şimdi öylece fethedeceğim. Daha önce Kudüs'teki Müslümanları nasıl öldürdüyseniz ben de şimdi Kudüs'te öldürmedik bir Hristiyan bırakmayacağım» dedi.

Bundan sonra Kudüs valisi Balban b. Bazran, yanına gelmesi için Sultan Selahaddin'den eman diledi. Sultan Selahaddin ona eman verdi. Huzura geldiğinde sultantan merhamet diledi. Boyun eğdi. Zillet gösterdi. Alçaldıkça alçaldı. Merhamet vesilesi olacak bütün kelimeleri kullandı. Ancak sultan onlara eman vermeyeceğini bildirdi. Onlar da «Eğer bize aman vermezsen geri döneriz. Elimizdeki Müslüman esirlerin tamamını öldürürüz -Kudüs'te haçlıların elinde 4.000 kadar Müslüman esir vardı.- Çoluk çocuğumuzu ve kadınlarımızı öldürürüz. Evlerimizi ve güzel mekânlarımızı tahrip ederiz. Eşyalarımızı yakarız. Elimizdeki malları telef ederiz. Kubbetü's-Sahra'yı yıkar ve ele geçirebildiğimiz herşeyi yakarız. Ondan sonra çıkar, sizinle kıyasıya savaşır, kendimizi adeta ölüme atarız. Bundan sonra artık bizim yaşamamızda hayır yoktur. Bizden biri düşmanlarımızdan bir kaçını öldürmeden canını vermeyecektir. Zaten bundan sonra ne hayır umacağız?» dediler.

Sultan Selahaddin, bu sözleri dinledikten sonra barışa razı olduğunu bildirdi. Kendi görüşünden vazgeçti. Yalnız şu şartları ileri sürdü:

Erkekler onar dinar, kadınlar beşer dinar, küçük çocuklardan da ikişer dinar fidye alınacaktır. Bunları ödeyemeyenler, Müslümanların esiri olurlar. Ayrıca ekinler, ürünler, silahlar, evler Müslümanların olacak. Haçlılar güven bulacakları bir yere, yani Sur şehrine taşınabilecekler.

Böylece barış antlaşması yazıldı. Bu fidyeleri ödeyemeyenlere kırk günlük süre tanınacaktı. Bu süre zarfında fidye ödeyemeyen esir oluyordu. Bu şart kapsamında esir düşenlerin sayısı, kadın erkek ve çocuk olmak üzere 16.000di.

Sultan ve Müslümanlar cuma günü namaz vaktinden kısa bir süre önce şehre girdiler. Günlerden receb ayının yirmiyedinci günüydü.

Kâtip İmad dedi ki: «O gece Rasûlullah (s.a.v.)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götürüldüğü İsra gecesi idi.» Ebu Şâme dediki: «Bu, İsrâ ile ilgili olarak ileri sürülen kavillerden biridir.»

«Bizzat ben kaldım» diyenin aksine o gün Kudüs'te cuma namazını kılmak Müslümanlara nasip olmamıştı. Cumayı kaldık diyenlerin ifade-sine göre Sultan Selahaddin bizzat Sevad'da o gün hutbe irad etmiştir. Sahih kavle göre zaman darlığı yüzünden o gün Müslümanlar Kudüs'te cuma namazını kılamamışlar, ancak bir hafta sonra kılmışlardır. Hatip de, ileride anlatılacağı gibi Muhiddin b. Muhammed b. Ali el-Kureşî İbnu'z-Zeki idi.

Fakat şehire ilk girdikleri cuma gününde Mescid-i Aksa'da bulunan haçları, rahipleri ve domuzları dışarı çıkarıp mescidi temizlediler. Templier büyük mihrabın batı kısmında kendileri için odalar yapmışlardı. Mihrabı da kendilerine depo edinmişlerdi. Allah kendilerine lanet etsin. Bütün buralar temizlendi ve İslâmiyet dönemindeki eski haline döndürüldü. es-Sahr temiz su ile yıkandı. Sonra da üzerine gül suyu ve misk saçıldı. Bakmak isteyenlere gösterildi. Daha önce ziyaretçilere kapalı olup üzerinde örtü vardı. Kubbesindeki haç indirildi ve eski saygınlığına kavuşturuldu. Daha önce Haçlılar oradan bir parçayı söküp ağırlığınca altın karşılığında denizcilere satmışlardı. Bu parçayı geri getirmek mümkün olmadı.

Sonra Haçlılardan kurtuluş akçeleri alındı. Sultan, onlardan bir kısmını serbest bıraktı. Serbest bıraktıkları arasında hükümdarların ve kontların kızları, ayrıca maiyetindeki kadınlar, çocuklar ve erkekler de vardı. Çokları karşılıksız affedilip serbest bırakıldı. Sultan Selahaddin onlardan topladığı fidyeleri askerlerine dağıttı. Kendisi hiçbir şey almadı. Saklanacak, biriktirilecek hiçbir şeye tenezzül etmedi. Allah rahmet etsin. Son derece yumuşak huylu, cömert, atılgan, şecaatli, yürekli ve merhametli idi.

FETHEDİLİŞİNDEN SONRA KUDÜS'TE KILINAN İLK CUMA NMAZI

Mescid-i Aksa, içindeki haçlardan, çanlardan, rahiplerden ve keşişlerden arındırılıp içine iman ehli kimseler girdiğinde, orada ezan daveti yapıp Kur'an okunduğunda ve Rahman olan Allah birlendiğinde ilk olarak şaban ayının dördünde, yani fethin sekizinci gününde cuma günü cuma namazı kılındı. Minber, mihrabın bitişiğine kuruldu. Halılar serildi. Kandiller asıldı. Kur'ân-ı Kerim okundu. Hak geldi, batıl gitti. Seccadeler dizildi. Çokça secde edildi. Türlü ibadetler yapıldı. Dualar ve yakarışlar göğe yükseldi. Bereketler indi. Sıkıntılar gitti. Namazlar kılındı. Müezzinler ezan okudu. Keşişler sustu. Perişanlık gitti. Gönül-

ler hoş oldu. Mutluluk geldi. Uğursuzluk gitti. Doğmayan, doğrulmayan, bir, tek, dengi bulunmayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, ama kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı bir Allah'a ibadet edildi. Rükû ve secdeye gidenler, kıyamda duranlar, oturanlar, tekbir getirdiler. Cami doldu. Gönüller, rikkatleştikten göz yaşları akıttı. Zevaldan önce namaz için müezzinler ezan okuduklarında sevinçten neredeyse kalpler uçup gideceklerdi. Cuma günü hutbe okuyacak bir hatip tayin edilmiş değildi. O esnada Sultan Selahaddin, Kubbetü's-Sahra'da bulunmaktayken o gün Kadı Muhiddin b. Zeki'nin hutbe irad etmesi için ferman buyurdu. Kadı Muhyiddin de siyah hil'at giydi. İnsanlara kıymetli, fasih ve belîğ bir hutbe irad etti. Hutbesinde Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın şerefini anlattı. O mekan için nakledilen faziletleri ve imrendirici ayetlerle hadisleri okudu. Bu husustaki delil ve emareleri anlattı. er-Ravzateyn adlı eserinde Şeyh Ebu Şâme, bunları uzun uzadıya nakletmiştir. Hatip hutbesine başlarken şu ayet-i kerimeyi okumuştı: «Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).

Bundan sonra hatip Kur'an'daki bütün hamd ifadelerini kullanıp şöyle dedi:

«İslâm'ı kendi yardımıyla aziz kılan, şirki de kendi kahrıyla zelil kılan, işleri kendi emriyle yürüten, nimetleri kendisine yapılan şükür sebebiyle artıran, kâfirleri zorlu yollara sürükleyen Allah'a hamd olsun. O Allah ki, günleri kendi adaletiyle döndürmekte ve takdir etmektedir. İyi sonu da kendi lütfuyla takva sahiplerine bahşetmiştir. Kullarına rahmet çiğlerini ve kırağlarını saçar, dinini bütün dinlerin üzerine çıkarır, kullarının üzerinde kahredici bir güce sahiptir. O'na karşı konulamaz. Yaratıklarının fevkindedir. Kendisiyle çekilemez. Dilediği emri verendir. Kendisiyle tartışılmaz. Dilediğini hükmeder, hükmüne karşı savunma yoktur. Zafer bahşedilişinden ve İslâm'ı yüceltişinden, dostlarını aziz kılıp dinine yardım edenlere destek verişinden, Mescid-i Aksa'yı şirkin pisliklerinden ve kirlerinden arındırdığından dolayı kendisine hamd ediyorum. Bunu kalbinin derinliklerinde organlarının zahirinde hissederek hamdeden kimse gibi hamd ediyorum. Kendisinden başka ilah bulunmayan, sadece kendisi mevcut olan ortaksız bir ve hiçbir şeye muhtaç olmadığı halde herşeyin kendisine muhtaç olduğu, doğmayan doğrulmayan bir tek, dengi dahi bulunmayan Allah'ın varlığına şehadet ediyorum. Kalbini tevhidle arındıran kimsenin şehadetiyle, Rabbini memnun kılan kimsenin tanıklığıyla O'nun varlığına şehadet ediyorum. Şükürünü arz eden, şirki yok eden, iftirayı ortadan kaldıran, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ediyorum. O Muhammed ki, Rabbi, onu Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin getirtti. Buradan da yüksek semalara, Sidretülmünteha'ya yük-

seltti «Orada me'va cenneti vardır. Sidreyi bürüyen bürüyordu. Muhammed'in gözü oradan ne kaydı ve ne de onu aştı.» (en-Necm, 15-17).

Muhammed'e -Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun- doğru sözlü ve özlü, aynı zamanda ilk iman eden halifesine, bu makamdan Haçlı sembollerini ilk olarak kaldırıp yok eden mü'minlerin emiri Hattab oğlu Ömer'e, Kur'an'ı toplayan iki nur sahibi ve mü'minlerin emiri Affan oğlu Osman'a; şirki sarsan ve putları kıran mü'minlerin emiri Ebu Talib oğlu Ali'ye, Rasûlullah'ın aline, ashabına ve güzel yolda onlara tabi olalara da Allah'ın rahmeti olsun.»

Bundan sonra hatip, dinleyicileri Cenâb-ı Allah'ın kendilerine mü-yesser kıldığı şu, şu ve şu özelliklere sahip Mescid-i Aksa'ya imrendirdi. Öğütlerini verdi. Mescid-i Aksa'nın faziletleri ve üstünlükleri hakkında bilgi verdi. Burasının iki kibleinin ilki olduğunu, iki mescidin ikincisi, üç harem de üçüncüsü olduğunu ifade etti. Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra insanların gitmesi gereken tek mescid olduğunu, yine Mescid-i Haram'dan ve Mescid-i Nebevi'den sonra parmakla gösterilebilecek tek mescidin burası olduğunu, Rasûlullah (s.a.v.)'ın, Mescid-i Haram'dan geceleyin buraya getirildiğini, onun burada yüce nebi ve resûllere namaz kıldırıldığını, buradan göklere yükselip miraca gittiğini, göklerden dönüşünde yine buraya uğradığını, sonra yine buradan Mescid-i Haram'a Burak'a binerek gittiğini, burasının mahşer gününde haşır yeri olacağını, peygamberlerin makamının, velilerin de yöneldikleri yerin burası olduğunu, bu mescidin ta ilk gününden beri takva üzere inşa edilmiş olan bir makam olduğunu anlattı.

Ben derim ki: Anlatıldığına göre Mescid-i Aksâ'yı, İbrahim peygamberin Kâbe'yi inşa etmesinden kırk yıl sonra ilk olarak, Hz. Yakub inşa etmiştir. Nitekim Buhari ve Müslim'in Sahih'lerinde de böyle denmektedir. Sonra orayı Süleyman peygamber onarmıştır. Müsned ve Sünenlerde, İbn Huzeyme ile İbn Hibban ve Hakim'in Sahih'lerinde buna dair rivayetler mevcuttur. Süleyman peygamber onarımı tamamladıktan sonra yüce Allah'tan, sırf kendisine mahsus olmak üzere şu üç dilekte bulunmuştu:

- 1- Kendi hükmüne uygun bir hüküm,
- 2- Kendisinden sonra başka hiç kimseye verilmeyecek olan bir mülk (hükümrânlık).
- 3- Bu mescide gelip de burada namaz kılan kimse dışarı çıkarken anasından doğduğu günkü gibi günahsız olarak çıkmalı.

Bundan sonra hatip iki hutbenin tamamını okudu. Sonra da Abbasi halifesi Nasır'a, onun arkasından Sultan Selahaddin'e dua etti. Namazdan sonra Şeyh Zeyneddin Ebû'l-Hasan b. Ali Neca el-Mısrî, Sultan Selahaddin'in izniyle kürsüye çıkıp cemaata vaaz verdi.

Kadı İbn Zeki dört hafta cuma günleri hutbe irâd etti. Sonra Sultan

Selahaddin, Kudüs'e muvazzaf bir hatip tayin etti. Haleb'e de haber göndererek Melik Âdil Nureddin eş-Şehid'in Kudüs için yaptırmış olduğu minberi getirtti. Melik Âdil Nureddin, Kudüs'ü kendisinin fethedeceğini umuyordu, ama bu fetih onun vefatından sonra kendi tabilerinden Sultan Selahaddin'in eliyle gerçekleşmişti.

GARİP BİR NÜKTE

er-Ravzateyn adlı eserde Ebu Şâme dedi ki: Üstadımız Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed es-Sahavî ilk tefsirinde bu konudan bahsederken şöyle demiştir: «Ebü'l-Hakem el-Endülüsî'nin, yani İbn Bürca'nın tefsirinde Rum sûresinin ayetleri açıklanırken Kudüs'ün fethine dair haberler verilmiştir. Bu şehrin, hicrî 583. senede Hristiyanların elinden alınacağı bildirilmiştir. Öyle zannediyorum ki İbn Bürca bu bilgiyi ebeded hesabıyla bulmuş değildir. Kendi ifadesine göre o, bu bilgiyi şu âyet-i kerimenin manasından çıkarmıştır:

«Elif, Lam, Mim. Rumlar en yakın bir yerde yenildiler, onlar bu yenilgilerinden sonra üç ila dokuz yıl arasında galip geleceklerdir.» (er-Rûm, 1-5).

Müneccimlerin yaptığı gibi bu iş tarih üzerine kurulmuştur. Rumlar filan ve falan senede mağlup olacaklardır. Çünkü takdirin ölçüleri bunu gerektiriyor. Bu da doğruya uygun olan bir görüştür. Şayet sahih ise o bunu vukuundan önce haber vermiştir. Bu hadise meydana gelmeden önce bu husus onun kitabında yazılıydı. İbn Bürca demiş ki: Eğer Kur'an'ın nazıl olduğu vakit bilinseydi, onun ortadan kalkacağı vakit de bilinirdi. Bu husus Kadir sûresinin tefsirinde anlatılmıştır.

Ben derim ki: İbn Bürca bu hususları tefsirinde hicretin 522. senesi sınırlarında iken yazmıştı. Anlatıldığına göre Melik Nureddin de bu bilgiden haberdar olunca hicretin 583. senesine kadar yaşamayı arzulamıştı. Çünkü kendisi hicretin 511. senesinde doğmuştu. 583. seneye kadar yaşamayı ümid ederek Kudüs fethinin hazırlıklarına başlamıştı. Hatta Mescid-i Aksa için -orayı fethettiği taktirde- büyük bir minber yaptırıp hazırlamıştı. Doğrusunu Allah bilir.

Sahray-ı Muazzama'ya gelince, Sultan Selahaddin onun çevresindeki pislikleri, resimleri, haçları yok etmeyi emretti. Bir mezbele halinde iken orayı tertemiz hale getirdi. Görünmeyen örtülü yerleri açığa çıkardı. Fakih İsa el-Hakkârî'ye, sahranın çevresine demir şebeke yaptırmasını emretti. Oraya muvazzaf bir imam tayin etti. İmama bol maaş verdi. Mescid-i Aksa'nın imamına da aynı şekilde bol maaş verdi. Şafiîler için hem Selahiye hem de Nasıriye adları verilen bir medrese yaptırdı. Medreseyi Hanna Ümmü Meryem mezarının üzerindeki kilisenin yerine yaptırdı. Kumame kilisesinin bitişiğinde sofiler için de

teberrüken bir hankah vakfetti. Fakihlere, yoksullara erzak dağıttı. Mescid-i Aksa ile Sahra mescidlerinin köşelerine mukimlerin ve ziyaretçilerin okumaları için cüzler ve hatimler koydurdu. Eyyup oğulları Beyt-i Makdis ile diğer yerler için yaptıkları hayırlarda herkesle yarıştılar ve öne geçtiler.

Sultan Selahaddin, Hristiyanlığın Kudüs'ten silinmesi için Kamame kilisesini yıkmaya niyetlendi. Kendisine «Burayı dümdüz etsen bile Hristiyanlar buraya gelip hac etmekten vaz geçmezler. Çünkü senden önce müminlerin emiri Hattab oğlu Ömer bu beldeyi fethetmiş ve bu kiliseyi Hristiyanların elinde bırakmıştı. Sen de bu hususta ona uymalısın» denilince o, Kamame kilisesini yıkmaktan vaz geçti ve Hz. Ömer'e uyararak orayı eski halinde bıraktı. Ancak orada hizmet için sadece dört Hristiyan bıraktı. Başka Hristiyanların oraya girmelerine engel oldu. Babürrahme yanındaki Hristiyan mezarlarını yıktı. İzlerini yok etti. Oradaki kubbeleri de yıktırdı.

Kudüs'te bulunan Müslüman esirlere gelince Sultan Selahaddin onların tamamını serbest bıraktı. Onlara ihsanda bulundu. Bol miktarda bağışlarda bulundu. Onları giydirdi. Böylece herbiri kendi vatanına gitti. Ailesine ve evine döndü. Nimet ve lütuflarından ötürü Allah'a hamd olsun.

FASIL

Sultan Selahaddin, Kudüs'ün fethini tamamladıktan sonra şaban ayının yirmibeşinde sahildeki Sur şehrine gitmek üzere Kudüs'ten ayrıldı. Çünkü Sur şehrinin fethi gecikmişti. Hittin savaşından sonra Frank tüccarlarından Merkis adında biri Sur'u istila etmiş. Orayı tahkim etmiş, sağlamlaştırmış, çevresine de denizden denize hendek kazdırmıştı. Sultan Selahaddin gelip orayı bir süre kuşatma altında tuttu. Mısır diyarındaki donanmanın deniz yoluyla oraya gelmesini istedi. Gelen donanmayı da devreye sokarak Sur şehrini karadan ve denizden çembere aldı. Gecelerden birinde Haçlılar saldırı yaparak İslâm donanmasından beş gemiyi ele geçirdiler. Müslümanlar buna çok üzüлp hüznünlendiler. Kış mevsimi de gelip çatmıştı. Azıklar azalmış, yaralılar çoğalmış, komutanlar muhasaradan bıkmışlardı. Sultan'dan dinlenmek üzere Lendilerini Dımaşk'a götürmesini ve bundan bir süre sonra tekrar buraya gelmeyi istediler. Sultan da karşı koymasına rağmen sonunda onların bu isteğini kabul etti. Hep birlikte Dımaşk'a yöneldiler. Yolda Akka'ya uğradılar. Askerler kendi beldelerine dağılıp gittiler. Sultan'a gelince o, Akka şehrine varınca kaleye uğradı. Oğlu Efdal'ı Templier tarikatının elinde bulunan burca yerleştirdi. Kale naibliğine İzzeddin Hardebil'i tayin etti. Bazıları Sultan Selahaddin'e, Haçlıların tekrar

geri dönmelerinden korktukları için Akkâ şehrini tahrip etmesini tavsiye ettiler. O, bunu yapmadı. Keşke yapsaydı. Aksine kalenin onarılıp güzel yerlerinin yenilenmesi için Bahaeddin Karakuş et-Takavî'yi görevlendirdi. Sıffin'deki Hospitalier tarikatının yuvasını da fakih ve yoksullara vakfetti. Papazın evini de hastahane yaptı. Bütün bunlar için de gelir getirici vakıflar te'sis etti. Bu vakıfların nazırlığına Kadı Cemaled-din b. Şeyh Ebu Necib'i tayin etti.

Bu işleri tamamladıktan sonra muzaffer ve güçlenmiş olarak Dımaşk'a döndü. Çeşitli ülkelerdeki ve şehirlerdeki hükümdarlarla emirler kendisine hediye ve armağanlar gönderdiler. Halife de sultana bir mektup göndererek bazı hususlardan dolayı onu kınadı:

1- Hittin savaşındaki fetih müjdesini kendileri nezdinde kadri kıymeti olmayan Bağdatlı bir gençle kendisine göndermişlerdi.

2- Kudüs fethinin müjdesini de adi postacılarla kendisine göndermişlerdi.

3- Sultan Selahaddin güya halifeye benzemek amacıyla kendisine Nasır lakabını takmıştı

Sultan Selahaddin, bu ikazları güler yüz, letafet, yumuşak huyluluk, itaat ve teslimiyet havası içinde aldı ve olup bitenlerden ötürü özür dilediğini halifeye bildirdi. Sonra da şöyle dedi: «Savaş, beni bu gibi işlerin bir çoğunun farkına varmaktan alıkoydu. Nasır lakabı almama gelince bunu halife Müstedî'nin zamanından beri almış bulunmaktayım. Bununla birlikte halife bana hangi lakabı takmayı uygun görürse itiraz etmem». Halifeye hiç ihtiyacı olmadığı halde ona karşı son derece saygılı ve edepli bir tavır takındı.

Bu senede Hindistan'da Gazne hükümdarı Şihabüddin el-Gurî ile Hindistan'ın büyük hükümdarı arasında büyük bir savaş meydana geldi. Hintliler büyük bir orduyla Müslümanların üzerine geldiler. Ordularında ondört fil vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Şiddetlice savaşmaya başladılar. Müslümanların sağ ve sol cenahları bozguna uğradı. Gazne hükümdarı Şihabüddin'e «Kaç ve kendini kurtar» denildi. Ancak bu söz onu daha da atılgan bir hale getirdi. Bir file hücum etti. Filin bir tarafını yaraladı. Fil yarası asla iyileşmez. Öte yandan bazı fil süvarileri onun pazuşuna bir mızrak fırlattılar. Mızrak diğer taraftan çıkınca Şihabüddin baygın vaziyette yere düştü. Hintliler onu alıp götürmek için üzerine hücum ettiler. Ancak etrafındaki adamları onu savundular. Yanında şiddetlice çarpıştılar. Hiçbir yerde misli duyulmamış büyük bir savaş cereyan etti. Neticede Müslümanlar Hintlileri mağlup ettiler. Hükümdarlarını kurtarıp yirmi fersahlık bir mesafeye kadar mahfeye koyup omuzlarında taşıdılar. O esnada yarısından kan sızılmaktaydı. Ordusu etrafında toplanınca emirleri ve komutanları azarlamaya başladı ve «Her emir, kendi atının yemini yiyecek» diye yemin etti ve onları

Gazne'ye yaya olarak götürdü.

Bu senede halife Nasır, sarayının üstadı Ebü'l-Fadl b. es-Sahib'i öldürdü. Ebu'l-Fadl, devlet işlerine karışmış, artık halifenin sözüne uyulmaz olmuştu. Bununla birlikte Ebu'l-Fadl malda mülkte gözü olmayan, yaşantısı güzel, iffetli bir kimseydi. Halife, onun çok miktarda mahnı ve eşyasını aldı.

Bu senede halife, Ebu Muzaffer Celalüddin'i vezirliğe tayin etti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî de aralarında olmak üzere devlet ricali onun peşi sıra yaya yürüdüler. Ebu Yunus da kadının yanında bu durumu müşahade etmişti. Kadilkudat İbn ed-Damiganî yürümekteyken «Allah uzun ömre lanet etsin (keşke bu kadar uzun süre yaşamasaydım ve bu halleri görmeseydim)» demişti. Kadilkudat bu senenin sonunda vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH ABDÜ'L-MUGİS B. ZÜHEYR EL-HARBÎ

Hanbelf âlimlerinden ve salihlerindendi. Ziyaret edilirdi. Yezid b. Muaviye'nin faziletine dair yazdığı bir eseri vardır. Bu eserinde garip ve acaip şeyler nakletmiştir. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, onun bu eserine reddiye yazmış ve reddiyesinde güzel ve isabetli sözler kullanmıştır. Abdü'l-Muğis'in başından geçen hallerin en güzeli şudur: Halifelerden biri -öyle sanıyorum ki bu halife Nasırdır- gizlice onu ziyarete gitmişti. Şeyh Abdü'l-Muğis onu tanımış, ancak tanıdığını belirtmemiştir.

Halife ona «Yezid'e lanet edilebilir mi edilemez mi?» diye sorunca şeyh ona şu cevabı vermişti:

— Onu lanetlemeyi caiz görmüyorum. Çünkü ben, lanet kapısını açacak olursam bu durumda halk, halifemize fazlasıyla lanet okuyacaktır.

— Niçin?

— Çünkü halife, birçok çirkin işler yapmaktadır. Şunu ve şunu yapmaktadır.

Böyle dedikten sonra halifenin çirkin filleri ve yapabileceği kötülükleri anlattı ki, halife bunlardan vazgeçsin. Halife ondan bu cevabı aldıktan sonra sözlerinden etkilenmiş ve yararlanmış olarak yanından çıkıp gitti. Şeyh Abdü'l-Muğis bu senenin muharrem ayında vefat etti.

ALİ B. HATTAB B. HALEF

Âbid ve takva sahibi bir insandı. Zahidlerden, keramet sahibi velilerdendi. Makamı Ceziretü İbn Ömer'dedir. el-Kâmil adlı eserinde

İbnü'l-Esir dedi ki: «Güzel ahlâkı, davranışları, kerametleri ve ibadeti hususunda onun benzerini görmedim.»

EMİR ŞEMSUDDİN MUHAMMED B. ABDÜLMELİK B. MUKADDEM

Sultan Selahaddin'in naiblerindendir. Sultan Selahaddin, Kudüs'ü fethettiğinde hac zamanında bir cemaat ihrama girerek Kudüs'ten Mescid-i Haram'a gittiler. İbn Mukaddem de bu senede hac emirliği yaptı. Arefe'de vakfe yaptığı zaman davul çaldırdı. Sancak açtırdı. Sultan Selahaddin'in üstünlük ve ululuğunu izhar etti. Halife tarafından atanmış olan hac emiri Taştekin, bu duruma kızdı. İbn Mukaddem'i bu hareketinden men etti. Ancak o dinlemedi. İkisi çarpıştılar. İbn Mukaddem yaralandı ve ikinci günde Mina'da vefat etti. Oraya defnedildi. Birçok olaylar cereyan etti. Taştekin bu yaptığından ötürü kınandı ve yaptığıının sonucunda Sultan Selahaddin ile halife tarafından ceza göreceğinden korktu. Zaten halife de onu bu görevinden azletti.

MUHAMMED B. UBEYDULLAH

Muhammed b. Ubeydullah b. Abdullah. Şair İbn Teavizf'nin torunudur. Ahir ömründe gözlerini kaybetti. Bu senenin şevval ayında altmış yaşını aşmış iken vefat etti.

NASR B. FUTYAN B. MATAR

Hanbelî fakihidir. İbn Müna adıyla meşhur olmuştur. Zahid ve abid bir kimseydi. Hicretin 501. senesinde doğdu. Meşhurlardan Şeyh Muvaqqüddin b. Kudame, Hafız Abdülganî, Muhammed b. Halef b. Racih, Nasır Abdurrahman b. Müneccim b. Abdülvehhab, Abdürrezzak b. Şeyh Abdülkadir Geylanî ve diğerleri ondan fıkıh dersleri aldılar. Bu senenin ramazan ayının beşinde vefat etti.

EBÜ'L-HASAN ED-DAMİĞANÎ

Kadilkudat idi. Muktefi'nin, ondan sonra da Müstencid'in zamanlarında kadılık yaptı. Sonra azledildi. Halife Müstedi zamanında görevine iade edildi. Halife Nasır zamanında da kadılık yaptı. Nihayet bu senede vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayında Sultan Selahaddin, Kevkeb kalesini kuşatma altına aldı. Oranın tahkim edilmiş, ele geçirilmesi zor bir yer olduğunu gördü. Orada Emir Kaymaz el-Beckemî'yi 500 süvari ile bıraktı. Bunlar Kevkeb kalesinde bulunanların yollarını daraltacaklardı. Onları baskı altında tutacaklardı. Aynı şekilde Seft kalesi için de Tuğrul Bey el-Camedar maiyetinde 500 süvari bıraktı. Safet kalesine gelecek takviye birliklerinin ve erzakın kaleye ulaşmasına engel olacaklardı. Kereküşşevik'e de muhasara için bir müfreze gönderdi. Bunlar kaledekileri sıkıştıracaklardı. Bütün bunları, kendisi ileride dönüp bu mekânları ele geçirecek müsait bir zamanı elde etmek amacıyla yapmıştı. Sultan Selahaddin bu gazadar. Dımaşk'a döndüğünde hazine vekili Safiy b. Fayız'ın kalede kendi şahsına mahsus olmak üzere muazzam bir köşk yaptırdığını görmüştü. Bu köşk, kalenin kible tarafındaydı. Sultan bunu görünce öfkeleni ve Safi'yi azledip şöyle dedi:

«Biz ne Dımaşk'ta ne de başka bir belde ikamet etmek için yaratılmadık. Aksine biz Aziz ve Celil olan Allah'a ibadet edip O'nun yolunda cihad etmek için yaratıldık. Senin bu yaptığın, nefisleri asıl görevlerinden alıkoyacak ve tembelliştirecek işlerdir.»

Bunlardan sonra Sultan Selahaddin, adalet sarayında oturdu. Kadılar ve faziletli kimseler yanına geldiler. Sonra da o, hasta olan Kadı Fadıl'ı, Cevsak-ı İbn Ferraş'taki evinde ziyarete gitti. Yaptığı işleri ona anlattı. İleride yapacağı önemli işleri ve gazaları anlatarak fikrini sordu. Sonra Dımaşk'tan ayrılp Biyus yoluna koyuldu. Oradan da Bika'a yöneldi. Bika'dan sonra Humus'a ve Hama'ya gitti. Kendisi Asi nehrinin kıyısında iken Cezire ordusu gelip ona iltihak etti. Sonra şimal tarafındaki sahillere doğru gitti. Antartus ve diğer kaleleri, Cebele ve Lazkiye şehirlerini fethetti. Cebele ve Lazkiye, mamurluk ve gelişmişlik bakımından en müstahkem şehirlerden idiler. Sahyun, Bukas, Şuğur gibi kaleleri de fethetti. Bukas ve Şuğur, Asi nehri kıyısında iki müstahkem kaledirler. Buraları kuvvetle fethetti. Sonra yüksek bir dağın tepesinde büyük bir kale olan Bedriye kalesini de fethetti. Bu kalenin alt tarafında derin vadiler vardır. Bu kale, Hristiyanlık ve İslâm dünyasında örnek gösterilen dillere destan bir kaledir. Sultan Selahaddin, burayı kuşattı. Mancınıkların büyüklerini kaleye doğru kurdu. Askerleri üç gruba ayırdı. Bir grup savaşp yorulduğunda arkadaşları grup gelip savaşacaktı ki savaş gece gündüz aralıksız olarak devam etsin. Kale, Sultan Selahaddin'in nöbetinde fethedildi. Burası günlerce yapılan savaştan sonra zorla fethedilmişti. Kaledeki bütün mallar yağmalanmış, eşyalara ve paralara el konulmuş, koruyucular ve savaşçılar öldürülmüş, kadınlar ve çocuklar köle edinilmişti. Sonra buradan ayrılp başka bir cihete gitti.

Derbesek ve Buğras kalelerini fethetti. Bütün buraları zor kullanarak fethetti. Ganimet elde etti. Salimen geri döndü. Sonra yüksek himmeti, Antakya'yı fethetmeye yöneldi. Çünkü Antakya'nın çevresindeki bütün şehir ve kasabaları fethetmiş, oralara askerinin çokluğuyla hakim olup zafer kazanmıştı. Ancak Antakya valisi haber göndererek kendisinden barış talebinde bulundu. Buna karşılık da yanındaki Müslüman esirleri salıvereceklerini söyledi. Sultan Selahaddin, komutasındaki askerlerin yorulup sıkıldıklarını anladığı için Antakya valisinin talebini kabul etti. Yedi ay süreli bir ateşkes anlaşması yaptı. Sultan Selahaddin'in amacı, askerlerini dinlendirmektir. Ateşkesi kabul edince Antakya'daki esirleri gidip teslim alacak görevlileri gönderdi. Böylece Hristiyan devleti alçalmış ve zelil olmuştu. Sonra yola koyuldu. Oğlu Zahir, Haleb'e uğramasını istedi. O da bunu kabul etti. Gidip Haleb kalesinde üç gün kaldı. Sonra kardeşinin oğlu Takiyyüddin onu Hama'ya davet etti. Gidip orada da bir gece kaldı. Takiyyüddin'e Cebele ve Lazkiye'yi iktâ' olarak verdi. Sonra oradan ayrılıp Baalbek'e gitti. Kale'de bir süre kaldı. Hamama gitti. Sonra da Baalbek'ten ayrılıp ramazan ayı başında Dımaşk'a döndü. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Kürüm'ün fethedildiğine ve Frankların elinden kurtarıldığına dair kendisine müjde geldi. Cenâb-ı Allah, Müslümanları o muntıkada rahatlatmıştı. O muntikalardaki ovalar, gelip geçen tacirler, gaziler ve hacılar için geçilmesi kolay bir yol haline geldi.

«Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun ki, zulmeden milletin kökü böylece kesildi» (el-En'âm; 45).

SİFD VE HİSN-I KEVKEB'İN FETHİ

Sultan Selahaddin, Dımaşk'ta sadece birkaç gün kaldı. Sonra Sıf'da doğru yola koyuldu. Ramazan'ın ikinci on gününü orada geçirdi. Şehri mancınıklarla kuşatma altına aldı. Ama soğuklar çok şiddetlenmişti. Sular donuyordu. Nihayet şevval ayının sekizinde orayı sulh yoluyla fethetti. Sonra da Sur şehrine gitti. Şehir ona teslim oldu. Askerler ve komutanlar yorulmadılar. Fetih gerçekleşince Sıf şehri bütün bağlarıyla ona boyun eğip teslim oldu. Sonra oradan ayrılıp Hospitalier tarikanının merkezi olan Kevkeb kalesine (Hısn-ı Kevkeb'e) gitti. Nitekim Sıf şehri de Templier tarikatının merkeziydi. Bunlar, Sultan Selahaddin'in en çok öfke duyduğu Hristiyan grubu idiler. Bunlardan esir düşenler olursa Sultan Selahaddin mutlaka öldürüyordu. Kevkeb kalesini kuşatma altına aldı. Nihayet ele geçirdi. Oradakileri öldürdü. Oradan gelip geçenleri, kaledekilerin şerrinden kurtardı. O sahillerde düzen sağlandı. O yörede ikamet edenler rahatlarını buldular. Bu fetih gerçekleştiği esnada gökten yağmur yağıyor, rüzgarlar ve fırtınalar esiyor, sel

suları her tarafı kaplıyor, adamlar çamur içinde yürüyorlardı. Bütün bunlara rağmen Sultan Selahaddin, örnek gösterilecek bir sabır içindiydi. Bu gazada Kadı Fadıl da onunla beraberdi. Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin'in kardeşi olan Yemen hükümdarına mektup yazarak İslâm'ın zaferini kutlamak için onu Şam'a davet etti. Sultan'ın Antakya'yı kuşatmaya niyetlendiğini de bildirdi. Takiyyüddin Ömer'in sene sonunda Trablus'u kuşatacağını da söyledi. Sonra Kadı Fadıl, Mısır'a gitmeye niyetlendi. Sultan Selahaddin onu uğurladı. Sonra Kudüs'e gitti. Orada cuma namazını kıldı. Kurban bayramını geçirdi. Kardeşi Sultan Âdil'le birlikte Askalan'a gitti. Kardeşine Askalan yerine Kerek'i iktâ olarak verdi. Mısır hadiseleri karşısında oğlu Aziz'e yardımcı olması için yoluna devam etmesini emretti. Sultan Selahaddin'in kendisi de geri döndü. Sene sonuna kadar Akka'da ikamet etti.

Bu senede Mısır'da Fatîmî devletini yeniden kurmak amacıyla bir grup Rafîzî ortaya çıktı. Bunlar, Sultan Âdil'in Mısır'da yokluğunu fırsat bilip Aziz Osman b. Selahaddin'i hafife aldılar. Gece «Ey Ali ailesi, ey Ali ailesi!» diye yüksek sesle ünleyecek on iki adamı görevlendirdiler. Bunlar, halkın bu çağrıya icabet edeceklerini düşünüyorlardı. Ama çağrılarına icabet eden, kendilerine iltifatta bulunan hiç kimse görülmedi. Durumu görünce bozguna uğrayıp kaçtılar. Ancak yakalanıp zincire vuruldular ve hapse atıldılar. Sultan Selahaddin bu durumdan haberdar olunca üzülüp kederlendi. Yanında bulunan ve hiç ayrılmayan Kadı Fadıl ona şöyle dedi:

«Ey hükümdar! Üzülmemen, aksine sevinmen gerekir. Çünkü bu cahillere halkından hiç kimse kulak vermiş değildir. Şayet insanları denemeleri için casuslar gönderecek olsaydın Mısır insanının senin hakkında düşündüklerini anlayacak ve sevinecektin.» Kadı Fadıl'ın bu sözleri üzerine Sultan Selahaddin'in kederi ve üzüntüsü yok oldu. Kadı Fadıl'ın sözüne uyarak onu kendisinin gözcüsü ve yardımcısı olmak üzere Mısır'a gönderdi.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİRÜ'L-KEBİR SÜLALETÜ'L-MÜLÜK VE'S-SELATİN

el-Emirü'l-Kebir Sülaletü'l-Mülük ve's-Selatin eş-Şeyzerî Muayyedü'd-Devle Ebü'l-Haris, Ebü'l-Muzaffer Üsâme b. Mürşid b. Ali b. Mukallid b. Nasr b. Munkiz. Şükranla yad edilecek meşhur şairlerdendir. Doksanaltı sene kadar yaşadı. Ömrü, başlı başına bir tarihti. Evi Dımaşk'ın Aziziye mahallesindeydi. Ki oraya fazıl kimseler ve alimler uğrarlardı. Yüksek manalar içeren parlak şiirleri vardır. Derin bir bilgiye

sahipti. Cömert ve çok faziletleri olan bir kimseydi. Şeyzer meliklerinin evladıdır. Sonra Fatımîler zamanında Mısır'da bir süre ikamet etti. Daha sonra Şam'a döndü. Hicretin 570. senesinde Sultan Selahaddin'in ziyaretine geldi ve ona şu şiiri okudu:

«Her ne kadar ömrümde çok günah işlemişsem de,
Uzun ömrümden ve ihtiyarlığımdan ötürü Allah'a hamd ettim.
Çünkü ben düşmandan sonra sevgili bir dostla gitmekten utandım.»

Kendisine fayda vermeyen dışını çektiirmesi sebebiyle şöyle bir şiir okumuştı:

«Öyle bir dost ki ömür boyunca onun dostluğundan bıkmam.
Benim yararına kendini bahtsız etti. Çok çabalar harcadı.
Kendisiyle beraber olduğumuzdan beri kendisini görmüş değilim,
ama,
Gözlerime görüldüğü anda artık ebediyyen birbirimizden ayrılmış
olduk.»

Emir Kebir'in büyük bir şiir divanı vardır. Sultan Selahaddin onun bu divanını diğer şiir divanlarından üstün tutardı. Emir Kebir, hicretin 488. senesinde doğdu. Yaşlılığında da şehametli ve yürekli bir kimseydi. Bir arslanla karşı karşıya gelmiş onu öldürmüştü. Sonra bu senenin ramazan ayının yirmiüçünde salı gecesi vefat edinceye dek uzun bir ömür yaşadı. Kasyun dağının doğusuna defnedildi. Ben de mezarını ziyaret edip onun için şu şiiri okudum:

«Onlardan ayrıldığın için cildini yakma.
Senin kuvvetin sürekli karşı koymaya güç yetiremez.
Bilesin ki onların yanına dönecek olursan,
Bu güzel olur. Yoksa pişman kimseler gibi geri dönmeye mecbur-
sun.»

Şu şiir de Emir Kebir'e aittir:

«Arslanın yelesine vurarak mızrakları parçaladıktan sonra ben,
Kalemi tutamadığıma şaşıyorum, çok güçsüz olmuşum.
Uzun bir süre yaşamak isteyen de ki:
İşte bu uzun bir ömür, yaşamamın sonucudur.»

İbnü'l-Esir dedi ki: «Bu senede Emir Kebir'in şeyhi de vefat etti.

EBU MUHAMMED ABDULLAH B. ALİ

Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdullah b. Süveyd et-Tikritî. Hadis alimiydi. Güzel tasnif eserleri vardı.

HÂFİZ HAZİMÎ

Ebu Şâme dedi ki: Bu senede Bağdat'ta yaşı küçük olmasına rağmen tasnif eserlerin sahibi Hafız Ebu Bekir Muhammed b. Musa b. Osman b. Hazim el-Hemedanî vefat etti. el-Acele fi'n-Neseb, en-Nasih ve el-Mensuh ve daha başka eserleri vardır. Hicretin 548. veya 549. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yirmisekizinde vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİ

Bu senede halifenin elçileri Sultan Selahaddin'i ziyarete gelerek ona halife Nasır'ın oğlu Zahir lakabını taşıyan Ebu Nasr'ın veliahd tayin edildiğini bildirdiler. Sultan da bu bildiriye Dımaşk hatibi Ebü'l-Kasım Abdülmelik b. Zeyd ed-Dolef'ye tebliğ ederek halka duyurmasını emretti. Sonra da elçilerle birlikte halifeye çok miktarda armağanlar ve kıymetli hediyeler gönderdi. Savaş kıyafetleri ile haçlı esirlerini ve Salbut haçını da halifeye gönderdi. Bu haç, hilafet sarayının Neva kapısının eşiğine gömüldü. Önceleri saygı gösterip öpülmekte olan bu haç, artık ayaklar altında kalıyor, gelip geçenler ona basıyorlardı. Doğrusu şu ki, bu haç önceleri altınla kaplı tunçtan bir haç olup Sahra Camii'nin kubbesi üzerine dikilmişti. Ama sonraları Cenâb-ı Allah onu eşiğin altına bıraktı.

AKKÂ OLAYI

Bu senenin receb ayında Sur şehrindeki Haçlılar toplanıp Akkâ şehrine doğru yürüdüler. Orayı kuşatma altına aldılar. Ama orada bulunan Müslümanlar kaleyi tahkim ettiler. Kuşatma için lazım olan şeyleri hazırladılar. Sultan Selahaddin, durumlarından haberdar olunca Dımaşk'tan süratle oraya hareket etti. Haçlıların, -yüzüğün parmağı kuşatışı gibi- kaleyi ve Müslümanları kuşatmış olduklarını gördü. Kaleyi ve Müslümanları koruyup savunmaya başladı. Nihayet kale kapısına doğru yol açtı. Oraya gitmek isteyen herkes artık gidebilecekti. Asker olsun sivil olsun kadın olsun çocuk olsun herkes kaleye gidebilecekti. Sonra istediği alet ve emtiayı kaleye soktu. Kendisi de kaleye girdi. Surların üzerine çıktı. Haçlılara, askerlerine, teçhizatlarının ve sayılarının çokluğuna baktı. Onlara her zaman deniz yoluyla erzak geliyordu. Eşyaları gittikçe artıyordu. Her an da onlara takviyeler ulaşıyordu. Sonra kendi otağına döndü. Askerler yanına geliyorlardı. Her cihetten ve mekandan takviye birlikleri Müslümanlara da geliyordu. Aralarında piyadeler ve süvariler vardı. Şaban ayının son on günü olduğunda Haçlılar gemilerinden çıkıp kaleye geldiler. 2.000 süvari ve 30.000 piyade idiler. Sultan,

maiyetindeki bahadır askerlerle karşılarına çıktı. Merc-i Akka'da büyük bir savaş meydana geldi. Günün ilk vaktinde Müslümanlardan bir topluluk bozguna uğradı. Sonra Haçlılar bozulmaya yüz tuttular. 7.000'den fazla ölü verdiler. Bu çarpışma nihayetlenince sultan, ilk bulunduğu yerden ayrıldı. Uzak bir yere çekildi. Çünkü ölülerin kokusu onu rahatsız ediyordu. Bunun askerlere eza ve hastalık vermesinden çekiniyordu. Ayrıca süvarileri ve atları da dinlendirmek istiyordu. Ancak bunun, bozguna yüz tutmuş düşmanın yararına olduğunu bilememişti. Çünkü düşmanlar bu durumu fırsat bilerek çadırlarının çevresine deniz tarafından bir hendek kazdılar. Askerlerini muhafaza altına aldılar. Kazdıkları hendeğin toprağıyla da yüksek bir sur meydana getirdiler. Sur da bazı kapılar yaptılar. Dilediklerinde bu kapılardan dışarı çıkıyorlardı. İstedikleri ve beğendikleri menzillerinde kendilerini sağlama aldılar. Durum, Müslümanların aleyhine dönmüş, bela büyümiş, hastalık müzminleşmiş, durumun vehametî artmıştı. Cenâb-ı Allah, Müslümanları imtihan etmek için böyle yapmıştı. Sultan Selahaddin, -denizin sakinleşmesine fırsat vermeden çünkü deniz sakinleştiği takdirde her taraftan Haçlılara yardım geliyordu- süratle hücumu geçerek düşmanın işini bitirmek görüşündeydi. Ancak askerler usandıkları ve sıkıldıkları için iş zorlaşmıştı. Hepsi Haçlıların karşısında kendilerini küçük görmeğe başlamışlardı. Ama kaderde yazılardan haberleri yoktu. Bunun üzerine Sultan Selahaddin, bütün hükümdarlara ve meliklere haber salarak yardıma gelmelerini istedi. Halife'ye de olanca imkânlarını sarfetmesi için bir mektup yazdı. Halife de askerleri, sür'atle savaşa girmek üzere teşvik edici mektuplar gönderdi. Sultan Selahaddin'e ferdi veya toplu bir çok takviyeler geldi. Mısır'a da haber salarak kardeşi Âdil'i yanına çağırırdı. Donanmayı çabucak getirmesini istedi. Kardeşi de yanına geldi. Donanmayı getirdi. Donanmada elli parça gemi vardı. Donanma komutanı da Emir Hüsameddin Lü'lü idi. Sultanın kardeşi Âdil, Mısır askerleriyle birlikte gelmişti. Donanma oraya vardığında Haçlılar İslâm donanması karşısında korkuya kapılarak gemileri sağa ve sola kaçmağa başladı. Müslümanlara erzak, asker ve teçhizat ulaşmış, kalpler ferahlamıştı. Bu sene nihayete erdiğinde durum değişmemiş, eski vaziyetini devam ettirmişti. Yüce Allah'tan başka sığınılacak bir zat yoktur.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADI ŞEREFÜDDİN EBU SA'D

Asıl adı Abdullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ebi Asrun'dur. Şafîî imamlarındandır. el-İntisaf adlı kitabı vardır. Dımaşk kadilku-

datlığı yaptı. Ölümünden yirmi sene önce gözlerini kaybetti. Oğlu Necmeddin'i, kendisi doksanüçbuçuk yaşına varmış iken gönül rızasıyla kendi makamına geçirdi. Vefat edince de Asruniye medresesine defnedildi ki, bu medreseyi kendisi Sevikatü Babü'l-Berid'de kendi evinin karşısında inşa ettirmişti. Medreseyle evi arasında bir yol vardı. Salih ve ilmiyle amel eden kimselerdendi. İbn Hallikan, ondan bahsetmiş ve şöyle demiştir:

«Aslen Musul'a bağlı Hadisetü Âne kasabasındandır. İlim tahsil etmek için çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuştur. Es'ad el-Mihenî'den, Ebu Ali el-Farukî'den ve bir grup ulemadan ders almıştır. Sincar ve Harran kadılıkları yapmıştır. Nureddin zamanında Gazaliye medresesinde müderrislik yapmış, sonra Haleb'e göçmüş, Nureddin onun için Halep'te ve Humus'ta medresler yaptırmıştır. Sonra Sultan Selahaddin zamanında Dımaşk'a gelmiş ve hicretin 573. senesinde Dımaşk kadılığına atanmış, bu senede vefat edinceye kadar bu görevi sürdürmüştür. Amâ (kör) kişinin kadılık yapmasının caiz olduğuna dair bir cüz derlemiştir ki bu, mezhebinin görüşünün hilafıdır. el-Beyan adlı eserin sahibi bunun ashaptan bazısının görüşlerine uygun olduğunu nakletmiş, ancak «Ben bunu başka kitaplarda görmedim» demiştir. Bir şeyi sevmen onun kusurlarını görmene ve duymana engel olur. Kadı Şerefüddin çok kitaplar tasnif etti. Safvetü'l-Mezheb fî Nihayeti'l-Matlab adlı yedi ciltlik, el-İntisaf adlı dört ciltlik, el-Hilaf adlı dört ciltlik, ez-Zerî'a fî Marifeti's-Şeria, el-Mürşid, Ma'hazü'n-Nazar, Muhtasar fî'l-Feraiz gibi eserleri vardır. İbn Asâkir tarihinde ondan bahsetmiş, Kâtip İmad onu övmüştür. Kadı Fadıl da onu övenler arasındadır. Kâtip İmad ve İbn Hallikan onun birçok şiirlerini nakletmişlerdir. Şiirlerinden biri şudur:

«Yaşamayı ümid ediyorum. Oysa her an ölümler önümden geçiyorlar. Naâşlarını titretiyorlar.

Ben de onlar gibi değil miyim? Sadece benim,

Birkaç gecem kalmış, bu zamanda onları yaşayacağım.»

AHMED B. ABDURRAHMAN B. VEHBAN

Ahmed b. Abdurrahman b. Vehban Ebü'l-Abbâs. İbn Afdalü'z-Zaman adıyla tanınmıştır. İbnü'l-Esir dedi ki:

«Fıkıh, usul, hesap, feraiz, astronomi, kozmografya, mantık ve benzeri birçok ilimde derya misali bir alimdi. Mekke'de mücavir olarak yaşadı ve nihayet bu senede orada vefat etti. Sohbeti ve ahlakı bakımından insanların en iyilerindendi.

FAKİH EMİR ZİYAÜDDİN İSA EL-HAKKÂRİ

Esedüddin Şirküh'un adamlarından ve dostlarından idi. Onunla birlikte Mısır'a gitti. Yanında itibar sahibi olup yükseldi. Sonra Sultan Selahaddin'in maiyetine girdi. Akkâ'ya yakın Harrubiye mıntıkasında vefat etti. Cenazesi Kudüs'e nakledildi ve oraya gömüldü. Şeyh Ebü'l-Kasım b. Berezi el-Cezerî'den fıkıh dersleri aldı. Faziletli ve büyük emirlerdendi.

MÜBAREK B. MÜBAREK EL-KERHÎ

Nizamiye müderrisi idi. İbn Hal'den fıkıh dersleri aldı. Halife'nin ve halkın nazarında itibar sahibi olup yükseldi. Güzel yazısı dillere destan olmuştu. Ben, Tabakatü's-Şafiye adlı eserde kendisinden bahsetmişimdir.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENALTINCI SENESİ

Bu sene başında Sultan Selahaddin Akkâ kalesini kuşatma altında tutmaktaydı. Haçlılara da her vakit deniz yoluyla takviye gelmekteydi. Hatta Haçlı kadınları savaşmak niyetiyle memleketlerinden ayrılp bu savaşa gelmişlerdi. Kimi de cephedeki garip askerleri moral bakımından güçlendirmek ve gurbette onlarla nikahlanmak amacıyla gelmişlerdi ki, gurbetteki askerler böylece rahatlasınlar. Şehvetlerini tatmin etsinler ve kadınlar tarafından kendilerine hizmet edilsin. İçinde bu amaçla 300 güzel Haçlı kadın taşıyan bir gemi, cepheye geldi. Haçlılar bu kadınları görünce savaşa ve gurbete dayanma gücü bulup sebat ettiler. Hatta Müslümanlardan da birçok fasık kimseler bu kadınlara ulaşmak amacıyla o tarafa yöneldiler. Bu haber her tarafa yayıldı. Müslümanlarla Haçlılar arasında Alman hükümdarının 300.000 savayçıyla Kostantiniye tarafından gelmekte olduğu, Şam'ı ele geçirip Şamlıları öldürmek amacını güttüğü haberi yayıldı. Alman hükümdarı Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Bu haberi duyan Sultan Selahaddin ve Müslümanlar büyük bir düşünceye kapıldılar. Son derece korktular. Ayrıca bu dehşetli kuşatma da onları meşgul etmekteydi. Ama öte yandan Haçlıların morali yükseldi. Savaşa ve kuşatmağa daha bir şevkle giriştiler. Şiddet gösterdiler. Ama Cenâb-ı Allah lutfedip Alman askerlerinin çoğunu yollarda açlık, soğuk, yolu kaybetme gibi sebeplerle telef etti. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Haçlıların savaşmak amacıyla ülkelerinden ayrılp sefere çıkmalarının ve alarm çalmalarının sebebi, el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esir'in anlattığına göre şöyledir:

Kudüs ve diğer Hristiyan beldelerinde bulunan bazı rahip ve keşişler Sur şehrinde dört gemiye binerek deniz kıyısındaki Hristiyan şehirlerini ve kasabalarını dolaştılar. Hristiyanları Kudüs'ün intikamını almaya teşvik ettiler. Kudüslülerin başına gelen felaketleri ve sahillerde yaşayan bir kısmının öldürülüp bir kısmının esir alındığını ve evlerinin yıkıldığını anlatmaya başladılar. Hz. İsa'nın ve bir de onu dövmekte, ona eziyet etmekte olan bir Arabın resmini yaptılar. Hristiyanlar bu keşiş ve rahiplere Hz. İsa'yı dövmekte olan bu Arab'ın kim olduğunu sorduklarında onlar «Bu, Hz. İsa'yı döven, Arap peygamberidir. İşte Hz. İsa'yı yaralamış ve o da bu yüzden vefat etmiştir» diyorlardı. Hristiyanlar da bundan rahatsız oluyorlar, kızıp gayrete geliyorlar, ağlayıp hüznleniyorlardı. İşte bunun üzerine kendi dinlerinin, peygamberlerinin ve hac yerleri olan Kudüs'ün yardımına koşmak üzere yola çıktılar. Çünkü hac yerleri olan Kudüs, zor şartlara maruz kalmış, esaret altına düşmüştü. Bu amaçla gurbetteki askerlerin şehvetlerini tatmin etmek üzere zinakâr kadınlar da cepheye gelmişlerdi. Çünkü dinleri, peygamberleri ve hac yerleri onlar nazarında en kıymetli varlıklarıydı.

Bu senenin rebiyülevvel ayının ortasında Sultan Selahaddin, eman vererek Şaif Arbon'u teslim aldı. Onun arkadaşı son derece zillet ve hakaret altında kalıp esir düşmüştü. Şaif Arbon, Haçlıların en dahiilerinden ve tarihi en iyi bilenlerindendi. Hadis ve tefsir kitaplarını da okumuşluğu vardı, ama buna rağmen İslâm'a karşı son derece sert, katı kalpli, nefsi kâfir bir kimseydi.

Kış mevsimi sona erip bahar mevsimi gelince İslâm hükümdarları atlıları, piyadeleri, atları ve bahadırlarıyla kendi beldelerinden çıkıp geldiler. Halife de Sultan Selahaddin'e neft, mızrak, lağımçı ve lav atıcı askerleri gönderdi ki, bunlardan her biri kendi sanatında son derece maharetli birer ustaydı. Maaşları da 20.000dinardı.

Deniz yolu açıldı. Her adadan Haçlı gemileri kendi taraftarlarına yardım etmek için peşpeşe geldiler. Kuvvet ve erzak getirdiler. Haçlılar, tahtadan ve demirden üç burç yaptirdılar. Neft atıldığı zaman yanmasın diye sirke ile ıslatılmış deriler çektiler. Bunlardan birinde 500 savaşçı vardı ki, bu, şehirin en yüksek burcuydu. Bir teker üzerine kurulmuştu. Onu böylece diledikleri yöne çevirebiliyorlardı. Her burcun üzerinde de büyük bir mancınık vardı. Müslümanlar bunu görünce paniğe kapılıp oradaki müslümanların kurtarılamayacağından korktular. Büyük bir sıkıntıya düştüler. Sultan Selahaddin bu burçları yakmak için kafasını zorladı. Düşünmeye başladı. Neftçileri yanına çağırdı. Bu burçları yakacak olurlarsa kendilerine bol miktarda para vereceğini söyledi. Dimaşkh ve bakırcıların dernek başkanının oğlu Ali diye bilinen genç bir bakırcı bu burçları yakmayı teahhüd etti. Beyaz neft alıp kendi kafasına göre bildiği bazı ecza ile karıştırdı. Bu karışımı bakırdan yapılmış üç

kazanda kaynattı. Sonra bu karışım alevli bir ateş haline geldi. Her burca, Akka şehrindeki mancınıklar vasıtasıyla bir miktar savurdu. Böylece üç burç da yanmaya başladı. Nihayet Allah'ın izniyle o burçlar alev alev yanan bir ateş haline geldi. Alevler göğe yükselen birer dil gibi yalabuklanmaya başladılar. Burçların içindeki askerler de yandılar. Müslümanlar o esnada hep birlikte tekbir almaya başladılar. Bu burçlardan her birinde yetmiş kâfir yandı. O gün kâfirler için zorlu bir gün olmuştu. Günlerden de bu senenin rebiyülevvel ayının yirmiikisi olan pazartesi günüydü. Haçlılar o burçları yapmak için yedi ay çalışmışlardı. Ama bir günde yanıp kül oldular.

«Yaptıkları her işi ele alır, onu toz-duman ederiz.» (el-Furkân, 23).

Bundan sonra Sultan Selahaddin o genç bakırcıya kıymetli armağanlar ve bol para verilmesini, görevlilere emretti, ama o bu armağanları ve paraları kabule yanaşmayıp şöyle dedi:

«Ben, bunu Allah rızasını kazanmak ve O'nun katındaki mükafatları elde etmek umudu ve amacıyla yaptım, sizden ne mükâfat ne de teşekkür istiyorum.»

Mısır donanması şehir halkına doğru geldi. İçinde bol miktarda gıda maddesi vardı. Haçlılar da, İslâm donanmasıyla savaşmak için kendi donanmalarını tabiiye edip harekete geçirdiler. Ancak onları bundan alıkoymak için Sultan Selahaddin, askerlerini harekete geçirdi. Ayrıca şehir halkı da onlarla savaştilar. İki donanma denizde savaşmağa başladılar. O gün çok zorlu bir gündü. Karada ve denizde savaşılmıştı. Haçlılar İslâm donanmasının bir gemisini ele geçirdiler. Diğerlerini Cenâb-ı Allah onlardan kurtardı ve bu donanma, içindeki gıda maddeleriyle birlikte şehre ulaştı. Müslümanlar o donanmadaki erzaka hatta bir kısmına bile çok muhtaçtilar.

Önceki sayfalarda adı geçen Alman hükümdarına gelince o çok sayıda asker ve teçhizatla Akkâ'ya geldi. Mayietindeki savaşçılar 300.000 kadardı. Amacı, İslâm ülkesini tahrip etmek ve Müslümanları öldürüp Kudüs'ün öcünü almaktı. Ülkeleri, beldeleri peşpeşe zaptetmek, hatta Mekke ve Medine'yi ele geçirmek niyetindeydi, ama Cenâb-ı Allah'ın kuvveti ve yardımıyla amacına ulaşamadı. Aksine Aziz ve Celil olan Allah onları her mekânda ve zamanda helâk etti. Hayvan yakalanır gibi yakalandılar. Nihayet hükümdarları, akıntısı şiddetli bir nehirin kıyısına geldi. Nefsi onu yüzerek karşıya geçmeye teşvik etti. Nehire dalınca da su onu bir ağaca doğru sürükledi. Baş yarıldı. Nefesi kesildi. Allah kulları ve memleketleri ondan kurtarıp rahata kavuşturdu. Ama yerine küçük oğlu tahta geçti. Almanların düzeni bozuldu. Azıkları azaldı. Sonra yollarına devam ettiler. Uğradıkları her beldede öldürülüyorlardı. Akkâ'da bulunan adamlarının yanına ancak 1.000 süvari ile ulaşabildiler ama Akkâ'dakiler başlarını kaldırıp onlara bakmadılar. Onlara kıy-

met vermediler. Kendi milletlerinin ve başkalarının yanında değerleri kalmadı. Yüce Allah'ın nurunu söndürmek, İslâm dinini alçaltmak isteyeninin durumu işte böyle olur! Kâtip İmad'ın anlattığına göre Almanlar ancak 5.000 kişiyle Akkâ'ya ulaştılar. Bütün Frank emirleri ve komutanları oraya gelişlerinden rahatsız oldular. Çünkü Alman hükümdarının zorbalığından korkuyorlardı. Onun yüzünden devletlerinin zeval bulmasından endişe ediyorlardı. Onların gelişine sadece Sur valisi Merkis sevinmişti. Zaten bu fitneyi çıkaran ve bu mihneti meydana getiren de oydu. Sadece Merkis onların gelişiyse ve de kendi taktiğiyle güç bulup kuvvetlendi. Çünkü o, savaşlar konusunda uzmandı. Çok miktarda savaş aleti getirmişti. Bu aletler hiç kimsenin hatırından dahi geçmiyordu. Debbabeler kurdu ki, dağları andırıyorlardı. Bu debbabeler, tekerlekli arabalar üzerine kurulmuşlardı. Demirden okları vardı. Sur'u adeta boynuzluyor ve deliyordu. Sur'un her bir yanında gedikler meydana getiriyordu. Ama Cenâb-ı Allah bu debbabeleri yaktırarak Müslümanlara lütufta bulundu. Böylece onları bu debbabelerin şerrinden koruyup rahata kavuşturdu. Alman hükümdarı, Frank askerlerini harekete geçirdi. Müslümanlarla çarpışmaya başladı. İslâm askerleri topluca üzerine yürüdüler. Kâfirlerden çok sayıda asker öldürdüler. Haçlılar bir defasında aniden Sultan Selahaddin'in otağına hücum ederek bazı eşyaları yağmaladılar. Sağ cenah komutanı Melikü'l-Adil Ebu Bekir, hemen adamlarıyla birlikte harekete geçti. Haçlılara bir süre göz yumdu ki, çadırların arasına iyice girsinler. Sonra üzerlerine kılıç ve mızraklarla hamle yaptı. Haçlılar önlerinden kaçıp gittiler, ama Melikü'l-Âdil Ebu Bekir onları gruplar ve fırkalar halinde öldürmeğe başladı. Öyleki savaş alanına vücudları serip yeri doldurdu. Elbiseleriyle adeta çiçekli bir bahçe görüntüsü meydana geldi. Bu durum insanlara yumuşak yanakların güzelliğinden daha hoş bir manzara arz ediyordu. En azından onlardan 5.000 kişiyi öldürdü. Kâtip İmad'ın ifadesine göre öğle ve ikinci vakitleri arasında Haçlılardan 10.000 kişi öldürülmüştü. Doğrusunu Allah bilir.

Sol cenahın durumuna gelince, onlar olup bitenlerden habersizdiler. Aksine öğle vaktinde istirahat çekilip çadırlarında uyumaktaydılar. Peşlerinden götürmekte oldukları askerlerin sayısı ise 1.000'den azdı. Müslümanlardan sadece on kişi veya daha az sayıda asker öldürülmüştü ki, bu da büyük bir nimettir. Haçlı askerleri güçlerini kaybedip zayıflamışlardı. Sulh istiyorlardı. Artık Akkâ'yı bırakıp dönmek üzereydiler. O esnada deniz yoluyla Herri komutasında onlara büyük bir takviye geldi. Herri, onlara bol miktarda mal ve para da getirmişti. Onlara bolca para ve erzak dağıttı. Müslümanlarla savaşmalarını istedi. Akkâ'ya yönelik iki mancınık kurdu ki, bunlardan her biri için 1.500 dinar sarfetmişti. Ama şehir içindeki Müslümanlar bu mancınıkları yak-tılar.

Bu arada Bizans imparatoru Kostantiniye'den bir mektup göndererek Alman hükümdarının yaptığı kötülüklerden ötürü Sultan Selahaddin'den özür diliyor ve onun kendi rızası olmaksızın ülkesinden geçtiğini, askerlerinin çokluğu sebebiyle ona karşı koyamadığını bildiriyordu. Ama Cenâb-ı Allah'ın, Almanları her mekânda helâk edeceğini sultana müjdeliyordu. Sultan Selahaddin de Kostantiniye'de bulunan Bizans imparatoruna haber göndererek orada cuma günleri Müslümanlar için cuma namazı kıldırılmasına ve hutbe okutulmasına imkân tanımamasını istedi. Sultan, elçileriyle birlikte Kostantiniye'de bir hatip ve bir de minber gönderdi. Elçilerin, hatibin ve minberin Kostantiniye'ye girdikleri gün görülmeye değer muazzam ve övgüye layık bir gündü. Artık Kostantiniye'de hutbe okunmağa başladı. Abbasi halifesi için orada dua edildi. Kostantiniye'de bulunan Müslüman tüccar, esir ve yoksullar da hutbe okunan camide toplanıp ibadetlerini ifâ ettiler. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

FASIL

Sultan Selahaddin tarafından tayin edilmiş olan Akkâ mutevellisi Emir Behaeddin Karakuş, şaban ayının ilk on gününde Sultan Selahaddin'e mektup yazarak şehirde kendilerini ancak şaban ayının ortasına kadar geçindirecek erzaktan başka bir şeyleri kalmadığını bildirdi. Bu mektup Sultan'a ulaşınca «Yusuf (yani Sultan Selahaddin) bunu içinde sakladı onlara açmadı.» (Yusuf, 77). Çünkü haberin yayılması durumunda düşmanın da bundan haberdar olacağını ve dolayısıyla güç ve moral bulup Müslümanlara hücum edeceklerini, bu yüzden de Müslümanların kalplerine zâfiyet geleceğini düşünüp korktu. Mısır diyarında bulunan donanma komutanına bir mektup yazarak Akkâ'ya erzak getirmesini emretti. Ancak bu iş gecikti. Sonra gece yarısında üç gemi, kış boyunca Akkâlılara yetecek miktarda erzakı Hacıp Lü'lü' komutasında getirdi. Şehire yaklaştığında Haçlı donanması şehre girmesine engel olmak ve içindeki erzakı telef etmek istedi. Bu üç gemi ile Haçlı donanması denizde şiddetlice savaştılar. Karadaki Müslümanlar da Aziz ve Celil olan Allah'a yalvararak bu erzak gemisinin kurtulmasını dilediler. Haçlılar karada ve denizde çığlık atıp bağırıyorlardı. Gürültü sesleri semaya kadar yükseldi. Neticede Cenâb-ı Allah bu üç gemiyi korudu. Müslümanlara yardım etti. Rüzgâr, Müslümanlara ait gemilerin gideceği yöne doğru güzelce esti. Onlar da yollarına devam ettiler. Limanı kuşatmış olan Haçlı gemileri ise yakıldı. Müslümanların gemileri salimen şehre girdiler. Şehir halkı bu duruma çok sevindi. Sultan Selahaddin bu üç gemiyi sevk etmeden önce Beyrut'tan büyük bir gemiyi de harekete hazır hale sokmuştu. O gemide 400 çuval erzak vardı. Peynir, yağ, kavurma, ok,

neft ve daha birçok şeyler bu gemide bulunmaktaydı. Sultan Selahaddin, bunu Haçlılardan ganimet olarak elde etmişti. Gemideki tüccarlara Haçlı kıyafetlerini giymelerini, hatta sakallarını traş edip bellerine zünnar bağlamalarını, gemide beraberlerinde bir miktar domuz götürmelerini emretti. Kılık değiştiren Müslüman tüccarlar gemiye binip hareket ettiler. Haçlı gemilerinin yanından geçerlerken Haçlılar bunların da kendilerinden olduğunu zannettiler, ama gemi okun yaydan fırlayıp uçuşması gibi süratli gidiyordu. Haçlılar onları şehir tarafında limanda meydana gelen felakete karşı uyardılar. Ancak bunlar gemiye hakim olamadıklarını, rüzgarın kuvvetle estiğini söyleyerek mazeret beyan ettiler. Böylece yollarına devam ettiler. Nihayet limana girdiler. Gemideki erzakı boşalttılar. Savaş, bir hiledir. Limanda her taraf erzakla doldu. Erzaklar diğer üç Mısır gemisinin gelişine kadar şehir halkına yetti. Bu şehrin iki tarafında iki burç vardı ki, bunlardan birine Deyyan burcu denilmekteydi. Haçlılar, içinde motorları ve hortumu bulunan büyük bir gemi edindiler. Bu hortumu surlardan ve burçlardan birinin üzerine indirmek istedikleri zaman hortumu diledikleri yöne çevirebiliyorlardı. Bu gemilerin, Müslümanlara büyük zararları dokunuyordu. Müslümanlar bunu etkisiz hale getirmek için bütün yollara başvurdular. Ama çaresiz kaldılar. Nihayet Cenâb-ı Allah, bu gemiye bir alev musallat etti. Gemi yandı ve suların altına gömüldü. Şöyle ki: Haçlılar bu gemide çok miktarda neft ve odun taşımaktaydılar. Bunun arkasından gelmekte olan başka bir gemide ise sadece odun vardı. Müslümanlar limanı muhafaza etmek istedikleri esnada odun taşımakta olan gemiye ateş attılar. Böylece o gemi İslâm donanmasındaki gemilerin arasında dolaşmaktayken yandı. Peşinden gelmekte olan diğer gemi de yandı. Diğer gemide savaşçılar vardı. Savaşçılar geminin alt katında akd denilen kemerli kapıya benzer bir kamarada bulunmaktaydılar. Deyyan burcuna neft fırlattıkları zaman Allah'ın kudretiyle iş tersine döndü. Aleyhlerine cereyan etti. Çünkü o gecede hava şiddetliydi. Karşı tarafa attıkları ateş, gemilerini geçmedi. Aksine gemilerinde kaldı ve gemiyi yaktı. Yangın diğer gemiye de sirayet edince o da yamp sulara gömüldü. Şövalyeleri ve savaşçıları taşımakta olan gemiye de sirayet eden yangın, oradakileri ve o gemiyi de yok etti. Bunlar, kâfirlere olan geçmiş zamandaki ehli kitaba benzediler. Şöyle ki:

«Evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yıkıyorlardı.» (el-

Haşr, 2).

FASIL

Ramazan ayının üçünde Haçlılar şehri kuşatmayı şiddetlendirdiler. Nihayet hendeğe indiler. Şehir halkı onlarla göğüs göğüse çarpışma-

ya başladı. Onlardan çok sayıda kafiri öldürdüler. Çuvaları ve surları yakmayı başardılar. Bu yangının alevleri tavanlara kadar yükseldi. Büyük bir alev meydana geldi. Alevin ucu semaya kadar yükseliyordu. Sonra Müslümanlar ucuna kanca taktıkları zincirleri surlara fırlattılar. Böylece surlardan düşen büyük demir parçaları üzerine su döktüler. Günlerce sonra ancak o demirler söğüdular. Dimaşk kantarıyla 100 kantar kadar demir elde edildi. Allah'a hamd olsun.

Ramazân ayının yirmisekizinde Melik Zeyneddin, Akkâ kuşatması esnasında vefat etti. Erbil valisi olan bu zat, kuşatma esnasında Sultan Selahaddin'in maiyetinde bulunuyordu. Genç yaşta gurbette ölümü ve iyi bir insan oluşundan insanlar onun ölümüne çok üzüldüler. Kardeşi Muzafferüddin'e başsağlığı dilediler. Kardeşi Muzafferüddin onun ölümünden sonra yerine geçti ve Sultan Selahaddin'den, ellerinde bulunan beldelere ek olarak Şehrizor, Harran, Urfa, Samsat ve diğer beldeleri de istedi. Buna karşılık 50.000 dinar iltizam parasını da ek olarak ödemeyi teahhüd etti. İsteği kabul edildi. Kendisine bu hususta bir ferman yazılıp verildi. Sancak da verildi. Zeyneddin'in Muzaffer'e bıraktığı bazı terkeler, Sultan Selahaddin'in kardeşi oğlu Takiyyüddin'e verildi.

FASIL

Kadı Fadıl, Mısır'da bulunup memleket işlerini idare ediyordu. Sultan Selahaddin'e de ihtiyaç duyduğu malları gönderiyordu. Donanma komutanlığını uhdesine almış, sultanî yazışmaları yürütüyordu. Sultana yazdığı mektuplardan birinde şöyle diyordu:

«Bu kuşatmanın uzamasının sebebi, günahların çokluğu ve insanlar arasında haramların irtikâb edilişidir. Çünkü Allah katındaki şeylere, ancak Allah'a itaat etmekle ulaşılabilir. Sıkıntılardan kurtulup genişliğe ulaşmak, ancak Allah'a dönmekle mümkün olur. O'nun emrine uymak bu sıkıntıların giderilmesine yol açar. Onca kötülükler her tarafta yaygın olarak irtikâb edilmektedir ki bunlardan ötürü Allah'a sığınmak gerekir. Hal böyleyken kuşatma nasıl olur da uzamaz?»

Bu mektupta, Kudüs'te çok zorluklarla telafi edilip ortadan kaldırılabilecek kadar münkeratın, zulüm ve fuhuşun işlendiğini haber aldığını da sultana bildiriyordu.

Sultana yazdığı mektuplardan bir başkasında da Kadı Fadıl şöyle diyordu:

«Başımıza ne bela geldiyse nefislerimizden gelmiştir. Eğer sadakatli olsaydık Cenâb-ı Allah, sadakatimizin sonucunu bize çabucak verirdi. Eğer O'na itaat etmiş olsaydık, düşmanlarımız vasıtasıyla bize azap etmezdi. O'nun emirlerini gücümüz nisbetinde yerine getirmiş olsaydık, O, isteyip de gücümüzün yetemediği şeyleri bize ihsan ederdi.

Her birimiz sadece nefsini ve amelini hasım olarak görmelidir. Umudunu sadece Rabbine yöneltmelidir. Askerin ve yardımcıların çokluğuna aldanmamalıdır. Filan ve falan kimselerin cephede savaştıklarına güvenmemelidir. Herşey Allah'ın yardımıyla mümkün olur. Bütün bunlar, zaferi kendi katında bulunduran Allah'ı unutmamıza sebep olur. Zafer sadece Allah katındadır. Cenâb-ı Allah'ın bize mutlaka zafer vereceğine güvenmemeliyiz. Zafer ve lütuf, ancak O'ndan gelir. Günahlarımızdan ötürü yüce Allah'tan mağfiret diliyoruz. Eğer günahlar dua yollarımızı tıkamasalardı, dualarımızın cevabı mutlaka inerti. Huşû sahibi kimselerin gözlerinden akan yaşlar günahları yıkarlar, ama yolda bir engel vardır. Cenâb-ı Allah, efendimize geçmiş ve gelecek yargısı hususunda hayırlar nasib etsin.»

Kadı Fadıl, başka bir mektubunda da Sultan Selahaddin'in maruz kaldığı bedeni zaafiyetten ötürü elem duymakta olduğunu ve kalbinin çekmekte olduğu sıkıntıları dile getirmektedir şöyle ki:

«Vücudunuzda çekmekte olduğunuz zaafiyetten başka şu kölenizin başka bir huzursuzluğu ve rahatsızlığı yoktur. Bu rahatsızlık bizim kalblerimizi tedirgin etmektedir. Sultanımıza gözlerimiz ve kulaklarımız feda olsun.

Sendeki hastalık biz hizmetçiler topluluğuna gelsin.

Diğer hizmetçiler, benim söylediklerimden korkar olurlarsa, Hastalığın, sadece bana gelsin.»

er-Ravzateyn adlı eserin sahibi Şeyh Şihabüddin bu meyanda Kadı Fadıl'ın, Sultan Selahaddin'e gönderdiği fesahatlı, belagatlı öğüt ve cihada teşvik edici mektupları nakletmiştir. Allah, o insana rahmet etsin. O insan, yani Kadı Fadıl ne kadar fesahatlı bir kimseydi. Öğüt veren, çok samimi bir kimseydi. Akı ağır basan bir şahsiyetti.

FASIL

Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin'in diliyle Müslümanların emiri ve muvahhid ordusunun sultanı Mağrib hükümdarı Yakub b. Yusuf b. Abdülmumin'e bir mektup yazarak Haçlı donanmasına karşı Müslümanlara takviye olacak gemileri göndermesini fasih, belîğ ve güzel ifadelerle talep etti. Bu mektubu Ebu Şâme uzun uzadıya nakletmiştir. Sultan Selahaddin mektupla birlikte Emirü'l-Kebir Şemseddin Ebü'l-Hazm Abdurrahman b. Munkiz refakatinde ona kıymetli armağanlar ve hediyeler gönderdi. Elçi, zilkade ayının sekizinde deniz yoluyla harekete geçti ve zilhicce ayının yirmisinde Mağrib hükümdarının yanına vardı. Hicretin 588. senesinin muharrem ayının onuna yani aşura gününe kadar yanında ikamet etti. Bu elçiliğin hiçbir faydası görülmedi. Çünkü Mağrib hükümdarı kendisine Emirü'l-Müminin lakabıyla hitap edilme-

diğinden Sultan Selahaddin'e kızmıştı. Zaten Kadı Fadıl da Sultan Selahaddin'e ona bu mektubu yazmamasını tavsiye etmişti. Ancak olup bitenler Allah'ın iradesiyle olmuştu.

FASIL

Bu senede Sultan Selahaddin'in durumu bozuldu, yine hastalandı. Yenik düşmüş olan düşmanlar, İslâm havzasına saldırmaya tamahlandılar. Onlardan bir kısmı kendilerini savaşa adadı. Diğer kısmı ise kuşatmada sebat ettiler. Çok sayıda asker ve teçhizatla İslâm ordusunun üzerine hücum ettiler. Sultan Selahaddin de ordusunu sağa, sola, merkeze ve iki cenaha ayırdı. Düşmanlar, Sultan Selahaddin'in kesif ordusunu karşılarında görünce kaçtılar. Bu yüzden çok sayıda Haçlı askeri öldürüldü.

FASIL

Kış mevsimi girince denizin dalgalarının şiddetlenmesi yüzünden helâk olmaktan korkan Haçlı gemileri geri çekilmeğe başladılar. O zaman Akkâ da bulunan Müslümanlar, içinde bulundukları büyük kuşatma ve gece gündüz durmaksızın devam eden savaştan kendilerini kurtarıp rahata kavuşturmasını, yerlerine yeni askerler temin ederek yepyeni bir ordu teşkil etmesini Sultan Selahaddin'den istediler. Sultan da onlara acıdı ve bu yolda hazırlık yapmaya niyetlendi. Askerlerin emir, komutan ve nefer olmak üzere sayıları 20.000'e yakındı. Sultan Selahaddin, onlardan ayrı yepyeni bir ordu teşkil etti. Ancak bu doğru bir görüş değildi. Ama sultanın amacı hayır ve iyilikten başka bir şey değildi. Yeni teşkil edilen ordunun askerleri daha bir şevk ve gayretle kuvvetli bir azimle Akkâ'ya gireceklerdi. Böyle düşünülüyordu. Güya onlar eskilerine nisbetle daha dinlenmiş haldeydiler. Ama öncekiler ve şehri terk edip gidenler, savaş hususunda daha tecrübeli ve daha sabırlıydılar. Orada kendilerine bir sene müddetle yetecek erzakı edinmişlerdi. Bütün bunlar yok olup gitti. Mısır'dan yeni ordu geldi. Bunların da tam bir sene yetecek kadar erzakı vardı. Öncekileri de sonraları da emir ve hüküm kendisine ait olan yüce Allah takdir buyurdu ki; eski ordu, denizin ortalarına gelip de limana yaklaştığı zaman şiddetli bir fırtına esecek ve eski orduyu taşımakta olan büyük gemi tersyüz olacak, kırılıp parçalanacak. Hem kendisi hem içindeki erzak ve askerler boğulacaklardı. Nihayet bu takdir tahakkuk etti. Bu yüzden Müslümanlara büyük bir gevşeklik ve moral bozukluğu isabet etti. İş cidden şiddetlendi. Sultan hastalandı. Hastalığına hastalık eklendi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Bu musibet, yenik düşmüş düşmana moral bakımından bir takviye oldu. Şehri ele geçirmeleri

için onlara manevî bir destek oldu. Güç ve kuvvet ancak Allahındır. Bu musibet, bu senenin zilhicce ayında vuku bulmuştu. Akkâ'ya gelen yeni ordunun başında Emir Seyfeddin Ali b. Ahmed b. Meştup bulunmaktaydı.

Bu senenin zilhicce ayının yedisinde Akkâ surlarından büyük bir parça yere düştü ve surlarda bir gedik açıldı. Haçlılar oraya hemen yetiştiler. Müslümanlar da göğüslerini siper yaparak gediği onlara karşı tıkadılar. Bu uğurda canlarını feda edercesine savaştilar. Gediği öncekine nisbetle daha sağlam ve daha güzel bir şekilde onarınca dek savundular.

Bu senede Müslümanlar ve kâfirler arasında büyük bir veba salgını görüldü. Sultan Selahaddin bu sebeple şöyle diyordu:

«Beni ve Malik'i öldürün.

Malik'i benimle beraber öldürün.»

Allah lanet etsin. Alman hükümdarının oğlu bu senenin zilhicce ayının ikisinde öldü. O esnada Kont Henri'nin önde gelen adamlarından ve Haçlıların liderlerinden bir grup da öldü. Allah hepsine lanet etsin. Franklar, Alman hükümdarının oğlunun ölümüne üzüldüler. Her çadırdaki bu sebeple büyük ateşler yaktılar. O esnada hergün Haçlılardan 100-200 kişi ölüyordu. Çektikleri şiddetli açlık, sıkıntı ve kuşatma derdi sebebiyle sultan onlardan bir topluluğa eman verdi. Çokları da Müslüman oldular.

Bu senede Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Çünkü ikisi de birbirini çok özlemişlerdi. Görüşme esnasında her biri Müslümanların yararına olacak gizli görüşlerini birbirlerine açıkladılar.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ALMAN HÜKÜMDARI

Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Alman hükümdarı 300.000 savaşçıyla gelmişti. Bunların bir kısmı yollarda helak olmuşlardı. Hükümdar ancak 5.000 (başka bir rivayete göre 2.000) savaşçıyla birlikte Haçlılara ulaşabildi. İslâm'ı yok etmeyi, beldelerin tamamını Müslümanların elinden almayı amaçlamıştı. Kudüs'ün intikamını almak istiyordu. Cenâb-ı Allah onu da Firavun gibi boğarak helak etti. Kendisinden sonra küçük oğlu yerine geçti. O da maiyetinde kalan askerlerle Haçlıların yanına gitti. Haçlılar, Akkâ'yı kuşatmışlardı. Sonra o da bu senede öldü. Hamd ve minnet Allah'adır.

MUHAMMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Künyesi Ebu Halid olup Musul kadilkudatlığı yapmıştır. Lakabı Kemaleddin eş-Şehrezori'dir. Şafîî mezhebine mensuptu. Kâtip İmad onu övmüş ve şu şiirini nakletmiştir:

«Sıfatların isbatı için deliller ortaya konuldu.

Bunu inkâr edenlerin önderlerinin belleri kırıldı.

Allah'ın noksanlıklardan münezzehe olduğunun işaretleri gelince, Teşbih ve temsil görüşünde olanlar hezimete uğradılar,

Gerçek şu ki, biz de Kur'an ve hadis delilleriyle bu doğruya ulaşmış değiliz.

Şeriatte imamlara uymayan kimseyi,

Aşırı sapıklık ve cehalet, doğru yolun dışına atar.»

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİ

Bu senede Fransa kralı ile İngiltere kralı ve diğer deniz aşırı Haçlı ülkelerinin hükümdarları Akkâ kuşatmasındaki dindaşları olan Haçlıların yardımına geldiler. İleride de detaylı olarak açıklanacağı gibi bu senede Akkâ şehrini almak için elbirliği ettiler. Şehir bu senenin başında iki taraftan şiddetli bir kuşatma altına alınmıştı. Düşman birliklerinin tamamı şehre girdiklerinde Melik Adil Ebu Bekir deniz tarafında çadırını kurmuştu. Düşmanların asker ve erzaklarının bütünüyle şehre girişlerini bekliyordu. Rebiyülevvel ayının başında ilk gecede Müslümanlar Akka'dan çıkıp Haçlı ordugahına hücum ettiler. Onlardan çok sayıda askeri öldürdüler. Çok miktarda esir ve ganimet elde ettiler. On iki kadın esir elde etmişlerdi. Haçlıların büyük bir gemisi kırılıp parçalanmış, içindeki askerlerin bir kısmı boğulmuş, geri kalanları ise esir alınmıştı. Humus valisi Esedüddin b. Şirkuh, Trablus arazisinde bulunan Haçlı sürülerine hücum etmiş çok sayıda at, sığır ve koyunu önüne katıp götürmüştü. Türkler de çok sayıda Haçlı askerini ele geçirip öldürmüşlerdi. Müslümanlardan da atının ayağı tökezlediği için yere düşen küçük bir köleden başka ölen olmamıştı.

Rebiyülevvel ayının onikisinde Fransız kralı, haça tapanlarla dolu lanetli altmış parça gemiyle Akkâ'yı kuşatmış olan Haçlılara ulaştı. Fransız kralı geldiğinde orada bulunan diğer Haçlı krallarına itibar eden kalmadı. Onların sözü ve hükmü geçmez oldu. Çünkü onlar nazarında Fransız kralı hepsinden daha büyük ve azametliydi. Beraberinde boz renkli büyük bir doğan da getirmişti. Doğan elinden uçup Akkâ surları üzerine kondu. Akkâlılar onu yakalayıp Sultan Selahaddin'e gönderdiler. Fransız kralı, doğanın geri verilmesi için 1.000 dinar vereceğini söyledi. Ancak sultan onun bu teklifini kabul etmedi. Fransız kralın-

dan sonra Keyd Ferir geldi ki o da Haçlıların büyüklerinden ve önde gelen hükümdarlarından. Sonra İngiliz kralının gemileri de oraya ulaştı. Kralın kendisi Kıbrıs adasını ele geçirmeğe çalıştığından oraya gelememişti. Öte yandan bahar mevsiminin başında Sultan Selahaddin'in hizmetinde bulunmak amacıyla İslâm beldelerinin melikleri de Akkâ'ya gelmişlerdi.

Kâtip İmad dedi ki: «Müslümanların hırsızları da vardı. Bunlar, Haçlıların çadırlarına gidip oradaki eşyaları, hatta adamları çalıyorlardı. Günün birinde bu hırsızlardan biri beşikte üç aylık bir bebeği çalıp İslâm ordugahına getirmişti. Bebeğin annesi, çocuğunun çalınmasından dolayı çok üzülmüş, gidip kendi hükümdarlarına şikâyetle bulunmuştu. Ona «Müslümanların sultanı yufka yürekli ve merhametli biridir. Sana izin verdik. Git derdini ona anlat» dediler. Kadın, Sultan Selahaddin'in yanına gelip derdini anlattı. Sultan Selahaddin ona o kadar acıdı ki gözleri yaşardı. Sonra çocuğunun bulunup getirilmesini emretti. Çocuk pazarda satılmıştı. Bedelinin müşteriye Beytü'l-mal'dan ödemesi için bir yazı yazdı. Çocuk getirilinceye kadar ayakta bekledi. Nihayet çocuk getirildi. Annesine teslim edildi. Annesi onu bir süre emzirdi. Aşırı derecede sevincinden ve çocuğuna olan özleminden ötürü ağlıyordu. Sonra Sultan Selahaddin, bir ata bindirilerek izzet ve ikram içinde o kadının Haçlı ordugahındaki çadırına götürülmesini emretti. Allah, Sultan Selahaddin'e rahmet etsin. Günahlarını bağışlasın.

DÜŞMANIN AKKÂ ŞEHRİNİ SULTAN SELAHADDİN'İN ELİNDEN ALMASI

Cemaziyelevvel ayı başlayınca mel'un Haçlıların Akkâ şehrini kuşatmaları şiddetlendi. Hep uzak yoldan gelerek orada şehri ele geçirmek için el birliği etmişlerdi. İngiliz kralı da büyük bir kalabalıkla yirmibeş parça şövalye dolu gemiyle oraya gelmişti. Akkâlılar öncekilere benzemeyen büyük bir bela ile karşılaştılar. O esnada şehirdeki davullar çalınmaya başladı. Bu, onlarla Sultan Selahaddin arasındaki bir işaretti. Sultan Selahaddin de davullarını çalmaya başladı. Şehre yaklaştı ki, düşmanları şehirden uzaklaştırıp başka tarafa yöneltsin. Çünkü onlar şehri her taraftan kuşatma altına almışlar, yedi mancınığı şehre yöneltmişlerdi. Bu mancınıklar gece gündüz şehri dövmeye devam ediyorlardı. Özellikle Aynü'l-Bakar burcunu dövüyorlardı. Orada apaçık izler ve gedikler meydana getirmişlerdi. Hendeği mümkün olduğu kadar ellerine geçirebildikleri ölü hayvanlar ve askerlerle doldurmağa başladılar. Şehir halkı ise hendeğe doldurulan şeyleri alıp denize atıyordu.

İngiliz kralı, Beyrut'tan gelen eşya ve silahlarla dolu Müslümanlara aid büyük bir gemiyi ele geçirdi. Kırk parça gemiyle denizde bekle-

mekte olup şehire hiç bir şeyin gelmesine izin vermiyordu. Beyrut'tan gelen ve Müslümanlara ait olan bu gemide 600 bahadır savaşçı vardı ki, hepsi baştan sona şehid oldular. Allah rahmet etsin. Bahadır ve kahramanlar düşman tarafından kuşatılıp ya boğulacaklarını ya da öldürüleceklerini anladıklarında geminin etrafını delmişlerdi. Böylece gemi sulara gömülmüş ve Haçlılar gemideki erzak ve silaha kavuşamamışlardı. Müslümanlar bu musibetten ötürü çok üzülmüşlerdi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun(doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama Cenâb-ı Allah bu musibete karşı Müslümanlara, telafi edici bir teselli verdi. Şöyle ki: Aynı günde Müslümanlar birinci katı tahtadan, İkinci-katı kurşundan, üçüncü katı demirden, dördüncü katı da bakırdan yapılmış düşmana ait dört katlı büyük bir debbabeyi yaktılar. Bu debbabe surlara ve oradaki savaşçılara yönelikti. Şehir halkı bu debbabe karşısında tedirgin olmuşlar ve bunun şerrinden korkarak kendilerine gizlice «Haçlılardan eman dileyelim. Şehri onlara teslim edelim» demişlerdi. Nihayet Cenâb-ı Allah, Müslümanları genişliğe kavuşturdu ve o debbabeyi yakmalarını mümkün kıldı. Bu hadise mezkur büyük geminin batıldığı günde cereyan etmişti. Şehir halkı, Sultan Selahaddin'e haber salarak özellikle mel'un İngiliz kralının gelişinden itibaren kuşatmanın şiddetlendiğini ve sıkıntılarının arttığını söyleyip şikâyetçi oldular. Oysa İngiliz kralı da hastalanmış, Fransız kralı yaralanmıştı. Bu, onların şiddetini, sertliklerini, taşkınlıklarını ve azgınlıklarını daha da arttırıyordu. Sur kontu Merkis onlardan ayrılıp kendi şehrine dönmüştü. Ülkesinin elinden alınmasından korkuyordu.

İngiliz kralı Sultan Selahaddin'e haber göndererek denizden getirdiği bir yırtıcı hayvanının yanında bulunduğunu onu kendisine göndermek niyetinde olduğunu, ancak zayıfladığını, kuvvetlenmesi için ona tavuk ve kuş gerektiğini söyledi. Sultan Selahaddin, kralın yırtıcı hayvanı bahane ederek aslında Tavuk ve kuşları kendi şahsı için istediğini anladı. Ona cömertlik yaparak çok miktarda tavuk ve kuş gönderdi. Sonra kral ondan meyve ve kar istedi. Sultan bunları da ona gönderdi. Fakat bu iyiliğinin faydası olmadı. Aksine kral iyileşince eski şirretliğine ve kötülüğüne döndü. Kuşatma gece gündüz şiddetlendi. Şehir halkı Sultan Selahaddin'e haber salarak «Ya yarın bizimle barebar birşey yaparsın ya da Haçlılardan barış ve eman talep ederiz» dediler. Bu, sultanın çok ağına gitti. Çünkü o, Akkâ'ya; Şam'ın, Mısır diyarının ve diğer sahil beldelerinin silahlarını sevk etmişti. Hittin ve Kudüs'te elde ettiği ganimetleri de Akkâlılara vermişti. Şehir bu gibi şeylerle dopdoluydu. O esnada Sultan Selahaddin düşmana hücum etmeğe niyetlendi. Sabah olunca askerlerini harekete geçirdi. Haçlıların hendeklerinin arkasından harekete geçtiklerini piyadelerinin süvariler çevresindeki surları dövdüklerini, adeta demirden bir parça haline geldiklerini, onlara hiç-

bir şeyin tesir edemeyeceğini görünce askerlerinin de ric'ate yönelik olduklarını, kendi şecaat ve hamiyetini askerlerinde göremediğini fark edince geri çekildi.

Kuşatma şiddetlenince piyadeler hendeğe girdiler ve surlara bir deve asıp içini saman doldurarak yaktılar. Haçlılar şehre girdiler. Müslümanlar onlara karşı koydular. Onlarla şiddetlice savaştılar. Liderlerinden altı kişiyi öldürmeleri üzerine Haçlıların Müslümanlara karşı öfkeleri dahada şiddetlendi. Ancak gece olunca iki taraf çarpışmağa ara verdi. Sabah olunca Müslümanların emiri Ahmed b. Meştup gidip Haçlılarla görüştü ve kendisine eman vermelerini talep etti. Şehri teslim edeceğini söyledi. Bu isteği kabul edilmedi. Haçlıların hükümdarı ona: «Surlar düştükten sonra mı gelip eman diliyorsun?» dedi. Ahmed b. Meştub'a ağır sözler sarfetti. O da ancak yüce Allah'ın bileceği bir halde şehire geri döndü. Olup bitenleri şehir halkına anlattığında halk şiddetli bir korkuya kapıldı. Sultana haber göndererek durumu ona bildirdiler. Sultan da onlara haber salarak deniz yoluyla şehri hemen terk etmelerini, geceye kalmamalarını, şehirde bir tek Müslümanın dahi kalmamasını istedi. Ancak şehirdekilerin büyük bir çoğunluğu eşya ve silah toplamakla meşgul oldular. O gece şehri terk etmediler. Haçlılar, Sultan Selahaddin'in bu kararını iki küçük köleden duydu. Bu köleler kavimleri olan Haçlıların yanına kaçmışlar ve durumu onlara haber vermişlerdi. Bunun üzerine Haçlılar deniz yolunda büyük bir tertibat aldılar. Şehir halkından hiçbiri deniz yoluyla hareket etme imkânını ve şehirden ayrılma fırsatını bulamadı. Bu iki haberci köle, Sultan Selahaddin'in yanında esir olarak bulunan Hristiyan çocuklarıydılar. Sultan Selahaddin o gecede düşmana baskın yapmağa niyetlenmişti. Ancak askerler buna muvafakat etmeyip «İslâm askerlerini tehlikeye düşüremeyiz» dediler. Sabah olunca Sultan Selahaddin Haçlı hükümdarına haber göndererek elinde bulunan Haçlı esirleri salıvermesi ve Salbut haçını kendilerine iade etmesi karşılığında Akkâ şehrinde bulunan Müslümanlara eman vermesi talebinde bulundu. Haçlılar da elindeki tüm esirleri serbest bırakması, kendilerinden almış olduğu sahil beldelerinin tümünü ve Kudüs'ü iade etmesi şartıyla Akkâlılara eman verebileceklerini söylediler. Sultan bunu kabul etmedi. Bu konudaki haberleşmeler ve yazışmalar devam etti. Şehrin surları üzerindeki kuşatma daha da artıyordu. Surların büyük bir kısmı yıkılmıştı. Müslümanlar o yıkık yerleri onarıp eski haline getiriyorlardı. Bir kısmını da kendi göğüslerini siper ederek düşmana karşı koruyorlardı. Allah onlara rahmet etsin. Büyük bir sabır gösterdiler. Düşmana karşı direndiler. Sonra hepsi de şehidlik derecesine ulaştılar. Son durumda Sultan Selahaddin'e şöyle bir mektup yazmıştı Akkâlılar:

«Ey efendimiz şu mel'unlara boyun eğme. Hakkımızda kendilerine yapmış olduğun önerilerini kabul etmediler. Biz de baştan sona öldürülünceye kadar Allah yolunda cihad etmek üzere yüce Rabbimize bey'at ettik. Yardımına başvurulacak zât yüce Allah'tır.»

Bu senenin cemaziyelahir ayının yedinci gününde öğle vakti olunca insanlar aniden kâfir bayraklarının yükseldiğini, Haçlılarının ve ateşlerinin şehir surları üzerinde görüldüğünü müşahade ettiler. Haçlılar tek bir nara attılar. O esnada Müslümanların musibeti büyüdü. Tevhid ehli kimselerin üzüntüsü şiddetlendi. Müslümanlar inna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz) sözünden başka birşey söylemediler. İnsanlar büyük bir şaşkınlık ve şiddetli bir hayret içinde kaldılar. Sultan Selahaddin'in askerleri feryadü figan etmeğe başladılar. Mel'un Merkis, Sur şehrinde bir miktar hediyelerle dönüp gelmiş ve bu hediyeleri Haçlı kontlarına, hükümdarına hediye etmişti. O günde Akkâ'ya Haçlı hükümdarlarının dört bayrağı dikildi. Biri cuma günü minarenin üzerine, biri kaleye, biri Templier tarikatına mensup kimselerin burcuna, biri de şövalyelerin burcuna dikilmişti. Daha önce orada Sultan Selahaddin'in bayrakları vardı. Oradaki Müslümanlar zincirlere vurulup tutuklanarak şehrin bir köşesine götürüldüler. Etrafları çembere alındı. Kendilerine eziyet edildi. Baskı yapıldı. Kadınlar ve çocuklar esir alındılar. Malları ganimet edinildi. Bahadır-lar ve yiğitler zincire vuruldular. Erkekler tahkir edildiler. Savaş, dö-nen bir dolap gibidir. Ama her halükarda Allah'a hamd olsun.

O esnada sultan, bulunduğu yerden geriye doğru çekilmeleri için askerlerine emir verdi. Kendisi de onların ne yaptıklarını ve neye niyetlendiklerini görmek için yerinde sebat edip kaldı. Franklar şehrin içine girmiş, dolaşıyorlardı. Dehşet içindeydiler. Sonra sultan ordugahına gitti. O kadar kederliydi ki kederinin derecesini ancak yüce Allah bilir. İslâm hükümdarları, emirler, devlet büyükleri gelip bu olaydan ötürü onu teselli etmeğe başladılar. Sonra Haçlı hükümdarları, ellerinde bulunan esirleri salıvereceklerini Sultan Selahaddin'e bildirdiler. Ancak buna karşılık Müslümanların yanında esir bulunan Haçlıların serbest bırakılmasını ve de 100.000 dinar para ödenmesini, şayet ellerinde durmaktaysa Salbut haçının da iade edilmesini talep ettiler. Sultan Selahaddin parayı ve haçı hazırladı. Gayrimüslim esirlerden de sadece 600 tanesini bulabildi. Haçlılar, uzaktan kendilerine haçı göstermesini sultan-dan talep ettiler. O da haçı yükseltince haça karşı secdeye kapandılar. Kendilerini yere attılar. Hazırlamış olduğu para ve esirleri göndermesini istediler. O da yanlarındaki Müslüman esirleri, ya da bunu garantileyecek rehineleri göndermedikleri takdirde parayı, haçı ve gayrimüslim esirleri vermeyeceğini söyledi. Haçlılar «Hayır önce sen bize gönder ve bize güven» dediler. Sultan, onların hainlik yapmak ve tuzak

kurmak niyetinde olduklarını anladı. Bu yüzden onlara para, esir ve haçı göndermedi. Haçlı esirlerinin Dımaşk'a ailelerinin yanına gönderilmesini, haçın da tahkir edilerek Dımaşk'a götürülmesini emretti. Haçlılar çadırlarını şehir dışına götürdüler. Orada kurdular. 3.000 Müslüman esiri meydanlıkta ikindiden sonra bir araya getirip sıraya dizdiler. Üzerlerine aniden hamle yapıp baştan sona hepsini o meydanlıkta öldürdüler. Allah o Müslümanlara rahmet etsin. Makamlarını âli kılsın. Haçlılar komutan veya çocuk veya işlerine yarayacak güçlü bir kimse veya kadından başka hiçbir Müslümanı sağ bırakmadılar. Olanlar oldu. Yorumu sorulan iş, hükme bağlanıp tamamlandı. Sultan Selahaddin'in direniş ve sabır göstererek Akkâ'daki ikameti otuzyedi ay sürmüştü. Haçlılardan da öldürülenlerin toplamı 50.000 kişiydi.

AKKÂ'NIN ALINMASINDAN SONRA MEYDANA GELEN OLAYLAR

Haçlılar hep birlikte Askalan'a doğru yürümeğe başladılar. Sultan Selahaddin de askerleriyle birlikte onların yanı sıra Askalan'a doğru gidiyordu. Konak konak onlara saldırıyor, Müslümanlar da onları kapıp öldürüyor, her yerde mallarını yağmalıyorlardı. Sultana getirilen her esiri hemen oracıkta öldürmelerini sultan görevlilere emrediyordu. İki ordu arasında çok hadiseler, müteaddid vak'alar cereyan etti. Sonra İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'in kardeşi Melik Âdil'le görüşmek istedi. Görüşme esnasında ondan barış ve eman talebinde bulundu. Sahil belgelerinin sahiplerine iade edilmesini istedi. Melik Âdil ona: «Sahil belgelerini ele geçirmeniz için bütün süvari ve piyadelerinizin öldürülmesi gerekecektir» deyince lanetli İngiliz kralı öfkeleni ve öfkeli olarak Melik Âdil'in yanından kalkıp gitti. Sonra Haçlılar Arsuf ormanı yanında sultanla savaşmak için toplandılar. Neticede Müslümanlar muzaffer oldular. Arsuf ormanı yanında binlerce Haçlı öldürüldü. Müslümanlardan da çok sayıda adam öldürüldü. Askerler savaşın ilk aşamasında sultanı bırakıp kaçmışlardı. Sultanın yanında sadece onyediyi savaşı kalıymıştı. Ama o sabredip sebat göstermişti. Savaş kösleri aralıksız çalıyor, bayraklar dalgalanıyordu. Bundan sonra askerler sultanın yanına geri döndüler ve zafer Müslümanların oldu. Bundan sonra Sultan Selahaddin, askerleriyle ilerledi. Yoluna devam etti. Askalan dışında konakladı. Görüş sahibi kimseler ona kâfirlerin ele geçirmelerinden korktukları için Askalan şehrini tahrip etmesini önerdiler. Çünkü orayı ele geçirdikleri takdirde orayı Kudüs'ü almak için bir vesile ve basamak taşı yapacaklarını söylediler. Böyle yapmaması halinde de Akkâ'dakine benzer bir savaşın orada cereyan edeceğini, hatta daha şiddetli bir çarpışmanın vuku bulacağını ifade ettiler. Sultan o geceyi bu mesele üzerinde düşü-

nerek geçirdi. Sabah olunca Cenâb-ı Allah onun kalbine, Askalan'ı tahrip etmenin daha uygun olacağı düşüncesini yerleştirmişti. Bunu, yanında bulunanlara söyledi ve «Allah'a yemin ederim ki bütün çocuklarının ölmesi, benim için Askalan'daki bir binanın tek bir taşını tahrip etmekten daha kolay olacaktır. Ama şehri tahrip etmekte Müslümanlar için bir yarar varsa bence bunun bir sakıncası yoktur» dedi. Sonra komutanlardan, düşmanın oraya gelmesinden önce şehri çabucak yıkmalarını istedi. Askerler de orayı tahrip etmeğe başladılar. Askalanlılar ve orada hazır bulunanlar, şehrin güzelliğine ve hoşça dinlenilecek bir yer oluşuna, ekinlerinin ürünlerinin meyvelerinin çokluğuna, nehirlerinin ve çiçeklerinin parlaklığına, mermerlerinin çokluğuna, binalarının güzelliğine yanarak ağladılar. Binaların damlarına ateş bırakıldı. Başka bir yere nakledilip taşınması imkânsız olan eşyalar ve ürünler telef edildi. Yıkma ve yakma işleri cemaziyelahir ayından şaban ayının sonuna kadar devam etti.

Ramazân ayının ikinci gününde Sultan Selahaddin, yola koyuldu. Askalan'ı yerle bir edip gitti. Orada bir tek insanın dahi izi kalmadı. Sonra Remle'ye geçti. Remle kalesini ve orada bulunan Lüd kilisesini tahrip etti. Kudüs'ü ziyaret etti. Sonra çabucak otağına döndü. Bu arada İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'e haber göndererek işin uzadığını, hem Frankların hem de Müslümanların helak olduklarını, amaçlarının sadece üç şey olduğunu söyledi. Haçın iadesini, sahil beldelerinin geri verilmesini ve Kudüs'ün tekrar kendilerinin olmasını istedi. Bir an dahi gözlerini kırpmaksızın bu üç şeyden vaz geçmeyeceklerini ve bunları geri almak için çabalayacaklarını bildirdi. Sultan da ona sert bir cevap ve doğru ifadeler gönderdi. Haçlılar Kudüs'e hücum etmeye niyetlendiler. Sultan Selahaddin de ordusuyla Kudüs'e doğru ilerledi. Zilkade ayında Kumame kilisesi yakınında bulunan keşişler evine yerleşti. Şehri tahkim etmeğe ve hendeklerini derinletmeğe başladı. Bu işte bizzat kendisi ve çocukları da çalıştılar. Emirler, kadılar, alimler ve salih insanlar da çalışmaktan geri durmadılar. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü. Franklar tarafında bulunan şehrin çevresindeki çapulcular da her zaman Haçlılara hücum ediyor, bir kısmını öldürüyor, bir kısmını esir alıyor, mallarını ganimet ediyorlardı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu sene böylece sona erdi.

Kâtip İmad'ın anlattığına göre bu senede Muhiddin Muhammed b. Zeki, Dımaşk kadılığına atandı.

Bu senede Mekke emiri Davud b. İsa b. FüleYTE b. Haşim b. Muhammed b. Ebi Haşim el-Hasenî Ka'be'ye saldırdı. Oradaki malları gasb etti. Öyleki Hacer-i Esved'in gümüş çerçevesini de zorla çıkarıp aldı. Bu Karmatî, o çerçeveye güzle vurduğu zaman Hacer-i Esved çatlamıştı.

Sultan Selahaddin onun bu yaptıklarını hacılardan duyunca onu görevinden azletti. Yerine kardeşi Bükeyr'i atadı. Davud'un Ebu Kubeyş dağı üzerinde yaptırmış olduğu kaleyi yıktırdı. Davud da hicretin 587. senesinde vefat edinceye dek Nahle'de ikamet etti.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK MUZAFFER

Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyup. Amcası Sultan Selahaddin'in gözdesi olup onun nazarında çok kıymetli bir şahsiyetti. Amcası onu Mısır'da ve diğer beldelerde naib olarak görevlendirdi. Sonra Hama'yı ve Hama çevresinde bulunan Cezire ülkesindeki bir çok şehirleri ona iktâ olarak verdi. Akkâ muhasarasında amcası Sultan Selahaddin'in yanındaydı. Sonra Cezire ve Fırat'a, kendi beldelerine kontrole gitmek için amcasından izin istedi. Oralara gidince işleriyle meşgul oldu. Çevredeki başka beldeleri de hükümdarlarının elinden almaya göz koydu. Onlarla savaşmaya başladı ve bu halde iken vefat etti. Başkalarının mülküne göz koyup amcasının yardımına gelmediğinden ötürü amcası Sultan Selahaddin ona çok kızmıştı. Cenazesi alınıp Hama şehrine getirildi ve oraya defnedildi. Hama'da muazzam büyüklükte bir medresesi vardı. Aynı şekilde Dimaşk'ta da meşhur bir medresesi mevcud olup oraya tahsis edilmiş çok vakıflar vardır. Ölümünden sonra yerine oğlu Mansur Nasirüddin Muhammed geçti. Sultan Selahaddin de çok uğraşmalardan, vaad ve tehditlerden sonra onun bu görevde kalmasını onayladı. Sultan Selahaddin'in kardeşi Âdil eğer aracılık etmeseydi o bu görevde kalmayacaktı. Ama Allah ona selamet ihsan etti. Melik Muzaffer bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma günü vefat etti. Cesaretli ve atak bir kimseydi.

EMİR HÜSAMEDDİN MUHAMMED B. ÖMER B. LAŞİN

Annesi Sittüşşam binti Eyyub'tur. Dimaşk'taki iki Şamiye'nin vâkıfidir. O da bu senenin ramazan ayının ondokuzunda cuma gecesi vefat etti. Sultan Selahaddin, kardeşinin oğlu ile kız kardeşinin aynı gecede vefatları sebebiyle büyük bir musibete maruz kalmış oldu. Çünkü bunlar onun en büyük yardımcılarından idiler. Emir Hüsameddin, Hüsamîye türbesine defnedildi. Avniye mahallesindeki bu türbeyi annesi inşâ ettirmişti. Burası aynı zamanda Şamiyetü'l-Berraniye külliyesi içinde bulunmaktadır.

EMİR ALEMÜDDİN SÜLEYMAN B. HAYDAR EL-HALEBÎ

Sultan Selahaddin'in en büyük devlet adamlarındandı. O nereye giderse hizmetinde bulunurdu. Askalan şehrinin yıkılıp tahrip edilmesini sultana öneren de oydu. Kudüs'te hastalandı. Dımaşk'ta tedavi görmek için sultandan izin istedi. Sultan da ona bu izni verince Dımaşk yoluna koyuldu. Gebagib mıntıkasına varınca bu senenin zilhicce ayının sonlarında orada vefat etti.

SAFÎ B. FAİZ

Bu senenin receb ayında Dımaşk naibi Emirü'l-Kebir Safi b. Faiz de vefat etti. Bu zat, Sultan Selahaddin'in hükümdarlıktan önceki en büyük arkadaşlarındandı. Sonra Sultan onu Dımaşk'a naib olarak atamıştı. Nihayet bu senede orada vefat etti.

MÜTEHASSIS HEKİM ES'AD B. MİTRAN

İslâm'a girmekle şereflenmişti. Tıptaki maharet ve uzmanlığı sebebiyle havas ve avam onu şükranla karşılardı. Bu senenin rebiyülevvel ayında vefat etti.

ŞEYH NECMEDDİN

Sultan Selahaddin'in emri üzerinde Mısır'da Şafî türbesini inşa eden kişidir. Oraya çok kıymetli vakıflar da tahsis etmiştir. Sultan, onu bu medresenin müderrisliğine ve nazırlığına atamıştı. Sultan ona hürmet gösterir, ikramda bulunurdu. Cüyüşatî lakabını taşırdı. Tabakâtü's-Şafîye adlı eserde ondan bahsetmişimdir. Şerhü'l-Vasit ve mezheple ilgili başka tasnifatı vardır. Cüyüşatî vefat edince bir grup onun yerine müderris olma talebinde bulundular. Melik Âdil de kardeşi Sultan Selahaddin nezdinde aracılık yaparak Şeyhü's-Şüyûh Ebu'l-Hasan Muhammed b. Hameveyh'in müderris olmasını sağladı. Sultan da onu bu göreve atadı. Melik Âdil'in vefatından sonra sultan onu bu görevden azletti. Fakat Melik Âdil'in çocukları hep onu himaye ederlerdi. Bundan sonra fakihler ve müderrisler bu medreseye döndüler.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENKİZİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Selahaddin, Kudüs'te ordugah kurmuştu. Surları da oğulları ve emirleri arasında paylaştırmıştı. Bu işlerde bizzat kendisi de çalışıyordu. Eğrinin önüne taş koyarak taşıyordu. İnsanlar da onu örnek alıyorlardı. Fakihler ve kurrarlar da çahşmaktaydılar. Melun haçlılara gelince onlar da Askalan şehrinin çevresinde ve oraya bağ-

lı mıntıkalarda bulunuyorlardı. Ancak Kudüs'e yaklaşmağa cesaret edemiyorlardı. Çünkü orada muhafızlar ve yağmacılar vardı. Ancak onlar Kudüs'ü kuşatmaya kesin kararlıydılar. İslâm'a tuzak kurmak için elbirliği etmişlerdi. Bazan onlar muhafızları mağlup ediyor, bazan da muhafızlar onları mağlup ediyorlardı. Bazan onlar muhafızların eşyalarını yağmalıyorlar, bazan da muhafızlar onların eşyalarını yağmalıyorlardı.

Rebiyülahir ayında Emir Seyfeddin Meştub esaretten kurtulup sultanın yanına geldi. O, zaptedildiği zaman Akkâ şehrinin naibi idi. 50.000 dinar kurtuluş akçesi vererek esaretten kurtuldu. Sultan da bu akçelerin çoğunu bizzat kendisi ona verdi ve onu Nablus şehrine naib olarak tayin etti. O da bu senenin şevval ayında orada vefat etti.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sur valisi Merkis öldürüldü. Allah ona lânet etsin. İngiliz kralı iki fedaiyi göndererek onu öldürtmüştü. Bu fedailer Hristiyan olduklarını söyleyerek kiliseye kapanmışlar, nihayet bir fırsatını bularak onu öldürmüşlerdi. Ancak kendileri de öldürüldüler. İngiliz kralı Sur şehrine kardeşinin oğlu Belam Kont Herri'yi naib olarak tayin etti. O, Fransız kralının baba tarafından kız kardeşinin oğluydu. Fransızlar onun dayıları oluyorlardı. Sur şehrine varınca Merkis'in öldürülmesinden sonra Merkis'in karısıyla gerdeğe girdi. Merkis'in karısı da hamile idi. Belam İngilizlerle Merkis arasındaki şiddetli düşmanlıktan ötürü bunu yapmıştı. Sultan Selahaddin ise her ikisine kızgındı. Ancak Merkis, Sultan Selahaddin'e biraz yaltaklanan biriydi. Öldürülmesi yine de Sultan Selahaddin'in hoşuna gitmemişti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda Haçlılar -Allah onlara lanet etsin- Darum kalesini istila ettiler ve orayı yıktılar. Oradaki ahalinin çoğunu öldürdüler. Çocuklardan bir kısmını esir aldılar. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sonra hep birlikte Kudüs'e yöneldiler. Sultan Selahaddin, iman ordusuyla karşılarına çıktı. İki taraf karşı karşıya gelince şeytan ordusu geri dönüp savaştan ve mağlubiyetten kaçtı. Sultan Selahaddin de Kudüs'e döndü.

«Allah, inkâr edenleri, kinleriyle geri çevirdi. Bir hayra ulaşamadılar. Savaşta, inananlara Allah'ın yardımını yetti. Allah kuvvetli olandır, güçlü olandır.» (el-Ahzâb, 25).

Sonra Allah kendisine lânet etsin. İngiliz kralı -ki o, o zamanlarda Haçlı hükümdarlarının en büyüğü idi- Müslümanların surlarından bir gedik bularak geceleyin bir baskın yaptı ve birçok Müslümanı öldürdü. 500 kadar Müslüman askeri esir aldı. Bol miktarda para, deve, at, ve katırı ganimet edindi. Ganimet olarak ele geçirilen Develerin sayısı 3.000'di. Haçlılar, böylece kuvvetlendiler. Bu, Sultan Selahaddin'in çok ağırına gitti ve bunun sonucundan korktu. İngilizler deve bakıcılarını

develere bakmakla görevlendirdiler. Katırcıları katırlara bakmakla, seyyisleri de atlara bakmakla vazifelendirdiler. İngiliz kralı güçlenmiş, moral bulmuş olarak Kudüs'ü muhasaraya yöneldi. Sahilde bulunan diğer Haçlı kontlarına da haber saldı. Onları ve şövalyelerini huzurunda topladı. Sultan Selahaddin de onlara karşı gerekli hazırlıkları yaptı ve ordusunu tabiye etti. Surları ikmal etti. Hendekleri onardı. Mancınıkları dikti. Kudüs çevresinde bulunan suların kapatılmasını emretti. Sultan, cuma gecesi yani cemaziyelahir ayının ondukuzuncu gecesi emirleri Ebu Heyca el-Mübesşimîn, Meştub ve Esedî'yi huzuruna çağırdı. Bu elem verici, acı ve feci olay hakkında fikirlerini sordu. Onlar da gerekli açıklamalarda bulundular. Öneriler yaptılar. Kâtip İmad hepsine Kubbetu's-Sahra yanında ölüm üzere ahidleşmelerini, tıpkı sahabeler gibi bir yol izlemelerini tavsiye etti. Onlar da bu tavsiyeye uydular. Bütün bu görüşmeler yapılırken Sultan Selahaddin susmuş, başını önüne eğmiş, düşüncelere dalmıştı. Oradaki herkes sükût etmişti. Başlarının üzerinde kuş varmış gibi bir tavır sergilemişlerdi. Bundan sonra Sultan Selahaddin onlara şöyle dedi:

«Allah'a hamd olsun. Rasûlullah (s.a.v.)'e de selatu selam olsun. Bilesiniz ki bugün sizler İslâm'ın ordusu ve savunucularısınız. Biliyorsunuz ki Müslümanların kanları, canları, malları, çoluk ve çocukları zimmetinizdedir. Onlardan siz sorumlusunuz. Aziz ve Celil olan Allah kıyamet gününde onları size soracaktır. Şu düşmana karşı Müslümanları sizden başka koruyacak, İslâm ülkesini sizden başka himaye edecek kimse yoktur. Allah korusun, cepheden dönüp kaçacak olursanız ülkenin defteri dürülür. Kullar helak olurlar. Mallar gasbedilir. Kadınlar ve çocuklar esir düşerler.

Mescidlerde haça tapılır. Kur'an ve namaz mescidlerden uzaklaştırılır. Bütün bunlar sizin zimmetinizdedir. Bunlardan siz sorumlusunuz. Bu işe paçalarını sıvayanlar, sizlersiniz. Müslümanların Beytül-malından, onları düşmanlarına karşı korumak, zayıflarına yardımcı olmak için para aldınız. Geçiminizi sağladınız. Diğer beldelerde bulunan Müslümanlar da sizin zimmetinizdedirler vessalam.»

Sultanın bu sözlerine Seyfeddin el-Meştub şöyle cevap verdi:

«Ey efendimiz! Bizler senin kulların ve köleleriniz. Sen bize bağışta bulundun. Bizi büyüttün. Bizi ulu kimseler kıldın. Bizler boyunlarımızı uzatmış, senin emrini beklemekteyiz. Allah'a yemin ederiz ki aramızdan hiç kimse ölünceye kadar sana yardım etmekten geri dönmeyecektir.»

Oradaki toplulukta bulunan herkes de Seyfeddin gibi konuştu. Sultan Selahaddin buna sevindi ve kalbi rahatlayıp gönlü hoş oldu. Onlara mükellef bir sofra kurdurdu ve sofradan kalktıktan sonra bu duygular içinde huzurdan ayrıldı. Sonra Sultan Selahaddin emirlerden bazıları-

nın şöyle dediklerini duydu: «Bu belde de tıpkı Akkâ'daki gibi başımıza bela gelmesinden korkuyoruz. Böyle olduğu takdirde onlar İslâm ülkesini belde belde ele geçireceklerdir. Akıllıca yapılacak iş, onları şehir dışında karşılamamız olacaktır. Eğer onları hezimete uğratacak olursak, diğer beldelerini de ele geçiririz, ama biz hezimete uğrayacak olursak hiç değilse askerlerimiz ölümden kurtulurlar ve yokumuza devam ederiz. Onlar Kudüs'ü alırlar. Ama İslâm ülkesinin diğer beldeleri muhafaza edilmiş olur hiç değilse Kudüs'süz de olsa uzun bir süre kendimizi koruma altında tutmuş oluruz.»

Bundan sonra sultana şu mesajı gönderdiler:

«Eğer istiyorsan Kudüs'te Haçlı muhasarası altında kalırsın ama sen veya aileden biri bizimle beraber olun ki askerler emrin altında kalmış olsunlar. Çünkü Kürtler, Türklere itaat etmezler. Türkler de Kürtlere itaat etmezler.»

Sultan bu mesajı alınca çok ağırına gitti. O geceyi üzüntülü ve kederli olarak geçirdi. Emirlerin bu mesajı üzerinde derinden derine düştü. Sonra iş açığa çıktı ve Baalbek valisi Melik Emced'in yanlarında Kudüs'te naib olarak kalması kararlaştırıldı. Günlerden cuma günüydü. Sultan Selahaddin, cumaya gelip de müezzin öğle ezanını okuduğunda kalkıp iki ezan arasında iki rek'at namaz kıldı. Secdeye kapandı. Yüce Allah'a tazarru ve niyazda bulundu. Rabbine yalvarıp yakardı. Meskenet arzetti bu sıkıntıyı kaldırmasını mevlasından diledi.

Ertesi gün yani cumartesi günü şehir çevresindeki muhafızlardan, Haçlıların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerine dair haber geldi. Fransız kralı «Biz uzak beldelerden geldik. Kudüs'ü kurtarıp kendi hakimiyetimiz altına almak için çok paralar harcadık. Kudüs'le aramızda bir konaklık mesafe kalmıştır» dedi.

İngiliz kralı da «Bu beldeyi kuşatmak bizim için çok zordur. Çünkü çevresindeki sular yok edilmiştir. Uzak mesafelerden çok zorluklarla bize su getirilecek olursa kuşatma işi boşa çıkar. Askerler telef olur» dedi. Sonra bu işi karara bağlamaları için iki taraf 300 kişiyi hakem tayin ettiler. Bu 300 kişilik hakem komitesi karar için oniki kişiyi görevlendirdi. Bu oniki kişilik komitede üç kişiyi karar vermede yetkili kıldılar. Geceyi bekleyerek geçirdiler. Sabah olunca da ayrılıp memleketlerine dönme kararını verdiler. Bu komitenin kararına muhalefet edemediler. Geriye doğru çekilip gittiler. Allah hepsine lanet etsin. Yola koyulup gittiler. Nihayet Remle'ye vardılar. Gurbet ve aileden uzaklık çok uzun sürmüştü. Çekilip gitmeleri cemaziyelahir ayının yirmibirinin sabahında vuku bulmuştu. Sultan Selahaddin de askerleriyle Kudüs dışına çıkmış, onları takip etmişti. Mısır'a gitmelerinden korkuyordu. Çünkü beraberlerinde çok miktarda binek, mal ve para vardı. İngilizler bunu çok istiyorlardı. Ama Cenâb-ı Allah, onları bu amaçlarına ulaştırmadı; onları peri-

şan etti.

İngiliz kralı üç sene sürecek bir ateşkes yapılması, Sultan Selahaddin'in kendilerine eman vermesi, Askalan şehrini kendilerine iade etmesi, Beyt-i Makdis ve Komame kiliselerini kendilerine hibe etmesi, orayı ziyaret edip hac etmek isteyen Hristiyanlara bedelsiz imkân tanınması için Sultan Selahaddin'e elçi gönderdi. Ancak Sultan Selahaddin Askalan şehrini onlara iade etmeğe yanaşmadı. Komame kilisesini ise onlara verdi. Orayı ziyaret edecek olan Hristiyanların bir miktar para ödemelerini şart koştu. İngiliz kralı Askalan'ı kendilerine vermemesi halinde bu şartları kabul etmeğe yanaşmayacağını bildirdi. Ayrıca surların eski haline getirilip onarılmasını da istedi. Sultan Selahaddin, onun isteğini kabul etmeyeceğini kesin bir dille bildirdi. Sonra da yola koyuldu. Yafa'ya gitti. Orayı şiddetli bir kuşatma altına alıp fethetti. Şehirdekiler, büyüklü küçüklü herkes eman aldı. Onlar bu haldeyken İngiliz gemilerinin denizden gelmekte oldukları görüldü. Bunun üzerine Yafalılar moral bulup güçlendiler ve asi oldular. Mel'un İngiliz kralı hücum ederek Yafa'yı geri aldı. Orada kalan Müslümanları huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürdü. Sultan Selahaddin de Haçlıların kendi ordusuna zarar vermesinden korktuğu için kuşatma menzilinden geri çekildi. İngiliz kralı, Sultan Selahaddin'in gücünden ve satvetinden hayrete düşüp böylesine büyük bir şehri iki günde nasıl aldığına şaşıtı. Başkasının bu şehri değil iki günde iki senede bile fethedemeyeceğini söyledi. «Ama şunu anlayamıyorum ki bu kadar şehametli cesaretli bir kimse olduğu halde sırf benim gelişim nedeniyle menzilini bırakıp geri çekiliyor. Oysa ben ve maiyetimdekiler denizden silahlı olarak çıktık» dedi. Sonra da barış talebinde ısrar etti. Askalan şehrinin de barış anlaşmasına dahil edilmesini istedi. Sultan onun isteğini kabul etmedi ve o gecelerden birinde onyediy savaşıyla birlikte İngiliz karargahına baskın yaptı. Çevresinde az sayıda piyade vardı. Askerleriyle kralın çevresini kuşattı. Şayet askerleri işi sıkı tutsalardı, kralın kurtuluşu imkânsızdı. Ama askerleri hamleden caydılar. Geri çekildiler. Güç ve kuvvet ancak Allah sayesinde. Sultan, askerlerini çok teşvik etti. Ama hepside hastanın tedavi şurubu içmekten sakınışı gibi hücumdan sakındılar.

İngiliz kralı kendi adamlarıyla harekete geçti. Savaş hazırlığı yaptı. Müslümanların sağ cenahından saldırıp sol cenahın sonuna kadar ilerledi. Ama hiç bir süvari onun karşısına çıkmadı. Hiç bir bahadır onu geri püskürtmedi. O esnada Sultan Selahaddin de geriye doğru çekildi. Askerlerinden itaat eden birini görmeyişi onu çok hüznlendirdi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Onlara gücü yetseydi, hiçbirinin Beytül-malden bir kuruş dahi almasına müsaade etmeyecekti. Bundan sonra İngiliz kralı ağır bir hastalığa yakalandı. Sultan Selahaddin'e haber göndererek ondan meyve ve

kar istedi. Sultan da alicenaplık göstererek istediği şeyleri gönderdi. Sonra mel'un iyileşti. Elçilerini tekrar göndererek sultandan barış istedi. Ülkesine ve çocuklarına kavuşma özlemi içinde olduğunu söyledi. Sultan da onun isteğine uydu. Bunun üzerine İngiliz kralı Askalan şehrini istemekten vazgeçti ve sultanın ileri sürdüğü şartlara razı oldu. Şaban ayının onyedisinde iki taraf arasında barış antlaşması yapıldı. Bütün Haçlı kralları, kontları Müslümanların emirleri ve komutanları bu antlaşmayı imzaladılar. Yalnız sultanların adeti üzere Sultan Selahaddin şifahi söz söylemekle yetindi. İmza atmağa gerek görmedi. İki taraf da buna çok sevindiler. Memnuniyetlerini izhar ettiler. Otuz sene altı ay süreyle savaşılmayacağına dair barış yapılmış oldu. Haçlıların ellerindeki sahil beldeleri kendilerine bırakılıyordu. Müslümanlara da Cebelîye beldeleri denilen sahile karşı muntıkalar bırakılıyordu. İki taraf arasındaki kaza ve nahiyelere gelince buralarda yarı yarıya paylaşılacaktı. Sultan Selahaddin, Askalan surlarını tahrip etmeleri ve oradaki Haçlıları çıkarıp koymaları için bir emir maiyetinde 100 sur delicisini Askalan'a gönderdi.

Sultan Selahaddin, Kudüs'e döndü. Oranın durumunu düzeltti. İşleri yoluna koydu. Sağlamlaştırdı. Medrese vakfına bütün dükkanlarıyla birlikte bir çarşını ve bütün bahçeleriyle birlikte bir araziye de ekledi. Sofiye vakfına da ilaveler yapıldı. O sene hacca gitmeye niyetlendi. Kararını Hicaz, Yemen, Mısır ve Şam'a mekuplarla bildirdi ki, hepsinin durumdan haberleri olsun ve gerekli hazırlıkları yapsınlar. Kadı Fadıl, Haçlıların ülkeyi istila etmesinden ve oralarda çok zulümlerin yapılacağından korktuğu için sultana bir mektup yazarak bu sene hac etmekten vazgeçmesini istedi. Çünkü insanların fesada sürüklendiklerini, askerlerin bozulduklarını, söz dinlemediklerini bildirdi. Müslümanların hallerine ve maslahatlarına bakmanın bu sene hacca gitmekten daha hayırlı olacağını, düşmanların Şam çevresinde ordugah kurduklarını bildirip şöyle dedi: «Sen de biliyorsun ki onlar güçlenip çoğalmak için seninle ateşkes yaptılar. Bundan sonra onlar güçlenince anlaşmayı bozup ihanet edeceklerdir.»

Sultan Selahaddin onun tavsiyesini dinledi. Öğüdünden dolayı ona teşekkür etti. Hacca gitme niyetinden vazgeçti ve bunu da diğer beldelelere mektupla bildirdi. Kendisi ramazan ayı boyunca oruç tutup namaz kıılıp Kur'an okuyarak Kudüs'te ikamet etti. Haçlı reislerinden her biri ziyarete geldiğinde ona gönüllerini kazanmak amacıyla çok ikramda bulunuyordu. Haçlı hükümdarlarından kılık değiştirerek Komame kilisesini ziyarete gelmeyen ve diğer davetlilerle birlikte sultanın sofrasına katılmayan bir tek kişi dahi kalmadı. Ancak bu hükümdarlar kılık değiştirdikleri için tanınmıyorlardı. Sultan da bunun ne özetini ne de detayını biliyordu. Bu sebeple onlara ikramda bulunuyor, dostluk göste-

riyor, bol ihsanda bulunuyordu.

Bu senenin şevval ayının beşinci gününde Sultan Selahaddin, askerleriyle Dımaşk'a gitmek üzere Kudüs'ten ayrıldı. Kudüs'te naib olarak İzzeddin Cordbeğ'i bıraktı. Kudüs kadılığına Bahaeddin b. Yusuf b. Rafi b. Temim eş-Şafî'yi tayin etti. Ceyb vadisinden geçti. Birketü'd-Daviye'de geceyi geçirdi. Sabah olunca Nablus'a gitti. Şehrin durumuna baktı. Sonra oradan da ayrılıp yoluna devam etti. Uğradığı kalelerin, şehirlerin durumuna bakıyor, oradaki haksızlıkları gideriyordu. Yolda iken Antakya valisi Beymend gelip kendisini ziyaret etti. Hizmetinde bulunacağını söyledi. Sultan'da ona, ikram ve ihsanda bulundu. Bol miktarda para ve hil'atler verdi.

Kâtip İmad bu seferinde de Sultan Selahaddin'in beraberindeydi. Sultanın uğradığı menzilleri bir bir anlatmış ve nihayet şöyle demiştir:

«Pazartesi günü Aynü'l-Harr'i geçerek Mercî Beyus'a vardı. Artık sıkıntı ve perişanlık ortadan kalkmıştı. Orada, Dımaşk'ın ayan ve eşrafi ziyaretine geldiler. Salı günü Arrade'ye vardı. Orada kendisine hediyeler ve adet üzere karşılayıcılar geldiler. Şevval ayının onaltıncı günü olan çarşamba sabahında selamet ve güven içinde Dımaşk cennetine girdik. Sultan oradan dört sene müddetle uzak kalmıştı. Dımaşk şehri herşeyini ortaya koymuş, kadınları çocukları ve erkekleri caddelere dökmüştü. O gün ziynet ve süslenme günüydü. Şehir ahalisinin çoğu dışarı çıkmıştı. Şehirdeki büyük küçük herkes toplanmıştı. Diğer şehirlerin emirleri de sultanı ziyarete geldiler. O senenin kalan kısmını ava çıkmak, adalet sarayına gitmek, iyilik ve ihsanda bulunmak gibi güzel işlerle geçirdi. Kurban bayramı olunca şairin biri onu şu kasidesiyle övmüştü:

«O sevgilinin babasına yemin ederim ki, gözlerindeki aşk kıvılcımları olmasaydı,

Aşkla ilgili hiçbir şiir söylemeyecektim.

Melik Nasır'ın (Selahaddin'in) methiyeleri ve onun yaptığı işler hakkında fikir yoruyorum.

Öyle bir hükümdar ki ülkeyi adaletle doldurdu.

Tıpkı bütün halka iyilikte bulunuşu gibi,

Oruçluyken de oruçsuzken de bayramlarda sevinç meydana getirir.

Karaları, denizleri, uğurla, bereketle doldurur.

Başka hükümdarlar günahlarda ısrar ettikleri halde,

O insanlara, Allah'a itaat etmelerini emreder.

Çaba ve gayretinle dini ve dünyayı elde ettin.

Artık hükümdarların hepsine övünerek bunu söylemeğe hazırlan,

Soy sop bakımından iki şerefi topladın kendinde.

Dünya ve ahiret diyarlarına da sahip oldun.»

Bu senede meydana gelen hadiselerden biri de Gazne hükümdarı Şihabüddin es-Sebüktekin ile Hindistan hükümdarı ve adamları arasında meydana gelen büyük savaştır. Hindliler, Şihabüddin'i hicretin 583. senesinde mağlup etmişlerdi. Ama bu senede Cenâb-ı Allah onu Hindlilere karşı muzaffer kıldı. Onları bozguna uğrattı. Bir kısmını öldürdü. Bir kısmını da esir aldı. Esir aldıkları arasında Hindlilerin büyük hükümdarı da vardı. Hind ordusundan onsekiz fili ele geçirmişti. Bu fillerden biri de onu yaralamıştı. Sonra Şihabüddin, Hindistan hükümdarını huzuruna getirtmiş, ona hakaretlerde bulunmuş, hiç saygı göstermemiş, kalesini istila etmişti. Hindistan hükümdarı kaledeki kıymetli kıymetsiz herşeyi ona bildirmiş, bundan sonra Şihabüddin onu öldürmüş ve muzaffer, güçlenmiş, sevinmiş, mutlu olmuş halde Gazne'ye dönmüştü.

Yirmi seneden beri hac emirliği yapmakta olan, son derece güzel muamelesi bulunan Taştekin Bağdat'ta itham edildi. Bağdat'ı alması için Sultan Selahaddin b. Eyyub'a mektup yazdığı, Bağdat'ı almasına hiç kimsenin engel olamayacağını bildirdiği söylendi. Ama bu bir ifti-raydı. Buna rağmen hakaret gördü. Hapse atıldı. Malı müsadere edildi.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

KADI ŞEMSEDDİN MUHAMMED B. MUHAMMED B. MUSA

İbn Ferras adıyla meşhur olmuştur. Dımaşk'ta kadiaskerlik yapmıştır. Sultan Selahaddin onu çevre ülkelerin hükümdarlarına elçi olarak gönderirdi. Bu senede Malatya şehrinde vefat etti.

SEYFEDDİN ALİ B. AHMED EL-MEŞTUB

Esedüddin Şirkuh'un adamlarındandı. Mısır'daki üç savaşta onunla beraberdi. Sonra Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerinden biri oldu. Haçlıların zaptettikleri zaman Akkâ naibi idi. Onu diğer esirlerle birlikte esir almışlardı. 50.000 dinar kurtuluş akçesi ödeyerek kendini kurtardı. Kudüs'te bulunan Sultan Selahaddin'in yanına geldi. Sultan ona kurtuluş fidyasının çoğunu verdi ve onu Nablus'a naib olarak atadı. Seyfeddin bu senenin şevval ayının yirmiüçünde pazar günü Kudüs'te vefat etti ve kendi evine defnedildi.

ANADOLU HÜKÜMDARI İZZEDDİN KILIÇ ARSLAN B. MES'UD

İzzeddin Kılıç Arslan b. Mes'ud b. Kılıç Arslan. Ülkesini -kendilerine itaat edeceklerini umarak- oğullarına paylaştırdı. Ancak oğulları ona muhalefet ettiler. Zorbalık yaptılar. Emirlerine karşı geldiler. Kad-rini kıymetini düşürdüler. Kendileri yükseldiler. İzzeddin bu senede vefat edinceye dek hal-i perişanı devam etti.

Bu senenin rebiyülahir ayında şair Ebü'l-Mürhif de vefat etmişti.

NASR B. MANSUR EN-NÜMEYRİ

Ebü'l-Mürhif onun künyesidir. Çok hadis dinlemiş, edebiyatla meşgul olmuştur. Ondört yaşındayken çiçek hastalığına yakalandı. Gözlerinin ferî epey azaldı. Uzaktaki şeyleri göremiyordu. Ama yakındaki şeyleri görüyordu. Gözünde arazi olmasına rağmen her hangi bir güdücüye ihtiyacı yoktu. Gözlerini tedavi etmek amacıyla Irak'a göçtü. Ancak tabibler, hastalığının ümitsiz olduğunu kendisine bildirdiler. O da Kur'an'ı ezberlemek ve salih kimselerle arkadaşlık etmekle meşgul oldu ve gerçekten kendini kurtardı. Başarıya ulaştı. Güzel ve büyük bir şiir divanı vardır. Bir defasında mezhebi ve itikadı kendisine sorulmuş o da şu şiiri okumuştur:

«Ali'yi, Fatıma'yı ve çocuklarını seviyorum.

Ebu bekir ve Ömer'in önceliklerini inkar etmiyorum.

Osman'a hakaret ederlerken uzağım.

Tıpkı İbn Mülcem'in dostluğundan uzak olduğum gibi. Hadisçilerin sadakatleri beni hayrette bırakıyor.

Ben onlardan başka bir kavme mensup değilim.»

Şair Ebü'l-Mürhif bu senede Bağdat'ta vefat etti ve Babu'l-Harp'teki şehidler mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Amin.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİ

Bu senede Sultan el-Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sene başında o son derece sağlıklıydı. Kardeşi Âdil ile birlikte Dımaşk'ın doğusunda ava çıkmışlardı. Haçlıların işini bitirdikten sonra kendisinin Rum illerine, kardeşinin de Bağdat'a gitmesi hususunda aralarında anlaşmışlardı. Bu işi tamamladıktan sonra ikisi birlikte Acemlerin ülkesi olan Azerbaycan'a gideceklerdi. Azerbaycan'ı kendilerine karşı savunacak kimseler yoktu.

Safer ayının onbirinde pazartesi günü Sultan Selahaddin, hacıları karşılamaya çıktı. Beraberinde kardeşinin oğlu Yemen hükümdarı Seyfû'l-İslâm da vardı. Ona ikramda bulundu, yanından ayırmadı. Kaleye döndü. Babû'l-Hadid'ten kaleye girdi. Bu sefer, dünyadaki son seferi olmuştu. Sonra safer ayının onaltısında cumartesi gecesi safral humması onu yakaladı. Sabah olunca Kadı Fâdıl, İbn Şeddad ve oğlu Efdal huzuruna girdiler. Dün gece çekmiş olduğu ağrılardan, sancılardan şikâyet etmeğe başladı. Güzel konuştu. Yanında uzun süre kaldılar. Sonra hastalığı arttı ve devam etti. Dördüncü gününde tabipler yanına geldiler. Sonra vücudunda bir kuruluk meydana geldi. Çok terlemişti. Öyleki teri yere akmıştı. Sonra vücudunun kuruluğu fazlalaştı. Emirler ve devlet büyükleri huzuruna getirildiler. Oğlu ve o zamanın Dimaşk naibi olan Efdal Nureddin Ali'ye beyat edildi. Kendisinde şiddetli zaafiyet emareleri ve zaman zaman hafıza kaybı görüldüğünden oğluna beyat edilmmişti. O bu halde iken yanına gelenler Kadı Fâdıl, İbn Şeddad ve beldenin kadısı İbn Zeki geldi. Sonra safer ayının yirmi yedisinde çarşamba gecesi durumu fenalaştı. Külase imamı Şeyh Ebu Cafer'i o gece yanında kalıp Kur'an okuması ve durumu ciddileştiğinde kelime-i şehadet telkin etmesi için yanına çağırdı. Anlatıldığına göre Şeyh Ebu Cafer kendisine can çekişmesi esnasında şu ayeti kerimeyi okumuştur:

«O, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka Tanrı olmayan Allah'tır.» (el-Haşr, 22).

Şeyh Ebu Cafer kendisine bu ayeti kerimeyi okuduğu zaman Sultan Selahaddin, «Evet böyledir, doğrudur» buyurmuştur.

Sabah ezanı okunduğunda Kadı Fâdıl yanına geldi. Sultan son nefesini vermek üzereydi. Kendisine şu ayeti kerime okundu:

«O'ndan başka Tanrı yoktur. Yalnız O'na güveniyorum.» (et-Tevbe, 129). Okuyucu bu ayeti kerimeyi okurken Sultan Selahaddin gülümsedi, yüzünün rengi açıldı ve ruhunu noksanlıklardan münezze olan yüce Rabbine teslim edip bu fani dünyadan ayrıldı. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamını yüceltsin. Cennetü'l-Firdevs'i de ona mekân olarak versin. Sultan Selahaddin vefat ederken elliye dokuz yaşındaydı. O, hicretin 532. senesinde Tikrit'te doğmuştu. Allah kendisine rahmet etsin. O, İslâm'ın savunucusu, koruyucusu ve müdafii idi. Alçak kafirlerin tuzaklarına karşı bir İslâm barınağı ve sığınağı idi. Vefatı nedeniyle Dimaşklılar benzeri görülmemiş bir üzüntüye maruz kaldılar. «Keşke oğullarımız, dostlarımız, arkadaşlarımız ölseydi de, o ölmeseydi» dediler. Vefatı nedeniyle çarşı pazar her taraf kilitlendi. Devlet malları muhafaza edilip koruma altına alındı. Sonra cenazesini teşhiz etmeğe başladılar. Bütün çocukları ve aile efradı toplandılar. Cenazesini Dimaşk hatibi Fakih ed-Doleî yıkadı. Kefenini ve diğer teşhizatını Kadı Fâdıl, kendi öz ve helle malından temin etmişti. Küçük büyük bütün çocukları orada ağlaşıp

feryad ediyorlardı. Halk da feryad-ü figan edip ağıt yakmaya, onun için tazarru ve niyazda bulunmaya başladı. Öğle namazından sonra mübarek naaşı tabuta konulup getirildi. Kadı İbn Zekî cenaze namazını kıldırdı. Sonra sultan, Mansure kalesindeki evine defnedildi. Daha sonra oğlu, Mescidü'l-Kadem yakınında babası için bir türbe, Şafililer için de bir medrese yaptıрмаğa başladı. Çünkü sultanın bu yönde vasiyeti vardı. Bina tamamlanamadı. Oğlu Aziz gelip de kardeşi Efdal'ı kuşatma altına aldığı anda hicretin 590. senesi idi. Efdal, Külase'nin kuzeyinde bir ev satın aldı. Kadı Fâdıl da oraya ilaveler yaptırarak bir türbe haline getirdi. Rahmet yağmurları Sultan Selahaddin'in üzerine olsun. İlahi şefkat ve merhamet lütufları ona ulaşsın. Türbesine hicretin 592. senesinin aşure gününde nakledildi. Orada Nesir denilen yerin altında Kadil-kudat Muhammed b. Ali el-Karayibî İbn Zekî, Efdal'ın izniyle cenaze namazını kıldırdı. Sonra sultan, lahdine konuldu. Oğlu Efdal bizzat onun mübarek naaşını lahide yerleştirdi. Efdal o zaman Şam'ın sultanıydı. Bir rivayete göre cihad ve gazalarda kullandığı kılıcı da Kadı Fâdıl'ın emriyle yanına bırakılmıştır. Kıyamet gününde inşaallah cennete girerken bu kılıca dayanarak girmesi ümidiyle bu kılıcı yanına bırakmışlardı. Sonra Emevî Camii'nde üçgün süreyle onun için taziyet meclisi kuruldu. O meclise havastan, avamdan, reayadan, yöneticilerden herkes katıldı. Şairler onun için çok güzel mersiyeler yazdılar. En güzeli Kâtip İmad'ın el-Berkuşşamî adlı kitabının sonunda yer alan ve 202 beyitten ibaret olan, sonra da er-Ravzateyn adlı eserde Şeyh Şihabüddin Ebu Şame tarafından nakledilen şu mersiye'dir:

«Hidayet yolunu ve ülkeyi dağınık hale düşmüşken derleyip topladı.

Zaman bozulmuştu. İylilikler yok edilmişti. O bütün bunları düzeltti.

Nerede o hükümdar ki her zaman kendisinin heybetinden korkulurdu.

Varlığından da her zaman ümit beklenirdi.

Nerede o hükümdar ki kendisine bütün varlığımızla itaat etmiştik.

Kendisi de Rabbinin itaatındaydı her zaman.

Allah aşkına söyleyin, nerede o Melikü'n-Nasır ki Allah'a karşı bütün niyetleri halisane ve sofıyane idi.

Nerede o sultanımız ki her zaman bağış ümid edilir ve satvetinden de korkulurdu.

Nerede o hükümdar ki zaman onun faziletiyle şereflendi.

Onun şereflendirmesi her zaman faziletli kimselerin üzerindeydi.

Nerede o hükümdar ki, Haçlılar onun kuvveti karşısında zelil olup alçaldılar.

Onun intikamları düşmanların boynundaki zincirlere ulaştı, kılıcıyla parçalandı.

Bütün varlıklara atlarının yularlarıyla nimet ulaştırdı.»

Şu mersiyede Kâtip İmad'a aittir:

«Yüksekliklere, zirvelere, hidayetlere koruyucu kim vardır?

Savaşlara nimet bahsetmeğe kim vardır artık?

Sultan Selahaddin kendi hükümdarlığı için ahirette ebediyet istedi,

Çünkü o dünyada hükümdarlığın ebediyetine inanmadı

O öyle bir denizdi ki iyilik ve ihsaniyle bütün karaları denize döndürdü.

Kılıcıyla da sahil beldeleri fethedildi.

Onun zamanında hak ehli kimseler,

Onun izzet ve şerefiyle batıl ehlini püskürttüler.

Fetihleri varya onun, ki Kudüs onun ilk fetihlerindendir.

O fetih onun için sicillerde, tarih sayfalarında bir fazilet ve üstünlüğü ebedi olarak kaydetmiştir.

Ben senin mezarının üzerine yağmur yağmasını pek istemiyorum,

Çünkü senin cömertliğinin, sağanak yağmurları bile geride bıraktığını gördüm.

Allah'ın hoşnutluğu bir su gibi sana içirilsin,

Çünkü ben gökten yağan yağmurların suyunu içmene razı değilim.»

SULTAN SELAHADDİN'İN TEREKESİ VE BİYOGRAFİSİ

Kâtip İmad ve diğerleri dediler ki: "Sultan Selahaddin, hazinesinde bir surî dinardan ve otuzaltı dirhemden başka para bırakmadı.»

Başkaları ise onun hakkında şöyle demişlerdir: «Hazinesinde sadece kırkyedi dirhem para vardı. Geride ne ev, ne akar, ne çiftlik, ne de bahçe bıraktı. Hiçbir mülkü yoktu.»

Evet geride hiçbir şey bırakmamıştı, ama onaltı erkek evlad, bir de kız çocuğu vardı. Sağlığındayken vefat eden başka çocukları da vardı. Vefatından sonra geriye kalan çocuklarının en büyüğü oğlu Melikü'l-Efdal Nureddin Ali idi. Melikü'l-Efdal hicretin 565. senesinde ramazan bayramı gecesinde Mısır'da doğmuştu. Sonra Aziz İmadüddin Ebü'l-Feth Osman, hicretin 567. senesinin cemaziyelevvel ayında Mısır'da doğmuştu. Ondan sonra Muzafferüddin Ebü'l-Abbas Hızır, hicretin 568. senesinde şaban ayında Mısır'da doğmuştu. Bunun lakabı Şakikü'l-Efdal'di. Bundan sonra Zahir Gıyaseddin Ebu Mansur Gazi, hicretin 568. senesinin ramazan ayının ortasında Mısır'da doğmuştu. Ondan sonra Aziz Fethüddin Ebu Yakub İshak, hicretin 570. senesinin rebi-

yülevvel ayında Dımaşk'ta doğmuştu. Bundan sonra Necmeddin Ebü'l-Feth Mes'ud hicretin 571. senesinde Dımaşk'ta doğmuştu ki, bunun lakabı Şakikü'l-Aziz'dir. Bundan sonra Ağar Şerefüddin Ebu Yusuf Yakub hicretin 572. senesinde Mısır'da doğmuştu ki bunun lakabı da Şakikü'l-Aziz'di. Bundan sonra Zahir Mücireddin Ebu Süleyman Davud hicretin 573. senesinde Mısır'da doğmuştu. Bunun lakabı Şakikü'l-Efdal'dir. Sonra kendisine Muzaffer lakabı da verilmişti. Bundan sonra Eşref Muizzüddin Ebu Abdillâh Muhammed hicretin 575. senesinde Şam'da doğdu. Bundan sonra Muhsin Zahirüddin Ebü'l-Abbâs Ahmed, hicretin 577. senesinde Mısır'da doğdu. Bununla Eşref Muizzüddin özkardeştirler. Anneleri aynıdır. Bundan sonra Muazzam Fahreddin Ebu Mansur Turanşah, hicretin 577. senesinin rebiyülevvel ayında Mısır'da doğdu. Hicretin 658. senesine kadar yaşadı. Bundan sonra Rûkneddin Ebu Said Eyyûb, hicretin 578. senesinde doğdu. Bu, Muizz'in özkardeşidir. Anneleri aynıdır. Bundan sonra Galib Nusayrûddin Ebü'l-Feth Melikşah, hicretin 578. senesinin receb ayında doğdu. Bu, Şakikü'l-Muazzam'ın özkardeşidir. Anneleri de aynıdır. Bundan sonra Mansur Ebu Bekir, Sultan Selahaddin'in vefatından sonra Harran'da doğdu. Bu, Muazzam'la özkardeştir. Anneleri de aynıdır. Bundan sonra Sultan Selahaddin'in Ümmü'l-Veled olan bir cariyesinden Şadıf adında bir oğlu da doğdu. Nusayrûddin Mervan adındaki oğlu, ümmü'l-veled bir cariyeden doğmuştur. Sultan Selahaddin'in kızına gelince bunun adı Mu'nise'dir. Amcasının oğlu Melikü'l-Kâmil Muhammed b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub'la evlendi. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Cömert, âlicenab, emîrlerine ve başkalarına ihsanda bulunan, hatta düşmanlarına da iyilik eden, onlara bağış yapan bir kimse olduğundan ötürü geride mal mülk bırakmamıştı. Düşmanlarına da ihsanda bulunduğuna dair bazı meseleleri önceki sayfalarda naklettik. Kendisi giyeceğinde, yiyeceğinde, bineğinde az şeylerle yetinirdi. Keten, pamuk ve yünden başka birşey giymezdi. Kötülöklere doğru adım attığı bilinmemektedir. Özellikle Cenâb-ı Allah kendisine hükümdarlık nimetini bahsettikten sonra kötülöklere hiç yanaşmadı. Aksine yegane amacı ve en büyük gayesi İslâm'a yardım etmek, onun alçak düşmanlarını yenip bozguna uğramaktı. Sadece bu konuda fikir yorardı. Gece gündüz bu işle uğraşırdı. Güvendiği kimselerle birlikte bu konuda fikir alış verişinde bulunur, planlar yapardı. Bununla birlikte onun başkalarında bulunmayan birçok fazilet ve üstünlükleri vardır. Lügate, edebiyata ve tarihe dair çok güzel bilgilere sahipti. Hatta denilir ki o, Hamaset adlı eseri tamamıyla ezberlemiştir. Beş vakit namazı vaktinde, cemaatla kılmaya

kendini alıştırılmıştı. Vefatından çok uzun bir zaman öncesine kadar namazları cemaatle kılmadığı görülmemiştir. Hatta ölüm hastalığında bile namazını cemaatla kılmaya çalışmıştır. Bu haldeyken imam yanına gelir, ona namazını kıldırırdı. Vücudunun direnci azalmış, kuvvetini kaybetmiş olduğu halde yine de namazı ayakta kılmaya çalışırdı. Huzurunda yapılan tartışma ve münazaraları anlardı. Hatta bu tartışma ve münazaralara bazan kendisi de katılırdı. Her ne kadar konuyla ilgili terimleri kullanmasa da kendisi de bir nebze bu işlere iştirâk ederdi. Kutbeddin en-Nisaburî onun için bir akaid kitabı derlemişti. O kitabı ezberliyordu. Okuduğunu anlayabilecek çağa gelen çocuklarına da ezberletiyordu. Kur'an, hadis ve ilim dinlemeyi çok severdi. Hadis dinlemeye devam ederdi. Hatta bir gün askerleri saf düzeninde teftiş ederken iki saf arasında bulunduğu esnada bir hadis okuduğu duyuldu. Kendisi bununla övünüyor ve «böyle bir yerde herhangi bir kimsenin hadis okuduğu duyulmamıştır» diyordu. Bunu Kâtip İmad'ın işareti ve tavsiyesi üzerine yapmıştı. Son derece yufka yürekli bir kimse olup hadis okuduğunu duyduğunda hemen ağlardı. Dini hükümlere çok saygı gösterirdi. Kendisi Halep'te iken oğlu Zâhir, Şihab ez-Zühreverdî adında bir gençle arkadaş olmuştu. Şihab, kimya ilmini, birazda gözboyama ve büyütlük biliyordu. Oğlu Sultan Zâhir, ona aldandı. Onu yakını kıldı. Dost oldu. Ancak Şihab, İslâm'a muhalif hareketlerde bulundu. Sultan bunu öğrenince onun öldürülmesine karar verdi. Öldürmesi için oğluna mektup yazdı. Oğlu da babasının emri üzerine Şihab'ı idam etti. Teşhir etti. Başka bir rivayete göre ise onu iki duvar arasına hapsetmiş, açlıktan ölünceye kadar orada bırakmıştır. Bu hadise hicretin 586. senesinde cereyan etmiştir.

Sultan Selahaddin, Akkâ kuşatması esnasında hasta ve sancılı olduğu halde yine de hem bedenlen, hem de mânen insanların en kuvvetlisi, en şecaatlisi idi. Düşmanlarının sayı ve kuvvet çokluğuna rağmen onun kuvvet ve şecaati artıyordu. Düşmanlarının sayısı 500.000 (başka bir rivayete göre 600.000)'i bulduğu halde o hiç yılmamış, aksine yaptığı bu savaşta onlardan 100.000 kişiyi öldürmüştü.

Savaş sona erip de Haçlılar Akkâ şehrini teslim aldıklarında ve orada bulunan Müslümanları öldürdüklerinde, sonra da topluca Kudüs'e yürüdüklerinde Sultan Selahaddin de, sayıları kendi askerlerinin sayılarına nisbetle kat kat fazla olduğu halde onların peşi sıra yürüdü. Onları takip etti. Bununla beraber Cenâb-ı Allah ona zafer ihsan etti. Haçlıları hezimete uğrattı. Sultan onları Kudüs'e kadar takip etti. Onlardan önce Kudüs'e gitti. Allah onu korudu. Düşmanların tasallutundan emin kıldı. Ordusuyla birlikte Kudüs'te ikamete devam etti. Onları korkuttu. Yüreklerine korku saldı. Onları mağlup etti. Nihayet onlar yalvarıp yakararak ondan barış talebinde bulundular ve savaşın sona erdirilmesini

istediler. Sultan da onların istediği şekilde değil de, kendi istediği şekilde onlarla barış yaptı. Bu, Cenâb-ı Allah'ın mü'minlere bahsettiği rahmetinin bir parçasıydı. Bu seneler sona ermeden sultanın kardeşi, Melik Âdil, sahil beldelerini de ele geçirdi. Böylece Müslümanlar güçlendiler. Kâfirler alçalıp zelil oldular.

Sultan Selahaddin cömert, güler yüzlü, seçkin bir kimseydi. Yaptığı iyiliklerle övünmezdi. Hayır ve taat işlerini çok severdi. Allah ona rahmet etsin. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme, Onun yaşantısından, zamanından, iç ve dış görünüşü hususundaki adaletinden, hükümlerinden faydalı olacak bilgileri bize aktarmıştır.

FASIL

Sultan Selahaddin, ülkeyi çocuklarına paylaştırdı. Mısır diyarı oğlu Aziz İmadüddin Ebu'l-Feth'e, Dımaşk ve çevresi oğlu Efdal Nureddin Ali'ye -ki bu onun en büyük oğluydu-, Halep mıntıkası oğlu Zahir Gazi Gıyaseddin'e; Kerek, Şobek, Caber ve Fırat ötesi birçok beldeler de kardeşi Âdil'e, Hama ve oraya bağlı başka kazalar da kardeşinin oğlu Melikü'l-Mansur Muhammed b. Takiyyüddin Ömer'e, Humus, Rahbe ve diğer beldeler ise Esedüddin b. Şirkuh b. Nasırüddin b. Muhammed b. Esedüddin Şirkuhu'l-Kebir'e, bütün vilayet ve kazalarıyla birlikte Yemen ise kardeşi Zahireddin Seyfü'l-İslâm Tuğtekin b. Eyyub'a, Baalbek ve oraya bağlı kazalar Emced Behramşah b. Ferruhşah'a, Basra ve kazaları Zafir b. Nasır'a verildi. Sultan Selahaddin'in vefatından sonra işler karıştı. Ülkenin idaresi bozuldu. Nihayet kardeşi Melikü'l-Âdil Ebu Bekir Selahaddin, otoriteyi sağladı. Böylece memleket idaresi ileride de inşaallah anlatılacağı gibi Eyyubilerin elinde kaldı.

Bu sene halife Nasır Lidinillah Bağdat'taki Nizamiye medresesinin kütüphanesini yeniledi. Oraya binlerce kıymetli kitap getirtti.

Bu senenin muharrem ayında Bağdat'ta garip bir olay meydana geldi. Şöyle ki: Tahin tüccarlığını yapan bir adamın kızı babasının kölesine aşık olmuştu. Babası durumu öğrenince köleyi evinden kovdu. Kız da bir gece eve gizlice gelmesi için köleyle anlaştı. Köle gizlenerek o gece eve geldi. Kız onu alıp odalardan birine sakladı. Geceleyin babası eve geldiğinde kız, aşıkına gelip babasını öldürmesini söyledi. Aşık köle de yerinden çıkıp geldi ve efendisini, yani kızın babasını öldürdü. Sonra kız, hamile olan annesini de öldürmesini aşıkırdan istedi. Aşık, kızın annesini de öldürdü. Kız ona 2.000 dinar değerinde ziynet eşyası verdi. Sabah olunca katil yakalandı ve öldürüldü. Allah kahretsin. Efendisi insanların en hayırlılarından, en iyilik severlerinden ve en çok sadaka verenlerinden. Parlak yüzlü bir kimseydi. Allah rahmet etsin.

Bu sene Maruf Kerhî'nin mezarının yanında yaptırılan yeni medre-

sede şeyh Ebu Ali et-Toyabî ders verdi. Ders verişî esnasında kadılar ve ayan da hazır bulundular. O gün muhteşem bir davet verildi.

HİCRETİN BEŞYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN SELAHADDİN EYYUBÎ

Sultan Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Şazî. Bu zatın vefatı önceki kısımlarda detaylı olarak anlatılmıştır.

AHLAT VALİSİ EMİR BEGTİMUR

Bu senede öldürüldü. Seçkin hükümdarlardan, bahadırlardan ve yönetimi en güzel idarecilerdendi. Allah rahmet etsin.

ATABEG İZZEDDİN MES'UD

İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî. Onuç sene kadar Musul valiliği yaptı. Seçkin hükümdarlardandı. Şehid Nureddin onu amcasına nisbet ederdi. Vefat edince Musul'da yaptırdığı medresenin yanındaki türbesine defnedildi. Allah sevabını versin ve ona rahmet etsin.

CAFER B. MUHAMMED B. FATİRA

Künyesi Ebu'l-Hasan'dı. Iraklı yazarlardandır. Kendisinde biraz Şiilik bulunduğu söylenir. Bu ise o beldelerde çok rastlanan bir durumdu. Allah Şiilerin sayısını çoğaltmasın. Birgün adamın biri yanına gelip ona şöyle dedi:

— Dün gece rüyamda mü'minlerin emiri Hz. Ali'yi gördüm bana «İbn Fatira'ya git sana on dinar vermesini ona söyle» dedi.

— Onu ne zaman gördün?

— Gecenin evvelinde gördüm.

— Ben de onu gecenin son kısmında gördüm. Bana şöyle dedi: «Sana şu ve şu evsafa bir adam gelirse senden birşey isterse sakın ona birşey vermeyesin!»

İbn Fatira'nın bu cevabı üzerine adam dönüp gitti. İbn Fatira onu tekrar yanına çağırdı ve ona birşeyler verdi.

İbn Fatira'nın İbn Saî tarafından nakledilen ve önceki sayfalarda da başkasına ait olduğu söylenen şu şiiri okunmaya değer bir şiirdir:

«Sıkıntılı hallerle karşılaştığımda insanları deneyerek,
Onlardan güvenilir bir kardeş istedim.
Sevinçli günümde de sıkıntılı günümde de düşündüm.

Kabilelere seslenerek «Yok mu bana bir yardımcı?» dedim.
Sıkıntılı günlerimde bana karşı yürek soğutandan başkasını görmedim.

Sevinçli günümde de beni kıskanandan başkasını görmedim.»

YAHYA B. SAİD B. GAZÎ

Künyesi Ebü'l-Abbas'tır. Basralıdır. Aslen Necranlıdır. Makamat adlı eserin sahibidir. Şair, edip, faziletli ve belâgat sahibi bir kimseydi. Arap dili ve edebiyatında, nazımda otoriteydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Güzel huylu gencin şarkısı letafetle akıp gelir. Her kulağa, sıkıntı vermeksizin ulaşır.

İşitme kapısı o şarkıyı hiç reddetmez.

O izin almaksızın ziyarete gelir.»

SEYYİDE ZÜBEYDE

Halife Müktefi Liemrillah'ın kızıydı. Müstencid'in kızkardeşi ve Mustadî'nin de halasıydı. Uzun bir ömür yaşadı. Her tarafa ulaşan çok sadakaları vardı. Sultan Selahaddin'in döneminde Mes'ud Ali, 100.000 dinar mehir vererek onunla evlendi, ancak Mes'ud, gerdeğe girmeden vefat etti. Seyyide Zübeyde bu durumdan hiç hoşlanmadı, ama maksadı ve amacı hasıl olmuştu.

ŞEYHA SALİHA FATİMA HATUN

Muhammed b. Hasan el-Amid'in kızıdır. Âbide ve zahide bir hatundu. 106 sene ömür sürdü. Bir zamanlar kendisi bâkireyken Emirü'l-Cüyüş Matar onunla evlendi. Matar'ın yanında vefatına kadar kaldı. Matar vefat ettikten sonra artık Fatıma Hatun başka bir erkekle evlenmedi. Aziz ve Celil olan Allah'ı zikredip ibadet etmekle meşgul oldu. Allah ona rahmet etsin.

HALİFE NÂSİR, İBN CEVZÎ'DEN ADÎ'NİN BEYİTLERİNE EKLEME YAPMASINI TALEP EDİYOR

Bu senede halife Nasır el-Abbasi, Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye emir vererek Adî b. Zeyd'in meşhur beyitlerine, münasip ilaveler yapmasını istedi. Bu ilavelerle o beyitlerin toplamı on cildi bulsa bile bunu yapmakta ısrarlıydı. Beyitlerin bir kısmı şunlardır:

«Ey felek nedeniyle kınayıp yürek soğutan kişi,
Sen mi suçsuz ve günahsızsın? Sen mi her imkana sahiipsin?

Yoksa zaman ve günler sana teminat mı vermişler?
 Aksine sen aldanmış bir cahilsin.
 Ölümün kimseyi ebediyette bıraktığını gördün mü?
 Yoksa zulme uğrayana karşı bir arka çıkan mı gördün?
 Nerede hükümdarların Kısırâsı, Sasan'ın babası?
 Ondan önceki Sabur nerede?

Rum hükümdarları olan Bizans imparatorları nerede?
 Onlardan adı sanı anılan bir kimse kaldımı bu hayatta?
 Hadr'ın kardeşi nerede kaldı?
 O ki Hadr şehrini inşa etmişti.

Dicle'den, Habur'dan bütün ürünler ve vergiler toplanıp ona getirildi.

Habur'u ve Hadr şehrini mermer binalarla mamur hale getirdi, bu binaları kireçle sıvadı.

Binaların üzerinde kuşların yuvaları vardı.

Onu ölüm şüphesi dahi ürkütmüyordu.

Gel gör ki hükümdarlığı da gitti, kapısında kimseler dahi yoktur.

Havernak'ın sahibini de an bakalım.

Bir gün o yükseslere çıkmıştı. Hind kılıçlarıyla askerleri her tarafı doldurmuştu.

Durumu hoşuma gitmişti. Birçok yerlere sahipti.

Karadan denizden her yere sahipti. Tahtları vardı.

Kalbi geri çekilip korktu ve dedi ki:

Canlı bir kimsenin ölüme gıptası olur mu hiç,

Bunca nimetlerden, hükümdarlıktan, emir verip yasaklamaktan sonra,

Mezarlar onları örttüler topraklarıyla,

Sonra hepsi de kupkuru yapraklara dönüştüler.

Sabâ ve Sam rüzgarları onları savurdular.

Şu varki zaman kişilere mahsustur.

Ömrüme yemin ederim ki zamanda öğüt ve ibretler vardır.»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANINCI SENESİ

Melik Efdal b. Selahaddin, babasının yerine Dımaşk'a hakim olduktan ve otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra halife Nasır'a kıymetli hediyeler gönderdi. Hediyeler arasında babasının silahı ve gazalarda üzerine bindiği atı da vardı. Hıttın savaşında babasının Haçlılardan ele geçirdiği Salbut haçı da vardı. Haç'ın üzerinde yirmi rıtl (bir rıtl 460 gram) ağırlığında nefis mücevherlerle karıştırılarak süslenmiş altın bulunuyordu. Halifeye gönderilen hediyeler arasında Haçlı kontlarının kızlarından dört de cariye vardı. Kâtip İmad, halifeye belig bir mektup yazdı. Bu mektupta Melik Efdal'ın babası Sultan Selahaddin'in vefatı nedeniyle üzüntüleri bildiriliyordu. Ayrıca babasından sonra Melik Efdal'in sultan olması halifeden talep ediliyordu. Halife bu talebi kabul etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Mısır hükümdarı Aziz, Dımaşk'a gelerek orayı kardeşi Melik Efdal'in elinden almak istedi. Cemaziyelevvel ayının altısında cumartesi günü Kesved'e ordugah kurdu. Dımaşk'ı kuşattı. Kardeşi Efdal şehri ona karşı savundu. Nehirlerin suları kesildi. Ürünler yağmalandı. Durum çok zorlaştı. Hal böyle devam etti. Nihayet ikisinin de amcası Melik Âdil geldi ve aralarını bulup barıştırdı. Yeminleşerek pekiştirdikleri anlaşmadan sonra ikisi tekrar kardeşlik bağlarıyla birbirlerine bağlanıp ısındılar. Bu anlaşmaya göre Kudüs çevresinde bulunan yerlerle Filistin, Melik Aziz'e verilecekti. Cebele ve Lazkiye şehirleri ise Halep meliki Zahir'e verilecekti. Mısır'daki ilk ikta' arazilerine ek olarak elinde bulunan Şam ve Cezire ile Harran, Urfa, Caber ve çevresi de amcaları Melik Âdil'e verilecekti. Bu hususta ittifak edip anlaştılar. Melik Aziz, amcası Âdil'in kızıyla evlendi. Hastalandı. Sonra şifa buldu. Hastalığını Mercüssıfır'da konaklamaktayken geçirdi. Emirler ve melikler evlenmesi şifa bulması ve kardeşiyle barış yapması münasebetiyle gelip ona tebriklerini sundular. Bundan sonra Mısır'a döndü. Çünkü aile efradını ve çocuklarını çok özlemişti. Araya uzun bir ayrılık girmişti.

Babası Sultan Selahaddin'in vefatından sonra Melik Efdal, idareyi bozmuş, halka kötü muamelede bulunmuştu. Babasının tayin etmiş olduğu emirleri ve has adamları yanından uzaklaştırmış, yabancıları

yakınına getirmiş, içkiye, oyun ve eğlenceye dalmıştı. Veziri Cizreli Ziyaeddin İbnü'l-Esir, onu avucunun içine almıştı. Onu bu kötülöklere sevk eden de oydu. Hem kendisi helâk oldu, hem onu helâk etti. Hem kendisi saptı, hem de onu saptırdı. İki de sahip oldukları nimetten mahrum kaldılar. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene Gazne hükümdarı Şihabüddin ile Hind kafirleri arasında büyük bir savaş meydana geldi. Hindliler 1.000.000 savaşçıyla Şihabüddin'in üzerine yürüdüler. Beraberlerinde 700 tane de fil vardı. Bu filler arasında misli görülmemiş beyaz bir fil de vardı. İki taraf karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Şihabüddin onları Melahûn denen büyük nehrin yanında hezimete uğrattı. Hükümdarlarını öldürdü, hükümdarlarının malına, mülküne, ülkesindeki eşyalara el koydu. Fillerini ganimet aldı. Büyük hükümdarın beldesine girdi. Hazinesindeki altınları ve diğer eşyaları 1.400 deveye yükleyerek taşıdı. Sonra muzaffer ve salimen ülkesine döndü.

Bu senede Sultan Harezmsah Tekiş - kendisine İbn Asbaf de denilirdi- Rey şehrini ve diğer yerleri ele geçirdi. Selçuklu sultanı Tuğrul Bey'le barış yaptı. Harezmsah, Rey şehrini ve kardeşi Sultansah'ın memleketini ve hazinelerini ele geçirmiş, şânı yücelmişti. Sonra rebiyülevvel ayında Tuğrul Bey'le buluştu. İki savaştılar. Sultan Tuğrul Bey'i öldürdü. Başını halifeye gönderdi. Baş Nube kapısında günlerce asılı kaldı. Bundan sonra halife, sultan Harezmsah'a hil'atler ve beratlar gönderdi. Sultan Harezmsah, Hemedan ve diğer geniş beldeleri de ele geçirdi.

Bu senede halife, şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye gazaplanarak onu Vasıt'a sürgün etti. Ebü'l-Ferec, orada beş gün süreyle hiçbir şey yemedi. İkameti beş sene sürdü. Kendi kendine hizmet ediyor, suyunu kendisi bulup getiriyordu. Seksen yaşına varmış ihtiyar bir adamdı. Günde bir hatim indiriyordu. Şöyle demişti: «Oğlum Yusuf'a olan özlemimden ötürü Yusuf süresini okumadım.» Allah kendisini genişliğe kavuşturuncaya kadar bu halini devam ettirmişti. Nitekim bu husus inşaallah ileride de anlatılacaktır.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. İSMAIL B. YUSUF

Künyesi Ebü'l-Hayr'dır. Kazvinlidir. Şafiî mezhebine mensup bir müfessirdir. Bağdat'a geldi. Orada Nizamiye medresesinde vaaz verdi. İtikadda Eş'arî mezhebine mensuptu. Bir aşure gününde vaaz meclisinde oturunca kendisine «Muaviye'nin oğlu Yezid'e lanet oku» denilince o;

«Yezid müctehid bir imamdır» diye karşılık verdi. Bu cevabı üzerine insanlar ona tuğla parçalarını fırlatmağa başladılar. O da gizlendi. Sonra Kazvin'e kaçıp gitti.

EŞ-ŞATİBİYE ADLI MANZUM ESERİN YAZARI: İBN ŞATİBÎ

Ebü'l-Kasım b. Kuseyre b. Ebi'l-Kasım Halef b. Ahmed er-Rainî eş-Şatibî. Âmâ bir insandı. Kıraat-ı Seb'a'dan bahseden eş-Şatibiye adlı eserin musannifidir. Daha önce onun gibi bir eser yazılmadığı gibi daha sonra da yazılamamıştır. Bu eserde hazineler değerinde rumuzlar vardır ki, ancak bu ilimden çok iyi anlayan dikkatli kimseler bu rumuzların farkına varabilirler. Bununla beraber o, âmâ bir kimseydi. Hicretin 538. senesinde doğdu. Memleketi, Endülüs'ün doğusundaki Şatıba köyüdür. Fakir bir kimseydi, memleketinin hatipliğine atanması istendi, ama o, hatiplerin minberler üzerinde hükümdarları abartılı ifadelerle övmelerinden ötürü buna yanaşmadı.

Şatibî hacca gitmek üzere memleketinden ayrılp yola koyuldu. Hicretin 572. senesinde İskenderiye'ye geldi. Selef'den kıraat dinledi. Ders aldı. Kadı Fâdıl onu kendi medresesinde kıraat hocalığına tayin etti. Şatibî, Kudüs'ü ziyaret etti. Ramazan orucunu ay boyunca orada tuttu. Sonra Kahire'ye döndü. Bu senenin cemaziyelahir ayında Kahire'de vefat etti. Fadiliye türbesi yakınındaki Kurafe mezarlığına defnedildi. Dindar, hûşûlu, ibadet ehli, çok vakarlı bir kimseydi. Kendisini ilgilen-dirmeyen konularda konuşmazdı. Tabut hakkında bir bilmece olan bu beyitleri çok okurdu. Aslında bu beyitler başkasına aittir:

«Havada uçan birşey var.

O yüksekte uçup giderken insanlar da,

Onun gittiği yöne doğru hep birlikte giderler.

Onu bazan omuzlara binmiş olarak görürsün,

Bazan da başkaları ona binerler.

Ona binen esir de olsa, emir kimseler onu omuzlarında taşırlar.

İnsanı takvaya teşvik eder, ama kendisi ona yakın olmaktan hoşlanmaz.

O uyarıcıdır, nefis ondan nefret eder.

Aslında hiç kimse onun ziyarete gelmesini istemez ama ziyaret edilen kimse istemese de o, ziyaretini gerçekleştirir.»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİ

Bu sene Kurtuba'nın kuzeyinde Mercihadid yakınındaki Zelake denilen yerde büyük bir savaş meydana geldi. Bu savaş neticesinde

Cenâb-ı Allah müslümanları muzaffer kıldı. Haç'a tapanları hezimete uğrattı. Şöyleki: Endülüs'teki Frank hükümdarı VI. Alfons -ki o başkent olan Tuleytula şehrinde bulunuyordu- Mağrip hükümdarı Emir Yakub b. Yusuf b. Abdülmü'min'e bir mektup yazarak onu tahkir etti, savaşa kıışkırttı. O da diğer İslâm hükümdarları gibi kendisinin emrine girsin ve kendisine boyun eğsin istiyordu. Bu yüzden mektubu uzuncaydı. Mektubunda çeşitli kınamalar, azarlamalar, şiddetli tehditler vardı. Mektubu alan Sultan Yakub b. Yusuf, ona cevabî bir mektup gönderdi. Mektubunun baş kısmına şu ayeti kerimeyi yazmıştı:

«Onlara dön! And olsun ki, güç yetiremeyecekleri bir orduyla gelir onları oradan alçalmış ve küçük düşmüş olarak çıkarırız.» (en-Neml, 37).

Bundan sonra Emir Yakub, ordusuyla harekete geçti. Endülüs'e giden yolları kesti. Mezkur mahalde Franklarla karşı karşıya geldi. İlk aşamada savaş, Müslümanların aleyhine idi. Müslümanlardan 20.000 kişi şehid edildi. Ama sonunda savaş Müslümanların lehine döndü. Kâfirler hezimete uğradılar. Emir Yakub, onları baştan sona kırıp kılıçtan geçirdi. Perişan hale getirdi. Onlardan 143.000 kişiyi öldürdü. 13.000 kişiyi esir aldı. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdi. Ganimetler arasında 143.000 çadır, 46.000 at, 100.000 katır, bir o kadar merkep, 70.000 tam silah ve çok miktarda teçhizat vardı. Emir Yakub onların birçok kalelerini de ele geçirdi. Tuleytula şehrini bir süre kuşattı, fethetmeden ülkesine geri döndü. Kral Alfons bu belaya uğradıktan sonra saçını ve sakalını traş etti. Haçını ters çevirdi. Merkebe bindi. Hristiyanlar kendisine yardım etmedikleri takdirde, ata binmemeğe, lezzetli yemekler yememeğe, kadınla yatmamağa yemin etti. Sonra bütün Haçlı kontlarını ve hükümdarlarını ziyaret etti. Sayılarını aziz ve celil olan Allah'ın bileceği miktarda çok asker topladı. Ona karşı Sultan Yakub b. Yusuf da gerekli hazırlığı yaptı. İki taraf tekrar karşı karşıya geldiler. Misli görülmemiş büyük bir savaş meydana geldi. Haçlılar önecekine nisbetle daha feci bir bozguna uğradılar. Müslümanların eline daha çok ganimet malı geçti. Sultan Yakub onların birçok şehir ve kalelerini istilâ etti. Hamd ve minnet Allah'adır. Hatta denilir ki; bir Haçlı esir bir dirheme, onlardan ele geçirilen bir at beş dirheme, bir çadır bir dirheme, bir kılıç daha ucuza satılır olmuştu. Sonra Sultan Yakub bu ganimetleri İslâm'a uygun şekilde paylaştırdı. Mücahitler, kendilerine ebediyete kadar yetecek mala sahip oldular. Sonra Haçlılar sultandan aman dilediler. Sultan da beş yıl geçerli bir ateşkes imzaladı. Onu bu ateşkesi imzalamaya iten sebep şuydu: Sultan Yakub'un Ifrikiye'de bulunmadığı ve Haçlılarla savaştığı üç sene zarfında Mükeltam lakabını taşıyan Ali b. İshak et-Tuzî adındaki bir adam çölde çok hadiseler çıkarmıştı. Bu dinsiz herif orada çok fesatlar yapmış, çok insanı öldürmüş ve bazı beldeleri ele geçirmişti.

Bu sene ve önceki sene halifenin ordusu Rey, İsfahan, Hemedan, Huzistan ve diğer şehirleri istila etti. Halife'nin tarafı hükümdarlara ve meliklere karşı kuvvetlendi.

Bu sene Mısır'da bulunan Aziz, Dımaşk'a doğru harekete geçti. Dımaşk'ı kardeşi Efdal'ın elinden almak niyetindeydi. Efdal ise önceki kötü hallerini bırakmış, tevbe etmiş, içkiden, oyundan ve eğlenceden el çekip namaza ve oruca yönelmişti. Kendi eliyle bir mushafı şerif yazmağa başlamıştı. Hal ve hareketi düzelmişti. Yalnız veziri Cizreli Ziyaeddin, onun idaresini karıştırıyor, işleri bozuyor, berraklığını bulandırıyor. Melik Efdal, kardeşinin kendisine doğru gelmekte olduğunu duyar duymaz acilen Câbir şehrinde bulunan amcası Âdil'in yanına gitti. Ondan yardım istedi. Amcası Âdil de hemen harekete geçti. Aziz gelmeden önce Dımaşk'a ulaştı. Melik Efdal de Halep'te bulunan kardeşi Zahir'in yanına gitti. Zahir'le birleşerek Dımaşk'a birlikte gittiler. Dımaşk'a yaklaşmış olan Aziz bu durumu duyunca acelece Mısır'a geri döndü. Mısır'ı almak üzere Âdil ile Efdal da peşine takıldılar. Âdil'le yeğeni Efdal, aralarında şu anlaşmağa vardılar. Mısır'ın üçte biri kendisine, üçte ikisi ise Efdal'a verilecekti. Sonra Âdil bu görüşünden vazgeçerek Aziz'e haber gönderip yerinde sebat etmesini istedi. Sonra Efdal'e yönelerek hızını kesti ve onu ağır davranmağa teşvik etti. Âdil ile Efdal Belbis de birkaç gün ikamet ettiler. Nihayet Aziz tarafından görevlendirilen Kadı Fâdil yanlarına geldi. Araları bulundu ve barış yapıldı. Barış antlaşması gereğince Kudüs ve oraya bağlı kazalar Efdal'a geri verilecek, Âdil ise eski ikta arazilerini alacaktı. Âdil bu ikta arazilerine tamahlanarak orada ikamete devam etti. Efdal ise Aziz'in kendisini uğurlamasından sonra Dımaşk'a döndü.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYERLER

ALİ B. HASSAN B. SAFİR

Künyesi Ebü'l-Hasan'dı. Bağdat'lı bir yazardır. Edip ve şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Nefsim uyumuştı. Sel dağından bir yıldırım çaktı, ışığı gitti.
Siyah bir elin, keskin bir kılıcı kınından sıyrıştı gibi ışığı parladı.
Sanki o durgun bir suda parlayan bir yıldızdır.

Rüzgarın ağaç dalları üzerindeki esintisinin görülüşü gibi göründü.

Rüzgar sanıyor ki o bir bakış attı, göz kırptı.

Ya da o bir ateş şûlesidir ki alevi yükselip alçaldı.

Ya da onun bir parıltısı, parlak taşlar üzerinde görüldü.

Bana geçmişte kalan bir ahdi hatırlattı, o ahid alçak bir yerde verilmişti, ama sona erip gitti.

Kalbim bana dedi ki: Bir ihtiyacın var mı? Bu soruyu sordu ve dönüp gitti.

Beni hasta kılanın kim olduğunu sordu.

Ben beni hasta düşürene feda olayım.

Ey kalbimin amacı, sen kalbime hiyanet ettin amaç bakımından.

Kazâ elinin savurduğu oklar gibi oldun.

Geceyi şüphelenmeksizin geçirdim ki benimle uyuyanlar geçip gittiler.

Nihayet gece de izini takip etti ve sona ermek üzere oldu.

Sabah da karanlığın etrafını aydınlatmağa başladı.

Doğuda, batıya karşı bir ışık hüzmeleri belirdi ve sona erdi.»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİ

Bu sene receb ayında Mısır'da bulunan Aziz, amcası Âdil ile birlikte ordusunun başında harekete geçti. Şam'a geldi. Şehre zorla girdi ve orada bulunan kardeşi Efdal ile işleri bozan vezirini şehir dışına çıkardı. Aziz, babası Sultan Selahaddin'in türbesinin yanında namaz kıldı. Dımaşk'ta onun adına hutbe okundu. Aynı günde Mansur kalesine girdi. Hüküm vermek, davaları çözümlemek için adalet sarayında meclis kurup oturdu. Bütün bu işleri yaparken kardeşi Efdal de yanında hizmetinde bulunuyordu. Kadı Muhyiddin b. Zekî'ye, babasının türbesinin yanında Aziziye medresesini inşâ etmesini emretti. Orası Emir İzzeddin Şame'nin eviydi. Bundan sonra Aziz, amcası Melik Âdil'i Dımaşk'ta naib olarak bırakıp şevval ayının dokuzunda pazartesi günü Mısır'a döndü. Dımaşk'ta onun adına sikke bastırıldı. Hutbe okutuldu. Efdal'e de Serhat şehrine naib olarak gitmesi hususunda emir verildi ve böylece aralarında sulh yapılmış oldu. Ancak Efdal'ın veziri Cizreli İbn Esir, kendi memleketi olan Cizre'ye kaçtı. Kendi canını da, malını da, mülkünü de helâk etti. Efdal ise ailesi, çocukları ve kardeşi Kutbeddin ile birlikte Serhat şehrine gitti.

Bu sene Irak diyarında şiddetli derecede ortalığı karartan siyahi bir fırtına esti. Bu fırtınayla birlikte kıvılcıklar da etrafa savruldu. Öyleki insanlar, gündüzleyin lamba yakmak mecburiyetinde kaldılar.

Bu sene Kıvamüddin Ebu Talip Yahya b. Sa'd b. Ziyad, Bağdat inşaatı katipliğine atandı. Belig bir kimseydi. Ama Kadı Fâdıl gibi değildi.

Bu sene Mucireddin Ebü'l-Kasım Mahmud b. Mübarek Nizamiye müderrisliğine atandı. Orada ders verdi. Faziletli ve münazaracı bir kimseydi.

Bu sene İsfahan'da Şafiîlerin reisi Mahmud b. Abdülatif b. Muhammed b. Sabit el-Hocendî Meliküddin Uzun Sungur tarafından öldürüldü. Öldürülmesi sebebiyle İsfahan mülkü, divandan düşmüş oldu.

VEZİR MÜEYYEDÜDDİN EBÜ'L-FADL

Asıl adı Muhammed b. Ali b. Kasap'tır. Babası Bağdat çarşısında et satardı. Oğlu ilerledi kendi zamanının insanlarının fevkine çıktı. Hemen'da vefat etti. Irak, Horasan ve diğer yerlerdeki birçok arazileri hilafet divanına iade etti. Gayretli, himmetli, şecaatli bir kimse idi. Güzel şiirler yazardı.

FAHR MAHMUD B. ALİ

Fahr Mahmud b. Ali et-Tokanî, Şafiî mezhebine mensuptu. Hac dönüşünde vefat etti.

ŞAİR EBÜ'L-GANAİM MUHAMMED B. ALİ

Ebü'l-Ganaim Muhammed b. Ali b. Muallim el-Heresî. Heres, Vasıt şehrinin köylerinden birinin adıdır. Ebü'l-Ganaim, bu senede doksanbir yaşında vefat etti. Fasih bir şairdi. İbn Cevzî onun meclislerinde hazır bulunurdu. Onun güzel şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir. İbn Sâî de onun güzel ve tatlı şiirlerinden bir parça nakletmiştir.

FAKİH EBÜ'L-HASAN ALİ B. SAİD

Ebü'l-Hasan Ali b. Said b. Hasan. Bağdatlıdır. İbn Arif adıyla meşhur olmuştur. Bey-i Fasid lakabını taşırdı. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonra Şafiî fıkhnı Ebü'l-Kasım b. Fadlan'dan öğrendi. Ona Bey-i Fasid lakabını takan da Ebü'l-Kasım b. Fadlan'dı. Çünkü Ebü'l-Hasan Ali b. Said, fasid bey' meselesini Şafiî ve Hanefî mezhebine göre çok tekrarlardı. Rivayete göre o bundan sonra da İmamiye mezhebine geçmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

ŞEYH EBU ŞÜCÂ'

Asıl adı Muhammed b. Ali b. Muğis b. Dehhan'dır. Feraiz ve hesap ilmini iyi bilirdi. Aynı zamanda tarihçiydi. Bağdatlıdır. Dimaşk'a geldi. Kindî Ebü'l-Yümn'e, Zeyd b. Hasan'ı methederek şöyle bir şiir yazdı:

«Ey Zeyd! Rabbim, sana yaptığı bağışları fazlalaştırsın.
İnsanın hayal edemeyeceği nimetleri sana versin.
Allah sana layık gördüğü bu hali zail kılmasın.
Nahivciler arasında hal ve bedel meseleleri dolaştığı sürece,

Alemlerde nahiv ilminde en fazla söz sahibi sensin.
 Senin adın bu konuda dillere destan değil midir?»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene Kadı Fâdıl'dan İbn Zekî'ye şöyle bir mektup geldi:

«Cemaziyelâhir ayının dokuzunda cuma gecesı öyle bir musibetle karşılaştık ki, bu musibette kesif karanlıklar, yıldırımlar, çakan şimşekler, esen fırtınalar vardı. Bu nedenle hava sertleşti. Esinti şiddetlendi. Bağlı yularlar çözüldü. Gürültüler yükseldi. Duvarlar sarsılıp birbirine çarpıldı. Aralarında uzak mesafeler olduğu halde binalar birbirine sarılıp kucaklaştılar. Yer gök, toz bulutları içinde kaldı. Hatta denildiki, gök ile yer birbirine kavuştu. Bu durum ancak bir Cehennem vadisinin aktığı veya oradan bir esinti geldiği anlamına gelir. Fırtına estikçe esti. Nihayet yıldızların ışığı söndü. Gök kubbe parçalandı. Üzerindeki nakışlar yok oldu. Bizler tıpkı şu ayeti kerimenin tasviri kapsamına girdik: «Bir kısmı da, karanlıklarda, gök gürlemeleri ve şimşek arasında gökten boşanan sağanağa tutulup, yıldırımlardan ölmek korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseye benzer.» (el-Bakara, 19).

Şimşeklerin parıltısı karşısında ellerimizi gözlerimizin üzerine kapatıyorduk. Çünkü şimşeklerin parıltısı karşısında gözlerimizi başka türlü koruyamıyorduk. Bu bela ve musibet karşısında sadece mağfîret dileme sığınağı vardı. Kadınlar, erkekler, çocuklar hülâsa herkes kaçışmağa başladı. Ama bir çare bulamadılar. Gidecek bir yolu keşfedemediler. Neticede büyük camilere sığındılar. Bu musibet karşısında boyunlarını büktüler. Yüzlerini Allah'a yönelttiler. Mallar ve canlardaki ruhlar akıp gidiyordu. Adeta göz altından etrafa bakıyorlar ve akibetlerinin nice olacağını bekliyorlardı. Hayatla bağlantıları kopmuş, kurtuluş yolunu göremez olmuşlardı. Başlarına gelen musibet üzerinde düşünüyorlardı. Namaz kılmağa başladılar. Keşke hep namazda olsalardı. Nihayet ortalığın sakinleştiği duyuruldu. Dinlenip uyumak isteyenler, yataklarına çekilip dinlenmeye ve uyumağa başladılar. Her Müslüman, kendi arkadaşını selamete kavuştuğu için tebrik etti. Herkes ölümden sonra diriliş anını yaşadığını, İsrâfil'in sura üfürölüşünden ve bayılıp yere düştükten sonra ayıldığını, Cenâb-ı Allah'ın onları ikinci bir hayata döndürdüğünü zannetti. Ölümle yüzyüze geldikten sonra hayat buldular. Sonra denizdeki gemilerin kırılıp parçalandığına, çöllerdeki ağaçların köklerinden söküldüğüne, yollardaki yolculardan çoğunun telef olduğuna, kiminin kaçtığı halde kaçışının kendisine yarar sağladığına dair haberler geldi. Bu mektubumun okunduğu mecliste hazır bulunanlar bilerek yalnızlıklar yaptığını, bilgiden nasibim olmadığını zannetmesinler. Çünkü karşılaştığımız felaket çok büyük bir felaketti.

Ama Cenâb-ı Allah bizleri korudu. Umarız ki Cenâb-ı Allah, içinde bulunduğumuz gafletten bizi uyarmış ve bize öğüt vermiştir. Daldığımız oyun ve gafletten dolayı bizleri ikaz etmiştir. O'nun bu felaketle karşılaşan bütün kulları, kıyameti ayan beyan görmüşlerdir. Artık bundan sonra bir delil aramağa gerek yoktur. Şehir halkımıza gelince öncekiler, kendilerine böyle bir olaydan bahsetmemişlerdir. Daha önceleri böyle bir müşkilatla karşılaşılmamıştır. Allah'a hamd olsun ki, bizleri bu olay hakkında haber veren kimseler kılmaştır da, bizleri helak ederek başkalarına bizim durumumuzu anlatacak hale getirmemiştir. Yüce Allah'tan dilediğimiz şudur ki, hırs ve gurur belasını üzerimizden kaldırsın ve bizleri helâk ve ölüm ehli kimselerden kılmasın.»

Bu sene Mısır'da bulunan Kadı Fadıl, Dimaşk'ta bulunan Melik Âdil'e, Haçlılarla savaşıması için mektup yazdı. Onu Haçlılarla savaşmağa teşvik etti. Onlarla daha önce yapmış olduğu savaşlarda gösterdiği kahramanlıklardan ve İslâm sınırlarını koruduğundan ötürü şükranlarını sundu. Ona daha başka mektuplar da göndermişti. Gönderdiği mektuplardan birinde şöyle demişti:

«Bu vakitlerde sizler imarın damatlarısınız. Şenliğin kahramanlarısınız. Elinizde sarfedilen bu nafakalar da, Cennet'te size verilecek olan hurilerin mehirleridir. Cenâb-ı Allah'ın kendisine böyle nimetler bahşettiği kimse, ne mutludur. İşte bunlar Allah'ın ona bahşettiği nimetler ve başarılarıdır ki her isteyen bunları elde edemez. Bu gibi yerlerde siyah toz bulutlarını yerden göğe yükselten kimselerin amel defterleri günah yazılarıyla karalanmaz. Bu savaş alanlarında kahramanlık gösterenlere ne mutlu. Bu gidiş gelişler insanı itmi'nane ve gönül huzuruna ne kadar da alıştırıyor.»

Bir başka mektubunda da şöyle demişti:

«Cenâb-ı Allah bu ismi (Melik Âdil'in ismini kasdediyor) minberlere ve kitaplara yazdırsın ve oralarda ebedî kulsın. Onu dünya ve dünyadaki cesetlerle nefisler için yaşatsın. Köleleri de müşahedenin gerektirdiği durumu bilsinler. Sultanımız sevinç ve afiyet içinde hayatını sürdürsün.

“Görmez misin ki kişinin sağ eli kangren olunca diğeri de kangren olmasın diye sağ elini bilerek keserler,” özdeyişi gereğince kendi hastalığını daha da fazlalaştırmasın. Şayet bu hastalık için bir tedbir olsaydı efendimiz o tedbiri daha önceden alacaktı. Parmak ucundaki tırnağı kesen kişi böyle yapmakla vücuduna fayda sağlamış ve zararı da uzaklaştırmış olur. Hoşlanılmadan zor bir duruma girişmede eğer övgüye layık bir fayda elde edilecekse bunun zararı olmaz. Sultanımızın son seneleri bile gazvelerin başlangıcı olmalıdır. Sultanımız ve efendimiz sınırlarda nöbet tutmaktan ve cihad etmekten, zorluklara girişmekten ve ağır yüklerin altına girmekten bıkip usanmasın. O yüzünü bir tek tarafa

yöneltiğinde o tarafta da Allah'ın rızası vardır ki, bütün yüzler oraya yönelirler.

«Bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette yollarımıza eriştireceğiz. Allah şüphesiz iyi davrananla beraberdir.» (el-Ankebût, 69).

Bu sene Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yapmış olduğu ateşkesin süresi doldu. Bunun üzerine Haçlılar, silahları ve askerleriyle Müslümanların üzerine hücum ettiler. Melik Âdil, Merc-i Akka'da onların karşısına çıktı. Onları bozguna uğrattı. Mallarını ganimet edindi. Yafa'yı da güç kullanarak fethetti. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu arada Haçlılar Alman kralına mektup yazarak Kudüs'ü fethetme işinde kendilerine yardım etmesini istediler. Ama Cenâb-ı Allah onu da çabucak helâk etti. Haçlılar bu senede Beyrut şehrini, naibi İzzeddin Şâme'nın elinden savaşmaksızın aldılar. Bu nedenle şairin biri emir Şâme hakkında şöyle bir şiir yazmıştı:

«Kaleyi teslim et bakalım... Hiç kınanmayacaksın öyle mi?!

Tabii, barışı isteyen kişi kınanmaz.

Kaleler savaşmaksızın verilir mi hiç?!

Bu öyle bir âdettir ki, Şâme bunu Beyrut'ta icâd etti!»

Bu senede Haçlı kontu Herri yüksek bir yerden düşerek öldü. Haçlılar çobansız sürüye döndüler. Nihayet başlarına Kıbrıs valisi hükümdar olarak geçti ve onu Herri'nin karısı ile evlendirdiler. Haçlılarla Melik Âdil arasında çok olaylar geçti. Bütün bu çarpışmalarda Melik Âdil onları mağlup ediyor ve şövalyelerinden çoğunu öldürüyordu. Nihayet Melik Âdil'den ateşkes ve barış talebinde bulundular. O da bir sene sonra onlarla antlaşma yaptı.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SEYFÜL-İSLÂM TUĞTEKİN

Sultan Selahaddin'in kardeşiydi. Çok miktarda mal biriktirmişti. Değirmen taşları büyüklüğünde altınları kalıba döker, böylece saklardı. Kendisinden sonra oğlu İsmail tahta geçti. Ancak İsmail, idaresi bozuk, tedbirsiz bir kimseydi. Cahilliği onu, Kureyşli ve Emevî olduğunu iddia etmeğe sürükledi. Hâdî lâkabını takındı. Amcası Âdil kendisine bir mektup yazarak böyle yapmaktan onu men etti ve bu sebeple onu tehdit etti. Ancak İsmail ona aldırış etmedi. Aksine cahilliğini sürdürdü. Ümera ve halka kötü muamelede bulundu. Bunun üzerine öldürüldü. Kendisinden sonra yerine babasının kölelerinden biri geçti.

EMİRÜ'L-KEBİR EBÜ'L-HEYCÂ ES-SEMÎN EL-KÜRDÎ

Ebü'l-Heycâ, Sultan Selahaddin'in en büyük emirlerindendi. Akkâ naipliği yaptı. Haçlıların orayı almasından önce şehirden çıkıp gitti. Ama Meşup'tan sonra oraya girdi ve şehri zaptetti. Sultan Selahaddin onu Kudüs'e naib olarak atadı. Aziz orayı ele geçirdikten sonra onu Kudüs naipliğinden azletti. Sonra Ebü'l-Heycâ Bağdat'a çağrıldı. Orada kendisine çok ikramda bulunuldu. Halife, onu askerlerinin başında komutan olarak Hemedan'a gönderdi. Orada vefat etti.

BAĞDAD KADISI EBU TALİP ALİ B. ALİ B. HİBETULLAH B. MUHAMMED

Buharalıdır. Ebü'l-Vakt'tan ve diğerlerinden hadis dinledi. Ebü'l-Kasım b. Fadlan'dan fıkıh dersleri aldı. Bağdat'ta hâkim naipliğine atandı. Sonra bu görevi müstakil olarak yürüttü. Bir zaman kendisine vezir naipliği de verildi. Daha sonra kadılıktan azledildi. Tekrar bu göreve atandı. Bu görevde iken vefat etti. Yüce Allah'tan afiyet dileriz. Kadı Ebu Talip, faziletli, yüksek derecede bir fakih ve âdil bir kimseydi. Şiir de yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Çirkinden uzak dur, onu isteme.

Bir kimseye iyilikte bulunarak dost olursan, dostluğunu ve iyiliğini ona daha fazla ver.

Düşmanın sana her tuzağı kuracağını bil.

Tabii, düşmanın tuzak kurar da sen ona kurmazsan.»

BAĞDAT'TAKİ TÂLİBÎLERİN NAKİBİ SEYYİD ŞERİF

Şeceresi şöyledir: Ebu Muhammed Hasan b. Ali b. Hamza b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Yezid b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip el-Alevî el-Hüseyinî. İbn Aksasî adıyla meşhur olmuştur. Doğma büyüme Küfelidir. Şöhreti herkesçe bilinen bir şairdir. Halifeleri, vezirleri methetti. Edebiyat liderlik ve mürüvvet bakımından meşhur bir sülaledendir. Bağdat'a geldi. Halife Muktefi'yi, Müstencid'i, oğlu Müstadi'yi, onunda oğlu Nâsır'ı övdü. Nâsır onu nakibliğe atadı. Seyyid Şerif heybetli bir ihtiyardı. Seksen yaşını aşmıştı. İbn Sâî onun bir çok kasidelerini nakletmiştir. Kasidelerinden biri şudur:

«Zamanın tuzaklarına karşı sabırlı ol,

Bu hep böyle devam edecek değildir.

İlahî takdir önceleri verilmiştir. Sen ona razı ol.

İşin iç yüzünü araştırma sakın.

Hakikat bazan mağlup oluyor.
Görüyorum ki sen bazan genişlikte, bazan da darlıktasın.
Hakikat ehli kimseler,
Hep bu yolda giderler.»

SİT AZRA BİNTİ ŞÂHİNŞAH

Sit Azra binti Şâhinşah b. Eyyûb, bu senede vefat etti. Babünnasr dahilindeki medresesine defnedildi.

Melik Âdil'in annesi Sit Hatun da bu senede vefat etti ve Dımaşk'ta Esedüddin Şirkûh'un evinin bitişiğinde bulunan evine defnedildi.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene Haçlılar asker topladılar. Gelip Tibnin'i kuşattılar. Melik Âdil de onlarla savaşmak için kardeşinin oğullarını yardıma çağırdı. Mısır'da bulunan Aziz ile Serhat'ta bulunan Efdal yardımına geldiler. Ne var ki Haçlılar Alman kralının ölüm haberini duyunca Tibnin kuşatmasını kaldırdılar ve Melik Âdil'den aman dileyip ateşkes talebinde bulundular. Melik Âdil de ateşkes yaptı ve bütün hükümdarlar mekânlarına döndüler. Bu defa da Melik Âdil'in oğlu İsa muazzam büyümüştü. Babası onu bu seferinde Dımaşk'a naib olarak bırakmış, kendisi ülkesinin bir kısmı olan Cezire taraflarına gitmiş, halka güzel muamelede bulunmuştu.

Bu sene Sincar ve diğer büyük şehirlerin sultanı İmadüddin Zengî b. Mevdûd b. Zengî el-Atebeg'i vefat etti. Kendisi, hükümdarların hayırlılarından, şekil ve yaşantı bakımından en iyilerinden, içi ve dışı bakımından da en hoşlarından ve sağlamlarındandı. Yalnız biraz cimriliği vardı. Alimleri, özellikle Hanefileri çok severdi. Sincar'da Hanefiler için bir medrese yaptırmış ve bu medresede her gün âlimler için yemek pişirilmesini şart koşmuştu ki bu güzel bir uygulama idi. Fakih, yoksula nisbetle bu iyiliğe daha layıktır. Çünkü o ilim tekrar edip mütalaa yaptığandan ötürü azığını temin etmeyi dahi düşünecek durumda değildir.

Sultan İmadüddin Zengî vefat edince amcasının oğlu ve Mısır valisi, onun çocuklarına hücum etti. Ülkeyi ellerinden aldı. Oğulları da Melik Âdil'den yardım istediler. Melik Âdil, onlara yapılan bu zulmü giderdi ve ülkelerini kendilerine geri verdirdi. Ülkede hâkimiyet, oğlu Kutbeddin Muhammed tarafından tesis edildi. Bundan sonra Melik Âdil Mardin'e gitti. Ramazan ayında orayı kuşattı. Mardin'in kazâlarını, köylerini ve kasabalarını istila etti. Fakat Mardin kalesini ele geçiremedi.

Bu sene Hazarlar, Belh şehrini ele geçirdiler. Hitaylar'ı bozguna uğratıp mağlup ettiler. Halife onlara haber salarak Harezşah'ın

Irak'a girmesine engel olmalarını istedi. Çünkü Harezmsşah, Bağdat'ta kendi adına hutbe okutma peşindeydi.

Bu senede Harezmsşah, Buhara şehrini kuşatma altına aldı. Bir süre sonra orayı fethetti. Buhara şehri bir zaman ona karşı kendini savundu. Buharalılar'a Hıtaylılar da yardım etmişlerdi. Harezmsşah hepsini mağlup etti ve Buhara'yı zor kullanarak ele geçirdi. Ahaliyi affedip bağışladı. Önceleri Buharalılar kör bir köpeğe elbise giydirerek ona Harezmsşah adını takmışlar ve mancınığa koyarak onu Harezmliler'in üzerine fırlatmışlar, işte bu sizin hükümdarınızdır, demişlerdi. Harezmsşah tek gözlüydü. Buharalıları mağlup ettiğinde onları affetti. Allah ona hayır mükâfat versin.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AVAM B. ZİYADE

Hilafet sarayında inşa kâtipliği yapmıştır. Asıl adı Ebu Talip Yahya b. Saîd b. Hibetüllah b. Ziyade'dir. Mektuplar, inşâ, belagat ve feshat reisiği Irak'ta kendi zamanında ona verilmişti. Bunlardan başka Şafî fıkına da vâkıftı. Bunu İbn Fadlan'dan öğrenmişti. İki aslı ilim olan hesap ve lûgat ilmini de çok iyi bilirdi. Güzel şiir yazardı. Birçok makamlarda görev yaptı. Hepsinde şükranla anılacak başarılar kaydetti. Güzel şiirlerinden biri şudur:

«Düşmanı hor görüp küçümseme.

Zaman nice ciddî kimseleri oyuna getirip tökezletmiştir.

İşte güneş de tutulup kararıyor.

O kadar yüksekte olmasına rağmen başı ve kuyruğu görülmez oluyor.»

Şu şiir de ona aittir:

«Zamanın sarsıntısı nedeniyle alçaklar yükseliyor.

Bu nedenle belalar umumileşiyor.

Durgun su da hareketlendiğinde böyledir.

Hareketlendirildiğinde dibindeki pislikler üste çıkar.»

Şu şiirde Avvam b. Ziyade'ye aittir:

«Dünyada teselli aradım, ama bulamadım.

Dünyaya ümit bağlayan kimse asla teselli bulamaz.

Yüzümü kendisinden çevirdiğimde ben,

Onun denizinde uğultuyla karşılaştım.

İnsanlar ışığımдан yararlanıyorlar ama sadece ben yok oluyorum. Sanki ben kandildeki fitilim.»

Avvam b. Ziyade, bu senenin zilhicce ayında yetmişiki yaşında vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıldı. Musa b. Cafer'in mezarının yanına defnedildi.

KADI EBÜ'L-HASAN ALİ B. RECÂ B. ZÜHEYR

Ebü'l-Hasan Ali b. Recâ b. Ali el-Betaihî. Bağdat'a geldi. Orada fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Bir süre Rahbetü Mâlik b. Tavk'ta ikamet etti. Orada Ebu Abdillâh b. Nebih el-Ferazî'den ders aldı. Sonra bir müddet Irak kadılığı yaptı. Edip bir kimseydi. Şeyhi Ebu Abdillâh b. Nebih'in, bir üçüncüsünün yazılamayacağını iddia eden Harirî'nin şu iki beytini okuduğunu, sonra da ona karşılık verdiğini nakletmiştir. Harirî'nin mezkur iki beyti şöyledir:

«Öyle bir davranışta bulun ki eserlerin övgüyle anılsın. Sana bir su-sam tanesi vererek bağışta bulunana da teşekkür et.

Elinden geldiğince hile yapıp tuzak kurma.

Böyle olursa sen efendilik elde eder, yükselirsin.»

Şeyhi İbn Nebih de yukarıdaki beyitlere şu karşılığı vermişti:

«Halk arasında nakıs ve durumu pekiyi olmayan bir cariye, Kötülük yapan, utandırıcı işlerde bulunan hür bir kadından daha güzel değildir.

Elinden geldiğince "hayır" demekten sakın,

Çünkü hür kimse "hâyr" kelimesini ağzına almaz.»

EMİR İZZEDDİN CORDİL

Nureddin'in zamanında büyük komutanlardandı. Şaver'i öldürme işine iştirak edenlerdendi. Sultan Selahaddin'in yanında yükselip itibar sahibi olmuştu. Sultan, Kudüs'ü fethettiği zaman onu oraya naib olarak atamıştı. Büyük işlerde onun desteğini alır, o da önemli işleri kendi cesareti ve yürekliliğiyle yapar ve problemleri hallederdi. Efdal başa geçince onu Kudüs naibliğinden azletti. O da Şam mıntakasını terk edip Musul'a göçtü. Bu senede orada vefat etti.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİ

MISIR HÜKÜMDARI AZİZ'İN VEFATI

Bu sene Mısır hükümdarı Aziz vefat etti. Şöyleki: Aziz, muharrem ayının yirmibirinci gecesinde ava çıkmış ve bir kurdun peşine düşmüş-

tü. O esnada atı tökezlemiş, kendisi yere düşmüş ve birkaç gün sonra da vefat etmişti. Önce kendi evine defnedilmiş, daha sonra da Şafî türbesine nakledilmiştir. Vefat ederken yirmiyedi veya yirmisekiz yaşındaydı. Anlatıldığına göre o, bu senede Hanbeliler'i kendi beldesinden kovmaya niyetlenmişti. Geride kalan kardeşlerine de mektuplar yazarak, onları ülkeden sürgün etmeyi planlamıştı. Bu niyet ve plânı duyulmuş, hatta açıkça söylenir hale gelmişti. Kendisi de bunu söylemeğe başlamıştı. Bütün bu olumsuzlukları öğretmenleri, meclisine katılanlar ve Cehmiye fırkasına mensup arkadaşlarının etkisiyle yapmıştı. Zaten hadis ilmi de azdı. Bu gibi olumsuzlukları yaptığından ve bu çirkin ve fâsid niyeti kalbinde taşıdığından ötürü Cenâb-ı Allah onu genç yaşında helâk etti. Mısır ve Şam'daki Hanbeliler'in kıymeti de halk arasında arttı. Havas ve avam onlara kıymet vermeğe başladılar. Denildi ki: Hanbeliler'in bazı salih insanları, Aziz'e beddua etmişlerdi. O da av sonucu ölmüştü. Ölümü nedeniyle Kadı Fâdıl, Aziz'in amcası Melik Âdil'e bir taziyet mektubu gönderdi. O esnada Melik Âdil askerleriyle ve oğlu Muhammed el-Kâmil ile birlikte Mardin'i kuşatma altında tutmaktaydı. Oğlu Muhammed el-Kâmil, Hire'ye yakın Cezîre beldelerinin naibi idi. Kadı Fâdıl'ın gönderdiği baş sağlığı mektubu şöyleydi:

«Cenâb-ı Allah, efendimiz Sultan Melik Âdil'in varlığını devam ettirsin. Ömrüne bereket katsın. Kendi emriyle onun durumunu yüceltsin. Onun yardımıyla İslâm'ın zaferini güçlendirsın. Canlar onun kıymetli camına feda olsun. Allah ona bahşetmiş olduğu nimetler sayesinde büyük musibetleri küçülsün. Ona güzel bir hayat nasib etsin. Hoşça yaşatsın. Onun sağlığında İslâmiyet, fetihler zamanını yaşamaktadır. Hem de büyük fetihlerin varlığını müşahade etmektedir. İşler onun sayesinde barışla sonuçlansın. Allah onun askerlerini eksiltmesin. Ne onu, ne de çocuklarını yok etmesin. Elini eteğini kısaltmasın. Ona ne bir ciğeri, ne de gözü kızdırmassın. Kimse ona kem gözle bakmasın. Düşman olmasın. Gönlünü ve su içtiği kaynağı bulandırmassın.

İmdi Cenâb-ı Allah Melik Aziz'in ölümünü mukadder kıldığına göre onun hayatı zorlaşmış ve bulanmıştı. Sıkıntılı halde olup durumu belirsizdi. Eceli gelince de büyük bir musibetle karşılaşıldı. Onun ölümü elem verici ve istenilmeyen bir durum oldu. Yüzünün güzellikleri kayboldu. O güzel yüzünde toprak izleri görüldü. Feyum'dan döndükten sonra iki hafta müddetle hasta yattı. Muharrem'in yirmibirinci gecesinin saat yedisinde kalp ve beden hastalığından ötürü vefat etti. Bu köleniz de onun ciğer sancıları çekmekte olduğunu görüyor ve bu durumu bir mektupla size bildiriyordu ve kısa süre sonra da bu köleniz onun ölüm musibetini müşahade etti, ona olan üzüntüm hergün yenilenmektedir.»

Aziz vefat edince geride on erkek evlat bıraktı. Emirleri, oğlu Muhammed'i başlarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabı-

nı taktılar. Ancak emirlerin çoğunluğu kalben Melik Âdil'i hükümdarlığa geçirmeğe meyilli idiler. Fakat onun yerinin uzak olduğunu görüyorlardı. Bunun üzerine Serhat'ta bulunan Melik Efdal'a haber gönderdiler. Onu posta vasıtasıyla çabucak yanlarına getirdiler. Yanlarına gelince kendisinin hükümdarlığa geçirilmesi hususunda onların fikir birliği içinde olmadıklarını gördü. Bu nedenle de hükümdarlığa geçemedi. Nasıriye devletinin emirlerinin önde gelenleri, ona karşı gereken yardımı göstermediler. Mısır'dan çıkıp Kudüs'e gittiler ve orada ikamete başladılar. Âdil'in askerlerini savaşa teşvik ettiler. Âdil de kardeşinin oğlunu saltanatta bıraktı ve Mısır'ın diğer beldelerinde kendi adına hutbe okuttu ve adına paralar bastırdı. Ancak Melik Efdal, bu seferinde Mısırlılar'dan büyük miktarda asker topladı ve o askerlerle birlikte amcasının yokluğunda Dımaşk'ı ele geçirmek üzere harekete geçti. Bunu da Halep valisi olan kardeşinin ve Humus hükümdarı Esedüddin'in tavsiyesi üzerine yaptı. Dımaşk'a geldiğinde şehrin dışında ordugah kurdu. Nehirleri kesti. Ağaçları kopardı. Meyveleri yedi. Mescidü'l-Kadem yanındaki otağında ikamete başladı. Kardeşi Zahir ve amcasının oğlu Esedü'l-Kesir ile Hama askerleri yanına geldiler. Böylece askerlerinin sayısı çoğaldı, kuvveti arttı. Askerleri şehire girdiler. Onun sloganını yüksek sesle duyurdular. Halktan hiç kimse onlara tâbi olmadı. Sonra Melik Âdil askerleriyle birlikte Mardin'den yola çıkıp oraya geldi. Çevresinde kardeşi Sultan Selahaddin'in emirleri ve yeğenlerinden bir grup vardı. Mısır'ın tümü, önde gelen komutanları ve büyükleriyle ona takviye olmuştu. Melik Efdal, ondan iki gün önce Dımaşk'a varmış, orayı tahkim edip muhafaza altına almıştı. Melik Âdil, oğlu Muhammed el-Kamil'i Mardin'de naib olarak bırakıp Dımaşk'a gelmişti. Dımaşk'a girince Mısırlı ve diğer emirlerin çoğu onun yanında yer aldılar. Böylece Efdal'ın durumu zayıfladı. Onların iyiliklerinden ve hayırlarından ümidini kesdi. Sene sonuna kadar maiyetindeki askerleriyle Dımaşk'ı kuşatmağa devam etti. Sonra ileride de anlatılacağı gibi müteakip sene başında bu durum çözüldü.

Bu sene Bağdat şehrinin surlarının tuğla ve kireçle yapılmasına başlandı. Bu iş emirlere taksim edildi. Bu seneden sonra onarım tamamlandı. Böylece Bağdat şehri sel baskınlarından ve kuşatmalardan yana emniyet altına alınmış oldu. Çünkü daha önce Bağdat'ın Sur'u yoktu.

SULTAN EBU MUHAMMED YAKUB B. YUSUF

Sultan Ebu Muhammed Yakub b. Yusuf b. Abdülmü'min, Mağrip ve Endülüs hükümdarıydı. Mağrip'te Mehdiye adını verdiği güzel bir şehir yaptırmıştı. Yaşantısı güzel, kalbi temiz ve dindar bir kimseydi.

Malikî mezhebine mensuptu. Sonra Zahirî mezhebine intisap etti ve İbn Hazm'a tâbi oldu. Bundan sonra da, Şafîî mezhebine meyletti. Bazı şehirlere Şafîî kadıları tayin etti. Onbeş sene müddetle hüküm sürdü. Çok cihad ederdi. Beş vakit namazda imamlık yapardı. Kadınlara ve zayıflara yakın bir kimseydi. Allah rahmet etsin. Sultan Selahaddin kendisine mektup yazarak Haçlılarla yapacağı savaşta yardımını istemişti, ancak Sultan Selahaddin kendisine yazdığı mektupta Emirü'l-Mü'minin diye hitap etmediği için öfkelenmiş, Sultan Selahaddin'in yardım isteğini karşılıksız bırakmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Muhammed tahta geçti. Babasının yolunu takip etti. Babasına isyan etmiş olan birçok bel-deler onun itaatine döndü. Ancak bundan daha sonra bu hanedanın üyeleri dağıldılar. Melik Yakub'tan sonra bu hanedan çöktü.

Bu sene Dımaşk'ta Meryem oğlu İsa olduğunu iddia eden bir adam ortaya çıktı. Kale naibi Emir Sarimüddin Berguş, onun Katip İmad hamamı yanında asılmasını emretti. Burası, Babü'l-Ferec dışında ve iki kapı arasında bulunan değirmenin karşısındaydı. Ancak bu hamam çok önceleri yıkılıp yok olmuştur. İdam edildikten iki gün sonra halk Rafizîler'e hücum etti ve Babü's-Sağır'da Vessab denen Rafizî birinin mezarına saldırdılar. Onu mezardan çıkarıp iki köpekle birlikte astılar. Bu hadise bu senenin rebiyülahir ayında cereyan etmiştir.

Bu sene Horasan diyarında büyük bir kargaşa meydana geldi. Bunun sebebi de şuydu: Fahreddin Muhammed b. Ömer er-Râzî, Gazne hükümdarı Melik Gıyaseddin el-Gurî'nin yanına gelmişti. Melik Gıyaseddin ona ikramda bulunmuş ve Herat şehrinde onun için bir medrese yaptırmıştı. Gurluların çoğu Kerramî idiler. Razi'den hoşlanmadılar ve ona yapılan ikram çok ağırlarına gitti. Bu nedenle de onu hükümdarın yanından uzaklaştırmak istediler. Onun için Hanefî ve Kerramî fakihlerinden bir cemaat ile Şafîîler'den bir grup alimî bir araya getirdiler. Halk arasında büyük itibar gören, saygın bir şahsiyet olan Şeyh İbn Kudve de bu toplantıda hazır bulundu. O, İbn Kerram'ın mezhebine mensuptu. İbn Heysem'e de intisabı vardı. Razi ile münazara yaptı. Münazaranın usulü dışına çıkıp birbirlerine sövmeye ve hakarete bulunmaya başladılar. Ertesi gün halk büyük camide toplandı. Vaizin biri kalıp konuşmağa başladı ve hitabesinde şöyle dedi:

«Ey insanlar! Bizler ancak bizce Rasûlullah'tan sabit ve sahih olarak geldiğine inandığımız hadisleri kabul ederiz. Aristoteles'in ilmine, İbn Sina'nın küfür dolu sözlerine, Farabî'nin felsefesine ve Razi'nin karıştırmak ortaya çıkardığı iddialarına gelince, biz bunları bilmeyiz ve söylemeyiz. Bizim bilip söylediğimiz şey, sadece Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetidir. Peki dün Allah'ın dinini ve Rasûlünün sünnetini savunan bir İslâm âlimine delilsiz konuşan bir kalamcı tarafından ne diye sövülüp hakaret edilmişti?!»

Vaizin bu konuşması üzerine halk ağladı, feryadü figan etti. Kerramîler de ağlayıp yardım istediler. Bu hususta elit tabakadan bir gurup onlara yardımcı oldular. Durumu ve olup bitenleri hükümdara anlattılar. Hükümdar da Razi'nin, ülkesinden ayrılmasını emretti. Bunun üzerine Razi de Herat'a döndü. İşte bu nedenle Razi'nin kalbi Kerramîler'e öfkeyle dolup taşı. Onlara olan düşmanlığını her yerde ve mekânda dile getirmeğe başladı.

Bu sene halife, vaizlerin üstadı Ebü'l-Ferec b. Cevzi'den razı oldu, onu affetti. Ebü'l-Ferec b. Cevzi daha önce Vasıt'a sürgün edilmiş ve orada beş yıl mecburi ikamete tâbi tutulmuştu. Vasıtlılar ondan yararlanmışlar, ondan ders almışlar, fayda görmüşlerdi. Cezası bitince Bağdat'a dönen Ebü'l-Ferec'e halife hil'at giydirdi ve eskiden olduğu gibi Maruf-u Kerhi'nin mezarının yanındaki türbe-i şerifte vaaz vermesine müsaade etti. Vaazına cidden çok büyük bir cemaat gelirdi. Halife de bir gün onun vaazını dinlemeğe gelmişti. Halifeye hitaben şöyle bir şiir okumuştı:

«Kendin yaptığın bahçeyi susuz bırakma.
O bahçeyi kendi bağış yağmurlarınla yeşertip geliştirmiştin.
Düzelttiğin bir dalı kesme.
Şeref binasının kurucusu, hâşâ bu binayı yıkacak değildir.
İşlediğim bir suçum varsa eğer,
Sen yine affet ve beni bağışla.
Daha önce bağış elde etmek umuduyla sana ümid beslerdim,
Ama bugün sadece hoşnutluğunu istiyorum senden.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzi'nin o gün söylediği şiirlerden biri de şudur:

«Bir zamanlar niyetimizi bozduk. Şakî olduk.
Ama karşı karşıya geldiğimizde sanki hiç birbirimize düşman değilmiş gibi olduk.

Geceler karardığında öfkelenmiştik.
Ama artık birbirimizden hoşnud olduk.
Öldükten sonra kim bir gün yaşayabilir artık.
Ama biz öldükten sonra tekrar canlanıp hayat bulduk.»

Bu senede halife Nâsır, Musul kadısı Ziyaeddin b. Şehrezorî'yi Bağdat'a çağırdı ve onu Bağdat kadilkudatlığına atadı.

Bu sene Hafız Abdülganî el-Makdisî nedeniyle Dımaşk'ta büyük bir kargaşa meydana geldi. Şöyleki: Hafız Abdülganî, Emevi Camii'nde Hanbeliler maksuresinde konuşuyordu. Bir gün akaiden bahsetti. Bazı şeyler söyledi. Kadı İbn Zekî ile hatip Ziyaeddin ed-Doleî gidip Sultan-ı Muazzam ve Emir Sarimüddin Berguş'la görüştüler. Hafız Abdülganî için Arş üzerinde istîva, Allah'ın Arş üzerine inmesi, harf ve ses meselelerini konuşmak üzere bir meclis kuruldu. Necm el-Hanbelî, diğer fakih-

lerin görüşlerine katıldı, ancak Hafız Abdülganî, kendi görüşünde ısrar etti. Görüşünden vaz geçmedi. Diğer fakihler ona karşı birleştiler. Kendisini ilgilendirmeyen bazı şeyleri ona isnad ettiler ve susturmağa çalıştılar. Nihayet Emir Berguş ona, «Bütün bunlar sapıklıkta da sadece sen mi haktasın?!» deyince o da «evet!» diye cevap verdi. Onun bu cevabı karşısında Emir Berguş öfkeleni ve onun şehirden sürgün edilmesini emretti. Ona sadece üçgün süre tanıdı. Bundan sonra Emir Berguş, kaledeki esirleri salıverdi. Bu esirler Hanbeliler'in minberini parçaladılar. O gün Hanbeliler mihrabında öğle namazı kılınamadı. Oradaki hazineler ve sandıklar dışarı çıkarıldı. Büyük bir musibet meydana geldi. Fitnelerin gizlisinden de, açığından da Allah'a sığınırız. Bu münazara meclisi bu sene zilhicce ayının yirmidördünde pazartesi günü düzenlenmişti. Hafız Abdülganî bundan sonra Baalbek'e göçtü. Oradan da Mısır'a gitti. Hadisçiler onu yanlarında barındırdılar. Kendisine şefkat gösterip ikramda bulundular.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİR MÜCAHİDÜDDİN KAYMAZ ER-RUMÎ

Musul naibi. Buraları üstadının oğlu Nureddin Arslan zamanında istila etmişti. Akıllı ve zeki bir kimse olup Haneffî fakihî idi. Şafîî fakihî olduğunu söyleyenler de olmuştur. Birçok tarihi hakikatleri ve hikayeleri ezberlemişti. Çok sayıda cami, medrese, hankâh ve han yaptırmıştı. Her tarafa akan sadakaları vardı. İbnü'l-Esir onun için dediki: «O, dünyanın güzelliklerinden biriydi.»

EBÜ'L-HASAN MUHAMMED B. CAFER

Ebû'l-Hasan Muhammed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed b. Abdülaziz el-Abbas el-Haşimî. İbn Neccarî'den sonra Bağdat kadilkudatlığı yapmıştı. Ebû'l-Hasan b. Halden ve diğer üstaplardan Şafîî fikhını öğrenmişti. Mekke'de kadılık ve hatiplik görevlerinde bulunmuştur. Aslen Mekkelidir. Ancak Bağdat'a göçmüş, orada dünya malına ve mertebelerine kavuşmuştur. Sonra bir muhızarcının kendi yazısını onun aleyhine tahrif etmesi nedeniyle kadılıktan azledilmiştir. Anlatıldığına göre insanlar kendisini ziyarete giderlermiş. Doğrusunu Allah bilir. Azledildikten sonra evine kapandı ve nihayet o haldeyken vefat etti.

ŞEYH CEMALEDDİN EBÜ'L-KASIM

Yahya b. Ali b. Fâdıl b. Bereke b. Fadlan. Bağdat'ta Şafîîler'in şeyhi idi. Önceleri Nizamiye müderrisi Saîd b. Muhammed ez-Zar'dan fıkıh

dersleri aldı. Sonra Horasan'a göçtü. Orada Gazzalî'nin öğrencisi Şeyh Muhammed ez-Zebidî'den ders aldı. Bağdat'a döndü. Münazara ilmini, hesap ve feraiz ilimlerini öğrenmişti. Bağdatlılar'a seyyid oldu, lider konumuna geldi. Talebeler ve fakihler ondan yararlandılar. Onun için bir medrese yaptırıldı ve orada ders vermeğe başladı. Ünü her tarafa yayıldı. Öğrencileri çoğaldı. Kendisi çokça Kur'an-ı Kerim okur, hadis dinlerdi. Güzel, letafetli ve zarif bir ihtiyardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Eşrafın mertebesine ulaşmak istersen,
Başkalarına yardımcı ol ve insaflı davran.
Bir zorba sana haksızlık edecek olursa onu zamana bırak.
Çünkü zaman onun hakkından tam olarak gelir.»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANALTINCI SENESİ

Bu sene başında Mısır ordusunun başında bulunan melik Efdal, amcasının elindeki Dımaşk şehrini kuşattı. Şehire gelen nehirleri ve erzakları kesti. Şehirde çok az miktarda ekmek ve su kalmıştı. İş uzadı. Dımaşk askerlerinin kendilerine ulaşamaması için Levan'dan Lüd'e kadar bir hendek kazmışlardı. Kış mevsimi geldi. Yağmurlar ve çamurlar çoğaldı. Safer ayı girince Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, bir grup Türkmen ve Cezîre ile Urfa ve Harran'dan getirdiği askerlerle beraber babası Âdil'in yardımına geldi. O esnada Mısır askerleri dağıldılar. Her biri bir tarafa gitti. Zahir Haleb'e, Esed Humus'a, Efdal da Mısır'a döndü. Melik Âdil, böylece düşmanların tuzağından kurtuldu. Halbuki daha önce şehri onlara teslim etmeğe niyetlenmişti. Nasırî emirleri, Efdal'ın peşine takıldılar ve onun Kahire'ye gelmesine engel olmak istediler. Melik Âdil'e de çabucak kendilerine kavuşması için mektup yazdılar. O da hemen harekete geçerek onların yardımına geldi. Efdal Mısır'a girdi ve Cebel kalesine sığındı. Artık zayıflamış, gücü azalmıştı. Melik Âdil, Bereke denen yere konakladı. Mısır'ı ele geçirdi. Kardeşinin oğlu melik Efdal, boyun büküp teslim oldu. Melik Âdil de ona Cezîre'yi iktâ olarak verdi. Davranışının kötülüğü nedeniyle onu Şam'a sürgün etti. Melik Âdil kaleye girdi. Kadılığı tekrar Sadreddin Abdülmelik b. Dirbaş el-Merdanî el-Kürdî'ye verdi. Hutbelerin yine kardeşinin oğlu Mansur adına okutulmasına, onun adına para bastırılmasına müsaade etti. Ama kendisi yönetimde müstakildi. Şecaatli, şehametli, lider konumunda ve dindar bir kimse olduğu için sahip Safiyyüddin b. Şükr'ü vezirliğe tayin etti. Mısır tahtına geçirmek için oğlu Kâmil'e de bir mektup yazarak Cezîre'den Mısır'a gelmesini istedi. Oğlu geldi. Oğluna saygı gösterdi. İkramda bulundu. Kucakladı. Bağrına bastı. Fakihleri huzu-

runda toplantıya çağırdı. Kardeşi oğlu Mansur b. Aziz'in hükümdarlığının sahih olup olmadığı hususunda fikirlerini sordu. Çünkü kardeşinin oğlu Mansur on yaşındaydı. Fakihler onun vesayet altında oluşu nedeniyle hükümdarlığının sahih olmayacağı yolunda fetva verdiler. Bundan sonra Melik Âdil, emirleri huzurunda toplantıya davet etti ve onları oğlu Kamil'e biat etmeğe çağırdı. Ancak emirler oğluna biat etmek istemediler. Bunun üzerine kâh onları korkutarak, kâh imrendirip teşvik ederek şöyle dedi:

«Alimlerin verdikleri fetvayı dinlediniz. Biliyorsunuz ki İslâm ülkesinin sınırlarını küçük çocuklar değil, ancak büyük hükümdarlar koruyabilir!» Bu konuşmadan sonra emirler işin hakikatını kavradılar. Önce ona, sonra da oğlu Kamil'e biat ettiler. Hatipler halifeden sonra onun ve oğlunun muvaffakiyeti için dua ettiler. Adlarına para bastırıldı.

Dımaşk'ta da Âdil'in oğlu Muazzam İsa otoriteyi sağladı. Mısır'da ise yönetim Kâmil'in eli altında idi.

Bu senenin şevval ayında Melik Âdil'in ana bir kardeşi Emir Meliküddin Ebu Mansur Süleyman b. Mesrur b. Celdek, Dımaşk'a döndü. O, Babü'l-Feradis dahilindeki Felekiye medresesinin vakfedicisidir. Mezarı da oradadır. Dımaşk'ta bu senede vefat edinceye kadar saygı ve ikrâm görerek yaşadı.

Bu sene ve bundan sonraki senede Mısır diyarında şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden zenginler de, yoksullar da helâk oldular. İnsanlar Mısır'ı bırakıp Şam'a kaçtılar. Ancak çoğu yolda telef olduğundan az sayıda insan Şam'a ulaşabildi. Çünkü yollarda Haçlılar onları ahp götürüyorlar, azıcık erzak vererek aldatıyorlar, sonra da öldürüyorlardı. Irak diyarına gelince orada bolluk ve bereketle karşılaştılar.

İbn es-Saî dediki: «Bu sene Bağdat'ta bir horoz yumurtladı. Ben bunu bir topluluğa sordum; bunun gerçek olduğunu bana bildirdiler.»

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN ALAEDDİN HAREZM ŞAH

Alaeddin Tekiş b. Alparslan, Tahir b. Hüseyin evladındandır. Harezm hükümdarı olup Horasan'ın, Rey şehrinin ve diğer geniş iklimlerin hakimi idi. Selçuklu devletine son veren kişidir. Âdil ve yaşantısı güzel bir kimseydi. Güzel bir musiki bilgisine sahipti. Yaşantısı mazbuttu. Hanefî mezhebine göre fıkıh okumuş, fakih bir kimseydi. Usul de bilirdi. Hanefiler için bir medrese yaptırmıştı. Harezm'de yaptırdığı türbeye defnedildi. Kendisinden sonra oğlu Alaaddin Muhammed tahta geçti. Alaeddin Muhammed'e daha önce Kutbettin lakabını vermişti. Bu sene de Sultan Harezmşah'ın mezkur veziri öldürüldü.

NİZAMEDDİN B. MES'UD B. ALİ

Yaşantısı mazbut, Şafiî mezhebine mensup bir kimseydi. Harezmi'de büyük bir medresesi, muazzam bir camii vardı. Merv şehrinde de Şafililer için büyük bir cami yaptırdı. Ancak Hanbeliler ve şeyhülislam denen şeyhleri; Şafilileri kıskandılar. Bir rivayette anlatıldığına göre Hanbeliler, Şafililer için yaptırılan bu muazzam camiye yakmışlardır. Böyle bir eseri yakmağa sevk eden etken, akıl ve din noksanlığıdır. Sultan Harezmşah, Hanbeliler'i, vezirin bu camiye yaptığı masrafları ödemekle yükümlü kıldı.

EBÜ'L-FEREC B. ABDÜLMÜN'İM B. ABDÜLVEHHAB

Ebü'l-Ferec b. Abdülmün'im b. Abdülvehhab b. Sadaka b. Hızır b. Küleyb el-Harranî aslen Harranlıdır, ama Bağdat'ta doğmuş, orada vefat etmiştir. Evi de oradadır. Vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Bir gurup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Zengin ve tüccarların önde gelenlerindendi.

FAKİH MECDÜDDİN

Mecdüddin Ebu Muhammed b. Tahir b. Nasr b. Cemil. Kudüs müderrisi idi. Önceleri Salâhiye medresesinde ders de veriyordu. Benî Cemilüddin adlarını taşıyan fakihlerin babasıdır. Bunlar önceleri Caruhiye medresesindeydiler. İmâdiye ve Dîmaiye medreselerine zamanımızda geçtiler. Sonra vefat ettiler. Geride sadece şerhleri kaldı.

EMİR SÂRİMÜDDİN KAYMAZ

Sârimüddin Kaymaz b. Abdullah en-Necf. Sultan Selahaddin'in devletinin önde gelen büyüklerindendi. Sultan'ın yanında üstad durumundaydı. Adid'in ölümü esnasında kasrı teslim alan kişi odur. Çok miktarda mal sahibi oldu. Ama çok da sadaka verirdi. Çok vakıflar tesis etmişti. Bir günde 7.000 dinar altını sadaka olarak vermişti. Kalenin doğusundaki Kaymaziye medresesinin vakıfıdır. Dârülhadişî'l-Eşrefiye, kendisinin eviydi. Orada bir hamamı da vardı. Melik Eşref burayı daha sonra satın alarak Darülhadiş haline getirdi. Hamamı yıktı ve orayı medresenin şeyhi için mesken haline getirdi. Kaymaz vefat edip de mezarına defnedildiğinde evi ve eşyaları yağmalandı. Çok miktarda malı olduğu söyleniyordu. 100.000 dinardan fazla malı ele geçirilmişti. Daha fazla mal sahibi olduğu sanılıyordu. Kendi çiftliklerinin ve köylerinin arazisine mallarını gömüp saklardı. Allah affetsin.

EMİR LÜ'LÜ'

Mısır diyarının haciplerindendi. Sultan Selahaddin'in zamanında büyük emirlerden biriydi. Denizdeki donanmayı teslim almıştı. Nice bahadırı esir almış, nice gemiyi kırıp parçalamıştı. Çokça cihad etmesinin yanısıra bol miktarda sadaka vermişti. Hergün çok miktarda nafaka dağıtırdı. Onun zamanında Mısır'da bir kıtlık meydana gelmişti. 12.000 kişiye 12.000 ekmeği sadaka olarak dağıtmıştı.

ŞEYH ŞİHABÜDDİN ET-TUSÎ

Mısır diyarındaki Şafîî ulemasındandır. Menâzilü'l-İzz denilen ve Takiyyüddin Şahinşah b. Eyyub'a nisbet edilen medresenin şeyhidir. Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'nın arkadaşlarındandı. Mısır hükümdarları nezdinde kıymeti ve mertebesi vardı. Onlara iyiliği emreder ve kötülükten men ederdi. Bu senede vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Ölümüne halk çok üzüldü.

ŞEYH ZAHİREDDİN ABDÜSSELÂM EL-FÂRİSÎ

Halep'teki Şafîîlerin şeyhidir. Fıkıhı Gazzalî'nin öğrencisi Muhammed b. Yahya'dan aldı. Râziye'de öğrencilik yaptı. Mısır'a göçtü. Orada Şafîî türbesinde müderrislik yapması teklif edildi, ancak kabul etmedi. Haleb'e döndü ve vefat edinceye kadar orada ikamet etti.

ŞEYH VE ALLAME BEDREDDİN B. ASKER

Dımaşk'taki Hanevîler'in reisi idi. Ebu Şâme «O İbn Akkade diye tanınırdı» demiştir.

ŞAİR EBÜ'L-HASAN ALÎ

Ebü'l-Hasan Ali b. Nasr b. Ukayl b. Ahmed el-Bağdadî. Hicretin 595. senesinde Dımaşk'a geldi. Güzel inciler içeren bir şiir divanı vardı. Baalbek valisi Melik Emced'i övmüştür. Onun şiirlerinden biri şudur:

«İnsanların şanslıları hariç, hepsinin durumu eksik ve noksandır.
Kiminin şansı yoktur, ama durumu iyidir.
Ben seçkin ve iffetli kimselerden servet edindim.
Her ne kadar yanımda bir servet yoksa da.»

EBU ALÎ ABDURRAHİM B. KÂDÎ'L-EŞREF

Allâme bir kişi olup fasih ve beliğ kimselerin üstadı idi. Asıl adı Abdurrahim b. Kâdî'l-Eşref Ebü'l-Mecd Ali b. Hasan b. Beysanî el-Mevl

el-Ecel Kadı Fâdıl'dır. Babası Askalan'da kadıydı. Fatımiler'in iktidarı zamanında oğlunu Mısır'a gönderdi. Orada Ebû'l-Feth Kadus'tan ve diğerlerinden inşâ yazısını öğrendi. Bütün belde halklarının, hatta Bağdat halkının da fevkine çıkıp yükseldi. Zamanında eşi ve benzeri olmadığı gibi zamanımıza kadar da bir benzerine rastlanmamıştır. Sultan Selahaddin, Mısır'a hâkim olunca onu kâtibi, arkadaşı, veziri ve hemdemi kıldı. Onu aile efradından ve çocuklarından daha çok seviyordu. İkisi el ele verdiler. Nihayet Sultan Selahaddin çeşitli iklimleri ve beldeleri fethetti. Sultan bu fetihleri kılıcı ve süngüsüyle gerçekleştiriyordu. Ebu Ali Abdurrahim ise kalemi, dili ve fesahatıyla gerçekleştiriyordu. Kadı Fâdıl yani Ebu Ali Abdurrahim, çokca mala sahip olduğu için bol miktarda sadaka verir, namaz kılar, oruç tutar ve çeşitli iyiliklerde bulunurdu. Hergün ve gecede mutlaka Kur'an'ı hatmederdi. Buna ek olarak nafile ibadetlerde de bulunurdu. Merhametli, yaşantısı mazbut, içi temiz, niyeti halis bir kimseydi. Mısır diyarında onun Şaifiler ve Malikîler için medresesi vardı. Müslüman esirleri, Hristiyanların elinden kurtarmak için vakıflar kurmuştu. 100.000'den fazla kitabı vardı. Hiçbir vezirin, alimin ve hükümdarın bu kadar kitabı olmamıştı. Ebu Ali Abdurrahim yani Kadı Fâdıl, hicretin 502. senesinde doğdu. Melik Âdil'in rebiyülahir ayının altısında salı günü Mısır'ın Kasr mıntıkasına girişi esnasında kendi medresesinde aniden vefat etti. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirak etti. Melik Âdil de vefatının ikinci gününde mezarını ziyaret etti ve ölümüne çok üzüldü. Sonra Melik Âdil, Safiyyüddin b. Şükr'ü vezir tayin etti. Vezir Safiyyüddin, Kadı Fâdıl'ın vefatını duyunca bu devlet var olduğu müddetçe Cenâb-ı Allah'tan onu tekrar diriltmesi için dua ve niyazda bulundu. Çünkü onunla Kadı Fâdıl arasında rekabet vardı. Kadı Fâdıl vefat etti. Hiç kimseye kötülüğü ve zulmü dokunmadı. Devlet kademesinde kendisinden daha büyük biri görülmedi. Vefatı nedeniyle şairler onun için güzel mersiyeleler yazdılar. Onun için mersiye yazanlardan biri de Kadı Hibetullah b. Senaülmülk'tür ki mersiyesi şöyledir:

«Abdurrahim (Kadı Fâdıl) halk için bir rahmetli, onunla arkadaş olan, azaba uğramaktan emin oldu.

Ey onu ve sebeplerini benden soran kişi!

O göklere yükseldi. Sen şimdi onu göklerin kenarlarından sor.

Vezirlik rütbesi, isteyerek kendisine geldi.

O uzun süre bu görevle kendini yordu.

Mutluluğu kendisinin kapılarına geldi.

Kendisi mutluluk kapılarına giden biri olmadı.

Hükümdarlar bizzat onun yanına gelirlerdi.

Kendisi boyun eğip hükümdarların kapısına giden değildi.

Hükümdarları zail olucu şeylerle meşgul etti.
 Ama kendisi mabedinde zikirle uğraştı.
 Namaz kıldı, oruç tuttu, kendini böylece yordu.
 Rahathğının garantisi, nefsinin yormaktaydı.
 Çabucak dünya lezzetlerinden koptu.
 Çünkü âhiretteki güzelliklere güveniyordu ve inanıyordu.
 Dünya kendi mülküyle iftihar etsin bakalım.
 Oysa kendisi ilmi ve kitaplarıyla övünüyor.
 Oruç tutanlar, namaz kılanlar, allâmeler,
 İlmiyle amel edenler, mal bahşedenler ve hibe edenler,
 İftihar edin.»

Yüksek derecede edebî bir şahsiyet olmasına rağmen Kadı Fâdıl'ın uzun bir kasidesinin bulunmayışı hayret vericidir. Onun mektupları arasında tek tük, bir veya iki beyitlik şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Cömertlik yaparak bağışları bizden önce dağıttınız.
 Sizler kadar kendilerinden bahsedilen ve anlatılan kimse yoktur.
 Sizi bu hususta geride bırakacağımı sanıyordum önceleri,
 Ama kalbim hastalandı. Hıçkırık bastırdı.»

Şu şiir de ona aittir:

«Benim sahibim vardır. Hiçbir vakit zamanın zulmünden korkmuyorum. Hiçbir vakit

Çünkü o sahibim, her zaman belâlara karşı bana destektir.
 Zamanın musibetleri beni ısıtır,sa,
 Ben de onun bayrağı altında o musibetlere hücum ederim.»

Kadı Fâdıl, ilk zamanlarıyla ilgili şöyle bir şiir yazmıştır:

«Bütün yazarları görüyorum ki,
 Senelerce yetecek rızıkları vardır.
 Onlar arasında benim rızığım yoktur.
 Sanki ben Kirâmen Kâtibin melekleri gibi yaratılmışım.»

Bal arısı ile sarı arı hakkında şöyle bir şiiri vardır:

«İkisi karşılıklı vızıldadılar.
 Ve haksızlık verdiklerinden ötürü millet onları kovdu.
 Bal arısı sarı arının aksine cömertlik yapar,
 Ama tam tersine sarı arı övülür, bal arısı kınanır.»

Şu şiir de ona aittir:

«Öyle bir halde geceledik ki aşk gizlenir,
 Ama aşkı açıklamak mümkün değildir.

Kapıcımız gecedir, ona dedik ki:

Eğer yanımızdan uzaklaşacak olursan sabah hücum eder.»

Melik Aziz'in cariyelerinden biri Melik Aziz'e siyah anberle örtülü altın bir düğme göndermişti. Melik Aziz, cariyenin bununla neyi amaçladığını sorunca Kadı Fâdıl ona şu şiiri okumuştur:

«Sana içinde ince bir sanatla işlenmiş altından bir düğmenin bulunduğu anberi hediye etmiştir.

Anberin içinde altın düğmenin bulunmasıyla şu mana kastedilmiştir:

İşte böyle karanlıkta gizlice beni ziyaret et.»

İbn Halikan dediki: Kadı Fâdıl'ın lâkabı hususunda çeşitli şeyler söylenmiştir. Kimi onun lakabının Muhiddin, kimi de Mücireddin olduğunu söylemiştir. Ammare el-Yemeni'nin ifadesine göre onun lakabı Cemil'dir. Onu İskenderiye'den getiren kişi Âdil veya Salih'tir. Onun iyilikleri çoktur.»

İbn Halikan onun biyografisini bizim anlattığımız şekilde detaylı olarak nakletmiştir. Bunda çok fazlalık vardır. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİ

Bu sene Mısır'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bu yüzden zengin fakir bir çok insan öldü. Bunun ardısıra daha şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Öyleki Şeyh Ebu Şâme'nin Zeyn adlı eserinde anlattığına göre Melik Âdil, bir ay zarfında kendi öz parasıyla 220.000 ölünün kefenini temin etmiştir. Bu sene Mısır'da köpek ve insan leşleri yanında çok sayıda küçük çocuk eti yenildi. Babaları ve anneleri, ölen küçük çocukları pisirip etlerini yiyorlardı. Bu halk arasında yaygınlaştı. Bu yüzden kimse'nin kimseyi kınadığı ve ayıpladığı yoktu. Yiyecek, çocuk ve leş kalmayınca kuvvetli kimseler zayıfları yakalayıp kesiyor ve yiyorlardı. Kişi yoksul birini hile ile eline geçiriyor, güya kendisine yemek yedirmek veya birşey vermek bahanesiyle evine getiriyor, sonra onu boğazlayıp yiyordu. Bazıları kendi karılarını dahi kesip yiyorlardı. Bu durum halk arasında hiç kınamaya ve şikayete meydan vermeksizin yaygınlaşmıştı. Hatta bunu yapanlar birbirlerini haklı görüyorlardı. Adamın birinin yanında 400 insan başı görülmüştü. Hastaları tedaviye çağrılan birçok tabip de evlerde kesilip yenilmişti. Örneğin adam tabibi evine çağırıyor, sonra onu kesip yiyordu. Varlıklı ve mal sahibi bir adam mütehassıs bir hekimi evine çağırması. Hekim korkarak gitti. Adam onu evine götürürken yolda karşılaştığı insanlara sadaka veriyor, Allah'ı zikrediyor ve kutsuyordu. Bunu çokça yapıyordu. Hekim onun bu durumundan kuş-

kulandı, ama bununla birlikte tamahkârlık onu adamın evine gitmeğe zorladı. Geldiklerinde adamın evinin harap halde olduğunu gördü. Hekim yine şüphelendi. İçeride bulunan arkadaşı dışarı çıktığında adama, «Bize av olarak bunu mu getirdin?!» dedi. Hekim bunu duyar duymaz korkup evden dışarı fırladı. Adamla arkadaşı hemen peşine takıldılar. Kovalamağa başladılar. Hekim büyük zorluklarla kendini onlardan kurtarabilmişti!

Yine bu sene Hicaz'la Yemen arasında yirmi köyden ibaret Anze diyarında şiddetli bir veba salgını görüldü. Bu yirmi köyün onsekizinde insanlar helâk oldular. Buralarda ne bir ev, ne de ateşe üfleyen bir insan kaldı. Hepsi öldü. Geride malları ve davarları sahipsiz kaldı. Kimse bu köylere girip ikamet edemiyordu. Aksine buralara yaklaşan kimse anında ölüyordu. Allah'ın azap ve gazabından yine Allah'a sığınıyoruz. Geride kalan iki köye gelince, buralarda tek bir kişi dahi ölmediği gibi, çevrelerinde meydana gelen hadiselerden haberleri de yoktu. Aksine bunlar normal yaşantılarına devam ettiler. İlim ve hikmet sahibi olan yüce Allah noksanlıklardan münezzehtir.

Bu sene Yemen'de garip bir olay meydana geldi. Şöyleki: Abdullah b. Hamza el-Alevî denen biri Yemen'in birçok beldesini istila etti. 12.000 kadar süvari ve çok sayıda piyade askeri topladı. Yemen hükümdarı İsmail b. Tuğtekin b. Eyyûb ondan korktu. Bu adamın, kendi hakimiyetine son vereceğine inandı. Ona mukavemet edemeyeceğinden ötürü artık kesin olarak helak olacağını düşündü. Ayrıca emirleri, bu konudaki meşverette kendisine muhalefet ettiler. Neticede Cenâb-ı Allah, Abdullah b. Hamza'nın ordusunun üzerine bir yıldırım sevk etti. Piyade ve süvarilerinden oluşan bir topluluk dışında bütün askerleri öldüler. Geride kalanlar da kendi aralarında ayrılığa düştüler. Muiz onlara baskın yaptı ve onlardan 6.000 kişiyi öldürdü. Böylece Tuğtekin, kendi tahtında güven içinde oturmağa devam etti.

Bu sene Serhat'ta bulunan Efdal ile Halep'te bulunan kardeşi Zâhir arasında mektuplaşma oldu. Bunlar Dımaşk'ı kuşatıp, Muazzam b. Âdil'in elinden almak, burayı Efdal'a vermek, sonra Mısır üzerine yürüyüp orayı da Âdil ile oğlu Kâmil'in elinden almak üzere anlaştılar. Çünkü Âdil ile oğlu Kâmil ahdi bozmuşlar, Mısır'da Mansur adına okunan hutbeyi iptal etmişler, verdikleri sözde durmamışlardı. Bu iki kardeş Mısır'ı ele geçirince, Mısır Efdal'a bırakılacak, Dımaşk ise Haleb'i elinde tutan Zâhir'e ek olarak verilecekti. Âdil bu iki kardeşin anlaşmalarından haberdar olunca Dımaşk'ta bulunan oğlu Muazzam İsa'ya bir askerî birliği takviye olarak gönderdi. Bu askerî birlik iki kardeşten önce Dımaşk'a ulaştı. İki kardeş ise zilkade ayında Baalbek tarafından Dımaşk'a gelmekteydiler. Nihayet geldiler ve Mescidü'l-Kadem tarafında ordugah kurdular. Şehir şiddetli bir kuşatma altındaydı. Hanü'l-

Kadem tarafından askerler surlara tırmandılar. Gece hücumu olmasaydı şehir hemen hemen fethedilmek üzereydi. Sonra Zâhir, Dımaşk'ın Efdal'a verileceğine dair yapmış olduğu anlaşmanın uygun olmadığını gördü. Buranın önce kendisine verilmesi gerektiği kanaatine vardı. Sonra Mısır'ı fethettiklerinde Efdal'ın orayı teslim almasını düşündü. Bu durumu kardeşine bildirince kardeşi Efdal buna muvafakat etmedi. Anlaşmazlığa düştüler. İttifakları bozuldu. Dımaşk hakimiyeti hususunda çekişmeğe başladılar. Etraflarındaki emirler de dağıldılar. Sulh için Melik Âdil'e mektup yazıldı. O da bu iki kardeşin isteğini kabul ettiğini bildirdi ve iktalarına Cezîre beldelerinden ilaveler yaptı. Maarra'nın da bazı kazalarını onlara verdi. Hicretin 598. senesinin muharrem ayında askerler Dımaşk'tan ayrıldılar. Her birinin askerleri kendilerine ikta olarak verilen beldelere gidip oraları teslim aldılar. Anlatımı uzun sürecek olaylar cereyan etti. Zâhir ve kardeşi Efdal, Musul valisi Nureddin Arslan el-Atabegî'ye mektup yazarak amcaları Âdil'in elinde bulunan Cezîre mıntıkasındaki şehirleri kuşatmasını istediler. O da askerleriyle birlikte bu iş için harekete geçti. Sincar valisi, amcasının oğlu Kutbeddin'e bu hususta haber saldı.

Melik Âdil tarafından kuşatma altına alınan ve uzun süre baskı altında tutulan Mardin hükümdarı da onlarla birleşti. Birleşik ordu Haran üzerine yürüdü. Orada Melik Âdil'in oğlu Faîz, emir olarak bulunmaktaydı. Onu bir süre kuşatma altında tuttular. Sonra barış haberini alınca sulhe yöneldiler. Bu da Fâiz'in onlardan bu husustaki talebi üzerine oldu. İşler sakinleşti ve eski haline döndü.

Bu sene Gurlu Giyaseddin ile kardeşi Şihâbeddin, Harezmşah'ın sahip olduğu bütün beldeleri malları ve mülkleri ele geçirdiler. Onlar için uzun süren olaylar cereyan etti.

Bu sene Şam beldelerinden başlayarak Cezîre, Rum ülkesi ve Irak'a kadar uzanan büyük bir deprem meydana geldi. En şiddetlisi Şam'da vuku bulmuştu. Şam'da birçok evi yıkılmış, birçok mahalle tahrip olmuştu. Busra'ya bağlı bir köy yere batmıştı. Şam mıntıkasının ve diğer yerlerin sahillerine gelince orada da birçok şey telef oldu. Trablus, Sur, Akkâ ve Nablus'a bağlı birçok yer harap oldu. Nablus'ta Harretüs-samire'den başka sağlam bir yer kalmadı. Nablus'ta ve köylerinde yıkıntılar altında kalan 30.000 kişi öldü. Dımaşk Camii'nin doğu minaresinin büyük bir kısmı yere düştü. Ondört şerefe yıkıldı. Külâse ve Nûrî hastahanelerinin büyük bir kısmı da yıkıldı. İnsanlar meydanlara çıkarak medet dilemeğe başladılar. Yapısı çok sağlam olmakla birlikte Baalbek kalesinin de büyük bir kısmı çöktü. Deniz, Kıbrıs'a kadar açılıp kara görüldü. Birçok gemi kıyıya çarptı ve bu durum doğu mıntıkasına kadar uzandı. Bu yüzden birçok ev yıkılıp harap oldu. Sayılamayacak derecede insan canından oldu. Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi, «Bu

sene deprem nedeniyle 1.100.000 kişi öldü» demiştir.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre deprem nedeniyle sayısı belirtilemeyecek derecede çok insan ölmüştür. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDURRAHMAN B. ALİ

Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Hammad b. Ahmed b. Muhammed b. Cafer el-Cevzî b. Abdullah b. Kasım b. Nadr b. Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Kasım b. Muhammed b. Abdullah b. Abdurrahman b. Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk. Âlim, hafız ve vaiz bir kimseydi. Lakabı Cemalüddin, künyesi ise Ebû'l-Ferec'di. İbn Cevzî diye meşhur olmuştur. Kureyş kabilelerinin Teym kolundandır. Bağdatlıdır. Hanbelî mezhebine mensuptur. Emsalsiz alimlerden, birçok ilimde kendini gösterdi ve başkalarını geride bıraktı. İrili ufaklı 300 kadar eser tasnif etti. Kendi eliyle de 200 cilt kadar kitap yazdı. Vaaz tekniğinde eşsiz bir insan olduğu, kendisinden önce böyle bir vaiz görülmediği gibi vaizlikte kendisinden sonra da ona ulaşan biri görülmedi. Fesahat, belagat, halavet, te'sir ve bedii manalara dalmakta eşi yoktu. Görülen maddî şeyleri hayret verici bir şekilde veciz ibarelerle örnek gösterirdi. Çabuk anlar ve idrâk ederdi. Algılaması hızlıydı. Az kelimelerde çok manaları toplardı. Bütün ilimlerde söz sahibiydi. Tefsir, hadis, tarih hesap, astronomi, tıp, fıkıh, lügat ve nahiv gibi çeşitli ilimlerde de sözü geçerdi. Burada saydığımız takdirde yeri daraltacak çok sayıda tasnif eseri vardı. Zâdû'l-Mesîr adıyla meşhur bir tefsiri vardır. Bundan daha kısa fakat onun kadar meşhur olmayan bir tefsiri daha vardır. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde, Sahih-i Buharî ile Sahih-i Müslim ve Camiü't-Tirmizî'de yer alan hadislerin çoğunu toplayan Camiü'l-Mesânid adlı eseri vardır. Araplarla Acemlerden bahseden el-Muntazam fî Tevarihü'l-Ümem adlı yirmi ciltlik bir tarihi vardır. Biz bu kitabımızda Abdurrahman b. Ali b. Cevzî'nin yaptığı işlerin çoğundan ve biyografisinden bahsetmişizdir. Âlemin haberlerini tarihe kaydeder, yazardı. Nihayet kendisi tarih oldu. Şair onun hakkında tam kendisine uyacak şu şiiri inşâd etmiştir:

«Sürekli tarih üzerinde çalışırdın.

Nihayet seni tarihe yazılmış olarak gördüm.»

Makâmât ve Hutep, el-Ehadisü'l-Mevzua, el-İlelü'l-Mütenâhiye fî'l-Ehâdisi'l-Vâhiye gibi eserleri de vardır.

Hicret'in 510. senesinde doğdu. Üç yaşındayken babasını kaybetti. Ailesi bakır tüccarlığı yapardı. Yetişkinlik çağına vardığında halası onu Muhammed b. Nasır el-Hafız'ın mescidine götürdü. Kendisi şeyhin yanından ayrılmadı. Ondan kıraat ve hadis ilimlerini tahsil etti. Hadis dinledi. İbn Zagon'den fıkıh dersleri aldı. Vaazları ezberledi. Vaaz vermeğe başladığında yirmi yaşını bulmuş, ya da bulmamıştı. Ebu Mansur el-Cevalik'i'den Arap dili ve edebiyatını öğrendi. Çocuk yaştayken de dindardı. Kendini muhafaza ederdi. Başkalarıyla fazla oturup kalkmaz, şüpheli şeyleri yemez, cuma namazı kılmak için hariç, evinden hiç çıkmazdı. Çocuklarla oynamazdı. Vaaz vermeğe başladıktan sonra vaaz meclisine halifeler, vezirler, emirler, hükümdarlar, alimler, yoksullar ve her sınıftan insanlar gelirlerdi. Vaaz meclisinde en azından 10.000 kişi toplanırdı. Bazan 100.000 veya daha fazla kişinin geldiği de olurdu. Bazan hatırlardan geçenleri hemen manzum veya mensur olarak ifade ederdi. Kısaca o, eşsiz bir vaaz üstadı, emsalsiz bir alimdi. Âlicenab, tenezzülsüz, yüksek şahsiyetli bir kimseydi. Şahsiyeti, makamından daha üstündü. Bu da onun mensur ve manzum konuşmalarında açıkça görülmüştü. Şiirlerinden biri şöyledir:

«Kıymetli, hatta üstün olan şeyleri ele geçirdim hep,
Uzun ve zorlu yollara koyuldum ben,
Emeller beni yarış yollarına sürüklüyorlar,
Mutlu kişinin ümitleri doğrultusunda koşuşu gibi.

Başarı beni, başkalarını ulaşmakta yoracak ve bitkin düşürecek hedeflere ulaştırdı.

İlim eğer konuşan bir şahıs olsaydı,
Ben de ona benim gibi birini ziyaret edip etmediğini sorsaydım; hayır, diye cevap verecekti.»

Başkalarına ait olduğu da söylenen şu şiir de kendisine aittir:

«Az bir azıkla kanaat edersen,
Halk arasında kendisine kızılmayan hür bir kimse olarak kalırsın.
Ey bu günlük azığım, eğer bugün bana akacak olursan,
Ben inci ve yakutlara sahip olmadığımı üzülmem.»

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin cidden çok manzum ve mensur eserleri vardır. Lafzül-Cuman fî Kâne ve Kâne adını verdiği bir kitabı vardır. Onun «Ümmetimin ömrü altmış ile yetmiş sene arasındadır» hadisiyle ilgili şöyle güzel bir sözü vardır:

«Bizden öncekilerin ömürleri, uzun süre çölde yaşadıklarından ötürü uzun olmuştur. Ama kervanlar ikamet için şehirlere geldiklerinde onlara haydi bineklere, denildi.»

Adamın biri ona «Oturup tesbih mi çekeyim yoksa istiğfarda mı

bulunayım?» diye sorunca o şu cevabı vermişti:

«Kirli elbisenin buhura daha çok ihtiyacı vardır.»

Can çektiği esnada kendisine «Vasiyetini kime yapıyorsun?» diye sormuşlar, o da şu cevabı vermişti:

«Bu, tavanı ocakta olan bir çamurdur.»

Vaaz esnasında halife Müstadi'nin bulunduğu tarafa dönüp şöyle demişti:

Ey mü'minlerin emiri! Eğer konuşacak olursam senden, eğer susacak olursam da sana zarar gelmesinden korkuyorum. Adamın birini sana, "Allah'tan kork" demesi, senin için başkalarının, «Siz Allah tarafından bağışlanmış bir ailedensiniz» demelerinden daha hayırlıdır. Hz. Ömer b. Hattap şöyle derdi: «Bir valimin veya tayin ettiğim yöneticimin zulmettiğini duyar da onu azarlamazsam, demekki ben de zalimim!» Ey mü'minlerin emiri! Hz. Yusuf, kıtlık zamanında açları unutmamak için karnını doyurmazdı. Hz. Ömer de kıtlık zamanında karnına taş bağlar ve karnı açlıktan guruldadığı halde karnına, «Guruldama! Allah'a yemin ederim ki insanlar bolluğa kavuşmadığı sürece, Ömer ne yağ, ne de şişmanlatıcı başka bir şey yemeyecektir!» derdi.

Onun bu uyarısı üzerine halife Müstadi ağladı ve çok miktarda sadaka dağıttı. Mahpusları serbest bıraktı. Bir grup yoksula giyecek verdi.

Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Ebû'l-Ferec b. Cevzî hicretin 510. senesinde doğmuştu. Bu sene ramazan ayının onikisinde cuma gecesini insanları başlarında taşıdılar. Cenazesine çok büyük bir kalabalık iştirak etmişti. Bâb-ı Harp mezarlığında babasının mezarının bitişiğine, İman Ahmed b. Hanbel'in de mezarının yakınına defnedildi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hatta o gün için denilmiş ki: «İzdihamın fazlalığından, sıcaklığın da şiddetinden ötürü bir grup insan orucunu bozdu.»

Ebû'l-Ferec İbn Cevzî mezarının üzerine şu beyitlerin yazılmasını vasiyet etmişti:

«Ey affı çok olan!

Ey yanında kayıtlı günahımın çok bulunduğu yüce mevlâ! Günahkar, elleriyle işlediği günahların bağışlanmasını,

Ümid ederek sana geldi.

Ben bir misafirim.

Misafirin göreceği şey,

Kendisine yapılacak iyilik ve ihsandır.»

Ebû'l-Ferec İbn Cevzî'nin üç erkek evladı vardı. Abdülaziz, onun en büyük oğluydu. Babasının sağlığında hicretin 554. senesinde genç yaşta

vefat etti.

Ebü'l-Kasım Ali, babasına isyan eden ve ona karşı gelen biriydi. Mihnet zamanında ve diğer zamanlarda babasını çok rahatsız etmişti. Babasının yokluğunu fırsat bilerek Vasıt şehrinde kitaplarını çok ucuza satmıştı.

Muhiddin Yusuf ise Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin en necip ve asil oğludur. Yaşça diğerlerinin küçüğüdür. Hicretin 580. senesinde doğdu ve babasından sonra vaaz vermeğe başladı. İlim tahsil etti. Araştırmalarda bulundu. Akranlarını geride bırakıp yükseldi. Sonra Bağdat muhtesipliği yaptı. Daha sonra halifeler tarafından çevre ülkelerin hükümdarlarına özellikle Şam'daki Eyyübîler'e elçi olarak gönderildi. Bu elçiliği nedeniyle hükümdarlardan elde ettiği servet ve itibar sayesinde Dımaşk'ın Neşşabîn semtinde Medresetü'l-Cevzîye'yi inşâ ettirdi ve oraya vakıflar bağladı. Sonra diğer hükümdarlardan da bol miktarda mal ve para elde etti. Daha sonra hicretin 640. senesinde halife Müstasım'ın sarayında üstad oldu. Bu görevi, Cengizhan'ın oğlu Harun Türkî hadisesinde halifeyle birlikte öldürülünceye kadar devam ettirdi.

Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin kızları da vardı. Bunlardan biri Rabia'ydı. Rabia, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibi Septe Ebü'l-Muzaffer b. Müzâli'nin annesidir. Bu tarih derli toplu çok faydalar içeren bir kitaptır.

İbn Hallikan, el-Vefeyât adlı eserinde Ebü'l-Ferec b. Cevzî'den bahsetmiş, onu övmüş, âlimliğinden ve tasnifatından ötürü onu şükranla anmıştır.

İSFAHANLI KÂTİP İMAD

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Muhammed b. Hamid b. Muhammed b. Abdullah b. Ali b. Mahmud b. Hibetullah b. el-Lüh. İsfahanlı kâtip İmad diye meşhur olmuştur. Çeşitli tasnif eserlerin ve risalelerin sahibidir. Kadı Fadıl'ın çağdaşı olup onun zamanında şöhret bulmuştur. Kadı Fadıl'ın zamanında şöhret olan bir kimse de Fazıl'dır.

Katip İmad hicretin 519. senesinde İsfahan'da doğdu. Bağdat'a geldi. Orada Nizamiye müderrisi Şeyh Ebu Mansur Said b. Rezzaz'dan ders aldı. Hadis dinledi. Sonra Şam'a göçtü. Melik Nureddin Mahmud b. Zengî'nin gözüne girdi. Yanında itibar sahibi oldu. Onun maiyetinde kâtiplik yaptı. Nureddin Mahmud onu İmadiye denilen ve Babü'l-Ferec dahilinde inşa etmiş olduğu medreseye hoca olarak tayin etti. Kendisi orada kalıp ikamet ettiğinden ve ders verdiğinden ötürü o medreseye de İmadiye denildi. Yoksa kendisi o medreseyi inşa etmiş değildi. Orayı inşâ eden, Nureddin Mahmut'tu. Orada ilk ders veren de kendisi değildi. Aksine kendisinden önce orada birkaç hoca ders vermişti. Nitekim bu

husus, Nureddin'in biyografisinden bahsederken önceki sayfalarda anlatılmıştır. Sonra Katip İmad, Sultan Selahaddin'in devletinde de kâtiplik yaptı. Kadı Fadıl onu över ve ondan şükranla bahsederdi.

Kâtip İmad'ın konuşmalarında donukluk ve gevşeklik vardı. Ama imlâsı çok düzgün ve keskindi.

Kadı Fadıl, bir gün arkadaşlarına, "konuşun" dedi. Onlar da konuştular ve Kâtip İmad'ı yukarıda geçen vasıflarla nitelediler, ancak Kadı Fadıl ona isnad edilen bu nitelemeyi kabul etmedi ve şöyle dedi:

«Kâtip İmad çıkmak gibidir. Dışı soğuktur, ama içi ateştir.»

Kâtip İmad'ın Ceridetü'n-Nasr fî Şuârâi'l-Asr, el-Fethu'l-Kudsî, el-Berkü's-Samî gibi seçili tasnif eserleri, çeşitli ibareleri ve kasideleri vardır.

Kâtip İmad bu senenin ramazan ayı başında, yetmişiki yaşındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi.

EMİR BAHAEDDİN KARAKUŞ

Hadım edilmiş yiğitlerdendi. Sultan Selahaddin'in devletinin büyük katiplerinden ve emirlerindendi. Şecaatli, şehâmetli, atılgan bir kimseydi. Adid vefat edince Kasr'ı teslim aldı. Kahire surlarını bütün Mısır'ı da içine alacak şekilde onardı. Sahabîlerin Mısır diyarındaki ganimetleri paylaştıkları yer olan Maksem'e kadar gitti. Cebel kalesini yaptırdı. Sultan Selahaddin, içindeki birçok mekanları tamir etmesi için Akkâ'yı ona teslim etmişti. Kendisi oradayken Akkâ, kuşatma altına alınmıştı. İslâm askerleri oradan çıktıklarında kendisi de çıkanlar arasındaydı. Sonra İbn Meştup oraya girdi. Anlatıldığına göre esir düşmüş ve 10.000 dinar ödeyerek esaretten kurtulmuş, sonra Sultan Selahaddin'in yanına dönmüştü. Sultan Selahaddin de onun esaretten kurtuluşuna çok sevinmişti.

Emir Bahaeddin Karakuş, bu sene vefat edince Melik Âdil onun te-rekesine el koydu. İktaları ve emlakı, Melik Âdil'in oğlu Kâmil Muham-med'e verildi.

İbn Hallikan dediki: «Karakuş'un acaip hükümler verdiği söylenir. Hatta bazıları bu hususta Kitabü'l-Faşûş fî Ahkâm-i Karakuş adını verdikleri güzel bir cüz tasnif etmişlerdir.»

Bu konuda çok şeyler söylenmiştir, ama öyle sanıyorum ki bunlar ona isnad edilen uydurma şeylerdir. Çünkü Sultan Selahaddin ona çok itimad ederdi. Yoksa böyle acayip hükümler veren birine itibar gösterir ve itimad eder miydi hiç? Doğrusunu Allah bilir.

MEKLEBE B. ABDULLAH EL-MÜSTENCİDİ

Türk'tü, âbid ve zahid bir kimseydi. Seher vakti müezzinin minarede şöyle bir kaside okuduğunu duymuştu:

«Ey gece adamları, gayrete gelin
Bu vakitte yapılan dualar geri çevrilmez.
Azim ve aşkı olmayan bir kimse
Geceleyin kalkıp ibadet etmez.»

Meklebe, bunu duyunca ağlamağa başladı ve müezzine, «Ey müezzin daha söyle», dedi. Müezzin de şöyle karşılık verdi:

«Gece geçip gitti,
Sevgilim de artık yalnız kaldı.»

Meklebe bunun üzerine öyle bir çığlık attı ki, çığıktan hemen sonra ruhunu teslim etti. Sabah olunca halk onun kapısında toplandı. Halk arasında mutlu olan kimseler onun naaşına ulaşan kimselerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

EBU MANSUR B. EBİ BEKİR B. ŞÜCÂ'

Bağdat'ın Merkels köyündendir. İbn Nokta diye bilinir. Gündüzleri Bağdat çarşılarında dolaşır ve "kâne kâne ve'l-mevâliye" şiirini okurdu. Ramazan gecelerinde halkı sahura çağırıp uyandırır. Zarif ve şakacı bir kimseydi. Kardeşi Şeyh Abdülganî ise zâhid bir kimse olup salihlerin büyüklerindendi. Bağdat'ta ziyaret edilen bir tekkesi vardı. Müridleri ve tâbileri vardı. Fetihlerde eline geçen ganimetleri biriktirmezdi. Bir gecede bin dinar sadaka olarak dağıttı. Arkadaşları oruçluydu, ama iftarları için onlara bir şey saklamadı.

Halifenin annesi onu saraydaki has cariyelerinden biriyle evlendirdi ve cariyeye 10.000 dinar çeyiz verdi. Bir sene geçmeden bu çeyizleri harcadılar. Yanlarında sadece bir havan kaldı. Dilencinin biri kapıya gelip ısrarla bir şeyler isteyince Abdülganî, evdeki o havanı da çıkarıp verdi ve, «Şunu al ve bununla otuz günlük geçimini sağla, insanlardan bir şey dilenme. Yüce Allah'a karşı çirkince hareketlerde de bulunma.» dedi. Aslında o dilenci de salih insanlardan ve seçkinlerdendi. Dilenci gidip Abdülganî'nin kardeşi Ebu Mansur'a şunu söyledi:

«Yazıklar olsun sana. Sen çarşılarda dolaşıyor, şiir okuyorsun. Kardeşin ise şöyle ve şöyle iyi bir kimsedir.»

Ebu Mansur, onun bu sözlerine karşı irticalen şu iki beyitlik şiiri okudu:

«Ceza boncuğunu inciye benzeten zarar eder.
Kahpeyi utangaç bir hürle kıyaslayan da ziyana düşer.

Ben şarkı okuyorum, kardeşim ise bir noktaya kadar zahiddir, Sütün de bir kısmı tatlı olur, bazan acı olanına da rastlanır.»

Bir defasında Ebu Mansur'un yanında Hz. Osman'ın, Hz. Ali'nin yanında öldürüldüğü söylenince o şöyle cevap verdi:

«Yanında Osman b. Affan gibi bir adam öldürülürken mazeret beyan eden bir kimsenin,

Şam'da da Yezid'in ömrünü kabul etmesi gerekir.»

Böyle demesinden ötürü Rafiziler onu öldürmek istediler. Bir gece halkı sahura uyandırmak için halifenin sarayının önünden geçmekteyken halife kanepesinin üzerinde hapsirince, Ebu Mansur ona hayır dua da bulundu. Bunu duyan halife de ona 100 dinar gönderdi ve Rafiziler'e karşı bu sene vefat edinceye kadar korunması için ferman yazdı. Allah rahmet etsin.

EBU TAHİR BEREKÂT B. İBRAHİM

Ebu Tahir Berekât b. İbrahim b. Tahir el-Huşûî. Meşihatında İbn Asakîr'e ortak oldu. Onun vefatından sonra yirmiyedi sene daha yaşadı. Bu sene bir torunu doğdu. Ebu Tahir, bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene, Şeyh Ebu Ömer Muhammed b. Kudâme, Kasyun dağı eteklerinde bir cami yaptıрмаğa başladı. Bu zat daha önce aynı yerde bir de medrese yaptırmıştı. Şeyh Ebu Davud Muhasinü'l-Ganî adında bir adam da ona malî destek sağlamıştı. Nihayet cami duvarları adam boyu kadar yükselince para tükendi. Erbil valisi Melik Muzaffer Gögerî b. Zeyneddin, inşaatın tamamlanması için ona bol miktarda para gönderdi. İnşaata Berdâ'dan su getirilmesi için de 1.000 dinar toplandı. Ancak Dımaşk valisi Melikü'l-Muazzam, cami bânisinin oradaki birçok Müslüman mezarını açıp ölüleri başka yere naklettiğini gerekçe göstererek buna müsaade etmedi. Şeyh Ebu Ömer de bu iş için bir kuyu kazdı ve kuyunun çıkırgının ipini çekecek bir de katır temin etti. Bu amaçla oraya da bir vakıf kurdu.

Bu sene Meşrîk diyarında Harezmliler'le Gurlular arasında uzun süren savaşlar cereyan etti.

Bu sene Mecdüddin Yahya b. er-Rebî, Nizamiye'de ders verdi. Ona kıymetli siyah hil'atlar ve kaftanlar giydirildi. Ders veriş esnasında medresede alimler ve ayan hazır bulundular.

Bu sene Ebü'l-Hasan Ali b. Süleyman el-Cilî, Bağdat kadılığına atandı. Ona da hil'at giydirildi.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADI İBN ZEKÎ

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Abdülaziz Ebû'l-Meâlî el-Kureyşî Muhyiddin. Dımaşk kadilkudatı idi. Babası da, dedesi de, dedesinin babası Yahya b. Ali de kadılık yapmışlardı. Bu sülaleden Dımaşk'ta ilk hâkimlik yapan, dedesinin babası Yahya b. Ali'dir ki o, aynı zamanda Hafız Ebû'l-Kasım b. Asakîr'in ana tarafından dedesidir. İbn Asakîr, tarihinde onun biyografisini anlatmış, ancak Kureyş kelimesine bir ilave yapmamıştır.

Şeyh Ebu Şâme dediki: «Eğer iddia ettikleri gibi Emevî ve Osmanî olsalardı, İbn Asâkir bunu anlatırdı. Çünkü Emevî ve Osmanî olmakla, onun dedesi ve dayıları Muhammed ile sultan için bir şeref vardır. Bu eğer doğru olsaydı, İbn Asâkir tarafından bilinmeyen gizli birşey olmazdı.

Kadı İbn Zekî, Kadı Şerefüddin Ebu Sa'd Abdullah b. Muhammed b. Asran'dan ders aldı. Rahle-i tedrisinden geçti. Hakimlikte ona naiblik yaptı. O naibliği ilk terk eden kişidir ve fethedildiği zaman da Endülüs'te ilk hutbe irad eden kişidir. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştı. Daha sonra Kadı İbn Zekî, Dımaşk kadılığına atandı. Halep kadılığı da ona ek görev olarak verildi. Dımaşk Camii'nin vakıflarının nazırı idi. Vefatından birkaç ay önce nazırlıktan azledildi. Yerine Şemseddin b. Leysî atandı.

Kadı İbn Zekî, öğrencileri mantık ve kelâm ilmiyle uğraşmaktan men eder, Medresetü'n-Nüriye'de öğrencilerin yanında bu gibi kitapları gördüğü takdirde kitapları parçalardı. Gazzalî'nin el-Misbah adlı akaid kitabını ezberler ve öğrencilerine de ezberletirdi. Selahaddin türbesinin karşısındaki Külâse medresesinde tefsir dersi verirdi. Onunla İsmaililer arasında anlaşmazlık meydana geldi. Onu öldürmek istemeleri üzerine namaza gidebilmek için evinden camiye bir kapı açtı. Sonra aklını oynattı. Sarâ'ya benzer bir hastalığa yakalandı. Bu senenin şaban ayında vefat etti. Kasyûn dağı eteğindeki türbesine defnedildi. Rivayete göre Hafız Abdülganî, ona beddua etmiş, onun bedduası nedeniyle bu çaresiz hastalığa yakalanıp ölmüştür. Hatip Doleî de bu sene vefat etti. Bu ikisi Hafız Abdülganî'ye karşı harekete geçmişler ve aralarında ittifak kurmuşlardır. İkisi de bu sene öldüler ve başkalarına ibret oldular.

HATİP DOLEÎ

Ziyaeddin Ebû'l-Kasım Abdülmelik b. Zeyd b. Yasin es-Salebî ed-Doleî. Dole, Musul'un bir köyüdür. Hicretin 518. senesinde doğan Hatip

ed-Dolef, Bağdat'a gelip Şafî mezhebine göre fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Ebü'l-Feth el-Kerruhî'den Tirmizî'nin Sünen'ini, Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Berdî'den de Neseî'nin Sünen'ini dinledi. Sonra Dımaşk'a geldi. Orada hatiplik yaptı. Gazzalî'ye medresesinde ders verdi. Zâhid, takvalı, hak hususunda heybetli ve doğru yolda olan bir kimseydi. Bu senenin rebiyülevvel ayının ondokuzunda salı günü vefat etti. Babû's-Sağîr'deki şehidliğe defnedildi. Cenazesine görülmeye değer büyük bir kalabalık iştirâk etti. Vefatından sonra hatipliğe kardeşinin oğlu Muhammed b. Ebü'l-Fadl b. Zeyd atandı. Kardeşinin oğlu o zaman otuz-yedi yaşındaydı. Başka bir rivayette anlatıldığına göre yerine kendi oğlu Cemaleddin Muhammed hatip olarak atanmıştır. İbn Zekî, oğlu Zekî'yi bu göreve atamış, oğlu da sadece bir vakit namaz kıldırmıştı. Cemaleddin, Melik Âdil'in kardeşi Emir Alemüddin'i aracı yaparak bu göreve atanmış ve hicretin 635. senesinde vefat edinceye dek bu görev de kalmıştır.

ŞEYH ALÎ B. ALÎ B. ALÎŞ

Yemenli âbid ve zâhid bir kimsedir. Külase'nin doğusunda ikamet ederdi. Harika halleri ve kerametleri vardı. Onun kerametlerini Şeyh Alemüddin es-Sehavî kendisinden nakletmiş ve Ebu Şâme de böyle rivayetlerde bulunmuştur.

SADR EBÜ'S-SENÂ HAMMAD B. HİBETÜLLAH

Sadr Ebü's-Senâ Hammad b. Hibetullah b. Hammad el-Harranî. Tâcirdi. Nureddin eş-Şehid'in zamanında hicretin 511. senesinde doğdu. Bağdat'ta, Mısır'da ve diğer beldelerde hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Kişinin memleketleri dolaşması ona,
Kendi memleketinde bulunmayan güzellikleri kazandırır.
Görmez misin ki satrançtaki piyon,
Çokça dolaştığından ötürü güzelliğine güzellik katar.»

YENFUŞÂ BİNTİ ABDULLAH

Halife Müstadi'nin azatlı cariyelerinden olup onun en önemli gözdelelerinden. Müstadi'nin vefatından sonra insanlar arasında âlimlere ve yoksullara ihsanda bulunan, çok, sadaka verip iyilik yapan bir insan haline geldi. Bağdat'ta Maruf-u Kerhî türbesinin yanındaki kendi türbesinde de çok sadaka ve hayır yapılıyordu.

ŞAİR İBN MUHTESİB EBU'S-ŞÜKR

Mahmud b. Süleyman b. Saîd. Musulludur. İbn Muhtesib diye meşhur olmuştur. Bağdat'da fıkıh öğrendi. Sonra çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. İbn Şehrezorî ile arkadaşlık etti ve onunla birlikte Bağdat'a geldi. İbn Şehrezorî, Bağdat kadılığına atanınca onu da Nizamiye vakıflarının nazırlığına getirdi. Şiir söylerdi. İçkiye dair şiirleri vardı. Bu şiirlerde hayır olmadığı için, ayrıca bu tür şeylerden uzak kalmak istediğimden onları buraya almak istemedim.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİ

Sibt İbn Cevzî, Mir'at adlı eserinde şöyle demiştir:

«Bu sene muharrem ayının sonunda cumartesi gecesi gökteki yıldızlar yerlerinden oynadılar. Doğuya ve batıya adeta dalgalanır gibi kaydılar. Sağa sola dağılan çekirgeler gibi uçtular. Böyle bir olay sadece peygamber efendimizin bi'seti senesinde ve hicretin 241. senesinde görülmüştü.»

Bu sene Dimaşk kalesinin surlarının tamirine başlandı. İlk önce Bâbü'n-Nasr'a bitişik güney batı burcu onarıldı.

Bu sene halife Nâsır, Melik Âdil'e ve oğullarına hil'atler ve fütüvet şalvarları gönderdi.

Bu sene Melik Âdil, oğlu Musa Eşrefi Mardin'i kuşatmağa gönderdi. Sincar ve Musul orduları da ona yardımcı oldular. Sonra Zahir vasıtasıyla barış yapıldı. Barış antlaşması gereğince Mardin valisi her sene ona 150.000 dinar ödeyecek ve hutbe, Âdil adına okunacak, paralarda Âdil adına bastırılacaktı. Ayrıca ne zaman askeri yardım isterse Mardin askerleri hemen yardımına koşacaklardı. Bu sene Moriye hankâhının yapımı tamamlandı. Buraya Şeyh Şihabüddin Ömer b. Muhammed eş-Şehrezorî tayin edildi. Beraberinde bir cemaatı da vardı. Diğerlerine verildiği kadar bunlara da erzak ve maaş verildi.

Bu sene Melik Âdil, Mısır'da bela çıkarmalarından korktuğu için Melik Aziz'in oğlu Muhammed'i ve kardeşlerini Urfa'ya sürgün etti.

Bu sene Gürcüler Azerbaycan'ın Divin şehrini istila ettiler. Ahaliyi öldürüp mallarını yağmaladılar. Çünkü Divin meliki fasıklıkla, içki içmekle uğraşüyor, memleket idaresine bakmıyordu. Allah onu kahretsin, bu sebeple kâfirler Müslümanları bozguna uğratarak esir aldılar. Bütün bunlar, kıyamet gününde o fâsık hükümdarın boynunda bir günah zinciri oluşturacaktır.

ŞİHABEDDİN'İN KARDEŞİ MELİK GİYASEDDİN EL-GURİ

Kendisinden sonra yerine oğlu Mahmud geçti. O da babasının laka-

bını taşıdı. Gıyaseddin; akıllı, tedbirli, cesaretli bir kimseydi. Çok savaşlar yaptığı halde bayrağı yere düşmemişti. Şafî mezhebine mensuptu. Şafîler için muazzam bir medrese yaptırmıştı. Yönetimi ve yaşantısı son derece güzeldi.

HİCRETİN BEŞYÜZDOKSANDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

EMİR ALEMÜDDİN EBU MANSUR

Süleyman b. Şirve b. Cender. Melik Âdil'in baba bir kardeşidir. Bu sene muharrem ayının ondokuzunda vefat etti ve İftiras mahallesinde Babül-Feradis dahilinde medrese olarak planlanan kendi evine defnedildi. Bu medrese için hamamı tümüyle vakfetti. Allah hayrını kabul etsin.

KADI ZİYA EŞ-ŞEHREZORÎ

Ebül-Fazail Kasım b. Yahya b. Abdullah b. Kasım eş-Şehrezorî el-Musulî. Bağdat Kadilkudatı idi. Nureddin'in zamanında Dımaşk Kadilkudathğı yapan Kemaleddin Şehrezorî'nin kardeşinin oğludur. Kemaleddin Şehrezorî, Sultan Selahaddin'in zamanında hicretin 566. atanmasını vasiyet etti. Bu vasiyeti uygun görülerek Ziya eş-Şehrezorî kadılığa getirildi. Sonra bu görevden alınarak yerine İbn Ebi Asron atandı. Kendisi de hükümdarlara elçi olarak gönderildi. Daha sonra Musul kadılığına atandı. Bir süre sonra Bağdat'a çağrıldı. Orada iki yıl dört ay müddetle kadılık yaptı. Daha sonra halifeden, istifasının kabulünü istedi. Halife onu çok sevdiğinden ötürü istifasını kabul etmedi. Karısı Sit-tül-Mülûk, halifenin annesine ricada bulundu. Karısı halifenin annesi tarafından kıymet gören bir kadındı. Karısının ricası üzerine Ziya eş-Şehrezorî'nin istifası kabul edildi. Kendisi de çok sevdiği Hama kadılığına gitti. Orayı çok seviyordu. Bu yaptığından ötürü ayıplandı. Kendisi faziletli ve güzel şiirler yazan bir kimseydi. Bu sene receb ayının ortasında Hama'da vefat etti.

ABDULLAH B. ALİ B. NASR B. HAMZA

Künyesi Ebu Bekir'dir. Bağdatlıdır. İbn Mıristaniye adıyla tanınmıştır. Meşhur ve faziletli kimselerdendir. Hadis dinleyip derlemiştir. Tabip ve müneccimdi. Felsefe ve tarih bilirdi. Divanül-İslâm fî Tarih-i Dari's-Selâm adlı bir eser tasnif etmiş ve bu eseri 360 bölüm halinde tertiplemiştir. Ancak eser pek meşhur olmamıştır. İbn Hübeyre'nin siretini de derlemiştir. Kendisi Hz. Ebu Bekir sülalesinden olduğunu iddia

ederdi. Ancak bu iddiası nedeniyle eleştirilmiştir. Şairin biri bu iddiası için onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:

«Soyu sopu bırak. Teym kabilesine sataşma,
Çünkü hecin develeri saf develerin yavrusudur.
Sen Teym kabilesine kendini yamamağa çalışıyorsun,
Tıpkı Hayse Beyse'nin Temim kabilesine kendini yamayışı gibi.»

VAİZ İBN NECÂ

Ali b. İbrahim b. Necâ Zeyneddin Ebü'l-Hasan ed-Dımaşkî. Vaizdi, Hanbelî mezhebine mensuptu. Bağdat'a geldi. Orada fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Sonra memleketi Dımaşk'a döndü. Hicretin 564. senesinde Nureddin tarafından Bağdat'a elçi olarak gönderildi. Orada hadis rivayet etti. Sonra Sultan Selahaddin'in gözüne girdi. Onun yanında itibar sahibi oldu. Ammare el-Yemenî ile akrabalarını jurnallayan kişi kendisidir. Onun bu jurnalı neticesinde Ammare ve arkadaşları idam edilmişlerdi. Vaiz b. Necâ Mısır'da da mevki sahibi bir kimseydi. Kudüs'te cuma hutbesini irâd ettikten sonra aynı gün halka bir konuşma daha yapmıştı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Vaiz İbn Necâ yiyecek ve giyecek hususunda hükümdardan daha lüks bir hayat yaşıyordu. Yanında çok güzel yirmiden fazla cariye vardı. Her biri 1.000 dinar değerindeydi. Geceleri bunların hepsine uğrar, hepsiyle cinsel ilişkide bulunurdu. Bütün bu lüks hayattan sonra yoksul olarak öldü. Öyleki, kefenini temin edecek kadar dahi parası kalmamıştı. Kendisi minberde iken Vezir Talai' b. Rezik için şu şiiri okumuştur:

«İhtiyarlığım, gençlik budağını kırıp yok etmiştir.
Doğan, karga yuvasına konmuştur.
Sen uyuyorsun ama belaların gözü açıktır, uyanıktır.
Musibetlerin dişi seni bırakıp geri çekilecek değildir.
Bir hazine olan ömrünün geri kalan kısmı ne kadardır.
Sen onu hesapsız yere harcayıp tükettin.»

ŞEYH EBÜ'L-BEREKÂT

Muhammed b. Ahmed b. Said et-Tikritî. Müeyyed adıyla meşhur olmuştur. Edip ve şair bir kimseydi. Hanbeliyken Hanefiliğe geçen, sonra Şafiliğe geçen nahivci Vecih'le ilgili olarak Nizamiye medresesinde nahiv dersi verirken şöyle bir şiir okumuştur:

«Bakın hele, benden Vecih'e şu mesajı iletin,
Gerçi onun mesajlara ve mektuplara kıymet verdiği yoktur.
Ey Vecih! Sen İbn Hanbel'den sonra Numan'ın mezhebine geçtin,

Çünkü yiyecekler seni buna muhtaç hale getirmişti.
 Sen dinin icabı olarak da Şafî'nin kavlini benimsemiş değilsin,
 Aksine sen, ele geçireceğin şeye tutkunsun.
 Şüphesiz kısa bir süre sonra sen, Malikî mezhebine geçeceksin,
 Bak bakalım o zaman ne diyeceksin?!»

SİT CELİLE ZÜMRÜT HATUN

Halife Nasır Lidinillah'ın annesi ve halife Müstadi'nin zevcesidir. Saliha bir hatun olup çokça ibadetle meşgul olurdu. Sayılamayacak derecede iyilik, ihsan ve hayırları vardı. Bir çok vakıflar tesis etmişti. Maruf-u Kerhî'nin mezarının bitişiğinde kendisi için bir türbe yaptırmıştı. (Bu sene vefat etti, cenazesine büyük bir kalabalık iştirâk etti. Taziyesi bir ay kadar devam etti. Oğlunun halifelîği zamanında yirmidört sene sözü ve emri geçerli bir hanım efendi olarak ömür sürdü.

Bu sene Şeyh Şihabuddin Ebu Şâme doğdu. Zeyl adlı eserde kendi biyografisini uzun uzadıya anlatmıştır. Bu biyografisini anlatırken ilim yoluna koyuluşunun ilk zamanlarını da dile getirmiştir. Çeşitli eserler tasnif ettiğini, bir çok şiirler yazdığını da ifade etmiştir. Vefatından sonra durumunun iyi olduğuna dair müjdeli rüyalar görülmüştür.

Bu sene Tatar hanı Cengizhan ortaya çıktı. Hakimiyetini birçok yere yaydı. Allah müstehakını versin. Tatarların ve maiyetindeki Türk emirlerinin uymaları için bir yasa çıkarmıştı. Cahiliyet hükümlerini arayan kimseler ancak bu yasaya uyabilirlerdi. Cengizhan, Töli'nin babasıdır. Hülâgû'nun da dedesidir. Hülâgû ki inşallah ileride yeri geldiğinde de anlatılacağı gibi hicretin 656. senesinde halife Müstasım'ı ve Bağdathlıları katleden kişidir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzehtir olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZÜNCÜ SENESİ

Bu sene Latinler, Kudüs'ü Müslümanların elinden geri almak için asker topladılar. Ancak Cenâb-ı Allah onları Bizanslılar'la savaştırarak bu işten alıkoydu. Şöyleki, onlar Kudüs'e giderlerken Kostantiniye'ye ya-
nından geçmişler, Kostantiniye'deki emir ve komutanların kendi ara-
larında anlaşmazlığa düştüklerini görmüşlerdi. Bu nedenle Kostantini-
ye'yi kuşattılar ve zor kullanarak orayı fethettiler. Üç gün boyunca Bi-
zanslılar'ın bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. Şehrin
dörtte birinden çoğunu yaktılar. Bu üç gün zarfında Bizanslılar'ın kimi
öldürüldü, kimi yoksul düştü, kimi de zincire vurulup esir alındı. Bir kıs-
mı da Ayasofya kilisesine sığındı. Latinler kiliseye de hücum ettiler. Ke-
şişler, ellerinde İncil'lerle karşılarına çıkıp İncil'den ayetler okuyarak
onlardan af ve merhamet dilediler. Ancak Latinler, onların bu yalvarış-
larına aldırmadılar. Aksine hepsini öldürdüler. Kilisedeki ikonları ve
sayılamayacak derecede altın işlemeli eşyaları, haçlarda ve duvarlar-
daki ziynet malzemelerini aldılar. Dilediğini yapan, esirgeyen ve bağış-
layan Allah'a hamd olsun.

Sonra Latin hükümdarları, aralarında Kostantiniye'ye kimin hü-
kümdar olacağı hususunda kura çektiler. Bunlar üç hükümdardı. Biri
Venedik Doge idi ki, bu kör bir ihtiyardı. Ata bindiğinde atın yularını
başkaları çekerdi. İkincisi Markis Fransis, üçüncüsü ise Kont Baudouin
idi. Üç defa kur'a çekildi. Her üçünde de kur'a asker ve techizat bakımın-
dan diğerlerinden üstün olan Kont Buodouin'e çıktı. Latinler onu Kos-
tantiniye'ye imparator yaptılar. Diğer iki hükümdar ise bazı beldelere
sahip oldu. Kostantiniye imparatorluğu Bizans'tan alınıp Latinler'in
eline geçti. Bu sene, Latinler'e geçen hakimiyet, Kont Boudouin'in ölü-
müne kadar Latinlerin elinde kaldı. Sonra Latinler Şam diyarına hü-
cum ettiler. Kostantiniye'ye sahip oldukları için güçlenmişlerdi.
Akkâ'ya gelip ordugah kurdular. Gur taraflarında ve oralara bağlı
İslâm beldelerinin çoğuna hücum ettiler. Müslümanların bir kısmını öl-
dürdüler, bir kısmını esir aldılar. Dımaşk'ta bulunan Melik Âdil onlara
karşı harekete geçti. Mısır ve doğu eyaletlerinin ordularını yardıma ça-
ğırdı. Gelen takviye birliklerle birlikte gidip Akkâ yakınlarında ordu-
gah kurdu. Latinlerle aralarında şiddetli bir savaş, büyük bir muhasara

cereyan etti. Sonra iki taraf ateşkes yapıp barıştılar. Melik Âdil o belde-lerden bazılarını Latinler'e bıraktı. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Bu sene Harezmliler'le doğudaki Gurlular arasında anlatımı burada uzun sürecek çok savaşlar cereyan etti.

Bu sene Musul valisi Nureddin ile Sincar valisi Kutbeddin ve Saîd Eşref b. Âdil el-Kutub savaşdılar. Sonra barış yaptılar. Eşref, Nureddin'in kızkardeşiyle evlendi. Evlendiği hatun, Atabekiye binti İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengî idi ki o, Kasyun dağı eteklerindeki Atabekiye vakfının sahibidir. Türbesi de oradadır.

Bu sene Mısır, Şam, Cezîre, Kıbrıs ve diğer beldelerde büyük bir deprem meydana geldi. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esir bundan bahsetmiştir.

Bu sene Mahmud b. Muhammed el-Humeyrî adlı bir tüccar Hadremut'u, Zifar'ı ve diğer bazı beldeleri istila etti. Buralardaki hakimiyeti hicretin 620. senesine kadar devam etti.

Bu senenin cemaziyelevvel ayında Bağdat'ta Kadilkudat Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah b. Süleyman el-Cilî için vezirin konağında bir meclis akdedildi. Yapılan duruşmada onun rüşvet aldığı tesbit edildi. Bu nedenle görevden azledildi. Fâsık oldu ve başındaki takkesi çıkarıldı. Kadılık görevini iki sene üç ay müddetle sürdürmüştü.

Bu sene Melik Rükneddin b. Kılıç Arslan vefat etti. Felsefecilerin itikadına bağlıydı. Bu itikada bağlı olan kimseler için de bir sığınaktı. Ölümünden önce büyük bir atılganlık gösterdi. Ankara valisi olan öz kardeşini kuşatma altına aldı. Bu kuşatma senelerce sürdü. Nihayet kardeşi, azıksızlıktan bitkin düştü. Şehri ona mecburen teslim etti. Buna karşılık kardeşine bazı beldeleri vereceğini söyledi. Şehri teslim alır almaz kardeşininin ve kardeşi oğullarını hile ve tuzak kurdurarak öldürttü ama bundan sonra kendisi de sadece beş gün yaşadı. Cenâb-ı Allah ona bir kulunç ağrısını musallat etti. Yedi gün yedi gece bu hastalığı çekti ve öldü.

«Gök ve yer, onlar için gözyaşı dökmedi. Onlara mühlet de verilmedi.» (ed-Duhân, 29).

Ölümünden sonra yerine oğlu Eflah Arslan geçti. Eflah Arslan'ın yaşı küçüktü. Tahtta bir sene kaldı. Sonra hükümdarlık elinden alındı ve amcası Keyhüsrev tahta geçti.

Bu sene Vasit şehrinde Batıniler'den bir çok kimse öldürüldü.

İbnü'l-Esir dediki: Bu sene receb ayında bir grup sûfî Bağdat hankâhında semâ için toplandılar. Cemal el-Hülfî onlara şu şiiri okudu:

«Ey beni kınayan kişi, dur bakalım hele,

Yaşlanmışlığım ve saçımın ağrımışlığı beni kınamak için yeter.

Bir gençlik gördüm, sanki hiç gelmemiş gibidir.
 Bir ihtiyarlığa uğradım. Sanki üzerinden hiç kalkmayacak gibidir.
 Vuslat gecelerinin evvelini ve sonunu şikayet ediyorum.
 Gazel dinlerken âşıkın rengi sararır.
 Eğer sitemim size dönerse,
 Yaşamak bana helal olsun ve devam etsin.
 Maruz kaldığım şeylerden ötürü hiç aldırış etmiyorum.
 Ben mal ve aileye de ilgi duymuyorum.»

Sûfiler âdet üzere harekete geçtiler. Aralarında Ahmed er-Razî adında biri vecde geldi, bayılıp yere düştü. Onu kımıldattıklarında ölmüş olduğunu gördüler. İbn Sâî'nin ifadesine göre o, salih bir kişi olup Şeyhü's-Şüyûh Sadr Abdurrahim'in arkadaşıydı. İnsanlar onun cenazesine katıldılar ve Bâb-ı İbrîz mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN ALTIYÜZÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBÜ'L-KASIM BAHÂEDDİN

Hafız İbn Hafız Ebü'l-Kasım Ali b. Hibetullah b. Asâkir. Hicretin 527. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis dinletti. Birçok hadis üstadına babasıyla birlikte gitti. Babasının tarihini iki kez kendi el yazısıyla çoğalttı. Çok hadis yazdı, dinledi ve birçok kitap tasnif etti. Babasının yerine Emevî Camii'nde hadis okumağa başladı. Dârü'l-Hadis en-Nuriye'de de hadis okudu. Bu sene safer ayının sekizinde perşembe günü vefat etti. İkindiden sonra Hazire dışındaki sahabiler mezarının doğusunda Babü's-Sağîr mezarlığında bulunan babasının mezarına defnedidi.

HAFİZ ABDÜLGANİ EL-MAKDİSÎ

Abdülganî b. Abdülvâhid b. Ali b. Sürûr Hafız Ebu Muhammed el-Makdisî. Meşhur tasnif eserlerin sahibidir. el-Kemâl fî Esmâî'r-Rical Ahkâmu'l-Kübrâ ve's-Suğrâ gibi eserleri vardır. Hicretin 541. senesinin rebiyülahir ayında Cemail'de doğdu. Amcaları İmam Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Kudame el-Makdisî ile Şeyh Ebu Ömer'den dörder ay daha büyüktür. Amcaları aileleriyle birlikte Kudüs'ten Dımaşk'a gelmişlerdi. Önceleri şarkî kapısının dışında bulunan Mescid-i Ebu Salih'e yerleşmişler, sonra Kasyun dağı eteklerine taşınmışlardı. Salihîye mahallesi, onların oraya yerleşmesiyle tanınmıştır. Bu sebeple de o mahalleye Sâlihîye adı verilmiştir. Onlar Deyr'e yerleştiler. Hafız Abdülganî Kur'an okudu, hadis dinledi. Hicretin 560. senesinde Muvaffak'la birlikte Bağdat'a taşındı. Şeyh Abdülkadir onları kendi medresesine

yerleştirdi. Başkalarının o medresede kalmalarına müśâde etmezdi, ama onlarda hayır, asalet ve salihlik emarelerini gördüğü için onlara ikramda bulundu. Ders verdi. İkisinin oraya gelişinden elli gece sonra Şeyh Abdülkadir vefat etti. Allah rahmet etsin.

Abdülğani hadise meyilliydi. Hadis ricalinin adlarına merak salardı. Muvaffak ise fıkha meyilli idi. Her ikisi de Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzi'den ve Şeyh Ebü'l-Feth b. Mina'dan ders aldılar. Dört sene sonra Dimaşk'a gittiler. Bilâhere Abdülğani, Mısır ve İskenderiye'ye gitti. Sonra Dimaşk'a döndü. Daha sonra Cezîre'ye ve Bağdat'a gitti. Oradan da İsfahan'a göçtü. Orada çok hadis dinledi. Hafız Ebu Nuaym'ın sahabî adlarıyla ilgili bir tasnif eseri üzerinde durdu.

Ebu Nuaym'ın kendi el yazısıyla yazmış olduğu o eser, benim yanımda mevcuttur. Ebu Nuaym'ın bu eserini kritiğe tâbi tuttu, 190 yerinde kusur tesbit etti. Benü'l-Hocendi buna çok kızdılar ve kendisine düşman oldular. Bu nedenle onu bir çarşafa bürüyerek gizlice şehirden çıkardılar. Musul'a uğradı. Orada Ukaylî'nin Cerh ve Ta'dil adlı kitabının varlığını duydu. Ebu Hanife'yi eleştirdiğinden ötürü Hanefiler ona cephe aldılar. Kendisine bir zarar gelmesinden korkarak Musul'dan ayrıldı. Dimaşk'a varınca orada Dimaşk Camii'nde cuma namazından sonra Hanbelîler revakında hadis okumağa başladı. Halkın bir kısmı onun yanında, bir kısmı da karşısında yer aldı. Yufka yürekli, sulu gözlü bir kimseydi. Çok çabuk ağlardı. Halk onu hüsnü kabul ile karşıladı. Ancak Benü Zekî, Doleî ve Hanbelîler'in bir kısmıyla Şafîiler'in önde gelenleri ve Dimaşk'ın büyük şahsiyetleri onu kıskandılar. Nâsih el-Hanbelî'yi ona karşı çıkardılar. Nâsih de, Nesr kubbesinin altında konuşmağa başladı. Nâsih'e, onun verdiğı dersler anlaşılmasın diye elinden geldiğı kadar yüksek sesle konuşmasını emrettiler. Bu durum karşısında Hafız Abdülğani ögle namazından sonraki derslerini ikindiden sonraya aldı. Bir gün kürsüde akidesini anlatırken Kad İbn Zekî ve Ziyaeddin ed-Doleî ona hücum ettiler. Hicretin 595. senesinin zilkade ayının yirmidördünde pazartesi günü kalede onun için bir meclis düzenlediler. Yükselme ve inme (ulûv ve nûzül) meselesiyle, harf ve ses meseleleri üzerinde onunla konuştular. Konuşma uzadı. Ancak Hafız Abdülğani çeşitli delillerle onları mağlup edince kale naibi Bergûş ona; «Bütün bunlar sapıklıkta da sen mi haktasın?!» diye sordu. O da evet cevabını verince Bergûş öfkeleni ve şehri terketmesini emretti. O da üç gün sonra şehri terkedip Baalbek'e, sonra da Kahire'ye gitti. Tomanîler onu barındırdılar. O da Kahire'de hadis okumağa başladı. Bu nedenle Mısır'daki fakihler de ona cephe aldılar. Vezir Safiyyüddin b. Şükr'e mektup yazdılar, şikâyetçi olduklarını bildirdiler. Vezir de onun Mağrib'e sürgün edilmesine karar verdi. Ancak bu kararnamenin ilgili mercilere ulaşmasından

önce bu sene rebiyülevvel ayının yirmüçünde pazartesi günü Hafız Abdülğanî elli yedi yaşında vefat etti. Kurâfe mezarlığında Şeyh Amr b. Merzûk'un mezarının yanına defnedildi. Allah ikisine de rahmet etsin.

Sibt dediki: Hafız Abdülğanî; takvalı, zahid ve abid bir kimseydi. Her gün İmam Ahmed'in virdi gibi 300 rekat namaz kıları. Gecelerini namazla, gündüzlerini de yıl boyu oruçla geçirirdi. Cömert ve âlicenap bir kimseydi. Kendi şahsı için mal biriktirmezdi. Kimsenin görmediği şekilde dullara ve öksüzlere sadaka dağıtırdı. Elbisesini yamar ve yenisini almazdı. Kitapları fazlaca mütalaa ettiğinden ve ağladığından gözleri zayıflamıştı. Hadis ve hafızlık alanında zamanının yegane âlimiydi. Şeyhimiz Hafız Ebü'l-Haccac el-Mizzî, onun Kütüb-i Sitte'deki hadis ricaliyle ilgili el-Kemal fî Esmâi'r-Rical adlı eserini tehzib etmiş, birçok yerini düzeltilmiş, 1.000 kadar hatasını da tashih etmiştir. İmam Mizzî, tartışılmaz bir âlim ve otoriteydi. Onun Tehzib adlı eseri gibi önceleri bir eser yazılamadığı gibi sonraları da yazılamamıştır. Allah ona ve hafız Abdülğanî'ye rahmet etsin. İkisi de kendi zamanlarında hadis ricali, hadis hıfzı, rivayeti ve anlatımı hususunda nadir insanlardandı. Onları çekemeyenler olmuştur. Çekemeyen kişi iflah olmaz ve amacına da asla ulaşamaz.

EBÜ'L-FÜTÜH ES'AD B. MAHMUD EL-İCLÎ

Tetimetü't-Tetimme adlı eserin sahibidir. Asıl adı Es'ad b. Ebi'l-Fadl b. Mahmud b. Halef el-İclî'dir. Şafîi fakihi olup vâizdir ve İsfahanlıdır. Müntehâbüddin lakabını taşır. Hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Hadiste ve fıkıhta yüksek derecelere ulaştı. Ebu Sa'd el-Herevî'nin Tetimetü't-Tetimme adlı eserini tasnif etti. Zahid ve âbid bir kimseydi. Şerhü'l-Müşkilâti'l-Vasît ve'l-Veciz adlı eseri vardır. Bu senenin safer ayında vefat etti.

ŞAİR BENANÎ

Ebu Abdillâh Muhammed b. Mihnâ. Benanî adıyla meşhur bir şairdir. Halifeleri, vezirleri ve diğerlerini methetti. Methiye yazarak ömrünü tüketti. Methiyelerle büyüdü. Yaşı ilerledi. Şiiri zarif ve ince manalar taşır. Şöyle ki:

«Aşka müptela olanı gördüğünde onu aşktan men etmen,
Başkalarını da heva ve hevесе düşkün gördüğünde protesto etmen
zulümdür.

Ey aşkı kınayan kişi! Şayet sen aşka müptela olsaydın,
Kahrolası yanağa ve şakaklara bağlansaydın, sen de onu sitemle
karşılardın.

Gözlerindeki büyüye feda olsun canım.

O beni öldürmeğe yelteniyor, ben ise onu nasıl büyüleyebileceğime çalışıyorum.

Geceleyin uykuda vaktim onunla geçiyor.

Sabaha dek onun yüzünden uykularım kaçıyor.

Buna rağmen o beni unutuyor, onu hep ben anıyorum.»

EBU SAİD HASAN B. HÂLİD

Hasan b. Halid b. Mübarek en-Nasranî el-Mardinî. Vâhid lakabını taşırdı. Gençliğinde önceki nesillerin tarihi ve ilmiyle uğraştı. Bu alanda merhaleler katetti. İnce manalar içeren şiirler yazmakta ustaydı. Şiirlerinden biri şudur:

«Bana parmak uçlarıyla yazılmış bir mektup geldi.

O mektupta denizler gibi feyiz vardı.

Hayret ediyorum. Onun sayfasının üst tarafına gözüm takıldı.

Artık on parmağım ile onu tuttum, bırakamaz oldum.»

Şu şiir de ona aittir:

«Şakakları, onun yanaklarının rengini etkilemiştir.

Yanakları camın arkasındaki gölge gibi görünür olmuştur.

Rum askerlerini rüzgarlar önünde dağılmış gibi görürsün.

Sanki savaş gününe doğru koşan bir toplulukturlar.

Yoksa sabah, karanlık geceyi üzerlerine bir kuşak gibi mi geçirmiştir?

Sanki siyah abanozu fil dişi bir sayfa üzerine geçirmiştir.

Şakakları, yanağındaki gülü kışkandılar.

Bu nedenle saçlarıyla yanaklarının üzerindeki gülü kuşattılar.»

IRAKÎ MUHAMMED B. IRAKÎ

Rükneddin Ebü'l-Fadl el-Kazvinî. Aslen Kazvinlidir. Sonraları Hemedan'a yerleşmiştir. Tavusî adıyla meşhur olmuştur. Münazara ve cedel ilminde yüksek merhaleler katetmiştir. Bu ilmi Radiyyüddin Nisaburî el-Hanefî'den öğrenmiştir. Bu konuda üç talik tasnif etmiştir. İbn Hallikan dediki: Bu tâliklerin en güzeli, ortanca olanıdır. Hemedan'dan ziyaretine gelinirdi. Hacıplerden biri onun için Hacıbiye medresesini yaptırmıştır. Bir rivayette anlatıldığına göre Irakî Muhammed, Tabîfler'den Tavus b. Keysan'ın soyundan gelmektedir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZBİRİNCİ SENESİ

Bu sene halife, oğlu Muhammed Zâhir'i -adına onyedi sene müddetle hutbe okuttuktan sonra- veliahdlıktan azletti. Yerine diğer oğlu Ali'yi veliahd olarak atadı. Ali de kısa bir süre sonra vefat edince veliahdlık tekrar Muhammed Zahir'e döndü. Babası Nasır'dan sonra- hicretin 623. senesi olaylarından bahsedilirken de anlatılacağı gibi- onun halifeliğine beyat edildi.

Bu sene hilafet sarayının silah deposunda büyük bir yangın çıktı. Bu yüzden bir çok silah, eşya ve mesken yandı. Bunların kıymeti yaklaşık 4.000.000 dinardı. Bu yangın haberi halka yayıldı. Diğer ülkelerdeki hükümdarlar bunun üzerine halifeye, kaybetmiş olduğu silahların yerini tutması için hediye silahlar gönderdiler. Böylece halife eskisinden daha çok silaha sahip oldu.

Bu sene Gürcüler İslâm beldelerinde fesat çıkardılar. Halkın bir kısmını öldürüp, bir kısmını esir aldılar.

Bu sene Mekke valisi Katâde el-Hüseyî ile Medine valisi Sâlim b. Kâsım el-Hüseyî arasında savaş çıktı. Mekke valisi Medine'ye hücum etti ve vali Sâlim'i şehirde kuşatma altına aldı. Sâlim de Hücre-i Nebvîye yanında namaz kıldıkta sonra Allah'tan kendisine zafer ihsan etmesini diledi ve Katâde'ye karşı geldi. Onunla savaştı. Onu mağlup etti. Peşine düşüp Mekke'ye kadar kovaladı ve Mekke'de onu kuşatma altına aldı.

Sonra Katâde, Sâlim'in komutanlarına haber salarak onları Sâlim'e karşı kışkırttı. Onlarda itaatsizlik ettiler. Bunun üzerine Sâlim, sâlimen Medine'ye döndü.

Bu sene Gıyaseddin b. Kılıç Arslan b. Mes'ud b. Kılıç, Rum beldelelerine sahip oldu, oraları kardeşinin oğlunun elinden aldı. Kendisi orada otoritesini kurdu. Şânı yüceldi. Kuvveti arttı. Askerleri çoğaldı. Emirler ve çevre hükümdarları ona itaatlerini arz ettiler. Efdal b. Selahaddin Samsat'ta onun adına hutbe okuttu. Hizmetine girdiğini arz etmek için yanına gitti.

Bu sene Bağdat'ta bir adam Dicle'ye atladı. Elbiselerini kölesine verdi. Yüzmeğe başladı, ancak suda boğuldu. Sarığına bir pusulaya rastlandı. Pusulada şu beyitler yazılıydı:

«Ey insanlar benim ulaşmak istediğim bir emelim vardı,
Ancak ecelim buna mani oldu.
Hayatında amel yapma imkânını bulan herkes.
Rabbine karşı gelmekten sakınıp takvalı olsun.
Herkesin intikal edeceği bir evin avlusunda.
Sadece ben duruyor değilim.»

HİCRETİN ALTIYÜZBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBÜ'L-HASAN ALİ B. ANTER B. SÂBİT EL-HÜLLÎ

Şemîm adıyla meşhur olmuştur. Edebiyatçı, lûgatçı ve şair bir alimdi. Hamaset şiirleri derlemişti, bu derlemesini Ebu Temam'ın hamaset şiirlerinden üstün tutardı. Şarapla ilgili şiirleri de vardı, bunların Ebu Nüvas'ın şiirlerinden daha sağlam ve güzel olduğunu iddia ederdi. Zeyl adlı eserde Ebu Şâme: «Dinî yönü zayıf, ahmak, akılsız ve geveze bir kimseydi. Hamaset şiirleri ve risaleleri vardır» demiştir. İbn es-Saî dediki: «Ebü'l-Hasan Ali b. Anter Bağdat'a geldi. İbn Haşşap'tan nahiv dersleri aldı. Epey nahiv ilmi tahsil etti. Lûgat ve Arap şiirlerini de öğrendi. Sonra Musul'da ikamete başladı ve nihayet orada vefat etti.» Şiirlerinden biri şudur:

«Vahşi sığırın gözlerine sakın göz atma,
Çünkü insanın ölümü emeller içindedir.
Nice bakış vardır ki insanı anında helâk eder.
Nice el de vardır ki savaş anında öpülür.
Düşündüm, ama teslim olmayı kabullenmedim.
Selam ve tebrik zincirleri tuzakçı filidir.»

Onun cinaslı şöyle bir şiiri de vardır:

«Keşke uzun süre Şam'da kalsaydın, iyiliklerini görseydin.
Onun iyiliklerinin bir kısmı beni Bağdat'a döndürdü.
Onun toprağının misk kokuları zaman boyu beni orada ikamet ettirir mi sanıyorsun?

Gözlerinin nuru bana orada kalacak bir mevkî göstermiştir.»
Onun içkiye ve diğer şeylere dair şiirleri de vardır.

EBU NASR MUHAMMED B. SADULLAH

Ebu Nasr Muhammed b. Sadullah b. Nasr b. Saîd el-Ertahî. Cömert, güzel ve övgüye layık bir kimseydi. Hanbeli mezhebine mensup, aynı zamanda şair ve vaiz bir kişiydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Yiğidin nefsi salih olursa, hâli düzelirse,
Arzulara ulaşması daha mümkün olur.
Sözlerini düzelttiğini görürsen,
Onun yüksekliklere ulaşması daha güçlü olur.
Nefse eğlence ve heves veren kimsenin hali perişan olursa,
Mezarında kemikleri çürütürken de o kendini boşa vermiş olur.»

EBÜ'L-ABBAS AHMED B. MES'ÜD

Ahmed b. Mes'ud b. Muhammed el-Kurtubî el-Hazrecî. Tefsir, fıkıh, hesap, feraiz, nahiv, lûgat, aruz ve tıpta önderdi. Bu alanlarda güzel tasnifleri vardı. İnce manalar içeren şiirlerinden biri şudur:

«Bahçelerdeki parlaklık ve çiçek revnakı, onun yanaklarında vardır.

Bunda da hayret verici bir mana görülür.

Bundan daha hayret verici bir şey varki, ben,

Taşınması çok zor bir hâl ve tavır içinde bulunmaktayım.»

EBÜ'L-FİDÂ İSMAİL B. BERTAİS ES-SİNCARİ

Sincar valisi İmadüddin Zengî b. Mevdûd'un azatlısıdır. Yakışıklı, nazmı güzel, edebî bilgisi çok olan bir askerdi. Eşref Musa b. Âdil'e, -kardeşî Yusuf'un vefatı nedeniyle taziyet için- şu şiiri yazıp göndermişti:

«Yüksek şereflerin ve kıymetlerin gözleri yaşardı.

Yüksek mekânlar senin yokluğundan ötürü dümdüz ve kurak hale geldi.

Yusuf'un mezara girdiği günde,

Cömertlik ve iyiliklerde mezara girdiler.

Ölümün pençesi onun ruhunu kabzettiğinde,

Savaş alanında ruhlar da kapılıp götürüldüler.

Zamanın geceleri ona ölüm şerbetini içirdiler.

Savaşta ölüm şerbetinin içildiği bilinmektedir.

Hasret fayda verseydi, işte ey hasret diyorum.

Üzülmek yarar sağlasaydı, işte ey üzüntü diyorum.

Nefsim musibetlere karşı dayanıklı idi.

Ama bu musibeti taşımaya gücüm yetmiyor.»

EBÜ'L-FADL B. İLYAS B. CAMİ EL-ERBİLİ

Nizamiye medresesinde fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Tarihe ve diğer ilimlere dair eserler tasnif etti. Kitabettî's-Şürût alanında eşsiz ve benzersiz yazılar yazan bir katıptı. Faziletli bir kimse olup şiirler yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey kalbimi hastalandıran! Bu küskünlüğünün sonu gelmeyecek mi?

Ey gözlerimi uykudan yoksun bırakan!

Hayalin dahi beni ziyaret etmeyecek mi?

Ey benden haksız yere yüz çevirmekle beni işkenceye maruz bırakan!

Aşk kanununda seni bundan men edecek bir hüküm yok mu?
Sen gurbette yolcuyken günlerini anmağa kalbimi vakfettiğim kişi,
Bu kalb sana mübarek olsun.

Uzaklığımdan ötürü hüzün hep kalbimi işgal etmiş ve ayrılmamıştır.

Ancak kadir olan zât bu dayanıklılığı ve perişanlığımı gidersin.
Ben ölürsem benden size selam olsun.
Allah anılıp tekbir edildiği sürece selamım size olsun.»

EBÜ'S-SAADAT EL-HÜLLÎ

Bağdat'lı bir tüccar olup Rafizî idi. Her cuma günü savaş elbisesini giyer, kapısının arkasında dururdu. Kapısını da açık tutardı. Öte yandan insanlar cuma namazına giderlerdi. Kendisi de Mehdî'ye yardım etmek için kılıcıyla insanlara hücum etmek üzere Samarra'daki yer altında bulunan Sahibü'z-Zaman Muhammed b. Hasan el-Askerî'nin çıkışını beklerdi.

EBU GALİB B. KEMNUNE

Yahudiydi, katipti. O kadar usta bir katipti ki, İbn Mukle'nin yazısını taklid ederdi. Allah lanet etsin. Bu sene Vâsıt matmuresinde öldü. İbn es-Saî kendi tarihinde ondan bahsetmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZİKİNCİ SENESİ

Bu sene Gazne hükümdarı Şihabüddin Muhammed b. Sam el-Gurî ile Cudi dağının hakimleri Benî Boker arasında büyük bir savaş meydana geldi. Benî Boker, İslâm'dan irtidat etmişlerdi. Şihabüddin Muhammed onlarla savaştı. Onları mağlup etti. Onlardan sayılamayacak ve evsafı belirtilemeyecek derecede çok ve kıymetli eşyaları ganimet olarak ele geçirdi. Ancak Benî Boker kabilesinden biri onu gizlice takip etti ve bu sene şaban ayının başında geceleyin yatsıdan sonra onu öldürdü. Allah rahmet etsin. Şihabüddin Muhammed, hükümdarların en iyi muamele edeni, en akıllısı ve savaşta da en sebatkâr olanıydı. Öldürüldüğünde beraberinde Fahreddin er-Razî de vardı. Fahreddin er-Razî, hükümdarın huzurunda oturur, vaaz ve öğüd verirdi. Oturumun sonunda hükümdara «Ey sultan! Saltanatın baki değildir. Razî de baki değildir. Hepimizin dönüşü Allah'adır» derdi. Sultan Şihabüddin Muhammed öldürüldüğünde Sultan'ın hasekilerinden biri onu Sultan'ı öldürmekle itham etti. Razî de bundan korktu ve vezir Müeyyedü'l-Mülk b. Hâce'ye sığındı. Vezir de onu güven bulacağı bir yere gönderdi. Sultan Şihabüddin'in öldürülmesinden sonra Gazne tahtına kölelerinden Tacüddin

geçti. Ondan sonra anlatımı burada uzun sürecek olaylar cereyan etti. Bu olayları İbnü'l-Esir ile İbnü's-Saî detaylı olarak anlatmışlardır.

Bu sene Gürcüler İslâm ülkesine saldırdılar. Ahlat'a kadar geldiler. Kimi insanları öldürdüler, kimini esir aldılar. Savaşçılarla birlikte halk da onlarla savaşmıştı.

Bu sene Erbil valisi Muzafferüddin Kevkerî, Merağa valisiyle birlikte Azerbaycan hükümdarı Ebu Bekir b. Behlül ile savaşmak üzere sefere çıktılar. Çünkü Azerbaycan valisi Ebu Bekir, Gürcüler'le savaşmaktan korkmuş, kendini gece gündüz içkiye vermişti. Ne var ki Muzafferüddin ile Merağa valisi onu yenememişlerdi. Sonra Ebu Bekir Bu sene Gürcü kralının kızıyla evlendi. Onların şerrinden böylece korunmuş oldu.

İbnü'l-Esir şöyle dedi: «Azerbaycan valisi Ebu Bekir, ataların dediği gibi kılıcını kınına soktu, ama penisini dışarı çıkardı.»

Halife bu sene Nusayrüddin Nâsır b. Mehdi Nâsır el-Alevî el-Hasenî'yi vezir tayin etti. Ona vezirlik hil'atı giydirdi. Kapısında namaz vakitlerinde davul çaldırıldı.

Bu sene Ermeni kralı İbn Lavon, Haleb'e hücum etti. Bazı insanları öldürdü, bazılarını da esir aldı. Halkın malını yağmaladı. Melik Zahir Gazi Nâsır ona karşı harekete geçti. İbn Lavon kaçtı. Zahir de İbn Lavon'un yaptırdığı kaleyi yıktı, yerle bir etti.

Bu sene şaban ayında Dımaşk'ın şarkî kapısının yanındaki Bizans köprüsü yıkıldı. Taçları da Emevi Camii'nin tabanına döşendi. Bu iş melik Âdil'in veziri Safiyyüddin b. Şükr'ün nezaretinde yapıldı. Döşeme işi hicretin 604. senesinde tamamlandı.

HİCRETİN ALTIYÜZİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEREFÜDDİN EBÜ'L-HASAN

Asıl adı Ali b. Muhammed b. Ali'dir. Lakabı, Cemâlü'l-İslâm'dır. Şehrezorludur. Humus şehrinde Bu sene vefat etti. Dımaşk'tan Humus'a gelmişti. Daha önce Emینیyye'de müderrislik yapmıştı. Dımaşk Camiinde Berrade karşısında ders verirdi. Mezhepler ve münazara ile ilgili güzel bilgisi vardı.

TAKİ İSA B. YUSUF

Taki İsa b. Yusuf b. Ahmed el-İrakî. Âmâ bir kimseydi. Bu da Emینیyye'de müderrislik yapmıştır. Emینیyye'nin batı minaresinin alt tarafında kalırdı. Yanında kendisine hizmet eden, bir yere gideceği zaman elinden tutup götüreren bir genç vardı. Şeyh Taki İsa'nın bir kaç dirhemi

kaybolmuştu. O da bu paraları yanındaki gencin çaldığını söyledi. Ancak ispatlayamadı. Genç de Şeyh Taki İsa'nın kendisiyle cinsel ilişkide bulunduğu iddiasını öne sürdü. İnsanlar Şeyh Taki İsa'nın parası olmadığını zannediyorlardı. Böylece Şeyh Taki İsa'nın hem parası kayboldu, hem de ırzı lekелendi. Bu sene zilkade ayının yedisinde cuma sabahı camiin batı tarafındaki minaresinin alt tarafında bulunan evinde asılı olarak bulundu. İnsanlar intihar etmiş olduğundan ötürü cenaze namazını kılmağa yanaşmadılar. Şeyh Fahreddin Abdurrahman b. Asakîr öne geçti ve cenaze namazını kıldırdı. Onun öne geçmesi üzerine bazı kişiler de ona uyarak cenaze namazını kıldılar. Ebu Şâme dediki: Onu intihara sürükleyen sebep, parasının kaybolması ve namusuna leke sürülmesiydi. Benim de başımdan buna benzer bir olay geçmişti. Ancak yüce Allah kendi lütfuyla beni ithamlardan korudu. Onun vefatından sonra Eminiyye medresesinde Beytül-mal vekili Cemal el-Mısrî ders vermeğe başladı.

EBU'L-GANÂİM MERKÎ SEHLAR EL-BAĞDADÎ

İzzeddin Necah es-Seray ile birlikte çalışırdı. Çok miktarda mal sahibi oldu. Her kazandığı parayla bir mülk satın alır ve bu mülkünü güvendiği bir arkadaşının adına tapulardı. Can çekiştiği zaman güvendiği arkadaşına, çocuklarını gözetmesini, onların işleriyle ilgilenmesini ve geride bıraktığı mirasından onlara gerekli masrafları yapıp nafakalarını karşılamasını vasiyet etti. Ancak vâsi de kısa bir süre sonra hastalandı. Elinde bulunan mal ve mülkün Ebû'l-Ganâim'in varislerine ait olduğunu bildirmek için şahitleri huzuruna çağırdı. Ancak kendisinin mirasçıları, şahitlerin huzurunda onunla tartıştılar. Bunun yalan olduğunu söylediler. O da kızdığından ötürü kalp sektesi neticesinde öldü. Mirasçıları o mal ve mülke el koydular. Ebû'l-Ganâim'in çocuklarına hiç bir şey vermediler.

EBÜ'L-HASAN ALİ B. SUAD EL-FARİSÎ

Bağdat'ta fıkıh dersleri aldı. Nizamiye'de önce kalfalık, sonra da müderris vekilliği yaptı. Daha sonra halifenin annesinin yaptırdığı medresede bağımsız hoca olarak ders verdi. Bu göreve ek olarak Kadı Ebu Talib el-Buharî'ye vekâlet etmesi de teklif edildi, ancak o bu görevi kabule yanaşmayınca zorlandı. Sonra bu görevi kısa bir süre yürüttü. Bir gün mescide gitti. Başına yünden bir sargı sarmıştı. Vekillere ve ihzarcılara, yanından uzaklaşmalarını emretti. Camide kadı naibliğinden kendini azlettiğini söyledi ve cemaati buna şahit tuttu. Ama müderrisliği devam ettirdi. Allah rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmisinde cuma gecesı vefat etti.

HATUN

Sultan Melikü'l-Muazzam İsa b. Âdil'in annesidir. Vefat edince Kasyun dağı eteklerindeki Medresetü'l-Muazzamiye kubbesinin altına defnedildi.

EMİR MÜCİREDDİN TAŞTEKİN EL-MÜSTENCİDÎ

Hac emiri ve Huzistan ülkesinin lideriydi. Hayırlı, yaşantısı mazbut, ibadeti çok bir alimdi. Aşırı derecede Şif'ydi. Bu sene cemaziyelahir ayının ikisinde Tüster şehrinde vefat etti. Vasiyeti üzerine tabutu Kufe'ye götürüldü ve Ali şehidliğine defnedildi. İbn es-Saî, tarihinde onun biyografisini böyle anlatır.

Zeyl adlı eserde Ebu Şâme'nin anlattığına göre bu zatın asıl adı Taştekin b. Abdullah el-Muktefevî'dir. Hac emirliği yapmıştır. İnsanlara yirmialtı sene müddetle Hac ibadetini eda ettirmiştir. Hicazda kralar gibi muamele görürdü. Vezir İbn Yunus, onun Selahaddin-i Eyyubî ile mektuplaştığını halifeye jurnalleyince, halife onu hapse attı. Ancak sonra bu işin asılsızlığı anlaşılnca halife onu salı verdi ve Huzistan'ı ikta' olarak ona verdi. Hac emirliğine de iade etti. Hülletü's-Şiye mıntıkası onun ikta arazileri idi. Yürekli, cömert, müsamahakâr ve çok az konuşan bir kimseydi. Aradan bir hafta geçtiği halde tek kelime konuşmadığı olmuştur. Yumuşak huylu ve tehammüllü bir kimseydi. Adamın biri nâiblerinden şikâyetçi oldu ve ondan yardım istedi. Ancak adama tek keli-meyle dahi cevap vermeyince yardım isteyen adam ona, «Sen eşsek misin?!» diye sordu. O da «hayır» diye cevap verdi.

İbn Teavizi onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:

«Öyle bir emir ki, ülkeye tayin edilmiştir.

Şikâyetçilere sükûttan başka bir karşılık vermez.

Rütbesi arttıkça Allah bizi alçaltıyor.

Onun aklının zayıflamasıyla bizler karanlıklara düşüyoruz.»

Odacılarından biri yatağını çalmıştı. Görevliler odacıyı sorgulamak istediler. Emir Taştekin, hırsızlığı yaparken o odacıyı görmüştü. Görevlilere şöyle dedi: «Kimseyi cezalandırmayın. Yatağı geri vermeyecek biri, alıp götürmüştür. Yatağı çalarken de ona karşı uykuya dalmayan, gözleri kapanmayan biri onu görmüştür.»

Emir Taştekin doksan yaşına varmıştı. Vakıflara ait bir araziye 300 yıllığına kiralamıştı. Bu işe gülenlerden biri şöyle demişti: «Bu adam ölüme inanmıyor demek. Yaşı doksanı bulmuş ama bir araziye 300 yıllığına kiralyor!» Adamın böyle demesi üzerine orada bulunanlar gülmüşlerdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene şark tarafında Gurlularla Harezmîler arasında uzun savaşlar cereyan etti. Harezmîlerin hükümdarı Harezmşah b. Tekiş, Talikan'da bulunuyordu. Bu sene halife, Bağdat kadılığına Abdullah b. Damiganî'yi atadı.

Bu sene halife, Şeyh Abdülkadir Geylanî'nin oğlu Abdüsselam b. Abdülvehhab'ı fasıklık ve facirliği nedeniyle tutukladı. Kitaplarını ve mallarını yaktı. Çünkü kütüphanesinde felsefecilere ait kitaplarla te'vilata dair kitaplar vardı. Abdüsselam, yoksul düştüğü için halk arasında dilenmeğe başladı. Bu hale gelmesinin sebebi, Ebü'l-Ferec b. Cevzî'ye karşı cephe alma gibi bir hataya düşmesi idi. Çünkü o, vezir İbn Kassab'a, Ebü'l-Ferec b. Cevzî'yi jurnallemiş, nihayet vezir de İbn Cevzî'nin kitaplarının bir kısmını yaktırmış, diğerlerini toplatmıştı. Beş yıl süreyle de Vasıt'a sürgün etmişti.

Halk, Abdülkadir Geylanî'nin oğlu Abdüsselam'ın bu duruma düşmesiyle ilgili olarak şöyle diyordu: «Kur'an ve Allah insanlara yeter. Kötülüğün cezası kötülüktür.»

Sofilerse bu durumla ilgili olarak şöyle diyorlardı: «Tarikat yakalar.»

Tabiplerse bu durumla ilgili olarak «Tabiat denktir» diyorlardı.

Bu sene Haçlılar Humus'a hücum ettiler. Humus valisi Esedüddin Şirkuh onlarla savaştı. Halep valisi Melik Zâhir, Esedüddin'e yardım etti. Böylece Cenâb-ı Allah Haçlıların şerrini geri püskürttü.

Bu sene Bağdat'ta iki genç içki sofrasına oturdular. Sarhoş olduktan sonra biri diğerini bıçaklayıp öldürdü ve kaçtı, sonra yakalandı, o da öldürüldü. Üzerinde iki beytin yazılı olduğu bir kağıt bulundu. Bu kağıdın kefenine sokulmasını istemişti. Kağıtta şunlar yazılıydı:

«Kerem sahibi cömert zatına azıksız olarak geldim,
Kalb-i selimle işlenmiş güzel ameller gibi azığım yoktur.
Geliş eğer kerem sahibi bir cömerdin yanına ise,
Bu geliş için azık hazırlamak, ona karşı kötü zan beslemek olur.»

HİCRETİN ALTIYÜZÜÇÜNCÜ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

FAKİH EBU MANSUR

Abdurrahman b. Hüseyin b. Numan en-Nübelî. Zekâ, fazilet, akıl, ahlakî olgunluk ve ilmf üstünlüğü nedeniyle Kadı Şüreyh lakabını almıştır. Kendi memleketinin kadılığına atandı. Sonra Bağdat'a geldi. Büyük makamlara atanması teklif edildi. Ama kendisi kabul etmedi.

Emir Taştekin, yanında katiplik yapması için ona yemin verdirdi, o da yirmi sene müddetle onun yanında katip olarak çalıştı. Sonra Vezir İbn Mehdî, onu Mehdî'ye jurnalledi. Mehdî de onu Taştekin'in konağında hapsedti ve bu sene ölünceye kadar o konakta mahpus kaldı. Onu jurnalleyen vezir de kısa bir süre sonra hapse atıldı. Nitekim bu durum; «Eden bulur.» sözünün tecellisidir.

ŞEYH ABDÜLKADİR GEYLANÎ'NİN OĞLU ABDÜRREZZAK

Güvenilir, âbid, zahid, takvalı bir kimseydi. Abdülkadir Geylanî'nin oğulları arasında ondan daha hayırlı bir kimse yoktu. Kardeşlerinin atandıkları yüksek makamlara iltifat etmedi. Aksine az şeyle yetindi. Ahirete yöneldi. Çok hadis dinledi ve rivayet etti.

EBÜ'L-HAZM MEKKÎ B. ZİYAN

Ebü'l-Hazm Mekkî b. Zıyan b. Şebbe b. Salih el-Maksinî. Maksin, Sincar vilayetinin kazalarındandır. Aslen Maksinlidir, ama sonra Mısır'a gelip yerleşmiştir. Nahivci idi. Sonra Bağdat'a gitti. Ali b. Haşşab ile İbn Kassar ve Kemal el-Enbarî'den ders aldı. Sonra Şam'a geldi. Aralarında Şeyh Alemüddin es-Sehavî ile başkalarının da bulunduğu birçok kimse onun ilminden yararlandı. Kendisi amâ bir kimseydi. Ediblik ve âmalık gibi müşterek kaderi paylaştıklarından ötürü Ebü'l-Alâ el-Mearrî'ye aşırı derecede sevgi besler ve bağlılık gösterirdi. Ebü'l-Hazm'ın şiirlerinden biri şudur:

«Azığı elde etmek için bir aracıya ihtiyaç duyulursa,

Gözün aydınlansın ve istediğini elde etmiş olasın diye sakın o azığı kabul etme.

Bir defa sakın o azığı kabul etme.

Bir defa minnet eden bir adamın vereceği azık reddedilirse,

İki kez minnet edecek bir adamın vereceği azık haydi haydi reddedilmelidir.»

Şu şiirde Ebü'l-Hazm'a aittir:

«Yumuşak tenli o dilbere nefsim feda olsun.

Ayrılışımız esnasında bize gerçeği söyledi.

Bir kimse birini sever de o sevdiği,

Vedalaşarak onu öldürmek isterse biz de onunla vedalaşırız.»

HADİM İKBAL

Asıl adı Cemaleddin'dir. Sultan Selahaddin'in hizmetçilerinden-dir. Şafîler ve Hanefiler için İkbaliye külliyelerini vakfetti ve oraları

medrese haline getirdi. Bu medreselerin varlıklarını devam ettirebilmeleri için de Şafîler için büyük bir vakıf, Hanefîler için de küçük bir vakıf tesis etti. Vakfın üçte biri onun üzerineydi. Hadim İkbâl bu sene Kuddüs'de vefat etti.

HİCRETİN ALTIYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene hacılar Irak'a döndüler. Sadr Cihan el-Buharî el-Hanefî'den gördükleri eziyetten ötürü halifeye şikayette bulundular. Sadr Cihan, elçi olarak Bağdat'a gelmiş, halife onun için karşılama törenleri düzenlemişti. Sadr Cihan, bu sene Hacc'a gitti. Hacıların yolda azık ve erzaklarını kıstı. Bu nedenle Irak hacılarından 6.000 kişi öldü. Anlatıldığına göre Sadr Cihan, kölelerine emir veriyor, köleleri su kaynaklarına hacılardan önce gidip el koyuyorlar, suları alıp Sadr Cihan'ın çadırının etrafına o Hicaz sıcakları esnasında serpiyorlar ve Sadr Cihan'ın beraberinde getirip de toprağa gömdüğü sebzeleri suyla ıslatıyorlardı, halkı ve yolcuları sudan yoksun bırakıyorlardı. Beyt-i Haram'a ziyaret için giden, Rablerinden lütûf ve rıza talep eden hacı adayları, böylece susuz kalıyorlardı. Hacılar onunla birlikte döndüklerinde halk onu lanetledi. Havas takımı ona iltifat etmedi. Halife ona ikramda bulunmadı ve onu karşılamak için bir tek şahıs dahi göndermedi. Sadr Cihad, Bağdat'tan çıkarken peşine düşen halk onu taşılayıp lanetledi. Ona Sadr Cehennem adını verdiler. Yardımsız ve yalnız kalmaktan Allah'a sığınırız. O'ndan bize daha fazla şefkat ve rahmet göstermesini, kullarını esirgeyip onlara acımasını dileriz. O, ancak merhametli kullarına rahmet eder.

Bu sene halife, veziri İbn Mehdî el-Alevî'yi tutukladı. Çünkü vezirin hilafete karşı kötü niyet beslediği söylenmişti. Bunun başka bir sebebi olduğu da söylenir. Kısaca demek istediğimiz şudur ki: Vezir, Emir Taştekin'in evine hapsedildi ve ölünceye kadar orada mahpus kaldı. Vezir zorba ve inatçı bir kimseydi. Şairin biri onun hakkında şöyle demiştir:

«Dostlarım halifeye deyin ve öğüt verin ki;
Sakınsın ve yapacağı kötülükten uzak dursun.
Vezirin iki emir arasındadır. Onun hakkında ne söylersen o yapılır.
Ey yaratıkların en hayırlısı,
Ona zulmedersen iyiliklerin zayı olur.
Gerçekten halife, Hz. Ali'nin soyundansa,
Bu vezir de hilafete tamah eder.
Ama iddiası gerçek dışı ise,
Onun katında yaptığı şeyler boşa gider.»

Rivayet olunduğuna göre Vezir İbn Mehdî el-Alevî, iffetli bir kimse olup malda mülkte gözü yoktu. Yaşantısı güzel, alâkaları hoştu. Onun durumunu yüce Allah daha iyi bilir.

Bu sene ramazan ayında halife yirmi aş evi açtırdı. Bu aş evlerinde fakir oruçlular, iftar yemeği yiyorlardı. Hergün bu aş evlerinde çok miktarda yemek pişiyor, buraya saf ekmek ve çok miktarda helva getiriliyordu. Bu icraat, Kureyşliler'in hac mevsimindeki rifade görevlerine benzemektedir. Rifade görevini Rasûlullah (s.a.v.)'ın amcası Ebu Talib yürütürdü. Nitekim Hz. Abbas da sikayet (hacılara su temin etme) görevini yürütürdü. Kureyşlilerde elçilik, sancak ve parlamentoyu idare görevi de vardı. Nitekim bu hususlar yerinde anlatılmıştır. Bütün bu görevler tam ve eksiksiz haliyle Abbâsî halifelerine intikal etti.

Bu sene halife, Şeyh Şihabeddin eş-Şehrezorî'yi Silahtar Sungur'la birlikte Melik Âdil'e elçi olarak gönderdi. Bunlar, Melik Âdil'e kıymetli hil'atler, gerdanlık ve bilezikler, ayrıca onun bütün çocuklarına da hil'atler götürdüler.

Bu sene Melik Âdil'in oğlu ve Meyyafarîkin (Silvan) valisi Melik Evhad, Ahlat valisi Şerefüddin Beg Timur'un öldürülmesinden sonra Ahlat'ı zaptetti. Şerefüddin Beg Timur yakışıklı, güzel suretli bir gençti. Kölelerinden Hezardînarî onu öldürmüştü. Sonra Hezardînarî'nin kendisi de öldürülmüş ve Ahlat sahipsiz kalmıştı. Ondan sonra Melik Âdil'in oğlu Melik Evhad orayı zaptetti.

Bu sene Harezmşah Muhammed b. Tekiş, uzun süren savaşıardan sonra Maverâünnehir'i zaptetmişti. Bu savaşıardan birinde başından çok tuhaf şöyle bir olay geçmişti:

Müslümanlar, Harezmşah'ı bırakıp cepheden firar etmişler, Harezmşah'ın yanında az sayıda adamı kalmıştı. Hitay kâfirleri onların bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da esir almışlardı. Harezmşah da esir düşenler arasındaydı. Hitaylı bir asker onu esir aldı, ama onun Harezmşah olduğunu bilmiyordu. Onunla birlikte Mes'ud adında bir emiri de esir almıştı. Bu olay vuku bulup da İslâm askerleri yerlerine döndüklerinde Harezmşah'ı kaybetmişler, birbirleriyle ihtilafa düşerek büyük bir kargaşa meydana getirmişlerdi. Horasan ülkesi tümüyle tedirgin olmuştu. Bazı kimseler Sultan Harezmşah'ın öldürüldüğüne yemin etmişlerdi. Harezmşah ve beraberindeki emir, esir düştiklerinde emir, Harezmşah'a şöyle demişti: «Bundan sonra menfaatimizin gereği olarak sultan ünvanını bir tarafa bırak ve etrafa benim kölem olduğun intibainı ver.» Harezmşah da bu öğüdü kabul etmiş, gerekeni yapmıştı. Sonra o emire bizzat kendisi hizmet etmeğe başlamıştı. Elbiselerini giydiriyor, suyunu içiriyor, yemeğini pişirip önüne koyuyordu. Ona hizmet etmekten hiç bıkmıyordu. Harezmşah ile beraberindeki emiri esir alan Hitaylı asker emire, «Görüyorum ki bu adam (yani Harezmşah) sana

hizmet ediyor, sen kimsin?» diye sormuş, emir de, «Ben Emir Mes'ûd'um. Bu da benim kölemdir» diye cevap verince Hitaylı asker, «Vallahi bizim komutanlar benim bir emiri esir aldığımı bilmeselerdi seni serbest bıraktırdım» demişti. Emir Mes'ûd da «Ben ailemden korkuyorum. Onlar benim öldürüldüğümü sanarak matem tutuyorlar. Eğer bir miktar para karşılığında beni serbest bırakmayı düşünüyorsan, adamlarından birini aileme gönder ki, benim kurtuluş akçemi onlardan alıp sana getirsin» dedi. Hitaylı asker, «olur» diyerek kendi adamlarından birini görevlendirdi. Emir Mes'ûd ona şöyle dedi: «İyi ama benim ailem, senin göndereceğin görevliyi tanımaz. Ama eğer uygun görürsen kendi adamınla birlikte şu kölemi de aileme gönder ki onlara benim hayatta olduğumu müjdelesin. Onlar da kendisini tanısinlar ve kurtuluş akçesini temin etmeğe çalışsinlar.»

Hitaylı asker «olur» dedi. Kendi görevlisini ve emir Mes'ûd'un kölesi olarak bildiği Harezmsşah'ı muhafızlar refakatinde Harezmsşah'ın şehrine gönderdi. Bunlar Harezm'in diyarına vardıklarında Harezmsşah onlardan önce şehire ulaştı. İnsanlar onu görünce çok sevindiler. Ülkenin her tarafında sevinç davulları çalındı. İnsanlara müjde verildi. Harezmsşah sarayına döndü. Tahtına oturdu. Dönüşünden ötürü her tarafta sevinç ve mutluluk görüldü. Öldürüldüğü haberinin yayılması nedeniyle bozulan düzeni düzeltti. İşleri yoluna koydu. Herat'ı kuşattı ve orayı zor kullanarak ele geçirdi.

Harezmsşah'ı esir alan Hitaylı askere gelince o bir gün emir Mes'ûd'a şöyle demişti:

— Duyduğuma göre Harezmsşah öldürülmüş.

— Hayır. O senin esirindi.

— Peki ne diye bana bildirmedin ki onu saygı ve ikram içinde memleketine geri göndereydim?

— Ona bir zarar vermenden korkmuştum.

— Haydi ona birlikte gidelim.

İkisi birlikte Harezmsşah'ın ziyaretine gittiler. Harezmsşah onlara çok ikramda bulundu, iyilik yaptı.

Semer kand valisine gelince, o hainlik yapmış, eline esir düşen Harezmliler'in tümünü öldürmüştü. Öyle ki Harezm'li bir adamı yakalayıp ikiye bölüyor, koyun gövdesi gibi çarşıya pazara asıyordu. Hatta Harezmsşah'ın kızı olan karısını da öldürmeğe niyetlenmiş, sonra onu öldürmekten vaz geçmiş, bir kaleye hapsedip çok eziyetler yapmıştı. Harezmsşah bu durumdan haberdar olunca askerleriyle birlikte üzerine yürümüş, Semer kand'ı kuşatma altına almış, şehri zorla ele geçirmiş ve 200.000 kadar Semer kandlıyı öldürmüştü. Semer kand valisi olan damadını da kaleden indirmiş ve huzurunda eli kolu bağlı vaziyette öldürmüş, geride bir tek çocuğunu dahi hayatta bırakmamıştı. Harezmsşah, o

mintikaların tümünü istila etmiş, Hıtaylarla ve Tatar kralı Güçlükhan'la savaşmıştı. Güçlükhan'ın ülkesi Çinle sınırdışı. Hıtay kralı Harezmsah'a mektup yazarak Tatarlar'a karşı yardım istemiş ve şöyle demişti: «Tatarlar bizi mağlup ettiklerinde senin ülkeneye de saldıracaklar, şöyle ve şöyle yapacaklardır.» Tatarlar da Harezmsah'a mektup yazarak Hıtaylara karşı ondan yardım istemiş, şöyle demişlerdi: «Bunlar hem bizim, hem senin düşmanlarındırlar. Bunlara karşı bizimle birlikte ol.»

Harezmsah da her iki tarafın gönlünü hoş edecek cevaplar yazmıştı. Savaş alanına gelmiş, ama hiç bir tarafa katılmamıştı.

Savaş, Hıtaylar'ın aleyhine sonuçlanmış, çok azı müstesna, askerlerinin çoğu ölmüştü. Tatarlar, Harezmsah'a verdikleri sözü bozmuşlar, muahedeye riayet etmemişler, bu nedenle iki taraf arasında şiddetli bir düşmanlık meydana gelmiş ve iki taraf ilan-ı harp etmişlerdi. Harezmsah, onlardan korkmuş, Güçlükhan'ın onlara komşu olan birçok beldelerini oraları ele geçiremesinler diye tahrip etmişti.

Sonra Cengizhan, Güçlükhan'a hücum etti. Onunla savaşan Güçlükhan, Harezmsah'ı unuttu. Sonra -İnşaallah ileride de anlatacağımız- bazı garip olaylar meydana geldi.

Bu sene Trablus'tan Haçlılar çok defalar gelip Humus taraflarına baskın düzenlediler. Humus valisi Esedüddin Şirkuh onlara karşı diremedi. Halep valisi Zahir ona takviye askerler gönderince Esedüddin, Haçlılar'a karşı kuvvetlendi. Melik Âdil de Müslüman askerleri yanına alarak Mısır'dan yola çıktı. Cezfire ordularına haber saldı. Onlar da Akkâ'da onunla buluştular. Melik Âdil Akkâ'yı kuşatma altına aldı. Çünkü Kıbrıslılar, içinde Müslüman bir cemaatin bulunduğu bir kaç gemiyi İslâm donanmasından gasbetmişlerdi. Yapılan kuşatma neticesinde Akkâ valisi, esirleri geri vermek şartıyla Melik Âdil'den aman ve barış diledi. Melik Âdil onun bu isteğini kabul etti. Sonra yoluna devam etti ve Humus'a yakın Kades gölüne vardı. Oradan Trablus'a geçti. Trablus'ta oniki gün kaldı. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Çok miktarda ganimet elde etti. Nihayet Haçlılar ateşkes meylettiler, ateşkes yapıldı. Sonra Melik Âdil Dımaşk'a döndü.

Bu sene Azerbeycan meliki Emir Nusayrüddin Ebu Bekir b. Behlül, Merağa şehrini ele geçirdi. Çünkü Merağa meliki Kahir ölmüş, yerine küçük oğlu geçmişti. Bu küçük çocuk adına bir hizmetçisi, devlet idaresini sürdürüyordu.

Bu sene zilkade ayı başında Muhiddin Ebu Muhammed Yusuf b. Abdurrahman b. Cevzî, Kadilkudat Ebü'l-Kasım b. Damiganî'nin yanında şehadette bulundu. Kadilkudat Ebü'l-Kasım, onun şehadetini kabul etti ve onu Bağdat'ın iki yakasının muhtesipliğine tayin etti, ona Kuhliye kumaşından yapılmış siyah bir hil'at giydirdi. On gün sonra da vaaz

için babası Ebü'l-Ferec'in yerine Derbû's-Şerif kapısında kürsüye oturdu. Vaazını çok sayıda cemaat dinledi. Dört gün sonra da Ebu Hanife meşhedinde Ziyaeddin Ahmed b. Mes'ud er-Raksanî el-Hanefî ders verdi. Onun dersini ayân ve ekâbir herkes dinledi. Bu sene ramazan ayında halifenin elçileri Melik Âdil'e hil'atler götürdüler. Melik Âdil, oğulları Muazzam ile Eşref ve veziri Safiyyüddin İbn Şükür ile birçok ümera hil'at giydiler. Öğle vakti Babü'l-Hadid'den kaleye girdiler. Vezir ayakta durarak halifenin bu konudaki fermanını okudu. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Bu sene Şerefüddin Abdullah b. Zeynü'l-Kudat Abdurrahman, Dımaşk'taki Revahiye medresesinde ders verdi.

Bu sene Hanbeli mezhebine mensup Şeyh Hayr b. Bağdadî, Şafî mezhebine geçti ve halifenin annesinin yaptırmış olduğu medresede ders verdi. Dersini diğer mezheplere mensup büyükler de dinlediler.

HİCRETİN ALTIYÜZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİR BÜNYAMİN B. ABDULLAH

Halife Nâsır'ın emirlerindendi. Akıl, iffet ve nezahet bakımından önde gelen emirlerdendi. Hristiyan katiplerden biri ona zehir içirdi, o da bu yüzden can verdi. Ona zehir içiren Hristiyan katibin adı İbn Sava idi. Halife bu katili Emir Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Ancak Vezir İbn Mehdî onun için şefaatçi olup şöyle dedi: «Hristiyanlar bunun kurtarılması için 50.000 dinar vermişlerdir.»

Halife de mektubun üst tarafına şöyle bir yazı yazdı:

«Ormanların siyah ejderhasının amacı,

Savaş gününde yağmalamak değil de yağmalanan insandır.»

Halife, katili Bünyamin'in kölelerine teslim etti. Onlar da onu öldürüp yaktılar. Bundan sonra Vezir İbn Mehdî'yi de tutukladı. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır.

HANBEL B. ABDULLAH

Hanbel b. Abdullah b. Ferec b. Saade er-Rusafî el-Hanbelî. Mehdî Camii'nde imamın arkasından tekbirleri yüksek sesle alırdı. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini; İbn Hüseyin, İbn Mezheb, Ebu Mâlik, Abdullah silsilesi ile rivayet etmiştir. Doksan sene yaşamıştır. Bağdat'tan ayrılıp Erbil'e gitmiş, orada hadis rivayet etmiştir. Dımaşk melekleri onu Dımaşk'a davet etmişlerdi. Gidip Dımaşk'ta halka İmam Ahmed'in Müsned'ini okumuştı. Melik Muazzam ona ikramda bulunur, onunla aynı sofrada leziz yemekler yerdî. Hanbel b. Abdullah, fazla

yemek yediğinden ötürü sık sık rahatsızlanıyordu. Çünkü yoksul bir kimse olup daha önceleri Bağdat'ta fakirane bir hayat yaşadığından ve az yemek yediğinden ötürü bağırsakları dardı. Kindî, Melik Muazzam'ın yanına geldiğinde Hanbel'i sorar, Melik Muazzam da; «İşte karnı ağrıyor, çok yemek yemiş» derdi. Kindî de, «Ona mercimek yedir» deyince Melik Muazzam gülerdi. Sonra Melik Muazzam, Hanbel b. Abdullah'a bol miktarda mal ve para verdi ve onu Bağdat'a gönderdi. Hanbel, Bağdat'ta vefat etti. Hicretin 510. senesinde doğmuştu. Beraberinde İbn Taberzed de vardı. Ancak İbn Taberzed ondan sonra bir süre daha yaşamış ve nihayet hicretin 607. senesinde vefat etmişti.

ABDURRAHMAN B. İSA

Abdurrahman b. İsa b. Ebi'l-Hasan el-Mervezî. Vaizdi. Bağdatlıydı. İbn Ebi'l-Vakt'ten ve diğerlerinden hadis dinledi. Cevzî'den vaaz dersleri ve vaaz usulü aldı. Sonra kendine kuruntu vererek İbn Cevzî'ye benzediği kanaatine vardı. Babünnesire halkından bir grup, etrafında toplandı ve vaazlarını dinlemeğe başladı. Ahir ömründe, yetmiş yaşına yaklaşmış iken evlendi. Soğuk bir günde gusûl yaptı. Penisî şişti ve bu sene vefat etti.

EMİR ZEYNEDDİN KARACA ES-SELAHÎ

Serhat valisiydi. Babü's-Sağır'de Zelake kanalı yanında bir evi vardı. Türbesi, Kasyun dağı eteklerinde İbn Temirek'in türbesinin yanında, yol üzerindeki bir kubbenin altındadır. Melik Âdil, onun oğlu Yakub'u Serhat valiliğine atamıştı.

ABDÜLAZİZ ET-TABİB

Ani bir ölümle bu sene vefat etti. Tabib Saadettin el-Eşrefî'nin basıdır. İbn Anfn onun hakkında şöyle demiştir:

«Kaçıyorum. Hatib'in arkasında cemaat yoktur.

Ölüyorum tabib Abdülaziz yoktur.»

AFİF B. ED-DERAHÎ

Emevî Camii'nde garp tarafındaki Hanefî maksuresinin imamı idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin.

EBU MUHAMMED CAFER B. MUHAMMED

Ebu Muhammed Cafer b. Muhammed b. Mahmud b. Hibetullah b. Ahmed b. Yusuf. Erbillidir. Faziletli bir kimse olup birçok ilimlere vakıf-

ta. Şafî fikhını, hesabı, ferâizi, hendeseyi, edebiyatı, nahvi, Kur'an ilimlerini ve daha bir çok ilmi öğrenmişti. Şiirlerinden biri şudur.

«Kaderin getirdiklerini kişi geri çeviremez.

Düşünüldüğü takdirde musibetlerde, ibret alınacak şeyler vardır.

Kaderler geldikten sonra akıl ve görüş, korku ve tedbir onları geri çeviremez. Kişi böylelikle kurtulamaz.

Bütün işlerde sabrı silah olarak kullan.

Hiç bir şeyden ötürü tedirgin olup da sabırsızlanma.

Sabrının sonu, senin için zaferdir.

Bize nice sıkıntılar gelmiştir, ama yüce Allah onları bizden uzaklaştırmıştır.

Sonra da o sıkıntıların yerine kolaylık gelmiştir.

Kişi hiç bir zaman Allah'ın yardımından ümid kesmesin.

O'nun yardımından ancak kâfir topluluk ümid keser.

Ben biliyorum ki zaman dönerlidir.

Zamanın iki gününden birinde güven, diğerinde de tehlike vardır.»

HİCRETİN ALTIYÜZBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene muharrem ayında, halife Nâsır Lidinillah'ın Bağdat'ın batı yakasında yolcular ve hacılar için yaptırdığı aş evinin inşaatı tamamlandı. Buraya uğrayan hacılar ve yolcular, kaldıkları sürece konuk edilecekler, yola çıkmak istedikleri zaman da kendilerine azık, giysi ve bir de dinar verilecekti. Allah, Nâsır Lidinillah'ın hayrını kabul etsin. Ona hayır mükâfat versin.

Bu sene Ebü'l-Hattab b. Dihye el-Kelbî, Irak seferinden döndü. Dönüşünde Şam'a uğradı. Vezir Safi'nin meclisinde lügat ve hadis alimi Şeyh Taceddin Ebü'l-Yümn el-Kindî ile buluştu. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, söz arasında şefaât hadisini okudu. Nihayet İbrahim Peygamberin şu sözüne gelip durdu:

«Ben gerilerden gerilerden bir halil (dost) idim.»

Burada iki kez tekrarlanan verâ kelimesinin sonunu fetha ile telaffuz edince, Kindî bu kelimenin ötre ile telaffuz edilmesi gerektiğini söyledi. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, Vezir İbn Şükr'e «Bu kim oluyor?» diye sorunca vezir de, «Bu, Ebü'l-Yümn el-Kindî'dir» diye cevap verdi. Ebü'l-Hattab İbn Dihye, ağzı bozuk ve cüretli bir kimse olduğu için Ebü'l-Yümn'e kötü sözler sarfedince Kindî ona hitaben, «Bu uluyan bir köpektir! Diğer köpekler gibi uluyor» diye karşılık verdi.

Ebu Şâme dedi ki: «Yukarıdaki hadiste geçen verâ kelimesinin sonu hem ötreli, hem de fethalı şekilde rivayet edilmiştir. Bu kelimenin kesreli okunduğu da gelen rivayetler arasındadır.»

Bu sene Harran hatibi Fahreddin b. Teymiye hac dönüşünde Bağdat'a uğradı. Bab-ı Bedir'de Muhiddin Yusuf b. Cevzî'nin mekânında vaz verdi. Konuşması arasında şöyle dedi:

«Üç yaşına girmiş deve yavrusu gücünü toparlamış olsa bile, Yaşlı ve güçlü develere saldıramaz.»

Böyle demekle İbnü'l-Cevzî'ye sataşmak istemişti. Çünkü İbnü'l-Cevzî yirmibeş yaşında vaizlik yapan bir gençti. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene muharrem ayının dokuzunda cuma günü Haçlı bir köle, Maksure kapısından Dımaşk Camii'ne sarhoş vaziyette girdi. Elinde yalın kılıcı vardı. Cemaat de oturmuş, sabah namazının kılınmasını bekliyorlardı. Cemaate saldırdı. İki ya da üç kişiyi öldürdü. Minberi kılıcıyla kırıp parçaladı. Yakalanıp akıl hastahanesine götürüldü. Sonra aynı günde Lebbadin köprüsünde idam edildi.

Bu sene Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî Dımaşk'tan Melik Âdil'in hediyeleriyle Bağdat'a döndü. Askerler onu karşıladılar. Yanında kendi şahsı için getirdiği çok miktarda mal ve para vardı. Daha önce yoksul ve zahid bir kimseydi. Döndükten sonra vaizlikten men edildi. İdaresini yürüttüğü hankâh elinden alındı. Kendi mal ve parasıyla uğraştı. Paralarını ve mallarını yoksullara ve düşkünlere dağıtmağa başladı. Böylece bir çok insanın malf durumu düzeldi. Muhyiddin İbn Cevzî vaaz verirken onun hakkında şöyle demişti:

«Adamın ihtiyacı yok. Haksız yere mal elde ediyor. Ama bu malları hak edenlere dağıtıyor. Eğer o malları almasaydı, olmasından daha iyi olurdu. Ancak o böyle yapmakla kendi mertebesini yüceltmek istiyor. Oysa bu malları almayıp dağıtmasaydı ve eski haline dönseydi, daha iyi olurdu. Kul, dünyadan sakınmalıdır. Çünkü dünya aldatıcıdır. İnsanı köleleştiren birşeydir. Büyük alimleri ve abidleri dahi esaret pençesine düşürür.»

Böyle diyen Muhyiddin İbn Cevzî daha sonra Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî'nin durumuna göre daha şiddetli bir duruma düşmüştü.

Bu sene Haçlılar, Humus'a hücum ettiler. Asi nehrinin üzerindeki Adve köprüsünden geçtiler. Askerler onların geldiklerini görünce peşlerine düştüler. Onları kovaladılar. Haçlılar da korkularından kaçtılar. Müslümanlar onlardan çoğunu öldürdüler. Bol miktarda mallarını da ganimet olarak ele geçirdiler. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Cezîre valisi Melik Sencerşah b. Gazî b. Mevdûd b. Zengî b. Aksungur el-Atabeg'i öldürüldü. Mısır valisi Nureddin'in amcasının oğluydu. İnsanların en kötü kalplisi ve yaşantısı en bozuk olanıydı. Onu, oğlu Gazi öldürmüştü. Sarhoş vaziyette helaya girmiş, oğlu da gidip onu ondört bıçak darbesiyle öldürmüş, sonra da boğazlamıştı. Bunu, ondan sonra tahtını ele geçirmek amacıyla yapmıştı, ama Cenâb-ı Allah Gazi'yi de tahttan yoksun bırakmıştı. Sencerşah'ın Gazi tarafından

öldürülmesinden sonra diğer oğlu Mahmud'a hükümdarlık beyatı yapıldı. Katil Gazi yakalanıp aynı günde öldürüldü. Allah onu hem hayat-tan, hem de tahttan yoksun bıraktı, ama Cenâb-ı Allah böylece Müslü-manları onun babasının zalimliğinden, zorbalığından ve fasıklığından kurtarıp rahata kavuşturmuş oldu.

HİCRETİN ALTIYÜZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBÜ'L-FETH MUHAMMED B. AHMED B. BAHTİYAR

Ebü'l-Feth Muhammed b. Ahmed b. Bahtiyar b. Ali. Vasıtlıydı İbn Senday adıyla meşhur olmuştur. Ahmed b. Husayn'dan Müsned'i en son rivayet edendir. Fıkıh, kadılık ve dindarlıkta meşhur bir aileden gelme-dir. Güvenilir, adaletli ve takvalı bir kimseydi. Nakilde sağlamdı. İrtica-len okuduğu şiirlerden biri şudur:

«Güneşin doğduğu yer, Leyla'nın berisinde olsaydı.
Leyla, batarken güneşin arkasında olsaydı.
Kendi kendime «ona kavuşmayı bekle» derdim.
Ölüm de bana derdi ki: «Leyla'ya kavuşmak yakındır.»

MISIR KADİLKUDATI

Asıl adı Sadreddin Abdülmelik b. Derbas el-Mardinî el-Kürdf'dir. Bu sene vefat etmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZALTINCI SENESİ

Bu sene muharrem ayında Hanefîlerin şeyhi Necmeddin Halil, me-lik Âdil'in elçisi olarak Dimaşk'tan bir çok hediyelerle Bağdat'a geldi. Öksüzlerle delilerin mallarına zekât düşüp düşmeyeceği konusunda Nizamiye şeyhi Mecdüddin Yahya b. er-Rebî ile münazara yaptı. Hane-filerin şeyhi Necmeddin bu mallara zekat düşmeyeceği konusunda delil ileri sürmeğe başlayınca Şafîîlerin temsilcisi olan Mecdüddin Yahya ona karşı deliller ileri sürerek itirazda bulundu. İki taraf da güzel delil-ler ileri sürmüşlerdi. Sonra Hanefîlerin şeyhine ve arkadaşlarına elçilik nedeniyle hil'at giydirildi. Münazara, vezir naibi İbn Şükr'ün huzurun-da yapılmıştı.

Bu sene cemaziyelahir ayının beşinde cumartesi günü Dimaşk'taki Şafîîlerin reisi Cemal Yunus b. Bedran, yine Melik Âdil'in elçisi olarak Bağdat'a geldi. Hâcibü'l-Hüccab'la birlikte askerler onu karşıladılar.

Onunla birlikte Erbil valisi Muzafferüddin Kevkerî'nin kardeşinin oğlu da gelmişti. Elçi olarak gelişi, Erbil valisinin yaptıklarından ötürü hali-feden özür dilemek ve onun affını istemek amacını taşıyordu. Bu isteği kabul edildi.

Bu sene Melik Âdil, Habur ve Nusaybin şehirlerini ele geçirdi ve bir süre Sincar şehrini kuşatma altında tuttu. Ancak şehri ele geçiremedi. Sonra Sincar valisiyle barış yaparak geri döndü.

HİCRETİN ALTYÜZALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADI ESAD B. MEMATİ

Ebü'l-Mekarim Esad b. Hatir Ebu Said Mühezzeb b. Mina b. Zekeri-ya Es'ad b. Mematî b. Ebi Kudame b. Ebi Melih. Mısırlıydı. Katip ve şair-di. Sultan Selahaddin'in iktidarı zamanında Müslüman oldu. Bir süre Mısır'da divan başkanlığı yaptı.

İbn Hallikan dedi ki: «Onun bir çok faziletleri ve tasnif eserleri var-dır. Sultan Selahaddin'in hayatını, Kelile ve Dimne'yi manzum olarak yazdı. Bir şiir divanı da vardır. İbn Şükr vezirliğe atanınca Kadı Es'ad ondan korkup Haleb'e kaçtı. Orada altmışiki yaşındayken bu sene vefat etti.»

Dimaşk'tayken onu ziyaret eden bir hastalığı nedeniyle şöyle bir şiir yazmıştır:

«İki nehirden bahsetti bana.

Oysa yeryüzünde o iki nehirden ebediyyen bahsedecek kimse yok-tur.

O nehirde öküz gibi bir yaratığın bulunduğunu söyledi.

Oysa kendisinin tabiatında soğukluk vardır.»

EBU YAKUP YUSUF B. İSMAİL

Ebu Yakub Yusuf b. İsmail b. Abdurrahman b. Abdüsselam el-Lemeanî. Bağdat'taki Hanefî alimlerinin öncülerindendi. Hadis dinle-di. Sultan camiinde ders verdi. Usulde Mu'tezilî idi. Fıkıh'ta ve teferru-atta yüksek mertebelere ulaşmıştı. Amcasından ve dedesinden ders al-tı. Hilaf ve münazara ilimlerinde ileri merhalelere ulaştı. Doksan yaşı-na yaklaşmış iken bu sene vefat etti.

EBU ABDİLLAH MUHAMMED B. HASAN

İbn Horasanî adıyla tanınmıştır. Muhaddisti. Kitap istinsahı ya-pardı. Bir çok hadis yazdı. Kendisine ve başkalarına ait hutbeleri derle-di. Yazısı güzel ve meşhurdu.

EBÜ'L-MEVAHİB MA'TUK B. MENÎ

Ebü'l-Mevhab Ma'tuk b. Menî' b. Mevahib el-Hatib Bağdadî. İbn Haşşap'tan nahiv ve lügat dersleri aldı. İrâd etmiş oduğu hutbeleri bir kitapta topladı. Faziletli bir alimdi. Şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Kendi nefesine gizli aşikâr düşmanlık yapan bir düşmandan sadakat umma.

Eğer onun dostluğu fayda verecek olsaydı, onun vereceği fayda ona bir sevap olurdu.»

İBN HARRUF

Sibeveyhî'nin şarihidir. Asıl adı Ali b. Muhammed b. Yusuf Ebü'l-Hasan İbn Harruftur. Endülüslüdür. Nahivcidir. Sibeveyhî'nin eserini şerh etmiş ve onu Mağrip hükümdarına takdim edince, hükümdar ona 1.000 dinar ödül vermiştir. Cümelü'z-Zeccacî'yi de şerhetmiştir. Çeşitli beldelere seyahatlerde bulunurdu. Gezip dolaşır, sadece hanlarda kalırdı. Ne hür bir kadınla evlenmiş, ne de kendine bir cariye edinmişti. Bu, rezil kimselerin tabiatını mağlup eden bir hastalıktır. Ahir ömründe aklı değişti. Sokaklarda baş açık dolaşırdı. Bu sene seksenbeş yaşında iken vefat etti.

EBU ALİ YAHYA B. ER-REBÎ

Ebu Ali Yahya b. er-Rebî b. Süleyman b. Harrar el-Vasitî el-Bağdadî. Nizamiye medresesinde Fadlan'dan ders aldı. Ona kalfalık yaptı. Sonra Muhammed b. Yahya'nın yanına gitti. Onun ilm-i hilaftaki metodunu öğrendi. Sonra Bağdat'a döndü. Nizamiye'de müderris oldu. Nizamiye vakfının nazırlığına da atandı. Hadis dinledi. Bir çok ilimlere ve mezhebe dair güzel bilgilere sahip oldu. Dört ciltlik bir tefsiri vardır. O tefsiri ders kitabı olarak okuturdu. Hatib Bağdadî'nin tarihini ve o tarih üzerine İbn Sem'anî tarafından yazılan Zeyl'i ihtisar etti. Özetleyip kısalttı. Bu sene seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti.

CAÂMIÜ'L-USÛL VE'N-NİHAYE ADLI ESERİN SAHİBİ
İBNÜ'L-ESÎR

Asıl adı Mübarek b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim b. Abdülvahid Mecdüddin Ebü's-Saadat eş-Şeybanî'dir. Cizrelidir. Şafî mezhebine mensuptur. İbnü'l-Esîr adıyla tanınmıştır. Melik Efdal'ın veziri Ziyaeddin Nasrullah ile el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserin sahibi Hafız İzzeddin Ebü'l-Hasan'ın kardeşidir. Hicretin 544. senesinin rebiyülevvel veya rebiyülahir ayında doğdu. Çok hadis dinledi. Kur'ân okudu.

Kur'an ilimlerini iyice öğrendi. Musul'da ikamet ederdi. Diğer ilimlere dair faydalı kitaplar derledi. Câmiu'l-Usûlî's-Sitte adlı kitabı vardır. Bu kitabında Muvatta', Buharî'nin Sahih'i, Müslim'in Sahih'i, Ebu Davûd'un Sünen'i, Nesefî'nin Sünen'i Tirmizî'nin Sünen'i ele alınır. Ancak bu kitabında İbn Mâce'den bahsetmez.

Kitabü'n-Nihaye fî Garîbî'l-Hadis, Şerhü Müsnedi's-Şafîî ve dört ciltlik bir tefsiri vardır. Başka ilimlere dair eserleri de vardır. Musul hükümdarları tarafından saygı görürdü. Nureddin Arslanşah tahta geçince kölesi Lü'lü'ü ona göndererek vezirlik teklif etti. Ancak İbnü'l-Esîr bu teklifi kabul etmedi. Bu defa Nureddin Arslanşah bizzat yanına geldi. Teklifini yineledi; İbnü'l-Esîr yine kabul etmedi ve şöyle dedi:

«Yaşım ilerledi. Ben ilim yaymakla meşhur oldum. Vezirlik ise biraz zor kullanmayı ve zulmü gerektiriyor. Bu da bana uygun değildir.» Bu gerekçeyi ileri sürmesi üzerine Nureddin Arslanşah onu affetti.

İbnü'l-Esîr Ebü's-Saadat dediki: Arapça ilmini Said b. Dehhan'dan öğreniyordum. Şiirle ilgilenmemi bana emretti. Bense şiirle uğraşmıyordum. Şiirin hakkından gelemiyordum. Şeyhim Said vefat edince bir gece onu rüyamda gördüm. Bana yine şiirle ilgilenmemi emretti. Ben de ona dedimki: «Bana bir şiiri örnek olarak ver ki üzerinde çalışayım» böyle demem üzerine bana şu şiiri okudu:

«Yükseklikleri sev sürekli olarak. Şayet zaferi kazanamazsan ben derimki:

Gece karanlığında toprağı kazarak içine gir.

Şeref ve üstünlüğün merkezi, gecenin karanlığında bineğe binmekle olur.

Şerefi, gece yürüyüşleri ve uykusuzluklar doğurur.»

Kendisine «güzel söyledin» dedim. Sonra uyandığımda o şiirin üzerine yirmi kadar beyit yazıp şiiri tamamladım.»

İbnü'l-Esîr Ebü's-Saadat, Bu sene zilhicce ayının sonunda altmış iki yaşındayken vefat etti. Kardeşi, Zeyl adlı eserde onun biyografisini anlatırken şöyle demiştir:

«Ebü's-Saadet birçok ilimde pay sahibi idi. Fıkıh, ilm-i usûl, nahiv, hadis ve lügattan payını almıştı. Tefsir, hadis, fıkıh, hesap ve garibü'l-hadise dair meşhur tasnif eserleri ve tedvin edilmiş risaleleri vardır. Evine kapanır, ilimle uğraşırdı. Sağlam ve metanetli bir kişi olup bu konuda örnek gösterilirdi. Sırat-ı müstakime kopyuldu. Allah rahmet etsin. Zamanın güzelliklerindendi.»

MÜCELLİD EL-MUTARREZÎ EN-NAHVÎ EL-HAREZMÎ

Nahivde imamdı. Önder bir âlimdi. Nahve dair güzel tasnifatı vardır. Bu sene vefat etti.

MELİK MUĞİS

Fethüddin Ömer b. Melik Âdil. Bu sene vefat edince Kasyun dağı eteklerinde kardeşi Muazzam'ın türbesine defnedildi. Orada Melik Müeyyed de yatmaktaydı.

MES'UD B. SELAHADDİN

Ra'sü'l-Ayn medresesinde vefat etti. Haleb'e götürülüp oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.

FAHRI RÂZÎ

Teysir adlı eserin ve bazı musannafatın sahibidir. Rey hatibinin oğlu diye bilinir. Asıl adı Muhammed b. Ömer b. Hüseyin b. Ali el-Kureşî et-Teymî el-Bekrî'dir. Ebü'l-Meâlî ve Ebu Abdillâh gibi künyeleri taşırdı. Fahr-i Râzî diye meşhur olmuştur. Kendisine Rey hatibinin oğlu da denilirdi. Şafî fıkıhçılarından olup irili ufaklı tasnif eserleriyle meşhur olmuştur. 200 kadar tasnif eseri vardır. Büyük tefsiri, Metâlibü'l-Âliye, Mebâhisü's-Şarkîyye, Erbaîn, Usûlü'l-Fıkh, Mahsûl ve benzeri kitaplar yazmıştır. İmam Şafî'nin biyografisini faydalı bilgilerle dolu bir ciltte tasnif etmiştir. Bu eserde şahsen katılamayacağım bazı garip bilgiler vardır. Kendisine tuhaf şeyler nisbet edilir. Biyografisini Tabakatü's-Şafî'ye adlı eserde anlatmışımdır. Harezmi'nin ülkesinin ve diğer ülkelerinin hükümdarları tarafından saygı görürdü. Çeşitli beldelerde onun için bir çok medrese yaptırılmıştır. 80.000 altın dinara ve diğer emtia, binek eşya ve giysilere sahipti. Elli Türk kölesi vardı. Vaaz meclisinde hükümdarlar, vezirler, alimler, emirler, yoksullar ve halk tabakasından insanlar hazır bulunurlardı. İbadet ve virdleri vardı. Bazı zamanlar Kerramîlerle kendisi arasında ihtilaf, hatta düşmanlıklar meydana gelmişti. Kerramîlere kızar, Kerramîler de kendisine kızar, onu aşırı derece kötülerlerdi. Kendisi de onları yermekte aşırı giderdi. Önceki sayfalarda bu husustan bir nebze bahsetmiştik. Kelâm ilminde derin bilgiye sahip olmakla birlikte kendisi «Acûzelerin yolunu tutan kurtuluşa erer» derdi. Acûzelerin dininden kasıt, itikadî konularda delile pek gerek duymadan inanca teslim olmaktır. Ben onun vefat ettiği esnadaki vasiyetini ve onun kelâmcılıktan vaz geçip selef metoduna sarıldığını, yüce Allah'ın varlığıyla ilgili nakledilen delilleri olduğu gibi kabul edip teslim olduğunu anlatmıştım.

Zeyl adlı eserde Fahr-i Râzî'nin biyografisinden bahsederken Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme şöyle demiştir: «Fahr-i Râzî vaaz verirken Kerramîlere hakaret eder, onlar da ona söverler ve büyük günahlar işlediğini ileri sürerek kâfir olduğunu iddia ederlerdi. Bir rivayetle anlatıldığına

göre Kerramiler ona zehir içirecek birini görevlendirmişler bu görevli ona zehir içirmiş ve bu nedenle Fahr-i Razî vefat edince de Kerramiler onun vefatına çok sevinmişlerdi. Onun kölelerle ve başkalarıyla masiyet işlediğini söylerlerdi.

Fahr-i Razî Bu sene zilhicce ayında vefat etti. Üstünlükleri olduğu tartışılmaz. İlgilendiği ilim dalları da elbetteki üstün ilimlerdi. Ancak sultanlarla arkadaşlık eder, dünyayı sever ve fazlaca dünyalık elde etmeğe çalışırdı ki bu, alimlerin vasıflarından değildir. Bu nedenle ve yaptığı diğer işlerden ötürü çok kimseler onun aleyhinde bulunmuşlardır. Örneğin Peygamber (s.a.v.) Efendimizin çölde büyümüş olmasını kastederek ona Bedevî Muhammed, kendi kendini kastederek de Muhammed er-Razî dediğinden ve buna benzer sözler sarfettiğinden ötürü kendi aleyhinde çok şiddetli ithamlar yapılmıştır. Kusurlarından biri de şuydu: Hasımlar tarafından ileri sürülen birçok ibarelerdeki şüpheleri kabul eder ve buna daha kısa ifadelerle cevap verirdi. Duyduğuma göre o öldükten sonra geride 200.000 altın dinar, binek, elbise, akar ve aletler bırakmıştır. Yine kendisinden sonra hayatta kalan iki oğlundan herbiri de onun mirasından 40.000 dinar elde etmişlerdir. Büyük oğlu orduya katılıp Sultan Ahmed b. Tekiş'in hizmetinde çalışmıştır.»

el-Kamil Fi't-Tarih adlı eserinde İbnü'l-Esr demiş ki: «Bu sene, yani hicretin 606. senesinde Fahreddin Razî Muhammed b. Ömer vefat etti. O Rey hatibinin oğluydu. Şafî fıkıhçısıydı. Meşhur tasnif eserlerin, fıkıh ve usul gibi kitapların sahibidir. Kendi çağında dünyanın en büyük alimi idi. Duyduğuma göre o hicretin 543. senesinde doğmuştur. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey mahlukatın ilâhı; yüzüm sanadır, yönelişim sanadır.
Gizli aşıkâr kendisine yalvarıp yakardığım da sensin.
Bütün musibetler karşısında yardımını istediğim, sensin.
Hayatımda da, mezarımda da sığınağım yine sensin.»

İbn Saî, Yakut Hamevî tarikiyle Fahr-i Razî'nin oğlundan, babasından ait şu şiiri nakletmiştir:

«Mutluluk kapılarının bütün mahlukat için tam olarak açılması,
Ancak bir, tek ve hak olan yüce Allah'ı anmakla mümkün olur.
O bütün mümkünatın idarecisidir.

Varlıkların tümünü adalet, doğruluk ve sadakatle yoktan var etmiştir. Allah'ın yüce varlığı kendi yaratıklarına benzemekten münezze ve üstündür.

O doğuda da, batıda da bu dine yardım etmiştir.

Öyle bir ilah ki, lütfu bol, adaleti çok ve kendisi de yücedir.

O hem doğru yolu, hem de eğri yolu gösterendir. O hem mutluluğa erdiren, hem mutsuzlukta bırakandır.»

Fahr-i Razî'nin şiirlerinden biri de şudur:

«Ruhlarımız bedenlerimizden ayrı ve uzaktır.
Dünyamızın mahsulü, eza ve gûnahtır.
Uzun ömür arayışımızdan elde ettiğimiz yarar,
Sadece dedikoduları toplamak olmuştur.»

Sonra Fahr-i Razî şöyle demiştir: «Kelâm yollarını felsefe metodlarını denedim. Bunların, susamış suya kandırdığını, sadra şifa verdiğini, hastayı iyileştirdiğini göremedim. En yakın yolun Kur'an yolu olduğunu gördüm. İspat için şu âyeti okurum:

«Rahman arşa hükmetmektedir.»
«Güzel sözler O'na yükselir» (el-Fâtur, 10).

Nefy hususunda da şu âyetleri okurum:

«O'nun benzeri hiçbir şey yoktur» (es-Şûra, 11).
«O'na benzeyen bir şey bilir misin?» (Meryem, 65).

HİCRETİN ALTIYÜZYEDİNCİ SENESİ

Şeyh Ebu Şame'nin anlattığına göre bu sene Cezîre hükümdarları olan Musul valisi, Sincar valisi, Erbil valisi, Halep valisi Zâhir ve Rum meliki, Sultan Âdil'e muhalefet etmek, ona karşı koymak, onunla savaşmak ve hakimiyeti elinden almak hususunda ittifak kurdular. Rum hükümdarı Gencer b. Kılıç Arslan adına da hutbe okutmayı kararlaştırdılar. Ahlat'ı kuşatmak üzere gelmeleri için Gürcülere de haber saldılar. Ahlat'da Sultan Âdil'in oğlu Melik Evhad bulunmaktaydı. Gürcüler, Cezîre hükümdarlarına yardımcı olmaya, Sultan Âdil karşısında onlara destek vermeğe söz verdiler.

Bu, Allah'ın yasakladığı bir düşmanlık ve taşkınlıktı. Gürcüler kralları İvan komutasında gelip Ahlat'ı kuşattılar. Orada bulunan Melik Evhad çok sıkıntıya düştü ve «bu çok zorlu bir gündür» dedi. Ama Cenab-ı Allah'ın takdiri şu ki, rebiyülahir ayının ondokuzunda pazartesi günü Gürcüler, Ahlat'ı şiddetle kuşatmakta iken kralları İvan sarhoş vaziyette atının üzerindeyken atı tökezleyip onu bir çukura düşürdü. Gürcüler bu çukurları şehirin etrafına tuzak olarak kazmışlardı. Hemen Melik Evhad'ın adamları koşup onu -horlanmış vaziyette- esir aldılar. Gürcüler'in morali bozuldu. Kuvvetlerini kaybettiler. İvan, Melik Evhad'ın huzuruna götürüldüğünde Melik Evhad onu serbest bıraktı. Ona lütuf ve ihsanda bulundu. 200.000 dinar kurtuluş akçesi vermek, ellerindeki 2.000 Müslüman tutsağı serbest bırakmak, Melik Evhad'ın

ülkesine sınırdaş olan yirmibir kaleyi teslim etmek, kızını Melik Evhad'ın kardeşi Eşref Musa ile evlendirmek ve kendisiyle savaşımlara karşı ona yardımcı olmak şartıyla esaretten kurtuldu. Melik Evhad'ın bu şartlarını İvan kabul etti. Bu şartları yerine getirme hususunda Evhad ondan yemin aldı. Ayrıca babası Sultan Âdil'e de haber göndererek bu antlaşmayı kabul etmesi için izin vermesini istedi. Babası Sultan Âdil, Halep dışında ordugah kurmuş, bu ise son derece hiddetlenmişti. Bu haldeyken kendilerinin güç ve kuvveti ile değil de yüce Allah'ın takdiri ile bu galibiyet haberi geldi. Bu, akıllarından dahi geçmiyordu. Sultan Âdil bu galibiyet haberini alınca aşırı derecede sevinç ve ferahından ötürü neredeyse aklını kaybedecekti. Sonra oğlu Melik Evhad'ın İvan'a karşı ileri sürdüğü şartların tümünü onayladı. Bu haber Cezîre hükümdarlarına da ulaşınca hepsi boyun eğip teslim oldular. Zillet içine düştüler. Her biri güya kendisine isnad edilen ve kendisi için bir komplo olarak uydurulan bu haberden ötürü Sultan Âdil'e haber göndererek özür dilediler. Sultan Âdil de özürlerini kabul etti. Onlardan sağlam bir sulh sözü aldı. Böylece Sultan Âdil yeni bir çağa girmiş oldu.

Gürcü kralı, Melik Evhad'a verdiği bütün sözleri yerine getirdi. Kızını Melik Evhad'ın kardeşi Eşref'le evlendirdi. Ebu Şame'nin bu olayla ilgili olarak anlattığı garip hadiselerden biri şudur: Kral İvan'ın keşişi, yıldız falına bakardı. Krala Ahlat kuşatmasından bir gün önce şöyle demişti:

«Bilesin ki yarın ikindi ezanıyla birlikte Ahlat kalesine gireceksin, ama bu kılıktan başka bir kılıkta gireceksin.» Gerçekten de ertesi gün Kral İvan Ahlat kalesine ikindi ezanıyla birlikte girmişti, ama esir olarak girmişti.»

MUSUL VALİSİ NUREDDİN'İN VEFATI

Bu sene Musul valisi Melik Nureddinşah b. İzzeddin Mes'ûd b. Kutbeddin Mevdûd b. Zengî, sultan Melik Âdil'in kızını kendisine istemesi için bir vekilini sultan Melik Âdil'e gönderdi. Bu vekil, 30.000 dinar mehir vererek onun adına nikah akdi yapacaktı. Ancak vekili yoldayken Melik Nureddin vefat etti. Vefatından sonra (tabii vekilin ve Sultan Âdil'in ölümünden haberleri olmadığı için) nikah akdi yapıldı. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esîr, Melik Nureddin'i çok övmüş, adaletli ve şehametli olduğunu şükranla anlatmıştır. İbnü'l-Esîr, onu başkalarına nisbetle daha iyi tanıyan biridir. Onun hükümdarlığının onyediyedi sene onbir ay sürdüğünü de ifade etmiştir. Ebü'l-Muzaffer Esip'ta gelince o, Melik Nureddin hakkında şöyle demiştir: «Zorba, zalim, cimri ve çok kan akıtan biriydi.» Doğrusunu Allah bilir. Melik Nureddin'in vefatından sonra

yerine oğlu Kahir İzzeddin Mes'ûd geçti. Kahir de memleket idaresini kölesi Bedreddin Lü'lü'e bıraktı. Daha sonra Bedreddin Lü'lü' tahta geçmiştir.

Ebu Şâme dediki: «Bu sene şevval ayının yedisinde Melik Âdil, Musallâ'nın imarına başladı. Orası için dört yüksek duvar ördürdü. Kervanların ve kabilelerin bulunduğu tarafa bir tedbir olsun diye kapılar yaptırdı. Kible tarafında da taştan bir mihrap ve minber yaptırdı. Bunun üzerine de bir kubbe ilâve etti. Sonra hicretin 613. senesinde kible tarafında iki revak yaptırdı. Tahtadan bir minber de ilave edildi. Oraya maaşlı bir hatip ve imam atandı. Melik Âdil vefat ettiğinde ikinci revak tamamlanmamıştı. Bütün bu inşaatlar, Vezir Safiy b. Şükür eliyle yaptırılmaktaydı.»

Bu sene şevval ayının ikisinde Emevî Camii'nin Babü'l-Berîd taraftaki kapıları tunçtan yapıldı ve yerlerine takıldı.

Yine şevval ayında fiskiye, şadırvan ve sarnıcın onarımına başlandı. Orada bir mescid de yapıldı. Mescide maaşlı bir imam atandı. Buraya atanan ilk imam, Nefis el-Mısrî adında bir zattı. Sesi güzel olduğu için kendisine cami bûlbûlü deniliyordu. Şeyh Ebu Mansur ed-Darîr el-Musdir'in yanında okurken etrafında çok dinleyiciler toplanırdı.

Bu sene zilhicce ayında Akkâ'dan hareket eden birkaç gemi, Dimyat limanına yöneldi. Bu sene Kıbrıs kralı İlyon geceleyin Dimyat limanına geldi ve bazı beldelere baskınlar yaptı. Bir kısım insanları öldürdü, bir kısmını esir alıp geri döndü. Gemiler peşine düştüler. Kovaladılar, ama onu yakalayamadılar. Daha önceleri de buna benzer baskınlar yapmıştı. Bu, ondan başkasının yapamadığı işlerdi. Allah ona lanet etsin.

Bu sene Haçlılar, Kudüs taraflarında bozgunculuk yaptılar. Melik Muazzam onlara karşı harekete geçti. İbn Cevzî'nin kızı Rabiâ'nın oğlu olan Şeyh Şemseddin Ebü'l-Muzaffer b. Ali el-Hanefî vaaz vermeğe başladı. O, Mir'atü'z-Zaman adlı eserin sahibiydi. Faziletli ve birçok ilimde üstün bir şahsiyetti. Endamı ve sesi güzeldi. Vaaz verirken güzel konuşurdu. Halk da dedesinin namı dolayısıyla onu çok severdi. Bağdat'tan gelip Dımaşk'a yerleşti. Dımaşk valileri ona ikramda bulundular. Orada ders vermeğe başladı. Her cumartesi günü Ali b. Hüseyin Zeynelabidin meşhedi yanında oturup vaaz verirdi. Bu meşhedin, zamanımızdaki vaizlerin oturup vaaz verdikleri meşhur sütununun yanında vaaz verirdi. Vaazına büyük bir cemaat gelirdi. Bu cemaat o kadar kalabalıktı ki, insanların bir ucu Natıfâniyin kapısında, diğer ucu da Babü's-Saat'a bakan Babü'l-Meşhed yanındaydı. Bu oturanların işgal ettiği yerdi. Ayakta duranların sayısı bundan müstesnadır. Bütün cemaatın sayısı bazı günlerde 30.000 olarak tahmin edilirdi. İnsanlar, izdihama maruz kalmaksızın vaaz dinlemek ve kendilerine bir yer tutabilmek için onun vaaz vereceği günden bir gün önce camiye gelir, cumartesi gecesini orada

geçirir, acıktıkları zaman kavun karpuz yerler, geceyi Kur'ân'ı hatmederek ve zikirler yaparak geçirirlerdi. Vaaz sona erdiğinde cemaat camiden ayrılp konuşmaksızın evlerine ve iş yerlerine dönerdi. Sadece o gün kendilerine söylediği sözleri tekrarlarlardı. "Şeyh şöyle dedi: Şeyhten şunu dinledik.." gibi sözler söylerlerdi. Vaiz Şemseddin, onları salih amel işlemeğe, kötülüklerden uzak durmağa teşvik ederdi. Vaaz meclisinde ekâbir ve ileri gelenler de hazır bulunurdu. Hatta Şeyh Taceddin Ebû'l-Yümn el-Kindî de onun vaazını dinlemeğe gelirdi. O, şehrin valisi Mutemid ile Ber valisi İbn Temirek ve diğer büyüklerle birlikte meşhedin kapısı yanındaki kubbenin altında oturup Şeyh Şemseddin'in vaazını dinlerdi.

Hülasa diyeceğimiz şudur ki; Şeyh Şemseddin rebiyülevvel ayının beşinde cumartesi günü vaaz vermeğe başlayınca insanları cihada teşvik etti. Yanında bulunan tövbekârların saçlarının getirilmesini emretti. O saçlarla bağlar örülmüştü ki, bunlar çok uzun olduğu için bir kaç adam tarafından taşınıyordu. İnsanlar bu örülmüş, adeta halat haline getirilmiş saçları görünce hep birlikte feryad edip çokça ağlamağa başladılar. Saçlarından bir o kadar da kendileri kestiler vaaz sona erip de Şeyh Şemseddin minberden indiğinde vali Mübadirüddin Mutemid b. İbrahim onu karşıladı. O seçkin insanlardandı. Koluna girerek onu Babünnatıfıyyin'e kadar götürdü. Nihayet orada atına bindirdi. İnsanlar önünde, arkasında, sağında, solunda, yürüyorlardı. Babü'l-Ferec'den çıkıp Musalla'ya gitti. Geceyi orada geçirdi. Ertesi gün halkla birlikte Kesve'ye doğru yola koyuldu.

Kudüs'e gidip cihad etmek niyetindeydi. Beraberindeki cemaat arasında Zemleka tarafından gelen 300 tam techizatlı mücahid de vardı. Şeyh Şemseddin şöyle demişti: «Efik boğazına geldiğimizde Haçlıların korkusundan orada kuşlar dahi uçamıyorlardı. Nablus'a ulaştığımızda Muazzam bizi orada karşıladı. Daha önce kendisiyle görüşmüş değilim.» Muazzam, tövbekârların saçlarından örülmüş halatları görünce onları öpmeğe, yüzüne gözüne sürüp ağlamağa başladı. Ebû'l-Muzaffer Nablus'ta buluşmak için gün belirledi. İnsanları cihada teşvik etti. O gün görülmeğe değer bir gündü. Sonra kendisi ve beraberindeki askerler yola koyuldular. Muazzam da onunla beraberdi. Haçlıların üzerine yürüdüler. Bir kısmını öldürdüler. Birçok mekânları tahrip ettiler. Ganimet elde ederek salimen geri döndüler. Muazzam, Tur dağına tahkim etmeğe başladı. Haçlılara karşı bir üs olsun diye orada bir kale yaptırdı. Bunun için de çok para sarfetti. Bir süre sonra Haçlılar Melik Âdil'e haber göndererek barış ve aman dilediler. Melik Âdil de onlarla mütareke yaptı. Muazzam'ın yaptığı tahkimat ve bu tahkimata sarfettiği para boşa gitmiş oldu. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBU ÖMER

Kasyun dağı eteğinde Kur'an okuyan yoksullar için yaptırılan medresenin banisidir. Allah rahmet etsin. Asıl adı Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame Şeyh Salih Ebu Ömer el-Makdisi'dir. Kur'an-ı Azimüşşânın okunduğu Kasyun dağı eteğindeki medresenin kurucusudur. Şeyh Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame'nin kardeşidir. Ancak Ebu Ömer, Şeyh Muvaffaküddin'den yaşça daha büyüktü. Çünkü kendisi hicretin 528. senesinde Sava köyünde, başka bir rivayete göre ise Cemail'de doğmuştu. Şeyh Ebu Ömer, Şeyh Muvaffaküddin'i büyüttmüş, ona iyilik ve ihsanda bulunmuş, onu evlendirmiş, işlerini ve idaresini yürütmüştü. Mukaddes diyardan geldiklerinde Dımaşk'taki Mescid-i Ebu Salih'e yerleştiler. Burası Babü's-Şarkı haricindedir. Sonra buradan ayrılıp Kasyun dağı eteğine (Sefha) taşındılar. Orada Deyr-i Havranı denenen kiliseden başka bir yapı yoktu. Kendisi demiştir ki: «Bize, kendimiz salih olduğumuzdan ötürü değil de Mescid-i Ebu Salih'de kaldığımızdan ötürü Salihîyyûn denilmiştir ve taşındığımız bu son mahalle de bize nisbet edilerek Salihîye mahallesi adını almıştır.»

Şeyh Ebu Ömer, Kur'an-ı Kerim'i Ebu Amr'ın rivayetine göre okudu. Fıkıha dair Muhtesârü'l-Herakî adlı eseri ezberledi. Sonra kardeşi Muvaffak da bu eseri şerh etti ve şerhini kendi eliyle yazdı. Tefsir-i Begavî'yi, Ebu Nuaym'ın el-Hilye'sini, İbn Battan'ın el-İbâne'sini ve birçok mushafı hem ailesi, hem de başkaları için ücretsiz olarak yazdı. Çok ibadet eden, teheccüt namazı kılan zahid bir kimseydi. Sene boyunca oruç tutardı. Sürekli gülümserdi. Her gün öğle ile ikindi arasında yedi cüz Kur'an okur, kuşluk namazını sekiz rek'at olarak kılar ve bu namazda ihlas sûresini bin defa okurdu. Her pazartesi ve perşembe günü Mağaratü'd-Dem'i ziyaret ederdi. Yolda Yavşan otu toplar, bu otları dullara ve düşkünlere verirdi. Kendisine gelen armağanları ailesine ve düşkünlere vermeyi tercih ederdi. Az elbiseyle yetinirdi. Üzerinden uzun bir zaman geçtiği halde şalvar ve gömlek giymezdi. Sarığının bir parçasını keserek ya sadaka olarak verir ya da bir ölünün kefenini tamamlardı. Kendisi, kardeşi, dayılarının oğlu Hafız Abdülganî ile onun kardeşi Şeyhü'l-İmad, Sultan Selahaddin'in Haçlılara karşı yapmış olduğu bütün gazalara katılmışlar, onun hiçbir gazasından geri kalmamışlardır. Kudüs ve Şam sahillerinin fethinde de onun yanında yer almışlardır. Melik Âdil bir gün Ebu Ömer'in ziyaretine gelmişti. Ebu Ömer o esnada namaz kılmaktaydı. Namazını kesmediği gibi kısaltmadı da. Sultan Âdil oturup

onu beklemeğe başladı. Ebu Ömer namazını kılmağa devam etti. Ona hiç dönüp bakmadı. Nihayet namazını tamamladı. Sultan Âdil'le görüştü. Allah rahmet etsin.

Şeyh Ebu Ömer, büyük camiye Famiyeli bir adamın parasıyla yapmağa başlamıştı. Ancak duvarlar bir adam boyu yükselince para tükenmişti. Bunun üzerine Erbil hükümdarı Melik Muzaffer Kevkerî ona bir miktar para gönderdi. Bu parayla caminin inşaatını tamamladı. Bu caminin hatipliğini Şeyh Ebu Ömer yaptı. Hutbe irâd ederken üzerinde zayıf ve eski giysiler vardı. Ama kendisinde Allah'tan korkup sakınma ve takva nurları vardı. Misk kokusu gizlense de, o mutlaka açığa çıkar. O gün yaptırmış olduğu minberin dört basamağı vardı. Dördüncüsünün üzerinde otururdu. Nitekim Peygamber Efendimizin minberi de dört basamaklıydı.

Ebû'l-Muzaffer'in anlattığına göre kendisi bir cuma günü Şeyh Ebu Ömer'in hutbesini dinlemişti. Şeyh Abdullah el-Botânî de o gün cumaya gelmişti. Şeyh Ebu Ömer hutbenin sonunda sultana dua ederken, «Allah'ım kulun Melik Âdil Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyûb'u ıslah et» deyince Şeyh Abdullah el-Botânî kalkıp ayakkabılarını almış, cuma namazını bırakarak camiden çıkıp gitmiştir. Namazı kıldıktan sonra Botânî'nin yanına gidip kendisine, «Neden Şeyh Ebu Ömer'e kızdın?» diye sordum. O da, «Şu zalim hükümdara Âdil demesine kızdım ve bu nedenle arkasında namaz kılmadım» diye cevap verdi. Biz, Botânî ile konuşmaktayken Şeyh Ebu Ömer yanımıza geldi. Elinde bir parça ekmek ve iki tane salatalık vardı. Ekmeği kırıp «haydi namaza» dedi. Sonra da sözünü şöyle sürdürdü: Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: «Ben Melik Âdil Kısra'nın zamanında peygamber olarak geldim.»

Şeyh Ebu Ömer'in böyle demesi üzerine Şeyh Abdullah el-Botânî gülümsedi, elini uzatıp ekmekten bir parça alıp yedi. Yedikten sonra da Şeyh Ebu Ömer kalkıp gitti. O gidince Botânî bana dedi ki: «Bu adam mutlaka salih bir adamdır.»

Ebu Şame dedi ki: Botânî büyük ve salih insanlardandı. Onu bir kaç defa görmüştüm. Ebu Ömer'den on sene sonra vefat etti. Şeyh Botânî, takvalı olmasına rağmen Melik Âdil'e maslahat gereği hoş sözler söylemesine müsamahayla bakmadı. Onun için camiden ayrıldı. Belki de o misafirdi. Misafire ise cuma farz değildir. Şeyh Ebu Ömer Melik Ebu Bekir'e Âdil lakabıyla hitap etmenin, bir nevi lakab olarak Âdil, Kamil, Eşref ve benzeri isimler cümlesinden olarak caiz olduğunu söyleyip kendini savunmuştur. Nitekim tam zıt nitelikler taşıdıkları halde başkalarına da Sâlim, Ganim, Mes'ûd, Mahmud gibi lakablar takılmıştır. Aslında ve hakikatte onlar ne Salim, ne Ganim, ne Mes'ud ne de Mahmud'durlar. Bu gibi lakablar hükümdarlara, tüccarlara ve diğer adamlara da takılmaktadır. Nitekim ters vasıflara sahip olduğu halde bazı

kimselere Şemseddin, Bedreddin, İzzeddin, Taceddin gibi isimler takılmaktadır. İlk mezhep imamı gibi zâhidlik, âbidlik ve benzeri üstün hasletlere sahip olmadıkları halde bazı kimselere de Şafî, Hanbelî ve benzeri ünvanlar takılmaktadır. İşte Melik Ebu Bekir'e de Âdil lakabıyla hitap etmek, diğer hükümdarlara müstereken verilen lakablara ben-zemektedir ve o lakabların kapsamına girmektedir.

Yukarıda geçen ve Şeyh Ebu Ömer'in Şeyh Botanî'ye karşı, delil olarak ileri sürdüğü hadisın aslı yoktur. Meşhur kitaplarda böyle bir hadise rastlanmamaktadır. Ona, Ebu Muzaffer'e, sonra da Ebu Şame'ye böyle bir sözü hadis olarak kabul ettiklerinden ve delil saydıklarından ötürü hayret ediyorum. Doğrusunu Allah bilir.

Sonra Ebü'l-Muzaffer, Ebu Ömer'in faziletlerini, menkıbelerini, kerametlerini ve onda gördüğü salih halleri anlatmağa başlayarak şöyle demiştir: «Şeyh Ebu Ömer, davranış ve hâl bakımından Selef-i Salihîn'in yolundaydı. Akidesi güzel olup kitaba, sünnete, nakledilen eserlere sarılırdı. Rivayet edilen hadislerle, olduğu gibi bağlanırdı. Din adamlarına ve İslâm ulemasına dil uzatmazdı. İnsanları bid'atçılarla oturup kalkmaktan men'ederdi. Seyyidü'l-Mürselîn ve Hatemü'n-Nebiyîn'in sünnetine bağlı olan kimselerle arkadaşlık kurmayı emrederdi. Çok defalar kendi nefsinı kastederek bana şu şiiri okumuştur:

«Kur'an hakkında hak ve işini muhkem yapan kimselerin sözünü söylemenizi size tavsiye ederim.

Kur'an mahluk değildir. Fani hiç değildir.

Lakin o hükümdar ve melik olan Allah'ın kelimasıdır.

Onun ayetlerinin manaları parlaktır, ışık saçıcıdır.

Allah rızası için dil ile okunandır.

Göğüslerde ve kalplerde mahfuzdur.

Sayfalar üzerinde parmaklarla yazılıdır.

Sıfatlar hakkında ey kardeşlerim söylenecek söz,

Zât ve ilim sıfatları hakkında beyan iledir, açıktır.

Bunları inkâr etmeksizin kabullenmek gerekir.

Hiç bir şeye benzetmemek ve manasını dümura uğratmamak icap eder.»

Şeyh Ebu Ömer yine kendi nefsinı kastederek bana şu şiiri okumuştur:

«Boşuna ömrümü tüketmiş değil miyim ki, eğlencelere dalmış değil miyim ki;

Başımdaki saç ağardı. Zayıfladım. Hastalandım.

Başıma öyle bir hal geldi ki, hayatım boyunca onun için ağlasaydım yeridir.

Ki gözlerimden yaşlar aksaydı da, bu hal başıma gelmeseydi. Ağlayaydım bile incinmezdim.»

Şeyh Ebu Ömer hastalandı. Hastalığı birkaç gün sürdü ve bu sene rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda salı gecesi seher vakti vefat etti. Hastalığı esnasında devam ettirdiği virdlerini terk etmedi. Deyr-i Havranî de ykanıp büyük bir kalabalık tarafından mezarlığa götürüldü. Cenazesine katılan cemaatin sayısını ancak Aziz ve Celil olan yüce Allah bilir. Cenaze merasimine devlet erkânından, ulemeden, ümeradan, kadılardan ve diğer büyüklerden katılmayan kalmadı. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü. Hava çok sıcaktı. İnsanların üzerinde âdeta bir sıcaklık tabakası vardı ve sıcaktan ötürü bu sıcaklık tabakasından tıpkı arı vızıltısı gibi bir ses hissediliyordu. İnsanlar onun kefenini adeta kaçırp yağmaladılar. Bunu teberrüken yapmışlardı. Elbiseleri çok pahalıya satıldı. Şairler onun için güzel mersiyeler yazdılar. Vefatından sonra onunla ilgili çok güzel ve salihane rüyalar görüldü. Allah rahmet etsin. Geride üç erkek çocuğu bırakmıştı:

1- Ömer. Kendisi Ömer'in adıyla künyelenerek Ebu Ömer künyesi ni taşıyordu.

2- Şeref Abdullah. Bu, babasının vefatından sonra katiplik görevine atandı ki İzz Ahmed'in babasıdır.

3- Abdurrahman.

Şeref Abdullah da vefat edince hatiplik görevi kardeşi Şemseddin Abdurrahman b. Ebi Ömer'e kaldı. Bunlar Şeyh Ebu Ömer'in erkek çocuklarıydılar. Şeyh Ebu Ömer'in kız çocukları da vardı. Nitekim yüce Allah buyurdu:

«Kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan dul ve bâkireler.» (et-Tahrîm, 5). Şeyh Ebu Ömer'in mezarı Deyr-i Havranî karşısındaki sokakta bulunan Mağaratulcu yolu üzerindedir. Allah, ona da bize de rahmet etsin.

HADİS ŞEYHİ İBN TABERZED

Asıl adı Ömer b. Muhammed b. Muammer b. Yahya'dır. Ebu Hafs b. Taberzed el-Bağdadî Derrakezzî diye bilinir. Hicretin 515. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Şakacı ve zarif bir kimseydi. Dârü'l-Kaz'da çocukları okutup eğitirdi. Hanbel b. Abdullah el-Mukebbir ile birlikte Dımaşk'a geldi. Dımaşk ahalisi bunların ikisinden de hadis dinledi. İkisi de çok miktarda mal ve servet edinerek Bağdat'a döndü. Hanbel, hicretin 603. senesinde vefat etti, İbn Taberzed ise bu seneye kadar yaşadı. Bu sene receb ayının dokuzunda vefat etti. Vefat ederken doksanıyedi yaşındaydı. Büyük bir servet bıraktı. Mirası sadece Beytül-mala kalmıştı. Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

SULTAN MELİK ADİL ARSLAN ŞAH

Asıl adı Nureddin'dir. Musul valisiydi. Şehit Nureddin'in kardeşinin oğludur. Biyografisinin bir kısmını önceki senelerin hadislerinden bahsederken anlatmıştık. Şafiî mezhebine mensuptu. Bu ailede kendisinden başka Şafiî mezhebine mensup bir kimse yoktu. Musul'da Şafililer için büyük bir medrese yaptırdı. Orada türbesi vardır. Bu sene safer ayında pazar gecesi vefat etti.

İBN SEKÎNE ABDÜLVEHHAB B. ALÎ

İbn Sekîne es-Sofi adıyla bilinip Ziyaeddin lakabını taşırdı. Abdalardan sayılırdı. Çok hadis dinledi ve rivayet etti. Hicretin 519. senesinde doğmuştur. Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin sohbetinde bulundu. Onun meclisinden ayrılmadı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık iştirâk etti. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Havastan ve avamdan çok sayıda insan onun cenaze merasimine katılmıştı. Allah rahmet etsin.

MUZAFFER B. SASİR

Bağdatlıdır. Sufî meşrep bir vaizdi. Hicretin 523. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Taziye meclislerinde, mescitlerde ve köylerde vaaz verirdi. Zerafetli ve tabiatı güzel bir kimseydi. Adamın biri kalkıp ona fısıldayarak, «Ben hasta ve açım» demiş, o da adama şu cevabı vermiş: «Allah'a hamd olsun sen afiyet buldun sayılır.»

Bir defasında zayıf et satan bir kasabın yanından geçiyordu. Kasap, «Aldanmadığına yemin edecek kişi nerede?!» diye yüksek sesle bağıryordu. Muzaffer ona «Böyle biri ortaya çıksın da ona yeminini bozdurasın öyle mi?» diye cevap verdi.

Muzaffer b. Sasîr'in kendisi anlatıyor: «Bir defasında Yakub'a da bir meclis düzenledim, şu taraftaki adam, "Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», öbür taraftaki, "Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır», karşı taraftaki, «Şeyh Muzaffer'in benim yanımda yarımı vardır» demeğe başladı. Nihayet elli tane kadar yarımдан bahsedildi. Ben de kendi kendime bu gece ben zengin oldum. Yarın memleketime tâcir olarak döneceğim» dedim. Sabah olunca baktım ki mescidin avlusunda bir arpa kümesi var. Bana akşamleyin cemaatın bahsettiği yarımrşar ölçekler buraya yığıldı. Demek ki bahsettikleri yarımlar Zebediye gibi bir ölçek türüymüş.

Yine bir defasında Basra'da bir meclis düzenledim. Benim için mahiyetini bilmediğim bir şeyler topladılar. Sabah olunca baktım ki toplanan şey Camus tüyü ve boynuzlarıdır. Adamın biri kalkıp. «Şeyh Muzaf-

fer efendinin yanınızda bulunan yünlerine ve Camus boynuzlarına dikkat edin. Eksiksiz olarak kendisine teslim edin» dedi. Ben de, «Benim bu gibi şeylere ihtiyacım yoktur. Size helal olsun» diye cevap verdim.

Bu hikayeyi Ebu Şâme anlatmıştır.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene başında Melik Âdil, Tur dağında bulunmaktaydı. Oradaki kaleyi tamir etmekle uğraşıyordu. Mağrib diyarından gelen haberler arasında, Abdülmü'mîn'in Tuleytula'da Haçlıları büyük bir yenilgiye uğrattığı, Tuleytula'yı şiddet kullanarak fethettiği ve Tuleytula halkından çok sayıda insan öldürdüğü yer alıyordu.

Bu sene Mısır ve Kahire'de şiddetli bir deprem oldu. Bu yüzden bir çok ev yıkıldı. Aynı şekilde Kerek ve Şobek'te de deprem meydana geldi. Buranın kalesinin bazı burçları yıkıldı. Yıkıntılar altında kalan çok sayıda kadın ve çocuk öldü. Bu sene Dımaşk'ın batısında Atike mezarının yanında akşamla yatsı arasında gökten yere doğru inen bir duman görüldü.

Bu sene Batınfler, Müslüman olduklarını söylediler ve haramları işleyen kimselere had tatbik ettiler. Cami ve mescidler inşa ettiler. Şam'da bulunan kardeşlerine de buna dair mektuplar ve ilanlar gönderdiler. Liderleri Celalüddin de halifeye bir mektup yazarak bu durumu bildirdi. Batınfler'den bir grup hacca gitmek üzere Bağdat'a uğradı. Bu nedenle kendilerine saygı gösterilip ikramda bulunuldu. Ancak Arafat dağında vakfe yaparlarken Batınfler'den biri, Mekke emiri Katade el-Hüseyni zannederek emirin yakınlarından birine hücum etti ve onu öldürdü. Bu nedenle Mekke zencileri ile Irak hacıları arasında çatışma meydana geldi. Irak hacılarının malları yağmalandı. Çok sayıda Iraklı hacı öldürüldü.

Bu sene Melik Eşref, Zâhir Hızır b. Selahaddin'in amcasının oğlu Neyrep'ten Reys köprüsünü satın alıp güzelce onardı. Zamanımızda bu köprüye dehşet köprüsü denilmektedir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İMADÜDDİN

Asıl adı Muhammed b. Yunus'tur. Şafî fakihidir. Musulludur. Bir çok tasnif eserin sahibi olup çeşitli ilimlere vakıftı. Musul'da Şafîlerin reisiydi. Nureddin Aslan'ın ölümünden sonra Bağdat'a elçi olarak gönderildi. Taharet hususunda çok vesveseliydi. Ama alış verişlerde devir

muamelesini yapardı. Tıpkı, «İçeceğinizdeki sivri sinekleri ayıklıyorsunuz ama öte yandan deveyi yüküyle yutuyorsunuz» ata sözündeki gibi bir muamele içindeydi. Bunun tersini yapmış olsaydı. Kendisi için daha hayırlı olurdu. Günün birinde Kâdibülban el-Mevkih, kendisiyle karşılaşmış ve ona şöyle demişti: «Ey şeyh, duyduğuma göre sen abdest organlarının birini bir ibrik suyla yıkıyormuşsun. Kalbini ve içini temiz tutmak için yediğin lokmaları ne diye (haramdan arındırıp) yıkamıyorsun?!» Şeyh İmadüddin, adamın ne demek istediğini anladı ve kötü muameleleri terk etti. Bu sene receb ayında yetmiş üç yaşındayken vefat etti.

TACÜDDİN İBN HAMDÜN

Ebu Sa'd Hasan b. Muhammed b. Hamdun. Tezkiretü'l-Hamdûniye adlı eserin sahibidir. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir insandı. Kendisine mensup olan kitapları ve başka alimlerin yazdıkları eserleri toplamak ve derlemekle meşgul oldu. Halife, onu Adudî hastahanesinin müdürlüğüne tayin etti. Medain'de vefat etti. Kureyş mezarlığına götürüldü ve oraya defnedildi.

ANADOLU HÜKÜMDARI HÜSREVŞAH

Hüsrevşah b. Kılıçarslan. Anadolu'da vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Keykâvus geçti. Hicretin 605. senesinde vefat edince kardeşi Keykûbat Sarimüddin Bergûş el-Âdilî tahta geçti. Keykûbat Dımaşk'ta kale naibi idi. Safer ayında vefat etti. Muzafferî camisinin batısındaki türbesine defnedildi. İşte bu zat Hafız Abdülganî el-Makdisî'yi Mısır'a sürgün etmişti. Keykûbat ve İbn Zekî Hatip ed-Doleî kalede bir mahkeme kurarak hafız Abdülganî'yi sürgüne mahkum etmişlerdi. Bunlar ve bunlarla işbirliği eden diğerleri de vefat ettiler. Noksanlıklardan münezze olan yüce Allah'ın huzurunda bir araya geldiler.

EMİR FAHREDDİN SERKİS

Kendisine Ceharkes de denilir. Sultan Selahaddin'in devletindeki emirlerdendir. Kasyun dağı eteklerindeki Hatun türbesi karşısındaki kubbeleri kendisinin yaptırdığı söylenir. Kabri de oradadır.

İbn Hallikan dedi ki: Kahire'deki Büyük Pasajı yaptıran bu zattır. Pasajın üst tarafında, askıda bir mescid yaptırdı. Tüccarlardan bir topluluk bu mescidin benzerini başka hiç bir belde de göremediklerini söylemişlerdir. O mescid kadar güzel, muazzam ve sağlam başka bir mescit görülmemiştir. Ceharkes, dört kişi anlamına gelir.

Fahreddin Serkîs, Banyas ve Tinin'de Melik Âdil'in naibi olarak görev yaptı. Vefat edince geride küçük bir erkek çocuk bıraktı. Melik Âdil, onun bu küçük oğlunu yerine tayin etti. Ayrıca işlerini onun adına yürütecek bir de vekil tayin etti. Bu vekil, Emir Sarimüddin Kutluba et-Tenisî'dir. Bir süre sonra Fahreddin Serkîs'in küçük oğlu da vefat edince Emir Sarimüddin, hicretin 615. senesine kadar bu görevi bağımsız olarak yürüttü.

ŞEYHÜ'L-KEBİR MUAMMER ER-RAHLE EBÜ'L-KASIM

Şeyhü'l-Kebîr el-Muammer er-Rahle Ebü'l-Kasım Ebu Bekir Ebü'l-Feth Mansur b. Abdülmun'im b. Abdillâh b. Muhammed b. Fadl el-Feravî en-Nisaburî. Babasından, babasının dedesinden ve başkalarından hadis dinledi. İbn Salah ile diğerleri de kendisinden hadis dinlediler. Bu sene şaban ayında seksenbeş yaşındayken Nisabur'da vefat etti.

KÂSİMÜDDİN TÜRKMANÎ

Kâsimüddin Türkmanî el-Akibî. Beled valisinin babasıdır. Bu sene şevval ayında vefat etti. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene Melik Âdil ile oğulları Kâmil, Muazzam ve Faiz, Haçlılarla savaşmak üzere Mısır'ın Dimyat şehrinde toplandılar. Bunların Dımaşk'tan uzaklaşmış olmalarını fırsat bilen büyük emirlerden Üsâme el-Cebelî, orayı teslim almak üzere hemen Dımaşk'a gitti. Daha önce elinde Aclon ve Kevkep kaleleri de vardı. Melik Âdil onun peşine oğlu Muazzam'ı gönderdi. O da Üsâme'den önce Kudüs'e vardı. Üzerine hücum etti. Sahyon kilisesinde ölüm fermanını imzaladı. Üsâme, Nikris hastalığına yakalanmış yaşlı bir adamdı. Muazzam, onu tatlı dille tekrar itaate çağırmağa başladı, ancak bu tatlı dille yapılan çağırının yararı olmayınca onun malına, mülküne, eşyasına el koydu ve onu Kerek kalesine gönderip orada zindana attırdı. Onun el konulan parası 1.000.000 dinara yakındı. El konulan malları arasında Babü's-Selame dahilindeki evi ve hamamı ile Bâderaîn'in daha sonra Şafîiler için medreseye dönüştürdüğü evi vardı. Kevkep kalesi tahrip edildi. Eşyası Melik Âdil ile oğlu Muazzam'ın onarmış oldukları Tur dağındaki kaleye taşındı.

Bu sene Vezir İbn Şükr görevden azledildi. Mahna, mülküne el konuldu. Doğu tarafına sürgün edildi. Mısır diyarına mektup yazarak Şam'dan sürgün edilip orada ikamete mecbur bırakılan Hafız Abdül-ganî'nin Mısır'dan da Mağrib'e ikinci kez sürgün edilmesini emreden,

işte bu vezirdi. Ancak bunun emirnamesi Mısır'a ulaşmadan önce hafız Abdülğanî vefat etmişti. Allah ona rahmet etsin. Aziz ve Celil olan yüce Allah, Vezir İbn Şükr'ün depremler, fitneler ve kötülükler mahalli olan doğu mintikasına sürgün edilmesini takdir buyurmuştu. Böylece o, yaptığının karşılığı bir ceza olarak mukaddes diyardan sürgün edildi.

Kıbrıs valisi, Antakya şehrini istila edince büyük bir şer meydana geldi. İslâm beldelerine hücum edildi. Özellikle Antakya civarındaki Türkmenlere baskınlar yapıldı. Kıbrıs valisi onlardan çoğunu öldürdü. Çok miktarda mallarını ganimet olarak ele geçirdi. Ama buna karşı Aziz ve Celil olan yüce Allah onun bir vâdide Müslümanlar tarafından ele geçirilmesini de takdir buyurdu. Müslümanlar, onu yakalayıp öldürdüler ve kesik başını o beldelerde dolaştırıp teşhir ettiler. Sonra da Mısır'da bulunan Melik Âdil'e gönderdiler. Kesik başı Mısır'da da dolaştırılıp teşhir edildi. Kıbrıs valisi daha önce Mısır'a Dimyat limanından iki kez hücum etmiş, oradaki Müslümanların bir kısmını öldürmüş, bir kısmını da esir almıştı. Melikler ona karşı koymaktan aciz kalmışlardı.

HİCRETİN ALTİYÜZDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK EVHAD NECMEDDİN EYYÜB

Necmeddin Eyyûb b. Âdil. Ahlat valisiydi. Anlatıldığına göre o çok kan dökmüş, halka kötü muamelede bulunmuştu. Bu yüzden Cenâb-ı Allah ömrünü kısa tuttu. Bu sene rebiyülevvel ayında öldü. Kendisinden sonra yerine kardeşi Melik Eşref Musa geçti. Eşref Musa'nın idaresi güzel, niyeti halisane idi. Ahlat halkına ihsanda bulundu. Halk onu çok sevdi.

HAREM FAKİHİ VE MEKKE ŞERİFİ

Asıl adı Muhammed b. İsmail b. Ebi's-Sayf el-Yemenî'dir. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin.

KURRA VE MUHADDİS EBU İSHAK İBRAHİM

Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Kafsî. Çok kitap yazdı. Çok hadis dinledi. Bu sene vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi.

EBÜ'L-FETH MUHAMMED B. SA'D B. MUHAMMED ED-DİBACİ

Merv ahalisindendir. el-Muhassal fî Şerhi'l-Mufasssal adlı kitabı vardır. Şerhetmiş olduğu Mufasal adlı eser Zemahşerî'ye ait olup nahve

dair bir eserdir. Kendisi güvenilir, alim bir kimseydi. Hadis dinledi ve topladı. Bu sene doksaniki yaşında vefat etti.

ŞEYH SALİH EBU'L-BEKÂ

Zâhid ve âbid bir kimseydi. Künyesi Ebü'l-Bekâ idi. Asıl adı Mahmud b. Osman b. Mekârim en-Nealî'dir. Hanbelî mezhebine mensuptu. İbadet ve mücahede ehli bir kimse olup seyahatlerde bulunurdu. Babü'l-Ezec'de bir hankâh yaptırdı. Orada Makdisli ilim erbabı barınırdu. Onları diğerlerine tercih eder, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Hadis dinledi. Kur'an okudu. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi. Seksen yaşını aşmış iken bu sene vefat etti.

HİCRETİN ALTIYÜZONUNCU SENESİ

Bu sene Melik Âdil camilere giden yolların ağızlarına, atlar burarlardan camilerin yakınına gidemesinler, oradaki Müslümanlara eziyet edemesinler ve namaza gitmek isteyen kimselerin yollarını da daraltmasınlar diye zincir gerilmesini emretti.

Bu sene Halep valisi Zahir Gazi'nin oğlu Melik Aziz doğdu. Zahir Gazi, Dımaşk valisi Melik Nasır'ın babası olup Dımaşk dahilindeki Nâsıriye vakıflarının kurucusudur. Bu iki vakıftan biri Babü'l-Feradis dahilinde, diğeri de Kasyun dağı eteğinde (Sefh mıntıkasında)dır. Muazzam ve yüksek duvarları, sağlam binaları vardır ki, bunlara benzer çok az sayıda bina bulunduğu söylenir. Melik Nasır'ı Hülagu komutasındaki Tatarlar esir almışlardı.

Bu sene Mısır'dan bir fil getirildi ve Gürcü kralına hediye olarak götürüldü. İnsanlar buna çok hayret etmişlerdi. Bu, Allah'ın eşsiz yaratıklarından muazzam bir fildi.

Bu sene Sultan Selahaddin'in oğlu Melik Zafir Hızır hacca gitmek üzere Halep'ten Bağdat'a geldi. Halk onu karşılamağa çıktı. Amcasının oğlu Muazzam da ona ikramda bulundu. Mekke'ye bir kaç konak yaklaşınca Mısır valisi Kâmil'in adamları onu durdurdular. Mekke'ye girmesine engel oldular; ona «Sen hacca değil, Yemen'i almağa gelmişsin!» dediler. O da, «Beni bağlayın. Sadece hac ibadetimi eda etmeme müsaade edin» dediyse de onlar, «Sana bu izni vermemiz için yanımızda bir belge yoktur. Seni burada sadece geri çevirmekle emrolunmuşuz» diye cevap verdiler. Bazıları Kâmil'in adamlarıyla savaşmağa azmettiyse de, Melik Zafir fitne çıkmasından korktuğu için ihramdan çıkıp hac yapmaktan vaz geçti ve Şam'a döndü. İnsanlar ona yapılan bu muameleden ötürü üzüldüler ve kendileriyle vedalaştığında da ağladılar. Allah onun bu hac seferini kabul buyursun.

Bu sene Horasanlı bazı Hanefî fakihleri, Şeyh Taceddin Ebü'l-Yümn el-Kindî'ye mektup yazarak Sultan Harezşah b. Tekiş'in üç adamıyla kılık değiştirerek hâdiseleri bizzat yerinde keşfetmek amacıyla Tatar ülkesine girdiğini bildirdiler. Tatar ülkesindeki görevliler onları tanıyamadılar. Durumlarından şüphelendikleri için onları tutukladılar. Sultan Harezşah'ın iki adamını o kadar dövdüler ki, adam-

lar neredeyse öleceklerdi. Ama yine de oraya ne için geldiklerini öğrenemediler. Tatarlar Sultan Harezşah ile diğer adamını esir aldılar. Ama gecenin birinde sultanla adamı kaçtı. Sultan kendi memleketine dönüp tahtına oturdu. Onun bu macerası, Emir Mes'ud'la birlikte savaşta esir düştüğü maceradan başka bir maceradır.

Bu sene Halep hendeklerini kazanlar bu esnada bir döşeme taşını ortaya çıkardılar. Bu taşı kaldırdıklarında altında yetmişbeş rıtl(*) ağırlığında altın ve yirmibeş rıtl ağırlığında da gümüş buldular.

HİCRETİN ALTIYÜZONUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBU'L-FADL AHMED B. MES'ÜD

Hanefilerin şeyhi olup Bağdat'ta Ebu Hanife meşhedinin müderrisi idi. Asıl adı Şeyh Ebü'l-Fadl Ahmed b. Mes'üd b. Ali er-Resanî'dir. Mezalim mahkemesinin reisliğini yapardı. Ebu Hanife meşhedine defnedildi.

ŞEYH EBÜ'L-FADL B. İSMAIL

Şeyh Ebü'l-Fadl b. İsmail b. Ali b. Hüseyin Fahreddin el-Hanbelî. İbn Maşite diye bilinir. Kendisine Fahr Gulam b. Mennî de denilirdi. İlm-i hilafa dair taliki vardı. Halife Camii'nde ders verirdi. Halife'nin köylerinin gelir ve giderlerini hesaplar, ürünlerini toplardı. Sonra halife onu azledince yoksul bir kişi olarak evine kapandı. Ölünceye kadar öylece kaldı. Allah rahmet etsin. Oğlu Muhammed; hilekâr, şeytan, insanların çokça hicvedip jurnalleyen, yetkililer yanında insanlara iftirada bulunan biriydi. Dili kesildi ve ölünceye kadar hapiste kaldı.

VEZİR MUİZZÜDDİN EBÜ'L-MEÂLÎ

Asıl adı Saîd b. Ali b. Ahmed b. Hadîde'dir. Sahabîlerden Kutbe b. Amir b. Hadide el-Ensarî sülalesindendir. Hicretin 584. senesinde Nasır'a vezir olarak atandı. Sonra Nasır onu İbn Mehdi'nin araya girmesi nedeniyle goutevden azletti. O da Merağa'ya kaçtı. İbn Mehdi'nin ölümünden sonra tekrar döndü, saygı ve ikram görerek Bağdat'ta ikamete başladı. Ölünceye kadar insanlara çokça sadaka verip iyilik ve ihsanlarda bulundu. Allah rahmet etsin.

(*) Bir rıtl: 460 gr. karşılığı ağırlık ölçüsü. (Çeviren).

SENCER B. ABDULLAH EN-NASİRÎ EL-HALİFETÎ

Çok parası, malı, mülkü, geniş ikta arazileri vardı. Ama buna rağmen cimri, alçak ve karaktersiz bir kimseydi. Hicretin 598. senesinde hac emiri olarak hacıları Mekke'ye götürmek üzere yola çıktı. Yolda bir kaç Bedevî yolunu kesti. Sencer'in yanında 500 süvari vardı, ama Bedevîlerden korkup zillete düştü. Bedevîler ondan 50.000 dinar haraç istediler. O da bu paraları hacılardan toplayıp onlara verdi. Bağdat'a dönüşünde halife ondan 50.000 dinarı alıp sahiplerine ödedi. Onu da görevden azledip yerine Taştekin'i atadı.

KADI ES-SÜLÂMÎYE

Asıl adı Zahireddin Ebu İshak İbrahim b. Nasır b. Asker'dir. Şafî fakihî olup aynı zamanda edebiyatçıydı. Kâtip İmad, el-Cerîde adlı eserinde; İbn Hallikan da el-Vefeyat adlı eserde ondan bahsetmişlerdir. Onu övmüşler, şiirlerini nakletmişlerdir. Tekke sahibi bir şeyh ile Mekki adındaki bir arkadaşı hakkında da şiir yazmıştı. Şöyleki:

«Dikkat edin, Mekke'ye nasihatçının sözünü söyleyin.

Nasihatın hakkı, onu dinlemektir.

İnsanlar dinlerinde, şarkının uyulması gereken bir âdet olduğunu ne zaman duymuşlardır?

Kişinin deve gibi yemek yemesi ve toplantılarda başı dönüp yere düşünceye dek raks etmesi ne zamandan beri dinî bir âdet haline gelmiştir?

Midesi boş ve aç olan bir kimse,

Ne kadar da şevke gelse dolaşamaz ve şarkı dinleyemez.

Rabbimize âşık olduğumuz için sarhoş olduk dediler.

Aslında onları çanaklardaki yiyecekler sarhoş etti.

Eşekler de böyledirler. Karınlarını doyurunca oynamağa başlarlar, tokluktan ve çimenlerden ötürü.

Onlara meydan okuyan kimse, bid'atleri terennüm ettiği zaman,

Sakallarını oynattıklarını görürsün.

Kimi bağırır, kimi inler.

Kuruluk, eğer yumuşatılırsa çatlamaz.»

TACÜ'L-ÜMENA

Ebü'l-Fadl Ahmed b. Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Asâkir. Hadis ve rivayetle uğraşan bir ailedendir. Kardeşleri Zeynü'l-Fahr ile Ümena'dan yaşça daha büyüktür. Amcaları hafız Ebü'l-Kasım ile Saîm'den hadis dinledi. Kindî'nin sadık dostuydu. Bu sene receb ayının ikisinde pazar günü vefat etti. Mescidü'l-Kadem mihrabının kible tarafına defnedildi.

NESSÂBE EL-KELBÎ

Kendisine Tâcü'l-Ülâ el-Hüseynî denilirdi. Amid'de İbn Dihye ile görüştü. Dihye el-Kelbî'nin soyundan geldiği söylenir. Oysa Dihye el-Kelbî'nin çocuğu yoktu. İbn Dihye Mesâidü'l-Musiliye adlı eserinde onun yalan söylediğini bildirmiştir. İbnü'l-Esîr'in ifadesine göre Nessa-be el-Kelbî, bu sene muharrem ayında vefat etmiştir.

MEŞHUR TABİB MÜHEZZEB

Asıl adı Ali b. Ahmed b. Mukbil'dir. Musulludur. Hadis dinledi. Kendi zamanın en büyük tıp bilginiydi. Tıbbâ dair güzel bir tasnif eseri vardır. Çokça sadaka veren, ahlâkı güzel bir kimseydi.

KANÛN ADI VERİLEN MUKADDİME ADLI ESERİN SAHİBİ CEZULÎ

Asıl adı Ebu Musa İsa b. Abdülaziz, el-Cezulî'dir. Cezul, Berberî kabilelerinden biridir. Nahivciydi. Mısırlıdır. Mukaddime adlı eserin mu-sannıfıdır. Bu eseri kendisi ve öğrencileri şerh etmişlerdir. Hepsi de bu eserin bir çok yerinde kast edilen manayı anlamaktan aciz kaldıklarını itiraf etmişlerdir. Mısır'a geldi. İbn Berrî'den ders aldı. Sonra beldesine döndü. Merakeş hatipliğine atandı. Bu sene vefat etti. Bundan bir sene önce vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZONBİRİNCİ SENESİ

Bu sene Sultan Harezmsâh, daha önceleri devencilik yapan, ama bilahare yanında emirlik mertebesine yükselen bir emirini sefere çıkardı. Bu emir maiyetindeki orduyla harekete geçip Kirman ve Mekran şehirlerini fethetti. Sind ülkesinin sınırlarına vardı. O beldelerde Harezmsâh adına hutbe okuttu. Harezmsâh, Tatarlardan ve Tatar hükümdarı Güçlükhan'dan korktuğu ve onların sınırdaki beldelere hücum etmelerinden çekindiği için yaz mevsimlerini sadece Semerkant taraflarında geçirirdi.

Ebu Şâme dedi ki: Bu sene Emevî Camii'nin tabanına döşeme taşları dizildi. Bu işe Sebû'l-Kebîr tarafından başlandı. Daha önceleri caminin tabanı çukur ve düzensizdi. Halk buraları taşlarla döşemeye başladı. Bu sene Dimaşk şehrinin Kaymaziye mahallesi tarafındaki hendekleri genişletildi. Bir çok ev ile Kaymaz'ın hamamı ve orada mevcut olan Nûriye darûlhadisine vakfedilen bir fırın bu amaçla yıkıldı.

Bu sene Melik Muazzam Cabiye kapısı dışındaki Atike mezarı tara-

finda kendisine nisbet edilen bir otel yaptırdı.

Yine Bu sene Melik Muazzam, Serhat kalesini İbn Karaca'nın elinden aldı. Ona bedel olarak bazı şeyler verdi. Sonra kaleyi kölesi İzzeddin Aybek el-Muazzemî'ye teslim etti. Bu kale, hicretin 644. senesinde Necmeddin Eyyûb tarafından alınıncaya kadar onun elinde kaldı.

Bu sene zilkade ayının on birinde Hecin bir deveye binerek sultan Âdil'in oğlu Melik Muazzam hacca gitti. Kerek'ten hareket ederken beraberinde İbn Mosik ile babasının kölesi ve kendi darülhadisnin üstadı İzzeddin ve bir grup insan da vardı. Tebük ve Ula yolunu izledi. Kendisine nisbet edilen sarnıcı yaptırdı. Başka hayır müesseseleri de kurdu. Medine-i Münevvere'ye vardığında onu vali Salim karşıladı. Şehrin anahtarını kendisine teslim etti ve ona eksiksiz hizmette bulundu. Mekke valisi Katade' ise, kendisiyle ilgilenmedi. Bu nedenle hac ibadetini hacc-ı kıran olarak ifâ edip oradaki mücavirler için getirdiği sadakaları dağıttıktan sonra Medine valisi Salim'le birlikte geri döndü. Ra'sülmâ yanında babasına, Mekke valisi Katade'den gördüğü saygısızlığı söyleyip şikâyetçi oldu. Babası Sultan Âdil de Medine valisi Salim komutasında bir müfreze askeri Mekke'ye göndererek vali Katade'yi oradan kovmalarını emretti. Mekke'ye vardıklarında vali Katade onlardan korkup vadilere, dağlara ve çöllere kaçmıştı.

Melik Muazzam bu haccında Hicaz yolunda birçok güzel eserler yaptırdı. Allah mükâfatını versin.

Bu sene Dimaşk halkı Sultan Âdil'e ait siyah kağıtlarla (banknotlarla) alış veriş yaptılar. Muamelelerini bu paralarla yürüttüler. Daha sonra bu paralar tedavülden kaldırılıp yere gömüldü.

Bu sene Yemen hükümdarı öldü. Yerine emirlerin anlaşmasıyla Süleyman b. Şahinşah b. Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyûb geçti. Sultan Âdil de oğlu Kâmil'e haber salarak Kail'in oğlu Atsız'ı Yemen'e göndermesini emretti. Kamil'de oğlu Atsız'ı Yemen'e gönderdi. Atsız Yemen'i zaptetti. Orada zulüm, hırsızlık ve zorbalık yaptı. Eşraftan 800 kadar kişiyi öldürdü. Halk tabakasından öldürdüğü kimselerin sayısı ise daha fazladır. O çok facir, çok fasık, hayası ve dini az bir kimseydi. Tüyleri ürpertecek, yürekleri nefret ettirecek işler yaptığı anlatılır. Yüce Allah'tan afiyet diliyoruz.

HİCRETİN ALTIYÜZONBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBRAHİM B. ALİ

İbrahim b. Ali b. Muhammed b. Bekrûs. Hanbelî fakihî idi. Fetva verdi. Münazara yaptı, hâkimler nezdinde adil olarak şahitlik yaptı.

Sonra bütün bu görevleri bırakıp Babü'n-Nevâ'da polis oldu. İnsanları döver, onlara çokça eziyet ederdi. Bundan sonra kendisi de Dicle nehri-ne atılıncaya kadar haksızlıklarını sürdürdü. Nehire atılıp ölünce in-sanlar çok sevindiler. Babası ise salih bir adamdı.

RÜKÜN ABDÜSSELÂM B. ABDÜLVEHHAB

Şeyh Abdulkadir'in oğludur. Babası salih bir kimseydi. Ama kendi-si felsefe ve ilm-i nücûmla uğraşmakla suçlanırdı. Buna dair kitaplar yanında görüldü. Bir çok vilayetlerde valilik yaptı. Onun ve benzerleri-nin hakkında şöyle denilir: «Dedeleri çok iyi idiler, ama o dedeler ne kötü evlatlar bıraktılar!»

Babası bir gün onun üzerinde Buhara kumaşından yapılmış bir el-bise görünce şöyle dedi: «Biz Buharî'yi ve Müslim'i duyduk. Hadislerini dinledik. İmam Buharî nerede, şu kâfir nerede, bu çok tuhaf bir durum-dur.»

Rükün Abdüsselâm, Ebü'l-Ferec b. Cevzî'nin oğlu Ebü'l-Kasım'ın arkadaşıydı. Ebü'l-Kasım da fasık bir kimseydi. İkişi şarap içmek ve tüysüz oğlanlarla hoşça vakit geçirmek için meclis kurarlardı. Allah iki-sine de lanet etsin.

EBU MUHAMMED ABDÜLAZİZ B. MAHMUD B. MÜBAREK

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Mahmud b. Mübarek el-Bezzar. İbn Ahdar el-Bağdadî diye tanınır. Hadisçiydi. Çok hadis rivayet eden bir hafızdı. Hadis eserleri tasnif edip yazardı. Sağlam bilgilerle dolu faydalı kitapları vardır. Salih insanlardandı. Vefat ettiği gün cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. O gün görülmeğe değer bir gündü. Allah rah-met etsin.

HAFİZ EBÜ'L-HASAN ALİ B. ENCEB

Ebü'l-Mekârim el-Mufaddal b. Ebi'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Gays Müfer-rec b. Hatim b. Hasan b. Cafer b. İbrahim b. Hasan el-Lahmî el-Makdisî. Aslen Kudüslüdür, sonraları İskenderiye'ye yerleşmişti. Malikî mezhe-bine mensuptu. Selefî'yi, Abdurrahim el-Münzirî'yi dinledi. Onlardan hadis topladı. İskenderiye'de Malikîler'in müderrisi idi. Orada kadı na-bibliği de yapmıştır. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey nefis! Peygamberlerin en hayırlısından, ashabından ve tâbiîn-den nakledilen sözlere tutun.

Onun dinini yayma hususunda aşırı bir çaba gösterecek olursan, Ondan gelen hoş koku belki sana ulaşır.

Yarın hesap gününde Cehennem ateşinin alevleri yükseldiğinde,
O alevlerin sana ulaşmasından ve seni yakmasından kork.»

Hafız Ebü'l-Hasan, İbn Hallikan'ın ifadesine göre bu sene Kahir'e'de vefat etmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZONİKİNCİ SENESİ

Bu sene Dımaşk'taki büyük Adiliye medresesinin yapımına başlandı.

Bu sene Kadı İbn Zekî azledildi. Yerine seksen ya da doksan yaşındaki Cemaleddin b. Haristanî atandı. Cemaleddin, hakça hükümler verdi. Davaları halletti. Anlatıldığına göre o, Kavvâsin kapısının yanındaki Nuriye medresesine yakın bir yerde bulunan Mücahidiye medresesinde hüküm verir, davalara bakarmış.

Bu sene Sultan Âdil, içki ve çalgı aletlerinin yapımını ve çalınmasını iptal etti. Allah onu hayırla mükâfatlandırsın. Böylece insanlardan çok kötülükler uzaklaşmış oldu.

Bu sene Mekke valisi Katade, Medine şehrini ve halkını kuşatma altına aldı. Bir çok hurma ağacını kesti. Medineliler onunla savaştılar, o da isyan ve hüsrân içinde pişman vaziyette döndü. O esnada Medine valisi Şam'da bulunuyordu. Sultan Âdil'den, Mekke valisine karşı kendisine yardım etmesini istedi. Sultan Âdil de onunla birlikte bir askeri birliği harekete geçirdi. O da hemen geri dönmek üzere yola koyuldu. Ancak yoldayken vefat etti. Askerler onun kardeşinin oğlu Cemmaz'ın etrafında toplandılar. Cemmaz, Mekke'ye hücum etti. Mekke valisi, Safra mıntıkasında onunla karşılaştı. İki taraf şiddetli bir savaşa tutuştular. Mekkeliler kaçtılar. Cemmaz onlardan çok miktarda ganimet elde etti. Mekke valisi Katade, Yenbû'ya kaçtı. Bunlar peşine düştüler. Onu Yenbû'da kuşatma altına alıp sıkıştırdılar.

Bu sene Haçlılar, İsmailiye beldelerine baskın düzenlediler. Halkı öldürüp mallarını yağmaladılar.

Bu sene Anadolu hükümdarı Keykavus, Antakya şehrini Haçlıların elinden aldı. Sonra Ermeni kralı İbn Leon, şehri ondan geri aldı. Daha sonra da Trablus prensi şehri Ermeni kralının elinden aldı.

Bu sene Harezmsah Muhammed b. Tekiş, savaşmaksızın Gazne şehrini ele geçirdi.

Bu sene veliahd Ebü'l-Hasan Ali b. Emirü'l-Mü'minin Nasır Lidinillah vefat etti. Vefat edince halife Nasır Lidinillah çok üzüldü. Aynı şekilde havas ve avam tabakasından olan diğer insanlar da onun ölümüne çok üzüldüler. Çünkü çok sadaka veren, insanlara iyilik ve ihsanda bulunan bir kimseydi. Hatta denilir ki, Bağdat'ta onun ölümüne üzülmeyen bir tek hane dahi kalmamıştı. Cenaze merasimine büyük bir kala-

balık iştirâk etmişti. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü. Şehir halkı gece gündüz onun için ağıt yaktı. Cesedi Maruf el-Kerhî mezarlığının yakınında dedesinin mezarının yanına defnedildi. Bu sene zilkade ayının yirmisinde cuma günü vefat etmiş, cenaze namazı da ikindiden sonra kılınmıştı.

Aynı gün Bağdat'a halifeye ve üstadına isyan eden Mengli'nin kesik başı getirildi, şehirde dolaştırılıp teşhir edildi. O gün, oğlu ve veliahdı da öldüğü için halife bu duruma çok sevinmemişti. Dünya, zarar verdiği kadar sevinç vermiyor. Veliahdı Ebü'l-Hasan Ali, geride birinin adı Müeyyed Ebu Abdillâh el-Hüseyin, diğerininki ise Muvaffak Ebü'l-Fadl Yahya olmak üzere iki erkek çocuk bırakmıştı.

HİCRETİN ALTIYÜZONİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ ABDÜLKADİR ER-RUHAVÎ (URFALI)

Hafız Abdülkadir er-Ruhavî b. Abdulkadir b. Abdillâh b. Abdirrahman. Künyesi Ebu Muhammed idi. Hadis hafızı ve ravisi idi. Bu ilimde yükselmiş, eser veren, tasnifat sahibi bir kimseydi. Musullu birinin kölesiydi. Cabiye'li birinin kölesi olduğu hususunda da bir rivayet vardır. Musul Darülhadisinde hadis ilmi tahsil etti. Sonra Harran'a taşındı. Oradan da çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Bir çok hadis alimini dinledi ve vefat edinceye kadar Harran'da ikamet etti. Kendisi hicretin 536. senesinde doğmuştu. Dindar ve salih bir kimseydi. Allah rahmet etsin.

AMÂ VECİH

Ebu Bekir Mübarek Saîd b. Dehham. Nahivciydi. Vasıtlıdır. Vecih lakabını taşırdı. Vasıt'ta doğdu. Bağdat'a geldi. Arapça ilmiyle meşgul oldu. Bu alanda sağlam bilgiler elde etti. Çok sayıda Arap şiiri ezberledi. Hadis dinledi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonra Hanefî mezhebine geçti. Daha sonra Şafîlîğe intikal etti. Bağdat Nizamiye medresesinde nahiv müderrisliği yaptı. Şairin biri onun hakkında şöyle demiştir:

«Her ne kadar mektuplar kendisine yarar sağlamasa da,
Benden Vecih'e şu mektubu ulaştır.

Ey Vecih! Sen İbn Hanbel'den sonra Numan'ın mezhebine tâbi oldun.

Çünkü, dünya malı ve yiyecekler seni buna muhtaç kılmişti.
Sen dindarlığından ötürü Şafî'nin görüşünü benimsemiş değilsin.
Aksine, elde etmek istediğin bir şeye heveslenmişsin.

Şüphesiz kısa bir süre sonra sen Malikî mezhebine geçeceksin.
Düşün bakalım hele o zaman ne diyeceksin?!»

Çok miktarda hikâyeler, darb-ı meseller, atasözleri ve güzel haberler ezberlemişti. Arapça, Türkçe, Acemce, Rumca, Habeşçe ve Zencîce'yi bilirdi. Şiir nazmetmekte otoriteydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Şayet bir gün buluttan düşen bir damla,
Denizin enginliği üzerinde durursa,
Sonra da oradan ayrılıp gitmek istese de gidemez.
Dünyaya sahip olsa, doğuda ve batıdaki dünya hükümdarları da
ona köle olsalar,
Yine de ayrılıp gitmek istese, gidemez.»

Onun şöyle cinashı bir şiiri de vardır:

«Âdi, alçak ve cömertlikleri umulmayan bir topluluktan uzak kalışından ötürü beni uzun uzadıya kınadın.

Onlar mallarını himaye ettiler, ama dinleri ve namusları korumasız kalmıştır.

Ayıplanmaktan veya hicvedilmekten hiç korkmuyorlar.

Cömertler, cömertlikte bir yola koyulsalar,

Onlar, cimrilikte yetmiş yola koyulurlar!»

Vecih'in güzel övgüleri, yüksek manalar içeren parlak şiirleri vardı. Bazen Buhterî'nin şiirlerine tarizde bulunur ve onun ölçüsüne yakın ölçüde şiirler yazardı.

Vecih asla öfkelenmezdi. Bir grup insan bir adamla karşılıklı bahis tutuşarak, «Eğer Vecih'i öfkelenendirirsen, sana şunu şunu veririz» dediler. Adam gidip Vecih'e, Arapçayla ilgili bir soru sordu. Vecih ona cevap verdi. Adam, «Yanlış cevap verdin ey ihtiyar!» deyince Vecih ona başka bir ibareyle cevap verdi. Adamın, «Yalan söylüyorsun bence sen nahvi unutmuşsun!» demesi üzerine, Vecih ona şöyle dedi:

— Ey adam! Herhalde sen benim sana söylediklerimi anlamadın.

— Anladım, ama sen yanlış cevap veriyorsun.

— Öyleyse sen bildiğini söyle de biz senden yararlanalım.

Adam ona ağır sözler sarfedince Vecih güldü ve ona şöyle dedi:

— Eğer sen beni öfkelendirmek için başkalarıyla karşılıklı bahse tutuşmuş isen, şunu bil ki, yenildin. Çünkü sen şu hikâyede anlatılan sivri sineğe benzemektesin. Şöyle ki: «Bir sivri sinek, filin sırtına düşmüş, kalkıp uçmak istediğinde file, «Ayaklarını yere iyi bas, çünkü ben uçacağım» demiş, fil de ona, «Sen sırtıma düştüğünde varlığını hissetmemiştim ki, şimdi uçmak istediğin zaman ben ne diye kendimi tutayım, ayaklarımı yere iyice basayım? Buna ihtiyacım yok!» diye cevap

vermişti.»

Vecih, bu sene şaban ayında vefat etti ve Verdiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

EBU MUHAMMED ABDÜLAZİZ

Ebu Muhammed Abdülaziz b. Ebi'l-Meâli b. Ganime. İbn Menina adıyla meşhur olmuştur. Hicretin 515. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene zilhicce ayında doksan yedi yaşında vefat etti.

ŞEYH FAKİH KEMALEDDİN MEVDÛD

Kemaleddin Mevdûd b. Şağurî. Şafî mezhebine mensuptu. Emevî Camii'nde fıkıh dersleri okuturdu. Öğrencilerine et-Tenbih adlı eseri şerh etti. Derslerini iyice anlayabilmeleri için konuşmalarını yavaşça sürdürür, işi ağırdan alırdı. Allah rızası için bu dersleri maksure (mahfel) karşısında verirdi. Vefat edince Şüheda mezarlığının şimalindeki Babüssağır mezarlığına defnedildi. Mezartaşının üzerine bir şiir yazılmıştır. Bu şiiri Ebu Şâme nakletmiştir. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTİYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİ

Ebu Şâme dedi ki: Bu sene Nesr kubbesinin yapımı için her biri otuziki zira uzunluğunda dört tahta sütun hazırlandı.

Bu sene Banyas tarafına bakan eski imarethane karşısındaki Babü's-Sirr hendeğinin yenilenmesine başlandı.

Bugün oraya Sultan tavlasi denilmektedir. Sultan'ın kendisi ve köleleri de orada toprak taşıdılar. Sultan, sepete veya sepeti andıran bir kaba toprak koyup önündeki eğrin tümsek kısmına koyup taşıyor ve meydan-ı ahdara boşaltıyordu. Kardeşi Salih ile köleleri de aynı şekilde çalışıyorlardı. Biri bir gün, diğeri başka bir gün nöbetleşe çalışıyorlardı.

Bu sene Şağor halkı ile Akibe halkı arasında çatışma meydana geldi. Bunlar Rahbe'de ve Seyarîfte savaştılar. Askerler bunları durdurmak için harekete geçtiler. Muazzam'ın kendisi de oraya geldi. Elebaşlarını yakalayıp hapse attı.

Bu sene Musallaya mustakil bir hatip atandı. Buraya atanan ilk kişi, Sadr Muîdü'l-Felekiye idi. Ondan sonra Bahaeddin b. Ebi'l-Yüsr orada hutbe irâd etti. Bahaeddin'den sonra Benu Hasan orada görev yaptı ve bu görev günümüze kadar onların eliyle yürütüldü.

HİCRETİN ALTİYÜZONÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK ZAHİR EBU MANSUR

Gazi b. Selahaddin Yusuf b. Eyyûb. Seçkin ve hayırlı hükümdarlardan-
dandı. Hükümdarlar arasında doğru yolu en iyi takip edenlerdendi. An-
cak biraz sertliği vardı. Küçük bir suç işleyeni büyük cezalarla cezalan-
dırırdı. Alimlere, şairlere, yoksullara ikramda bulunurdu. Otuz sene
müddetle hüküm sürdü. Babasıyla birlikte bir çok gazalara katıldı. Zeki
ve iyi görüş sahibi bir kimseydi. Konuşması düzgün, kavrayışı sağladı.
Kırkdört yaşına vardı. Kendisinden sonra oğlu Aziz Gıyaseddin Mu-
hammed üç yaşındayken tahta geçti. Onun büyük oğulları da vardı. An-
cak o, küçük oğlunu veliahd tayin etmişti. Bu oğlu, karısı ve amcası
Âdil'in kızıdan doğmuştu. Bu oğlunun dayıları Eşref, Muazzam ve
Kâmil'di. Dedesi ve dayıları kendisiyle çekişme içinde değillerdi. Ama
bu küçük oğlundan başka büyük oğullarını veliahd tayin etmiş olsaydı,
dayıları tahta ellerinden alırlardı. Küçük oğlunun tahta geçmesi, mem-
leketin selameti bakımından iyi oldu. Küçük oğlu tahta geçince dedesi
Âdil ile dayıları ona biat ettiler. Muazzam, bu biatı bozup tahtı elinden
almak istedi. Ancak bunu başaramadı. Aziz Gıyaseddin Muhammed
adına memleketi, hadimlerden Şihabeddin Tuğrul Beğ er-Rumî el-Eb-
yaz yönetti. O dindar ve akıllı bir kimseydi.

ZEYD B. HASAN

Zeyd b. Hasan b. Zeyd b. Hasan b. Saîd b. İsmet. Alim ve imam bir
kimseydi. Zamanında ilimde tek şahsiyetti. Lakabı Tacüddin, künyesi
de Ebü'l-Yümn el-Kindî'dir. Bağdat'ta doğdu. Orada yetişti. İlim tahsil
etti. Sonra Dımaşk'a gelip orada ikamet etti. Zamanında lügat, nahiv ve
diğer ilimlerde, doğuda ve batıdaki bütün insanların fevkine çıktı. Da-
yanağı yüksek, yolu güzel, yaşantısı hoş, akidesi sağlam bir kimseydi.
Zamanındaki alimler ondan yararlandılar. Onu övdüler ve ona boyun
eğip, teslim oldular. Önceleri Hanbelî idi, sonra Hanefî mezhebine geçti.
Hicretin 520. senesinin şaban ayının yirmibeşinde doğdu. On yaşınday-
ken Kur'an'ı çeşitli rivayetlere göre okudu. Güvenilir alimlerden, yük-
sek senetli hadisleri çokça dinledi. Hadis ilmiyle ilgilendi. Arapçayı ve
lügatı öğrendi, bu alanda meşhur oldu. Sonra hicretin 563. senesinde
Şam'a geldi. Bir süre sonra Mısır'a gidip oraya yerleşti. Kadı Fadıl'la gö-
rüştü. Sonra tekrar Dımaşk'a göçtü. Dârü'l-Acem denen semte yerleşti.
Hükümdarlar, vezirler ve emirler katında itibar sahibi oldu. Alimler,
hükümdarlar ve hükümdarların çocukları yanına gelirlerdi. Dımaşk
valisi Efdal b. Selahaddin bizzat onun evine gider, gelirdi. Aynı şekilde

Selahaddin'in kardeşi Muhsin ve Muazzam da Dımaşk valisi olduğu zamanlarda evine giderlerdi. Evi Darbül-Acem denen semtтейdi. Orada Zemahşerî'nin el-Mufasssal adlı kitabını okuturdu. Muazzam, bu kitabı ezberleyenlere ödül olarak otuz dinar verirdi. Darbül-Acem'deki evine camiden çıkan herkes uğrar, meclisinde otururlardı. Örneğin Şeyh Ale-müddin es-Sehavî, lügatçı Yahya b. Mutî el-Vecih, Fahir et-Türkî ve diğ-
 100

Sehavî onun için: «Başkalarında bulunmayan ilimler onun yanın-
 101

Sibeveyhî, onun kitabını şerhetmiştir. Sibeveyhî'nin asıl adı Amr, kendisinin ki ise Zeyd idi. Ben de bu hususta şöyle bir şiir yazdım:

«Amr'ın zamanında bir benzeri yoktu.
 Asrın sonunda Kindî'nin de bir benzeri yoktur.
 Bunlardan birinin adı Zeyd, diğ-
 102

Ebu Şame dedi ki: Bu durum aynen hicretin 592. senesinde İbn Dehhan'ın şu şiirinde söylediklerine benzemektedir:

«Ey Zeyd! Rabbim sana bağışlarını fazlalaştır-sın.
 Emellerin algılayamacağı kadar bol nimetler versin.
 Alimler arasında nahiv ilminde otorite sensin.
 103

Sehavî de Zeyd b. Hasan'ı güzel bir kasideyle övmüştür. Ebül-Mu-zaffer Sibî İbn Cevzî de onu övenler arasında olup şöyle demiştir: «Onun yanında ders okudum. Akidesi güzel, ahlâkı zarif bir kimseydi. İnsan onun meclisinde oturmaktan bıkmazdı. Onun güzel ve ders verici nükte-
 104

Zeyd b. Hasan vefat edince geride bol miktarda para, mal ve mülk ile bir çok güzel Türk köle de bıraktı. Kalbi yufka, ahlâkı güzel bir kim-
 105

kalkar, saygı gösterirdi. Yaşlanınca ayağa kalkmayı terketti ve onlara şu şiiri okudu:

«Dostlarım ziyaretime geldiklerinde artık onlar için ayağa kalkamıyorum.

Tek suçum, ömrümün uzamasıdır.

Eğer onlar da yüz yaşının yarısına varacak olurlarsa,
Kendilerine karşı ayağa kalkmayışımın sebebini anlarlar.

Şarkıcıların vuslatı ateş gibi çabucak alevlendi.

Yaklaşma ve yakın olma çağı daha parlak ve daha güzel oldu.

Gecelerim de ömür en güzel şefaathı idi. Ancak o da yüz çevirip gidiyor.

Oyun ve eğlenceye dalmak, en açık ve belirgin yol oldu.

Saçlar ağardı, ihtiyarlık görüldü, aşk tamahına yöneldi.

Aklın önceleri güzel bulduğu şeyler, bana çirkin görüldü.

Yolculuk azığıyla dönüp gitti. Sanki ben hiç orada değildim.

Orada nimetlerin yüzünü çitle kapatıp uzaklaştırdı.

Gençlik abasını giyip de hiç yerden sürümedim sanki eteklerimi

Bu gençliğe ve abaya bakıp gururlanmadım ve salınıp dolaşmadım sanki.

Omuzları yumuşak sevgili, sana bir çocuğu emaneten bıraktı.

Salınarak yürüdü, ağzından bal akan siyah gözlü sevgili.

Gecelerini güzel kokular saçarak tüketti.

Gecelerden geri kaldığı için sanki karanlıklar alınıp götürüldü.

Dün, kalbi üzgün ve sıkıntılıydı.

Aşk incisinden bir yol aramakta ve çabalamaktadır.

Biricik sevgili, kaldı ki ben üstünlüğüme rağmen horlanmış ve yerilmişim.

Fazilet düşmanlarından ötürü ürküp rahatsızlanmışım.

Ey Rabbim! Ben dinimi memnun ettim, o da beni memnun etti.

Dinimi salih amellerle süsleyip güzelleştirdim

Ey Rabbim! Ben bir mecliste şerefli bir kimseyle karşılaştım.

Onun dualarını dinledim, kelimeleri tekrarlıyordu ama anlaşılıyordu.

Üstünlüğümle onun noksanlığını giderdim ve yanından ayrıldım

Kalbinde üzüntü, boğazında düğüm vardı.

Sanki benim övgülerim, hasedlerimin kulaklarındadır.

Manaların en bâkir olanlarını kucaklayıp bağrına bastı.

Takiyyüddin'in kılıcı bütün dinsizlerin üzerindedir.

Onları kahramanca yeryüzünde önüne katıp sürüklemektedir.»

Zeyd b. Hasan, Melik Muzaffer'in kardeşi Muizzüddin Ferruhşah

b. Şahinşah b. Eyyûb'u da şöyle övmüştü:

«Sen, göz yaşlarını akıtan şaşkın kimseye acı mıyor musun?

Aşıka, düştüğü zaafiyetten ötürü aman vermeyecek misin?

Katil, süngüsünü kalbe sapladığı halde maktulüne acıyabilir, ama süngüsü geri çekilmez.

Ben bu aşka düşeli ve bu aşk hastalığına yakalanalı beri kendime gelmiş değilim.

Ben, bakışlarıyla insanı büyüleyen yumuşak tenliye aşık olmakla müptela oldum.

Onun güzelliği karşısında parmaklarımın ucu tiril tiril titrer.

Bu şaşkınlığıma şifa arıyorum.

Nazlı sevgili, ne zaman bu şaşkın aşık acıyacak.

Ona aşık olduğumdan ötürü nice ahû figanlar edip inledim.

Ama bu ahların bana bir faydası yok sanıyorum.

Ona kavuşma amacım vardır.

Eğer bu amacım gerçekleşirse, onun gülümsemesi anında arzularım kabırır.

Ey güzellikte eşsiz olan sevgili, sen güzellikte son noktaya ulaşmışsın.

Tıpkı aşıkta benim son noktaya ulaşmam gibi.

Sana aşık olduğumdan ötürü niceleri beni kınadılar.

Bu aşka son vereyim de hayatı seveyim.

Oysa sen işte O'sun; aşıkımın yanında ağlıyorum.

Bir heyecan ve hıçkırık hissettiğimde,

Göz ucuyla ona bakıyorum.

Ey güzellikleri çok olan,

Ey kendisine hayran olduğum,

Seni bazan düşünüyorum, bazan da inkâr ediyorum.

Bu iki şey, aynı kelimelerde birleşen zıt şeylerdir.

Bunlar anlam bakımından beni sevgiliye yönelten şeylerdir.

Sen fazilet ve üstünlüklerin sahibi değil misin?

Ki bu fazilet ve üstünlüklerin en azına sahip olan benden başkası, yükselip gelişir.»

Kafir ve mülhidlerin Sultan Selahaddin'i öldürmeğe ve Fatımî devletini yeniden kurmağa yöneldikleri zaman ortaya çıkan ve hicretin 599. senesinde idam edilenlerle birlikte idam edilen Ammare el-Yümnî hakkında Taceddin el-Kindî'nin (Zeyd b. Hasan'ın) okuduğu şiirlerden biri şudur:

«Ammare, İslâm tarihinde hainliğini ortaya koydu.

Bu dönemde o, haça ve kiliseye bağlanıp onlarla ittifak kurdu.

Hız. Ahmed'e düşmanlık hususunda şirke ortak oldu.
 Haçı sevmeye nedeniyle de idam edildi. Mülteke tabibi idi. Şayet onu
 imtihan edecek olursan,
 Münafıklıkta onun kuvvetli bir dal olduğunu görürsün.»

Şu şiir de Zeyd b. Hasan'a aittir:

«Felekle hoşça bir gün geçirdik, onunla arkadaş olduk.
 O güzel günlerde lezzetlere dalıp yüzdük.
 Ama felek ardını dönüp gittikten sonra,
 Sanki ben onun yokluğunda rüya görmüş gibi oldum.
 İhtiyarlık beni çöktürdü. Artık üzerimden kalkıp gitmiyor.
 Her ne kadar ihtiyarlığı kınayıp ayıplasam bile beni terketmiyor.
 Yaşlılık öyle bir konuk ki, işi hep ağırdan alıyor.
 Beni günbe gün çukura sevk ediyor.
 Daha önce ömrümü sene sene sayıyordum.
 Artık gün gün saymağa başladım.»

İZZ MUHAMMED B. HAFİZ ABDÜLGANÎ EL-MAKDÎSÎ

Hicretin 566. senesinde doğdu. Babası ona çok hadis rivayet etti.
 Kendisi Bağdat'a göçtü. Orada Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini okudu.
 Dımaşk Camii'nde Muazzam'ın arkadaşlarından bir ders halkası vardı.
 Salih, dindar, takvalı bir hadis hafızıydı. Allah ona da, babasına da rah-
 met etsin.

EBÜ'L-FÜTÜH MUHAMMED B. ALİ B. MÜBAREK

Ebü'l-Fütüh Muhammed b. Ali b. Mübarek el-Helahlî el-Bağdadî.
 Çok hadis dinledi. Halife ile Sultan Âdil'in oğlu Melik Eşref arasında el-
 çilik yaptı. Akıllı, dindar, güvenilir, sadakatli ve doğru sözlü bir kimsey-
 di.

ŞERİF EBU CAFER

Asıl adı Yahya b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Mu-
 hammed b. Ali el-Alevî el-Hüseynî'dir. Basra'da babasından sonra Tali-
 biler'in nakipliğini yaptı. Edib, fâzıl, âlim, bir çok ilimden özellikle En-
 sab ve Arap tarihiyle şiirden iyi anlayan bir kimseydi. Birçok şiir ezber-
 lemisti. Halife Nâsır'ın meclisinde devamlı bulunanlardandı. Güzel
 şiirlerinden biri şudur:

«Kınamayla arası iyi olmayan kulak, sana mübarek olsun.
 Bıkmayan ve teselli bulmayan yaralı kalp sana mübarek olsun.
 Sanki ben aşka kurban olacak gibiyim.

Çünkü kalbimin aşktan başka bir meşguliyeti yoktur.
 Ashı nazlanmak olan ayrılığı severim.
 Ayrılık olmasaydı, vuslatın tadı olmazdı.
 Ama ayrılığın sebebi bıkkınlıktan kaynaklanıyorsa,
 O zaman sevgilinin yöneleceği en kolay şey öldürmektir.»

EBU ALİ MEZYED B. ALİ

Ebu Ali Mezyed b. Ali b. Mezyed. İbn Haşkerî adıyla meşhur olmuştur. Tanınmış şairlerdendir. Numaniyelidir. Kendi şahsı için bir divan derlemiştir ki, divanın bir kısmını es-Saî nakletmiştir. Bu divandaki şiirlerinden biri şudur:

«Sefere çıkacağın gün bana bir kez bakmanı istemiştım.
 Ama buna izin vermedin, barış zorlaştı.
 Hayret ediyorum yüzünde neam (evet) yazılı olduğu halde,
 Nasıl olur da hayır diye biliyorsun.
 Neam kelimesinin nun harfi kaşındır,
 Ayn harfi gözündür, mîme gelince o da ağzındır.»

EBÜ'L-FADL RİŞVAN B. MANSUR

Ebü'l-Fadl Rîşvan b. Mansur b. Rîşvan el-Kürdî. Nakaf adıyla meşhur olmuştur. Erbil'de doğdu. Orduya katılıp asker olarak ülkesine hizmet etti. Edebiyatçı, şair bir kimseydi. Sultan Âdil'in maiyetinde hizmet verdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Keskin kılıçları ve mızrakları bana sor.
 Fırtınalarla yarışan atları bana sor.
 Arslan savaşa girişeceği zaman,
 Yüksek mızrakları karşısına alan Arslanı da bana sor.
 Ben nâracının savaş alanında seslendiği zaman,
 Akli ve fikri sabit olan bir kimseyim, hiç şaşırmam.
 Canımı ölüm denizinin dalgalarına sürüklerim.
 Bu denizler dalgalandığı zaman yaralanmaktan korkmam ben.
 Nice geceler uykusuz kaldım. Sabaha dek yıldızlara baktım. Sabahı bekledim.
 Nice yüksek tepelerde atımla bekleyip zayıflıyorduk.
 Öğle istirahatını yapmağa ihtiyaç duyuyorduk, sabah akşam gözlerinin hatırına ben toz ve dumanlarda nelerle karşılaştım nelerle.
 Savaş meydanında sebat ederim. Kaçmam geri ben.»

MUHAMMED B. YAHYA

Muhammed b. Yahya b. Hibetullah Ebu Nasr en-Nahas el-Vasıtî. Sıbta' şöyle bir şiir yazıp göndermişti:

«Öğle uykusu kadar ömür sürmedim sanıyorum,

Ama ömrüm seksene ulaştı bile.

Sen de böyle yaşa, kal sağlıcakla.

Hayatını sürdür. Hayat ruhunu burnundan çekip solu,

Çünkü o Sa'de'deki karanlık evden daha hoştur.

Ona dedim ki: Senin yanında benim mazeretim vardır.

Bu mazeretim Züheyr'in beytinde de dile getirilmiştir. Bunu bil ve öğren.

Hayatın sıkıntılarından usandım. Bir kimse eğer,

Seksen yıl yaşarsa şüphesiz o, yaşamaktan bıkar.»

HİCRETİN ALTIYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene muharrem ayının üçünde Emevî Camii'nin döşemesi tamamlandı. Mu'temid Mübârizüddin İbrahim el-Mütevellî, Dımaşk'a geldi ve son döşeme taşını -bu işe sevindiğinden ötürü- kendi eliyle yerine koydu.

Bu sene Bağdat'ta Dicle nehrinin suyu aşırı derecede yükseldi. Mezarlarla hemen hemen aynı seviyeye gelmişti. Arada iki parmaklık mesafe kalmıştı. Sonra üst taraftan da sular yükselince halk artık kesinlikle öleceğine kanaat getirdi. Bu durum yedi gece sekiz gün devam etti. Bu günler ve geceler uğursuz günler ve gecelerdi. Sonra Cenâb-ı Allah lûtfetti, sular çekilmeye ve fazlalıklar gitmeğe başladı. Bağdat, tepeciklerden ibaret harabe bir şehir haline dönmüş, binaların çoğu yıkılmıştı.

Bu sene Muhammed b. Yahya b. Fadlan, Nizamiye'de ders verdi. Dersinde kadılar ve ayân hazır bulundular.

Bu sene Sadr b. Hameveyh, Sultan Âdil tarafından halifeye elçi olarak gönderildi.

Yine Bu sene sultan Âdil, Fahr b. Kâmil, Muazzam'a giderek, ondan kızını kendi oğlu ve Yemen valisi Atsız'a istedi. Dımaşk'ta büyük bir mehir karşılığında nikâh akdi yapıldı.

Bu sene Sultan Alaaddin Harezmsâh Muhammed b. Tekiş, 400.000 (başka bir rivayete göre 600.000) savaşçısıyla Hemedan'dan Bağdat'a geldi. Halife onun için gerekli hazırlığı yaptı. Bu hazırlık için askerleri çalıştırdı. Sultan Alaaddin Harezmsâh halifeye haber salarak Bağdat'a selçuklu hükümdarlarının gelişinde uyulan protokol kuralları gereğince halifenin kendisini karşılamaya gelmesini ve Bağdat'ta kendisi adına

hutbe okutulmasını istedi, ancak halife onun bu isteklerini kabul etmedi. Ona elçi olarak Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî'yi gönderdi. Şihabüddin es-Sühreverdî, Sultan Alaaddin Harezmşah'ın yanına vardığında onun içinde bulunduğu azamet ve ululuğu, huzurundaki kölelerin çokluğunu, altından bir taht üzerinde oturduğunu gördü. Kendisinin üzerindeyse sadece beş dirhem değerinde Buhara dokuması bir aba, başında da bir dirhem değerinde deri bir başlık vardı. Sultan Alaaddin'e selâm verdi. Ancak sultan kibrinden ötürü ona cevap vermedi. Oturmasına da izin vermedi. Şeyh Şihabüddin, tahtının yan tarafına geçip ayakta durdu. Muazzam bir hutbe irad etmeğe başladı. Hutbesinde Abbasîlerin fazilet ve şereflerini anlattı. Onlara eziyet vermeyi yasaklayan bir hadis okudu. Tercüman da onun söylediklerini sultana tercüme ediyordu. Sultan, Şeyh Şihabüddin'e, «Halifenin faziletlerinden bahsediyorsun, o faziletli biri değildir, ama ben Bağdat'a geldiğimde anlattığın faziletlere sahip bir kimseyi hilafet makamına geçireceğim. Onlara eziyeti yasaklayan hadisi okuyorsun. Ben onlardan herhangi birine eziyet etmiş değilim. Aksine halifenin zindanlarında çok sayıda Abbasî vardır ki, bunlar zindanda üremektedirler. Abbasîlere eziyet eden, kendisidir.» dedi. Sonra onunla konuşmadı. Başka cevap da vermedi. Şeyh Şihabeddin Sühreverdî de halifenin yanına döndü.

Bu arada yüce Allah Sultan Alaaddin'in ve askerlerinin üzerine üç gün süreyle bol miktarda kar yağdırdı. Çadırları ve otağları kar altında kaldı. Karın yüksekliği neredeyse bayrak direklerinin ucuna yaklaşmıştı. Adamların ve askerlerin bir şey yapacak güçleri kalmamıştı. Haddi ve evsafi anlatılamayacak umumi bir belaya maruz kalmışlardı. Cenâb-ı Allah, onları ziyan içinde geri çevirdi. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Bu sene Sultan Âdil ile Haçlılar arasında daha önceleri yapılmış olan ateşkes bozuldu. Sultan Âdil de bu esnada Mısır'dan geldi. Bey-san'da oğlu Muazzam'la buluştu. Haçlılar Akkâ'dan harekete geçtiler. Şam sahillerinin valileri de onlara katıldılar. Hepsi Sultan Âdil'in bileğini bükmeğe niyetlenmişlerdi. Sultan Âdil onların bu hareketini duyunca Haçlı askerlerinin çokluğundan, kendisinin maiyetindekilerinse azlığından ötürü kaçtı. Oğlu Muazzam ona, «Nereye gidiyorsun babacığım?!» dedi ve Acem'ce ona sövmeğe başladı, «Şam'ı kölelerine ikta olarak verdin, halkın çocuklarını kendi kaderlerine terkettin.» dedi. Sonra Sultan Âdil Dimaşk'a yöneldi. Dimaşk valisi Mu'temid'e mektup yazarak şehri Haçlılara karşı korumasını, gerekli istihkâm tedbirlerini almasını, Dariya'daki ürünleri kaleye taşımasını, suları da Dariya arazilerine, Haccac kasrına ve Şağor'a salmasını emretti. Halk bu durumdan tedirgin olup paniğe kapıldı. Allah'a yalvarıp yakarmağa başladılar. Camide yakarış sesleri çoğaldı. Sultan Âdil de gelip Mercüssifr'de ordu-

gah kurdu. Haçlılarla savaşmaları için şark meliklerine haber gönderip yanına gelmelerini istedi. Yanına ilk gelen melik, Humus valisi Esedüddin idi. Halk onu karşılamaya çıktı. O da Bâbü'l-Ferec'den şehire geldi. Hastahane yanındaki evinde bulunan Sittüşşam'a uğrayıp selam verdi, sonra evine döndü.

Esedüddin de gelince insanlar biraz rahatladılar. Sabah olunca Mercüssifr'de bulunan Sultan Âdil'in yanına gitmek üzere yola çıktı. Haçlılara gelince onlar Beysan'a geldiler. Oradaki ürünleri ve binekleri yağmaladılar. Halkın bir kısmını öldürdüler. Çoğunu esir aldılar. Sonra orada çok fesat çıkardılar. Öldürüp yağmaladılar. Beysan ile Banyas arasında talan ve esir alma hareketlerinde bulundular. Colan Neva ve diğer mıntıkalara gittiler. Melik Muazzam da harekete geçti. Kudüs'ün Haçlılar tarafından ele geçirilmesinden korktuğu için Kudüs ile Nablus arasında Akabetülleben'e ordugah kurdu. Çünkü onun için korunması en öncelikli yer Kudüs'tü. Sonra Haçlılar, Hısn-ı Tur'u (Tur dağında yapılan kaleyi) korkunç bir şekilde kuşattılar. Oradaki Bahadırlar da kaleyi onlara karşı muazzam bir şekilde savundular. Sonra Haçlılar Müslüman esirleri de yanlarına alarak Akkâ'ya döndüler. Melik Muazzam da Tur dağına geldi. Kaledeki komutanlara hil'at giydirdi. Gönüllerini aldı. Sonra babası ile birlikte o kaleyi yıkmak hususunda ortak karar aldılar.

HİCRETİN ALTIYÜZONDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İMÂD

Hafız Abdülganî'nin kardeşidir. Ebu İshak künyesini taşırdı. Asıl adı İbrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürûr el-Makdisî'dir. Şeyhü'l-İmâd, kardeşi Hafız Abdülganî'den iki yaş küçüktü. Hicretin 551. senesinde cemaatle birlikte Dımaşk'a geldi. İki kez Bağdat'a gitti. Hadis dinledi. Abid, zahid, takvalı, çokça oruç tutan bir kimseydi. Gün aşırı oruç tutardı. Fakih ve müftüydü. el-Fürû' adlı kitabı vardır. Ahkâm kitabını tasnif etmiş, ancak tamamlayamamıştır. Şeyh Muvaffak'la birlikte Hanbelîler mihrabında imamlık yapardı. Ancak Hanbelîler daha önceleri mihrapsız yerde namaz kılıyorlardı. Bilahare hicretin 617. senesinde onların Emevî Camii'nde ibadet ettikleri yere mihrap konulmuştur. Şeyh İmad kazâ namazlarını kılan kimselere de imamlık yapardı. Bunu ilk yapan odur.

Bir gün akşam namazını kıldı. Oruçluydu. Dımaşk'taki evine döndü. İftarını açtı. Sonra aniden vefat etti. Emevî Camii'nde namazı kılındı. Cenaze namazını Hanbelîler'in musallasında Şeyh Muvaffak kıldırdı.

dı. Sonra onu Sefh mezarlığına götürdüler. Vefat ettiği günde cenazesi-ne çok sayıda insan katılmıştı. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü.

Sibt İbn Cevzî dedi ki: «Cenazesine katılan cemaatin bir ucu Kehf'te, diğer ucu da Mantur'a bakan Mağaratü'd-Dem'de idi. Gökten bir susam tanesi düşse yere değil, insanların tepesine düşerdi. O kadar muazzam bir kalabalık vardı. O gece eve döndüğümde onu ve cenazesi-ne katılan kalabalığı düşündüm. Kendi kendime dedim ki: Bu salih bir adamdı. Belki de mezarına konulurken Rabbine bakmıştır. O esnada Sevrî'nin, vefat ettikten sonra rüyada kendisini gören birine okumuş ol-duğu şu beyitler zihnimden geçti:

«Rabbime yüzümü döndürüp baktım. Bana dedi ki:
Senden razıyım. Rızam sana mübarek olsun, ey İbn Saîd (Sevrî)!
Sen karanlıklar bastırıldığı zaman gözyaşlarını akıtıp,
Sağlam bir kalp ile dini dosdoğru tuttun.
Artık gel, dilediğin köşkü seç,
Beni de ziyaret et. Çünkü ben senden uzakta değilim.»

Sonra kendi kendime dedim ki: Umarım ki İmad da Sevrî'nin gör-düğü gibi Rabbini görmüştür. Uykuya daldım. Rüyada Şeyh İmad'ı gör-düm. Üzerinde yeşil bir elbise ve yeşil bir sarık vardı. Bahçe gibi geniş bir mekândaydı. Geniş bir merdivenden yukarıya doğru çıkıyordu. Ken-disine dedim ki: «Ey İmadüddin, geceyi nasıl geçirdin? Vallahi hep seni düşünüyordum».

Bana bakıp dünyada alışık olduğum şekliyle gülümsemeğe başladı ve şöyle dedi:

«Mezarıma bırakıldığımda Rabbimi gördüm,
Arkadaşlarımdan, ailemden ve komşularımdan ayrıldığımda Rab-bimi gördüm,
Bana buyurdu ki: "Sana hayır ve mükâfatlar verilecektir.
Çünkü ben senden razıyım. İşte sana affım ve rahmetim!
Bir zamanlar hep affı ve rızayı bekliyordun benden,
İşte sen ateşlerimden korundun ve cennetime konuldun.»

Uyandığımda ürküntü içindeydim ve onun bana okuduğu beyitleri hemen yazdım. Doğrusunu Allah bilir.

KADI CEMALEDDİN B. HARİSTANÎ

Abdüssamed b. Muhammed b. Ebi'l-Fadl Ebü'l-Kasım el-Ensarî İbn Haristanî. Dımaşk kadilkudatı idi. Hicretin 520. senesinde doğdu.

Babası, Haristan halkındandı. Toma kapısı çevresine yerleşti. Zeynebî Mescidinde imamlık yaptı. Oğlu Cemaleddin güzel bir terbiye altında yetiştirildi. Çok hadis dinledi. Hafız İbn Asâkir'le birlikte bir çok hocadan ders aldı. Maksûretü'l-Hızır'da hadis okumak için oturur ve dinleyicilere hadis okurdu. Devamlı surette Maksûretü'l-Hızır'da namazlarını kılardı. Bütün namazlarını camide cemaatle eda ederdi. Evi Huriye'de olup kendisi Mücahidiye medresesinde ders verirdi. Bu şekilde salihane uzun bir ömür yaşadı. Doğrusunu Allah bilir.

İbn Ebi Asron'un kadı vekilliğini yaptı. Sonra bu görevi bırakıp evine kapandı. Ama namazlarını yine camide kılmaya devam etti. Bir süre sonra Sultan Âdil, Kadı İbn Zekî'yi görevden azletti. Kadı Cemaleddin'i doksaniki yaşında olduğu halde kadılıkla görevlendirdi. Ayrıca Aziziye müderrisliğini de ona verdi. O da yine İbn Zekî'den takviye aldı. Bu görevde Fahreddin İbn Asâkir'i atadı.

İbn Abdüsselam dedi ki: «İbn Haristanî'den daha büyük bir fakih görmedim. O Gazzalî'nin el-Vasît adlı eserini ezbere bilirdi.»

Birden fazla kişinin anlattıklarına göre Cemaleddin b. Haristanî en âdil ve hakkı en fazla ayakta tutmağa özen gösteren kadılardandı. Allah yolunda kınayıcıların kınamalarına hiç aldırış etmezdi. Oğlu İmâdüddin Dımaşk Camii'nde hatiplik yapardı. Eşrefiye medresesinin şeyhliğini de ona vekâleten yürütürdü. Kadı Cemaleddin, Mücahidiye medresesinde hüküm vermek için otururdu. Sultan Âdil ona bir şal ile yaşlı biri olduğundan ötürü baston göndermişti. Oğlu onun huzurunda otururdu. Babası kalkıp gidince babasının yerine otururdu. Sonra kadı Cemaleddin, duyduğu bazı suçlamalardan ötürü oğlunu vekilliğinden azletti. Şemseddin b. Şirazî'yi vekâlete aldı. Şemseddin, Eyvan'ın doğu tarafında, karşısında otururdu. Şemseddin'le birlikte Şemseddin İbn Sînaü'd-Devle'yi de vekâletine aldı. Şerefüddin İbn Musulî el-Haneffî'yi de vekili olarak görevlendirmişti. Kendisi medresenin mihrabında otururdu. İki sene dört ay süreyle hakimlik yaptı. Sonra doksanbeş yaşındayken bu sene zilhicce ayının dördünde cumartesi günü vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. Sonra Kasyun dağı eteklerindeki mezarlığa defnedildi.

EMİR BEDREDDİN MUHAMMED B. EBÎ'L-KASIM

Hakkârilidir. Kudüs'teki medresenin kurucusudur. Hayırlı emirlerdendir. Şehitliği sürekli arzuları. Tur dağındaki kalenin kuşatılması esnasında Haçlılar onu şehit ettiler. Kudüs'te yaptırmış olduğu türbeyle defnedildi. Türbesi, en çok ziyaret edilen yerlerdendir. Allah rahmet etsin.

ŞÜCÎ MAHMUD İBN DEMMAĞ

Sultan Âdil'in sadık dostlarından. Onu neşelendirir ve güldürdü. Sultan ailesinden çok miktarda servet elde etti. Evi Babü'l-Ferec dahilindedir. Zevcesi Aişe, orayı Şafililer ve Hanefiler için bir medrese haline getirdi ve medresenin masrafını karşılamak için gelir getiren vakıflar kurdu.

ŞEYHÂ SALİHA ABİDE ZAHİDE

Dımaşk'ta alime kadınların şeyhi idi. Dühnü'l-Levz (badem yağı) lakabını taşıdı. Nurencan'ın kızıdır. Şeyhâ Saliha, Nurencan'ın en son vefat eden kızıdır. Malları kızkardeşi Bintü'l-Asabe'nin türbesine vakfedilmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZONBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene başında Sultan Âdil Haçlılarla savaşmak üzere Mercüs-sifr'de bulunuyordu. Oğlu Muazzam'a Tur dağındaki kalenin tahrip edilmesini emretti. Oğlu da orayı tahrip etti. Oradaki savaş aletlerini ve diğer eşyaları Haçlıların ele geçirmesinden korktuğu için başka beldele-re taşıdı.

Bu sene rebiyülevvel ayında Haçlılar Dimyat'a geldiler. Cemaziyelevvel ayında müstahkem bir kale olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Burası Mısır diyarının kilidi durumundadır.

Bu sene Muazzam ile Haçlılar Kaymon'da karşılaştılar. Yapılan savaşta Muazzam onları kırıp geçirdi. Bir kısmını öldürdü. Templier tarikatına mensup 100 savaşçıyı esir aldı. Bayrakları eğik vaziyette onları Kudüs'e soktu.

Bu sene Musul'da Karaaslan hanedanının fertleri peşpeşe öldüğünden ötürü çok olaylar cereyan etti. Karaaslanların babalarının kölesi Bedreddin Lü'lü' idareye el koydu. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Anadolu hükümdarı Keykavus Sencer, Haleb'i ele geçirmek üzere harekete geçti. Bu işinde ona Sultan Selahaddin'in oğlu ve Samsat valisi Efdal yardımcı oldu. Ancak Sultan Âdil'in oğlu Melik Eşref Musa, onu bu işten caydırdı. Anadolu hükümdarını mağlup, askerlerini perişan etti. Keykavus, ziyan ve hüsrân içinde geri döndü. Bu sene Melik Eşref, elinde bulunan beldelelere ek olarak Sincar şehrini de ele geçirdi.

Bu sene Sultan Âdil Ebu Bekir b. Eyyub vefat etti. Haçlılar Dimyat'ı ele geçirdiler. Sonra yollarına devam ederek Dimyat sınırından geçip Mısır ülkesine hücum ettiler. Mısır'ı dört ay müddetle kuşatma altında tuttular. Melik Kâmil de Mısır'ı onlara karşı savunup savaşıyordu. Haç-

lılar, Mısır diyarının kilidi mesabesinde olan Silsile burcunu ele geçirdiler. Bu kale Nil nehrinin denize vardığı noktadaki bir adanın ortasındaydı. Buradan sonra Dimyat'a vardılar. Dimyat, deniz kıyısında bir yerin adıdır. Diğer tarafında Silsile burcu bulunmaktadır. Buranın bir köprüsü vardı ki, gemilerin deniz yoluyla Nil'e girmelerine engel oluyordu. Haçlılar bu burcu ele geçirdiklerinde Müslümanlar çok üzülmüşlerdi. Bu haber Sultan Âdil'in bulunduğu Mercüssifr'e ulaştığında Sultan Âdil çok üzüлp hasret çekti. Üzüntüsünden ve Müslümanlarla İslâm ülkesine olan hüznünden ötürü göğsünü yumrukladı.

Aynı anda ölümle sonuçlanan hastalığa yakalandı. Bu Aziz ve Celil olan Allah'ın murad ettiği durumdan ötürüydü. Cemaziyelahir ayının yedinci günü olan cuma gününde Sultan Âdil, Galikin kasabasında vefat etti. Oğlu Muazzam sür'atle oraya geldi. Eşyalarını topladı. Onu bir mahfel içinde ve bir hâdim refakatinde güya hastaymış gibi gönderdi. Emirlerden herbiri ona selam vermek için yanına yaklaştıklarında, hâdim onun hasta ve zayıf olduğunu, onlara cevap veremeyeceğini söylüyordu. Sultan Âdil'in cenazesi kaleye götürüldü, geçici bir süre için oraya defnedildi. Sonra Âdiliye'deki büyük türbesine nakledildi.

Sultan Âdil Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyûb b. Şadî, hayırlı ve seçkin hükümdarlardandı. Yaşantı bakımından mazbut bir hayata sahipti. Dindar, akıllı sabırlı, vakarlı bir kimseydi. Memleketinin her tarafında haramları, içkileri ve çalgı aletlerini kaldırdı. Memleketinin sınırları; Mısır, Yemen, Şam, Cezire ve Hemedan'ı içine alıyordu. Buralar, kardeşi Selahaddin-i Eyyubî'den sonra ele geçirilmişti. Sadece Halep kendi ülkesinin sınırları içinde değildi. Burayı kardeşi Sultan Selahaddin'in oğlu Zahir Gazî'nin elinde bırakmıştı. Zahir Gazî, kendisinin kızı Safiyye Sit Hatunla evliydi. Sultan Âdil yumuşak huylu, müsamahakâr bir kimse olup sıkıntılara karşı çok dayanıklı ve sabırlıydı. Bazan yalnız, bazan da kardeşiyle birlikte çok gazalar yapmıştı. Kardeşi Sultan Selahaddin'in Haçlılarla yaptığı savaşların tümüne, ya da çoğuna katılmıştı. Bu savaşlarda onun büyük yararlılıkları görülmüştü. Biraz fazlaca tutumluydu. Ama Mısır'da kıtlık senesinde yoksullara çok mal ve para infak etmiş, muhtaç kimselere çok miktarda sadaka dağıtmıştı. Kıtlığın ikinci senesinde açlıktan vefat eden 100.000 yoksulun ve garibin kefenini temin etmişti. Hastalığı zamanında da çok sadaka vermişti. Hatta üzerindeki elbiseleri dahi çıkarıp sadaka olarak vermiş, bineklerini muhtaçlara dağıtmıştı. Çok yemek yedirdi. Sağlıklıydı. Çok oruç tuttuğu halde sıhhat ve afiyeti yerindeydi. Günde birkaç öğün yemek yedi. Uyuyacağı zaman bütün bunlara ek olarak kuru şekerli helvadan bir Dımaşk rıtlı miktarınca yedi. Güllerin açtığı mevsimde burnu hastalanırdı. Gül mevsimi sona erinceye dek Dımaşk içinde ikamet edemezdi. Bu nedenle Mercüssifr'de kendisi için otağ kurulur, mevsim sona erince

tekrar Dımaşk'a dönerdi. Yetmişbeş yaşındayken bu sene vefat etti. Geride şu çocuklarını bırakmıştı:

Mısır valisi Muhammed el-Kâmil, Dımaşk valisi İsa el-Muazzam, Cezîre, Ahlat, Harran ve diğer yerlerin valisi Musa el-Eşref, Evhad Eyyûb (bu onun sağlığında vefat etmişti), Farz İbrahim, Urfa valisi Muzaffer Gazî, ana tarafından da kardeş olan Aziz Osman ile Emced Hasan, Mukit Mahmud, Caber valisi Hafız Arslan, Salih İsmail, Kahır İshak, Mücireddin Yakub, Kutbeddin Ahmed, kardeşlerinin en küçüğü Halil, kardeşlerinin en son vefat edeni Takiyyüddin Abbas (bu hicretin 660. senesine kadar yaşamıştır).

Sultan Âdil'in geride birkaç da kızı kalmıştı ki, bunların en tanınmış, Sit Safiye Hatundur. Bu, Halep valisi Zahir Gazî'nin zevcesi, Melik Aziz'in annesiydi. Melik Aziz, Dımaşk'ı ele geçiren Nasır Yusuf'un babasıdır. İki Nasiriye vakfının sahibidir ki, bunlardan biri Dımaşk'ta, diğeri de Kasyun dağı eteklerindedir. Nasır Yusufu -ileride de anlatılacağı gibi- Hülâgu öldürmüştür.

HAÇLILARIN DİMYAT'I ELE GEÇİRMELERİ

Sultan Âdil'in ölüm haberi yayılıp, Dimyat'ta Haçlılarla savaşmak üzere bekleyen oğlu Kâmil'e de ulaştığında Müslümanların gücü azaldı. Moralleri bozuldu, sonra Kâmil, başka bir haber daha duydu. Buna göre Mısır'da en büyük komutanlardan Emir İbn Meştup, Kâmil'in yerine Faiz'e biat etmek istemişti. Bu haberi duyunca hemen harekete geçti. Yalnız başına yola koyuldu. Bu büyük belayı def etmek için Mısır'a gitti. Askerler, onun aralarından ayrılıp gittiğini gördüklerinde düzenleri bozuldu. Sultan Âdil'in ölümünden daha büyük bir musibetin meydana geldiğine inandılar. Peşine düştüler. Haçlılar, aman alarak Mısır diyarına girdiler. Kâmil'in garnizonunu ve ağırlıklarını istila ettiler. Cidden büyük bir bela meydana geldi. Bu da Aziz ve her şeyi bilen yüce Allah'ın takdiridir. Kâmil, Mısır'a girince tahmin ettiği şeylerin gerçek olmadığı görüldü. Bunun Haçlıların bir hilesi olduğu ortaya çıktı. İbn Meştup da ondan korkup Şam'a kaçtı. Peşi sıra askerler hemen Haçlılara karşı harekete geçtiler. Olay daha da büyüdü. Haçlılar bazı beldeleri ele geçirdiler. Bir kısım Müslümanları öldürdüler. Çok miktarda ganimet elde ettiler. Oralardaki Bedeviler de halkın malına el koydular. Bedeviler, Müslümanlar için Haçlılardan daha çok zararlıydılar. Kâmil, Haçlıların karşısına geçti. Kahire'ye girmelerine engel oldu. Zaten daha önce de Dimyat'a girmelerine engel olmuştu. Kardeşlerine mektup yazarak onları Haçlılara karşı kışkırttı. Onlardan yardım istedi ve «Haydi haydi acele edin acele edin. Haçlıların bütün Mısır diyarına sahip olmalarından önce Müslümanların yardımına koşun!» dedi. Bütün İslâm askerle-

ri her taraftan oraya geldiler. Yanına ilk gelen, kardeşi Eşref'ti. Allah onun yüzünü ak etsin. Sonra Muazzam geldi ve müteakip senenin olaylarından bahsederken de anlatılacağı gibi Haçlılarla savaştılar.

Bu sene Bağdat muhtesipliğine, sahip Muhyiddin Yusuf Ebi'l-Ferrec b. Cevzî atandı. Buna ek olarak babasının görevi olan vaizliği de sürdürüyordu. Muhtesiplik görevini şükranla karşılanacak bir şekilde başarıyla yürüttü.

Bu sene Muazzam, Sevr köprüsü yanındaki Şeberiye karşısında bulunan Türbetülbedriye'ye bakmakla görevlendirildi. Bu köprüye Cısr-ü Kühayl de denilirdi. Bunu Hasan b. Daye yaptırmıştı. Hasan ve kardeşleri, Nureddin Mahmud b. Zengî'nin en büyük komutanlarından idiler. Bu türbe, hicretin 640. senesinde, içinde cuma namazı kılınan ve hutbe irad edilen bir cami haline getirildi.

Bu sene Sultan Alaaddin Muhammed b. Tekiş, Mercüssıfır'da otasında ikamet etmekte olan Melik Âdile bir elçi gönderdi. Melik Âdil de Sultan Alaaddin'e elçi ile birlikte Dımaşk hatibi Cemaleddin b. Abdülmelik ed-Dole'i karşı elçi olarak gönderdi. Dımaşk hatibi Cemaleddin'in yerine bu elçilik görevi esnasında Şeyh Muvaffak Ömer b. Yusuf vekâlet etti. Şeyh Muvaffak, Beytül-Abar'ın hatibi idi. Aziziye'de ikamete başlayarak dönüşüne kadar Cemaleddin'in görevini sürdürdü. Cemaleddin döndüğünde Melik Âdil vefat etmişti.

Bu sene Musul valisi Melik Kahir vefat etti. Yerine küçük oğlu geçirildi. Sonra o öldürülünce Atabeg hanedanının düzeni bozuldu. Yönetimi Melik Kahir'in kölesi Bedreddin Lü'lü ele aldı.

Bu sene Melik Âdil'in vefatından sonra Vezir Sefiyyüddin Abdullah b. Ali b. Şükür, şark beldelerinden dönüp Dımaşk'a geldi. Onunla ilgili olarak Alemüddin, bir methiye yazmıştır. Anlatıldığına göre Safiyyüddin, mütevazı bir kimse olup yoksulları ve fakihleri çok severmiş. Yanlarından geçtiği zaman halka selam verirmiş. Sonra bir müfrezeyle birlikte harekete geçerek kardeşi Muazzam'a baskın yaptı. Malına, mülküne, eşyalarına el koydu. Oğlunu da divan nazırlığından azletti. Oğlu, yokluğu esnasında babasına bu görevde vekalet ediyordu.

Bu sene receb ayında Muazzam içkilerin, çalgı aletlerinin ve şarkıcılarla diğer fuhşiyat ve münkerat işlerinin tazminini kararlaştırdı. Oysa babası bu tazminatı iptal etmişti. Öyle ki hiçbir şahıs azıcık içkiyi bile Dımaşk'a taşımağa cesaret edemiyordu. Ancak gizli hilelerle bu işler yapıyordu. Allah Melik Âdil'e hayır mükâfat versin. Muazzam'a da bu yaptığından ötürü hayır mükâfat vermesin. Ancak Muazzam bunu yapmak için mazereti bulunduğunu söyledi. Ve bu mazereti de şöyle açıkladı: "Bu çirkin faaliyetler, askerlere verecek para bulunmadığından, erzakın kıtlığından, onların Haçlılarla savaşmak için nafakaya ihtiyaçları olduğundan ötürü yapılmaktaydı." Bu, Muazzam'ın cahilliğinden,

dinî duygularının zayıflığından, yönetim işlerini bilmediğinden dolayı böyle yapıliyordu. Böyle yapmak, düşmanları onlara karşı harekete geçirir ve muzaffer kılardı. İçlerine manevî hastalıkları salar, askerleri savaştan geri koyardı. Bu işi yapan askerler düşmana arkalarını dönüp kaçarlardı. Bu da ülkeyi tahrib eder, devleti yıkardı. Nitekim bir kutsi hadiste şöyle buyurulmuştur:

«Beni bilen bana isyan ederse, beni bilmeyeni ona musallat kılarım!». Bu da zeki kimselerce apaçık görülebilen bir husustur.

HİCRETİN ALTIYÜZONBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADI ŞEREFÜDDİN

Ebu Talib Abdullah b. Zeynû'l-Kudat Abdurrahman b. Sultan b. Yahya el-Lahmî. Amâ idi. Bağdatlıydı. Felsefe ve kelâmıla uğraştığı söylenir. Ancak kendisi bu ilimlerle ilgisi olmadığını söyleyerek Zahirî mezhebinden olduğunu ifade ederdi. İbn Saf onun hakkında şöyle demiştir: «Kadı Şerefüddin, fıkıh bakımından Davudî mezhebine, edebiyat ve itikad bakımından da Mearrî'nin çığırına tabi idi. Şiirlerinden biri şudur:

«Karşılaştığım zorlukları Rahman'a şikâyet ediyorum.
Onlar, develerin sırtına binerek bana hücum ettiler.
Bineklerin yularını tutan kimseyi sizden sordum:
Size ayrılıktan daha acı bir şey uğradı mı? dedim.
Gurbetten ve uzaklıktan daha şiddetli bir zillet var mıdır?
Vuslattan daha lezzetli bir hayat var mıdır?»

BAĞDAT KADİLKUDATİ İMADÜDDİN EBÜ'L-KASIM

Abdullah b. Hüseyin b. Damiğânî. Hanefî mezhebine mensuptu. Hadis dinledi. Hanefî fikhını öğrendi. İki kez Bağdat kadılığına atandı. Toplam olarak ondört yıl kadılık yaptı. Yaşantısı güzel, idaresi hoş bir kimse olup hesap, feraiz ve miras taksimatını iyi bilirdi.

EBÜ'L-YÜMN NECAH B. ABDULLAH EL-HABEŞÎ

Sudanlıdır. Asıl adı Necmeddin'dir. Halife Nasır'ın azatlısıdır. Kendisine hilafet sarayının Selman'ı denilirdi. Halife'nin yanından ayrılmazdı. Vefat ettiğinde halife onun için çok üzüldü. Cenazesinin defnedildiği gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü. Naaşının önünde 100 sığır, 1.000 koyun, yüklerce hurma, ekmek ve gül suyu vardı. Halife, racın altında cenaze namazını bizzat kıldırdı. Onun için hazır bulunanla-

ra 10.000 dinar sadaka dağıttı. Bir o kadarını da Mekke ve Medine'deki mücavirlere dağıttı. Kölelerini azad etti. Onun için 500 cilt kitap vakfetti.

EBÜ'L-MUZAFFER MUHAMMED B. ULVAN

Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ulvan b. Muhacir b. Ali b. Muhacir. Musulluydu. Nizamiye'de fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Sonra yine Musul'a döndü. Musul'da kendi çağdaşları olan alimlerin fevkine çıktı, fetvada ilerledi. Bedreddin Lü'lü medresesinde ve diğer medreselerde ders verdi. Salih ve dindar bir kimseydi.

EBÜ'T-TİB RIZKULLAH B. YAHYA

Ebü't-Tib Rızkullah b. Yahya b. Rızkullah b. Yahya b. Halife b. Süleyman b. Rızkullah b. Çanim b. Çenam et-Tahderî. Muhaddisti. Hadis toplamak için çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Güvenilir bir ravi olup hadis hafızı, edip ve şairdi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin.

EBÜ'L-ABBAS AHMED

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Bertekiş b. Abdillâh el-İmadî. Sultan Sencer'in emirlerindendi. Babası Melik İmadeddin Zengî'nin kölelerinden-di. Ebü'l-Abbas Ahmed dindar, servet sahibi, bir çok emlâkı bulunan bir şairdi. Kutbeddin Muhammed b. İmadüddin Zengî, malına el koydu. Onu zindana attı. Açlıktan ölünceye kadar zindanda unutulmuş olarak kaldı. Şiirlerinden biri şudur:

«Onunla vedalaştığında gözyaşları yanaklarına aktığında ayrılıktan korktuğu için ağladığında diyorsun ki:

Faydalı olan ömrün çoğu geçip gitti,

Yavaş ol bakalım, bari geri kalan ömründe salih ameller işle.»

HİCRETİN ALTİYÜZONALTINCI SENESİ

Bu sene Bağdat muhtesibi (emniyet müdürü) Şeyh Muhyiddin b. Cevzî münkeratın kaldırılmasını, oyun ve eğlence aletlerinin kırılmasını emretti. Oysa Muazzam daha önce bunları serbest bırakmıştı. Şeyh Muhyiddin bu sene başında bu emrini vermişti. Hamd ve minnet Allah'adır.

CENGİZ HAN'IN ORTAYA ÇIKIŞI VE TATARLARIN CEYHUN NEHRİ'Nİ GEÇMESİ

Bu sene Tatarlar, kralları Cengizhan'ın komutasında ülkelerinden çıkıp Ceyhun nehrini geçtiler. Bunlar Çin'in Tamgaç dağlarında yaşamaktaydılar. Dilleri diğer Tatarlarınkinden farklıydı. Ancak diğer Tatarlara nisbetle bunlar daha cesaretli ve savaşta daha sabırlıydılar. Ceyhun nehrini geçmelerinin sebebi şuydu: Cengizhan, elbise ve kumaş getirmek üzere bir kervanı Harezmşah'ın ülkesine göndermişti. Bu kervanın çok miktarda mal ve parası vardı. Ceyhun nehrini geçtikten sonra Harezmşah'ın naibi bir mektup yazarak bu kervanın yanında çok miktarda mal ve para bulunduğunu Harezmşah'a bildirdi. Harezmşah da kervandaki adamları öldürmesini ve ellerindeki mal ve paraları almasını naibine bir mektupla emretti. Naib de bu emri yerine getirdi. Cengizhan, bu durumdan haberdar olunca Harezmşah'ı tehdit eden haberler gönderdi. Çünkü Harezmşah'ın bu hareketi gerçekten iyi birşey değildi. Bu tehdit mektubunu gönderdiğinde adamlarından bazıları Harezmşah'a, Cengizhan'a karşı harekete geçmesini önerdiler. Harezmşah, Tatarlara karşı harekete geçti. Tatarlar o esnada Güçlükhan'la savaşmakla meşgul idiler. Harezmşah mallarını yağmaladı, kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Tatarlar hezimete uğramış halde yine seferlerine devam ettiler. Dört gün süreyle misli görülmemiş bir şekilde Harezmşah'la savaştilar. Tatarlar kendi ailelerini ve ırzlarını korumak uğruna, Müslümanlar da kendi canlarını kurtarmak uğruna savaşıyorlardı. Çünkü Müslümanlar ne zaman onlara arkalarını dönüp kaçacak olsalar, Tatarların onları kökten kesip biçeceklerini biliyorlardı. Bu savaşta iki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Öyle ki atlar, kan göllerine batmaktaydılar. Müslümanlardan 20.000 kadar kişi öldürüldü. Tatarlardansa kat kat fazla adam öldürüldü. Sonra iki taraf geri çekildi ve her biri kendi ülkesine doğru yola koyuldu. Harezmşah ve adamları Buhara ve Semerkand'a sığındılar. Orayı tahkim ettiler. Orada çok sayıda savaşçı bıraktıktan sonra Harezmşah daha çok asker toplamak için ülkesine döndü. Bu arada Tatarlar, içinde 20.000 savaşçının bulunduğu Buhara'ya baskın düzenlediler. Cengizhan, üç gün süreyle Buhara'yı kuşatma altında tuttu. Halk ondan aman diledi. O da halka aman verip şehre girdi. Bir hile ve tuzak gereği halka iyi davrandı. Ancak kale, ona karşı direndi. Kapılarını açmadı. Bunun üzerine Cengizhan orayı kuşattı. Kalenin hendeklerini doldurtmak için şehir halkını çaıştırdı. Tatarlar minberleri ve Kur'an cüzlerini getirip, doldurmak için hendeğe atıyorlardı. On günlük kuşatma sonunda şiddet kullanarak kaleyi fethettiler. Oradaki Müslümanları öldürdüler. Bundan sonra Cengizhan şehre döndü. Kervandaki tüccarların mallarına el koydu ve şehri asker-

lerine teslim etti. Onlar da diledikleri gibi yağmaladılar. Şehir halkından, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sahiplerinin huzurunda kadınlara tecavüz ettiler. Halktan bazısı, namusu uğruna öldürülünceye dek onlarla savaştı. Kimisi esir alındı ve çeşitli işkencelere maruz bırakıldı. Şehirde kadınlar, çocuklar ve erkekler yüksek sesle ağlaşıp feryâd-ü figan ettiler. Sonra Tatarlar Buhara evlerini, medreselerini ve mescidlerini ateşe verdiler. Her tarafı yaktılar. Yanan binalar, yıkıldı. Geride sadece sütunları ve bazı duvarları kaldı. Bundan sonra Tatarlar, Semerkand'a hücum etmek üzere Buhara'dan ayrıldılar. Semerkand'ta yaptıklarını da müteakip sene olaylarından bahsederken anlatacağız.

Bu sene başında Kudüs şehrinin surları yıkıldı. Allah kendi adının orada zikredilmesiyle orayı şenlendirsın ve mamur hale getirsin. Bunu Haçlıların istilasından korkan Melik Muazzam, ümerasıyla istişare yaptıktan ve bu hususta kendisine öneride bulunanların önerisini kabul ettikten sonra emretmişti. Çünkü Haçlılar, Kudüs'ü ele geçirdikleri takdirde orayı bütün Şam mıntıkasını ele geçirmek için bir basamak olarak kullanacaklardı. Bu nedenle Kudüs şehrinin surlarının yıkılmasına muharrem'in ilk gününde başlandı. Kudüs halkı Haçlıların gece veya gündüz kendilerine baskın yapmalarından korktukları için kaçıp gittiler. Mallarını, mülklerini, eşyalarını geride bıraktılar. Her biri bir tarafa dağılıp gitti. Hatta denilir ki o zaman da bir kantar zeyt on dirheme, bir rıtıl bakır yarım dirheme satılmıştı. İnsanlar çağırışıp bağırıştılar. Feryâd-ü figan ettiler. Sahra'da ve Mescid-i Aksa'da yüce Allah'a yalvarıp yakardılar. Bu da Muazzam'ın çirkin işlerinden biriydi. Bununla birlikte geçen senenin olaylarından bahsederken de onun yaptığı kötü işleri ve çirkinlikleri anlatmıştık. Şairin biri, Muazzam'ı bu yaptıklarından ötürü hicvederek şöyle demişti:

«Receb ayında ırzları helal kıldın,
Muharrem ayında da Kudüs'ü tahrip ettin!»

Bu sene Haçlılar Dimyat şehrini istila ettiler. Amarr vererek şehre girdiler. Halka aman verdikleri halde sözlerinde durmayıp ihanet ettiler. Erkekleri öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Kadınlarla fuhuş yaptılar. Caminin minberini, Kur'ân cüzlerini, ölülerin kesik başlarını Cezayir'e gönderdiler. Camiyi kiliseye çevirdiler.

Bu sene Muazzam, Kadı Zekiyyüddin b. Zekî'ye gazaplandı. Bunun sebebi de şuydu: Muazzam'ın halası Sittüşşam binti Eyyûb, evinde hastalanmıştı. Bu ev daha sonraları medreseye dönüştürülmüştür. Yanına gelip vasiyetini yazması için kadıya haber salmıştı. Kadı, yanındaki şahitlerle birlikte Sittüşşam'ın evine gitmiş ve Sittüşşam'ın dediği şekilde vasiyetini yazmıştı. Bunu duyan Muazzam da, «Benim iznim olmadan

nasıl halamın evine gidersen, şahitlerinle birlikte onun konuşmalarını dinlersin?!» demişti. O esnada kadı da Aziziye tahsildarından hesapları istemiş, hesapların doğru olmadığını görünce önünde onu tokmaklarla dövdürmüştü. Muazzam, babasının zamanından beri bu kadıdan hoşlanmıyordu. İşte o esnada Muazzam, kadıya içinde gömlek ve şalvar olan bir bohça gönderdi. Gömlek beyaz renkli, şalvar ise sarı renkliydi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre bu ikisi, kirli kırmızı renkte idiler. Bohçayı getiren elçi Muazzam adına yemin vererek kadıdan bu gömlekle şalvarı giymesini ve o şekilde hasımlar arasında hüküm vermesini istemişti. Allah'ın lûtfuna bakın ki, elçi bu bohçayı getirdiğinde kadı, Bâbülberrit'teki evinin holünde hüküm vermek için hazırlanmaktaydı. Çaresiz gömlekle şalvarı giydi ve bu kılıkla mahkemede oturup işleri görmeğe başladı. Sonra evine döndü. Hastalandı. Hastalığı ölümle sonuçlandı. Müteakip senenin safer ayında vefat etti. Şeref b. İnnin ez-Zurî adındaki şair, onun ibadet ve takva sahibi bir kimse olduğunu herkese göstermişti. Rivayete göre o da camide itikâfa girmişti. Muazzam ona camide meşgul olması için içki ve tavla göndermişti. Bunun üzerine Şeref b. İnnin şöyle bir şiir yazıp Sultan Muazzam'a göndermişti:

«Ey Melik Muazzam! Ebediyete kadar yeryüzünde baki kalacak bir bid'at icad ettin.

Senden sonraki hükümdarlar da bu yola başvuracaklardır. Kadılara hil'at, zahidlere de armağan mı gönderiyorsun?!»

Bu da Melik Muazzam'ın çok çirkin hareketlerinden biridir.

Kadı Zekiyüddin'in dört naibi vardı:

Şemseddin eş-Şirazî. Meşhed-i Ali'nin imamıydı. Bu meşhedin Şibâk tarafında mahkemesini kurardı. Bazan da siyah döşeme taşlarının karşısındaki revaka gider, orada davaları hallederdi.

Şemseddin b. Sünniyü'd-Devle. Külase'deki Şibâk'ta hüküm verirdi ki burası Selahaddin türbesinin karşısında, Gazaliye'deki bir yerdir.

Kemaleddin el-Mısırî. Beytü'l-mal vekili idi. Bu da Meşhed-i Osman'da Şibâk-ı Kemal'de hüküm verirdi.

Şerefüddin el-Musulî el-Hanefî. Turhaniye medresesinde hüküm verirdi ki, burası Ciron mıntıkasıdır. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZONALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SİTTÜŞŞÂM

Berraniye ve Cevvaniye medreselerinin vakfedicisidir. Kadri yüce, ırzı korunmuş, iffetli, hanımefendi Sittüşşam binti Eyyub b. Şâdî'dir. Hükümdarların kız kardeşi, hükümdarların çocuklarının halası, hükümdarların annesi idi. Mahremlerinden otuzbeş hükümdar vardı. Öz kardeşi Muazzam Turnaşah b. Eyyub Yemen hükümdarıydı. Muazzam Turanşah onun mezarının kubesindeki üç mezardan birine defnedilmiştir. Ortadaki mezarda kocası ve amcasının oğlu Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Şâdî (Humus valisi) medfundur. Sittüşşam, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'in babasının vefatından sonra Esedüddin'le evlenmişti. Sittüşşam ve oğlu Hüsameddin Ömer, üçüncü mezarda medfundurlar ki o da medresenin bitişiğindedir. Türbeye ve medreseye, oğlu Hüsameddin Ömer b. Laçin'e nisbetinden ötürü Hüsamîye adı verilmektedir. Hüsameddin, dayısı Selahaddin'in nezdinde büyük alimlerden idi. Sittüşşam çokça sadaka veren, yoksullara ve muhtaçlara iyilik ve ihsanda bulunan bir hanımefendiydi. Her sene evinde binlerce altın sarfedilerek şuruplar, ilaçlar ve diğer tıbbi malzemeler hazırlanıp halka dağıtılırdı. Sittüşşam bu senenin zilkade ayının onaltısında cuma günü akşama doğru evinde vefat etti ki, bu evi daha sonra medreseye dönüştürülmüştür. Bu ev Maristan yanında olup Şamiletü'l-Cevvaniye denilir. Cenazesi buradan Şamîyetü'l-Berraniye'ye nakledildi. Cenazesine büyük bir kalabalık katılmıştı. Allah rahmet etsin.

EL-İRAB VE'L-LÜBÂB ADLI ESERİN SAHİBİ EBÜ'L-BEKA

Asıl adı Abdullah b. Hüseyin b. Abdullah'tır. Künyesi Ebü'l-Beka'dır. Akberalıdır. Amâ idi. Nahivci olup Hanbelî mezhebine mensubtu. İrâb-ü Kur'ânî'l-Aziz adlı eserin, nahivde de Kitâbü'l-Lübâb adlı eserin sahibidir. Makamat, Mufassselü'z-Zemahşerî ve Divanü'l-Mütenebbi gibi eserler üzerine de haşiyeler yazmıştır. Hesaba ve diğer ilimlere dair kitapları da vardır, salih ve dindar bir kimseydi. Bu sene seksen yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Allah rahmet etsin. Lügatte önder bir alim olup fakih ve münazaracı idi. Kitap ve sünnet ile fıkıhı iyi bilirdi. Kadı İbn Hallikan'ın rivayetine göre o, Makamat şerhinde şöyle bir hikâyeden bahsetmiştir:

«Mağrib Ankası, Ashabü'r-Ress'in bulunduğu mıntıkadaki yüksek bir dağın başına gelip konardı. Bazan onların çocuklarını kapıp götürürdü. Ashabü'r-Ress bu durumu, peygamberleri Hanzala b. Safvan'a

şikâyet ettiler. Hanzala da Anka'ya beddua etti ve böylece Anka helâk oldu. Anka'nın yüzü insan yüzüne benziyordu. Onda her kuşa benzer taraflar vardı.»

Zemahşeri'nin Rebiü'l-Ebrar adlı kitabında anlattığına göre bu Anka kuşu, Hz. Musa'nın zamanında mevcut olup her tarafta dörder kanadı vardı. Yüzü insan yüzü gibiydi. Diğer hayvanlara çok benzeyen taraflarında vardı ve fetret zamanında yaşayan Halit b. Sinan el-Abasî'nin zamanına kadar yaşamıştır. Halit b. Sinan ona beddua etmiş, böylece o da helâk olmuştur. Doğrusunu Allah bilir.»

İbn Hallikan'ın anlattığına göre Said mıntıkasından Muiz el-Fatimî'ye garip şekilli bir kuş getirilmiş ki, o kuşa Mağrip Ankası deniliyormuş.

Halid b. Sinan ile Hanzala b. Safvan fetret zamanında yaşamışlardır. İkisi de salih insanlardı. Ancak peygamber değillerdi. Zira Rasûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuşlardır:

«Ben insanlar arasında Meryem oğlu İsa'ya en yakın olanım. Çünkü benimle onun arasında peygamber yoktur.» Nitekim bu hadis önceki kısımlarda da geçmişti.

HAFİZ İMADÜDDİN EBÜ'L-KASIM

Ali b. Hafız Bahaeddin Ebu Muhammed el-Kasım b. Hafız el-Kebîr Ebü'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah b. Asakir. Dimaşklydı. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla birçok yerlere seyahatlerde bulundu. Bu sene Bağdat'ta vefat etti. Onun yelpazeyle ilgili şöyle güzel bir şiiri vardır:

«Yelpaze, bütün kederleri rüzgara katıp üç ay boyunca uzaklaştırıyor, ona ihtiyaç vardır.

Haziran, temmuz ve ağustos aylarında vâzgeçilmezdir.

Eylül'de ise Allah ona muhtaç bırakmıyor bizi.»

ŞAİR İBN ED-DAVÎ

İbn es-Saî onun şiirlerinden güzel olan birkaç parçayı nakletmiştir. Ebu Said b. Vezzan ed-Davî Bağdat'ta cerh ve tadille uğraşan hadis alimlerinden biridir. Buhari'den ve Ebu Vakit'ten hadis dinledi. Ebu Said onun künyesidir. Asıl adı Muhammed b. Mahmud b. Abdurrahman'dır. Aslen Mervazlıdır. Hemedan doğumludur. Ama Bağdat'ta yetişmiş, orada vefat etmiştir. Endamı güzel, evsafi tam bir kimseydi. Güzel yazı yazardı. Bir çok ilimden nasibini almıştı. Şafî mezhebine mensuptu. Kelam meseleleri üzerinde konuşurdu. Ahlâkı güzeldi. Şiirlerinden biri şudur:

«Kısmetlerin paylaşılmasına bakıyorum da, bu çok acaip bir paylaştırmadır.

Kimi konforlu hayatta, kimi yoksul bir yaşantıda.

Mal sahibi de ahmak, yoksul da ahmak.

Bir akıl ki payı yok.

Bir akıl da var ki çok sivridir.

Cahil ve yoksul kimseler, zengin de olabiliyorlar yoksul da.

Bundan önce de işler, Allah'ın elindeydi. Bundan sonra da O'nun elinde olacaktır.»

EBU ZEKERİYA YAHYA B. KASIM

Ebu Zekeriya Yahya b. Kasım b. Ferec b. Dir b. Hızır eş-Şafî Şeyh Taceddin et-Tıkritî. Tikrit kadısı idi. Sonra Bağdat Nizamiye medresesinde ders verdi. Bir çok ilimde mahirdi. Meselâ tefsir, fıkıh, edebiyat, nahiv ve lügat ilimlerinde yüksek derecede bir âlimdi. Bütün bu ilimlere dair tasnifatı vardır. Kendi şahsı için güzel bir tarih hazırlamıştır. Şiirlerinden biri şudur:

«Kişi mutlaka sıkıntıya da düşer, genişliğe de kavuşur.

Sevinçle de karşılaşır, hüznle de.

Cenâb-ı Allah kişiden nimetinin şükrünü talep eder, nimetler içinde olduğu sürece.

Mihnet ve sıkıntı anlarında da sabır ister insandan .

Her iki durumda da Allah'la hemhal ol.

Bu iki farzı hem gizli, hem aşikâr yerine getirmelisin.

Sıkıntı ve şiddet senin üzerinde zaman boyunca ebedî kalacak değildir,

Nimet de zaman boyunca senin elinde kalacak değildir.»

Şu şiir de Ebu Zekeriya'ya aittir:

«Hevesine uygun hüküm veren kadı, lehinde de hüküm verse aleyhimde de,

Her iki halde de hükmünde haksızlık etmiş değildir.

Ey Yusufun güzelliğine sahip olan kadı,

Sana karşı tutunacağım bir çarem kalmamıştır, benim.

Gömleğim arkadan yırtılmış olsa bile,

Sence bu gömlek önden yırtılmış sayılmaktadır.»

CEVAHİR ADLİ ESERİN SAHİBİ ŞEYH İMAM CEMALEDİN EBU MUHAMMED ABDULLAH

Şeyh, İmam Cemaleddin Ebu Muhammed Abdullah b. Necm b. Sas b. Nizar b. Aşâir b. Abdullah b. Muhammed b. Selis el-Cüzamî. Malikî

fakihi idi. İmam Malik'in mezhebine dair el-Cevahirü's-Semine adlı kitabın musannifidir. Bu kitap fıkıhı fûruat bakımından en fazla faydalar içeren kitaplardandır. Bu eserini Gazzalî'nin el-Veciz adlı eserinin yön-temine göre tertip etmiştir.

İbn Hallikan dedi ki: «Bu eserinde ilminin derinliğine ve faziletine delalet edecek hususlar vardır.» Mısır'daki Malikîler gurubu, güzelliğinden ve çok faydalar içerdiğinden ötürü bu eseri ellerinden düşürmüşlerdir. Şeyh İmam Cemaleddin Mısır'da müderristi. Dimyat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZONYEDİNCİ SENESİ

Bu sene Timuçin adını taşıyan Cengizhan sebebiyle umumi bir bela ve büyük bir musibet meydana geldi. Allah, ona ve beraberindeki Tatarlara lanet etsin. Hepsini kahretsin. Bunların yaptıkları cidden çok kötüydü. Her tarafı bozguna uğratmışlar, her yerde fesat çıkarmışlardı. Çin'in en uç noktasından ulaştıkları Irak'a ve çevresine kadar her tarafa zarar vermişler, nihayet Erbil'e ve kazalarına ulaşmışlardı. Bu sene Irak, Cezire, Şam ve Mısır dışındaki tüm İslâm alemini ele geçirmişler, buralardaki Harezmi, Kıpçak, Gürcü, Lân, Hazar ve diğer kavimlerin tümünü kahretmişlerdi. Bu sene Müslüman topluluklardan ve diğerlerinden müteaddid beldelerde sayılamayacak ve evsafi belirtilemeyecek kadar çok sayıda insanı öldürmüşlerdi. Özetle girdikleri bütün beldelerdeki savaşçıları, erkekleri tümünden, kadın ve çocuklardan da çoğunu öldürmüşler, buralardaki malları şâyet ihtiyaçları varsa yağmalayıp alıyorlar, şâyet ihtiyaçları yoksa yakıyorlardı. Hatta onlar taşımaktan aciz çok miktarda aldıkları ipeği bir araya getirip topluyorlar, sonra da ateşe verip seyrediyorlar, evleri yıkıyorlar, yıkamadıklarını da yakıyorlardı. En fazla da camileri ve mescidleri yakıyorlardı. Müslümanları esir ederek onlarla savaşıyorlar, onları çembere alarak savaşta haklarından gelediklerini öldürüyorlardı. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esîr, Tatarların bu sene yaptıklarını tam teferruatlı bir şekilde anlatmıştır. Bu anlatımından önce bu dehşet verici büyük olay ve musibetle ilgili muazzam bir önsöz yazmıştır. Şöyle ki:

«Bu fasıl, gecelerin ve gündüzlerin mislini görmedikleri büyük olaydan ve feci musibetten bahseder. Bu musibet genel olarak bütün mahlukatı, özel olarak da Müslümanları kapsamına almıştır. Adamın biri, Cenâb-ı Allah'ın Âdem peygamberi yarattığından beri şu ana kadar dünya böyle bir belaya uğramamıştır, derse doğru söylemiş olur. Çünkü tarihte bunun kadar feci bir musibet meydana gelmiş değildir. En fazla bahsettikleri büyük musibet, Buhtû'n-Nasr'ın İsrail oğullarına yaptığı

katliam ve Kudüs'ü yıkmasıdır. Kudüs, bu mel'unların yıktıkları belde-ler yanında sadece bir şehir olarak kalmaktadır. Bunların yıktıkları her bir belde, Kudüs'ten kat kat büyüktür. Buhtü'n-Nasr'ın öldürdüğü İsrail oğulları, bunların öldürdüklerinden çok daha azdır. Bunların bir şehirde öldürdükleri insanların sayısı, İsrail oğullarından çok daha fazladır. Belki de insanlık, dünyanın yıkılışına kadar Ye'cüc ve Me'cüc dışında böyle bir hadiseyi bir daha görmeyecektir. Deccal'a gelince o sadece kendisine tabi olanlarla kalacak ve kendisine muhalefet edenleri öldürecektir. Bunlarsa hiç kimseyi bırakmadılar. Aksine kadınları, erkekleri, çocukları, herkesi öldürdüler. Hamile kadınların karınlarını yardılar, ceninleri öldürdüler. İnnâ lillah ve inna ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz), Lâ havle velâ kuvvete illâ billahil aliyyil azîm (güç ve kuvvet ancak yüce ve ulu Allah ileidir). Kıvılcımları her tarafa sirayet eden ve zararı genel olan bu hadiseden ötürü ancak Allah'ın yardımına başvurulabilir. Bu belâ, rüzgarın getirdiği bir bulut gibi İslâm ülkesini kapladı. Tatarlar Çin'in uç noktasından çıkıp Kaşgar ve Balasagun gibi Türkistan beldelerine hücum ettiler. Oradan Semerkand, Buhara ve diğer Maverâünnehir beldelerine geçtiler. Oraları ele geçirdiler. Ahalilerine yukarıda anlattığımız zulümleri reva gördüler. Sonra bunların bir kısmı Horasan'a geçti. Hakimiyeti ele aldı, ülkeyi tahrip etti. Ahaliyi öldürdü. Malları yağmaladı. Oradan Rey, Hemedan, Cebel ve Irak sınırındaki beldelere uzandılar. Daha sonra Azerbaycan ve Uraniye beldelerine hücum ettiler. Oraları tahrip ettiler. Ahalinin çoğunu öldürdüler, ellerinden az sayıda bir topluluk kurtulabildi. Bu misli duyulmamış bela ve musibet, bir seneden az bir zaman içinde meydana geldi. Daha sonra Şirvan derbendine gittiler. Oranın şehirlerini ele geçirdiler. Sadece o mıntıkanın bulunduğu kale hariç, başka yerler tümüyle onlara teslim oldular. Tatarlar oradan da Lan Lekez beldesine geçtiler. O mıntıkadaki muhtelif toplulukları öldürdüler. Katliam yaptılar. Her tarafı yıktılar. Malları yağmaladılar, sonra en fazla Türk'ü barındıran Kıpçak ülkesine baskın yaptılar. Karşılarına dikilen herkesi öldürdüler. Diğerleri ormanlıklara kaçtılar. Tatarlar onların ülkelerine sahip oldular. Diğer grup da Gazne'ye ve oraya bağlı mıntıkalarla komşuları durumundaki Hindistan, Sicistan ve Kirman'a akınlar düzenlediler. Öncekilere nisbetle daha şiddetli zulümler yaptılar. Bu misli duyulmamış bir bela ve musibetti.

Tarihçilerin, dünyaya sahip olduğu hususunda ittifak ettikleri İskender'e gelince o, sahip olduğu ülkeleri bir senede değil de ancak on sene kadar bir süre zarfında ele geçirmiştir ve hiç kimseyi de öldürmemiştir. Aksine insanları hoşnud ederek itaatlerini sağlamıştır. Bunlarsa çok mamur, çok güzel, ahalisi çok kalabalık, insanları ahlak ve yaşantı

bakımından düzgün olan bir çok beldeyi bir senelik süre zarfında ele geçirmişlerdi. Bunların ayak bastıkları topraklardaki insanlar korku ve dehşet içinde kalmışlardı. Hücumlarını her an için bekliyorlardı. Bununla birlikte Tatarlar, doğduğu zaman güneşe secde ederler, hiçbir şeyi haram saymazlar, buldukları hayvanları ve leşleri yerlerdi. Allah onlara lanet etsin.

Tatarlar, karşılarında herhangi bir engelle karşılaşmadıkları için bu kadar çok ülkeyi ele geçirebilmişlerdi. Çünkü Sultan Harezmsah Muhammed, birçok memleketin hükümdarını öldürmüş, otoritesini sağlamlaştırmıştı. Geçen senede Tatarlar karşısında hezimete uğrayıp onlara karşı direnecek gücü kalmadığında, Tatarlar peşine düşerek onu kovalamışlardı. Nereye gittiği bilinmiyordu. Denizdeki adalardan birinde ölmüştü. Ülke koruyucusuz kalmıştı. Allah'ın hükmettiği iş mutlaka yerine gelir ve işler eninde sonunda Allah'a döner.

Bundan sonra İbnü'l-Esir özet olarak anlattığı konuları detaylı bir şekilde açıklamaya başlar ve ilk olarak da geçen seneki olaylar arasında zikretmiş olduğumuz Cengizhan'ın giysi ve kumaş getirmeleri için kendi sermayesiyle göndermiş olduğu kervandan bahseder. Harezmsah bu kervanın mallarına el koyduğu için Cengizhan ona gazaplanmış, tehdit haberleri salmıştı. Harezmsah da bizzat onlara karşı harekete geçmiş, ordusunu sefere sevk etmişti. Tatarların Güçlükhan'la savaştıklarını görünce yüklerini, eşyalarını, kadınlarını ve çocuklarını yağmalayıp esir almış ve geri dönmüştü. Böylece düşmanlarına karşı zafer elde etmişti, ancak düşmanları olan Tatarlar ona karşı daha da öfkelenmişlerdi. Cengizhan'ın oğlunun komutasındaki Tatarlar, Harezmsah'la üç gün süreyle savaştılar. İki taraftan da çok sayıda adam öldürüldü. Sonra her iki taraf da geri çekildi. Harezmsah kendi ülkesinin sınırına döndü. Orayı tahkim edip koruma altına aldı. Sonra kendi başkenti olan Harezm şehrine döndü. Cengizhan da harekete geçti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Buhara'ya geldi. Orayı sulh yoluyla fethetti. Ancak ahaliye hainlik etti. Zor kullanarak kaleyi fethetti. Kaledeki askerlerin tümünü öldürdü. Malları ganimet edildi. Kadınları ve çocukları esir aldı. Evleri, dükkanları tahrib etti. Kalede 20.000 savaşçı vardı, ancak bu savaşçılar kale halkına faydalı olmadı. Bundan sonra Cengizhan, Semerkand'a yürüdü. Bu senenin muharrem ayının başında orayı kuşatma altına aldı. Orada 50.000 asker vardı. Bunlar geri çekildiler. Halktan 70.000 kişi Tatarların karşısına çıktı. Cengizhan bunları bir anda öldürdü. Tekrar 50.000 kişi karşısına çıktı. Bunların mallarını, silahlarını ve savunma aletlerinin tümünü yağmaladı. Aynı günde hepsini öldürdü. Şehri, yağmalamaları için askerlerine bıraktı. Herkesi öldürdü, malları ganimet edildi, çoluk çocuğu esir aldı, şehri ateşe verdi.

Orayı yerle bir etti. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Mel'un Cengizhan orada ikamet etti. Müfrezelerini çeşitli beldelere sevk etti. Bir müfrezeyi Horasan ülkesine gönderdi ki; bu müfrezeye, Mağribe Tatarları deniliyordu. Başka bir müfrezeyi de Harezmsşah'ın peşine taktı. Bunlar 20.000 askerdiler. Bunlara «Onu takip edip kovalayın. göğe asılsa bile yakalayın!» talimatını verdi. Askerler de Harezmsşah'ın peşine düştüler. Ona ulaştıklarında Harezmsşah Ceyhun nehrini geçmişti. Tatarlarla kendisi arasında Ceyhun nehri vardı. Bu sebeple kendini güvende hissediyordu. Tatarlar nehrin karşı kıyısına geçmek için gemi bulamadılar. Silahları nehirde taşıyabilmek için havuzumsu kaplar yaptılar. Atlarını nehre saldılar ve kuyruklarına bu kapları bağladılar. Atlar nehirde yüzerken kuyruklarına bağlı silah kaplarını da peşlerinde çekiyorlardı. Böylelikle hepsi karşı kıyıya ulaştılar. Harezmsşah bu işin farkında değildi. Hayretle Tatarlar'ın kendi askerlerinin arasına girdiklerine şahit oldu. Bunu görünce hemen Nisabur'a kaçtı. Oradan da başka beldelere gitti. Tatarlar peşine düşmüşler, onu kovalıyorlardı. Harezmsşah onlara karşı koymak için asker topluyordu. Asker toplamak için uğradığı her beldede ona kavuşuyorlar, o da korkup kaçıyordu. Nihayet Taberistan denizine atıldı. Oradaki adalardan birinde bulunan bir kaleye gitti ve o kalede vefat etti. Başka bir rivayette anlatıldığına göre denize atıldıktan sonra nereye gittiği, başına neler geldiği, nereye kaçtığı bilinmemektedir. Kayboluşundan veya başka bir rivayete göre vefatından sonra Tatarlar onun malına, mülküne el koydular. Hazinelelerinde 20.000.000 dinar, 1.000 yük atlas, 20.000 at ve katır, çok sayıda köle, cariyeye ve çadır buldular. Her biri bir kral gibi olan 10.000 kölesi vardı. Bütün bu malı, mülkü dar-madağın oldu.

Harezmsşah, Hanefî mezhebine mensup bir fakihti ve faziletli bir kimseydi. Çeşitli ilimlerden nasibini almıştı. İyi bir kavrayış ve zekâsı vardı. Geniş beldelere ve müteaddit memleketlere sahip oldu. Yirmibir sene ve birkaç ay süreyle hükümdarlık yaptı. Selçuklu hükümdarlarından sonra onun kadar hürmet gören azametli başka bir hükümdar yoktu. Çünkü onun gayesi lezzetlere ve şehvetlere dalmak değil, memleketi idare etmektir. İşte bu nedenle o mintikalardaki hükümdarların hepsini mağlup etmiş, Hitaylar'a şiddetli darbeler vurmuştu. Horasan'da, Maveraünnehir'de, Acem Irak'ında ve diğer memleketlerde ondan başka sultan kalmamıştı. Bütün beldeler onun valilerinin idaresindeydi. Bundan sonra Tatarlar, Mazenderan'a yürüdüler. Mazenderan kalesi en müstahkem kalelerdendi. Müslümanlar orayı ancak Süleyman b. Abdülmelik'in zamanında hicretin doksanuncu senesinde fethetmişlerdi. Tatarlarsa burayı çok kısa bir sürede fethetmişler, içindeki malları ve eşyaları yağmalamışlar, ahalinin tümünü öldürmüşler, kadınları ve

çocukları esir almışlar, kaleyi ateşe vermişlerdi. Mazenderan'dan sonra Rey taraflarına gittiler. Yolda Harezmsah'ın annesini gördüler. Yanında çok miktarda mal ve para vardı. Malına ve eşyasına el koydular. Eşyaları arasında görülmemiş, çok nefis mücevherler ve kıymetli şeyler vardı. Bundan sonra Rey'e yöneldiler. Rey halkının gafil olduğu bir anda şehre girdiler, halkı öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Sonra Hemedan'a yürüdüler. Orayı da ele geçirdiler. Hemedan'dan sonra Zencan'a gittiler. Halktan bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir aldılar. Zencan'dan sonra Kazvin'e yürüdüler. Orayı da yağmaladılar. Halktan 40.000 kadar kişiyi öldürdüler. Sonra Azerbaycan'a gittiler. Azerbaycan hükümdarı Özbek b. Pehlivan sarhoşluk, haram ve günahlarla hemhal olduğu, şehvetlere daldığı için onlara bir miktar mal ve para vererek barış yaptı. Tatarlar onu kendi haline bıraktılar. Oradan Mekan'a yürüdüler. Gürcüler 10.000 savaşçıyla karşılarına dikildiler, ancak göz açıp kapayacak kadar kısa süren bir çatışma neticesinde Gürcüler yenildiler. Gürcüler, bütün alet ve edevatlarıyla savaşmağa gelmişlerdi. Tatarlar onları ikinci kez bozguna uğrattılar. Bu, öncekine nisbetle daha feci bir bozgundu.

Tatarların geçmiş zamanda ve şimdiki zamanda misli görülmemiş hadiseleri gerçekleştirdikleri görüldü. Şöyle ki:

Bir grup Tatar Çin'den çıkıyor, bir sene geçmeden bunların bir kısmı Ermeni beldelerine ulaşıyor. Hemedan taraflarından gelen diğer grupsa Irak'ı geçiyor! Allah'a yemin ederim ki bizden sonra gelecek olan nesiller, aradan uzun bir zaman geçtikten sonra Tatarların bu yaptıklarını kitaplarda yazılı görünce hayrete düşecekler ve bunun gerçek olduğuna ve inanmamakta da haklı olduklarına inanacaklardır. Aradan her ne kadar uzun bir zaman geçse de onlar buna inansınlar; çünkü biz tarihçiler hepimiz zamanımızda geçen bu hadiseyi ittifakla kitaplarımızda yazmışızdır. Alim, cahil herkes bu tatar hadisesinin meşhur olarak bilinen bir gerçek olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Allah İslâmiyeti ve Müslümanları korumayı nasip ve müyesser eylesin. Müslümanlar hakikatte düşmana karşı büyük savunma savaşları vermişlerdi. Bazı İslâm hükümdarları da olağanüstü denecek derecede çaba sarfetmiştir. Ancak Müslümanlar bu olaylar esnasında Sultan Harezmsah'ıda kaybetmişlerdi.

Bu sene sonunda Tatarlar, Gürcülerin ülkesinde idiler. Gürcülerin direniş gösterdiklerini ve savaştıklarını görünce işin çok uzayacağını anladılar, başka ülkelere yöneldiler. Onların adetleri böyledir. Gürcistan'dan ayrılıp Tebriz'e gittiler. Tebrizliler bir miktar mal ve para vererek Tatarlarla barış yaptılar. Bundan sonra Tatarlar Merağa'ya yürüdüler, orayı kuşatma altına aldılar. Şehri mancınıklarla dövdüler. Müslüman esirleri yakalayarak kendilerine kalkan ettiler. Merağa'nın

başında bir kadın vali bulunuyordu. «Yönetimlerinin başına bir kadını getiren bir topluluk iflah olmaz.» Tatarlar birkaç günlük kuşatmadan sonra şehri fethettiler. Halkın, sayılarını ancak Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği kadarını öldürdüler. Çok miktarda malı ganimet edindiler. Âdetleri üzere bir kısım halkı da esir aldılar. Allah onları Cehennem ateşine sokacak bir lânetle lânetlesin.

İnsanlar onlardan çok korkuyorlardı. Öyleki Tatarlardan bir adam, içinde 100 kişinin bulunduğu Merağa sokaklarından birine girse, bu 100 kişiden bir tanesi dahi ona karşı cesaret edip de harekete geçmezdi ve o Tatar askeri, o 100 kişiyi birer birer öldürürdü. Hiç biri de ona karşı el kaldıramazdı. O mahalledeki ve yoldaki bütün eşyaları yalnız başına yağmalardı.

Tatarlar'dan bir kadın, erkek kılığına bürünerek bir eve girmiş ve evdekilerin tümünü yalnız başına öldürmüştü. Sonra beraberindeki esirlerden biri onun kadın olduğunu anlayınca onu öldürmüştü. Allah'ın lâneti onun üzerine olsun.

Sonra Tatarlar Erbil şehrine hücum ettiler. Müslümanları çok sıkıştırdılar. Bundan ötürü Müslümanlar çok tedirgin oldular. O yörelerin insanları, «Doğrusu bu, çok zorlu bir durumdur» dediler.

Halife, Musul ahalisine ve Cezire valisi Melik Eşref'e mektup yazarak, «Ben Tatarlar'a karşı asker hazırladım. Tatarlar'la savaşmak için bu askerlerle birlikte harekete geçin» diye haber gönderdi. Ancak Melik Eşref halifeye, mektup yazarak kendisinin Mısır'daki Müslümanların Haçlılar'dan rahatsız oldukları nedeniyle kardeşi Kâmil'e yardımcı olmak için Mısır diyarına yöneldiğini bildirip özür beyan etti. Haçlılar'ın Dimyat'ı ele geçirdiklerini ve Mısır diyarını baştan sona ele geçirmek için de harekete geçtiklerini ifade etti. Melik Eşrefin kardeşi Muazzam da Dimyat'ta bulunan Haçlılar'ı ülkeden kovmak için Harran valisine giderek Mısır diyarında bulunan kardeşleri Kâmil'e yardımcı olmasını istemişti. Zaten Harran valisi de Mısır'a gitmeğe hazırlanıyordu.

Bunun üzerine halife, Erbil valisi Muzafferüddin'e mektup yazarak 10.000 savaşıdan ibaret olan ve Tatarlar'a karşı harekete geçirilen ordunun başına geçmesini istedi. Ancak bu 10.000 kişilik ordunun 800 süvarisi Melik Muzafferüddin'in yanına ulaşmadan yolda ayrılıp her biri ayrı bir tarafa gitmişti. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi raciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Ama yüce Allah Tatarların Hemedan'a yönelmelerini takdir buyurarak Müslümanları bu beladan kurtardı ve Hemedanlılar da Tatarlar'la barış antlaşması yaptılar. Bunun üzerine Tatarlar Hemedan'da bir şahne (emniyet müdürü) bıraktılar. Daha sonra Hemedanlılar şahnelerini öldürmek hususunda ittifak kurdular ve onu öldürdüler. Tatarlar bunu duyunca tekrar geri dönerek

Hemedan'ı kuşatma altına aldılar ve nihayet zor kullanarak şehri fethettiler. Halkını öldürdüler. Sonra da Azerbaycan üzerine yürüdüler. Önce Erdebil sonra Tebriz'i, daha sonra da Bilikan'ı fethettiler. Oradaki insanların büyük bir kısmını öldürdüler, şehri yaktılar. Câni Tatarlar, kadınlara önce tecavüz ediyor, sonra da onları öldürüp karınlarındaki ceninleri çıkarıyorlardı. Allah'ın laneti onların üzerine olsun.

Bundan sonra Tatarlar Gürcistan'a baskın düzenlediler. Gürcüler onlara karşı hazırlıklıydılar. Savaştlar. Ancak Tatarlar, Gürcüleri de feci bir bozguna uğrattılar. Sonra bir kaç beldeyi daha fethettiler. Bu beldelerin ahalisini öldürüyorlar, kadınlarını esir alıyorlardı. Kaleleri fethetmek için savaşlırlarken kullanacakları bazı erkekleri de esir alıyorlar, bunları önlerinde kalkan olarak kullanıyorlar, kendilerine atılan oklara ve mızraklara karşı böylece korunuyorlardı. Savaş sonunda kalkan olarak kullanılan bu erkek esirleri- şayet ölmemişlerse- öldürüyorlardı. Bundan sonra Lân ülkesine yürüdüler. Kıpçaklar'a saldırdılar. Çok miktarda adam öldürdüler. Onları bozguna uğrattılar. Kıpçak şehirlerinin en büyüğü olan Sevadik'i kuşattılar, fethettiler. Oradaki birçok eşya ve malı ganimet edindiler. Kıpçaklar, Rus beldelerine sığındılar. Ruslar Hristiyan idiler. Tatarlarla savaşmak için Ruslarla ittifak kurdular. Bu müttefik cephe, Tatarlar'la savaştı. Tatarlar onları da feci bir bozguna uğrattıktan sonra hicretin 620. senesinde Balkar'a doğru yürüdüler. Bütün bu fütuhatı tamamladıktan sonra hükümdarlar, Cengizhan'ın yanına döndüler. Allah ona da, onlara da lânet etsin.

Cengizhan bu sene Külâne'ye de bir müfreze göndermişti. Üçüncü bir müfrezeyi ise Fergana taraflarına göndermiş, bu müfreze, Fergana'yı ele geçirmişti. Horasan taraflarına da başka bir müfrezeyi sevk etmişti. Bunlar Belh şehrini kuşatmışlar; şehir halkı, Tatarlarla barış antlaşması yapmıştı. Tatarlar aynı şekilde başka bir çok şehir halkıyla da anlaşma yaparak oraları hakimiyetleri altına almışlar, nihayet Talikan'a uzanmışlardı. Talikan kalesi müstahkem bir kale olduğu için onları yormuştu. Orayı altı ay müddetle kuşatma altında tutmuşlar, ama yine de fethedememişler, bu durumu Cengizhan'a bir mektupla bildirmişlerdi. Cengizhan da bizzat oraya gelerek kaleyi dört ay müddetle kuşatma altında tutmuş ve nihayet güç kullanarak fethetmişti. Sonra da şehirdeki havas ve avamdan olan herkesi öldürmüştü. Bundan sonra Tatarlar, Cengizhan'ın komutasında Merv şehrine hücum ettiler. Şehir dışında Araplar'dan 200.000 kadar savaşçı ordugah kurmuştu. Orada başka kavimlerden olan Müslümanlar da vardı. Bunlar Tatarlar'a şiddetlice savaştlar. Neticede Müslümanlar mağlup oldular. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz). Sonra Tatarlar şehri beş gün müddetle kuşatma altına aldılar. Valiyi bir hileyle kaleden indirdiler. Sonra da ona ve şehir halkına ihanet ederek

hepsini öldürdüler. Mallarını ganimet edip yağmaladılar. Geride kalanlara da şiddetli eziyetler tatbik ettiler. Öyleki bir günde 700.000 kişiyi öldürdüler. Sonra Nişabur'a gittiler. Orada da Merv şehrinde ahaliye yaptıklarını yaptılar. Buradan da Tus'a gittiler. Ahaliyi öldürdüler. Ali b. Musa er-Rıza'nın meşhedini tahrip ettiler. Allah'ın selamı onun ve atalarının üzerine olsun. Tatarlar, halife Harun Reşid'in türbesini de tahrip ettiler. Orayı harabeye döndürdüler, Sonra Gazne'ye gittiler. Celaleddin b. Harezmsah onlarla savaştı. Onları mağlup etti. Sonra Tatarlar hükümdarları Cengizhan'ın yanına döndüler. Allah ona da, onlara da lanet etsin. Cengizhan bir başka askeri birliği Harezm şehrine sevk etti. Bu askeri birlik Harezm'i kuşatma altına aldı. Nihayet güç kullanarak şehri fethettiler. Oradaki ahalinin büyük bir kısmını öldürdüler. Mallarını yağmaladılar. Geride kalan insanları esir aldılar. Ceyhun nehrinin sularının şehire sel gibi gelmesini önleyen köprüyü yıktılar. Köprü yıkılınca şehir, sular altında kaldı. Ahalinin tümü helâk oldu. Sonra Tatarlar, Talikan'da otağ kurmuş olan hükümdarları Cengizhan'ın yanına döndüler. Cengizhan onlardan bir kısım askeri Gazne'ye sevk etti. Bunlar Gazne'ye gidince Celaleddin b. Harezmsah kendileriyle savaştı ve mağlup etti. Feci bir bozguna uğrattı. Elllerinde bulunan Müslüman esirlerden bir kısmını kurtardı. Sonra Cengizhan'a mektup yazarak kendisiyle bizzat savaşması için de oraya gelmesini teklif etti. Cengizhan da oraya gitti. Ancak Celaleddin'in askerlerinden bazıları yanından ayrılp gitmişlerdi. Fakat savaşmak zorunlu hale gelmişti. Üç gün savaştılar. Daha önce böyle bir savaş görülmüş değildi. Sonra Celaleddin'in askerleri güçlerini yitirdiler. Geri çekildiler. Hind denizine açıldılar. Tatarlar da Gazne'ye doğru yürüdüler. Şehri engelsiz ve zahmetsiz olarak ele geçirdiler. Bütün bu olaylar ya da bunların çoğu bu sene içinde vuku bulmuştu.

Bu sene Eşref Musa b. Âdil, Ahlat, Silvan ve Ermeniye mülkünü kardeşi Şihabeddin Gazi'ye bıraktı. Buna karşılık ondan Urfa ve Suruç'u aldı. Çünkü kendisi kardeşi Kâmil'e, Haçlılara karşı yardım etmekle meşguldu. Dolayısıyla Ahlat, Silvan ve Ermeniye'yi muhafaza edecek durumda değildi. Allah Haçlılar'a lanet etsin.

Bu sene muharrem ayında Bağdat'ta şiddetli fırtınalar koptu, şimşekler çaktı. Yıldırım sesleri duyuldu. Şehrin batı yakasında Avn ve Muine bitişik minarenin üzerine yıldırım düştü. Yapıda gedikler meydana getirdi. Sonra bu gedikler onarıldı. Yıldırım, yerde bir çukur da oluşmuştu.

Bu senede Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki üçüncü revakta Hanbelilerin mihrabı kuruldu. Önceleri halk buna karşı koymuştu. Ancak emirlerden Rükneddin el-Muazzamin'in Hanbelilere verdiği destek sayesinde bu mihrap kuruldu ve burada Şeyh Muvaffaküddin b. Kudame

namaz kaldırdı.

Hicretin 730. senesinin sınırlarında bu mihrap yerinden kaldırıldı ve caminin batı tarafında Babü'z-Ziyare yanında başka bir Hanbeli mihrabı kuruldu. Nitekim Hanbelilerin de Tenkizlilerin iktidarı zamanında caminin duvarı yenilenirken batı tarafındaki mihrapları kaldırılmış, yerine Babü'z-Ziyare 'nin doğusunda yeni bir mihrap yaptırılmıştı. Bunu da caminin nazırı Takiyyüddin İbn Meracil gerçekleştirmişti. Allah sevap ve mükâfatını artırsın. Nitekim bu husus ileride de açıklanacaktır.

Bu sene Sincar valisi kardeşini öldürdü. Ülkesine Melik Eşref b. Âdil ortaksız bir hükümdar olarak sahip oldu.

Bu sene Emir İmadüddin b. Meştup, Melik Eşref'e ihanet ve münafıklık yaptı. Oysa Melik Eşref onu daha önceleri Faiz'e biat etmek istediği zaman kardeşi Kâmil'in eziyetlerine karşı koruyup himayesine almıştı. Ancak İmadüddin daha sonra Cezire beldelerinde bozgunculuk yapmış, bunun üzerine Melik Eşref onu zindana atmıştı. O da zindanda üzüntü, keder, zillet ve işkence altında ölmüştü.

Bu sene Kâmil, Dimyat'ı istila etmiş olan Haçlılara şiddetli bir acı tattırdı. Onlardan 10.000 kişiyi öldürdü, atlarını, mallarını ele geçirdi. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Muazzam, Mu'temid Müfahirüddin İbrahim'i Dımaşk valiğinden azlederek yerine Aziz Halil'i atadı.

Hacılar Mekke'ye -Allah orayı şereflendirsin- gittiklerinde Hac emiri Mu'temid idi. Onun emirliği sayesinde çok hayırlar elde edildi. Çünkü O, Mekke'deki kölelerin, Iraklıların hac emiri Akbaş en-Nâsırî'yi öldürdükten sonra hacıların mallarını yağmalamalarına müsaade etmemişti. Akbaş en-Nasırî, halife Nasır'ın en büyük komutanlarından ve yakınlarından ve has adamlarındandı. Çünkü Akbaş en-Nasırî, beraberrinde Emir Hüseyin b. Ebi Aziz Katade b. İdris b. Mutain b. Abdülkerim el-Alevî el-Hasenî ez-Zeydî'ye hil'at getirmiş ve babasının ölümünden sonra onun Mekke emirliğine tayin edildiğine dair fermanı da getirmişti. Babası bu sene cemaziyelevvel ayında vefat etmişti. Mekke emirliği hususunda Katade'nin en büyük oğlu Racih başkaldırmış ve «Mekke'ye benden başkası emir olarak atanamaz» demişti. Bu nedenle bir kargaşa ve çatışma çıktı. Akbaş en-Nasırî'de bu kargaşada yalnızlıkla öldürüldü. Katade, Hüseyin ve Zeydilerin önde gelen eşrafındandı. Adaletli, insafı ve dostlarına nimet bahşeden bir kimseydi. Mekke'deki fesatçılara göz açtırmıyor, onları cezalandırıyordu. Sonra bu gidiş tersine döndü. Zulmetmeğe başladı. Yeniden vergiler ve harçlar koydu. Hacıları birkaç kez yağmaladı. Bu nedenle Cenâb-ı Allah, oğlu Hasan'ı ona musallat kıldı. Hasan onu, amcasını ve kardeşini öldürdü. Ama Cenâb-ı Allah Hasan'a pek fırsat vermedi. Mülkünü elinden aldı ve onu serseri halde

ülkelerde dolaşan bir insan haline getirdi. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise o da öldürüldü. Katade uzun boylu, heybetli, hiçbir halifeden ve hükümdardan korkmayan, yaşlı bir kimseydi. Herkesten çok kendisinin emirliğe layık olduğu kanaatini taşırdı. Halife, «Keşke yanıma gelse de ona ikramda bulunsam» diyordu. Ama o, halifenin yanına gitmiyor ve buna şiddetle karşı koyuyordu. Hiç kimsenin ziyaretine gitmedi. Hiçbir halifeye ve hükümdara boyun eğmedi. Halife ona defalarca mektup yazıp yanına çağırıyordu. O da halifeye şu şiiri cevap olarak yazıp göndermişti:

«Benim bir Arslan pençem vardır. Onunla insanları tutup zelil kılarım.

Mahlukat arasında onunla alıp satarım.

Yeryüzünün hükümdarları o pençenin üst tarafını öperler.

İçinde ise kuraklıkta, kıtlığı yaşayanlar için bahar vardır.

Şimdi ben bu pençeyi değirmen taşının altına mı koyayım?

Sonra da kurtuluş arıyayım,

Böyle yaparsam demek ki ben ahmakım.

Oysa ben her tarafta kokusu saçılan bir miskim.

Ama sizin yanınızda ben zayı olurum.»

Katade yetmiş yaşına varmıştı. İbnü'l-Esir onun hicrî 618. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTİYÜZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK FAİZ

Asıl adı Giyaseddin İbrahim b. Âdil'dir. Babasının vefatından sonra Emir İmadüddin b. Meştup vasıtasıyla Mısır diyarına sahip oldu. Keşke Kâmil orayı çabuk davranıp ele geçirebilseydi. Sonra kardeşi onu bu sene kardeşleri Eşref Musa'ya gönderdi ve Haçlıların saldırısına karşı çabucak yardımına gelmesi için onu teşvik etmesini tenbihledi. O da Sincab ile Musul arasında vefat etti. Anlatıldığına göre o arada zehirlenince Sincab'a geri götürülmüş, oraya defnedilmiştir. Yüce Allah rahmet etsin.

ŞEYHÜ'Ş-ŞÜYUH SADREDDİN

Ebü'l-Hasan Muhammed b. Şeyhüş-Şüyuh İmadüddin Mahmud b. Hameveyh el-Cüveynî. Eyyubîlerin yanında emirlik ve riyaset yapan bir aileden gelmektedir. Sadreddin, fakih ve fazıl bir kimseydi. Mısır'da-

ki Şafîî türbesinin yanındaki medresede ders verdi. Meşhed-i Hüseyin medresesinde de hocalık yaptı. Saîdü's-Süadâ medresesinin şeyhliğini ve nazırlığını yürüttü. Hükümdar ve emirler ona çok saygı gösterirlerdi. Melik Kâmil, Haçlılara karşı yardımını sağlaması onu için onu halifeye gönderdi. Musul'da ishal nedeniyle yetmişüç yaşında vefat etti. Kadi-bü'l-Bana defnedildi.

HAMA SAHİBİ

Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyub. Faziletli bir kimseydi. Mizmar adını verdiği on ciltlik bir tarihi vardır. Şecaatli ve bahadır bir kimse idi. Vefatından sonra yerine oğlu Nasır Kılıçarslan geçti. Sonra Kâmil, Nasır Kılıçarslan'ı azletti. Hapse attı ve nihayet hapiste iken vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Yerine kardeşi Muzaffer b. Mansur geçti.

AMİD (DİYARBAKIR) SAHİBİ

Melik Salih Nasiruddün Mahmud b. Muhammed b. Karaarslan b. Artuk. Şecaatli ve bahadır bir kimse olup alimleri severdi. Eşref Musa b. Âdil'in musahibi idi. Defalarca yanına gelip hizmet arzında bulunurdu. Vefatından sonra yerine oğlu Mes'ud geçti. Mes'ud cimri ve fasık bir kimseydi. Kamil, onu yakalayıp hapse attı. Sonra salıverdi. Malını müsadere etti. O da Tataristan'a gitti. Sonra Kâmil onu yakalatıp geri getirdi.

ŞEYH ABDULLAH EL-YONİNİ

Esedüşşam lakabını taşırdı. Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnud olsun. Baalbek'e bağlı Yonin köyündendi. Ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. İbadet, riyazet, iyiliği emretme, kötülüğü yasaklama ile şöhret bulan büyük ve salih insanlardandı. Zühd ve takvada yüksek himmeti vardı. Öyle ki hiç mal biriktirmez, elbise almazdı, aksine başkalarından iğreti olarak aldığı elbiseleri giyerdi. Yazın sadece bir gömlek, kışın da bu gömleğin üzerine bir abâ giymekle yetinirdi. Başında da keçi derisinden bir serpuş vardı ki, bunun kürklü kısmı dış taraftaydı. Hiçbir gazadan geri kalmazdı. Seksen rıtl ağırlığındaki bir yaydan ok atardı.¹

Bazı zamanlar Lübnan dağında yaşardı. Kışın dağ eteğindeki Asirya pınarına gelirdi. Burası Dimaşk'ın doğusundaki Dume köyünün tepelerinde bulunan bir yerdi. Buranın suyu sıcaktı. Buradayken, insanlar onun ziyaretine gelirlerdi. Bazan kendisi Dimaşk'a gelir, Kadis

(1) Rıtl: 460 gr.lık ağırlık ölçüsüdür.

yanındaki Kasyun dağı eteklerinde ikamet ederdi. İyi halleri ve mükâşefeleri vardı. Kendisine Esedü's-Şam (Şam Arslanı) denirdi.

Şeyh Ebü'l-Muzaffer Sibt İbn Cevzi, Kadı Cemaleddin Yakup'dan şöyle bir rivayette bulunmuştur: Kerekü'l-Buka'da hâkimlik yapan Cemaleddin, bir defasında Şeyh Abdullah el-Yonini'nin Beyazköprü yanındaki Sevr suyundan abdest aldığını görmüştü. O esnada bir katır yükü şarap taşımakta olan bir Hristiyan da oradan geçmekteydi. Köprü'nün yanında katırın ayağı sürçtü, üzerindeki şarap yükü yere yıkıldı. Abdestini tamamlamış olan Şeyh Abdullah durumu gördü. Ancak Hristiyan onu tanımıyordu. Yükünü tekrar katıra yüklemek için şeyhten yardım istedi. Şeyh de beni çağırıp şöyle dedi: «Ey fakih, gel de şu yükü tekrar katıra yüklememiz için bize yardımcı ol.» Yükü yükledik. Hristiyan yoluna devam etti. Ancak ben bu duruma şaşıtm. Peşi sıra gittim. Ben Medine'ye gitmekteydim. Akabe'ye vardığımda Hristiyan, yükünü şarapçıya götürdü. Şarapçı yükü çözdüğünde yükün şarap değil de sirke olduğunu gördü ve Hristiyan'a, «Yazıklar olsun sana bu şarap değil, sirke dir!» dedi. Hristiyan da, «Ben bunun nasıl sirkeye dönüştüğünü biliyorum. İşin nerden kaynaklandığının farkındayım» dedi. Sonra katırını bir hana bağladı. Salahiye mahallesine döndü, Şeyh Abdullah'ı sordu, onu buldu. Yanına girip huzurunda Müslüman oldu.

Şeyh Abdullah el-Yonini'nin cidden çok salih halleri ve kerametleri vardı. Yanına gelen kimseler için ayağa kalkmaz ve «İnsanlar ancak alemlerin Rabbinin huzurunda ayağa kalkarlar» derdi. Emced onun yanına gelip oturur, o da Emced'e, «Ey Emced, şöyle ve şöyle yaptın! Bu yaptıkların doğru değildir» der, ona iyilikleri emreder, kötülükleri yasaklardı. Emced de onun bütün buyruklarına uyardı. Tabi bu da Şeyh Abdullah'ın zahidliğinde samimi, takvah yolunda düzgün oluşu nede niyleydi. Hediyeleri kabul eder, ancak hiçbir şeyi ertesi güne bırakmazdı. Fazla acıktığında badem yaprağını alıp ufalar, üzerindeki tozları üfledikten sonra içindeki suyu içerdi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Anlatıldığına göre bazı senelerde havada uçarak hacca gidermiş, bu keramet birçok zahid ve salih kullarda da görülmüştür. Ancak büyük alimlerden herhangi birinin böyle yaptığı hususunda bize bir haber ulaşmış değildir. Bunu ondan nakleden ilk kişi Habip el-Acemî'dir. Habip, Hasan-ı Basrî'nin arkadaşlarındandı. Habip'ten sonra da bazı salih kimseler Şeyh Abdullah el-Yonini'nin bu tür kerametlerini bize nakletmişlerdir.

Bu sene zilhicce ayının onunda cuma gününe girildiğinde Şeyh Abdullah el-Yonini sabah namazını kıldı. Cuma namazını da Baalbek Camii'nde kıldı. O gün cuma namazından önce son derece sağlıklı iken hamama gitti. Sonra namazını edâ etti. Namazdan sonra ölüleri yıkayan müezzın, Şeyh Davud'a, «Gör bakalım. Yarın ki gün nasıl bir gün olacak-

tır!» dedi. Sonra zaviyesine çıktı. Geceyi Allah'ı zikrederek ve arkadaşlarına da zikrettirerek geçirdi. Kendisine en ufak bir iyilikte bulunan kimseler için de duâ etti. Sabah vakti olunca namazını arkadaşlarıyla birlikte kıldı. Sonra duvara yaslanıp elinde tesbihi olduğu halde yüce Allah'ı zikretmeğe başladı. O halde iken vefat etti. Ne kendisi, ne de tespihi yere düştü. Haber Baalbek valisi Melik Emced'e ulaşınca yanına geldi. Onu muayene etti. Hâlâ yere düşmüş değildi. Melik Emced, «İnsanlara bir alamet olsun diye onu bu halde bırakıp üzerine bir türbe yaptır-sak» dedi. Ancak kendisine, «Bu sünnete uygun değildir» dediler. O zaman kefenlendi. Namazı kılındı. Altında oturup yüce Allah'ı zikrettiği badem ağacının altına defnedildi. Allah rahmet etsin. Mezarını nurlandır-sın. Seksen yaşını aşmış iken bu sene zilhicce ayının onbirinde cumartesi günü vefat etmişti. Allah makamını âli kalsın. Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî onun öğrencilerindendi. Ona sığınarlardandı. O, Baalbek şehrindeki bu şeyhlerin ve alimlerin dedesidir.

EBU ABDİLLAH HÜSEYİN B. MUHAMMED B. EBİBEKR

Ebu Abdillah Hüseyin b. Muhammed b. Ebi Bekr el-Müclî el-Musılî. İbn Cühenî adıyla da bilinir. Faziletli bir gençti. Musul lideri Bedreddin Lü'lü'nün inşa kâtipliğini yaptı. Şiirlerinden biri şudur:

«Nefsim, hep kendisini düşündüğüm kimseye feda olsun.
Hayretler denizinde boğulacak hale geldim,
Geceleyin ayın mehtabında ortaya çıkar.
Değnekle, vahimle bir tepe üzerinde görünür.»

HİCRETİN ALTIYÜZONSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene Tatarlar Kelade, Hemedan, Erdebil, Tebriz ve Gence gibi birçok şehirleri istila ettiler. Halkı öldürdüler. Buralardaki malları yağmaladılar. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Bağdat'a yaklaştılar. Halife bu durumdan rahatsız oldu. Paniğe kapıldı. Bağdat'ı tahkim etti. Askerleri görevlendirip harekete geçirdi. İnsanlar da, namazlarda ve virdlerde Kunut duası okumaya başladılar.

Bu sene Tatarlar, Gürcüleri ve Lân ülkesindeki insanları mağlup ettiler. Sonra Kıpçaklarla savaşarak onları da bozguna uğrattılar. Aynı şekilde Ruslar da hezimete uğradılar. Tatarlar ele geçirebildikleri malları yağmaladılar, halkı öldürdüler, kadınları ve çocukları esir aldılar.

Bu sene Muazzam, kardeşi Eşref'in yanına giderek kardeşi Kâmil'e şefkatli olmasını istedi, onu affetmesini diledi. Eşref, Kâmil'e kırgındı. Bu kırgınlık giderildi. İkisi birlikte Haçlılara karşı Kâmil'e yardımcı

olmak için Mısır diyarına gittiler. Haçlılar, Dimyat şehrini ele geçirmişlerdi. Hicretin 614. senesinden bu yana kuvvetlenmişlerdi. Kâmil, onlara Kudüs'ü geri vermek, Sultan Selahaddin'in fethetmiş olduğu sahillerdeki şehirleri de iade etmek, buna karşılık Dimyat'ı terk etmeleri önerisinde bulunmuştu. Ancak onlar bu öneriyi kabule yanaşmamışlardı. Ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereğince erzakları azaldı. Erzak gemileri Dimyat'a yaklaştığında İslâm donanması bu gemileri yakaladı, suları da her taraftan Dimyat arazilerine saldı. Her taraf su baskını altında kaldı. Bundan sonra Haçlılar birşey yapamaz hale geldiler. Diğer taraftan Müslümanlar da onları kuşatma altına aldılar. Onları çok dar bir mekâna sıkıştırdılar. O zaman Haçlılar hiçbir karşılık istemeksizin barış yapmağa meylettiler. Haçlı liderleri Melik Kâmil'in yanına geldiler. O esnada Melik Kâmil'in yanında kardeşleri Muazzam İsa ile Musa Eşref de bulunuyordu. Bu ikisi onun huzurunda ayakta durmaktaydılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Kâmil'in isteği doğrultusunda barış antlaşması yapıldı. Allah Kâmil'in yüzünü ak etsin. Haçlı hükümdarları ve askerleri onun huzurunda ayakta beklemekteydiler. Kâmil Muhammed, bu barış antlaşması münasebetiyle büyük bir ziyafet verdi. Bu ziyafet sofrasında mü'min, kâfir, iyi, kötü herkes hazır bulundu. Hille'li şair Racih de kalkıp şu şiiri okudu:

«Kutlu olsun, şans ebedleşerek gitti.

Rahman, yardım sözünü gerçekleştirip yerine getirdi.

Mahlukatın ilahı bizi destekledi. Fetih bize açıkça göründü.

Bize nimetler ve ebedî onur bahşedildi.

Suratı asıldıktan sonra feleğin yüzü güldü, bize karşı.

Şirkin suratı ise zulüm nedeniyle kapkara oldu.

Engin deniz, azgın ahalisi ile taşkınlık yaptığında,

Gelen erzak gemileriyle köpüklendiğinde.

İşte bu dini, azmi parlak bir kılıç gibi kınından sıyrılan dimdik hale getirdi.

Tıpkı keskin kılıçların kınlarından sıyrılışı gibi,

Düşmanlardan hiç kimse kurtulamadı.

Hepsinin uzuvları kopup yere düştü.

Ya da kendileri ölüp toprağa uzandılar.

Ya da esir alınıp zincire vuruldular.

Kâinatın dili yeryüzünde yüksek sesle,

Ufuklara doğru şöyle seslendi:

Ey İsa'nın kulları! İsa ve taraftarları,

Ve tüm Museviler ile Musa, Muhammed'e hizmet ediyorlar artık!»

Ebu Şâme dedi ki: «Duyduğuma göre şair bu şiirinde Muazzam İsa ile Eşref Musa ve Kâmil Muhammed'e işaret etmiştir ki, bu da çok güzel tesadüflerdendir.»

Ziyafet sofrası bu sene receb ayının ondokuzunda çarşamba günü kurulmuştu. Bundan sonra Haçlılar Akkâ'ya ve diğer yerlere döndüler. Muazzam da Şam'a döndü. Eşref ile Kâmil, kardeşleri Muazzam'la barışmış oldular.

Bu sene Melik Muazzam, Dımaşk kadılığına daha önce Dımaşk Beytül-malinin vekili olan Kemaleddin el-Mısrî'yi atadı. Kemaleddin; faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Her cuma günü namazdan önce işini tamamladıktan sonra Adiliyede sicilleri tesbit etmek için otururdu. İnsan sicillerini tutmak için bütün merkezlerden gelen şahitlerin hepsi, medrese de yanında hazır bulunurlardı. Allah ona hayır ve mükâfat versin.

HİCRETİN ALTIYÜZONSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUSULLU KÂTİP YAKUT

Asıl adı Eminüddin'dir. İbn Bevvab tarikatına mensup olmakla şöhret bulmuştur. İbnü'l-Esir onun için dedi ki: «Zamanında ona yakın seviyede bir kâtip yoktu. Bir çok faziletlere sahipti. İnsanlar onu övme hususunda müttelik idiler. Ne iyi bir insandı.» Vasıtlı Necibüddin onu şöyle bir kaside ile methetmişti:

«O, dağınık ilimleri toplayandır.
Eğer o olmasaydı faziletlerin anası ağlardı.
Yüreksizler ondan korkarlar.
Onun mürekkibinden arslan bile korkar.
Askerî birlikler boyun eğerek ona yönelirler.
Karanlıkta onun dişleri görüldüğünde,
Karanlıklar da, beyazlıklar da onun karşısında utanırlar.
Sen dolunaysın, Kâtip İbn Hilal de babası gibidir.
Cepheden kaçıp gidenler için övünç yoktur.
Eğer öncelik varsa fazilette öncelik sanadır.
Sen yarısı kazandın, namazını kıl.»

CELALEDDİN HASAN

İsmailîler'in lideri Hasan b. Sabbah'ın evladındandır. Kavmi arasında İslâmî şiarları ortaya koymuştur. İslâmî hadleri ve haramları muhafaza etmiş, kendisi dinî emirleri yerine getirmiş, şer'î yasakları uygulamıştır.

ŞEYH SALİH

Şihabeddin Muhammed b. Halef b. Racih el-Makdisî. Hanbelî mezhebine mensuptu. Zahid, âbid ve takvalı bir kimseydi. Cuma günleri halka peygamber efendimizin hadislerini Muzafferî Camii'nin minberinin altında oturarak okurdu. Çok hadis dinlemişti. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuş olup Harirî'nin Makamat adlı eserini elli gecede ezberlemişti. Birçok ilimlere vakaftı. Zarif karakterli bir kimseydi. Allah rahmet etsin.

HATİP MUVAFFAKÜDDİN

Ebu Abdillâh Ömer b. Yusuf b. Yahya b. Ömer b. Kâmil el-Makdisî. Beytül-Abâr'ın hatibi idi. Dımaşk'ta Hatip Cemaleddin ed-Doleî elçi olarak Harezmşah'a gönderildiğinde onun yerine vekâlet etmiş ve vekâlet görevini Cemaleddin'in Dımaşk'a dönüşüne kadar sürdürmüştü.

MUHADDİS TAKİYYÜDDİN EBU TAHİR

İsmail b. Abdullah b. Abdülmuhsin b. Enmatî. Hadis okudu. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Güzel hattı vardı. Hadis ilimlerinde derin bir alimdi. Hadis hafızıydı. Şeyh Takiyyüddin İbn Salah onu methederdi. Melik Muhsin b. Selahaddin'e ait Kûlase'deki Beytül-Ğarbî'de onun kitapları vardır. Sonra İbn Enmatî'den bu kitaplar alınarak Şeyh Abdüssamed ed-Dekkaf'ye teslim edildi. Bu kitaplar sağlığında onun elinde, sonra da adamlarının elinde kaldı. Muhaddis Takiyyüddin Ebu Tahir, Dımaşk'ta bu sene vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenaze namazını Şeyh Muvaffaküddin Dımaşk'taki Emevî Camii'nde kıldırdı. Babü'n-Nasır'da da Şeyh Fahreddin b. Asakir, ayrıca mezarlıkta da Kadilkudat Cemaleddin el-Mısırî mükerreren cenaze namazını kıldırıldılar. Allah ona rahmet etsin.

EBÜ'L-GAYS ŞUAYB B. EBİ TAHİR B. KÜLEYB

Ebü'l-Gays Şuayb b. Ebi Tahir b. Küleyb b. Mukbil. Amâ idi. Şafîî fakihî idi. Vefat edinceye dek Bağdat'ta ikamet etti. Bir çok faziletlerle sahipti. Risaleleri vardı. Şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«İnsanları idare edecek olduğunuz zaman,
Şerefli kimseleri cömertlik ve bağışla idare edin,
Alçakları ise daha da zelil kılarak idare edin ki ıslah olsunlar.

Çünkü zelil kılmak, hasis ve yaramaz kimseler için daha uygun bir idare tarzıdır.»

EBÜ'L-İZZ ŞEREF B. ALİ

Ebü'l-İzz Şeref b. Ali b. Ebi Cafer b. Kâmil el-Halisî. Kurraydı. Amâydı. Şafî fakihiydi. Nizamiye'de fıkıh dersleri aldı. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Hasan b. Amr el-Halebî'den şu şiiri nakletti:

«Ülkelerimiz birbirinden çok uzak olduğu halde hayalimde canlandırmız.

Gönlümün size yöneldiğini tahayyül ettim.

Kalbim, aradaki uzak mesafeye rağmen sizinle fısıldaştı.

Siz lafızlardan uzaklaştınız, artık sizler manalarsınız.»

EBU SÜLEYMAN DAVUD B. İBRAHİM

Ebu Süleyman Davud b. İbrahim b. Mendar el-Cilî.

Nizamiye medresesindeki kalfalardan biridir. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey cami! Yularlarını tut.

Zamanın binekleri bazan tökezler ve yere kapaklanır.

O zaman pişman olur, parmağını ısırır, ya da dişlerini birbirine vurursun.

Zaman ihanet ettiğinde sen geri dur. Dizginlerini kıs.

Sapıklığından sonra irşadla karşılaşsın.

Sana öğüt veren bir vaiz çıkagelir.

Ama artık iş işten geçtikten sonra vaizle karşılaşsın.»

EBÜ'L-MUZAFFER ABDÜLVEDUT B. MAHMUD B. MÜBAREK

Ebü'l-Muzaffer Abdülvedut b. Mahmud b. Mübarek b. Ali b. Mübarek b. Hasan. Aslen Vasıtlıdır. Bağdat'ta doğup büyümüştür. Bağdat'ta evi de vardı. Asıl adı Kemaleddin'dir. Babası Mecid adıyla bilinirdi. Babasından fıkıh dersleri aldı. İlm-i kelâmı okudu. Babü'l-Ezec'deki medresesinde ders verdi. Halife Nasır onu bu medreseyi idare etmekle görevlendirdi. Diyaneti ve emin kişiliğiyle şöhret buldu. Büyük makamlara atandı. Defalarca hacca gitti. Alçak gönüllü, güzel huylu bir kimseydi. Şöyle derdi:

«Altmışaltı kez yaptığım hac birşey vermedi bana.

Sadece bizim bir haccımız vardır ki o da hevesimizi ve nefsimizi binek edinmemizdir.»

Şu şiir de onundu:

«İlim, alçak gönüllü kimselere gelir.

Kendini büyük görenlere, gururlulara yanaşmaz.
 Tıpkı su gibidir ilim.
 Aşağılara doğru akar.
 Yukarılara doğru hiç çıkmaz su.»

HİCRETİN ALTIYÜZONDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene Melik Âdil'in tabutu kaleden çıkarılarak Adiliyyetü'l-Ke-bire türbesine götürüldü. Namazı ilk olarak, Emevî Camii'ndeki Nesir eyvanında kılındı. Sonra mezkur türbeye götürülüp defnedildi. O esna-da Adiliye medresesi henüz tamamlanmış değildi. Bu sene tamamlandı. Bu medresede Kadı Cemaleddin el-Mısırî ders verdi. Dersinde Sultan Muazzam baştarafa oturarak hazır bulundu. Sol tarafında kadı, sağ tarafında Sadreddin el-Hasirî (Hanefilerin şeyhi) bulunuyordu. Aynı mecliste sultanın imamı Şeyh Takiyyüddin b. Salah, Şeyh Seyfeddin el-Amidî (müderresin yanbaşında), diğer yanında Şemseddin b. Sinaüddinle bulunuyordu. Şemseddin'in arkasında Necm Halil duruyordu. Bu, kazaskerdi. Hasirî'nin alt tarafında Şemseddin b. Şirazî ile Muhyiddin et-Türkî oturmaktaydılar. Ayandan, ekâbirden birçok kimse bu derse dinleyici olarak gelmişti. Aralarında Fahreddin b. Asâkir de vardı.

Bu sene Melik Muazzam, Dimaşk muhtesibi Sadr el-Keşhenî'yi Celaleddin b. Harezmsâh'a elçi olarak göndermiş; ondan, kendisine karşı ittifak kuran kardeşi Kâmil ve Eşrefe karşı kendisine destek vermesini istemiş, Celaleddin de bu isteğini kabul edip yardımına geleceğini bildirmişti. Sadr el-Keşhenî Dimaşk'a döndüğünde Melik Muazzam ona eski görevine ek olarak şeyhüşşüyuhluk mansıbını verdi.

Bu sene Yemen valisi Mes'ud b. Atsız b. Kâmil insanlara hac ettirdi. Harem'de nahoş hareketlerde bulundu. Sarhoş oldu. Mescid-i Haram'ın güvercinlerine zemzem kubbesinin üzerinden kurşun attı. Dârül-İmar'e'de uyumakta iken kendisini rahatsız etmesinler diye adamları, Safâ ile Merve arasında Sa'y edenleri kılıçlarının ucuyla dürtüp yaralıyorlardı. Oysa kendisi sarhoşluktan ötürü sızıp kalmıştı. Allah onu kahretsin. Ama bütün bunlara rağmen o, heybetli, saygın bir kimseydi. Onun sayesinde ülkede huzur ve güvenlik vardı. Arafat'ta vakfe yaparken babasının sancağını halifenin sancağının üzerine çıkarıyor, ondan daha yüksekte tutuyordu. Bu nedenle büyük bir fitne meydana geldi. Onun gidip gelmesi nedeniyle diğer Müslümanlar ancak günün son vaktinde Arafat'da vakfe yapabilme imkânını bulmuşlardı. Hem de bu nedenle çok güçlüklerle karşılaşmışlardı.

Bu sene Şam'da çok miktarda çekirge ortaya çıktı. Bunlar, ekinleri ve meyveleri yediler; ağaçları telef ettiler.

Bu sene Kıpçaklarla Gürcüler arasında birçok savaşlar cereyan etti. Bu savaşlar nedeniyle Kıpçaklar ülkelerinde zorluk ve sıkıntıyla karşılaştılar.

Bu sene Bağdat kadilkudatlığına Ebu Abdillâh Muhammed b. Fülân atandı. Vezir Müeyyedüddin Muhammed b. Muhammed Kaymaz, ayan ve ekâbirin huzurunda Vezaret sarayının kapısında ona hil'at giydirdi. Kadilkudatlığa atanma fermanı da misafirlerin huzurunda İbn Sâî tarafından okundu.

HİCRETİN ALTIYÜZONDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLKADİR B. DAVUD

Künyesi Ebu Muhammed idi. Vasıthıydı. Şafîî fakihiydi. Muhib lakabını taşırdı. Nizamiye'de bir süre müstakil hocalık yaptı. Faziletli, dindar ve salih bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Kuzey kutbundaki ferkadan yıldızları ona şahitlik ettiler.
Uykusuzca geceyi geçirdiği zaman dolunay da ona şahitlik etti.
Ağır hastadır. Karanlıklar çöktüğünde içindeki ateş,
Kalbinde ve göğsünde alevlenir.
Göz yaşları yanaklarının üzerine sel gibi akar durur.
Kendisini yataklara düşüren sevgilisine olan özleminden ötürü,
Cismi uzakta olan bir sevgilinin aşıkının insanı böylesine,
Yataklara düşürdüğünü hiç görmemiştim ben.
Keşke onu yataklara düşüren, onun kirpiklerini de büyüleseydi.
Ölmeden önce ziyaretine gelirdi hiç değilse.»

EBU TALİP YAHYA B. ALİ

Ebu Talip Yahya b. Ali el-Yakubî. Şafîî fakihiydi. Bağdat'da müderris yardımcılarındandı. Siması hoş, yüzü güzel bir alimdi. Bazı vakıfların nazırlığını yapardı. Faziletli kimselerden biri için şöyle bir şiir okumuştı:

«Tihame'nin yükünü, Uhud dağı ve denizlerin suyunu sepetle taşımak,

Büyük kaya parçalarını çıplak sırt üzerinde taşımak,
Asık yüzlü kimselerle aynı mecliste bulunmaktan daha kolaydır.»

Ebu Talip'in şiirlerinden biri de şudur:

«Kişinin ömründen elli sene geçtiği halde,
Takvaya yönelişi yok ise eğer,

Rezaletler ve rüsvay kılıcı şeyler onun üzerine çökerler.

Ona, «Bize müttefik oldun, artık burada kal, başka yere yönelme» derler.

Şeytan onun yüzünün parlaklığını diri görünce,

Ona, «Feda olayım sana ey kurtuluşu olmayan kişi!» der.

Kendisinden bir miktar para istenilmişti. Bu parayı ödeyemeyince Mısır afyonu kullandı. Aynı günde öldü. Verdiye'ye defnedildi.

KUTBEDDİN ÂDİL

Bu sene Feyom'da öldü. Kahire'ye taşındı. Bu sene Mekke'deki Hanbelîler'in imamı da vefat etti.

ŞEYH NASR B. EBÎ'L-FEREC

İbn Huserî adıyla meşhur olmuştur. Bir süre Mekke'de mücavir olarak yaşamıştır. Oradan ayrılmak istememiş, ancak ölüm onu Yemen'e doğru sevk etmişti. Bu sene Yemen'de vefat etti. Bir grup alimden hadis dinlemişti.

ŞİHAB ABDÜLKERİM

Bu sene rebiyülevvel ayında Dımaşk'ta Bahâ ile Nasih'in kardeşleri Şihab Abdülkerim b. Necm en-Nilî vefat etti. Fakih ve münazaracı bir kimse olup tartışma ve muhakemelerde çok dikkatli bir insandı. Vezirin mescidini Şeyh Alamüddin es-Sehavî'nin elinden alan bu zâttır. Allah, lütuf ve keremiyle ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİNCİ SENESİ

Bu sene Eşref Musa b. Âdil, Mısır hükümdarı kardeşi Kamil'in yanından Dımaşk'a döndü. Kardeşi Muazzam onu karşıladı. Ancak ikisinin kendisine karşı ittifak kurduklarını anladı. Eşref bir gece Dımaşk'ta kaldı. Gecenin sonunda Muazzam'ın haberi olmaksızın Dımaşk'tan çıkıp gitti. Kendi ülkesine döndü. Ahlat ve Silvan'a naib olarak bıraktığı kardeşi Şihap Gazî'nin güçlenmiş olduğunu gördü. Erbil valisi Muazzam, Şihap Gazî'ye mektup yazarak Eşref'e muhalefet etmesini istemiş ve bunun iyi bir hareket olacağını ona bildirmişti. Bunu duyan Eşref, Şihap Gazî'ye mektup yazarak bu oyunlara gelmemesini istemişti. Ancak Şihap Gazî, bu öğüdü dinlememiş aksine Eşref'le savaşmak için asker toplamıştı.

Bu sene Atsız, Melik Mes'ud b. Kamil Yemen'den Mekke'ye gitti. Yemen valisi olan Atsız ile Katade'nin oğlu Mekke vadisinde Safa ve Merve tepeleri arasında onunla savaştı. Ancak Atsız, Katade'nin oğlunu hezimete uğrattı ve onu Mekke'den kovdu. Bundan sonra Atsız, Yemen'le birlikte Mekke'nin de hükümdarı oldu. Çok feci olaylar cereyan etti. Babasını, amcasını ve kardeşini Mekke vadisinde öldürmüş olan Katade oğlu Hasan, Mekke'yi terkedip kaçtı.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH MUVAFFAKÜDDİN ABDULLAH B. AHMED

Muvaffaküddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame b. Mikdam b. Nasr Şeyhül-İslâm. el-Muğnî fi'l-Mezheb adlı eserin musannifidir. Künyesi Ebu Muhammed el-Makdisî olup yüksek derecede bir âlimdi. Kendi çağında ve kendisinden önceki zamanlarda ondan daha iyi bir fakih yoktu. Hicretin 541. senesinin şaban ayında Cemail'de doğdu. Ailesiyle birlikte hicretin 551. senesinde Dımaşk'a geldi. Kur'an okudu. Çok sayıda hadis dinledi. İki kez Irak'a geldi. Birinci gelişi, hicretin 561. senesinde idi. Bu gelişinde amcası Hafız Abdülganî'yle birlikteydi. İkinci gelişi ise hicretin 567. senesinde idi. Hicretin 573. senesinin

de hac yaptı. Bağdat'ta Hanbelî fıkhnı öğrendi. Fıkhta yükseldi. Fetva verdi. Münazara yaptı. Birçok ilimlerde derya idi. Bunun yanı sıra zahid, abid, takva sahibi, mütevazı, güzel ahlâklı, cömert, hayalî, güzel davranışlı, nurlu ve kıymetli bir şahsiyetti. Çok Kur'an okur, namaz kılar, oruç tutar, gecelerini ibadetle geçirirdi. Güzel bir yol tutmuştu. Sefi salihine tabi olmuştu. Güzel halleri ve mükâşefeleri vardı. Merhum İmam Şafî'nin şöyle bir sözü vardır: «Eğer akıllı alimler Allah'ın veli kulları sayılmıyorlarsa, o zaman ben Allah'ın bir velisi bulunduğunu bilmiyorum».

Şeyh Muvaffaküddin, Şeyh İmad'la birlikte Hanbelî mihrabında imamlık yapardı. Şeyh İmad vefat edince o yalnız başına bu göreve devam etti. Kendisinin bulunmadığı zamanlarda yerine Ebu Süleyman b. Hafız Abdurrahman b. Hafız Abdülğanî vekâlet ediyordu. Akşamla yatsı namazları arasında mihrabın biraz ötesine gidip otururdu. Yatsı namazını kılınca da Rasif'teki Derbi'd-Dolef caddesinde bulunan evine intikal ederdi. Evine giderken bulabildiği kadar yoksul kimseleri de beraberinde götürür, onlarla birlikte yemek yerdi. Asıl evi ise Kasyun'da idi. Bazı geceler Yatsı'dan sonra Cebel'e giderdi. Gecenin birinde adamın biri, sarığını başından kaçırdı. Sarığında, içinde birkaç kum tanesi bulunan bir kağıt vardı. Şeyh Muvaffaküddin, sarığı kaçırın adama «Kağıdı al, sarığı bırak» dedi. Adam da kağıdın içinde para bulunduğunu zannederek kağıdı aldı ve sarığı bıraktı. Bu da Şeyh Muvaffaküddin'in keskin zekâlı ve hazır cevap olduğunu ispatlamaktadır. Böyle yapmakla o, sarığını adamın elinden rahatlıkla alabilmişti. Onun meşhur bir kaç tasnif eseri vardır. On ciltlik el-Muğnî fî Şerh-i Muhtasari'l-Harekf, iki ciltlik eş-Şafî, el-Muknî li'l-Hıfz, er-Ravza fî Usulî'l-Fıkh gibi faydalı tasnif eserleri vardır. Bu sene Ramazan bayramında seksen yaşında cumartesi günü vefat etti. Büyük bir halk topluluğu cenazesinin teşyiine katılmıştı. Şeyh Muvaffaküddin meşhur türbesine defnedildi. Vefatından sonra güzel rüyalarda görüldü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Birkaç erkek ve kız çocuğu vardı. Ancak bunlar onun sağlığında vefat etmişlerdi. Vefat edince geride oğlu İsa'dan olma iki torunu vardı. Bunlar da daha sonra vefat ettiler. Ve böylece Şeyh Muvaffaküddin'in nesli kesildi.

Ebü'l-Muzaffer Sıbt İbn Cevzî dedi ki: Şeyh Muvaffak'ın kendi el yazısıyla yazdığı şu şiirini gördüm:

«Evine gitmene karşı koyan kimsenin kapısında oturma.
Ona ihtiyacım var ama kendisiyle,
İdare etmediğim takdirde işime engel oluyor dediğin,
Kimsenin kapısına varma.
Onu bırak, onun Rabbine yönel.
O zaman ev sahibi hoşlanmasa da senin ihtiyacın karşılanır.»

Şeyh Muvaffaküddin'in kendi nefesine hitaben söylediği şöyle bir şiiri de vardır:

«Saçlar ağardıktan sonra mı mezardan başka bir mesken yapacağım?

Böyle yaparsam o zaman demek ki ben ahmakım.

Saçlarımın ağarışı, yakında öleceğimi bana haber veriyor.

Ölüm haberini bana veriyor ve bu haberi de doğrudur.

Her gün ve gecede ömür eskiyor ve deliniyor.

Her tarafı delinmeğe yüz tutan şey yamanabilir mi?

Kendimi naaşımın üzerinde uzanmış gibi görüyorum.

Kimi suskun, kimi feryad edip yarıyor.

Beni sorduklarında ağlayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.

Kendimi naaşımın üzerinde uzanmış gibi görüyorum.

Kimi suskun, kimi feryad edip yarıyor.

Beni sorduklarında ağlayarak, feryad ederek cevap veriyorlar.

Göz yaşları pınar gibi akıyor ve işte bu Muvaffak'tır diyor.

Ben daracık bir çukura gömüldüm.

Üzerine kaya parçası konan bir lahide yerleştirildim.

En güvendiğim arkadaşlarım dahi üzerime toprak saçıyorlar.

Bana şefkat edenler bile beni mezara teslim ediyorlar.

Ey Rabbim! Yalnız kaldığım günde bana dost ve arkadaş ol.

Çünkü ben senin indirdiğin kitabı tasdik eden biriyim.

Ben Allah'a gidiyorum, bunun bana zararı yok.

Ailemden olana iyilik edip acıyorum.»

ABDURRAHMAN B. HASAN B. HİBETÜLLAH B. ASAKİR

Lakabı Fahreddin b. Asâkir olup künyesi Ebu Mansur ed-Dımaşkî'dir. Dımaşk'ka Şafililerin şeyhi idi. Annesi Esma binti Muhammed b. Hasan b. Tahir el-Kuddusiye'dir. Annesinin babası Ebü'l-Berekât b. Merran diye tanınırdı. O hicretin 517. senesinde Mescidü'l-Kadem'i onarıp yenilemiştir. Orada hem kendisinin hem de kızı Esmâ'nın mezarı vardır. Oraya büyük bir ulema topluluğu defnedilmiştir. Fahreddin b. Asakir'in annesi Esmâ, Kadı Muhyiddin Muhammed b. Ali b. Zekî'nin annesi Âmine'nin kardeşidir. Şeyh Fahreddin Abdurrahman, küçük yaşta şeyhi Kutbeddin Mes'ud en-Nisaburî'den ilim tahsil etmeğe başladı. Onun kızıyla evlendi. Haruciye medresesinde onun yerinde ders verdi. Hocası Kutbeddin bu medresede yaptırdığı iki salondan birinde barınırdı ve bu medresenin eyvanının batı tarafında vefat etti. Bundan sonra Fahreddin Abdurrahman Kudüs-ü Şerif'teki Selahiye Enasıriyye medresesinin hocalığına oturdu. Melik Âdil daha sonra onu Takaviyye

medresesinin hocalığına atadı. Yanında faziletli ve ayandan olan kimseler vardı. Sonra bütün bu görevlerden el çekip Mescid-i Aksa'daki Sahabe mihrabının yanındaki küçük odaya kapandı. Orada ibadet ve fetva araştırmalarıyla uğraştı. Çeşitli beldelerden ve ülkelerden insanlar yanına gelirlerdi. Çok zikreden, davranışı ve hareketleri güzel bir insandı. Her pazartesi ve perşembe günleri ikindi namazından sonra hadis okumak amacıyla Nesir revakının altında otururdu. Kendisine Delailü'n-Nübüvve kitabı ve diğer kitaplar okunurdu. Darü'l-Hadisî'n-Nuriye'de de hocalık yapardı. İlk açıldığı zaman Meşhed-i İbn Urve'de de ders vermişti. Kadı İbn Zekî'yi azlettikten sonra Melik Âdil onu yanına davet etmiş, onu yemek zamanında sofrada yanına oturtmuştu. Ondan Dımaşk kadılığını kabul etmesini istemiş, o da, «Ancak bu hususta istihare yaptıktan sonra cevabımı veririm» demiş, daha sonra bu görevi kabul edemeyeceğini bildirmişti. Melik Âdil de bundan hoşlanmamıştı. Ona işkence yapmağa niyetlendiğinde Melik Âdil'e, «Bu duruma düştüğüm için Allah'a hamd ediyorum» demişti.

Melik Âdil vefat edince oğlu Muazzam içkileri serbest bıraktı. İçki içenlere karışmadı. Şeyh Fahreddin de onu protesto edince Muazzam ona kızdı. Takaviyye medresesindeki hocalık görevini elinden aldı. Sadece Haruciye ve Darü'l-Hadisî'n-Nuriye ile Meşhed-i İbn Urve'deki hocalık görevi elinde kalmıştı. Bu sene receb ayının onunda çarşamba günü ikindiden sonra altmışbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Cenazesi Sofiye mezarlığına götürüldü. Orada şeyhi Kutbeddin Mes'ud b. Urve'nin mezarının yakınına defnedildi.

SEYFEDDİN MUHAMMED B. URVE EL-MUSİLÎ

Emevî Camii'ndeki İbn Urve meşhedi ona nisbet edilir. Çünkü orayı ilk açan kişi kendisidir. Bu meşhed, camiye ait eşyalarla doluydu. Orada bir sarnıç yaptırdı ve hadis dersleri verdi. Kütüphanesini oraya vakfetti. Kendisi Kudüs-ü Şerif'te ikamet ediyordu. Daha sonra Melik Muazzam'ın has adamları arasına girdi. Beyt-i Makdis'in surları tahrip edildiğinde Dımaşk'a göçtü ve vefat edinceye kadar orada kaldı. Mezarı, musallanın kublesinde Atabeg Tuğtekin'in kubbelerinin yanındadır. Allah rahmet etsin.

ŞEYH EBÜ'L-HASAN ER-RÜZBEHARÎ

Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi. Allah rahmet etsin.

ŞEYH ABDURRAHMAN EL-YEMENÎ

Minaretü's-Şarkîye'de ikamet ediyordu. Salih, zahid, takvalı ve güzel ahlak sahibi bir kimseydi. Bu sene vefat etti. Babü'l-Feradis yanında kendisine nisbet edilen mekâna defnedildi.

REİS İZZEDDİN MUZAFFER B. ES'AD

İzzeddin Muzaffer b. Esad b. Hamza et-Temimî b. Kalanîsî. Dımaşk reislerinden ve ekâbirindendi. Dedesi Ebu Ya'la Hamza'dır. İbn Asâkir'in tarihine zeyil yazmıştır. Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kindî'nin sohbet meclislerine devam etti. Ondan yararlandı.

HALİFENİN HACİPLERİNDEN EMİR EL-KEBİR

Muhammed b. Süleyman b. Kutalmış b. Türkan Şah b. Mansur es-Semerkindî. Ümera evladındandı. Hilafete bağlı Divan-ı Aziz'de hacipler hacipliğine atandı. Güzel yazı yazardı. Birçok ilimlerden güzelce nasibini almıştı. Edebiyattan, riyazattan nasiplenmişti. Uzun bir ömür yaşadı. Güzel şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Şu hayatın yüklerinden bıkip usandım.
Sabah ve akşam zorlaştı, beni yordu.
Çocuk akıllı oldum.
Doğruları az, faydasız şeyleri çok biri haline geldim.
Bir mecliste bulunduğumda uykuya dalıyorum.
Ama meclise çalgılar geldiğinde uykum kaçıyor.
İhtiyarlık, yularını üzerime uzattı.
Yuvasındaki bir kuş yavrusu gibi ihanete uğradım.
Aklımı hep gerilerde bıraktım.
Bunun getirdiği şeyse bekadan başka bir şeydir.
Berkânın kötü fiilleri nasıl açığa çıktı, değil mi?!»

Onun güzel şiirlerinden biri de şudur:

«Ey Tanrım, ey affi çok olan yüce zât!
Geçmişte, gençliğimde yaptığım günahları affeyle.
Günahlar nedeniyle yüzümü kararttım.
Senin için yüzümü toprağa sürüp zelil oldum.
Sen beni güzelce affederek yüzümü ak eyle.
Beni bağışla ve azabımı hafiflet.»

Vefat edince Nizamiye'de cenaze namazı kılındı. Şoniziye mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra adamın biri onu rüyada görmüş, ona, «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sormuş. O'da şu şiirle karşılık

vermişti:

«Fiilimin kötülüğünden ötürü ve ahirette pişman olmaktan korktuğum için Rabbimin huzuruna çıkmaktan kaçınıyordum.

Ama Rabbimin huzuruna vardığımda en ufak işlerin hesabı tahkik edilip sorulduğunda,

Adalet gereği Cehennem'e atılmam gerekiyordu.

Lakin Rabbim bana lutfedip şefkat gösterdi.

O'nun af lisanı bana şöyle seslendi:

Ey kul! Selamete erdin, seni tebrik ederim.»

EBU ALİ HASAN B. EBİ'L-MEHASİN

Zühre b. Ali b. Zühre el-Alevî el-Hüseynî el-Halebî. Halep'te Nakibü'l-Eşraftı. Faziletli ve edepli bir kimseydi. Tarihi, siyeri, hadisi, insanların haberlerini bilirdi. Zaptı sağlamdı. Kur'ân-ı Kerim'i ezberlemişti. Güzel şiirleri vardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Ayrılıktan ötürü maşukun gözlerinin dışarı fırladığını gördüm.

Zaman çok kötü tesir etmiş, üzerinde fena izler bırakmış.

Hadiselerin ve musibetlerin eli, onda istenilmeyen durumlar meydana getirmiş.

Zelil kılınmış, bambaşka bir hale getirilmiş.

Azizken zelil olmuş, sanki zaman onu hiç korumamış.»

EBU ALİ YAHYA B. MÜBAREK

Ebu Ali Yahya b. Mübarek b. Cülaicî. Tüccar çocuğuydu. Hadis dinledi. Endamı güzel bir kimseydi. Hilafet sarayında yaşırdı. İlim sahibi bir kimse olup güzel şiirleri vardı. Şiirlerinden biri şudur:

«En hayırlı kardeşin, acılarına ortak olandır.

Acılara ortak olan hani nerede?!

Hayırlı kardeşin odur ki, kendisini gördüğünde halk içinde seni memnun kılar.

Yokluğunda da senin için göz ve kulak olur.

Akik gibidir. Kendisine ateş değdiğinde onu cilalayıp parlatır.

Böylece ziyneti ve güzelliği daha da artar.

Kötü kardeş ise yokluğunda sana öfke duyar.

Hazır olduğunda da çok kötü olur.

Onun cebinin sana faydası yoktur. Tek arzusu,

Dostunun iftiraya ve yalana maruz kalmasıdır.

İşte ondan kork, sakın, ondan yardım isteme.

Çünkü onun vereceği borç para, senin hazır parayı kaybetmen gibidir.»

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİ

Bu sene, önceki iki sefer de hesaba katılacak olursa Cengizhan'ın müfrezesi üçüncü kez Rey şehrine baskın yaptı. Daha önceleri yapılan baskınlarda tahrip edilen şehir biraz onarılmıştı. Fakat bu defa da halkı öldürdüler. Sonra Sava'ya, oradan da Kum ve Kaşan'a gittiler. Önceki iki seferde Kum ve Kaşan'a uğramayan Tatarlar, bu kez Kum ve Kaşan'a da uğradılar. Önceki satırlarda adı geçen şehirlerde yaptıkları gibi buralarda da halkı öldürdüler, çoluk çocuğu esir aldılar. Sonra Hemedan'a gittiler. Oradaki ahaliyi de öldürdüler. Çoluk çocuklarını esir aldılar. Buradan Harezm ülkesinin gerilerine, Azerbaycan'a baskın yaptılar. Halkı mağlup ettiler. Çoğunu öldürdüler. Halk bunların önünden kaçıp Tebriz'e gitti. Fakat Tatarlar onları yakaladılar. Pehlivan'ın oğluna şöyle bir mektup gönderdiler: «Eğer bizimle barışık isen Harezmîleri bize gönder. Yoksa sen de onlar gibi muamele görürsün». Pehlivan'ın oğlu Tebriz'e gelen Azerbaycanlıları ve Harezmîleri yakalayıp bir kısmını öldürdü ve kesik başlarını birçok hediye ve armağanlarla birlikte Tatarlara gönderdi. Cengizhan'ın gönderdiği bu müfrezede 3.000 asker vardı. Oysa Harezmîlerle Pehlivan'ın oğlunun adamları bunlardan kat kat fazlaydılar. Ama Cenâb-ı Allah Harezmîleri ve Pehlivan'ın oğlunun adamlarını yardımsız bıraktı; hezimete uğrattı. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndücüleriz).

Bu sene Giyaseddin b. Harezmşah, elinde bulunan İsfahan ve Hemedan'la birlikte Fars diyarına da sahip oldu.

Bu sene, Melik Eşref, Ahlat şehrini kardeşi Şihabeddin Gazî'den geri aldı. Oysa daha önce Ermenistan'ı, Silvan'ı Câ'yı ve Cebelihur'u kendisi Şihabeddin Gazî'ye vermişti ve Şihabeddin Gazî'yi kendisinden sonraki dönem için veliahd tayin etmişti. Şihabeddin ona isyan edip de ona muhalefet etmesi için Muazzam'ın yazdığı mektup nedeniyle kafası karışınca, Melik Eşref onun üzerine yürüdü. Ahlat'ta onu kuşatma altına aldı. Şihabeddin Ahlat'ı ona teslim etti. Ancak kendisi kalede kaldı. Yanına gitmedi. Gece olunca kaleden inip yanına gitti. Özür diledi. Melik Eşref de özrünü kabul etti. Onu cezalandırmadı, aksine onu sadece Silvan üzerinde emir olarak bıraktı.

Erbil valisi ile Muazzam, Eşref'e karşı Şihabeddin Gazî'yle ittifak kurmuşlardı. Kâmil, Muazzam'a bir mektup yazarak Eşref'e yardım etmesi halinde onu yakalayacağını, ülkesini zaptedeceğini bildirip tehditler savurdu. Musul valisi Bedreddin Lü'lü, Melik Eşref'ten yana idi. Erbil valisi üzerine hücum etti. Askerlerinin azlığı nedeniyle onu kuşatma altına aldı. Çünkü Bedreddin Lü'lü, askerlerini Ahlat'ı kuşatma altına aldığı zaman Melik Eşref'in yardımına göndermişti. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi işler halledilince Erbil valisi ve Dımaşk'ta bulunan

Muazzam, bu yaptıklarına pişman oldular.

Bu sene Muazzam, oğlu Nasır Davud'u Erbil valisine elçi olarak göndererek onu Eşrefe karşı muhalefete cesaretlendirdi. Yardımcı olacağını bildirdi. Melak adındaki Samsatlı bir sofîyi de Celaleddin b. Harezmişah'a elçi olarak gönderdi. Celaleddin bu sene Azerbaycan'ı zaptetmiş, kuvvetlenmiş, morali yükselmişti. Muazzam, ona elçi göndererek ondan kardeşi Eşrefe karşı kendisiyle ittifak kurmasını istemiş, ona yardımcı olacağını, erzak vereceğini vaad etmişti.

Bu sene Yemen hükümdarı Mes'ud Atsız, Mısır'da bulunan babası Kâmil'in yanına çok miktarda hediye ve armağanlarla geldi. Hediyeler arasında 200 hizmetçi, üç büyük fil, yüklerce öd, misk, anber ve buhur vardı. Babası Kâmil onu karşılamaya çıktı. Atsız'ın amacı, Şam şehrini amcası Muazzam'ın elinden almaktı.

Bu sene Mısır'daki Kâmilîye Darülhadisî'nin inşası tamamlandı. Buranın şeyhliğine Hafız Ebû'l-Hattab İbn Dihye el-Kelbî atandı. Bu zat çok hadis rivayet eden ve bir çok ilme vakıf olan bir kimseydi. Faydalı ve hayret verici şeyler bilirdi. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED

Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Kadisî. Amâ idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. ez-Zeyl alâ Tarih-i İbn Cevzî adlı eserin sahibinin babasıdır. Ahmed b. Muhammed, Şeyh Ebû'l-Ferec b. Cevzî'nin meclisine devamlı uğrayanlardandı. Ondan duyduğu garip şeylerden ötürü sevinir ve, «Vallahi bu çok güzel bir şeydir» derdi. Şeyh Ebû'l-Ferec bir defasında kendisinden on dinar borç istemiş, ancak ona bu parayı vermemişti. Bundan sonra meclise gelir, ama konuşmazdı. Şeyh bir defasında ona, «Vallahi şu Kadisiye'li adam bize borç para vermiyor ve «Vallahi bu güzel bir şeydir, demiyor artık» dedi. Allah hepsine rahmet etsin. Ahmed b. Muhammed el-Kadisî bir defasında Müstadi'nin sarayına giderek halife Müstadi'ye teravih namazı kıldırmak istemişti. Kendisine, halifenin de duyacağı şekilde «Senin mezhebin nedir?» diye sormuşlar O da Hanbelî mezhebine mensup olduğunu söylemişti. Bunun üzerine kendisine «Hilafet sarayında Hanbelî mezhebine mensup olduğu için namaz kıldıramazsın» demişlerdi. O da, «Ben Hanbelî mezhebine mensubum ve sizinle beraber namaz kılmam» deyince halife, «Onu rahat bırakın. Bize ondan başkası imamlık etmeyecektir» demiştir.

EBÜ'L-KEREM MUZAFFER B. MÜBAREK

Ebü'l-Kerem Muzaffer b. Mübarek b. Ahmed b. Muhammed. Bağdatlıydı. Hanefî mezhebine mensuptu. Ebu Hanife meşhedinin şeyhi idi. Başka yerlerde de şeyhlik yapmıştır. Bağdat'ın batı yakasının muhtesipliğini (emniyet müdürlüğünü) yaptı. Faziletli, dindar ve şair bir kimseydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Güzelce sabrederek nefsinı koru.
Şerefli meziyetleri elde etmeğe bak.
Bunların sevap ve mükâfatını elden kaçırma.
Salim bir hayat yaşa; hakkında güzel sözler söylensin.
Âlicenap olarak yaşa.
Ki, hayatın zorlukları sana kolay olsun.
Günler gelip geçiyor, hepsi gidiyor ve azalıyor.
Tatlısı da, işkencelisi de yok oluyor.
Zaman tıpkı bir günün ve gecenin geçişi gibidir.
Ömür ise bu zamanın dürülüp gitmesidir.
Akıllılık, düzgün bir kardeşliktir.
Sende yüksekliklerin özü ve berraklığı vardır.
Düş ve hayal peşinden koşmaktan vazgeç.
Çünkü bir gün bunların doğrusu da, yanlışsı da kaçıp gidecektir.»

MUHAMMED B. EBİ'L-FEREC B. BEREKE

Muhammed b. Ebi'l-Ferec b. Bereke Şeyh Fahreddin. Künyesi Ebü'l-Meâlf idi. Musulluydu. Bağdat'a geldi. Nizamiye'de ilim tahsil etti. Orada kalfalık yaptı. Kıraat ilimlerine vakıftı. Maharic-i Huruf'a dair bir kitap tasnif etti. Hadis mûsnedi hazırladı. Güzel şiirleri vardır.

EBU BEKİR B. HALBE EL-MEVAZİNİ EL-BAĞDADİ

Hendese ve mizan sanatında eşsiz bir alimdi. Acaip şeyler icat ederdi. Örneğin bir haşhaş tanesinde yedi delik açmış ve bu deliklerin herbirinden bir saç teli geçirmişti. Devlet erkânı nezdinde itibarlı bir kimseydi.

AHMED B. CAFER B. AHMED

Ahmed b. Cafer b. Ahmed b. Muhammed Ebü'l-Abbas ed-Debîbî. el-Bey' el-Vasîf. Edebiyat alimi olup faziletli bir kimseydi. Nazım ve nesirleri vardır. Tarihi ve siyeri bilirdi. Yanında cidden çok güzel kitaplar vardı. Ebü'l-Alâ el-Mearrî'nin bir kasidesini üç ciltte şerh etmişti. İbn Saf onun fasih, tatlı, lezzetli, kulağa ve kalbe hoş gelen güzel bir şiirini nakletmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİİKİNCİ SENESİ

Bu sene Harezmîliler Celaleddin b. Harezmşah'la birlikte Tatarlar karşısında mağlup olup Gazne'den Huzistan'a ve Irak taraflarına geldiklerinde bozgunculuk yapmışlar, fesat çıkarmışlar, Huzistan'ın ve Irak'ın şehirlerini kuşatıp köylerini yağmalamışlardı. Bu sene Celaleddin b. Harezmşah, Azerbaycan'ı ve Gürcistan'ın bir çok beldesini istilâ etti. 70.000 savaşçıyla karşısına çıkan Gürcüleri mağlup etti. Onlardan 20.000 savaşçıyı öldürdü. Durumu kuvvetlendi. Şamı yükseldi. Tiflis'i de fethetti. Orada 30.000 kişiyi öldürdü. Ebu Şâme'nin anlattığına göre Celaleddin, bu savaşlarda Gürcüler'den 70.000, Tiflisliler'den de tam 100.000 kişi öldürmüştür. O bu savaşlarla meşgul olduğu için Bağdat'a gitmemişti. Çünkü Dakuk'u kuşattığı zaman Dakuklular ona sövmüşlerdi. O da şiddet kullanarak Dakuk'u fethetmiş ve ahalisinin büyük bir kısmını öldürmüştü, surlarını da yıkmıştı. Bağdat'ta bulunan halifenin üzerine gitmeğe niyetlenmişti. Çünkü anlatıldığına göre halife, onun babasının aleyhinde çalışmış, nihayet bu nedenle babası ölmüştü. Tatarlar ülkeyi istila ettiler. Bu arada Celaleddin Harezmşah, Muazzam b. Âdil'e mektup yazarak halifeyle savaşmak üzere yanına gelmesini istemiş ve onu bu hususta teşvik etmişti. Ancak Muazzam bu çağrıya icabet etmemişti. Halife, Celaleddin b. Harezmşah'ın Bağdat'a hücum etmeğe niyetlendiğini duyunca paniğe kapıldı. Bağdat'ı tahkim etti. Askerleri harekete geçirdi. Halka 1.000.000 dinar para dağıttı. Celaleddin de Gürcistan'a bir askeri birlik göndermişti. Bu askerler, oradan kendisine, «Hemen yardımımıza koşmazsan hepimiz baştan sona helâk olacağız. Yardımımıza koş. Bağdat'ı şimdilik bırak. Bağdat elden kaçacak değildir» diye mektup gönderdiler. O da Gürcistan'da bulunan askerlerinin yardımına gitti ve yukarıda anlattığımız olaylar meydana geldi.

Bu sene yağmurların az yağması ve çekirgelerin etrafa yayılması nedeniyle Irak'ta ve Şam'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bunun ardı sıra Irak'ta ve Şam'da da büyük bir mahrumiyet yaşandı. Bu yüzden şehirlerde ve beldelerdeki birçok insan öldü. İnnâ lillahi ve innâ ileyhi râciûn (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

HALİFE NASİR LİDİNİLLAH'IN VEFATI VE OĞLU ZAHİR'İN HİLAFETE GEÇİŞİ

Bu senenin ramazan ayının son günü olan pazar gününde halife Nasir Lidinillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstadi Emrillah Ebü'l-Muzaffer Yusuf b. Muktefi Liemrillah Ebu Abdillah Muhammed b. Müstazhir Billah Ebu Abdillah Ahmed b. Muktefi Biemrillah Ebü'l-Kasım Abdullah b. ez-Zahir Muhammed b. Kaim Biemrillah Ebu Cafer Abdullah b.

Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muvaffak Ebu Ahmed b. Muhammed el-Mutevekkil Ebu Cafer Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. İshak b. Muktedir Billah Ebü'l-Fadl Cafer b. Mütedit Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muvaffak Ebu Ahmed b. Muhammed el-Mutevekkil Alallah Cafer b. Mutasım Billah Ebu İshak Muhammed b. Harun Reşid b. Mehdi Muhammed b. Abdillah Ebu Cafer el-Mansur b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib el-Haşimî el-Abbasi vefat etti. Bu zat, hicretin 553. senesinde Bağdat'ta doğdu. Babasının hicri 575. senesinde vefat edişinden bir gün sonra kendisinin halifeliğine biat edildi. Kendisi de bu sene yetmiş yaşından iki ay yirmi gün aldıktan sonra vefat etti. Kırkyedi seneden bir ay eksik süreyle halifelik yaptı. Kendisinden önceki Abbasi halifelerinden hiçbirisi bu kadar uzun süre hilafette kalmamıştı. Abbasi olsun olmasın hiçbir halife de Müstansır el-Ubeydi'den daha uzun süre halifelik yapmış değildir. Çünkü Müstansır, Mısır'da altmış sene hüküm sürdü. Halife Nâsir'ın nesebinden on-dört halife ve veliahd gelmiştir. Diğer Abbasi halifelerinin tümü onun amcaları ve amcazadeleridir. Hastalığı uzun sürdü. İdrarını yapmakta zorlanıyordu. İdrarını rahatça yapabilmesi için Bağdat'tan birkaç konak mesafeden kendisine saf ve berrak su getirilirdi. Fakat bunun da faydası olmadı. İdrar sıkışıklığı nedeniyle penisi defalarca ameliyat edildi. Ama bu tedbirler ona yarar vermedi. Vefat edince cenazesini Muhyiddin b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzi yıkadı. Namazını da o zât kıldırdı ve hilafet sarayına defnedildi. Sonra bu senenin zilhicce ayının ikisinde Rusafe'deki türbesine nakledildi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. el-Kâmil adlı eserinde İbnü'l-Esir ondan bahsederken şöyle demiştir:

«Nasır Lidinillah, üç sene tümünden hareketsiz kaldı. Kimildayamaz hale geldi. Gözlerinden birini kaybetti. Diğerleriyle de çok az görebiliyordu. Ömrünün sonlarında kendisine dizanteri hastalığı musallat oldu. Yirmi gün süreyle bu hastalığı da çekti ve sonunda öldü. Sağlığında birkaç vezir değiştirmişti ki bunlardan önceki sayfalarda bahsedilmiştir. Hastalığı zamanında koymuş olduğu zalimane rüsumat tatbik edilmiştir. İdaresi kötü, halkına karşı zalim bir kimseydi. Kendi zamanında Irak'ı tahrip etmiş, Iraklıları çeşitli beldelere dağıtmıştı. Mallarına, mülklerine de el koymuştu. Birbirine zıt işler yapardı. Örneğin ramazanda iftar evleri, hacılar için de ziyafet evleri yaptırmış, sonra bunları faaliyetten men etmişti. Bazan harçları kaldırır, sonra yeniden getirirdi. Bütün himmeti, mermi sıkmak, kuşları avlamak ve fütüvvet şalvarı giymek üzerinde yoğunlaşmıştı.

Acemlerin iddiasına göre Tatarları İslâm ülkesine meylettiren ve bu hususta onlarla haberleşen kişi, Nasır Lidinillah'tır. Eğer doğruysa bu, diğer bütün günahların yanında küçük kalacağı çok büyük bir musi-

bet ve beladır.»

İbnü'l-Esîr onun hakkında çok garip şeyler anlatmıştır. Meselâ yanına gelen elçilere, «Siz falanca yerde şöyle ve şöyle yaptınız, falan yerde de böyle yaptınız» derdi. Nihayet insanların tümü veya çoğu mûkaşefe ehli bir kimse olduğunu veya bir cinin gelip kendisine bu haberleri iletliğini zannederlerdi» demiştir. Doğrusunu Allah bilir.

ZAHİR B. NASİR'İN HALİFELİĞİ

Halife Nasır Lidinillah, sağlığında oğlu Ebu Nasır Muhammed'i veliahd tayin etmiş ve ona Zahir lakabını takmıştı. Onun adına minberler üzerinde hutbe okutmuştu. Ancak daha sonra onu bu görevden azlederek diğer oğlu Ali'yi veliahd tayin etmişti. Fakat Ali babasının sağlığında hicretin 612. senesinde vefat edince babası Nasır, Ebu Nasır Muhammed ez-Zahir'i yeniden veliahdlığa tayin etmek ihtiyacını hissetti ve adına ikinci kez minberlerde hutbe okuttu. Vefat edince de veliahd Zahir'in halifeliğine biat edildi. O zaman Zahir, elliiki yaşındaydı. Abbas oğulları arasında ondan daha yaşlı iken hilafete geçmiş başka bir kimse yoktur. Halife Zahir, akıllı ağır başlı, dindar, adaletli, iyilik sever bir kimsedydi. Bir çok haksızlıkları giderdi. Hak sahiplerinin haklarını verdi. Babasının koymuş olduğu harçları kaldırdı. Halka güzel muamelede bulundu. Hatta denilir ki «Şayet zamanı uzun sürseydi, Ömer b. Abdülaziz'den sonra kendisinden daha adil bir halife görülmeyecekti.» Ama bir seneyi dahi dolduramadı. Hilafeti dokuz ay kadar sürdü. İşletilmeyen arazilerden alınan haracı kaldırdı. Yakuba beldesi halkına babasının zamlı olarak tatbik ettiği haraçtan 70.000 dinar indirim yaptı.

Hazine okkası, şehirde kullanılan okkalara nisbetle daha ağırdı. Her 100 okkada yarım dinar fark ediyordu. Görevliler hazine için birşey aldıklarında hazinenin okkasıyla tartıyorlardı. Ama hazineden birşey verildiğinde şehirde kullanılan okkalarla tartıyorlardı. Bunun farkına varan Zahir divana şu ayeti kerimeyi yazıp gönderdi.

«İnsanlardan kendileri birşeyi ölçerek aldıkları zaman tam alan; ama onlara birşey ölçüp tartarak verdiklerinde eksik tutan kimselerin vay haline! Bunlar, büyük bir günde tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? O gün insanlar âlemlerin rabbinin huzurunda dururlar.» (el-Muttaffîn, 1-6).

Katiplerden biri ona şu cevabı yazıp gönderdi:

«Ey mü'minlerin emiri! Bu okka farklılığından dolayı geçen sene hazineye 35.000 dinar kazanç sağlandı». Halife Zahir de bu cevabı hoş karşılamadı ve ona şöyle dedi: «Bu sayede hazineye 350.000 dinar da kazanç sağlanacak olsa yine de bu farklılık giderilecektir!» Allah rahmet etsin.

Kadıya da, Şer'î yolla hakkı sabit olan kimselerin herhangi bir aracıya başvurmaksızın kendisiyle gelip görüşmesine imkân tanınmasını emretti. Sahipsiz malların idaresine salih bir adamı tayin etti. Kadılığa Şeyh Allame İmadüddin Ebu Salih Nasr b. Abdürrezzak b. Şeyh Abdülkadir el-Geylanî'yi zilhicce ayının sekizinde çarşamba günü tayin etti. Şeyh Allame İmadüddin, seçkin Müslümanlardan ve adil kadılardan idi. Allah hepsine rahmet etsin. Yalnız Şeyh Allame İmadüddin, kendisine kadılık teklif edildiğinde Zevî'l-Erham'a da miras payı vermek şartıyla bu görevi kabul edebileceğini bildirdi. Halife Zâhir de ona, «Her hak sahibine hakkını ver. Allah'tan kork. Başkasından asla korkma» dedi.

Halife Zahir'in babası, her sabah mahalle bekçilerinin mahallelerindeki iyi kötü bütün olayları kendisine bildirmelerini adet edinmişti. Zahir hilafete geçince bu adeti kaldırdı ve şöyle dedi: «İnsanların hallerini keşfetmenin ve gizliliklerini açığa vurmanın ne yararı var!» Kendisine, «Bu âdeti terk etmek reayayı fesada sürükler onları bozar» denilseyse de o, şu karşılığı verdi: «Biz de onları ıslah etmesi için Allah'a dua ederiz.» Divana ait malları zimmetlerine geçiren mahkumların salı verilmesini emretti. Bu maksatla kendilerinden daha önce haksız yere alınan paraları iade etti. Kadıya da zindanda olup borcunu ödeyemeyen borçluların borçlarının ödenmesi için 10.000 dinar gönderdi. Alimlere de 100.000 dinarın yukarıdaki masraflar düşüldükten sonra kalan kısmını dağıttı. Bu icraatlarından ötürü bazı kimseler onu kınadılar. O da şöyle dedi:

«Ben dükkânı ancak ikindiden sonra açtım. Bırakınız salih ameller ve hayırlar işleyeyim. Bundan sonra ne kadar yaşayacağım belli değil?» Bu halini ve davranışını devam ettirdi. Nihayet müteakip sene vefat etti. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Halife Zahir'in zamanında fiyatlar düştü. Ucuzluk meydana geldi. Daha önce memlekette şiddetli kıtlık vardı. Hatta İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Cezire ve Musul'da aç kalan insanlar, köpek ve kedi eti yemeğe başlamışlardı. Bütün bunlar ortadan kalktı. Sıkıntılar yok oldu. Allah'a hamd olsun.

Halife Zahir'in şekli ve yüzü güzel, rengi pembemsi beyaz, şemai tatlı, gücü ve kuvveti yerinde idi.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

EBÜ'L-HASAN MELİKÜ'L-EFDAL

Nureddin b. Sultan Selahaddin b. Yusuf b. Eyyûb. Babasının veliahdı idi. Babasının vefatından sonra Dimaşk'a iki yıl müddetle hakim oldu. Sonra amcası Âdil burayı onun elinden aldı. Kardeşi Aziz'den son-

ra neredeyse Mısır diyarının tümüne malik olacaktı, ancak amcası Âdil burayı da onun elinden aldı. Sonra serhat mülküyle yetindi. Amcası burayı da onun elinden aldı. Sonra Sümeysat'a sahip oldu ve bu sene orada vefat etti. Faziletli, şair, yazısı güzel bir kimseydi. Vefat edince Haleb'e nakledildi ve şehir dışına defnedildi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebü'l-Hasan Melikü'l-Efdal, halife Nasır Lidinillah'a bir mektup yazarak amcası Âdil ile kardeşi Osman'ı şikâyet etmişti. Halife Nasır da onun gibi Şif idi. Şikâyetini şu şiirinde dile getirmişti:

«Ey Efendim! Ebu Bekir (amcam Âdil) ve dostu Osman kılıç zoruyla Ali'nin (benim) hakkını gasp ettiler.

Oysa babam beni onların üzerine emir tayin etmişti, bu tayin esnasında işler yoluna girmişti.

Ancak bu ikisi bana muhalefet ettiler, beyatte verdikleri sözü bozdular.

İkisi aralarında ittifak kurdular, oysa bu husustaki nas apaçıktır.

Şu ismin (Ali'nin) şansına dikkat et.

Öncekinden bulduğu belayı, sondakilerden de nasıl bulduğunu gör.»

EMİR SEYFEDDİN ALİ

Emir Seyfeddin Ali b. Emir Alemüddin b. Süleyman b. Cender. Halep'teki büyük emirlerdendi. Çok sadakalar vermişti. Orada, biri Şaşıflere, diğeri de Haneşilere mahsus olmak üzere iki medrese vakfetmişti. Hanlar, köprüler ve diğer hayır müesseseleri yaptırmıştı. Çokça gazalarda bulunmuştu. Allah rahmet etsin.

ŞEYH ALİ EL-KÜRDÎ

Şeyh Ali el-Kürdî el-Muleh. Cabiye kapısı dışında ikamet ederdi. Ebu Şâme onun için dedi ki: «Onun hakkında ihtilaf edilmiştir. Bazı Dimaşkıllar onun keramet sahibi olduğunu söylerken, bazıları da bunu inkâr ederler ve şöyle derlerdi: Hiç kimse onun namaz kıldığını, oruç tuttuğunu, ayakkabı giydiğini görmemiştir. Aksine o yalın ayak pisliklere ve necasetlere basar, öylece mescitlere girerdi.»

Başkaları da demişler ki: Onun cinlerden bir tabii vardı. O tâbiinin kendisine getirdiği haberleri insanlara aktarırdı.

Sibt, bir kadının Lazkiye'de bulunan annesinin ölüm haberinin geldiğini ve bazıların o kadına «annen ölmemiştir» dediklerini, bunun üzerine o kadının mezarlıkta oturmakta olan Şeyh Ali el-Kürdî'nin yanına gittiğini, Şeyh Ali'nin başını kaldırıp ona, «Annen öldü, annen öldü, artık ne yapabilirsin?» dediğini ve söylediklerinin gerçek olduğunu nak-

letmiştir. Arkadaşım Abdullah bana şöyle bir olay anlatmıştır: «Bir gün sabahladığımda yanımda hiçbirşey yoktu. Şeyh Ali'nin yanına gittim. Bana yarım dirhem verdi ve bu, ekmek ve pekmez alman için yeterlidir, dedi.»

Günlerden bir gün Şeyh Ali el-Kürdî, Hatip Cemaleddin ed-Doleî'nin yanına gitmişti. Hatip Cemaleddin ona, «Ey Şeyh Ali, bu gün birkaç parça kuru ekmek kırıntısı yedim. Üzerine de su içtim. Bu bana yetti» demiş. Şeyh Ali de ona, «Nefsin için bundan başka birşey mi talep ediyorsun?» diye sormuş, Hatip Cemaleddin de, «hayır» diye cevap verince Şeyh Ali el-Kürdî şöyle demişti:

«Ey Müslümanlar burada, bu maksurede kendini hapsedip birkaç ekmek kırıntısıyla kanaat eden, ama Allah'ın kendisine farz kıldığı hac-cı yerine getirmeyen bir kimseyi görüyorsunuz işte!»

FAHR İBN TEYMİYE

Muhammed b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed eş-Şeyh Fahreddin Ebu Abdillah b. Teymiye el-Harranî. Harran Âlimi, hatibi ve valisi idi. İmam Ahmed b. Hanbel'in mezhebinin fikhını öğrendi. Bu alanda yükseldi. Belirgin bir şahsiyet haline geldi. İlimle dolu birkaç ciltlik bir tefsir hazırladı. Kendisine nisbet edilen meşhur hutbeleri vardır. el-Münteka fi'l-Ahkâm adlı eserin sahibi Şeyh Mecdüddin'in amcasıdır.

Ebü'l-Muzaffer Sibî İbnü'l-Cevzî dedi ki: Bir cuma günü namazdan sonra halka vaaz verirken Fahr İbn Teymiye'nin şu şiiri okuduğunu işittim:

«Dostlar, gözyaşlarım azaldı.
Uykuda karşılaştığım ya da karşılaştığımız şeylerden ötürü.
Aşık bir kalbe merhamet edin; şefkat gösterin.
Bedeni hasta ve yanık kişiye,
Vuslatı nice geceler geciktireceksiniz daha.
Ömür gitti, hâlâ kavuşamadık biz.»

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Fahr b. Teymiye, şeyhi Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'nin vefatından sonra hacca gitmek üzere Bağdat'a uğradı. Şeyhinin vaaz yerinde cemaata vaaz verdi.

VEZİR İBN ŞÜKR

Safiyüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ali b. Abdülhalik b. Şükr. Hicretin 540. senesinde Mısır'la İskenderiye arasındaki Demire kasa-basında doğdu. Mısır'daki medresesinin yanında bulunan türbesine defnedildi. Melik Âdil'e vezirlik yaptı. Onun zamanında birçok icraat-larda bulundu. Dımaşk Camii'nin tabanına döşeme yaptırdı. Musal-

la'nın etrafını surla ördü. Fıskiye yaptırdı. Cami'ü'l-Mizze'yi onardı. Hicretin 615. senesinde azledildi. Bu seneye kadar görevsiz kaldı ve bu sene vefat etti. İdaresi güzel bir kimseydi. Bazıları onun zalim olduğunu söylemişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

EBU İSHAK İBRAHİM B. MUZAFFER

Ebu İshak İbrahim b. Muzaffer İbrahim b. Ali. İbnü'l-Bezzî adıyla tanınmıştır. Bağdatlıdır. Vaizdir. İlmî, şeyhi Ebü'l-Ferec İbn Cevzî'den tahsil etmiştir. Çok hadis dinledi. Zühde dair şöyle bir şiiri vardır:

«Bu dünya sevinç diyarı değildir.
Tuzak ve hileleri beni korkutuyor.
Bir ara delikanlı kendi varlığıyla seviniyor, malına güveniyor.
Bir süre malıyla faydalanıp geçiniyor.
Derken ölüm şerbetini içiyor.
Ecelin sunduğu bir bardak sütü alıyor.
Yarınki günde amelleriyle başbaşa kalacaktır.
Günahlarına karşı kendini savunacak gücü kalmayacaktır.
Eğer yapabilseydi o, toprağın altından şöyle seslenecekti:
Kişi elden geldiğince güzel amel işlesin!»

EBÜ'L-HASAN ALİ B. HASAN

Râz şehrinde doğmuştur, Bağdat'ta yetişip büyümüştür. Vaizdi. Fazilet sahibi bir kimseydi. Güzel şiirler yazardı. Zühde dair şöyle bir şiiri vardır:

«Ey nefis, ölüme hazırlan; kurtuluş için çabala,
Akıllı kişi odur ki; hazırlığını önceden yapar,
Şunu açıkça anladım ki; hayattaki kişi ebedî yaşayacak değildir,
Ölümden de kurtuluş yoktur,
Sen iğreti bir varlıksın,
Yarın aslı yerine iade edileceksin,
Çünkü iğreti mallar iade edilirler.
Sen gaflete dalıyorsun ama hadiseler dalmıyorlar,
Sen eğlenceyle uğraşıyorsun ama ölüm ciddi bir olaydır.
Ölüm bedeninde, ebediyeti umma.
Seferin muhakkak olan bir diyarda ebedi kalacağını sanma.
Yeryüzünde kişinin mülkü, ya da payı,
Bilesin ki sadece lahiddir,
Kişi, nefesleri sayılı olduğu halde,
Zamanın lezzetlerine nasıl aldanır?!»

BAHA ES-SİNCARÎ

Ebü's-Saadat Es'ad b. Muhammed b. Musa. Şafî fakihî idi. Şairdi. İbn Hallikan onun için dedi ki: Fakihti. İlm-i hilafa dair konuşmaları vardır. Yalnız şairliği ağır basar. Güzel şiirler yazdı. Nazmıyla şöhret buldu. Şiirleriyle hükümdarlara hizmet etti. Onlardan ödülleri aldı. Çeşitli beldeleri dolaştı. Dımaştaki Türbetü'l-Eşrefiye'de onun bir divanı vardır. İnce manalar içeren güzel şiirlerinden biri şudur:

«Aşkına yemin ederim ki, teselli onun aklından dahi geçmemiştir.
Sen onun aşktaki durumunu daha iyi bilirsin.

Bir jurnalcı sana gelip yalan söyleyerek onun, senin aşkına su dök-
tüğünü bildirirse,

Bilesin ki, bu kişi onun düşmanlarındanır.

Onun meftuniyetine ve kara sevdasına şahit değil midir?

Görünen hali? Bu hal onun başka yönlerini sormana gerek bırakmı-
yor.

Onun hastalık elbisesini yeniledin, aşk perdesini araladın,
Vuslat ipini de kopardın.»

Bu uzun bir kaside olup bu kasidesinde Kadı Kemaleddin eş-Şehrezorî'yi methetmiştir.

Şu şiir de Baha es-Sincarî'ye aittir:

«Allah'a yemin ederim ki, günlerim boşa geçiyor.

Güzel vakitlerim de hep alıkonuluyor.

Zamanım öyle çabuk geçiyor ki,

Sanki evveli, sonunu tökezletiyor.»

Baha es-Sincarî bu sene doksan yaşında vefat etti. Allah lütuf ve ke-
remiyle ona rahmet etsin.

OSMAN B. İSÂ

Osman b. İsâ b. Dirbas b. Kusar b. Cehm b. Abdus el-Hedbanî el-Maranî Ziyaeddin. Kadı Sadreddin Abdülmelik'in kardeşidir. Kadı Sadreddin de Sultan Selahaddin'in zamanında Mısır diyarında hakimlik yapmıştır. Osman b. İsâ, el-Mühezzeb adlı kitabın şehadetler bölümüne kadar olan kısmını yirmi ciltte şerhetmiştir. Ayrıca el-Lüma fi Usul'il-Fıkıh ve Şirazî'nin et-Tenbih adlı eserlerini de şerhetmiştir. Mezhebe dair ileri derecede bilgisi vardı. Allah rahmet etsin.

EBU MUHAMMED ABDULLAH B. AHMED B. ER-RESEVÎ

Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. er-Resevî el-Bevaricî. Son-

raları Bağdat'a gelip yerleşmiştir. Faziletli bir âlim olup rivayet sahibidir. Şiirlerinden biri şudur:

«Yakarışta özü daralttı o,
Eğer biz kısmetimizle yetinseydik, bize yeterdi.
Zenginliğimiz ve yoksulluğumuz Allah'a yöneldiği takdirde,
Ne diye biz kullara kölelik ediyoruz!»

EBÜ'L-FADL ABDURRAHİM B. NASRULLAH

Ebü'l-Fadl Abdurrahim b. Nasrullah b. Ali b. Ali b. Mansur b. Keyyal. Vâsıthıydı. Fıkıh âlimleri ve kadılardan oluşan bir aileden gelmedir. Bağdat'ta cerh ve tadil ilmiyle meşgul olan alimlendendir. Şiirlerinden biri şudur:

«Kahrolası dünyanın nimetleri sürekli olmuyor.
Azıcık sevindiriyor, sonra üzüntülü şeyleri gösteriyor.
Aralıktan sana süslü püslü bir manzara gösteriyor,
Çirkinden, körden ise uzaklaşıp gidiyor.»

Şiirlerinden biri de şudur:

«İki taatten sonra ben keşfetmeyi ve araştırmayı kabul ettimse bu beni cefaya uğrattı; hemde ne kadar.
Ben dostlardan sonra gözbebeğimle iyi bir bakıcı olsam.
Zaman bana hataları affedileni unutturmaz,
Eğer vatanım vatanıma dönerse.»

EBU ALİ HASAN B. ALİ

Ebu Ali Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Hasan b. Ali b. Ammar b. Fıhr b. Vakkah el-Yasirî. Ammar b. Yasir'in nesebinden gelmektedir. Bağdatlıdır. Faziletli bir âlimdir. Tefsire ve ferâize dair eserleri, hutbeleri, risaleleri ve güzel şiirleri vardır. Hekimler nezdinde şahitliği makbul kimselerdendi.

EBU BEKİR MUHAMMED B. YUSUF B. TABBAH

Aslen Vasıtlıdır. Sonraları Bağdat'a yerleşmiştir. Sufî idi. Bağdat'ta bazı dairelerin yöneticiliğine atandı ve bu görevleri ifa etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Cenâb-ı Allah insana akıl ve edebden daha güzel bir şeyi bahşetmiş değildir.
Bunlar bulunduğu takdirde insan ne kadar da güzel olur.

Ama bunları kaybederse o kişinin hayatını kaybetmesi daha hoş olur.»

ET-TENBİH ADLI ESERİN ŞÂRİHİ İBN YUNUS

Ebü'l-Fadl Ahmed b. Şeyh Kemaleddin Ebü'l-Feth Musa b. Yunus b. Muhammed b. Mena b. Malik b. Muhammed b. Sa'd b. Said b. Âsım b. Âbid b. Kâ'b b. Kays b. İbrahim el-Erbilî. Aslen Erbillidir, sonraları Musul'a yerleşmiştir. İlim ve riyaset ehliendir. Çeşitli ilimleri babasından tahsil etti. İlimde yükselip ilerledi. et-Tenbih adlı eseri ders olarak okuttu ve şerhetti. Gazzalî'nin İhyau Ulûmiddin adlı eserini iki kez ihtisar etti (özetledi). Birincisinde yaptığı ihtisar küçüktü, ikincisinde ise büyüktü. Bunu ders olarak okuturdu.

İbn Hallikan dedi ki: Hicretin 610. senesinde babamın vefatından sonra İbn Yunus, Erbil'deki Melik Muzaffer medresesinin hocalığına atandı. Bende yanında hazır bulunuyordum. O zaman yaşım küçüktü. Onun gibi güzel ders veren bir hoca görmedim. Sonra hicretin 617. senesinde kendi beldesine döndü ve bu senenin rebiyûlahir ayının yirmidördünde pazartesi günü kırkyedi yaşında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene Melik Celaledin b. Harezmşah el-Harezmî Gürcülerle savaştı. Onları büyük bir bozguna uğrattı. Sonra en büyük kaleleri olan Tiflis'e gitti. Şiddet yoluyla orayı fethetti. Oradaki kâfirleri öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını esir aldı. Oradaki Müslümanlardan hiç birine ilişmedi. Otoritesini oraya yerleştirdi.

Gürcüler Tiflis'i hicretin 515. senesinde Müslümanlardan almışlardı. Bu zamana kadar ellerindeydi. Nihayet Celaledin Harezmşah Bu sene Tiflis'i Gürcülerin elinden geri aldı. Bu, büyük bir fetihtir. Hamd ve minnet Allah'adır.

Celaledin Harezmşah bu sene Ahlat'a gitti. Orayı Melik Eşref'in naibinin elinden almak istiyordu, ancak bunu başaramadı. Ahlatlılar ile onun arasında şiddetli bir savaş oldu. Kirman'da bulunan naibinin isyan etmesi ve kendisine muhalif olması nedeniyle Ahlat'tan geri döndü. Kirman'a yürüdü.

Bu sene Melik Eşref, kardeşi Muazzam'la barıştı ve Dimaşk'a kardeşi Muazzam'ın yanına gitti. Muazzam daha önceleri Celaledin Harezmşah, Erbil valisi, Mardin valisi ve Rum hükümdarıyla el ele vererek ona karşı bir cephe oluşturmuştu. Kardeşi Kamil, Eşrefle birlikte idi. Musul valisi Bedreddin Lü'lü de bunlarla beraberdi. Sonra kardeşi

Muazzam, Eşref'e meyletti. Ona destek verdi ve barıştılar.

Bu sene Antakya prensi ile Ermeniler arasında büyük bir savaş meydana geldi.

Bu sene Celaleddin Harezmsah Müslümanların yollarını kesmekte olan Eyvanî Türkmenlerine büyük bir baskın yaptı. Onları feci bir bozguna uğrattı ve cezalandırdı.

Bu sene Muhiddin Yusuf b. Şeyh Cemaleddin b. el-Cevzî, halife tarafından Dımaşk'ta bulunan Melik Muazzam'a elçi olarak Bağdat'tan geldi. Beraberinde hil'atler ve onur sembolü olan hediyeler ve armağanlar vardı. Halife Zahir Biemrillah, bunları Melik Âdil'in oğullarına göndermişti. Muhiddin'in getirdiği mesajın içeriği; Melik Muazzam'ı Celaleddin b. Harezmsah'ın dostluğundan men etmek, onunla işbirliği yapmamasını önermekti. Celaleddin Harezmsah Haricî idi. Halifeyle savaşmak ve Bağdat'ı Abbasilerin elinden almak düşüncesini taşıyordu. Melik Muazzam, halifenin bu isteklerine uyacağını bildirdi. Elçi olarak gelen Kadı Muhiddin b. el-Cevzî bu defa da Mısır diyarında bulunan Melik Kâmil'in yanına gitti. O aldı Şam'a ve Mısır'a ilk defa geliyordu. Hükümdardan çok miktarda armağanlar aldı. Örneğin Dımaşk'taki Neşşabin mıntıkasında bulunan el-Cevziye medresesini yaptırdı.

Bu sene Şemseddin Muhammed b. Kuzgulf, Sibî İbnü'l-Cevzî, Melik Muazzam'ın fermanıya Sefh'teki Şibliye medresesine tayin edildi. İlk ders verdiği günde kadılar ve ayân da onun dersini dinlediler.

HALİFE ZÂHİR'İN VEFATI VE OĞLU MÜSTANSİR'İN HİLAFETE GEÇİŞİ

Halife Zahir -Allah rahmet etsin- bu sene receb ayının onüçünde cuma günü kuşluk vakti elliiki yaşında vefat etti. Halk onun vefatını ancak cuma namazından sonra öğrenebildi. Cuma vaktinde hatipler adet üzere minberde onun için dua ettiler. Halifeliği dokuz ay ondört gün sürmüştü. Abbas oğulları arasında en cömert, muamelesi en güzel, başışı en çok, görünüşü ve endamı en hoş olan bir kimseydi. Hükümdarlığı uzun sürseydi onun sayesinde İslâm ümmetinin durumu çok düzelecekti. Ama Cenâb-ı Allah onu kendi katına almayı murâd etti. Kendi nezdinde bulunan şeyleri onun için seçti. Ona bol ihsanda bulundu ve yanına götürdü. Hilafetinin ilk zamanında divan mallarını serbest bıraktığını, haksızlıkları ortadan kaldırıp haksızlığa uğrayanların haklarını ödediğini, harçları kaldırdığını bazı yerlerin haraçlarında indirim yaptığını, ödemekten aciz kalan borçluların borçlarını ödediğini alimlere ve yoksullara ihsanda bulunduğunu, dindar ve güvenilir kimseleri görevlere tayin ettiğini anlatmıştık. Valilere şöyle bir mektup yazmıştı:

«Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla,

Bilesiniz ki size süre tanıyışımız ihmal değildir. Bazı işlerinize göz yumuşumuz tahammül değildir. Aksine hanginizin daha iyi iş yaptığını denemek için sizi imtihana tabi tutuyoruz. Daha önceleri yapmış olduğunuz beldeyi tahrip etme, halkı tedirgin etme, şeriatı takbih etme, gizli hak suretinde açık batılı ortaya koyma gibi suçlarınızı bağışladık. Siz bunu bir hile ve tuzak olarak yapmıştınız. Kahraman bir Arslan'ın pençesinden, heybetli bir Arslan'ın dişlerinden fırsat kaçırmak amacıyla bu dediklerimi Şeriat'ın kökünü kazırcasına yapmıştınız. Aynı manayı içeren muhtelif lafızlarla meramınızı anlatıyordunuz. Sizler Şeriatın güvendiği ve emin olduğu kimselerdiniz. Ama kendi heveslerinize halife-nizi meylettirmek, onun hak bildiği şeyleri şakadan alıp batılınızı ona yutturmak, o size uyduğu halde siz ona asi olmak, o size muvafakat ettiği halde siz ona muhalif olmak istemiştiniz, ama şimdi Cenâb-ı Allah sizin korkunuzu güvene, yoksulluğunuzu zenginliğe, batılınızı hakka döndürmüştür. Hataları affeden bir sultanı size nasib etmiştir. Bu sultan, ısrarla suç işleyenden başkasını sorgulamaz. Suçu devam ettirenden başkasını cezalandırmaz. Size adaleti emreder ve adaleti sizden ister. Zulûmden sizi men eder. Zalim olmanızdan asla hoşlanmaz. Allah'tan korkar, Allah'ın azabını size söyleyerek sizi tedbirli olmaya çağırır ve korkutur. Yüce Allah'tan diler ki, O'nun taatına yönelesiniz ve sizi bu taate rağbet ettirir. Yeryüzünde Allah'ın halifelerinin ve kullarının üzerine Allah tarafından tayin edilen güvenilir kimselerin yoluna koyulursanız ne alâ. Aksi takdirde helâk olursunuz vesselâm.» Evinde mühürlü mektuplar görülmüştü. Bunların zarflarını insanların gizlilikleri açığa çıkmasın, ırzları korunsun diye açmamıştı. Allah rahmet etsin. Geride erkek ve kız olmak üzere on çocuk bırakmıştı. Bunların en büyüğü Ebu Cafer el-Mansur'du ki, kendisinden sonra onun halifeliğine biat edildi ve Müstansır Billah lakabını aldı.

Halife Zahir'i, vaiz Şeyh Muhammed el-Hayyat yıkadı ve Dârül-hilafe'de defnedildi. Sonra Rusafe mezarlığındaki türbesine nakledildi.

MÜSTANSIR BİLLAH EL-ABBASÎ'NİN HALİFELİĞİ

Emir'ül-Mü'minin Ebu Cafer Mansur b. Zahir Muhammed b. Nasır Ahmed. Babasının bu sene receb ayının onüçünde cuma günü vefat etmesi üzerine kendisinin halifeliğine biat edildi. Onu sarayın Taç kısmından davet ettiler. Ehl-i hall ve akd'den olan kimselerle havas ve avam, biatlerini sundular. O gün görölmeğe değer muazzam bir gündü. Halifeliğine biat edildiğinde Müstansır otuzaltı yaşından beş ay onbir gün almıştı. İnsanların en güzel şekillisi ve en kıymetli görünüşe sahip olanıydı. O, şairin anlattığı gibiydi:

«Sanki Süreyya onun alnına asılmıştır.

Yanaklarında da Şi'râ yıldızı vardır.
Yüzünde ise ay vardır.»

Onun şerefli nesebinde onbeş halife vardır. Bunlardan beş tanesi baba ve dedeleri olup peşpeşe hilafete geçmişlerdir. Kendisi de babadan büyük oğula olmak üzere bu görevi devralmıştır. Bu, kendisinden önceki halifelerden hiç birine nasip olmuş bir hal değildir. Babası gibi insanlara cömert davrandı. Halka ihsanda ve güzel muamelede bulundu. Dünyada benzeri yapılmamış büyük Müstansiriye medresesini yaptırdı. Bununla ilgili açıklama, yeri geldiğinde inşaallah verilecektir. Babasının zamanında tayin edilen yöneticiler, görevlerini sürdürdüler. Bey'at aldığı cumadan sonraki ikinci cumada minberler üzerinde halife Mustansır Billah adına hutbe okundu. Adı zikredildiği zaman etrafa altın ve gümüşler saçıldı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Şairler onun için methiyeler, babası için de mersiyeler okudular. Bu yüzden şairlere hil'atlar ve ödülleri dağıtıldı. Şaban ayının ilk gününde Musul sahibi Vezir Ziyaeddin Ebû'l-Feth Nasrullah b. Esir'in elçisi, tebrik ve baş sağlığı dileklerini fasih ve belîğ ifadelerle sunmak üzere halife Müstansır'ın yanına geldi.

Halife Müstansır, cuma namazlarına devam ederdi. Halk arasında bineğine binmiş vaziyette camiye gelirdi. Beraberinde sadece iki hizmetçi ve üzençisi vardı. Bir defasında bineğine binmiş vaziyette saraydan çıkıp cumaya gelmekteyken büyük bir gürültü duydu, «bu nedir?» diye sorduğunda ezan okunduğunu bildirmeleri üzerine bineğinden indi ve hızla yürüyerek camiye gitti. Sonra tevasu ve huşûa râğbetinden ötürü cuma namazlarına yürüyerek gitmeyi alışkanlık haline getirdi. İmamın yakınında oturur, hutbeyi dinlerdi. Sonra kendisi için Matbak yolu hazırlandı ve oradan yaya olarak cumaya gitmeye başladı. Şaban ayının yirmisekizinci gününde halka selam alayı düzenledi. Ramazanın ilk gecesi olunca da bol miktarda un ve koyunu sadaka olarak dağıttı. Alimlere, fakirlere, muhtaçlara nafaka verdi. Oruç tutmaları ve teravihleri kılabilmeleri için onlara yardımcı oldu. Ramazan ayının yirmiyedinci gününde müteveffa halife Zahir'in tabutu hilafet sarayından çıkarılıp Rusafe'deki türbesine götürüldü. O gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Halife Müstansır ramazan bayramında fakihlere, sufilere, cami imamlarına Muhyiddin b. Cevzi vasıtasıyla bol miktarda sadaka ve hediye gönderdi.

İbnü'l-Esir'in anlattığına göre bu sene büyük bir deprem meydana geldi. Birçok köyler, kasabalar ve kaleler yıkıldı.

Yine anlatıldığına göre bu sene Bağdat'ta bir koyun kesilmiş, etinin hatta baş ve sakatatının acı olduğu görülmüştü.

HİCRETİN ALTIYÜZYIRMIÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CEMAL EL-MİSRÎ

Yunus b. Bedran b. Feyruz Cemaleddin el-Mısrî. O zamanda kadilkudatlık yapmıştı. İlim tahsil etti. İlimde yükseldi. İmam Şafî'nin el-Ümm adlı kitabını kısalttı. Feraize dair hacimli bir eseri vardır. İntihar eden ve amâ bir kişi olan Taki Salih'ten sonra Vezir Sofiyyüddin b. Şükür tarafından Emîniye medresesinin müderrisliğine atandı. Kendi işiyle ilgilenmekteydi. Sonra Dımaşk Beytü'l-mal'nın vekillğine atandı. Dımaşk sahibi tarafından çeşitli hükümdarlara ve halifelere elçi olarak gönderildi. Zeki İbn ez-Zekî'yi azlettikten sonra Melik Muazzam onu Dımaşk kadilkudatlığına, ayrıca inşaatı tamamlandığında da büyük Adiliye medresesinin müderrisliğine atadı. Orada ilk dersi kendisi verdi. Bu dersinde önceki kısımlarda da anlattığımız gibi ayan ve eşraf hazır bulundu. Kendisi, «Önce tefsir dersleri verilmeli» derdi. Tefsiri baştan sona tamamladıktan sonra «Tefsirden sonra da fıkıh dersi gelir» derdi. Sicilleri isbat işine çok önem verirdi. Hergün sabahleyin; salı günleri de gün boyunca Adiliye medresesinin eyvanında şehrin bütün şahitlerini ve isbatlayacak bir belgesi bulunan kimseleri toplardı. Şahitleri huzuruna çağırır, onlar da ifadelerini sunarlardı. Böylece sicilleri tesbit ederdi. Her cuma günü ikindiden sonra Meşhed-i Osman'da Kemal-i Şibâkî'nin yanında oturur, akşam namazını, bazan da yatsı namazını kılincaya dek hüküm verirdi. Çokça ilim müzakere eder, ilimle iştigal ederdi. Güzel bir yol takip ederdi. Kimseden birşey aldığını iddia eden olmamıştır.

Ebu Şame dedi ki: Yalnız bazı mirasçılara Beytü'l-mal'la anlaşmalarını tavsiye ettiğinden ötürü eleştirilmiştir. Ayrıca güzel bir gidişatı olmayan oğlu Tac Muhammed'i kendine vekil tayin ettiğinden ötürü de tenkit edilmiştir. Ama kendisi iffetli, nezih ve heybetli bir insandı. Kendisinin, Kureyş kabilesinin Şeybe kolundan olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle insanlar onun aleyhinde konuşmuşlardır. Kendisinden sonra Şemseddin Ahmed b. Halil el-Cüveynî kadılığa atandı.

Cemal el-Mısrî bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Dımaşk Camii tarafındaki Râsüderbü'r-Reyhan'da bulunan evine defnedildi. Bu gün Medresetü's-Sadriye'nin doğusundaki şebekeye defnedildi. Bu türbe, tabiiki evinin içindeydi. Türbesinin evinin içinde bulunması nedeniyle hicivci İbn Anin şöyle bir şiir yazmıştı:

«Cemal el-Mısrî işini eksiksiz yaptı.
Çünkü türbesini evinin içine aldı.
Böylece sağları, onu taşlamaktan kurtardı.
Ölüleri de kendi ateşinden uzak tutmuş oldu.»

DİMAŞK VALİSİ MUTEMİD

el-Mübariz İbrahim. Mutemid adıyla meşhur olmuştur. Dımaşk valisi idi. Seçkin yöneticilerden, iffetli insanlardan, yaşantısı güzel ve kalbi temiz olanlardandı. Musulluydu. Şam'a geldi. Ferruîşah b. Şahinşah b. Eyyub'un hizmetinde bulundu. Sonra Ferruh Şah'ın kardeşi Bedr Mevdud onu naib olarak görevlendirdi. Kendisi Dımaşk şahnesiydi. Bu işte yararlılıklar gösterdi. Kırk yıl müddetle Dımaşk şahneliği yaptı. Zamanında çok acaip ve tuhaf olaylar cereyan etti. İtibarlı kimselerin ayıplarını çok örterdi. Özellikle eşrafın çocuklarının ve hanedan çocuklarının ayıplarını gizlerdi. Zamanında şöyle garip bir olay cereyan etmişti:

Dokumacı bir adamın küçük bir oğlu vardı. Bu çocuğun kulağında altın bir halka vardı. Komşularından biri bu çocuğa saldırdı. Öldürdü ve kulağındaki halkayı alıp çocuğu bir mezara gömdü. Anne baba bu caniden şikâyetçi oldular. Ancak canî, suçunu ikrar etmedi. Annesi bu durumdan ötürü çok ağladı. Kocasından kendisini boşamasını istedi. Kocasısı da onu boşayınca kadın gidip o caniye evlenme teklifinde bulundu. Onu çok sevdiğini söyledi. Cani de onunla evlendi. Bir süre onun yanında kaldı. Sonra günlerden bir gün yeni kocasına ölen çocuğunun sözünü etti. Bu sebeple halkın kendisinden şikâyetçi olduklarını söyledi. Cani de, «Evet ben o çocuğu öldürdüm» dedi. Kadın «Bana onun mezarını göstermeni istiyorum ki gidip ona bakayım» dedi. Adam kadını bir mezara götürdü. Mezarı açtı. Kadın içinde bulunan oğluna baktı. Gözyaşlarını tutamadı. O gün için hazırlamış olduğu bir bıçak yanında idi. Bıçağı çekip adama sapladı. Adamı öldürdü ve çocuğunun bulunduğu mezara onu da gömdü. Mezarlıktaki diğer insanlar gelip o kadını vali Mutemid'e götürdüler. Mutemid, kadına durumu sordu. O da olduğu gibi herşeyi anlattı. Mutemid onun bu hareketini beğendi. Onu serbest bıraktı. Ayrıca ona ihsanda bulundu.

Sibt Mutemid'in şöyle bir olay anlattığını nakleder:

«Birgün Babü'l-Ferec dışında dolaşmakta iken sarhoş bir adamın bir davul taşımakta olduğunu gördüm. Emir verdim, o adama sarhoş haddini tatbik ettiler ve davulu da parçaladılar. İçinde cidden büyük bir çelik kap buldular. Kabı açtıklarında içinde içki vardı. Melik Âdil üzüm sıkılarak içki yapılmasını yasaklamış ve az da olsa Dımaşk'a getirilmesini emretmişti. İnsanlarda çeşitli hileler ve oyunlarla bunu yapıyorlardı.»

Sibt diyor ki: Ben kendisine «O davulun içinde bir şey bulunduğunu nasıl anladın?» dedim. Bana cevaben şöyle dedi:

«Adamın yürürken bacaklarının titrediğini gördüm. Davulun içinde ağır bir şey taşımakta olduğunu, böylece anladım.» Onun bu türden

garip bazı olayları vardır. Muazzam onu görevden azletti. Kalbinde ona karşı düşmanlık taşıyordu. Onu beş yıl kadar kalede hapsedti ve şehirde ilânât yaptırdı. Herhangi bir kimse Mutemid'in kendisinden hardal tanesi kadar rüşvet aldığını çıkıp da söylemedi. Mutemid vefat edince -Allah rahmet etsin- Şamiye'deki pazarın kible tarafında bulunan Ebu Ömer medresesine bitişik olan türbesine defnedildi. Türbesinin yanında bir mescid de vardı. Bu mescid onun adıyla anılmaktadır. Allah ona rahmet etsin.

SALİHİYE YOLUNDAKİ ŞEBELİYE VAKFININ SAHİBİ

Şebelü'd-Devle Kâfur el-Hüsâmî. Hüsameddin Muhammed b. Laçin'e nisbetinden ötürü Hüsâmî denilmektedir. Sittüşşam'ın oğludur. Hanım efendisi Sittüşşam'a ait Şamiyetü'l-Berrâniye'nin onarılmasını teşvik eden odur. Hanefiler için Şebeliye vakfını o kurmuştur. Bu vakfın yanı başında sofîye hankâhını da yaptırmıştır. Evi buradaydı. Ayrıca bir kanal, atölye ve diğer hayır müesseselerini de vakfetmiştir. Şamiyetü'l-Berrâniye batısındaki mezarlığın yanından Aynü'l-Kerş yoluna kadar bir yolu açtırıp hizmete sokmuştur. O zamanlar dağda bu muntıkada insanların gidebileceği bir yol yoktu. Ancak Akabe'deki Mescidü's-Saîf yanından geçip gidiyorlardı. Şebelü'd-Devle bu senenin receb ayında vefat etti ve medresesinin yanına defnedildi. Ali el-Kindî'den ve diğer alimlerden hadis dinlemişti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

DİMAŞK'TA VE HALEP'TEKİ REVAHİYE VAKIFLARININ SAHİBİ

Ebü'l-Kasım Hibetullah. İbn Revaha adıyla tanınmıştır. Tüccarlar dandır. Serveti ve kadri yüce bir kimseydi. Dimaşk'ta adalet sahibi olup doğru yolda gidenlerdendi. Uzun boylu, geniş endamlı bir kimse olup sakalsızdı. Babü'l-Feradis dahilindeki Revahiye medresesini yaptırdı ve burayı Şafilere vakfetti. Müderrisliğine ve nazırlığına da Şeyh Takiyyüddin b. Salah es-Şehrezorî'yi atadı. Halep'te de bunun gibi başka bir medresesi vardı. Ahır ömründe Dimaşk'taki medresesine kapandı. Bu medresenin doğu tarafındaki eyvanda bulunan odada yaşıyordu. Daha sonra vefat ettiği zaman buraya defnedilmeyi arzuladı. Ancak bu arzusu yerine getirilmedi. Aksine Sofîye mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Muhyiddin b. Arabî et-Taî es-Sofî, Mısırlı nahivci ve Meşhed-i Ali İmamı Takiyyüddin Hazal, İbn Revaha'nın Şeyh Takiyyüddin'i bu medreseden azlettiğine şahitlik yaptılar. Bu yüzden birçok olaylar cereyan etti. İbn Revaha'nın bu nedenle arzusu gerçekleşmedi. Hazal da bu sene vefat etti. Tuttukları yol sonuçsuz kaldı.

EBU MUHAMMED MAHMUD B. MEVDUD B. MAHMUD

Ebu Muhammed Mahmud b. Mevdud b. Mahmud el-Beldecî. Hanefî mezhebine mensuptu. Musulluydu. Musul'da kendi adıyla bilinen bir medresesi vardır. Türktü. Büyük alimlerden idi. Sağlam bir dini inanışa sahipti. Güzel şiirler yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Bir kimse, kendisinin şeriat yolundan çıkaracak bir hali bulunduğunu iddia ederse,

Sakin ona arkadaş olma. Çünkü o yararsız ve de bir pisliktir.»

Ebu Muhammed, bu sene cemaziyelahir ayının yirmialtısında seksen yaşı civarında iken Musul'da vefat etti.

YAKUT B. ABDULLAH

Kendisine Yakup da denilirdi. Necibüddin lakabını taşırdı. Şeyh Taceddin el-Kindî'nin mütevellisi idi. Dımaşk Camii'nin kuzey doğu za-viyesinde bulunan kütüphanedeki kitapları ona vakfetti. Bu kitaplar 761 ciltten ibaretti. Sonra bunları oğluna, oğlundan sonra alimlere vakfetti. Bu kitaplar telef oldu. Çoğu da satıldı. Yakut, faziletli, edebiyat ve şiirden iyi anlayan bir kimseydi. Bu sene receb ayının başında vefat etti.

Ebu Hanife meşhedi yakınındaki Hayzuran mezarlığına defnedildi.

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene Tiflis halkı olan Gürcüler, düşmanlarının baskınına maruz kaldılar. Havas ve avam tabakasından herkes öldürüldü. Malları yağmalandı. Kadınları ve çocukları esir alındı. Evleri yıkılıp yakıldı. Himye'ye çıkıp gittiler. Cemaleddin Harezmsah bu durumu duyunca yardımlarına gelmek için acele ile yola koyuldu. Ancak onlara kavuşamadı.

Bu sene İsmailîler, Celaledin b. Harezmsah'ın naiblerinden büyük bir emiri öldürdüler. Celaledin de İsmailîler'in beldesine gitti ve onlardan çoğunu öldürdü. Şehirlerini tahrip etti. Kadınlarını ve çocuklarını esir aldı. Mallarını yağmaladı. Allah onları kahretsin. İsmailîler, Müslümanlara karşı düşmanlarının yanında yer alan en büyük grup ve destekçi idiler. Tatarlar İslâm ülkesine saldırdıklarında bunlar da onlara destek vermişler ve Müslümanlara en zararlı kimseler olmuşlardı.

Bu sene Celaledin Harezmsah ile Tatarlar'dan büyük bir grup savaştılar. Celaledin onları bozguna uğrattı. Çoklarını öldürdü ve esir aldı. Kaçanları kovaladı. Bu kovalama günlerce sürdü. Onları yakalayıp öldürdü. Nihayet Rey şehrine ulaştı. Başka bir Tatar grubunun kendisiyle savaşmak amacıyla gelmekte olduklarını duydu. Rey şehrinde

onları beklemeğe koyuldu ve -hicretin 625. senesinde de anlatılacağı gibi- onlarla savaştı.

Bu sene Melik Eşref b. Âdil'in askerleri Azerbaycan'a girdiler. Oradaki birçok şehre sahip oldular. Bol miktarda malı ganimet edindiler. Celaleddin'in karısı Tuğrul'un kızını yanlarına alıp Azerbaycan'dan çıktılar. Karısı, Celaleddin'e öfke duyuyor ve düşmanlık besliyordu. Karısını Ahlat şehrine götürüp bıraktılar. Neler yaptıklarına dair malumat, müteakip senenin olaylarından bahsedilirken verilecektir.

Bu sene Fransız kralının elçisi deniz yoluyla Melik Muazzam'ın yanına geldi. Kral Enbar'ın elçisi, Melik Muazzam'dan, amcası Sultan Selahaddin'in Şam sahillerinde fethetmiş olduğu beldeleri kendilerine geri vermesi talebinde bulundu. Melik Muazzam onlara çok sert cevap verdi ve şöyle dedi: «Efendine de ki: «Benim yanımda sizler için sadece kılıç vardır. Başkaca birşey yoktur.» Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Melik Eşref, kardeşi Şihabeddin Gazî'yi büyük bir kfile ile hacca gönderdi. Eşyalarını 600 deve taşıyordu. Beraberinde ayrıca elli hecin devesi vardı. Her hecinin üzerinde bir köle vardı. Bunlar Irak tarafından yola koyuldular. Yoldayken, Şihabeddin Gazî'ye halifenin gönderdiği hediyeler geldi. Haccını tamamladıktan sonra tekrar aynı yoldan geri döndü.

Bu sene Necmeddin Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil el-Vasîfî, Bağdat kadilkudatlığına atandı. Kadılara âdet üzere giydirildiği gibi kendisine de hil'at giydirildi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Bu sene Cezîre'de şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Et azaldı. Hatta İbnü'l-Esir'in anlattığına göre Musul'da günlerce et hayvanı kesilmezdi. Sadece bahar mevsiminde bir kuzu kesildiği söylenir.

Yine İbnü'l-Esir'in ifadesine göre bu sene mart ayının onunda Cezire ve Irak'ta iki kez bol miktarda kar yağdı. Bu yüzden ağaçlardaki çiçekler ve diğer şeyler telef oldular. Bu, misli duyulmamış bir şeydi. Çok sıcak olmasına rağmen Irak muntıkasında böyle bir olayın meydana gelmesi, hayretten de öte bir şeydir. Böyle bir durum nasıl meydana gelmişti!

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CENGİZHAN

Tatarlar nezdinde büyük sultandı. Tatarların bugünkü krallarının babasıdır. Ona mensupturlar. Kaan'ı tazim edenler, Cengizhan'a saygıyı amaçlarlar. Cengizhan, Tatarlar için bir yasa (kanunlar külliyatı) koymuştu. Bununla hüküm verilir ve bu hükümlere uyulurdu. Ama bu

kanunların hükümlerinin çoğu Allah'ın şeriatine ve kitaplarına aykırıydı. Bu kanunları kendi kafasından uydurmuştu. Tatarlar da bu kanunlara uymuşlardı. Cengizhan, annesinin güneş ışınlarına bakarak kendisine hamile kalmış olduğunu iddia ederdi. Bu nedenle onun babası bilinmemektedir. Açıkça bilinen husus şudur ki, onun nesebi meçhuldur. Bağdat'ta Vezir Alaaddin el-Cüveynî'nin, Cengizhan'ın biyografisini bir kitapta anlatmış olduğunu gördüm, bu kitapta Vezir Alaaddin onun yaşantısını, siyasi aklını, cömertliğini, cesaretini, iyi bir idareci olduğunu, halkı ve memleketi iyi yönettiğini, savaşçı bir kimse olduğunu anlatmıştır. Önceleri Özbekhan'ın yanında has adam olarak bulunuyordu. Gençliğinde adı Timuçin'di. Büyüdüğünde kendine Cengizhan adını verdi. Özbekhan da onu yakınına almış, ona kıymet vermişti. Hükümdarın büyük emirleri onu kıskanmışlar, ona iftiralar atmışlar, nihayet Özbekhan'ı ona karşı gazaplandırmışlardı. Ancak cezalandırmaya değer bir suçunu tesbit edemediği için Özbekhan onu öldürmemişti. O esnada Özbekhan iki küçük köleye kızmıştı. Köleler de korkularından ötürü Özbekhan'ın yanından kaçıp Cengizhan'a sığınmışlardı. Cengizhan onlara ikram ve ihsanda bulundu. Onlar da Özbekhan'ın onu öldürme niyetini taşıdığını kendisine bildirdiler. Bunun üzerine Cengizhan tedbir aldı. Kendi başına bir devlet kurmağa başladı. Tatarlar'dan bir grup kendisine tâbi oldu. Özbekhan'ın adamlarının çoğu da kaçıp yanına geldiler. O da onlara ikramda bulundu. Mal ve para verdi. Nihayet böylece kuvvetlendi. Askerleri çoğaldı. Bundan sonra Özbekhan'la savaştı. Ona karşı galip geldi. Onu öldürdü. Mülküne ve memleketine sahip oldu. Askerleri çoğaldı. Teçizatı fazlalaştı. İşi büyüdü, ünü her tarafa yayıldı. Tamgaç diyarındaki Türk kabileleri ona itaatlerini arz ettiler. Öyle ki, 800.000 kadar savaşçıya sahip oldu. Kabileler arasında en fazla savaşçıya kendi kabilesi olan Kiyan kabilesi sahipti. Bundan sonra kendisine Ozan ve Konkoran adında iki büyük kabile de iltihak etti. Cengizhan senenin üç ayında avlanır, geri kalan kısmında ise savaşır, hüküm verir ve memleketi idare ederdi.

Cüveynî onun için dedi ki: Üç ay boyunca av turu atar, sürekliliğe avına çıkardı. Sonra çok miktarda hayvan avlayarak geri dönerdi. Daha sonraları kendisiyle Horasan, Irak, Azerbaycan ve diğer memleketlerin hükümdarı Alaaddin Harezmsah arasında savaş meydana geldi. Cengizhan, Alaaddin'i mağlup etti. Malını, mülkünü yağmaladı. Ülkesinin her tarafını istila etti. Çocuklarını esir aldı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi bütün bunları çok kısa bir zamanda başardı.

Cengizhan, hükümdar olarak hicretin 599. senesinde ortaya çıktı. Hicretin 616. senesinde Harezmsah'la savaştı. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Harezmsah da hicretin 617. senesinde vefat etti. O zaman Cengizhan, karşısında engel çıkaracak bir kimseyle karşılaşmaksızın

Harezmsah'ın ülkesini istila etti. Cengizhan ise hicretin 624. senesinde vefat etti. Onu demir bir tabuta koyup zincirle bağladılar ve iki dağın arasına astılar.

Onun yasa kitabına gelince, bu, kalın bir yazıyla iki cilde yazılmıştı. Çok hacimli olan bu iki ciltlik eser, yanlarındaki bir deve üzerinde taşınırdı. Bazılarının anlattıklarına göre Cengizhan dağa çıkar, sonra iner, tekrar çıkar, sonra iner, bu iniş çıkışı defalarca tekrarlar, nihayet yorulup bayılır ve yere düşerdi. O esnada da yanındaki katibe, söyliyebileceklerini yazmasını emreder ve söylediklerini kanun olarak yazdırırdı. Eğer durum böyleyse demek ki içindeki şeytan konuşur ve konuştuklarını kanun haline getirmişti.

Cüveynî'nin anlattıklarına göre Tatarlar'dan bir kişi çok şiddetli soğuklarda ibadet için dağa çıkarmış. Bir defasında yine dağa çıkmış iken görünmezlerden bir sesin kendisine, «Biz Cengizhan'ı ve çocuklarını yeryüzüne hakim kıldık» dediğini işitmişti. Moğol ihtiyarları ve âlimleri bu sözü tasdik ederler ve doğru kabul ederlerdi.

Bundan sonraki kısımda Cüveynî, Cengizhan'ın yasasından bazı maddeler aktarmıştır. Şöyle ki:

«Zina eden kişi, evli olsa da olmasa da öldürülür. Aynı şekilde homoseksüellik yapan da öldürülür. Kasten yalan söyleyen öldürülür. Büyü yapan öldürülür. Casusluk yapan öldürülür. Çekişmekte olan iki kişinin arasına giren ve bu iki kişiden birisine yardım eden öldürülür. Durgun suya işeyen öldürülür. Durgun suya dalan öldürülür. Sahibinin izni olmaksızın bir esire yemek yediren veya su içiren veya birşey giydiren öldürülür. Kaçak birini görüp de sahiplerine veya hükümete teslim etmeyen öldürülür. Bir esire yemek yediren veya yiyecek birşeyi bir kimsenin önüne atan öldürülür. Çünkü yiyeceği önüne atılmamalı, aksine bizzat eliyle ona vermelidir. Bir kimse bir başkasına yemek yedirecekse önce kendisi o yemekten tadmalıdır. Misafir emir olsa bile, böyle yapmalıdır. Ama esire yedirmemelidir. Bir kimse yemek yer de yanındaki yedirmezse öldürülür. Bir hayvanı boğazlayan kimse o hayvan gibi boğazlanır. Hayvanı boğazlamamalı, aksine karnını yarmalı ve içinden önce eliyle kalbini tutup çıkarmalıdır...» Bütün bu hükümler Allah'ın, kulları olan peygamberlere indirmiş olduğu şeriatlerine muhaliftir. Son peygamber Muhammed b. Abdullah'a (s.a.v.) indirilen muhkem şeriatı terk edip neshedilmiş, başka şeriatlerin hükmünce amel eden kimse kâfir olduğuna göre Cengizhan'ın yasalarına göre hareket eden kimse nasıl kâfir olmasın?! Bu hükümlere uyan kimse Müslümanların icmasıyla kâfir olur. Zira yüce Allah buyurmuş ki:

«Cahiliye devri hükmünü mü istiyorlar? Yakînen bilen bir millet için Allah'tan daha iyi hüküm veren kim vardır?» (el-Mâide, 50).

«Hayır; Rabbine and olsun ki, aralarında çekiştikleri şeylerde seni

hakem tayin edip, sonra senin verdiği hüküm içlerinde bir sıkıntı duymadan tamamen kabul etmedikçe inanmış olmazlar.» (en-Nisâ; 65).

Ulu Allah doğru söylemiştir.

Tatarların adabına gelince bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Sultana son derece itaatkâr olunmalıdır.

Dilediğini seçmesi için güzel bâkire kızlar sultana sunulmalıdır. Bunlardan dilediğini sarayına alır ve dilediği zaman yanına alır.

Hükümdarlara kendi adıyla hitap edilmelidir.

Bir kimse yemek yemekte olan bir topluluğun yanına giderse izin almaksızın onlarla yemek yiyebilir.

Ateş ocağının ve yemek tabağının yanından direk olarak geçilmemelidir.

Tuvaletin taşının üzerinde fazla beklenilmemelidir.

Kirleri açıkça görülmediği sürece elbiseler yıkanılmamalıdır.

Anlattığı şeylerden ötürü alimlere suç isnad edilmemelidir.

Ölünün malına ilişilmemelidir.

Alaaddin el-Cüveynî, Cengizhan'ın iyiliklerinin ve haberlerinin büyük bir kısmını nakletmiştir. Bu iyilikleri, kendi karakteri ve aklının icabı olarak yapmaktaydı. Her ne kadar Allah'a ortak koşuyor ve Allah'tan başkasına ibadet ediyorsa da iyi tarafları da vardı. Sayılarını ancak yaratanın bildiği miktarda çok insanı öldürmüştü. Ama savaşı ilk önce Harezmsâh başlatmıştı. Çünkü Cengizhan, kendi ülkesinden bir ticaret kervanını Harezmsâh'ın ülkesine alışveriş için göndermişti. Bu kervanın çok miktarda malı ve eşyası vardı. Kervan İran'a vardığında Harezmsâh'ın oradaki naibi onları öldürdü. Naib, Güçlükhan'ın kayın-pederiydi ve Tatar kervanının ellerindeki bütün mallara el koydu. Cengizhan, Harezmsâh'a haber göndererek bu olayın onun bilgisi dahilinde ve rızasına uygun olarak meydana gelip gelmediğini sordu. Harezmsâh böyle bir şeyden haberi olmadığını bildirince Cengizhan ona şu mesajı gönderdi: «Hükümdarların tüccarları öldürdükleri görülmemiştir. Çünkü tüccarlar ve kervanlar ülkeleri şenlendirirler. Mamur hale getirirler. Kervanlar ve tüccarlar hükümdarlara kıymetli ve nefis hediyelerle, armağanlar ulaştırırlar. Sonra kaldı ki bu ticaret kervanında bulunan insanlar senin dinindendiler. Senin naibin onları öldürdü. Eğer bunu naibine sen emretmiş isen biz bunların kan bedellerini talep ederiz, yahut sen bundan haberin olmadığını söylersen o zaman naibini cezalandır. Naibine kısas tatbik et!»

Harezmsâh bu mesajı Cengizhan'ın elçisinin ağzından duyar duymaz ona verdiği cevap sadece adamlarına, «Şunun boynunu vurun!» demek oldu. Harezmsâh işi bozmuş, tedbiri elden bırakmıştı. O esnada yaşı da ilerlemiş, aklı zayıflamıştı. Oysa bir hadis-i şerifte Peygamber

(s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

«Sizi terk ettikleri sürece Türkleri terk edin.» Cengizhan, Harezmşah'ın bu yaptığını haber alınca onunla savaşmak üzere hazırlığa girişti, ülkesini zaptetmeğe karar verdi. Cenâb-ı Allah'ın takdiri gereği yapılan savaşlar neticesinde öyle durumlar meydana geldi ki, bunlardan daha garip, daha çirkin durumlar duyulmuş değildir.

Cüveynî'nin anlattığına göre Cengizhan avda iken çiftçinin biri kendisine üç karpuz getirmişti. O esnada Cengizhan'ın yanında hazine-darlardan kimse yoktu. Karısına, «Kulaklarındaki küpeleri şu adama ver» dedi. Karısının kulağında çok kıymetli nefis iki cevher vardı. Kadın cimrilik yaptı, vermek istemedi ve «Adamı yarına kadar beklet» dedi. Cengizhan da karısına, «Adam bu geceyi tedirgin olarak geçirir. Acaba elime bir şey geçer mi, geçmez mi diye düşünür, belki de bundan sonra eline hiç birşey geçmeyecektir. Oysa senin bu küpelerini her kim satın alacak olursa mutlaka sana getirecektir» dedi. Karısı küpeleri çıkarıp çiftçiye verdi. Çiftçinin aklı başından gitti. Oradan ayrıldı. Küpeleri tüccarın birine 1.000 dinara sattı. Kıymetini bilememişti. Tüccar da küpeleri alıp Cengizhan'a getirdi. Cengizhan da küpeleri tekrar karısına iade etti.

Hikâyenin burasında Cüveynî şöyle bir şiir nakleder:

«Bir kimse deniz ve kırağının damlaları lezzetlidir derse,
Denizi ve kırağıyı övmüş olur.»

Cengizhan, bir gün pazarda dolaşmakta iken bir bakkalda innap gördü. Rengini beğendi. Canı çekti. Hâcibine bir palislik(*) innap satın almasını emretti. Hacıbi ise çeyrek palislik innap satın aldı. Saraya döndüğünde önüne koydular. Görünce beğendi. Yedi ve, «Bütün bunlar bir palise mi satın alındı?» diye sordu. Hâcibi de artan parayı göstererek, «Şu kadar para da arttı» dedi. Cengizhan öfkelenerek şu cevabı verdi: «Benim gibi para bulup da kim o bakkaldan innap satın alacak?! Hadi gidin o bakkaldan tam on palislik innap satın alın.»

Bir kişi Cengizhan'a kıymeti olmayan cam bir bardak hediye etti. Cengizhan da adamlarına dönüp «Madem ki bunu uzak bir diyardan bize sağlam olarak getirmiştir. Öyleyse kendisine 200 palis verin» dedi.

Cengizhan'a, «Burada büyük bir hazine vardır. Eğer burayı kazacak olursan çok miktarda mal elde edersin» denildiğinde Cengizhan bu sözü söyleyen adama, «Elimizde bize yetecek kadar para vardır. Bırakın bunu başkaları açıp yesinler. Onlar buna bizden daha muhtaçtırlar» demiş ve hazineye ilişmemişti.

Adamın biri Cengizhan'ın ülkesinde şöyle diyordu: «Ben bir hazine-

(*) Palis: Cengizhan döneminde kullanılan bir para birimidir.

nin yerini biliyorum ancak yerini sadece kaana bildiririm.» Emirler-ısrarla hazinenin yerini kendilerine bildirmesini istemişler ancak o, hazinenin yerini onlara bildirmemişti. Bu durumu kaana anlattıklarında kaan (Cengizhan), o adamı posta atıyla hemen huzuruna getirmişti. Adam huzura girdiğinde Cengizhan ona hazinenin yerini sormuş, adam da şöyle demişti: «Ben sadece senin yüzünü görebilmek için bunu bir hile olarak uydurmuştum.» Adamın sözünü değiştirdiğini gören Cengizhan öfkelenmiş ve adama, «İşte maksadını elde ettin» demiş ve onu salimen kendi mekânına göndermişti. Fakat ona bir şey de vermemişti.

İnsanlardan biri Cengizhan'a bir nar hediye etmiş Cengizhan narı parçalayıp tanelerini meclisinde bulunan adamlara dağıtmış ve o nardaki taneler sayısınca da adama palis verilmesini emretmiş, sonra da şu şiiri okumuştur:

«İşte şu nardaki tanelerin çokluğu ve sıkışıklığı kadar,
Ziyaretçiler, Cengizhan'ın kapısında çoğalıp sıklaşırlar.»

Kâfirin biri Cengizhan'a gelip şöyle demişti: «Ey Cengizhan! Rüyamda babanı gördüm. Bana dedi ki, «Oğluma söyle de Müslümanları öldürsün.» Cengizhan, Müslümanlara biraz meyilliydi. Bu nedenle de ailesinin bu yoldaki davranışına muhalifti. Yanına gelen kâfire, «Sen Moğolca biliyor musun?» diye sordu. Kâfir, «Hayır bilmiyorum» deyince Cengizhan, ona şu cevabı verdi: «Sen yalan söylüyorsun. Çünkü babam Moğolca'dan başka bir dil bilmiyordu.» Kâfirin boynunun vurulmasını emretti. Böylece Müslümanları o kâfirin şerrinden kurtarmış oldu.

Cengizhan, yasa gereğince öldürülmelerine hükmettiği üç kişiyi yakalamıştı. O esnada kadının birinin ağlayıp yüzünü tokatlayarak oralarda dolaşmakta olduğunu gördü, «Bu da kim? Yanıma getirin hele!» dedi, kadını huzuruna getirdiler. Konuşmağa başladı:

— Bu üç adamdan biri oğlum, biri kardeşim, biri de kocamdır.

— Ey kadın, bunlardan sadece birini seç ki onu senin için serbest bırakayım.

— Kocamın yerine başka bir koca gelebilir. Oğlumun yerine başka bir oğul doğurabilirim. Ama kardeşimin yerine başka bir kardeş bulamam!

Cengizhan, onun bu sözünü beğendi ve her üçünü de onun hatırı için serbest bıraktı.

Cengizhan, güreşçileri ve koşucuları çok severdi. Yanında bunlardan çok sayıda insan vardı. Horasan'da bir güreşçinin bulunduğunu kendisine söylediler. Onu Horasan'dan yanına getirtti, yanındaki güreşçilerin hepsini mağlup etti. Cengizhan ona ikramda bulundu, armağanlar verdi. Emirlerden birinin güzel bir kızını da ona verdi. Bu kız bir süre onun yanında kaldı. Ama güreşçi o kızla münasebete girmedir. Bir

zaman sonra bu kız Cengizhan'ın bulunduğu Ordu şehrine geldi. Cengizhan o kızla konuşup şakalaştı ve, «Arab'ı nasıl buldun?» diye sordu. Kız da kocasının kendisiyle münasebete girmediğini söyledi. Cengizhan buna şaşı. Kızın kocasını yanına getirtti ve durumu ona sordu. O da şöyle dedi: «Ey Kaan! Ben güreşçilikle senin yanında itibar sahibi olup yükseldim. Bu kadınla cinsî münasebete girseydim yanındaki itibarım ve mertebem düşerdi.»

Cengizhan ona, «Bunun bir zararı yok» dedi ve kızın amcasının oğlunu yanına çağırdı. O da Horasanlı gibi meşhur bir güreşçiydi. Bunları güreştirmek istedi. Sonra, «Siz akrabasınız, birbirinizle güreşmeniz doğru olmaz» dedi ve Horasanlı güreşçiye bol miktarda para verilmesini emretti.

Cengizhan, hastalanıp can çektiği esnada çocuklarına birbirlerinden ayrılmamalarını, ittifak içinde yaşamalarını vasiyet etti. Buna örnekler verdi. Önce bir ok alıp oğullarından birine verdi ve kırmasını söyledi. Oğlu bunu rahatlıkla kırdı. Sonra hepsine birden birer demet ok verdi. Uğraştılar, fakat kıramadılar. Onlara, «İşte sizin durumunuz da böyledir. Birleşirseniz güçlenirsiniz. Ayrılıp ihtilafa düşerseniz böyle güçsüz olursunuz» dedi.

Bir kaç erkek çocuğu ve kızı vardı. Bunlardan meşhur olanları şunlardır. En büyükleri Yusa, Heryol, Batu, Berke ve Türkcar. Bunlardan her birinin Cengizhan yanında bir görevi vardı. Bunların hakimiyetleri Hülâgu zamanına kadar sürdü.»

Bundan sonra Cüveynî, Cengizhan'ın zamanındaki savaşları, belâ, musibet ve olayları önceki kısımlarda da, detaylı olarak anlattığımız gibi nakletmiştir. Doğrusunu Allah bilir.

SULTAN MELİKÜ'L-MUAZZAM

İsa b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub, Dimaşk'ın meliki idi. Bu sene zilka-de ayının bitiminde cuma günü vefat etti. Babasının hicri 615. senede vefat etmesi üzerine Dimaşk'ın bağımsız hükümdarı oldu. Şecaatli, kahraman, bilgili ve faziletli bir kimseydi. Nuriye medresesinin hocası Hasirî'den Hanefî fikhını öğrendi. Tac el-Kindî'den de lügat ve nahiv dersleri aldı. Zemahşerî'nin el-Mufasssal adlı eserini ezberlemişti. el-Mufasssal'ı ezberleyenlere otuz dinar ödül verirdi. Sihah-ı Cevherî'yi, İbn Düreyd'in Cemhere'sini ve Ezherî'nin Tehzib'i ile diğer kitablari kapsayan bir lügat kitabının kendisi için derlenmesini emretmişti. Ayrıca İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inin tertib edilmesini de emir buyurmuştu. Alimleri sever ve onlara ikramda bulunurdu. Hayra tâbi olmak için çok çaba sarfeder ve «Ben Tahavî'nin akidesi üzereyim» derdi. Vefat edeceği zaman beyaz renkli bezden başka bir kefene sarılma-

masını, kendisi için lahid yapılmasını, Sahra'da defnedilmesini ve üzerine herhangi bir bina, kubbe ve benzeri bir şey yapılmamasını vasiyet etmişti. Şöyle derdi: «Dimyat savaşını Allah katında kendim için bir dayanak olarak saklıyorum. Umarım ki Rabbim beni bu savaş nedeniyle bağışlar ve bana merhamet eder.» Bu savaşta büyük kahramanlıklar göstermişti. Allah kendisine rahmet etsin.

Şecaatli bir insandı. İlimde yüksek mertebelere ulaşmıştı. İlim erbabını severdi. Her cuma günü babasının türbesine gelir, orada azıcık otururdu. Sonra müezzinler ezan okuduklarında amcası Selahaddin'in türbesine gider ve cuma namazını orada kılardı. Fazla azamet sevdalısı değildi. Bazan yalnız başına bineğine binip dışarı çıkardı. Sonra kölelerinden bazıları acele peşine takılırlardı. Arkadaşlarından Muhibbuddin b. Ebi's-Suûd el-Bağdadî onun hakkında şöyle bir şiir okumuştur:

«Eğer bu güzellikler toprakta bir vali tarafından ihanete uğrayacak olursa,

Benim sana olan aşkım, bilesin ki günah olmayacaktır.

Seni kaybettiğimden bu yana güvenilir bir dost ve arkadaş edindiğimde,

Mutlaka sen benim aklımdan geçtin.»

Kendisinden sonra Dımaşk'a oğlu Nasır Davud b. Muazzam hükümdar oldu. Emirler ona biatlerini sundular.

EBÜ'L MEÂLİ ES'AD B. YAHYA

Ebü'l Meâlî Es'ad b. Yahya b. Musa b. Mansur b. Abdülazîz b. Vehb. Şâfiî fıkıhçısıydı. Buharalıdır. Edebiyat sahibi, hayırlı ve faziletli bir kimseydi. Manzum ve mensur eserleri vardır. Nüktedan bir kimseydi. Doksan yaşını aşmış iken bu sene vefat etti. Bir zamanlar Hama hükümdarı onu vezir olarak görevlendirmişti. Yüksek derecede, ince manâlar içeren şiirleri vardır. İbn es-Safî onun bu şiirlerden bir nebze nakletmiştir:

«Aşkına yemin ederim ki teselli onun aklından dahi geçmemiştir.

Sen onun aşktaki durumunu çok daha iyi biliyorsun.

Bir jurnalci onun durumunu sana jurnallediğinde,

Sen bunu kendi aşkına sor. İşte bu onun mazeretini sana beyan eder.

Yataklara düşüren ağır hastalığı, onun durumuna şahit değil midir?

Bu artık onu sorgulamana gerek bırakmaz.

Onun hastalık elbisesini yeniledin, aşk esrarını açığa vurdun.

Vuslat ipini kopardın.

Hayret!. Bir esir, kurtuluş akçesini ödemek için,
Canını ve malını feda ediyor.»

Şu şiir de ona aittir:

«Kınayıcılar seni aşkından ötürü çok kınadılar.
Heyhat! Teselli yeri mahşerdir.
Senin gönüllerdeki yerini bilemediler.
Benim aşkım gibi bir aşk bulmağa çabaladılar,
Ama bunu beceremediler.
Aşkın hem tadına, hem azabına dayanmak gerek.
Aşk müptelası olan, her zaman kınanıp azarlanır.»

EBÜ'L-KASIM ABDURRAHMAN B. MUHAMMED

Ebü'l-Kasım Abdurrahman b. Muhammed b. Hamdan et-Tıbî. Sam lakabıyla meşhur olmuştur. Nizamiye medresesinde kalfalık, Saka-fiye medresesinde ise müderrislik yapmıştır. Mezhebi, feraiz ve hesabı iyi bilirdi. Tenbih adlı eseri şerh etmiştir. İbn es-Saî onun hakkında böyle demiştir.

EBÜ'N-NECM MUHAMMED B. KASIM B. HİBETÜLLAH ET-TİKİRİTİ

Şafîî fakihî idi. Ebu Kasım b. Fadlan'dan fıkıh dersleri aldı. Sonra Nizamiye'de kalfalık, başka medreselerde ise müderrislik yaptı. Her gün yirmi ders alırdı. İlim tahsili ile gece gündüz Kur'an okumaktan başka bir meşguliyeti yoktu. Bir çok ilimde yüksek mertebelere ulaşmıştı. Mezhebi ve hilafî jyi bilirdi. Karısını bir defada üç talakla boşayan bir adamın karısının bir talakla boşanmış olduğuna fetva verirdi. Kadilkudat Ebü'l-Kasım Abdullah b. Hasan ed-Damiganî bu yüzden ona kızdı, fakat o buna aldırmış etmedi. Sonra Tikrit'e gitti. Orada ikamet etti. Bir süre sonra Bağdat'a davet edildi. İlim tahsili ve ders vermek için Bağdat'a döndü. Kadilkudat Nasır b. Abdürrezzak onu Nizamiye'deki kalfalık görevine iade etti. O da ilimle uğraşmağa, fetva vermeğe, imam ve hatip tayin etmeye başladı. Nihayet bu sene vefat etti. Allah ona rahmet etsin. İbn es-Saî onun hakkında böyle demiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene Celaleddin Harezmsah ile Tatarlar arasında çok şiddetli savaşlar cereyan etti. Onu defalarca mağlup ettiler. Bu mağlubiyetlerden sonra o da Tatarları büyük bir bozguna uğrattı. Onlardan sayılacak derecede insan öldürdü. Bu Tatarlar, Cengizhan'dan ayrılmış ve

ona âsi olmuşlardı. Cengizhan, Celaleddin'e bir mektup yazarak şöyle dedi: «Bunlar bizden değildirler. Biz bunları yanımızdan uzaklaştırmışızdır. Ama ileride karşı koyamayacağın durumlar olacaktır.»

Bu sene Sicilya tarafından büyük bir Haçlı grubu Akkâ'ya ve Sur'a gelip ordugah kurdular. Sayda şehrine baskın düzenlediler. Burayı Müslümanların elinden aldılar ve iç kısımlara doğru ilerlediler. Kuvvetleri arttı. Kıbrıs adasının hükümdarı Enbirar da oralara gelmişti. Müslümanlar onun şerrinden korktular. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.

Mısır hükümdarı Melik Kâmil Muhammed b. Âdil, önce Kudüs-ü Şerife, sonra Nablus'a gitti. Nasır Davud b. Muazzam, amcası Kâmil'den korktu. Bunun üzerine amcası Eşref'e bir mektup yazdı. O da kendisine, savaşta kullanması için atlar gönderdi ve kardeşi Kâmil'e de bir mektup yazarak yeğenine karşı şefkatli davranmasını ve ona zarar vermemesini istedi. Kâmil de verdiği cevapta ona şöyle dedi: «Ben Kudüs-ü Şerifi, ele geçirmek isteyen Haçlılara karşı korumak üzere buraya geldim. Allah'a yemin ederim ki, ben kardeşimi, ya da yeğenimi kuşatmak niyetinde değilim. Sen Şam'a geldikten sonra orayı sen muhafaza et, ben Mısır diyarına dönerim.»

Eşref ve Dimaşk halkı, Kâmil'in dönmesi durumunda Haçlıların Kudüs'e tamahlanacaklarından ve oraya baskın düzenleyeceklerinden korktular. Bunun üzerine Eşref, kardeşi Kâmil'in yanına gitti. Onu dönmekten vaz geçirdi. İkisi birlikte Kudüs'te ikamete devam ettiler. Allah ikisine de hayır mükâfat versin. Kudüs'ün içini, dışını ve çevresini Haçlılara karşı koruyorlardı. Allah Haçlılara lânet etsin. Melik Kâmil'in yanına İslâm ülkesinin hükümdarlarından kardeşi Eşref, Şihab Gazî, Salih İsmail b. Âdil, Humus valisi Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin ve diğerleri geldiler. Hepsi de Nasır Davud'u Dimaşk hükümdarlığından alıp, Dimaşk'ı Eşref Musa'ya teslim etme hususunda ittifak ettiler.

Bu sene Sadr et-Tikritî, Dimaşk muhtesipliğinden ve meşihatüşşüyuh görevinden azledildi. Bu iki göreve başkaları atandı.

Ebu Şame dedi ki: Bu sene receb ayının başında Malikiye medresesinde mukim olan salih şeyhlerden Fakih Ebü'l-Hasan Ali b. el-Merakeşî vefat etti. Zeyn Halil b. Züveyza'nın vakfetmiş olduğu sofîye mezarlığının kiblesindeki mezarlığa defnedildi. Buraya defnedilen ilk kişi kendisi oldu. Yüce Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİALTINCI SENESİ

Bu sene başında Eyyubî melikleri parçalanıp ayrılığa düşmüşler, gruplara ve fırkalara ayrılmışlardı. Bu melikler, Mısır hükümdarı Kâmil Muhammed'in etrafında toplandılar Kâmil Muhammed, Kudüs-

ü Şerif taraflarında bulunmaktaydı. Haçlılara gelince, onlar -Allah kendilerine lanet etsin- deniz yoluyla kendilerine gelip katılanların çokluğu ve Muazzam'ın vefatı, ondan sonraki meliklerin ihtilafa düşmeleri nedeniyle kuvvetlenmişlerdi. Bunun üzerine Selahaddin-i Eyyubî'nin kendilerinden almış olduğu beldeleri kendilerine geri vermelerini Müslümanlardan istediler. Neticede Haçlılarla Eyyubî melikleri arasında sadece Kudüs'ün Haçlılara iade edilmesi ve geri kalan beldelerin ellelerinde bırakılması şartıyla anlaşma yapıldı. Haçlılar böylece Kudüs-ü Şerifi teslim aldılar. Melik Muazzam daha önceleri Kudüs-ü Şerif'in surlarını yıktırmıştı. Bu durum, Müslümanların çok ağrına gitti. Büyük bir moral bozukluğu ve sarsıntı meydana geldi. İnnâ lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve ona dönücüleriz).

Sonra Melik Kâmil gelip Dımaşk'ı kuşattı. Ahaliyi sıkıştırdı. Nehirleri kesti. Ürünleri yağmaladı. Bu yüzden kıtlık meydana geldi. Askerleri Dımaşk'ın çevresinde ikamete devam ettiler. Nihayet Kâmil'in kardeşi Selahaddin Melik Nasır Davud b. Muazzam kaleden inip yanına gitti. Davud b. Muazzam Kerek-i Şobek, Nablus, Gur ve Belka arasındaki arazilerin sahibi olarak kalacak, Dârü'l-Muazzam'ın üstadı Emir İzzeddin Aybek de Serhat valisi olacaktı. Bundan sonra Eşref ile kardeşi Kâmil aralarında takas yaptılar. Eşref Dımaşk'ı aldı. Harran, Urfa, Rakka, Re'sûlayn ve Suruc'u kardeşine verdi. Sonra Kâmil ilerledi. Hama'yı kuşatma altına aldı. Hama valisi Melik Mansur b. Takiyyüddin Ömer vefat etmiş, kendisinden sonra büyük oğlu Muzaffer Muhammed'in yerine geçmesini etmişti ki, bu da Kâmil'in damadı idi. Ancak Muzaffer Muhammed'in kardeşi Selahaddin Kılıçarslan Hama'yı istilâ etmişti. Kâmil gelip burayı kuşatma altına alınca müstevlî Selahaddin'i kaleden indirdi ve kaleyi damadı Muzaffer Muhammed'e teslim etti. Sonra yoluna devam etti. Kardeşi Eşref'le yaptığı takasta Dımaşk'a mukabil olarak almış olduğu yerleri gidip teslim aldı.

Dımaşk'taki insanlar Melik Nasır Davud'un zamanında felsefeyle meşgul olmuşlardı. Öteden beri bu ilimle uğraşılmasının sebebini bazı kimseler bir nevi çözüntü olarak değerlendiriyorlardı. Doğrusunu Allah bilir. Melik Eşref bütün beldelerde insanların bu ilmi bırakıp yerine tefsir, hadis ve fıkıhla uğraşmalarını emretti.

Seyfeddin Amidî Aziziye'de müderristi. Melik Eşref onu bu görevden azledince o da -ileride de anlatılacağı gibi- hicretin 631. senesinde vefat edinceye dek kendi evine kapanıp kaldı.

Bu sene Nasır Davud, Kadilkudat Şemseddin b. Holî'ye Muhyiddin Yahya b. Muhammed b. Ali ez-Zekî'yi muavin olarak atadı. O da günlerce Bâbü'l-Kilâse doğusundaki eyvanda mahkeme kurup hüküm verdi. Sonra mahkemeyi kendi evine nakletti. İbn Holî'ye ortak olmuştu.

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİALTINCİSENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KÂMİL'İN OĞLU MELİK MES'UD ATSIZ

Yemen hükümdarıydı. Hicretin 619. senesinde Mekke'yi ele geçirmiş ve orada adaletle hüküm sürmüştü, halka güzel muamelede bulunmuş, Zeydîler'i oradan sürgün etmiş, yolları güvenli hale getirmiş, hacıların emniyetini sağlamıştı. Ancak kendi nefsine karşı haksızlık etmiş, günah işlemiş, aşırı gitmişti. Kendisinde zulüm ve zorbalık da vardı. Mekke'de bu sene vefat etti ve Bâb-ı Mualla mezarlığına defnedildi.

MUHAMMED ES-SEBTÎ EN-NECCÂR

Bazıları onu abdallardan sayarlar. Ebu Şâme dedi ki: «O Dârüzzekât'ın batısında ve oradan geçen caddenin sol tarafındaki mes-cidi kendi parasıyla yaptırmıştır.» Bu sene vefat etti ve Cebel'e defnedildi. Cenazesi cidden ihtişamlı olmuştu. Allah kendisine rahmet etsin.

EBÜ'L-HASAN ALİ B. SALİM

Ebû'l-Hasan Ali b. Salim b. Yezbek b. Muhammed b. Mukallid el-Abbadî. Hadise'li olup şairdir. Defalarca Bağdat'a gelmiş, Müstazhir'i ve diğerlerini methetmiştir. Faziletli bir şair olup çokça gazel okurdu.

EBU YUSUF YAKUB B. SABİR EL-HARRANÎ

Sonraları Bağdat'a gelmiştir. Mancınlık olduğu da söylenir. Şiirde üstündü. Meşhur bir şairdi. Güzel manalı, latif şiirleri vardı. İbn es-Saf onun güzel bir parçasını nakletmiştir. Bütün insanlar için bir nevi baş sağlığı dileklerini sunduğu bir kasidesinde şöyle demiştir:

«Baki kalmayı uman kimse için ebediyet var mıdır?
Allah'tan başka her şey yok olacaktır.
Topraktan yaratılan bir varlık,
Uzun süre yaşasa bile yine toprağa dönecektir.
Bütün mahlukatın döneceği yer,
Babalarının ve dedelerinin dönmüş oldukları yerdir.
Nerede Havva, nerede Adem?!
Onlar da ebedi hayatı bulamadılar,
Nerede Habil, nerede Kabil?!
Bunlar birbirlerine düşman ve hasetçi idiler.
Nerede Nuh, nerede gemide onunla birlikte kurtulanlar?!
Bütün o zamanlarda yaşayanlar yok olmuşlardır.

Zaman onları bir çocuk gibi ölüme teslim etti.

Uzun ömrü, Nuh'a bir yarar sağlamadı... O da gitti.

Nerede Âd, nerede Âd kavminin cennet bahçeleri?

Nerede Salih ve Semud kavmi? Nerede Allah'ın beytini inşâ eden İbrahim?!

O beyt ki muazzam bir ziyaretgahtır.

Kardeşleri, Yusuf'u çekemediler. Onu neredeyse öldüreceklerdi.

Hased eden de, hased edilen de (Yusuf da kardeşleri de) vefat ettiler.

Süleyman, peygamberlikte ve hükümdarlıkta söz sahibiydi.

Tıpkı Davud'un hüküm verşi gibi hüküm vermişti.

Bu halk kendilerine itaat ettikten sonra,

Davud'a da demir yumuşatıldıktan sonra,

Onlar da göçüp gittiler.

Nerede İmran'ın oğlu Musa, dokuz mucizesiyle birlikte?

Yoluna giderken denizi yarıp gitmişti.

Meryem oğlu İsâ ki Allah'ın ruhudur.

Yahudiler neredeyse onu öldüreceklerdi.

Peygamberlerin efendisi ve insanları hak yola ileten,

Ahmed-i Mahmud da göçüp gitti.

Zürriyeti ve pâk ailesi, onlar da gittiler.

Kullar üzerlerine cenaze namazı kıldılar.

Gökteki yıldızlar da bir zaman sonra saçılıp dağılacaklardır.

Hava durgunlaşacaktır.

Kayaları tutuşturan dünya ateşi,

Bir zaman sonra küllenecek ve sönecektir.

Sular da donacaktır.

Aynı şekilde toprak da yarın,

İnsanlara yönelecek, deprem geçirecek ve sâkinleşecektir.

İşte Anasır'ın anneleri şunlardır: Ateş, toprak, hava, rutubet ve soğuk su.

Yarın tıpkı bizler gibi bunlar da yok olacaktır.

Yaratıklar arasında ne baba, ne de oğul kalmayacaktır.

Azgın şakî de günlerin musibetinden kurtulamayacaktır.

Doğru yoldaki mutlu ve said kişi de kurtulamayacaktır.

Ölümler ne zaman kılıçlarını kınlarından sıyracak olurlarsa,

Efendiler de, köleler de o kılıçlar tarafından biçileceklerdir!»

EBÜ'L-FÜTUH NASR B. ALÎ EL-BAĞDADÎ

Şafiî fakihi idi. Saleb lakabını taşırdı. Şafiî mezhebinin fikhını öğrendi. İlm-i hilafı iştigal etti.

Şiirlerinden biri şudur:

«Cismim benimle beraberdir, yalnız ruh yanımdadır.
Cisim gurbettedir, ruhsa vatandadır.
İnsanlar durumuma hayret etsinler ki,
Benim bir ruhsuz bedenim vardır.
Bedensiz de bir ruhum vardır.»

EBÜ'L-FADL CEBRAİL B. MANSUR

Ebü'l-Fadl Cebrail b. Mansur b. Hibetüllah b. Cibril b. Hasan b. Galib b. Yahya b. Musa b. Yahya b. Hasan b. Galib b. Hasan b. Amr b. Hasan b. Numan b. Mürzir. İbn Zatina el-Bağdatî adıyla bilinir. Bağdat'ta divan kâtibi idi. Önceleri Hristiyandı. Sonra Müslüman oldu. İslâmiyet'i güzelce yaşadı. Çok fasih konuşur, tesirli öğütler ve vaazlar verirdi. Öğütlerinden bazıları şunlardır:

«Ey hayırlı vaktin, kendini Allah için her şeyden arındırdığın vakittir. Başkasını bırakıp sadece O'nu düşündüğün andır. Başkalarına değil de O'na ümitle yöneldiğin zamandır. Sultanın hizmetinde bulunduğun sürece zamana aldanma. Avucunu kapat. Gözünü rabbine yönelt. Çokça oruç tut. Azıcık uyu ki, güven bulasın. Rabbine şükret ki, işin övgüye lâyık olsun.

Yolcunun azığı yola koyulmasından önce temin edilmelidir. Azığını önceden hazırla ki amaçladığın menzile ulaşabilesin.

Ne zamana kadar gaflete devam edeceksin? Sanki sana verilen sürenin sonucundan emin gibisin? Eğlence ömrü geçti. Gençlik çağı sona erdi. Rabbinin rızasına dair neler elde ettin? Oysa durumun seni tembellik ve mahrumiyet çağına getirmiştir. Artık uzun süre yaşayacak durumda da değilsin.

Ruhun Allah'a boyun eğmiş gibi, ama gözlerinden yaş gelmiyor! Kalbin teslimiyet içinde ama nefsin kabarıyor. Nefsine dünyada zahidliğini gösteriyorsun. Aslında sen tamahkârlık yapıyorsun. Hakkın olmayan şeyi istiyorsun. Ama öte yandan vermen gerekeni vermiyorsun. Rabbinin lûtfunu istiyorsun, ama senden istenilen yardımları da esirgiyorsun. Kötülüğü emreden nefsini kımyorsun, ama eğlencelerden ve heveslerinden geri kalmıyorsun. Uyararak gafilleri gafletten çekmeğe çalışıyorsun, ama kendin bu yoldaki payını almayıp uykuya dalıyorsun. Kendinden başkalarına hayırda bulunuyorsun, ama yoksul nefsine fayda vermiyorsun. Hakkın etrafında dolanıyorsun ama batılın içine dalmışsın. Kurtuluş yollarında tökezliyorsun ama şer yollarında rahatça yürüyorsun. Günahlara atılıyorsun adeta, ama öte yandan da günahkârlar için şefaathçi oluyorsun. Azıcık şeyle kanaat ettiğini söylüyorsun, ama çok şeyle doymuyorsun. Fani diyarı tamir ediyorsun, ama öte yan-

dan baki diyarın harab ve binasızdır. Geçici uğrak yeri olan bir mekânı yurt ediniyorsun. Sanki sen rabbine dönmeyeceksin. Kendini murakıpsız zannediyorsun. Oysa amellerine murakıba sunuluyor. Büyük günahları işliyorsun, ama küçük günahlara karşı takvalı davranıyorsun. Bağışlanmayı ümid ediyorsun. Oysa günah işlemekten asla vazgeçmiyorsun. Korkulu hallerin seni kuşattığını görüyorsun. Buna rağmen eğlence meydanlarında dolaşıyorsun. Cahillerin yaptığını çirkin görüyorsun, ama kendin cehalet kapısının tokmağını vuruyorsun. Artık şiddetten ve alçaklıklardan uzak durmanın vakti geldi, millet, yoluna gizlice devam etti. Sen geride kaldın. Daha ne bekliyorsun?!»

İbn es-Saf onun şöyle güzel bir şiirini nakletmiştir:

«Allah'a taat için gözlerinin uykusu kaçarsa,
Bu, senin için uyumaktan daha hayırlıdır.
Artık onun sebeplerine tutun. Çünkü vakit geçmek üzeredir
Uyurken kaçırmış olduğun fırsatları telafi etmeye bak.»

Şu şiir de ona aittir:

«Sapıklığa düştükten sonra seni doğru yola ileten,
Bir Rab ibadete müstahaktır.
Ona ibadet et. Onun seni azâd ettiğini göreceksin.
Uzun süre zahidlik yaparak onun lûtfunu elde etmeye bak.»

Şu şiir de ona aittir:

«Haramdan uzak durup iffetli olursan,
Buna karşılık sana hoş ve helal şeyler verilir.
Kanaatkâr ol, haramdan kurtuluş bulursun.
Azamet sahibi yüce Allah'tan lûtfı nail olursun.»

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİ

Bu sene Eşref Musa b. Âdil ile Celaleddin b. Harezmşah arasında büyük bir savaş meydana geldi. Bunun sebebi şuydu: Celaleddin geçen sene Ahlat şehrini ele geçirmiş, orayı tahrip etmiş, ahalisini şehirden kovmuştu. Rum meliki Alaaddin Keykubat onunla savaşmış ve Eşref'e de haber göndererek onu bir tek atla da olsa Celaleddin'in üzerine gitmeğe kışkırtmıştı. Eşref'se Dimaşk askerlerinden büyük bir toplulukla harekete geçmiş, yolda Cezire askerleri ve Ahlat'ın kılıç artığı askerleri de kendisine katılmışlar, böylece toplam olarak 5.000 savaşçı teşkil etmişlerdi. Beraberlerinde tam heçizat ve muazzam atlar vardı. 20.000 savaşçısı olan Alaaddin'le Azerbaycan'da karşılaşmışlar. Celaleddin karşılarında bir saat dahi dayanamamış, geri dönmüş, hezimete uğra-

mişti. Bunlar hemen onu kovalamağa başlamışlar, Azerbaycan'ın Hüvey şehrine kadar onu takip etmişlerdi. Eşref, bundan sonra Ahlat şehrine dönmüş, oranın tamamen yıkılmış olduğunu görmüştü. Orayı tamir edip düzenleyerek Celaleddin'le barışmış ve kendi payitahtına dönmüştü. Allah onun memleketinin payitahtını korusun.

Bu sene Eşref, Baalbek kalesini uzun bir kuşatmadan sonra Melik Emced Behramşah'ın elinden aldı. Dımaşk'ta kardeşi Salih İsmail'i vekil olarak bıraktı. Bir süre sonra Salih İsmail, Celaled-din el-Harezmi'nin Ahlat'ı istila edip oradaki ahalinin çoğunu öldürmesi ve çok miktarda malı yağmalaması nedeniyle Eşrefin yanına gitti. Eşref, Celaled-din'le karşı karşıya geldi. İkisi büyük bir savaş verdiler. Eşref, onu eşi görülmemiş bir bozguna uğrattı. Harezmlilerden de çok sayıda asker öldü. Ülkede sevinç davulları çalındı. Eşrefin Harezmlieleri mağlup ettiği duyuruldu. Çünkü Harezmlieler, fethettikleri bütün beldelerin ahalisini öldürüyorlar, mallarını yağmalıyorlardı. Cenâb-ı Allah onları bozguna uğrattı. Eşref, bu savaştan önce rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'i görmüş-tü. Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle demişti:

« Ey Musa (Eşref)! Sen onları mağlup edeceksin.»

Eşref Harezmîlileri mağlup ettikten sonra Ahlat'a döndü. Orayı tamir edip bozulan şeyleri düzeltti.

Bu sene ve bundan önceki senede Şamlılardan hiç kimse hacca gidemedi. Bir önceki senede de giden olmamıştı. Bu üç sene zarfında bir tek Şamlı dahi hac edememişti.

Bu sene Haçlılar, Sorka adasını ele geçirdiler. Oradaki ahalinin bir kısmını öldürdüler, diğerlerini esir aldılar. Esirleri sahile getirdiler. Müslümanlar onları karşıladılar. Esir Müslümanlar, Haçlıların kendilerine yaptıklarını onlara anlattılar.

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZEYNÜ'L-ÜMENA EBÜ'L-BEREKAT

Ebü'l-Berekât b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Hibetullah b. Zeynü'l-Ümena b. Asâkir ed-Dımaşkî eş-Şafîî. Amcaları Hafız Ebü'l-Kasım ile Sa'îden ve başkalarından hadis dinledi. Münferid rivayetlerde bulundu. Seksenüç küsur sene yaşadı. Âhir ömründe kötürüm oldu. Dımaşk Camii'nin mahfelinde, Nuriye dârülhadisinde insanlara hadis okumak için otururdu. İnsanlar uzun bir süre ondan yararlandılar. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirâk etti. Sofiye mezarlığında kardeşi Şeyh Fahreddin b. Asâkir'in mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin.

ŞEYH BAYRAM EL-MARDİNİ

Salih bir insandı. Toplumdan ayrı yaşardı. Uzleti severdi. Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki Gazaliye zaviyesinde ikamet ederdi. Buraya ayrıca Dolef zaviyesi, Kutbünnisaburi zaviyesi, Şeyh Ebu Nasr el-Makdisî zaviyesi de denilirdi. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme böyle demiştir. Vefat ettiğinde cenaze merasimine büyük bir kalabalık iştirak etti. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Kasyun dağının eteğine defnedildi. Allah ona rahmet etsin. Lutuf ve keremiyle onu bağışlasın.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene başında Melik Eşref Musa b. Âdil Cezire'de ikamet etmekte ve Celaleddin el-Harezmî'nin, ülkesinde meydana getirdiği tahribatı onarmakla meşguldu.

Bu sene Tatarlar, Cezire ve Diyarbakır'a gelerek sağda solda fesat çıkarmışlar, her tarafı tahrip etmişler, insanları öldürmüşler, mallarını yağmalamışlar, geride kalanları âdetleri üzere esir almışlardı. Allah onları yardımından mahrum bıraksın.

Bu sene Dımaşk Camii'nin Meşhed-i Ebu Bekir kısmına bir imam tayin edildi ve orada beş vakit namaz kıldırdı.

Bu sene cemaziyelevvel ayında Şeyh Takiyyüddin b. Salah eş-Şehrezorî eş-Şafîî hastahane bitişiğindeki Medresetü'l-Cevvaniye'de ders verdi. Yine bu sene Rebia Hatun binti Eyyub (bu hatun, Sittüşam'ın kız kardeşiydi) tarafından yaptırılmış olan Kasyun dağı eteğindeki Salahiye medresesinde Nasır b. Hanbelî ders verdi.

Bu sene Melik Eşref, Şeyh Ali el-Harirî'yi Azeta kalesinde hapsetti.

Bu sene Mısır'da, Şam'da, Halep'te yağmurların az yağması ve yerdeki suların azalmasıyla şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Tıpkı yüce Allah'ın şu ayet-i kerîmede beyan buyurduğu durum meydana geldi: «Muhakkak sizi biraz korku, biraz açlık ve mallardan, canlardan, ürünlerden biraz eksiltme ile deneriz. Sabredenlere müjdele. Onlara bir musibet geldiğinde: «Biz Allah, içiniz ve elbette ona döneceğiz.» derler.» (el-Bakara, 155-156).

İbnü'l-Esîr uzun uzadıya bir konuşma yaparak özetle şöyle demiştir:

Tatarlar, bu sene Maverâünnehir'den bir kez daha çıkıp geldiler. Geliş sebepleri, İsmailîler'in onlara mealen şöyle bir mektup yazmış olmalarıydı: Mektuplarında Celaleddin b. Harezmşah'ın durumunun zayıfladığını, onun, çevresindeki hükümdarların tümüyle, hatta halifeyle düşmanlık içine girdiğini, Eşref b. Âdil tarafından iki kez bozguna uğratıldığını haber veriyorlardı.

Gerçi Celaleddin'de de aklının azlığına delil olabilecek bazı eksik fiiller zuhur ediyordu. Kılıç adında çok sevdiği hadım bir kölesi vefat etmişti. Kölesinin ölümüne çok hüzünlenmiş, emirlerine onun cenazesine yaya olarak gelmelerini emretmişti. Emirler cenaze merasimi dolayısıyla fersahlarca yolu yaya olarak katetmişlerdi. Şehir halkına da cenaze merasimine hüzünlü olarak gelmelerini emretmişti. Ancak bazıları gelmekte gecikince onları öldürmeğe yeltendi. Fakat bazı emirler araya girip şefaet dileyerek onları affettirdiler. Sonra Kılıç'ın defnedilmesine izin vermedi. Onu bir beze sardırarak yanında taşıtıyordu. Kendisine her yemek getirildiğinde, «Yemeği Kılıç'a verin!» diyordu. Adamın biri, «Ey hükümdar! Kılıç öldü,» deyince, onun öldürülmesini emretti ve, adam öldürüldü. Bundan sonra kendisini aldatarak, «Kılıç yemeği yedi» diyorlardı. O da bu müjdeli habere sevinerek yeri öpüyor ve «İşte şimdi hastalığı biraz iyileşti, o ölü değildir» diyordu. Aklının ve dininin azlığından ötürü kendisine bir müjde verildiğinde rahatlıyordu. Allah onu kahretsin.

Tatarlar gelince onlarla meşgul oldu. Kılıç'ın defnedilmesini emretti. Tatarlar'ın önünden, yüreği korku dolu olarak kaçtı. Hangi memlekete varıyorsa Tatarlar peşinden gelip ona yetişiyorlar ve uğradıkları beldeleri, yerleri tahrip ediyorlardı. Nihayet Cezire'ye vardılar. Orayı aşıp Sincar'a, Mardin'e ve Amid'e (Diyarbakır'a) ulaştılar. Yapabildikleri kadar adam öldürüyor, mal yağmalıyor, insan esir alıyorlar ve her tarafı karıştırıp fesat çıkarıyorlardı. Celaleddin'in askerleri dağıldı. Düzeni bozuldu, askerlerinin her biri bir yana dağılıp gitti. Güvenden sonra korkuya, izzetten sonra zillete, birlikten sonra tefrikaya maruz kaldılar. Kendisinden başka ilah bulunmayan ve dünya mülküne de sahip olan yüce Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir. Celaleddin'den haber kesildi, nereye gittiği bilinemedi. Tatarlar da çeşitli belde-lerdeki insanları öldürdüler. Esir aldılar. Karşılarına çıkacak, onları geri püskürtecek bir kimse bulamadılar. Cenâb-ı Allah onların korkusunu Müslümanların kalbine bıraktı. Müslümanlar zayıflayıp gevşediler. Tatarlar çok insan öldürdüler. Öldürürlerken ellerinde bulunan bir Müslüman «Hayır Allah aşkına, hayır Allah aşkına» diyordu. Onlar da at üzerinde oynayıp şarkı söylüyorlar ve o Müslümanın söylediği «Hayır Allah aşkına, hayır Allah aşkına» sözünü halka naklediyorlardı. Bu büyük bir musibet ve bela idi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).

Bu sene Şamlılar hacca gittiler. Hacca gidenler arasında Şeyh Ta-kiyyüddin Ebu Ömer b. Salah da vardı. Ancak müteakip senelerde savaşların çokluğu ve Müslümanların Tatarlar'dan ve Haçlılar'dan korkması nedeniyle kimse hacca gidemedi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döneceğiz).

Bu sene Bağdat'ın Sukû'l-Acem mıntıkasında bulunan ve İkbâl eş-Şerabî'ye ait olan medresenin inşaatı tamamlandı. Orada ders verildi. O gün, cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bu derste bütün müderrisler ve müftüler toplanmışlardı. Avlusunda helva yapıldı. Bu helva bütün medreselere ve hankâhlara dağıtıldı. Buraya yirmibeş fakih ma-aşlı olarak atandı. Her gün erzakları veriliyordu. Çeşitli zamanlarda helva yapıp dağıtılıyor, zamanı gelince meyveler de dağıtılıyordu. Müderrislere, kalfalara ve fakihlere bu ders gününde hil'at giydirildi. Çok güzel bir vakit geçmişti.

Allah onu gerçekleştirenlerin hayırlarını kabul buyursun.

Bu sene Eşref Ebû'l-Abbas Ahmed b. Kadı Fadıl, Mısır hükümdarı Kâmil Muhammed'in elçisi olarak halife Müştânsır Billah'ın yanına gitti. Kendisine ikramda bulunuldu ve saygın bir halde memleketine döndü.

Bu sene Erbil valisi Melik Muzaffer Ebu Said Kevkerî b. Zeyneddin, ilk defa Bağdat'a geldi. Merasim kafesi tarafından karşılandı. Halife iki kez onunla görüştü. Bu da onun için büyük bir onur sebebi oldu. Diğer ülkelerin hükümdarları onu kıskandılar ve böyle bir onura sahip olabilmek için onlar da halifenin yanına gitmek istediler. Ancak sınırlarını korumakla meşgul olduklarından ötürü böyle bir imkânı bulamadılar. Melik Muzaffer saygı ve ikram görmüş olarak memleketine döndü.

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

YAHYA B. MUTÎ B. ABDÜNNUR

Nahivciydi. el-Fiye'nin ve diğer nahiv eserlerinin sahibidir. Zeyneddin lakabını taşırdı. Kindî'den ve diğerlerinden ilim tahsil etti. Sonra Mısır'a gitti. Bu sene zilhicce ayının başında Kahire'de vefat etti. Cenaze merasimine Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme katıldı. O da bu sene Mısır'a gelmişti. Anlatıldığına göre Melik Kâmil de Yahya b. Mutî'nin cenaze merasimine katılmıştı. Yahya, Kurafe'de Şafî'nin türbesine giden yolun sol tarafında, Müzenî'nin mezarının yakınına defnedilmiştir. Allah rahmet etsin.

TABİP DAHVAR

Müzehhibüddin Abdürrahim b. Ali b. Hamid. Dahvar adıyla tanınırdı. Dimaşk'taki tabiplerin üstadıydı. Sağatü'l-Atika yakınında Derbû'l-Amid yolu üzerindeki evini tabipler için medrese olarak vakfetmişti. Bu sene safer ayında vefat etti. Kasyun dağı eteğindeki Sefh mıntıkasına defnedildi. Mezarının üzerine, direkler üzerine kurulu bir kubbe

yapıldı. Burası Rektiye'nin doğusundadır. Birbirine zıt altı hastalığa yakalanmıştı. Hastalıklarından biri yüz ve gözde eğrilik meydana getiren lakve hastalığıydı. Tabip Dahvar hicretin 565. senesinde doğdu. Altmışüç yaşındayken bu senede vefat etti. İbnü'l-Esir böyle demiştir.

KADI EBU ĞANİM B. ADİM

Salih bir şeyhti. Kendini ibadet ve riyazete verenlerdendi. İlmiyle amel eden bir insandı. Bir kimse, «Onun zamanında ondan daha abid bir kimse yoktu» derse doğru söylemiş olur. Allah kendisinden razı olsun ve onu hoşnut kılsın. O, şeyhlerimizdendi. Kendisinden hadis dinledik. Onu görmekten ve sözünü dinlemekten fayda elde ettik.

EBÜ'L-KASIM ABDÜLMECİD B. ACEMÎ EL-HALEBÎ

Kendisi ve aile efradı bu sene Haleb'e gelmişlerdi. Derin bir mürüvete sahip, güzel bir insandı. Yumuşak huylu ve lider karizmasına sahipti. Yemek yedirmeyi severdi. En çok sevdiği insan, kendisinin ekmeğini yiyen ve elini öpendi. Misafirlerine güler yüzle yaklaşır, onları rahata kavuşturmadan, ihtiyaçlarını gidermeden oturmazdı. Allah ona bolca rahmet etsin. Bu sene rebiyülevvel ayının onikisinde vefat etti.

EBU İSHAK İBRAHİM B. ABDÜLKERİM

Ebu İshak İbrahim b. Abdülkerim b. Ebi's-Seadat b. Kerim. Musuluydu. Hanefi fakihlerindendi. Kudurî'nin büyük bir kısmını şerhetti. Musul emiri Bedreddin Lü'lü'nün inşa katipliğini yaptı. Sonra bu görevden istifa etti. Faziletli bir şairdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Onu aşkın dilediği gibi kendi haline bırakın.

Aşk nasıl isterse, o öyle olur.

O ahde hiyanet etse de ben etmem.

Elden geldiğince ona yumuşak konuşun.

Belki katı kalbi bana karşı yumuşar.

Aşkımı ona karşı defalarca dile getirin.

Sözlerimi ona tekrarlayın, çünkü sözlerin çeşitli dalları ve türleri vardır.

Sözler benim nefsimi hüznülendirdiler, gözden pay aldılar.

Onların kalpteki sevgileri açık değildir.

Tahammül ettikleri günde aşıklara karşı

Kirpikleri andıran kınları olan kılıçları sıyırp çektiler.»

MECD EL-BEHNESİ

Melik Eşrefin veziriydi. Ancak daha sonra Melik Eşref, onu bu görevden azletti. Mahna, mülküne el koydu. Mecd vefat edince Kasyun dağ eteğinde yaptırmış olduğu türbesine defnedildi. Kitaplarını da oraya vakfetti. Oranın masrafını karşılamak için bol gelirli bir vakıf tahsis etmişti. Yüce Allah rahmet etsin.

CEMALÜ'D-DEVLE

Halil b. Züveyzan. Cemalü'd-Devle, onun lakabıdır. Kasr-ı Haccac'ın reisidir. Akıllı, mürüvvetli, çok sadaka veren bir kimseydi. Dımaşk Camii'nin kiblesinde sofiye mezarlığındaki türbesi, halen ziyaret edilen bir yerdir. Mescid-i Kalus yanındaki bu türbesine defnedilmiştir. Allah rahmet etsin.

MELİK EMCED

Emcediye medresesini vakfedendir. Bu sene vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

BEHRAMŞAH B. FERRUHŞAH B. ŞAHİNŞAH

Behramşah b. Ferruhşah b. Şahinşah b. Eyyub. Baalbek emiri idi. Eşref Musa b. Âdil'in, hicrî 626. senede Dımaşk'a gelip oraya sahip oluşuna kadar Baalbek'te emir olarak kaldı. Ancak Eşref Musa, hicretin 627. senesinde Bealbek'i elinden aldı. Onu Dımaşk'ta babasının evine yerleştirdi. Bu sene şevval ayında Türk kölelerinden biri ona suikast yaparak geceleyin onu öldürdü. Behramşah, bu Türk köleyi kendisine ait gözdelelerden biriyle zina yapmakla suçlamış ve hapse atmıştı. İşte gecenin birinde hapisteki bu Türk köle, bir fırsatını bulup ona hücum etmiş ve onu öldürmüştü. Ancak daha sonra Türk köle de öldürülmüştü. Behramşah, Dımaşk'ın kuzey doğusunda babasının türbesinin bitişiğindeki türbesine defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin. Şair ve fazıl bir kimseydi. Bir şiir divanı vardı. İbn es-Saf onun ince manalar içeren yüksek derecedeki şiirlerinden bazılarını nakletmiştir. Behramşah'ın biyografisi Tabakatü's-Şafiyye adlı eserde anlatılmıştır. Ebu Şâme ise onu Zeyl'de anlatmamıştır. Onun böyle yapması yadırganacak bir durumdur. İbn es-Saf onun, bân ağacının dallarını kesen bir genç hakkında irticalen söylemiş olduğu şu şiirini nakletmiştir:

«Kısarak gibi, fidan gibi genci bân ağacının ince dallarını keşişinde kınarken kim bana yardım edecek.

Onun vücut hatları ve yüz şekli yollarda ve bahçelerde eğilip bükülerek dolaşan ipi andırır.

Yumuşak şemaiilli genç, bân ağacının dallarını kesip çaldı.
Hırsızın cezası ise el ve ayacağının kesilmesidir.»

Şu şiir de merhum Behramşâh'a aittir:

«İnilti ve anılar uykumu kaçırıyor.
Sevgilinin yazın konakladığı yer ve diyar ıssız kalmıştır.
Göçenler uzaklaştılar.
Gönlüm de onları götüren develerle birlikte,
Onların gittiği yere gitmiştir.
Gurbetin ve uzaklığın orantısında inliyorum.
Ziyaret edilecek yer uzaklaştıkça özlemim artıyor.
Onların uzak mesafeli gurbeti gibi gecelerim de uzamıştır.
Nerede kaldı geçen kısa günler?
Uykusuzluk, kirpiklerime egemen oldu.
Şimdi yanımda, gece de, gündüz de aynıdır.
Onların gurbete gidişinden sonra uykusuzluğum çoğaldı.
Onların buradan göçüşünden sonra uyku çok azaldı.
Bana uyuyacak gözleri kim iğreti olarak verir?
Gözün iğreti olarak verildiğini gördün mü hiç?
Gecemin aydınlık sabahı yoktur.
Aşkımın ve özlemimin de tökezlemesi yoktur.
Nice söyleyen var, kim dinler! Sevgilinin kabilesi gidiyor.
Göçü, savrulan toz perdeliyor.
Yaşadığın halde bu diyarda duruyorsun.
Oysa aşiretinin göçüp gitmesi senin için bir utançtır.»

Şu beyitler de Behramşâh'a aittir:

«Bu ömür daha ne kadar hüsranda geçecek?
Ben bu ömürde ne kadar gafil kaldım, ne kadar unutuldum.
Zamanımın tümünü oyunda zayi ettim.
Ey ömür! Senden sonra ikinci bir ömür yaşayacak mıyım?»

Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş ve ona, «Allah sana nasıl muamele etti?» diye sormuş, o da şu cevabı vermiş:

«Dinimden ötürü hep korkuluydum.
Artık o korku benden gitti.
Nefsimin kötülüklerinden emin oldum.
Ey adam, ben öldükten sonra yaşamaya başladım.»

Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin.

CELALEDDİN TEKİŞ

Bunun adının Mahmud b. Alaaddin Harezmsaş Muhammed b. Tekiş el-Harezmi olduğu da söylenir. Tahir b. Hüseyin sülalesindendirler. Tekiş, Selçuklu devletini ortadan kaldıran dedeleridir. Tatarlar, Celaleddin'in babasını mağlup etmişler ve onu ülkesinden kaçmak mecburiyetinde bırakmışlardı. O da bu yüzden bir adada ölmüştü. Sonra Celaleddin'in peşine düşmüşler, askerlerini darmadağın etmişler, herbiri bir tarafa kaçıp gitmişti. Kendisi yalnız kalmıştı. Meyyafarikin (Silvan) taraflarında bir çiftçi ona rastlamış ve atının üzerindeki altın ve mücevherleri görünce şaşkına dönmüş ve ona, «Sen kimsin?» diye sormuş, Celaleddin de, «Ben Harezmliler'in hükümdarıyım» diye cevap vermişti. Harezmliler o çiftçinin kardeşini öldürmüşlerdi. Çiftçi, bunu belli etmeksizin onu atından indirdi ve Celaleddin'e ikramda bulundu. Celaleddin uykuya dalınca yanındaki bir baltayla Celaleddin'i öldürdü. Üzerindeki eşyaları aldı. Bu haber, Silvan hükümdarı Şihabeddin Gazi b. Âdil'e ulaşınca Şihabeddin, çiftçiye yanına çağırdı ve gasp etmiş olduğu mücevherleri, Celaleddin'in atını çiftçinin elinden aldı. Eşref, «Celaleddin, bizimle Tatarların arasına bir set olarak girdi. Tıpkı bizimle Ye'cüc ve Me'cüc arasındaki set gibi» diyordu.

HİCRETİN ALTİYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene Dımaşk'ta Şemsü'l-Havî ile Şemseddin b. Sünnî ed-Devle adındaki iki kadı görevlerinden alındılar. Kadılkudatlığa İmadüddin b. Haristanî atandı. Sonra o da hicretin 631. senesinde bu görevden azledilip yerine -ileride de anlatılacağı gibi- Şemseddin b. Sünnî ed-Devle tekrar atandı.

Bu sene şevval ayının onyedisinde halife Müstansır, veziri Müeyyedüddin Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim el-Kummî'yi görevden azledip tutukladı. Kardeşi Hasan ile oğlu Fahreddin Ahmed b. Muhammed el-Kummî ile adamlarını da tutuklayıp hapse attı. Halife, Müeyyedüddin'in yerine saray üstadı Şemseddin Ebu Ezher'i vezir tayin etti. Bunun asıl adı Ahmed b. Muhammed b. Nakid idi. Kendisine kıymetli hil'atler giydirdi. İnsanlar bu duruma çok sevindiler.

Bu sene bir grup Tatar, İslâm ülkesine hücum etti ve Şehrezor'a kadar ilerlediler. Halife, Erbil valisi Muzafferüddin Gökbörü b. Zeyneddin'i bunlara karşı harekete geçmeğe çağırdı ve kendi askerlerinden de bir kısmını Muzafferüddin'in yardımına gönderdi. İki ordu birleşerek Tatarlara karşı harekete geçti. Tatarlar bunlardan kaçtılar. İslâm askerleri bunların karşısında bir ay kadar durdu. Sonra Muzafferüddin hastalandı ve kendi beldesi Erbil'e döndü. Tatarlar da kendi ülkelerine gittiler.

HİCRETİN ALTIYÜZYİRMİDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HAFİZ MUHAMMED B. ABDÜLGANÎ

Hafız Muhammed b. Abdülganî b. Ebi Bekir el-Bağdadî Ebu Bekir b. Nokta. Faziletli bir kimseydi. Hadis hafızıydı. Kitap ravilerini ve meşhur hadisçilerin biyografilerini anlatan et-Takyid adlı kitabın sahibidir. Babası, Bağdat mescitlerinde yaşayan, yoksul, dünya ile alakasını kesmiş, fakih bir kimseydi. Kazancını arkadaşlarına vermeyi tercih ederdi. Oğlu Hafız Muhammed de hadis ilmiyle ilgilenerek büyüdü. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doğu ve batıdaki bir çok beldeye seyahatlerde bulundu. Nihayet hadiste kendi akranlarının fevkine çıktı. Hicretin 579. senesinde doğan Hafız Muhammed b. Abdülganî, bu seneye safer ayının yirmükisinde cuma günü vefat etti. Allah ona da, babasına da rahmet etsin.

CEMAL ABDULLAH B. HAFİZ ABDÜLGANÎ EL-MAKDİSÎ

Faziletli, âlicenab, utangaç bir kimseydi. Çok hadis dinlemişti. Sonra hükümdarların ve dünya ehli kimselerin arasına katıldı. Halleri değişti. Salih İsmail b. Âdil'in yanında Bostan-ı İbn Şükür'de vefat etti. Salih İsmail, onu kefenleyip Kasyun dağı eteklerindeki mezarlığa defnetmişti.

EBU ALÎ HÜSEYİN B. EBU BEKİR EL-MÜBAREK

Ebu Ali Hüseyin b. Ebu Bekir el-Mübarek b. Ebi Abdillâh Muhammed b. Yahya b. Müslim ez-Zebidî el-Bağdadî. Hanefî mezhebine mensup, faziletli, bir çok ilme vakıf, salih bir adamdı. Feraiz ve aruz ilmini de bilirdi. Aruz vezninde güzel bir çok recezleri vardır. İbn Saâ, onun bu şiirlerinin her birinden iki beyit seçmiş ve bunları kendi tarihinde nakletmiştir.

EBÜ'L-FETH MES'UD B. İSMAIL

Ebü'l-Feth Mes'ud b. İsmail b. Ali b. Musa es-Silmasî. Fakih, edip ve şair bir kimseydi. Tasnif eserleri vardır. el-Makamat'ı ve nahve dair el-Cümel adlı eseri şerhetmiştir. Güzel hutbeleri ve şiirleri vardır. Yüce Allah rahmet etsin.

EBU BEKİR MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB

Ebu Bekir Muhammed b. Abdülvehhab b. Abdullah el-Ensarî Fahreddin b. eş-Şeyrecî. Dımaşk'lıydı. Cerh ve ta'dil ilmiyle uğraşanlardan-

dı. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hatun Sittüşşam binti Eyyub'un divan müdürü idi. Hatun'un vakıflarının nazırlığını da yürüttü.

es-Sibt onun için dedi ki: «Ebu Bekir Muhammed, güvenilir, akıllı ve alçak gönüllü bir kimseydi. Oğlu Şerefüddin, kısa bir süre Nasır Davud'un vezirliğini yaptı. Ebu Bekir Muhammed, bu sene kurban bayramında vefat etti. Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi. Yüce Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin.

HÜSAM B. GAZZÎ

Hüsam b. Gazzî b. Yunus İmadüddin Ebü'l-Menakib el-Mehallî. Mısırlıydı. Daha sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Faziletli, salih, fakih bir Şafîî âlimi idi. Güzel konferanslar verirdi. Hoşça şiirleri vardı. Ebu Şâme onun için dedi ki: «Mu'cemü'l-Kavsî'de biyografisi güzelce anlatılmıştır. Bu sene rebiyülahir ayının onunda vefat etmiş ve sofiye mezarlığına defnedilmiştir.»

es-Sibt de dedi ki: «Hüsam, Emینیye medresesinde ikamet ederdi. Kendisine verilen şeyleri, -ister sultan, isterse başkaları versin- yemezdi. Bir ziyafette hazır bulunduğunda yeninin içine sakladığı şeyi çıkarıp yerdi. Kemerinde sürekli 1.000 dinar bulundururdu.» Rivayete göre kendisi şöyle demiştir: «Melik Âdil bir gece bana bir boyun şalı hediye edip giydirdi. Ben de huzurdan çıkıp eve giderken önümde beni kadı zannederek yürümekte olan bir adam vardı. Babü'l-Berî'de, Seyf'in evinin yanına vardığımda o şalı çıkarıp dürdüm ve yenimin içine soktum. Yürümeyi de yavaşlattım. Önümdeki adam arkasına dönüp baktığında kimseyi göremedi. Sadece beni görünce, «Kadı nereye gitti?» dedi. Ben de Nuriye mahallesine taraf gittiğini işaretle bildirdim ve «Herhalde evine gitti» dedim. Adam Nuriye mahallesine doğru hızla ilerlemeğe başlayınca, ben de koşarak Emینیye medresesine gittim ve ondan kurtuldum.»

İbn Saf dedi ki: «Hüsam b. Gazzî, hicretin 560. senesinde doğdu. Vefatından sonra geride çok miktarda mal bıraktı. Asabeleri o mala mirasçı oldular. Haberleri, tarihi ve insanların savaşlarını çok güzel bilirdi. Ayrıca dindar ve takvalı bir kimseydi.»

İbn Saf onun bazı şiirlerini nakletmiştir. Şöyle ki:

«Bana dediler ki: Aşık olduğun sevgilinin yanaklarında saçlar dar-madağınıktır.

Ben derim ki: Bu, onun için bir ayıp ve utanılacak hal değildir.

Yanağın kızarıklığı, anbere benzeyen benini yakmıştır.

İşte o dumandan ötürü yüzü kızarmıştır.»

Şu şiir de Hüsam'a aittir:

«Size olan özlemim, elbette sizin özleminizden daha azdır.
Ama bu özlemi az da olsa açıklamak gerekiyor.
Çünkü ben sizin kalbinizde yer almıyorum.
Kalbiniz beni kaybetmiştir.
Ama siz benim kalbimde sürekli bulunmaktasınız.»

EBU ABDİLLAH MUHAMMED B. ALİ

Ebu Abdillâh Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Carud el-Marânî. Şafîî fakihi idi. Faziletli kimselerdendi. Erbil kadılığına atandı. Zarif ve şakacı bir kimseydi. Zamanın getirdiği güzelliklerdendi. İnce manalar içeren yüksek derecede şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«İhtiyarlık geldi, gençlik göçüp gitti.
İnayeti, konduğu yere kondurdu.
Günahların çoktur, dikkat et, geri dön.
Artık ecel yaklaştı.
Rabbin dinine karşı kusurlu davranma.
Uzun emel seni aldatmasın.»

EBÜ'S-SENÂ MAHMUD B. RALİ

Ebü's-Senâ Mahmud b. Ralî b. Ali b. Yahya et-Taî er-Rakkî. Rakka-hydı, ama Erbil'e yerleşmişti. Orada Melik Muzafferüddin'in vezirliğini yaptı. Edip ve faziletli bir âlimdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Kısrak gibi ince ve çeviktir, çizgileri onun endamı gibidir.
Dallar, onun vücudunun eğilişi gibi yumuşaktır.
Mızrak, ancak onun böğrü gibidir.
Ok, ancak onun kirpiğinin serpintisi gibidir.
Şarap, ancak onun parlak dişlerini andırır.
Büyü ise gözlerinde gizli olan şeydir.
Güzelliğe gelince, onun ancak tümü bunu gösterir.
Onu görenin sadece hayreti ve deliliği artar.»

NAHİVCİ İBN MUTÎ YAHYA

Ebu Şâme geçen senenin olaylarından bahsederken bu zatın biyog-rafisini anlatmıştır. Bu çok doğrudur. Çünkü Ebu Şâme bu zâtın Mı-sır'da cenaze merasiminde hazır bulunmuştur. İbn Saf ise İbn Mutî'nin bu sene vefat ettiğini ifade etmiş ve Mısır hükümdarı Kâmil Muham-med'in yanında gözde bir insan olduğunu, kıraat-ı seb'aya dair bir man-zume yazdığını, Elfaz-ı Cevhere'yi nazmettiğini ve Sihah-ı Cevherî'yi de nazma çevirmeğe niyetlendiğini söylemiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZUNCU SENESİ

Bu sene Mecdüddin Ebu Kasım Hibetüllah b. Mansurî, Bağdat haptipliğine ve Abbasî nakıblığına başladı. Kendisine kıymetli hil'atler giydirildi. Mecdüddin, faziletli bir insan olup fakirler ve sofilerle arkadaşlık ederdi. Bir süre zâhidane bir hayat yaşadı. Bu göreve davet edildiğinde çabucak kabul etti. Bütün güzelliği ve parlaklığıyla dünya ona yöneldi. Türk köleler kendisine hizmet ettiler. Lüks hayat içindeki insanlara mahsus giysiler giydi. Bazı öğrencileri beraberce uzun bir kaside yazarak onu bu davranışlarından ötürü ayıpladılar. İbn Saf bu kasideyi uzun uzadıya tarihinde nakletmiştir.

Bu sene Kadı Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Ferec, halifenin elçisi olarak Mısır hükümdarı Kâmil'in yanına gitti. Yanında halifenin onu Mısır hükümdarlığına atadığına dair muazzam bir mektup vardı. Bu mektupta bir çok emirler vardı. Bu mektubu Vezir Nasreddin Ahmed b. Nakid kaleme almıştı. İbn Saî bu mektubu da olduğu gibi tarihinde nakletmiştir.

Kâmil, Cezire'ye bağlı Amid (Diyarbakır) dışında ordugah kurmuştu. Buraya sahip oluşundan ötürü sevinmekteydi.

Bu sene hac dönüşünde hacılara yemek vermek amacıyla kurulan Bağdat aşevinin açılışı yapıldı. Gelen hacılara harçlık, giysi ve armağanlar verildi.

Bu sene halife Müstansır'ın askerleri, Emir Seyfeddin Ebü'l-Fezail İkbâl el-Has el-Müstansirî komutasında Erbil'e ve kazalarına gittiler. Çünkü Erbil valisi Muzafferüddin Gökböri b. Zeyneddin hastalanmıştı, kendisinden sonra bu ülkeye hakim olacak kimse yoktu. Halife Müstansır'ın Emir Seyfeddin İkbâl komutasındaki bu askerleri Erbil'e vardıklarında şehiri kuşattılar. Ancak şehir halkı onların şehre girmelerine mani oldu. Nihayet bu sene şevval ayının onyedisinde şiddet kullanarak şehri fethettiler. Fetih müjdesi Bağdat'a gelince sevinç davulları çalındı. Ahali buna çok sevindi. Erbil valiliği, Emir Seyfeddin İkbâl'e verildi. Buna dair ferman yazıldı. Emir İkbâl de Erbil'deki resmî makamlara yeni görevlileri tayin etti. Ahaliye güzel muamelede bulundu. Şairler bu fethi övdüler. Gerçekten de övgüye değer bir fetihtir. Fatih İkbâl'i de övdüler. Bu övgülerin en güzeli şuydu:

«Ey şevval ayının onyedinci günü,
Evvelen ve ahiren sende saadet nasib oldu.
Erbil'in fethi kutlu olsun bugünde.

Yine kutlu olsun bu günde ki İkbâl, vezir olarak makamına oturdu.»

Vezir Nusayrüddin b. Alkamî de geçen yıl böyle bir günde vezir olmuştu.

Bu sene ramazan ayı başında Dımaşk'taki Eşrefiye darülhadisinin onarımına başlandı. Burası daha önce Emir Kaymaz'ın eviydi. İçinde bir de hamam vardı, yıkıldı. Yerine darülhadis inşa edildi.

Sibt'in anlattığına göre bu sene şaban ayının ortasındaki gecede Dımaşk kalesinin bitişiğindeki Eşrefiye darülhadisinin açılışı yapılmıştır. Burada Şeyh Takiyyüddin b. Salah hadis yazdırmıştır. Eşref, buranın idaresi için vakıflar tesis etmiştir ve Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabısı da buraya konulmuştur. Eşref bu sene Zebidî'den Sahih-i Buharî'yi dinledi.

Aynı şekilde Sahih-i Buharî, darülhadiste ve Salahiye'de de dinlenmiştir.

Bu sene Kâmil, Amid'i (Diyarbakır) ve Hısınkeyfa'yı (Hasankeyf'i) fethetti. Hasankeyf emirinin yanında 500 hür kadının yatağa alındığını gördü. Bu nedenle Eşref, ona çok elem verici işkencelerde bulundu.

Bu sene Mardin valisi ile Rum askerleri ve Cezire ordusu halka zulmettiler. Adam öldürdüler, esir aldılar. Tatarların Müslümanlara yapmadıkları zulümleri bunlar yaptılar.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBÜ'L-KASIM ALÎ B. ŞEYH EBU FEREC B. CEVZÎ

Letafetli ve Zarîf bir âlimdi. Çok hadis dinledi. Bir süre vaizlik yaptı. Sonra bunu terketti. Epey fazla haber, nükte ve şür ezberlemişti. Hicretin 551. senesinde doğdu. Bu sene yetmişdokuz yaşındayken vefat etti.

VEZİR SAFİYYÜDDİN B. ŞÜKÜR

Bu sene vefat etti. İlmi ve âlimleri sevdiğinden, el-Besair adlı bir eseri tasnif ettiğinden ötürü övülmüştür. Melik Âdil ona kızmıştı. Sonraları Melik Kâmil ondan memnun olmasını sağladı ve Melik Âdil onu eski görevi olan vezirliğe saygın bir halde iade etti. Bu sene vefat edince Mısır'daki meşhur medresesine defnedildi. Anlatıldığına göre aslen Mısır'ın Demira kasabasındandı.

MELİK NASİRÜDDİN MAHMUD

Melik Nasirüddin Mahmud b. İzzeddin Mes'ud b. Nureddin Arslanşah b. Kutbeddin Mevdud b. İmadüddin b. Zengî b. Aksungur. Musul valisi idi. Hicretin 613. senesinde doğdu. Bedreddin Lü'lü onu sureten tah-ta geçirmişti. Nihayet kuvvetlendi. Durumu sağlamlaştı. Bundan sonra Bedreddin Lü'lü onu takip altına aldı. Cezalandırılmamak için cariyelerden, gözdelerden hiçbirisiyle cinsî ilişkiye bile girmiyordu. Yiyeceği ve içeceği kısıldı. Ana tarafından dedesi ve Erbil valisi Muzafferüddin Gökbörü vefat ettiğinde Bedreddin Lü'lü onu onüç gün süreyle yemekten içmekten alıkoydu. Nihayet o da açlıktan ve susuzluktan ötürü can verdi. Allah rahmet etsin. Çok güzel sureti vardı. Yakışıklıydı. Atabeg ailesinden Musul'un en son hükümdarıydı.

KADI ŞEREFÜDDİN İSMAİL B. İBRAHİM

Hanefî âlimlerindendi. Feraize ve diğer ilimlere dair tasnif eserleri vardır. Kadı Şemseddin b. Şirazî eş-Şafî'nin teyzesinin oğludur. Her ikisi de Kadı İbn Zekî ile İbn Haristanî'ye vekâlet etmişlerdir. Kadı Şerefüddin, Turhaniye medresesinde ders verir ve orada ikamet ederdi. Muazzam ona, hurma nebzinin ve nar suyunun içilmesinin mübah olduğu yolunda fetva vermesi için haber gönderdiğinde bu fetvayı vermeye yanaşmamış ve, «Ben bu konuda Muhammed b. Hasan'ın mezhebine tâbiyim. Ebu Hanife'nin bunu mübah kıldığına dair gelen rivayet şâzdır. İbn Mes'ud'un bu konuda rivayet ettiği hadis sahih değildir. Ömer'den gelen eser de aynı şekilde sahih değildir» demişti. Muazzam da ona kızmış ve onu müderrislikten azletmiş, müderrisliği onun öğrencisi Zeyn İbn Attal'ı atamıştı. Kadı Şerefüddin evine kapanmış ve nihayet bu sene vefat etmişti.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene bir grup sultan vefat etti. Mugis b. Mugis b. Âdil, Aziz Osman b. Âdil ve Erbil valisi Muzafferüddin bunlardandı.» Erbil valisi, Melik Muzaffer Ebu Said Gökbörü idi.

MELİK MUZAFFER EBU SAİD GÖKBÖRİ

Melik Muzaffer Ebu Said Gökbörü b. Zeyneddin Ali b. Tebüktekin. Âlicenap, efendi ve şerefli hükümdarlardan. Güzel eserleri vardı. Kasyun dağı eteklerindeki Muzafferî Camii'ni imar etmişti. Cezire mıntıkasındaki suyu buraya getirmeğe niyetlenmiş, ancak Muazzam onun bu isteğine engel olmuş ve bu suyun kanalının Kasyun dağı eteğinde bulunan Müslümanların mezarlarından geçeceğini, bunun da caiz olmayacağını gerekçe olarak göstermişti.

Melik Muzaffer, rebiyülevvel ayında mevlid merasimi düzenler ve

bunun için muazzam şenlikler yaptırırdı. Bununla beraber şehametli, şecaatli, atak, kahraman, akıllı, alim ve âdil bir kimseydi. Allah ona rahmet etsin. Makamını âli kılsın. Şeyh Ebü'l-Hattab b. Dihye, onun için mevlid-i nebevîye dair bir ciltlik eser tasnif etmiş ve bu eserine «et-Tenvir fî Mevlidi'l-Begirü'n-Nezîr» adını vermişti. Melik Muzaffer de onu 1.000 dinarla ödüllendirmişti.

Melik Muzaffer, Salahiye devleti zamanında uzun süre hüküm sürmüş, Akkâ'yı kuşatmış, bu seneye kadar güzel bir idare uygulamıştı.

es-Sibt dedi ki: «Melik Muzaffer'in mevlit kandili münasebetiyle verdiği ziyafette hazır bulunanlardan birinin anlattığına göre, kendisi bu ziyafet sofrasına 5.000 kızarmış koyun, 10.000 tavuk, 100.000 tabak kaymak, 30.000 tabak helva koydurmuştur.»

Melik Muzaffer'in mevlid ihtifallerine âlimlerin ve sofilerin önde gelenleri katılır, onlara hil'atler giydirilir, armağanlar verilir. Öğleden fecre kadar sofiler için semâ ayinleri düzenletir, kendisi de bizzat onlarla birlikte raksederdi. Hangi taraftan ve hangi sıfatla gelirse gelsin bütün misafirleri için yaptırdığı bir ziyafet evi vardı. Mekke'ye, Medine'ye ve diğer beldelere ibadet ve taat kabilinden olmak üzere sadakalar gönderirdi. Her sene Haçlılar'ın elinden bol miktarda Müslüman esiri kurtarırdı. Hatta anlatıldığına göre Haçlılardan 60.000 kadar Müslüman esiri kurtarmıştır. Hanımı Rabia Hatun binti Eyyub -ki onu bu hatunla evlendiren, kardeşi Selahaddin'di- Akkâ kuşatmasında onunla beraberken ona, «Gömleğin beş dirhem bile etmiyor, yazıklar olsun sana» demiş; o da karısına şu cevabı vermişti:

«Beş dirhemlik bir gömlek giyip artanını sadaka olarak dağıtmam, kıymetli ve pahalı bir gömlek giyip de yoksulları ve düşkünleri yardımsız bırakmamdan daha hayırlıdır!»

Mevlit ihtifali için her sene 300.000 dinar harcardı. Aş evine de her sene 100.000 dinarlık ödenek tahsis ederdi. Mekke'ye, Medine'ye ve Hicaz yolundaki su kaynaklarına her sene -gizlice verdiği sadakalardan ayrı olarak- 30.000 dinar tahsis ederdi. Allah rahmet etsin.

Bu sene Erbil kalesinde vefat etti. Mekke'ye götürülmesini vasiyet etmişti. Ancak bu vasiyeti yerine getirilemedi ve Meşhed-i Ali'ye defnedildi.

MELİK AZİZ B. OSMAN B. ÂDİL

Muazzam'ın öz kardeşidir. Banyas emiri idi. Oralardaki kalelere sahip oldu. Muazzemiye'yi yaptıran odur. Akıllı, az konuşan, kardeşi Muazzam'a itaat eden bir kimseydi. Onun yanına defnedildi. Bu sene ramazan ayının onunda pazartesi günü Bostanetü'n-Naime'de vefat etti. Burası Lehya'ya bağlı bir yerdir. Allah onu affetsin ve ona rahmet etsin.

EBÜ'L-MEHÂSİN MUHAMMED B. NASREDDİN B. NASR

Ebü'l-Mehasin Muhammed b. Nasreddin b. Nasr b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed Galib el-Ensârî. İbn Anîn adıyla meşhur olmuştur. Şair-di.

İbn Saî dedi ki: «Aslen Kufelidir, ama Dımaşk'ta doğmuş ve orada büyümüştür. Orayı da bırakıp senelerce doğuda ve batıdaki beldeleri dolaştı. Cezîre'ye, Anadolu'ya, Irak'a, Horasan'a, Maverâünnehir'e, Hindistan'a, Yemen'e, Hicaz'a ve Bağdat'a gitti. Bu beldelerin çoğunun ahalisini methetti. Böylece bol miktarda mal sahibi oldu. Zerafetli, şair ve şöretli bir kimseydi. Huyu güzeldi. Geçimi hoştu. Dımaşk'a döndü ve bu sene orada vefat etti.»

Sibt'a ve diğerlerine gelince onlar, Ebü'l-Mehasin'in hicrî 633. senede vefat ettiğini söylemişlerdir. Hicrî 631. senede vefat ettiğine dair zayıf bir rivayet de vardır. Doğrusunu Allah bilir. Meşhur görüşe göre aslen Havran'a bağlı Zer şehrinde dir. Dımaşk'ta Emevî Camii'nin kâblesinde ikamet etmiştir. Hicivciydi. Hicve muktedirdi. Mikrâdü'l-A'râd adını verdiği bir kitap tasnif etmiştir ki, bu kitabında yaklaşık 500 beyit vardır. Dımaşklılar'dan onun şerrinden salim kalan kişi azdır. Sultan Selahaddin ve kardeşi Âdil dahi onun şerrinden kurtulamamıştır. Farz namazları terk etmekle itham edilirdi. Doğrusunu Allah bilir. Selahaddin-i Eyyubî onu Hindistan'a sürgün etmişti. Gidip Hindistan'ın hükümdarlarını methetmiş ve böylece bol miktarda mal sahibi olmuştu. Sonra Yemen'e gitmişti. Oradaki hükümdarlardan birinin aleyhinde konuşmuş ve iftira etmiş, sonra Melik Âdil'in zamanında Dımaşk'a dönmüştü. Muazzam tahta geçtiğinde onu vezirliğe tayin etmişti. Ancak o, halka kötü muamelede bulunmuştu. Sonra kendiliğinden istifa etmiş ve Melik Muazzam da istifasını kabul etmişti. Hindistan'da iken Dımaşklılara şöyle bir şiir yazmıştı:

«Güvenilir kardeşi (yani beni) ne diye uzaklaştırdınız?!
Oysa kendisi ne bir günah işlemiş, ne de hırsızlık yapmıştır.
Eğer doğru söyleyen herkes sürgün ediliyorsa,
O zaman müezzini de şehrinizden sürgün edin.»

Selahaddin-i Eyyubî'yi de şöyle hicvetmişti:

«Sultanımız topaldır. Kâtibinin gözü çapaklıdır, veziri de kamburdur.

Hatip Dolef itikâfa girmiştir.

O, yumurta kabuğu üzerinde sıçramaktadır.

İbn Bakâ ise insanları vaazlarıyla aldatıyor.

Abdüllatif ise muhtesib olmuş.

Yönetimin başındakinin huyu bozuktur.

Askerleri resmi geçitten geçirenin hastalığı ise tuhaftır.»

Melik Âdil Seyfeddin hakkında da şöyle bir hiciv yazmıştı:

«Kendisinden ümitvar olduğumuz sultanımızın,
Malı boldur ama harcaması kıttır.
Denildiği gibi o kılıçtır, ama,
Harçları ve rızıkları kesiyor.»

Bir defasında Ebü'l-Mehasin, Horasan'da minber üzerinde cemaata vaaz vermekte olan Fahr-i Râzî'yi dinlemekteydi. O esnada yaralı bir kuş arkadan gelip sığınmak istercesine Fahr-i Râzî'nin üzerine düştü. Orada hazır bulunan Ebü'l-Mehasin İbn Anin şu şiiri okumağa başladı:

«Bir güvercin, zamanın Süleyman'ına geldi.
Kanatlarının arasında ölüm ışıkları parlıyordu, canını alacaktı.
Açlık onu sürükledi, nihayet titreyen bir kalb ile onun hizasına geldi.

Verkaya kim demiş ki, sizin mahalliniz haremdir,
Ve sen de korkulu kimseler için bir sığınaksın!»

ŞEYH ŞİHABEDDİN SÜHREVERDÎ

Avarifü'l-Maarif adlı eserin sahibi olup asıl adı Ömer b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hameveyh'tir. Hameveyh'in asıl adı Abdullah el-Bekrî el-Bağdadî'dir. Şihabeddin, lakabı olup künyesi de Ebu Hafs es-Sühreverdî idi. Bağdat'taki sofilerin şeyhi olup salih insanların büyüklerinden ve Müslümanların sadâtından idi. Hükümdarlarla elçiler arasında defalarca elçilik yaptı. Çok büyük servete sahip oldu. Servetini fakirlere ve muhtaçlara dağıttı. Bir defasında hacca gitti. Beraberinde sayılarını ancak ulu ve yüce Allah'ın bildiği kadar yoksul kimseler vardı. Mürüvvet sahibi olup darda kalanların yardımına koşar, iyiliği emreder, kötülüğü men eder, iş elbisesi üzerindeyken insanlara vaaz verirdi. Bir defasında vaaz kürsüsünde şu beyti tekrarladı:

«Arkadaşlar arasında kendisiyle karşılıklı konuşabileceğin aşk kardeşi yoktur.

Ancak yolda, kafiilde sevgilisi bulunan bir aşık vardır.»

Meclisindeki dinleyicilerden bir genç kalkıp ona cevaben şu şiiri okudu:

«Sanki her kafiilde bir Yusuf vardır.
Üzüntüden ötürü şaşkındır.
Ve her evde de onun Yakub'u vardır.»

Gencin bu cevabı karşısında Şeyh Şihabeddin bir çığlık atıp minberden indi. Kendisinden özür dilemek için gence doğru ilerledi. Ancak

onu bulamadı. Yerinde, içi kan dolu bir çukur gördü. Genç onun mezkur beyti okuyuşu esnasında ayağı ile yeri çokça eşelemiş, bundan dolayı da ayakları kanamıştı.

İbn Hallikan, Şeyh Şihabeddin'in bir çok şiirini nakletmiş ve onu hayırla yâd edip övmüştür. Ayrıca onun bu sene doksanüç yaşında iken vefat ettiğini de söylemiştir. Yüce Allah rahmet etsin.

ÜSDÜ'L-GÂBE İLE EL-KÂMİL Fİ'T-TARİH ADLI ESERİN MUSANNİFİ İBNÜ'L-ESİR

İmam, Allame, İzzeddin Ebü'l-Hasan Ali b. Abdülkerim b. Abdülvahid eş-Şeybanî el-Cezerî el-Musilî. İbnü'l-Esir adıyla tanınmıştır. Üsdü'l-Gâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe ve el-Kâmil fî't-Tarih adlı kitapların musannifidir. Hadiseleri anlatma bakımından bu tarih çok güzeldir. Tarih'in başlangıcından işi ele almış ve hicretin 628. senesine kadarki olayları anlatmıştır. Bağdat'a Musul hükümdarlarının has adamı olarak gelirdi. Önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Musul hükümdarlarından bazısına vezirlik yapmıştır. Ahir ömründe saygın ve tazim gören bir kimse olarak Musul'da ikamet etti. Nihayet bu sene şaban ayında yetmişbeş yaşındayken orada vefat etti. Allah rahmet etsin.

Kardeşi Ebü's-Saadat el-Mübarek'e gelince o da Camiü'l-Usûl ve diğer bazı kitapların musannifidir. Diğer kardeşi Vezir Ziyaeddin Ebü'l-Feth Nasrullah ise Kudüs fatihi Melik Efdal Ali b. Nasır'ın veziri idi. Melik Efdal daha önceleri Dımaşk ile Ceziretü İbn Ömer'in hükümdarıydı. Rivayete göre Ceziretü İbn Ömer, Abdülaziz b. Ömer adındaki Berkaidli bir adama mensuptu. Başka bir rivayette anlatıldığına göre burası Amr b. Evs'in oğulları Evs ile Kâmil'e mensuptur.

İBN MÜSTEVFÎ EL-ERBİLÎ

Mübarek b. Ahmed b. Mübarek b. Mevhud b. Ganime b. Galib Allame Şerefüddin Ebü'l-Berekât el-Lahmî el-Erbilî. Hadis, esmâürrical, edebiyat ve hesap gibi birçok ilimde önderdi. Birçok tasnifatı vardı. Derin faziletlerle sahipti. el-Vefeyat adlı eserinde Kadı Şemseddin b. Hallikan onun biyografisini faydalı ve mufassal bir şekilde anlatmıştır. Allah hepsine rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİ

Bu sene Bağdat Müstansiriye medresesinin yapımı tamamlandı. Daha önce bunun gibi bir medrese henüz yapılmamıştı. Dört mezhebe vakfedildi. Burada her mezhepten altmışiki fakih, dört kalfa ve birer müderris ile hadis şeyhi, iki kurrâ, on dinleyici, bir tıp alimi ve tıpla işti-

gal eden on Müslüman öğrenci, yetim mektebi ve herkes için ekmek, et, helvâ, yeterince nafaka kazanı vardı. Bu sene receb ayının beşinci günü olan perşembe gününde açılış yapıldı. Derslere halife Müstansır Billah bizzat geldi. Beraberinde devlet erkânı, vezirler, kadılar, fakihler, sofiler ve şairler de vardı. Bunlardan hiç biri bu törenden geri kalmadı. Tören sonrasında büyük bir sofraya kuruldu. Misafirler yemek yediler. Yemeğin bir kısmı da Bağdat'ın havas ve avam takımından olan ahalinin evlerine gönderildi. Bütün müderrislere, törende hazır bulunanlara, devlet erkânına, fakihlere ve kalfalara (asistanlara) hil'at giydirildi. Bu gün, görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halife'nin şairleri methiyeler, yüksek manalı kasideler okudular. İbn Sâî bütün bunları tarihinde sadra şifâ verecek şekilde uzun uzadıya anlatmıştır. Bu medresede Şafililerin müderrisliğine İmam Muhyiddin Ebu Abdillah b. Fadlan, Hanefilerin müderrisliğine İmam Allame Residüddin Ebu Hafs Ömer b. Muhammed el-Ferganî, Hanbelîlerin müderrisliğine İmam Alim Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî atandı. Muhyiddin Yusufun yerine oğlu Abdurrahman vekâleten ders verdi. Çünkü Muhyiddin'in kendisi halifenin elçisi olarak bazı hükümdarlara gönderilmişti. Bu nedenle o günde medresede hazır bulunamamıştı. Malikîlerin müderrisliğine salih ve âlim bir insan olan Şeyh Ebü'l-Hasan el-Mağribî el-Malikî vekaleten atandı. Yerine başka bir alim atanıncaya kadar bu görevi sürdürecekti. Bu medresenin kütüphanesine misli görülmemiş derecede çok güzel kitaplar vakfedildi, yöneticiliğine de Müeyyedüddin Ebu Talip Muhammed b. Alkamî atandı. Bu zat daha sonraları vezirlik yapmıştır. O zaman kendisi hilafet sarayının üstadı idi. O gün kendisine ve Vezir Nusayrüddin'e hil'at giydirildi. Sonra bu sene zilkade ayının ondördünde Şafililerin müderrisi azledilip yerine Kadilkudat Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil atandı ve kadılık görevi de uhdesinde kaldı. Bu hadise, Muhyiddin b. Fadlan'ın vefatından sonra olmuştu. Bir süre kadılık görevini yürüttü. Nizamiye'de ve başka yerlerde muderrislik yaptı. Sonra azledildi. Tekrar itibarı iade edildi. Son zamanlarda Müstansırıye'de ders verdi. Vefat edince yerine oğlu İbn Mukbil atandı. Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene Eşref, Babü's-Sağır dışındaki Mescid-i Cerrah'ı onardı.

Bu sene Haçlı hükümdarı Enbror'un elçisi bir çok hediyelerle Melik Eşref'e geldi. Hediyeler arasında tüyü, aslan tüyü gibi olan beyaz bir ayı da vardı. Anlatıldığına göre bu ayı denize iner, oradan balık çıkarıp yemiş. Hediyeler arasında beyaz bir tavus kuşu da varmış.

Bu sene Dımaşk'ın Bakırcılar çarşısı tarafındaki pasajın imareti tamamlandı. Bir kapısı Sağ (Kuyumcular) çarşısı ile inci satanların dükkanlarına açıldı. Bu çarşıda eski mücevherler vardı.

Bu sene Sûku's-Sağ ekindeki dükkanlar yenilendi. Sûku's-Sağ

doğusundaki dükkanlar da yenilenip oraya iki pasaj da zamanımızda eklenmiştir. Burada altın tüccarları ve kuyumcular iş yapmaya başladılar. Bu iki çarşı da güzeldir. Hepsisi, onarılan Cerrah Mescidi'nin vakfidir.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EBÜ'L-HASAN ALÎ B. EBÎ ALÎ

Ebû'l-Hasan Ali b. Ebî Ali b. Muhammed b. Salim es-Salebî Şeyh Seyfeddin el-Amidî el-Hamevî ed-Dımaşkî. Usûl-ü fıkha ve fûruata dair tasnif eserleri vardır. Başka ilimlere dair eserler de tasnif etmiştir. Ebkârü'l-Efkâr fi'l-Kelam, Dekaiku'l-Hakâik fi'l-Hikme, İhkâmü'l-Ahkâm fi Usûli'l-Fıkh bunlardan bazılarıdır. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonraları Şafîî mezhebine geçti. Usulcû mantıkçı, cedelci ve hilaflı oldu. Ahlakı güzel, kalbi temiz, çok ağlayan, yufka yürekli bir kimsedydi. Aleyhinde bazı şeyler ileri sürüldü. Bunların doğruluğunu Allah bilir, ama biz bunların doğru olmadığını kanatindeyiz. Muazzam ve Kâmil gibi Eyyubî hükümdarları, kendisini sevmeseler de ona ikramda bulundurlardı. Muazzam onu Aziziye medresesinin hocahğına atadı. Eşref başa geçince onu bu görevden azletti ve medreselerde, kimsenin tefsirden, hadisten ve fıkhıtan başka bir ilimle meşgul olmamasını, felsefe ile uğraşanların sürgün edileceğini bildirdi. Şeyh Seyfeddin de bu sene safer ayında Dımaşk'ta vefat edinceye kadar kendi evine kapandı. Vefat edince Kasyun dağı eteğindeki türbesine defnedildi.

Kadı İbn Hallikan'ın anlattığına göre Ebû'l-Hasan Şeyh Seyfeddin, Bağdat'ta Ebû'l-Feth Nasr b. Fütüyan b. Mina el-Hanbelî'den fıkıh dersleri almış, sonra Şafîî mezhebine geçerek İbn Fadlan'dan ve diğerlerinden de Şafîî fikhını öğrenmiştir. Şerifin Tarikatü'l-Hilaf, Es'ad el-Mihenî'nin de Zevâid-i Tarika adlı eserlerini ezberlemiştir. Sonra Şam'a gitmiş, orada akli ilimlerle iştigal etmiştir. Daha sonra Mısır'a gitmiş ve Küçük Kurafe'deki Şafîî medresesinde kalfalık yapmıştı. Zafiri Camii'nde ders vermiştir. Ünü ve faziletleri her tarafa yayılmış, şöhret bulmuştur. Bazıları onu çekememişler, aleyhinde çalışmışlar, onun felsefeyle iştigal ettiğini, ibadetlerini edâ etmediğini, dinî çözüntü içinde olduğunu söylemişler ve bu hususta kendilerine şahitlik etmesi içinde bir kişiden talepte bulunmuşlardı. Ancak o kişi şöyle bir şiir yazmıştı:

«Yiğidi kıskandılar, çünkü onun performansına ulaşamadılar.
Millet ona hasım ve düşman olmuştur!»

Ebû'l-Hasan Seyfeddin Hama'ya göçtü. Daha sonra Dımaşk'a gitti. Aziziye medresesinde ders verdi. Sonra bu görevden de azledilince bu

sene vefat edinceye dek evine kapandı. Seksen yaşındayken vefat etti. Allah affetsin ve ona rahmet etsin.

EMİR RÜKNEDDİN MENGÜRS EL-FELEKÎ

Melik Âdil'in kardeşi Feleküddin'in kölesidir. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Rükniye vakfının kurucusuydu. Bu zât hayırlı emirlerdendi. Her gece seher vakti camiye gelir, yalnız başına meşgul olurdu. Beş vakit namazını bu camide cemaatla eda ederdi. Az konuşur, çokça sadaka verirdi. Kasyun dağı eteğindeki Rükniye medresesini inşa ettirdi. Bu medrese için çok vakıflar kurdu. Yanında bir de türbe yaptırdı. Vefat edince bu türbeye getirilip defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin.

ŞEYH İMAM ALİM RADİYYÜDDİN

Ebu Süleyman b. Muzaffer b. Ganaim el-Cilî eş-Şafî. Bağdat fakihlerinden, müftülerindendi. Orada uzun süre talebelere ders verdi. Şafî mezhebine dair onbeş ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde garip vecihleri ve bilinmeyen kavilleri nakletmiştir. Latif ve zarif bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının üçünde çarşamba günü Bağdat'ta vefat etti. Allah rahmet etsin.

ŞEYH TAY EL-MISRÎ

Bir müddet Dımaşk'taki zaviyesinde ikamet etti. Latif, akıllı ve zahid bir kimseydi. Büyük insanlar ziyaretine gelirlerdi. Mezkur zaviyesine defnedildi. Allah rahmet etsin.

ŞEYH ABDULLAH EL-ERMENÎ

Beldeleri dolayan, çöllerde, dağlarda ve ovalarda yaşayan, abid ve zahid kimselerdendi. Kutuplar ve abdallarla buluşurdu. Olağanüstü halleri, mükâşefeleri ve mücahedeleri vardı. Çeşitli yönlere ve cihetlere seyahat ederdi. Başlangıçta Kur'an'ı okudu. Hanefî mezhebinin Kuddurî kitabını ezberledi. Sonra muamelat ve riyazatla meşgul oldu. Ahir ömründe Dımaşk'ta ikamete başladı. Nihayet bu sene orada vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlığa defnedildi. Kendisinden güzel şeyler nakledilir. Bir keresinde şöyle demiştir:

«Seyahatte iken bir beldeye uğradım. Şehir dışındaydım. Nefsim oraya girmeyi istedi. Ben de şayet oraya girersem bir şey yemeyeceğime yemin ettim ve öylece şehire girdim. Çamaşır yıkayan bir adamın yanından geçiyordum, adam göz ucuyla bana baktı. Ondan korktum ve koşarak şehirden çıktım. Peşime düştü. Yanıma geldi. Elinde yemek vardı. Bana «Ye! İşte şimdi şehirden çıktın!» dedi. Kendisine, «Sen bu kadar

yüksek makama ulaşmış biri olarak çarşılarda pazarlarda elbise mi yıkıyorsun?!» diye sordum, o da bana şu karşılığı verdi: «Başını kaldırma ve işlediğin amellere de hiç bakma. Allah'a kul ol. Eğer seni tuvalette çalıştıracak olsa bile yine O'nun yaptığına razı ol.» Böyle dedikten sonra bana şu şiiri de okudu:

«Eğer bana öl denilse, “baş göz üstüne” derim.
Ölüm meleğine de, “ehlen ve merhaba” derim.»

Şeyh Abdullah şöyle bir menkıbesini de anlatır: «Bir defasında seyahatte iken manastırdaki bir rahibe uğradım. Bana şöyle sordu: «Ey Müslüman! Sizi Allah'a yaklaştıracak en yakın yol hangisidir?» Dedim ki; «Nefse muhalefettir.» Rahip başını manastırına çevirdi. Hac zamanı Mekke'de iken bir adamın Ka'be yanında bana selam verdiğini gördüm. Kendisine, «Sen kimsin?» diye sorduğumda, «Ben o rahibim!» diye cevap verdi. «Bu mertebeye nasıl ulaştın?» diye sordum. «Bana söylediğin şeyle ulaştım» diye cevap verdi.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre rahip «İslâmiyet'i kendi nefsim teklif ettim. Nefsim kabul etmedi. O zaman İslâmiyet'in hak olduğunu anladım. Nefsim muhalefet edip Müslüman oldum» diye cevap vermiştir. Böylece rahip kurtuluşa ermiştir.

Şeyh Abdullah başka bir menkıbesini de şöyle anlatır:

«Bir gün Lübnan dağında dolaşmaktayken Haçlı eşkiyaları ile karıştım. Beni yakalayıp zincire vurdular. Bağlarımı sıkı tuttular. Yanlarında çok sıkıntılı hale düştüm. Gündüz olunca yeyip içtiler ve uykuya daldılar. Ben zincire bağlı iken öteden Müslüman eşkiyaların gelmekte olduklarını gördüm. Haçlı eşkiyaları uyandırdım. Onlar da bir mağaraya sığındılar ve Müslüman eşkiyalardan kurtuldular. Müslümanlar gittikten sonra Haçlı eşkiyalar mağaradan çıkıp bana, «Niçin böyle yaptın. Oysa onlar seni kurtarabilirlerdi?» dediler. Ben de kendilerine, «Siz bana yemek yedirdiniz. Arkadaşlığın icabı size hile yapmamam gerekirdi» dedim. Bana dünya malı vermeyi teklif ettiler. Kabul etmedim ve beni serbest bıraktılar.»

Sibt onun hakkında şöyle demiştir: «Bir defasında onu Beyt-i Makdis'te ziyaret ettim. Tuzlu balık yemiştım. Yanında otururken cidden çok susamağa başladım. Yanında da içinde soğuk su bulunan bir ibrik vardı. Ondan su istemeğe utandım. Ama kendisi elini ibriğe uzattı. Yüzü kızarmıştı. İbriği bana uzatıp, “Al, daha ne zamana kadar kendini tutacaksın?!” dedi. Ben de ibriği alıp içindeki soğuk sudan içtim.»

Şeyh Abdullah el-Ermenî Beyt-i Makdis'ten ayrılacağı zaman oranın surları sağlam ve ayaktaydı. Orayı Sultan Selahaddin Eyyubî yaptırmıştı. Surları Melik Muazzam henüz yıktırmamıştı. Arkadaşlarının yanında durup onlarla vedalaşmağa ve surlara bakmağa başladı. Sonra

da, «Yakın zamanda şu surların kazmalarıyla yıkılacağını şimdiden görür gibi oluyorum!» dedi. Kendisine, «Burası Müslümanların kazmalarıyla mı, yoksa Haçlıların kazmalarıyla mı yıkılacak?» diye sorulduğunda, «Hayır, Müslümanların kazmalarıyla yıkılacak!» diye cevap verdi ve dediği gibi de oldu.

Şeyh Abdullah'ın bir çok güzel halleri görülmüştür. Anlatıldığına göre aslen Ermeni olup Şeyh Abdullah el-Yoninî vasıtasıyla İslâm'a girmiştir. Başka bir rivayette anlatıldığına göre de aslen Rumî olup Konyalıdır. Üzerine rahip kisvesini andıran bir elbise giyinmiş olarak Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin yanına gelmiş, Şeyh Abdullah el-Yoninî ona, «Müslüman ol» dediğinde, «Alemlerin rabbine teslim olup Müslüman oldum» diye cevap vermişti. Annesi, halifenin karısının dadısı idi. Halifenin karısının başından garip olaylar geçmiş, ama Şeyh Abdullah'ın sayesinde karısı bu belalardan kurtulmuştu. Halife de onun kadrini bilmiş, onu serbest bırakmıştı.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZİKİNCİ SENESİ

Bu sene Melik Eşref b. Âdil, Akabiye'deki Zincarî hanını yıktırdı. Bu handa çeşitli günahlar irtikâb ediliyor, içki içiliyor, çirkin işler yapılıyordu. Burayı yıktırdı. Yerine Câmiü't-Tevbe'yi yaptırdı. Allah bu hayrını kabul buyursun.

Bu sene Kadı Bahaeddin Yusuf b. Rafi b. Temim b. Şeddad el-Halebî vefat etti. Bu zat Haleb'in reislerinden, ilim ve lider kadrosuna sahip bir aileden gelmekteydi. Tarihi, insanların savaşlarını ve diğer hususları bilirdi. Çok hadis dinlemiş ve rivayet etmiştir.

Bu sene Şeyh Şihabüddin Abdüsselam b. Mutahhar b. Abdullah b. Muhammed b. Asron el-Halebî de vefat etti. Fakih, zahid ve âbid bir kimsiydi. Yirmi kadar cariyesi vardı. Çok cinsel ilişkide bulunan bir ihtiyardı. Çeşitli hastalıklara müptela oldu. Bu hastalıklar onu helâk etti. Bu sene Dimaşk'ta vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlığa defnedildi. Kutbeddin ile Taceddin'in babasıdır.

Bu senede şeyh, İmam, Âlim Sainüddin Ebu Muhammed Abdülaziz el-Cilî eş-Şafîî de vefat etti. Bu zat Bağdat Nizamiye medresesinde ilimle meşgul olan ve fetva veren fakihlerdendi. Şeyh Ebu İshak'ın et-Tenbih adlı eserini şerhetmiştir. Bu sene rebiyülevvel ayında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

Bu sene şeyh, İmam, âlim, hatip, edip Ebu Muhammed Ahmed b. Hamid b. Mahmud b. Hamid b. Ebi'l-Hasan b. Ebi'l-Ferec b. Miftah et-Temimî ed-Dineverî de vefat etti. Bu zat Dinever hatibi ve müftüsüydü. Şafîî fakihi idi, Bağdat Nizamiye medresesinde fıkıh öğrendi. Sonra memleketi olan Dinever'e döndü. Çeşitli kitaplar tasnif etti. İbn Safi onun şu şiirini nakletmiştir:

«Aşk hadisleri bana aşkıma rivayet ettiler,
 Bütün senetleriyle münferid yollardan, ilim ağacından naklettiler.
 Nesim rüzgârının esintisi bana Devh vadisinden, gıda vadisinden,
 Necid tepelerinden ateşleri nakletti ki;
 Benim aşkıma ile üzüntü hep bir arada olacaktır.
 Ben mezara baş koyuncaya kadar aşkımla üzüntü birbirinden ayrılmayacaklardır.»

ez-Zeyl adlı eserde Ebu Şâme, Avârifü'l-Mearif adlı eserin sahibi Şihab es-Sühreverdî'nin bu senede vefat ettiğini, bu zatın hicri 539. senede doğduğunu ve vefat ederken de doksan yaşını aşmış olduğunu ifade etmiştir. Sibte gelince o, önceki kısımda da anlatıldığı gibi Şeyh Şihab es-Sühreverdî'nin hicri 630. senede vefat ettiğini söylemiştir.

HALEP KADİLKUDATI EBÜ'L-MEHASİN

Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Rafi b. Temim b. Utbe b. Muhammed el-Esedî. Musulluydu. Şafî mezhebine mensuptu. Faziletli, edip, kurrâ ve hükümdarlar nezdinde itibarlı bir kimseydi. Halep'te ikamet etti ve oranın kadılığına atandı. Tasnifatı ve şiirleri vardır. Bu senede vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

İBN FARİZ

İttihada mensup mutasavvıfların tarikatına ve sülûke dair Tâiye adlı kasideyi nazmeden zâtdır. Asıl adı Ebu Hafs Ömer b. Ebi'l-Hasan Ali b. Mürşid b. Ali'dir. Aslen Hamalıdır. Ama Mısır'da doğup büyümüş ve orada vefat etmiştir. Babası, kadınların ve erkeklerin hisselerini ve farzlarını yazardı. Alimlerimizden ve şeyhlerimizden bazıları, mezkur kasidesi nedeniyle kendisini eleştirmişlerdir. Şeyhimiz Ebu Abdillâh ez-Zehebf, Mizan adlı eserinde ondan bahsetmiş ve onu yermiştir. İbn Fariz bu sene yetmiş yaşına yaklaşmış iken vefat etti.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene Kâmil ile kardeşi Eşref, Fırat suyunu kestiler. Rum askerlerinin ülkelerinde yaptıkları tahribatı giderip etrafı onardılar. Kâmil, Urfa kalesini tahrip etti. Düneysir'in (Kızıltepe'nin) başına da büyük belalar getirdi. Musul valisi Bedreddin mektup yazarak, Rumların her biri 500 süvariye kapsayan 100 askeri birlikle bu tarafa gelmekte oldukları haberini verdi. Bunun üzerine Kâmil ile Eşref hemen Dımaşk'a döndüler. Rum askerleri de Cezîre'deki beldelerine gittiler ve kuşatmayı yeniden başlattılar. Tatarlar da bu sene ülkelerine geri geldiler. Doğrusunu

Allah bilir.

Bu senede vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Şair İbn Anîn de vardı. Ancak onun biyografisi, hicretin 630. senesi olayları anlatılırken verilmiştir.

ŞAİR HACİRÎ

Meşhur divanın sahibidir. Asıl adı İsa b. Sencer b. Behram b. Cibril b. Humartekin b. Taştekin'dir. Erbilli olup meşhur bir şairdir. İbn Hallikan onun biyografisini anlatmış ve bir çok şiirini nakletmiştir. Hacirî ile dost olduklarını ve Hacirî'nin, gurbet nedeniyle özlem duyduğu kardeşi Ziyaeddin İsa'ya şu şiiri yazıp gönderdiğini bildirmiştir:

«Allah biliyor ki ayrılışın, beni son nefesi verecek hale getirmiştir.
Ey emel ve arzunun kendisini bana yaklaştırdığı dost!
Bana mektubunu gönder ve içine taziyet dileğini koy.
Belki mektubun bana ulaşmadan önce özlemimden ötürü ölürüm.»

Bir ben hakkında da şöyle bir şiir yazdığını İbn Hallikan nakletmiştir:

«O, ince belli, güzel endamlıdır, saç simsiyahtır, alnı bembeyazdır.
Mahlukat onun saç nedeniyle karanlığa, alnı nedeniyle de aydınlığa girdi.

Yanağındaki beni yadırgamayın,
O ben, siyah noktanın öz kardeşidir.»

İBN DİHYE

Ebü'l-Hattab Ömer b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Ferec b. Halef b. Komes b. Mizlâl b. Bilal b. Bedir b. Ahmed b. Dihye b. Halife el-Kelbî. Hadis hafızıydı. Mısır diyarında hadis alanında büyük âlimlerdendi. Mısır'daki Kâmilîye Darülhadisi'nin ilk şeyhliğini yapmıştır.

Sibt dedi ki: İbn Dihye de Müslümanları ayıplamakta ve aleyhlerinde konuşmakta tıpkı İbn Anîn gibiydi. Fazla konuşurdu. Bu nedenle insanlar ondan hadis rivayet etmeyi bıraktılar ve onu yalanladılar. Kâmil ona iltifat ederdi, ama durumu açığa çıkınca dârülhadis şeyhliğinden onu azletti ve onu tahkir etti. İbn Dihye, bu sene rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Mısır'daki Kurafe'ye defnedildi.

Şeyh Şihabeddin Ebu Şâme için dedi ki: «Şeyh Sehavî, İbn Dihye hakkında güzel beyitler söylemiştir.» İbn Hallikan, İbn Dihye'nin nesebini anlattıktan sonra onun el yazısından bazı hadisleri görüp naklettiğini belirtmiştir. İbn Dihye'nin annesi, Emetü'r-Rahman binti Ebi Abdillâh b. Bessam Musa b. Abdillâh b. Hüseyin b. Cafer b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Musa b. Cafer b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi

Talib'dir. Bu nedenledir ki İbn Dihye, mektup yazarken imza yerinde «İki nesepli İbn Dihye b. Hasan ve Hüseyin» diye yazardı.

İbn Hallikan dedi ki: «İbn Dihye meşhur, faziletli, ilmi sağlam, hadisi iyi bilen, hadise dair bilgilerden haberdar olan bir alimdi. Nahiv, lügat, Arapların tarihi, savaşları ve şiirleri hakkında epeyi bilgi sahibiydi. Mağrib diyarında ilim tahsil etti. Sonra Şam'a, oradan da Irak'a gitti. Daha sonra hicretin 604. senesinde Erbil'e geldi. Erbil valisi Muazzam Muzafferüddin b. Zeyneddin'in mevlid-i nebeviye itina gösterdiğini gördü. Onun için et-Tenvir fî Mevlidi's-Siraci'l-Münir adlı kitabı yazdı ve bu kitabını bizzat ona okudu. O da kendisine 1.000 dinar ödül verdi.» İbn Dihye'nin kendisi demiş ki: «Biz bu mevlidimizi hicretin 626. senesinde altı mecliste Melik Muazzam'a dinlettik.» Ben bu kitap üzerinde durdum ve bu kitaptaki bazı güzel ve faydalı bilgileri yazıp naklettim.

İbn Hallikan, «İbn Dihye, hicretin 544. senesinde vefat ettiğini zikretmiştir. Hicretin 549. veya kırkaltıncı senesinde vefat ettiğine dair muhtelif rivayetler de vardır. Ama doğrusu şu ki; bu senede vefat etmiştir. Kardeşi Ebu Amr Osman, onun vefatından sonra Mısır'daki Kâmilîye dârülhadisinde hocalık yapmıştır. Kardeşi de ondan bir sene sonra vefat etmiştir. İbn Dihye hakkında insanlar çeşitli görüşler ileri sürmüşler, onu eleştirmişler, akşam namazının kısaltılmasına dair bir hadis uydurduğunu iddia etmişlerdir. Ben, bu hadisin senedini görmek isterim ki, senette adı geçen adamlar kimlerdir ve durumları nicedir? Ancak İbn Münzir ile diğerlerinin anlattıkları gibi bütün âlimler, akşam namazının kısaltılamayacağı hususunda icmâ etmişlerdir. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah, İbn Dihye'yi de, bizi de lütuf ve keremiyle affetsin.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene Tatarlar, Erbil şehrini mancınıklarla kuşatma altına aldılar. Şehrın surlarını deldiler. Nihayet şiddet kullanarak Erbil'i fethettiler. Ahaliyi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Erbil kalesi bir müddet Tatarlara karşı direndi. İçeride halifenin atadığı naib vardı. Kış mevsimi gelince Tatarlar kuşatmayı bırakıp ülkelerine döndüler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre de halife, Tatarların üzerine asker sevk etmiş bu yüzden Tatarlar bozguna uğrayıp geri dönmüşlerdir.

Bu sene Hasankeyf emiri Salih Eyyub b. Kâmil, Celaleddin'in ordusundan arta kalan Harezmlileri istihdam etti. Böylece Salih Eyyub'un kuvveti arttı, morali düzeldi.

Bu sene Eşref Musa b. Âdil, kendisi için kuvvet olması ve kardeşiyle birlikte Fırat'ı geçtiğinde bineklere rahatça yem temin edebilmesi için

kardeşi Kâmil'den Rakka'yı istedi. Emir Feleküddin b. Mesirî'yi bu amaçla elçi olarak Kâmil'e gönderdi. Kâmil de ona, «Emevîlerin memleketi olan Dimaşk'a sahip olması ona yetmiyor mu?!» diyerek, ters cevaplar verdi, sert ifadeler kullandı ve şöyle dedi:

«Eşref, hükümdarlığı ne yapacak? Şarkıcılarla işret meclisinde bulunması, onların sanatını öğrenmesi ona yeter!»

Onun bu cevabı üzerine Eşref öfkeleni ve aralarında soğukluk meydana geldi. Eşref, Hama'ya, Haleb'e ve şark beldelerine haber saldı. Elçiler gönderdi. Buraların hükümdarlarıyla kardeşi Kâmil'e karşı ittifak kurdu. Eğer ömrü olsaydı, Kâmil'in tahtını yıkacaktı. Çünkü diğer hükümdarlar, cömertliği ve yiğitliği nedeniyle Eşref'e meyletmişler, cimriliği nedeniyle de Kâmil'e karşı cephe almışlardı. Ancak müteakip sene başında ölüm, Melik Eşref'i yakaladı. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK AZİZ ZAHİR

Halep valisi idi. Asıl adı Muhammed b. Sultan Melik Zahir Gıyaseddin Gazi İbn Melik Nasır Selahaddin'dir. Malum olduğu üzere Selahaddin de Kudüs-ü Şerifin fatihiydi. Melik Aziz Zahir ile babası ve oğlu Nasır, Nasır'ın zamanından beri Halep hükümdarlarının adamlarıydılar. Melik Aziz Zahir'in annesi Hatun, Melik Adil Ebu Bekir b. Eyyub'un kızıdır. Melik Aziz, güzel suretli, âlicenab ve iffetli bir kimseydi. Bu senede yirmidört yaşındayken vefat etti. Devletini tavaş¹ Şihabeddin idare ediyordu. Tavaş Şihabeddin de onun emirlerindendi. Allah rahmet etsin.

Melik Aziz'in vefatından sonra yerine oğlu Nasır Selahaddin Yusuf geçti. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

ANADOLU HÜKÜMDARI KEYKUBAT

Keykubat Melik Alaaddin. Hükümdarların büyüklerinden olup idaresi çok güzeldi. Melik Âdil kızını onunla evlendirdi. Melik Âdil'in kızından çocukları doğdu. Bir zamanlar Cezire ülkesini istilâ etti. Buraların bir çok yerini Kâmil Muhammed'in elinden aldı. Eşref Musa ile birlikte Harezmîleri bozguna uğrattı. Allah ikisine de rahmet etsin.

(1) Tavaş: İğdiş edilmiş köle.

NASİH EL-HANBELÎ

Bu sene muharrem ayının üçünde Şeyh Nasihuddün Abdurrahman b. Necm b. Abdülvehhab b. Şeyh Ebü'l-Ferec eş-Şirazî vefat etti. Bu aile Sa'd b. Ubâde'nin soyundan geliyordu. Allah ondan razı olsun.

Nasih, hicretin 554. senesinde doğdu. Kur'an okudu. Hadis dinledi. Bazan vaaz verirdi. Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Nasih, Şeyh Hafız Abdülganî'nin sağlığında vaizlik yapmıştır. Kendisi için inşa edilen Cebel'deki Salihîye medresesinde ders vermiştir. Tasnif eserleri vardır. İbn Mina el-Bağdadî'den ilim tahsil etmiştir. Faziletli ve salih bir insandı. Bu sene Salihîye'de vefat etti ve oraya defnedildi. Allah rahmet etsin.

KEMAL B. MUHACİR

Tacirdî, çokça sadaka verir, insanlara ihsanda bulunurdu. Bu sene cemaziyelevvel ayında Dımaşk'ta ani bir ölümle vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Eşref, onun mallarına el koydu. Terekesi, yaklaşık 300.000 dinardı. Bu tereke içinde bir de 100 tanelik inci bir tesbihi vardı. Bu incilerden her biri güvercin yumurtası iriliğindeydi.

ŞEYH HAFİZ EBU AMİR OSMAN B. DİHYE

Hafız Ebü'l-Hattab b. Dihye'nin kardeşidir. Kardeşinin azledilmesi zamanında kendisi Kâmilîye Darülhadisî'ne atandı. Bu görevini bu sene vefat edinceye kadar sürdürdü. Hadis ilminde eşî az bulunur alimlerden idi. Yüce Allah rahmet etsin.

KADI ABDURRAHMAN TİKİRÎ

Kerek'te hakimlik yapmıştır. Zebedanî medresesinde ders vermiştir. Bu medresenin vakıflarına el konulduğunda kendisi önce Kudüs'e, sonra Dımaşk'a gitti. Dımaşk'ta Kadî vekilliği yaptı. Faziletli, nezih, iffetli, dindar bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnud olsun.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene Eşref, sonra da kardeşi Kâmil vefat etti. Eşref Musa b. Adil; Eşrefîye dârülhadisini, Tevbe Camii'ni ve Cerrah Camii'ni yaptırmıştı. Bu sene muharrem ayının dördünde perşembe günü Mansure kalesinde vefat etti ve Külase'nin kuzeyindeki türbesinin tamamlanışına kadar Mansure kalesinde kaldı. Sonra bu türbeye götürülüp defnedildi. Türbesine götürülüşü, cemaziyelevvel ayında olmuştu. Hastalığı, geçen

sene receb ayında başlamıştı. Kendisine çeşitli ilaçlar verildi. Nihayet cerrahlar, başından kemik parçalarını çıkarırlarken o, Aziz ve Celil olan Allah'ı tesbih ediyordu. Sene sonu gelince hastalığı fazlalaştı. Aşırı bir ishale yakalandı. Kuvveti azaldı. Artık Aziz ve Celil olan Allah'ın huzuruna varmağa hazırlandı. Bu nedenle 200 köle ve cariye azâd etti. Dârü's-Saade denilen Ferruhsah'ın külliyesini, Neyrep'teki bahçesini iki oğluna vakfetti. Bol miktarda mal ve parayı sadaka olarak dağıttı. Salih alimlerden ve yoksullardan elde ettiği elbiselerle kendisi için bir kefen hazırlattı. Merhum Eşref Musa; şehametli, şecaatli, âlicenab bir kimseydi. İlim ehline, özellikle hadisçilere çok cömert davranırdı. Salahiye medresesinde sâkin olanlara da ihsanda bulunurdu. Onlar için Sefh'de, Şafîiler için de şehirde dârülhadis yaptırdı ve bu dârülhadise Nizam İbn Ebi'l-Hadid et-Tacir'in yanında bulunan ve sürekli elde etmeyi hırsı ile istediği Peygamber (s.a.v.)'in ayakkabısını koydu. Nizam bu ayakkabıyı kimselere vermek istemiyordu. Eşref hiç değilse bu ayakkabının bir parçasını ondan almaya niyetlendi. Sonra tümünün kaybolmasından korktuğu için bundan vazgeçti. Cenâb-ı Allah da İbn Ebi'l-Hadid'in Dimaşk'ta vefatını mukadder kıldı. İbn Ebi'l-Hadid Dimaşk'ta vefat edince bu ayakkabıların Melik Eşref'e verilmesini vasiyet etti. Eşref de bu ayakkabıları alıp dârülhadise koydu. Oraya çok kıymetli nefis kitaplar getirtti. Akabiye'deki Tevbe Camii'ni yaptırdı. Bu caminin yeri daha önceleri Zincarî'ye ait bir handı ki, burada çok çeşitli çirkinlikler, kötülükler irtikâb ediliyordu. Eşref Musa, Kasb Camii'ni, Cerrah Camii'ni, Dârüssaade Camii'ni yaptırmıştı. Hicretin 576. senesinde doğmuş, Emir Fahreddin Osman ez-Zincarî'nin gözetiminde Kudüs-ü Şerifte büyümüşü. Babası onu çok severdi. Kardeşi Muazzam da Emir Fahreddin'i çok severdi. Sonra babası, Emir Fahreddin'i Cezire'ye bağlı Urfa ve Harran gibi şehirlerde vali olarak görevlendirdi. Daha sonraları Ahlat'a sahip olduğunda memleketi genişledi.

Melik Eşref Musa çok iffetli, idaresi çok güzel, kalbi temiz bir kimseydi. Kadınlarından ve cariyelerinden başka kadınları tanımazdı. Bununla birlikte şarap içmeye düşküncü. Bu da onun için çok tuhaf bir durumdur.

Sibt, onun şöyle dediğini nakletmiştir:

«Bir gün Ahlat'ta sarayın balkonunda oturmakta iken hizmetçi içeri geldi ve «Kapıda içeri girmek için izin isteyen bir kadın var» dedi. İzin verildi, kadın içeri girdi. Çok güzel suretliydi. Onun kadar güzel bir kadın görmemişim. Sonra onun benden önceki Ahlat melikinın kızı olduğunu anladım. Kadın, hacibimin onun köyünü istila ettiğini, kendisinin kiralık bir eve muhtaç olduğunu, geçimini kadınlar için nakış işleyerek sağladığını söyledi. El konulmuş olan köyünün iadesini ve barınacak bir evin de kendisine verilmesini emrettim. İçeri girdiğinde kendisi için

ayağa kalktım. Önümde oturttum. Yüzü açıldığında yüzünü örtmesini emrettim. Yanında ihtiyar bir kadın vardı. İşi görülünce kendisine, «Hadi yüce Allah'ın adıyla kalk git» dedim. Yanındaki yaşlı kadın, «Ey hükümdar! Bu kadın bu gece sana hizmet etme şansına ermek için buraya geldi» deyince ben, «Allah'a sığınırım; böyle bir şey asla olamaz» dedim ve o anda kızımın da böyle bir duruma düşebileceği zihninden geçti. Kadın kalktı, Ermenice, «Sen nasıl beni muhafaza ettinse, Allah da seni öyle muhafaza etsin» diye duâ etti. Kendisine, «Her ne ihtiyacın olursa bana bildir. İhtiyacını karşılarım» dedim. Bana dua ederek yanımdan çıkıp gitti. Nefsim bana, «Helâl dairesinde haramdan kurtuluş vardır. Bu kadınla evlen» dedi. Ben de, «Hayır, vallahi bu asla olamaz. Hani nerede kaldı haya, nerede kaldı âlicenablık, nerede kaldı mürüvvet?!» dedim.»

Yine Eşref Musâ'nın kendisi anlatıyor:

«Kölelerimden biri öldü. Geride çok yakışıklı genç bir oğlu kaldı. Onun kadar tatlı, onun kadar güzel bir genç görmemiştim. Onu sevdim. Yakınıma aldım. İşin gerçek mahiyetini bilmeyenler beni bu yüzden itham ettiler. Derken günün birinde bir adama saldırdı ve adamı öldürdü. Maktulün velileri şikâyetçi oldular. Ben de, «Bunun adamınızı öldürdüğünü ispatlayın. O zaman gereken cezayı verelim» dedim. İspatladılar. Kölelerim onu savundular ve maktulün velilerine on diyet ödemeyi teklif ederek, onları razı etmek istediler, ama veliler kabul etmediler. Yolda karşıma geçtiler ve, «İşte adamının katil olduğunu ispatladık» dediler. Ben de, «Öyleyse onu alıp götürün» dedim. Alıp götürdüler ve onu öldürdüler. Eğer onun kurtuluşu için bütün mülkümü benden istemiş olsalardı, mülkümün hepsini onlara verirdim. Ama şeriatına kendi nefsimin payını katarak karşı koymaktan da Allah'tan utandım.» Allah, Melik Eşref Musa'ya rahmet etsin ve onu bağışlasın.

Melik Eşref Musa, hicretin 626. senesinde Dimaşk'ı ele geçirince münadî, fakihlerin, tefsir, hadis ve fıkıhtan başka bir ilimle meşgul olmamalarını ilan etti. Mantık ve felsefe ile meşgul olanların şehirden sürgün edileceklerini bildirdi. O zaman Dimaşk şehri son derece güvenli ve adaletin uygulandığı bir yer olup çok sadaka verilir ve hayır işlenirdi. Dimaşk kalesinin kapıları ramazan gecelerinde hiç kapanmazdı. Helva tabakları kaleden camiye, hankâhlara ve hanlara götürülür, Salihîye medresesindeki fakihlere, salihlere, yoksullara, reislere, kısaca herkeşe dağıtılırdı. Melik Eşref, ekseriya kendisinin onarıp yenilediği ve süslediği kaledeki Ebu Derdâ Mescidi'nde otururdu. Uğurlu bir adamdı. Hiçbir zaman bayrağı yere düşürmedi. Bağdat'ta bulunan Zebidî'yi Dimaşk'a davet etti. Kendisi ve insanlar ondan Sahih-i Buharî'yi ve diğer eserleri dinledi. Hadise ve hadisçilere meyilliydi. Vefat etmesinden sonra bazıları onu rüyalarında yeşil elbise giyinmiş, salihler topluluğuyla

uçmakta iken görmüşler ve ona, «Bu ne haldir? Sen dünyada iken şarap içerdin?!» diye sorduklarında şu cevabı vermiştir: «O bahsettiğiniz suç işleyen bedenim yanınızdadır (dünyadadır), bu ruhum ise kendilerini sevdiğim bu insanlarla ahirette, işte gördüğünüz gibi beraberdir.» Doğru söylemişti. Allah rahmet etsin. Zira Rasûlullah (s.a.v.) de bir hadis-i şeriflerinde, «Kişi sevdiğiyle beraberdir» buyurmuştur.

Kendisinden sonra yönetime kardeşi Salih İsmail'in geçmesini vasiyet etmişti. Vefat edince kardeşi Salih İsmail hükümdarlık debdebesi ile şehirde dolaşmış, insanlar onun ölü sıra yürümüşlerdi. Yanı başında Humus valisi İzzeddin Aybek el-Muazzamî yürüyor ve şemsiyeyi başının üzerinde tutuyordu. Sonra Salih İsmail, Kâmil'le beraber oldukları söylenen bazı Dımaşklıların mallarına el koydu. Bunlar arasında âlim Teasif ile İbn Mezher'in çocukları da vardı. Bunları Busra'da hapse attı. Azaz kalesindeki Harirî'yi serbest bıraktı. Yalnız Dımaşk'a girmemesini şart koştu.

Sonra Kâmil Mısır'dan geldi. Kerek, Nablus ve Kudüs valisi Nasır Davud da onun askerlerine katıldı. Bunlar Dımaşk'ı şiddetli bir muhasara altına aldılar. Ancak Salih İsmail, şehri tahkim etmiş, gerekli korumaya tedbirlerini almış, suları da kesmişti. Kâmil, Beredî suyunu Sevrâ'ya bıraktı. Akabiye'yi ve Haccac kasrını yaktı. Bu yüzden birçok insan yoksul düştü, bir kısmı da yandı. Uzun süren olaylar cereyan etti. Neticede bu sene cemaziyelevvel ayının sonunda Salih İsmail, Dımaşk şehrini kardeşi Kâmil'e teslim etti. Yalnız Baalbek ile Basra'nın kendisine verilmesini şart koştu. Böylece anlaştılar. Olaylar son buldu. Sükûnet sağlandı. Aralarında barışı Kadı Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebû'l-Ferrec b. Cevzî gerçekleştirdi. Bu zat, o zaman halife tarafından elçi olarak gelmişti. Allah ona hayır mükâfat versin, Kâmil Dımaşk'a girdi. Felek b. Mesirî'yi kaledeki Hayyat zindanından çıkarıp serbest bıraktı. Felek b. Masirî, bu zindana Eşref tarafından atılmıştı. Eşref'in cenazesini de türbesine nakletti.

Cemaziyelahir ayının altısında pazartesi günü Emevî Camii'nde, büyük imâmdan başkalarının akşam namazını kıldırıamalarını emretti. Çünkü birkaç imam aynı namazı aynı camide muhtelif cemaatlere kıldırıldıklarında karışıklık meydana geliyordu. Bu yaptığı, çok güzeldi. Allah rahmet etsin. Bu uygulama zamanımızda teravih namazında da görülmektedir. Cemaat, minber yanındaki ön mihrapta büyük imamın arkasında topluca teravih namazını kılmaktadır. Bu gün Halebiye'de Meşhed-i Ali yanında bir imâmdan başka imam namaz kıldırıamamaktadır. Her tarafta ve her vakitte bu uygulamaya geçilecek olursa çok güzel olur. Doğrusunu Allah bilir.

MELİK KÂMİL'İN VEFATI

Asıl adı Muhammed b. Âdil'dir. Yüce Allah ona rahmet etsin. Melik Kâmil, Dimaşk'ı ele geçirdikten sonra iki ay rahat yaşadı. Sonra çeşitli hastalıklara yakalandı. Öksürüğe, ishale, boğaz nezlesine ve ayaklarında nikrise tutuldu. Dârülkasebe konağının küçük bir odasında vefat etti. Amcası Selahaddin-i Eyyubi de burada vefat etmişti. Çok heybetli olduğundan, ölümü esnasında Kâmil'in yanında kimse yoktu. Hiç kimse ona yaklaşamıyordu. Sonra içeri girdiklerinde ölü olduğunu gördüler. Yüce Allah ona rahmet etsin. Hicretin 576. senesinde doğmuştu. Âdil'in Mevdut'tan sonraki en büyük oğluydu. Âdil, durumunu bildiğinden, aklının kâmil oluşundan ve birçok bilgiye sahip bulunduğundan ötürü onu veliahd tayin etmişti. Melik Kâmil, süper zekâlı bir insan olup âlimleri çok severdi. Onlara zor sorular yöneltirdi. Sahih-i Müslim'e dair güzel sözleri vardır. Zeki, heybetli, güçlü, kuvvetli, adil, insafî ve son derece hürmetkâr bir kimseydi. Otuz sene süreyle Mısır'a hakim oldu. Onun zamanında yollar güvenliydi. Halk bir birine asla zulmedemiyordu. Kimsenin zulme cesareti yoktu. Amid'de bir çiftçinin bir miktar arpasını gasbeden birkaç askeri idam etmişti.

Üzengici askerlerden biri, üzengici başının kendisini altı ay ücretsiz çalıştırdığını söyleyip şikâyetçi oldu. Kâmil, üzengiciyi yanına çağırdı ve ona üzengici başı elbisesini giydirdi. Üzengici başını da çağırdı ve ona da üzengici elbisesi giydirdi. Böylece eski üzengici başı, yeni üzengici, eski üzengici de yeni üzengicibaşı görevine getirildi. Bu şekilde altı ay müddetle görev yapmalarını emretti. Üzengici başının kafilere gelip üzengiye tutmasını ve sultana hizmet etmesini söyledi. Süre doluncaya kadar böyle çalışmasını ferman buyurdu. Bu durumu gören başkaları gerekli ibret dersini alıp hizaya geldiler.

Haçlıların istilasına uğramasından sonra Dimyat'ı tekrar Müslümanlara kazandırma işinde büyük yararlılığı görülmüştü. Dört sene müddetle Haçlıların karşısına dikilmiş ve nihayet şehri onlardan kurtarmıştı. Şehrin kurtuluş günü cidden görölmeğe değer muazzam bir gündü.

Melik Kâmil bu sene receb ayının yirmiikisinde perşembe gecesini vefat etti. Kaleye defnedildi. Emevî Camii'nin kuzeyinde İbn Sinan mak-suresine yakın şebekeli yerde türbesinin tamamlanışına kadar kalede medfun kaldı. Bu sene ramazan ayının yirmibirinde cuma gecesini türbesine taşındı. Dimyat'ı kuşatması esnasında Cezire'de bulunan kardeşi. Eşref'i yanına gelmeğe şu şiiriyle teşvik etmişti:

«Ey yardımcım! Eğer gerçekten yardımcım isen hiç bir kayda bağlı olmaksızın ve durmaksızın yola koyul.

Menzilleri ve diyarları dürüp katla, hiç mola verme,

Sadece Melik Eşref'in kapısında mola ver.
 Onun elini öp, varolasın.
 Benim adıma ona letafetle ve şefkatle de ki:
 Öz kardeşin yakında ölecek,
 Keskin kılıçlarla mızraklar arasında onu göreceksin.
 Ya da gecikir ona yardım edemezsen,
 Ancak kıyamette mahşer meydanında onunla buluşursun!»

MELİK KÂMİL'DEN SONRA CEREYAN EDEN OLAYLAR

Melik Kâmil; yaşı küçük olan oğlu Adil'e Mısır ve Dımaşk beldelerinin verilmesini, oğlu Salih Eyyub'a Cezire mıntakasının verilmesini vasiyet etmişti. Ümera bu vasiyeti geçerli saydılar. Dımaşk'a gelince ümerâ bu konuda ihtilafa düştüler. Kimi buraya Nasır Davud b. Muaz-zam'ın sahip olmasını, kimi de Cevad Muzaferüddin Yunus b. Mevdud b. Melik Adil'in sahip olmasını istedi. İmadüddin b. Şeyh, Dımaşk'a Cevad'ın sahip olmasını isterken, başkaları Nasır'ın Dımaşk'a sahip olmasını savundular. Nasır, Üsâme'nin evinde bulunuyordu. İşler Cevad'ın lehine sonuçlandı ve Nasır'a, «Şehirden çık» mesajı geldi. O da Üsâme'nin evinden çıkıp bineğine bindi. Peşinde kalabalık bir insan topluluğuyla birlikte kaleye doğru hareket etti. Onun yönetimin başına geçmesi hususunda şikâyetleri yoktu. Kaleye doğru ilerledi. İmadiye'yi geçince atının başını Babül-Ferec'e doğru çevirdi. O esnada halk, «hayır, hayır, hayır!..» diye feryad etti. O da yoluna devam etti. Nihayet Berze basamağının yanında Kabon'a indi. Eşreften yana bazı emirler onu yakalamak istediler. Ancak o yoluna devam etti ve geceyi Ümmü Hakîm kasrında geçirdi. Halk yine peşinden gidiyordu. Aclon'a doğru ilerledi. Orada kendini koruma altına aldı, güvene kavuştu.

MELİK CEVAD MUZAFFERÜDDİN

Cevad'a gelince o hükümdarlık debdebesiyle atına bindi. Çeşitli insanlara mal ve para verdi. Emirlerle hil'at giydirdi. Ulûfeler dağıttı.

Sibt dedi ki: Cevad, 6.000.000 dinar ve 5.000 hil'at dağıttı. Harçları kaldırdı. İçkiyi yasakladı. Kötü iş yapanları sürgün etti. Dımaşk'ta hakimiyetini sağlam temellere oturttu. Şamlı ve Mısırlı emirler etrafında toplandılar. Öte yandan Nasır Davud da Aclon'dan Gazze'ye ve sahil beldelerine doğru ilerledi. Oraları istila etti. Cevad, Şamlı ve Mısırlı askerlerle birlikte onu kovalamaya başladı. Eşref yanlısı olan emirlere, «Ona yazılar yazın ve onu bana karşı gelmeye tamahlandırın» diye talimat verdi. Eşref yanlısı emirlerin mektupları ona ulaşınca onlara uymaya tamahlandı. Bu yüzden 700 süvarisi ile birlikte Nablus'a döndü. Citin'de bulunan Cevad ona doğru ilerledi. Nasır o esnada Sebastie'de

bulunuyordu. Bunun farkına varan Nasır kaçtı ve Cevad'ın askerleri onun malına ve eşyalarına el koydular. Zengin oldular. Nasır'ın kendisi ise bu yüzden alçaltıcı bir yoksulluğa maruz kaldı. Kerek'e malı ve ağırlığı elinden alınmış, yağmalanmış olarak adeta çıplak vaziyette döndü. Cevad ise güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a geldi.

Bu sene Harezmliler Hasankeyf emiri Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in üzerine hücum ettiler. Onu yakalamaya niyetlendiler. Ancak Salih Necmeddin onlardan kaçtı. Harezmliler de onun malını, yüklerini ve ağırlıklarını yağmaladılar. Salih Necmeddin, Sincar'a sığındı. Bu defa Musul valisi Bedreddin Lü'lü onu kuşatma altına aldı. Yakalayıp bir kafese koyarak halifeye göndermek amacıyla üzerine yürüdü. Tekebbüründen, zorbalığından ve acımasızlığından ötürü o yörelerin ahalisi Salih Necmeddin'i sevmiyorlardı. Yakalanmasına ramak kalmıştı. O esnada Harezmlilere mektup yazdı. Onlardan yardım istedi. Onlara çok şeyler vereceğini vaad etti. Onlar da Bedreddin Lü'lü'e karşı kendisini korumak için ona atlılar gönderdiler. Bedreddin Lü'lü bunu hissedince Harezmlilerden kaçtı. Harezmliler de onun mallarına, yüklerine el koydular. Haddi ve evsafı anlatılamayacak çok miktarda mala sahip oldular. Bedreddin Lü'lü de ziyan içinde adeta çıplak hale gelmiş olarak bel-desi Musul'a döndü. Salih Eyyub da içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtuldu.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHAMMED B. ZEYD

Muhammed b. Zeyd b. Yasin Hatip Cemaleddin ed-Doleî. Dole, Musul'a bağlı bir köyün adıdır. Biz bunu Muhammed'in amcası ve Dımaşk hatibi Abdülmelik Yasin'in biyografisini anlatırken de söylemiştik. Muhammed b. Zeyd hatipliğinin yanı sıra Gazaliye medresesinde müderrislik yapardı. Bir zamanlar Muazzam onu fetva vermekten menetmişti. Sibt bu nedenle Muazzam'ı kınamış, ancak Muazzam onun fetvalarında çok hatası bulunduğundan ötürü kendi beldesindeki alimlerin bu hususta onu yasaklamasını kendisine tavsiye ettiklerini söyleyerek özür dilemişti. Muhammed b. Zeyd vazifesine bağlı bir kimseydi. Öyle ki hitabet evinden hemen hemen hiç ayrılmazdı. Servet sahibi bir kimse olmasına rağmen hiç hacca gitmemişti. Ciron'da bir medrese ve Emevî Camii içinde yedi vakıf tesis etmişti. Vefat edince Ciron'daki medresesinde defnedildi. Kendisinden sonra hatiplik görevine kardeşi başladı. Ancak kardeşi cahildi. Bu görevi sürdüremedi. Yerine Kemal b. Ömer b. Ahmed b. Hibetullah b. Talha en-Nasibî atandı. Gazaliye medresesi müderrisliğine de Şeyh Abdülaziz b. Abdüsselam atanmıştı.

MUHAMMED B. HİBETÜLLAH B. CEMİL

Şeyh Ebu Nasr b. Şirazî. Hicretin 549. senesinde doğdu. Hafız İbn Asâkir'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Fıkıhla meşgul oldu. Fetva verdi. Şâmiyetül -Berraniye medresesinde ders verdi. Senelerce hakim vekilliği yaptı. Fakih, alim, zeki, güzel huylu ve faziletli bir kimseydi. Haberleri, Arapların yaptıkları savaşları ve şiirleri güzelce bilirdi. Yüksek karaktere sahip davranışları, övgüye layık eserleri ile övülen bir kimseydi. Bu sene cemaziyelahir ayının üçünde perşembe günü vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin.

KADI ŞEMSEDDİN YAHYA B. BEREKÂT

Şemseddin Yahya b. Berekât b. Hibetüllah b. Hasan. Dımaşklydı. Dımaşk kadılığı yaptı. Alim, iffetli, faziletli, adil, insafı ve nezih bir kimseydi. Melik Eşref, «Onun gibi biri Dımaşk'ta kadılık yapmamıştır» derdi. Kendi memleketi olan Kudüs'te hakimlik yaptı. Dımaşk'ta kadı vekilliği yaptı. Sonra müstakil kadılık yaptı. Bu sene zilkade ayının altısında pazar günü vefat etti. Emevî Camii'nde cenaze namazı kılındı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Ölümüne insanlar çok üzüldüler. Yüce Allah rahmet etsin.

ŞEYH ŞEMSEDDİN B. HOBİ

Kadı Zeyneddin Abdullah b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ulvan el-Esedî. İbn Üstad el-Halebî diye tanınır. Haleb kadılığını Behaeddin b. Şeddat'tan sonra yürüttü. Reis, alim, ârif ve fazıl bir kimseydi. Güzel ahlaklıydı. Davranışları hoştu. Babası büyük salih insanlardandı. Allah hepsine rahmet etsin.

ŞEYH SALİH MUAMMER

Ebu Bekir Muhammed b. Mes'ud b. Behruz el-Bağdadî. Hicretin 615. senesinde Ebül-Vakd'tan hadis dinlemeye başladı. Sonra insanlar akın akın yanına gelip ondan hadis dinlediler. Zebidî'den sonra münferid rivayetlerde bulundu. Bu sene şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi gecesi vefat etti. Allah rahmet etsin.

SARİMUDDİN

Hutluba b. Abdillan. Büyük emirdi. Mücahiddi. Sınırlarda Müslümanları müdafaa için nöbet tutardı. Şerkes'in kölesiydi. Şerkes'ten sonra onun oğluyla birlikte Tenin'de ve o mintikalardaki kalelerde naiblik yaptı. Çokça sadaka verirdi. Şerkes kubbelerinin altına üstadıyla bir-

likte defnedildi. Buraları üstadından sonra kendisi yaptırmıştı. Hayırlı bir kimseydi. Az konuşur, çok gazâ ederdi. Senelerce kalelerde murabıtlık yaptı. Kalebentlik görevini sürdürdü. Yüce Allah ona rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle onu bağışlasın.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZALTINCI SENESİ

Bu sene Melik Cevad, Safi b. Merzuk'u mahkum etti ve ona 400.000 dinar para cezası verdi. Sonra da Humus kalesine hapsedti. Bu kalede üç sene müddetle tutuklu kaldı ve bu süre zarfında ışık görmedi. Safi b. Merzuk, daha önceleri Cevad'a çok iyilikleri dokunmuş bir kimseydi. Cevad onun karısına bir hizmetçiyi musallat kıldı. Bu hizmetçinin adı Nasih'ti.

Cevad, Dimaşk'lıların malına el koydu. Onlardan 600.000 dinar kadar para aldı. Dimaşk'a sahip olmasına sebep olan İmadüddin b. Şeyh'i tutukladı. Sonra Mısır diyarında bulunan kardeşi Fahreddin b. Şeyh'ten korktu. Dimaşk hakimiyetinin elinden gideceğini düşünerek tedirgin oldu ve, «Ben hükümdarlığı ne yapacağım? Bana bir şahin ve köpek verilirse bundan daha hoştur» dedi. Sonra ava çıktı. Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil ile mektuplaştı. Kendisine Hasankeyf, Sincar ve Dimaşk'a kadar olan yerlerin verilmesi karşılığında, Dimaşk'ı Salih Necmeddin'e vereceğini söyledi. Böylece aralarında takas yaptılar. Takas gereği Dimaşk'a sahip olan Salih Necmeddin bu sene cemaziyelevvel ayı başında gelip Dimaşk'a girdi. Cevad önünde yürüyor ve güneşe karşı onu siperlikle koruyordu. Yaptıklarına pişman olmuştu. Bunu telafi etmeğe çalıştı, ancak beceremedi. Dimaşk'tan çıkarken insanlar yüzüne karşı kendisine lânet okuyorlardı. Çünkü mallarını ellerinden almış, onları çeşitli para cezalarına çarptırmıştı. Salih Necmeddin Eyyub halkın mallarını geri vermesi için kendisine bir miktar para gönderdi, ancak bunu da yapmadı. Halkın parası zimmetinde kaldı ve öylece gitti. Salih Eyyub ilerde de anlatılacağı gibi Mısır mülküne sahip olunca Hadim Nasih'i hapse attı ve Hadim Nasih, işlediği suçun tam karşılığı bir ceza olan yokluk ve pireler içinde perişan halde öldü. «Rabbin, kullara karşı zalim değildir.» (el-Fussilet, 46).

Bu sene ramazan ayında Salih Necmeddin Eyyub -yaşı küçük olan kardeşinin elinden Mısır'ı almak için Dimaşk'tan yola çıktı. Nablus'a uğradı. Orayı istilâ etti. Şehri Nasır Davud'un elinden aldı. Baalbek valisi amcası Salih İsmail'e haber salarak kendisiyle birlikte Mısır'a gelmesi için Baalbek'e gelmesini istedi. Daha önce amcası, kendisine biatını sunmak üzere Dimaşk'a gelmişti. Fakat biatı geciktirmiş, onun aleyhinde çalışmış ve Dimaşk'a sahip olmak için emirlerle gizliden gizliye anlaşma yapmıştı. Fakat zorba ve sert bir kimse olduğundan ötürü hiç

kimse bu haberi Salih Necmeddin Eyyub'a vermeye cesaret edememişti. Bu sene sonuna kadar Salih Necmeddin Eyyub Nablus'ta ikamet etti. Amcasının yanına gelmesini bekledi. Fakat amcası onu başından savdı.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CEMALEDDİN HASİRÎ EL-HANEFÎ

Mahmud b. Ahmed Allame. Dımaşk'taki Hanefilerin şeyhi ve Nuriye medresesinin müderrisi idi. Aslen Buhara'ya bağlı Hasir kasabasındandır. Orada fıkıh öğrendi, çokça hadis dinledi. Sonra Dımaşk'a geldi. Orada özellikle Muazzam'ın zamanında Hanefilerin reisliği kendisine verildi. Allah kendisine rahmet etsin. Gözü yaşlı, çok sadaka veren, akıllı, nezih, iffetli bir kimseydi. Bu sene safer ayının sekizinde pazar günü vefat etti. Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah onu rahmetiyle ört-sün. Vefat ederken doksan yaşındaydı. İlk olarak hicretin 611. senesinde Şeref Davud'dan sonra Nuriye medresesinde ders verdi. Şeref Davud da Burhan Mes'ud'dan sonra Nuriye medresesinde müderrislik yapmıştı. Nuriye medresesinin ilk müderrisi Emir İmadüddin Ömer b. Şeyhüş-şüyuh Sadreddin Ali b. Hameveyh'tir. Allah hepsine rahmet etsin. Bu zat Cevad'ın Dımaşk'a sahip olmasına vesile olmuş, sonra Mısır'a gitmiş, orada Mısır hükümdarı Âdil b. Kâmil b. Âdil kendisini kınamış, o da şu cevabı vermişti:

«Şimdi Dımaşk'a döneceğim ve Cevad'ın sana gelmesini emredeceğim. Dımaşk'a karşılık İskenderiye'nin kendisinin olmasını söyleyeceğim. Eğer sözümü tutmazsa kendisini Dımaşk'tan azlederim ve orada ben sana naiblik yaparım.»

Kardeşi Fahreddin b. Şeyh onu böyle bir şey yapmaktan men etmiş, ancak o kardeşine kulak vermemiş, Dımaşk'a dönmüştü. Cevad da mu-sallaya kadar gelerek onu karşılamış ve onu kalede Darülmesserre salonunda yanında konuk etmişti. Onu kendinden emin olacak bir haleti ruhiyeye sokmuş, aldatmış, sonra da kendisinden yardım isteyecek kılığa büründürdüğü bir adamı üzerine saldırtıp öldürtmüştü. Malına ve mülküne el koymuştu. Cenazesi büyük bir kalabalık tarafından kaldırılmış ve Kasyun mezarlığına defnedilmişti.

VEZİR CEMALEDDİN ALİ B. HADİD

Eşref'e vezirlik yaptı. Salih Eyyub da onu bir müddet vezir olarak çalıştırdı. Vezir Cemaleddin, bundan sonra vefat etti. Aslen Rakkalıdır. Az miktarda emlâki vardı. Geçimini bu emlâkinden elde ettiği gelirle sağlardı. Sonraları Dımaşk'ta Eşref'e vezirlik yaptı. Bir şair onu hitv

etmiştir. Bu sene cemaziyelahir ayında Cevalik'te vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi.

CAFER B. ALİ

Cafer b. Ali b. Ebi'l-Berekât b. Cafer b. Yahya el-Hemedanî. Selefi ravisi idi. Nasır Davud'la birlikte Dımaşk'a geldi. Dımaşklılar kendisinden hadis dinlediler. Doksan yaşındayken, bu sene orada vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Yüce Allah rahmet etsin.

HAFİZÜ'L-KEBİR ZEKİYYÜDDİN

Ebu Abdillâh b. Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Berzâlî el-İşbilî. Hadis ilmiyle ilgilenenlerdendir ve bu alanda ilerlemiştir. Hadis ilmini öğrenmek isteyenlere faydalı bilgiler vermiştir. İbn Urve meşhedinde hadis müderrisliği yapmış, sonra Haleb'e göçmüştür. Bu sene ramazan ayının ondördünde Hama'da vefat etti. O, şeyhimiz Hafız Ale-müddin b. Kasım b. Muhammed el-Berzâlî'nin dedesidir. Şeyh Şihabeddin Ebu Şâme'nin eserine Dımaşk Tarih'ini zeyl olarak yazmıştır. Ben de yüce Allah'ın yardımıyla onun tarihine bir zeyl yazdım.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZYEDİNCİ SENESİ

Bu sene başında Dımaşk sultanı Necmeddin Salih Eyyub b. Kâmil, Nablus yanında otağ kurmuştu. Sahibi Âdil b. Kâmil'den alıp ele geçirdiği için Mısır diyarına gitmek üzere amcası Salih İsmail'i yanına davet ediyordu. Amcası Salih İsmail de oğlunu ve İbn Yağmur'u maiyetinde bulunmak üzere Salih Eyyub'a gönderdi. Bu ikisi emirlere mal ve para veriyorlar ve onlara, Salih İsmail'in lehine, Salih Eyyub'un aleyhine çalışacaklarına dair yemin ettiriyorlardı. Bu iş tamamlanınca ve Salih İsmail de otoriteyi ele alınca muradına ermiş oldu. Salih Eyyub'a haber gönderdi. Kendi yerine Baalbek'te bulunması, bizzat kendisinin hizmette bulunmak üzere Salih Eyyub'un yanına gelmesi için oğlunu geri göndermesini istedi. Salih Eyyub da olup bitenlerin farkında olmaksızın Salih Eyyub'un oğlunu geri gönderdi. Bütün bunlar Salih Eyyub'un veziri Ebü'l-Hasan Gazzal Emin adındaki tabip tarafından tertiplenen şeylerdi. Bu Vezir Ebü'l-Hasan Gazal, Baalbek şehrindeki Emîniye vakfının sahibidir. Safer ayının yirmiyedinci günü olan salı gününe girildiğinde Melik Salih İsmail, beraberinde Humus valisi Esedüddin Şirkuh da bulunmak üzere hücumla geçti. Bunlar Babülferadis mevkiinden an-sızın Dımaşk şehrine girdiler. Salih İsmail, Derbüşşearin'deki evine, Humus valisi Esedüddin de kendi evine indi. O esnada Necmeddin b. Selame geldi. Salih İsmail'i tebrik etti. Karşısında raksederek, «Şimdi

evine geldin» dedi. Sabah olunca kaleyi kuşatma altına aldılar. Kalede Ömer b. Salih Necmeddin bulunuyordu. Kale surlarını Babü'l-Ferec tarafından deldiler. İçeriye girdiler. Kaleyi teslim aldılar. Moğis'i de oradaki bir burçta hapsedtiler. Ebu Şâme dedi ki: «Dârülhadis ve çevresindeki dükkanlar ile kale etrafındaki evler yandı. Bu olup bitenlerden Salih Eyyub haberdar olunca çevresindeki arkadaşları ve emirleri Salih İsmail'in kendi ailelerine de zarar vermesinden korktukları için dağılıp gittiler. Salih Eyyub ile köleleri ve oğlu Halil'in annesi olan cariyesi yalnız kaldılar. Çi.İçiler ve fırıncılar ona saldırdılar. Kerek valisi Nasır Davud onu alıp getirecek görevlileri Nablus'a gönderdi. Görevliler onu tahkir edip bir katıra bindirdiler. Önünde yürüyen muhafızları da yoktu. Nasır Davud onu yanında yedi ay tutuklu bıraktı. Âdil de Mısır'dan Nasır'a haber göndererek ondan 100.000 dinar karşılığında kardeşi Salih Eyyub'u istedi. Ancak Nasır bu teklifi kabul etmedi, aksine hareket ederek Salih Eyyub'u zindandan çıkarıp serbest bıraktı. Dilediği yerde gitmesine, dilediği yere konaklamasına izin verdi. Bunun üzerine Dimaşk ve Mısır'daki emirlerle diğerleri Nasır Davud'la savaşmağa başladılar. Âdil, Nasır Davud'la savaşmak üzere Mısır'dan Belbis'e geldi. Ancak askerler ona karşı cephe aldılar. Komutanlar onun üzerine hücumla geçtiler. Onu zincire vurup Harkah'ta tutukladılar. Salih Eyyub'u da yanlarına çağdırdılar. Nasır Davud ise Dimaşk, Humus, Haleb, Cezire, Diyarbakır ile Mısır ülkesinin yarısı ve hazinelerindeki paralar, mallar ve mücevherlerin de yarısını vermesi şartını koştı, bu şartı kabul etmeden Âdil'i bırakmaya yanaşmadı.

Salih Eyyub dedi ki: «Ben bu şartları kerhen kabul ettim. Yeryüzü hükümdarlarının isteklerinin tümü yerine getirmeğe güç yetirilemez. Yolumuza devam ettik. Âdil'i yanıma aldım. Çünkü bunun Mısırlıların bir tuzağı olmasından korkmuştum. Aslında benim Âdil'e ihtiyacım yoktu.»

Anlatıldığına göre Salih Eyyub içki içip sarhoş olur, idareyi ve memleket işlerini birbirine karıştırır, doğru görüşlere ve fikirlere muhalefet ederdi. Mısır'a vardığında Mısırlılar onu başlarına hükümdar yaptılar. Güçlenmiş, mansur, muzaffer ve galip olarak sevinç içinde Mısır diyarına girdi. Nasır Davud'a 20.000 dinar gönderdi. Ancak Nasır bu parayı kabul etmeyip geri çevirdi. Fakat bundan sonra Salih Eyyub'un Mısır'da hakimiyeti kök saldı, güçlendi.

Melik Cevad'a gelince o, Sincar'da kötü bir idare tarzı uyguladı. Ahalinin malına, mülküne el koydu. Onlara zulmetti. Sincarlılar da Musul valisi Bedreddin Lü'lü ile mektuplaştılar. Onu durumdan haberdar ettiler. Cevad ava çıkmış iken Musul valisi gelip hiçbir zorlukla karşılaşmadan Sincar şehrini zaptetti. Cevad da Âne şehrine gitti. Bir müddet sonra bu şehri halifeden satın aldı.

Bu sene rebiyülevvel ayında yüksek derecede kadı olan Abdülaziz b. Abdülvahid el-Cilf, Şâmiyetü'l-Berraniye'de ders verdi.

Bu sene rebiyülahir ayının üçünde çarşamba günü Şeyh İzzeddin Abdülaziz b. Abdüsselam b. Ebi'l-Kasım es-Sülemî, Dımaşk Camii'nin hatipliğine atandı. Salih İsmail, Dımaşk şehrinde ve diğer yerlerde Anadolu hükümdarı adına hutbe okuttu. Çünkü Anadolu hükümdarı, Salih Eyyub'a karşı Salih İsmail ile ittifak yapmıştı.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene haziran ayının güneşli günlerinde şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Bu yüzden birçok duvarlar ve yapılar yıkıldı. Ben o gün Mizze'de bulunuyordum.»

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HUMUS SAHİBİ

Melik Mücahid Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Şadf. Hicretin 581. senesinde babasının vefatından sonra Melikü'n-Nasır Selahaddin Eyyubî onu Humus valiliğine atamıştı. Elliye sene müddetle bu görevde kaldı. Yaşantısı ve idaresi en güzel hükümdarlardan. Ülkesini içkilerden, haksız vergilerden ve çirkinliklerden temizlemişti. Ülkesinde mükemmel derecede adalet ve güvenlik vardı. Haçlılardan veya Araplardan herhangi bir kimse onun ülkesine girmeğe cesaret edemezdi. Şayet girecek olsalar da onları son derece tahkir eder, perişan hale getirirdi. Eyyubî hükümdarları da ondan çekinirlerdi. Çünkü onu yönetime kendilerinden daha lâıyk görürlerdi. Onun dedesi Mısır'ı fethetmiş ve Eyyubiler arasında Mısır'a ilk hükmeden, yine dedesi olmuştu. Bu sene Humus'ta vefat etti. Allah rahmet etsin. Taziyesi Dımaşk Camii'nde yapıldı. Allah lütûf ve keremiyle onu bağışlasın.

KADI HOBÎ ŞEMSEDDİN AHMED B. HALİL

Kadı Hobî Şemseddin Ahmed b. Halil b. Saade b. Cafer el-Hobî. Zamanında Dımaşk kadilkudatlığı yaptı. Usûl, fûru' ve diğer bir çok ilme vakıftı. Bu sene şaban ayının yedisinde cumartesi günü öğleden sonra ellibeş yaşında iken Âdiliye medresesinde vefat etti. Ahlakı güzel, geçimi hoş bir kimseydi. «Makamları hak sahiplerine ulaştırmaya gücüm yetmiyor» derdi. Çeşitli tasnif eserleri vardır. Bunlardan biri Aruz adlı eseridir. Onunla ilgili olarak Ebu Şâme şöyle demiştir:

«Allah, Ahmed b. Halil'i (Kadı el-Hobî'yi), Halil b. Ahmed'i ulaştırdığı yere ulaştırsın.

Halil b. Ahmed, aruzun mucididir.

Ahmed b. Halil (Kadı Hobî) ise aruzun sırlarını açığa çıkarandır. Bunları tekrar tekrar övüyorum.»

Kadı Hobî Şemseddin, Refiüddin Abdülaziz b. Abdülvahid b. İsmail b. Abdülhadi el-Hanbelî'den sonra Âdiliye medresesinin müderrisliğiyle birlikte kadılık görevine atandı. Refiüddin Abdülaziz daha önce Baalbek kadısı idi. Ancak Vezir Eminüddin onu Dımaşk'a getirdi. Vezir Eminüddin daha önce Samiri idi. Müslüman oldu. Salih İsmail'e vezirlik yaptı. Vezir Eminüddin ile Kadı Refiüddin Abdülaziz, insanların mallarını haksız yere yeme hususunda kendi aralarında anlaşıp ittifak kurdular.

Ebu Şame dedi ki: «Onun kötü niyeti, zalimliği, fasıklığı ve insanların mallarına göz koyması açığa çıktı.»

Başkalarının anlattıklarına göre Kadı Refiüddin bazan cuma günleri Şibak'taki Meşhedü'l-Kemalî'ye sarhoş vaziyette gelirmiş. Cumar-tesi günleri Bereketüladiliye'de içki ve saz meclisi kurarmış. Mirasları çok kötü bir şekilde taksim eder, bunlardan pay almış. Allah, amacının tersi ile ona muamele etsin. Saadetine sebep olanların vasıtasıyla Allah onu helâk etti. Nitekim inşaallah bu husus ileride de açıklanacaktır.

HİCRETİN ALTİYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene Dımaşk valisi Salih İsmail, Hısn-ı Şakifî, Sayda kontu Haçlı Arnon'a teslim etti. Bu nedenle Dımaşk hatibi Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam ile Malikilerin şeyhi Şeyh Ebu Amr b. Hacib onu şiddetle protesto ettiler. O da bu ikisini bir süre hapse attı. Sonra serbest bıraktı ve evlerine kapanmalarını, dışarı çıkmamalarını emretti. Hatipliğe ve Gazaliye medresesinin müderrisliğine Beytü'l-Âbâr hatibi İmadüddin Davud Ömer b. Yusuf el-Makdisî'yi atadı. Sonra Şeyh İzzeddin ile Şeyh Ebu Amr Dımaşk'tan çıktılar. Şeyh Ebu Amr Kerek'te bulunan Nasır Davud'un yanına gitti. Şeyh İzzeddin ise Mısır diyarına gitti. Mısır hükümdarı Eyyub onu saygı ve hürmetle karşıladı. Onu Kahire hatipliğine ve Mısır kadılığına atadı. Mısırlılar ondan ilim tahsil ettiler. Şeyh Ta-kiyyüddin b. Dakikülîd onun öğrencilerinden idi. Allah ikisine de rahmet etsin.

Bu sene Tatar hanı Tölî b. Cengizhan'dan İslâm hükümdarlarına elçi geldi. Bu elçi onları Tatar hanına itaate davet ediyor ve ülkelerinin çevresindeki surları yıkmalarını emrediyordu. Elçinin getirdiği mektup şöyle başlıyordu:

«Göklerin Rabbinin vekîli, yeryüzünün süpürücüsü, doğu ve batı-

nın hükümdarı Kankan'dan...»

Mektubu getiren elçi İsfahanlı güzel huylu bir Müslümandı. İlk olarak Meyyafarîkin'de bulunan Şihabeddin Gazi b. Âdil'in yanına gitti. Ülkelerinde hayret verici bazı acaip şeyleri ona haber verdi. Bu acaip şeylerden bazıları şunlardı:

1) Çin seddinin sınırında bulunan beldelerde gözleri omuzlarının üzerinde, ağızları da göğüslerinde olan bazı insanlar yaşıyor, sadece balık yiyorlardı. Bir insan görünce de kaçıp gidiyorlardı. Bunların yanında koyunu yerden bitiren bir tohum vardı. Bu tohumla yerden biten kuzular iki veya üç ay yaşıyorlar ve asla üremiyorlardı.

2- Mazenderan'da bir pınar vardı. Bu pınardan her otuz senede bir minare gibi büyük bir sütun çıkıyor, gün boyunca orada dikili vaziyette duruyor, güneş batınca da bu sütun tekrar gerisin geri pınara gömülüp kayboluyor ve muteakip otuz seneye kadar asla görünmüyordu. Bazı hükümdarlar onu ele geçirmek için zincirle bağlamışlardı. Ancak akşam olunca tekrar sulara gömülüp kaybolmuş ve zincirler kopmuştu. Müteakip otuzuncu senede bu sütun ortaya çıktığında üzerindeki zincirler hâlâ duruyordu ve şimdye kadar da öyledir.

Ebu Şâme dedi ki: "Bu sene göklerde ve yerlerde sular azaldı. Bir çok ekin ve meyve bozuldu. Telef oldu." Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MUHİDDİN B. ARABÎ

el-Fûsus ve diğer eserlerin sahibidir. Asıl adı Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Arabî Ebu Abdillâh et-Taî'dir. Endülüslüdür. Çeşitli bel-deleri dolaştı ve bir süre Mekke'de ikamet etti. Orada el-Fütuhâtü'l-Mekkiye adlı yirmi ciltlik eserini tasnif etti. Bu eserde akla uygun olan, olmayan, hoş görülen, görülmeyen, kabul edilen, edilmeyen hususlar vardır. Fûsusü'l-Hikem adlı kitabında ise zahiren küfür olan birçok husus bulunmaktadır. Kitabü'l-Abâdile ile içinde yüksek seviyede şiirler yer alan bir divanı da mevcuttur. Bu divanında yüksek seviyede şiirler vardır. Bunlardan başka daha bir çok tasnif eseri vardır. Vefatından önce Dimaşk'ta uzun süre ikamet etti. Benî Zekî kabilesi onun çevresinde yer almış, onunla ilgilenmiş ve bütün söylediklerinin ihtimal dahilinde olacağını söylemişlerdi.

Ebu Şâme dedi ki: «Onun birçok tasnif eseri vardır. Üzerine eser tasnif etmek kolaydır. Güzel şiirleri ve tasavvuf takiratına dair uzun kelâmları bulunmaktadır. Vefat edince cenaze merasimi cidden çok güzel olmuştu. Kasyun'daki Kadı Muhyiddin b. Zekî mezarlığına defnedil-

di. Bu sene rebiyülahir ayının yirmikisinde vefat etmişti.»

İbn Sibt onun için şöyle diyordu: «Muhyiddin b. Arabî İsm-i Azam'ı ezberlemiş ve çalışarak değil de vehbî olarak kimya ilmini öğrendiğini söylemişti. Tasavvuf ilminde yüksek derecede paye sahibi idi. Birçok tasnif eseri vardı.»

KADI NECMEDDİN EBÜ'L-ABBAS

Ahmed b. Muhammed b. Halef b. Racih el-Makdisî el-Hanbelî eş-Şafîî. İbn Hanbelî adıyla tanınmıştır. Alim, fazıl, dindar bir kimseydi. İlm-i kelimada yüksek derecede bir âlimdi. Humeydî'nin el-Cem' bey-ne's-Sahihayn adlı eserini ezberlemişti. Mütevazî ve güzel ahlaklı bir kimseydi. Çeşitli beldeleri dolaşarak ilim elde etmeğe çalıştı, sonra Dımaşk'ta yerleşti. Fedâviye, Sârimiye, Şâmiyetü'l-Cevaniye ve Ümmü's-Salih medreselerinde ders verdi. Bir çok kadıya vekâlet etti. Nihayet Kadı Refî el-Cilî'nin vekili olarak görev yapmaktayken bu sene şevval ayının altısında cuma günü vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi.

YAKUT B. ABDULLAH EMİNÜDDİN ER-ROLÎ

Atabek ailesine mensuptur. Musul valisi Lü'lü'nün elçisiyle birlikte Bağdat'a geldi.

İbn Sâî dedi ki: «Onu genç iken gördüm. Edip ve fazıl bir kimseydi. Son derece güzel yazı yazar ve güzel şiirler nazmederdi.»

Bundan sonra İbn Sâî onun bazı şiirlerini nakletmiş ve onun bu sene cemaziyelahir ayında hapiste iken vefat ettiğini söylemiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZOTUZDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Melik Cevad Mısır'a gitmek için yola koyuldu. Remel'e ulaşınca Salih Eyyub ondan şüphelendi ve onu yakalaması için Kemaleddin b. Şeyh'i ona doğru gönderdi. Bunu duyan Cevad geri dönüp Nasır Davud'a sığındı. Nasır Davud o zaman Kudüs-ü Şerifte bulunuyordu. Yanına gelen Melik Cevad'la birlikte askeri bir birliği harekete geçirdi. Bunlar Kemaleddin b. Şeyh'le karşılaşp savaştılar. Onu mağlup edip esir aldılar. Nasır Davud'un huzuruna götürdüler. Nasır Davud onu azarladı. Sonra serbest bıraktı. Melik Cevad da Nasır Davud'un hizmetinde çalıştı. Nihayet Nasır Davud, ondan şüphelenip onu zincire vurdu ve koruma altında Bağdat'a gönderdi. Bir Arap kabilesi zor kullanarak onu muhafızların elinden alıp serbest bıraktı. O da gidip Dımaşk hükümdarına sığındı ve bir süre yanında kaldı. Sonra Haçlıların yanına gitti. Daha sonra Dımaşk'a döndü. Salih İsmail onu Azeta'da hapsetti ve bu sene kırkbir yaşında

vefat edinceye dek hapiste kaldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene Salih Eyyub, Mısır'da medreseler yaptırmaya başladı. Cezire'de bir kale yaptırdı. Bu kalenin inşaatına Beytül-maldan çok para sarfetti. İnsanların mülklerine el koydu, otuz kadar mescidi yıktı, 1.000 kadar hurma ağacını kesti. Daha sonra hicretin 651. senesinde Türkler bu kaleyi tahrip ettiler.

Bu sene beraberinde Halebliler de olmak üzere Humus valisi Melikül-Mansur b. İbrahim b. Melikül-Mücahid sefere çıktı. Harran'da Harezmlilerle savaştı. Harezmlileri mağlup edip paramparça etti ve beraberindekilerle birlikte muzaffer olarak ülkesine döndü.

Meyyafarikin hükümdarı Şihabeddin Gazî, Harezmlilerle sulh yaptı. Kendisinin yanında yer almaları için onları ülkesinde barındırdı.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene Şeyh İzzeddin, Mısır diyarına gitti. Mısır hükümdarı ona ikramda bulundu, saygı gösterdi. Onu Kahire hatipliğine ve Mısır kadilkudatlığına atadı. Bu atama Kadı Şerefüddin el-Murakka'nın vefatından sonra olmuştu. Daha sonra Şeyh İzzeddin iki kez görevden istifa etti. Sonunda kendi evine kapandı. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

Bu sene amâ bir kimse olan nahivci Şems b. Habbaz receb ayının yedisinde; Fakih Kemal b. Yunus da şaban ayının ortasında vefat etti. Bu iki zat memleketlerinde kendi ilmi sahalarında yüksek şahsiyetler idiler.

ŞEMS B. HABBAZ

Ebu Abdillâh Ahmed b. Hüseyin b. Ahmed b. Meâlî b. Mansur b. Ali. Nahivci bir zat olup amâ idi. Musulluydu. İbn Habbaz adıyla tanınmıştır. Arabiyet ilmiyle iştigal etti. el-Mufasssal, el-İzah, et-Tekmile, el-Aruz ve el-Hesap adlı eserleri ezberledi. Lügâta dair el-Mücmel'i ve diğer eserleri de ezberlemişti. Şafî mezhebine mensuptu. Çok nükteleri ve fıkraları vardı. Güzel şiirler yazmıştı. Bu sene receb ayının onunda eli yaşında iken vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

KEMAL B. YUNUS

Musa b. Yunus b. Muhammed b. Men'a b. Malik el-Ukaylî Ebül-Feth el-Musılî. Musul'da Şafîlerin şeyhi idi. Orada birkaç medresede hocalık yapmıştır. Usule, makulata, mantığa ve felsefeye dair bilgisi vardı. Çeşitli beldelerden öğrenciler gelip ondan ders aldılar. Seksenkiz yıl yaşadı. Güzel şiirleri vardı. Musul valisi Bedreddin Lü'lü'yü övdüğü bir şiirinde şöyle demiştir:

«Kendi yönetimdeki gücünle dünyayı süslediysen eğer,
Dünya denen memleket senin sayende kim bilir ne kadar şerefle-
miştir.

Zaman boyunca emrin ve hükmün geçerli olsun.
Çabân şükürle karşılañsın. Hükmün de adaletli olsun»

Kemal b. Yunus, hicretin 551. senesinde doğdu ve bu sene şaban ayının ortasında vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

ABDÜLVAHİD ES-SOFİ

Meryem Kilisesi'nde yetmiş sene keşişlik yaptı. Vefatından birkaç gün önce Müslüman oldu. Sümeysatiye hankâhında birkaç günlük ika-metinden sonra yaşlı bir insan olarak vefat etti. Dımaşk'ta vefat eden bu zat Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenazesi muhteşem olmuştı. Ben de onun defninde ve namazında hazır bulundum. Yüce Allah ona rahmet etsin.

EBÜ'L-FADL AHMED B. İSFENDİYAR

Ahmed b. İsfendiyar b. Muvaffak b. Ebi Ali el-Bosencî. Vaizdi. Ercü-vaniye hankâhının şeyhi idi.

İbn Saî dedi ki: «Ahmed b. İsfendiyar, sureti güzel, ahlâkı hoş, seve-cen, mütevazî mantıklı konuşan, ibaresi güzel, vaazı hoş, şiiri tatlı, naz-mı güzel ve kelimacı bir kimseydi.»

Böyle dedikten sonra İbn Saî onun halife Müstansır'ı methetmek için yazmış olduğu bir kasidesini de nakletmiştir.

EBU BEKİR MUHAMMED B. YAHYA

Ebu Bekir Muhammed b. Yahya b. Muzaffer b. Alem b. Naim. Hasr es-Sülemî'nin oğlu diye tanınmıştır. Faziletli ve âlim bir kimseydi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Sonraları Şafî mezhebine intisap etti. Bağdat'ta Şafilere ait bir kaç medresede hocalık yaptı. Adaletli bir kim-se olup birçok görevleri üstlendi. Fakih, usulcü ve ilm-i kelamı bilen bir kimseydi. Memleketinde ilmi alanda ilerledi ve yüksek derecelere sahip oldu. Sonra İbn Fadlan onu Darü'l-Harim'de kadı olarak görevlendirdi. Daha sonra Nizamiye müderrisliğine atandı. Kendisine bir katır üze-rinde hil'atler gönderildi. Hil'at giyme merasiminde ayân ve eşraf hazır bulundular. Bu sene seksen yaşında vefat edinceye dek Nizamiye mü-derrisliğini sürdürdü. Vefat edince Bab-ı Harp mezarlığına defnedildi.

BAĞDAT KADİLKUDATI EBÜ'L-MEÂLÎ

Ebü'l-Meâlî Abdurrahman b. Mukbil b. Ali. Vasıtıhydı. Şafî mezhebine mensuptu. Bağdat'ta ilim tahsil etti. Bazı medreselerde kalfalık yaptı. Sonra Kadilkudat İmadüddin Ebu Salih Nasr b. Abdürrezzak b. Abdülkadir, halife Zahir b. Nasır'ın zamanında onu vekili olarak görevlendirdi. Bir süre sonra bağımsız olarak kadilkudatlığa asaleten atandı. Daha sonra ilk müderrisliğini yapan Muhyiddin Muhammed b. Fadlan'ın vefatının ardı sıra Müstansırıye medresesinin müderrisliğine atandı. Sonra bütün bu görevlerden ve hankâhın şeyhliğinden azledildi. Bu sene vefat etti. Faziletli, dindar, mütevazi bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

HİCRETİN ALTİYÜZKIRKINCI SENESİ

Bu sene halife Müstansır Billah vefat etti. Yerine oğlu Müstasım Billah hilafete geçti. Mü'minlerin emiri halife Müstansır Billah cemazi-yelahir ayının onunda cuma sabahı vefat etti. Ellibir sene dört ay yedi günlük ömrünü noktaladı. Vefatı, minberler üzerinde o gün kendisi için dua edilinceye dek gizlendi. Onaltı sene on ay ve yirmiyedi gün süreyle halifelik yapmıştı. Hilafet sarayına defnedildi. Sonra Rusafe'deki türbesine nakledildi. Güzel suretli, kalbi temiz, yaşantısı güzel, çokça sadaka veren, iyilik ve ihsanda bulunan, halkına olanca gücüyle iyilik yapan bir kimseydi. Dedesi Nasır, topladığı altınları hilafet sarayındaki bir sarnıçta biriktirmişti. Bu sarnıcın kenarında durup, «Acaba yaşadığım sürece bu sarnıcı altınla doldurabilir miyim?» derdi. Müstansır ise bu sarnıcın kenarında durup, «Acaba bütün bu altınları sarfedecek ve infak edecek kadar yaşayabilecek miyim?» derdi. Hanlar, kervansaraylar ve birçok yerlerdeki yollarda köprüler yaptırdı. Bağdat'ın her mahallesinde yoksullar için ziyafet evi yaptırdı. Özellikle ramazan ayında bu ziyafet evlerini daha yoğun bir şekilde çalıştırırdı. Kırk yaşına varmış cariyeleri satın alır, bunları azâd eder, çeyizlerini hazırlayıp evlendirirdi. Her vakitte binlerce altını yoksullara ve hayır yollarına sarfederdi. Bağdat'ın bütün mahallelerindeki muhtaçlara, dullara, öksüzlere yardım ederdi. Allah onun bu iyiliklerini ve hayırlarını kabul buyursun. Kendisine hayır mükâfat versin. Bağdat'ta dört mezhep için Müstansırıye medresesini yaptırdı. Oraya dârülhadis, hamam ve tıp evi yaptırdı. Bu müessesede çalışanlara maaş bağladı. Yemek, tatlı, meyve ve ihtiyaç duydukları her şeyi verdi. Bu medreseye büyük vakıflar tahsis etti. Hatta denildiğine göre bu vakıfların gelirlerinin dörtte birinin samanından elde edilen para medreseye ve medresede çalışanlara yetecek miktardaydı. Bu medreseye dünyada eşi bulunmayan kıymetli kitaplar vakfetti. Bu medrese hem Bağdat, hem de diğer beldeler için bir ziynet haline gelmişti.

Bu sene başında Hâdiye ve Hasan el-Askerî'ye mensup olan Samarra'daki meşhed yandı. Burayı, bu mıntıkalara hakim olduğu zamanlarda yani hicretin 450. senesinde Arslan el-Besasirî yaptırmıştı. Müstansır, yanan bu meşhedin onarılp eski haline getirilmesini emretti. Rafi-

ziler, burada çıkan yangında kendi suçları olmadığını, anlamsız ve soğuk kelimeler kullanarak kendilerini savundular. Yine anlamsız şiirler inşâd edip haberler uydurdular. Burası hakikatı olmayan Mehdî el-Müntazar'ın çıkacağı yer olarak söylenmektedir. Bunun aslı astarı yoktur. Burası yapılmamış olsaydı, daha iyi olurdu. Buradan çıkacağını söyledikleri ve bekledikleri zât, Hasan b. Ali b. Muhammed el-Cevad b. Ali er-Rıza b. Musa el-Kâzım b. Cafer es-Sadık b. Ali b. Muhammed b. Bakır b. Ali b. Zeynelabidin b. Hüseyin'dir. Bilindiği üzere Hz. Hüseyin Kerbela şehidi olup Ebu Talib oğlu Ali hazretlerinin oğludur. Cenâb-ı Allah tümünden razı olsun. Bunlar hakkında aşırılığa sapanları Cenâb-ı Allah kahretsin. Kendileri sebebiyle kendilerinden daha faziletli olan kimselere buğz edilmiştir.

Müstansır, -Allah ona rahmet etsin- âlicenab, yumuşak huylu, insanlar tarafından sevilen reis bir kimse idi. Sureti güzel, ahlâkı hoş, alımlı bir görüntüye sahipti. Üzerinde peygamberlik hanesinin nuru vardı. Allah ondan razı olsun ve onu hoşnut kulsın.

Anlatıldığına göre Müstansır, ramazan ayında güneşin batışından önce Bağdat sokaklarından birinde bineğine binmiş, dolaşmakta iken yaşlı bir adam gördü. Yaşlı adamın elinde içi yemek dolu bir kap vardı. Bunu bir mahalleden başka bir mahalleye götürecekti. Müstansır ona şunu sordu:

— Ey ihtiyar adam! Niçin kendi mahallendeki ziyafet evinden yemek almıyorsun da bu mahalleden alıyorsun? Yoksa her iki mahalleden de alacak kadar muhtaç mısın?

— Hayır, vallahi ey efendim -böyle derken Müstansır'ın halife olduğunu bilmiyordu- ben yaşlı bir adamım. Yemek dağıtım vaktinde bu mahallede bulunduğum ve hemen gidip dağıtım esnasında mahalle halkını rahatsız etmekten utandığım için yemeğimi buradan alayım, dedim. Çünkü mahalle halkını bu yemek dağıtım esnasında sıkıştırıp rahatsız edecek olursam ayıp olur ve beni sevmeyenler de bana iyice yürek soğutmuş olurlar. Bu nedenle mahallemden başka bir mahalleye gidiyor, yemeğimi oradan alıyor ve insanların akşam namazını kılmaya gittikleri zamanı bekliyor, işte tam o zamanda yemeğimi alıp kimse görmeden evime götürüyorum!

Halife, -Allah ona rahmet etsin- yaşlı adamın bu cevabı karşısında ağladı ve ona 1.000 dinar verilmesini emretti. Paranın kendisine verilmesi esnasında yaşlı adam çok sevindi. Hatta denilir ki aşırı sevinçten ötürü kalbi çatlamıştı ve bundan sonra sadece yirmi gün yaşayabilmiş, sonra vefat etmiş, geride halifeye verilmek üzere 1.000 dinar miras bırakmıştı. Çünkü kendisinin mirasçısı yoktu. Bu paradan sadece bir dinar harcamıştı. Halife, bu duruma hayret etti ve «Elimizden çıkan birşey bir daha bize geri dönemez. Siz bu parayı o yaşlı adamın mahallesindeki yok»

sullara sadaka olarak dağıtın» dedi. Allah ona rahmet etsin.

Halife Müstansır geride üç erkek evlat bıraktı. Bunlardan ikisi özkardeşti. Biri babasının vefatından sonra hilafete geçmiş olan halife Müstasım, diğeri de Ebu Ahmed Abdullah'tı. Üçüncü oğlu ise Emir Ebü'l-Kasım Abdulaziz'di. Bunların kızkardeşlerinin annesi ayrıydı. Allah onun iffetini muhafaza buyursun.

Halife Müstansır'ın vefatı nedeniyle şairler çok mersiyeler yazdılar. İbn Saî bu mersiyelerden güzel bir kıtayı nakletmiştir.

Halife Müstansır kimseyi vezir olarak görevlendirmemi, aksine Ebü'l-Hasan Muhammed b. Muhammed el-Kummî'yi vezir vekilliğinde bıraktı. Ondan sonra da Nasreddin Ebü'l-Ezher Ahmed b. Muhammed en-Nakidî vezir vekilliğine atadı. Bu zat hilafet sarayının muallimi idi. Doğruyu en iyi bilen yüce Allah'tır.

MÜSTASIM BİLLAH'IN HALİFELİĞİ

Emirü'l-Mü'minin olup Bağdat'taki Abbas oğullarının son halifesidir. Bu halife, Tatarlar tarafından Hülagu b. Töli b. Cengizhan'ın emri üzerine hicretin 656. senesinde şehid edilmiştir. Bununla ilgili açıklama inşaallah ileride verilecektir. Asıl adı ve şeceresi şöyledir: Emirü'l-Mü'minin Müstasım Billah Ebu Ahmed Abdullah b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstansır Billah Ebu Cafer el-Mansur b. Emirü'l-Mü'minin ez-Zahir Billah Ebu Nasr Muhammed b. Emirü'l-Mü'minin en-Nasır Lidinillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstadî Billah Ebu Muhammed Hasan b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstencid Billah Ebü'l-Muzaffer Yusuf b. Emirü'l-Mü'minin el-Muktefi Liemrillah Ebu Abdillah Muhammed b. Emirü'l-Mü'minin el-Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Halife el-Muktedî Biemrillah Ebü'l-Kasım Abdullah.

Dedesi Nasır'ın biyografisinden bahsedilirken nesebinin Hz. Abbas'a dayandığı görülmüştür. İsimlerinden bahsettiğimiz bu zatların tümü peşpeşe hilafet makamına geçmişlerdir, ama Müstasım'a kadar ataları arasında sekiz kişinin, araya başka biri girmeksizin peşpeşe hilafete geçtiği başka bir halifede görülmüş bir özellik değildir. Kendisinden önceki ata ve dedelerinden sekiz kişi peşpeşe hilafete geçmiş, sonra da dokuzuncu olarak kendisi yüce Allah'ın lütuf ve rahmeti ile hilafet makamına geçmiştir. Yüce Allah kendi lütfuyla ona rahmet etsin.

Babası Müstansır, hicrî 640. senenin cemaziyelahir ayının onunda cuma sabahı vefat edince kendisi Tac sarayında bulunuyordu. O gün namazdan sonra davet edildi. Kendisine hilafet biatı sunuldu ve Müstasım lakabı verildi. O zaman kendisi otuzbir yaşından birkaç ay almıştı. Gençliğinde Kur'an-ı Kerim'i güzelce ezberlemiş ve tecvidi iyice öğrenmişti. Arapça'yı, güzel yazı yazmayı ve diğer faziletleri zamanındaki Şafîî imamlarından biri olan Şeyh Şemseddin Ebu'l-Muzaffer Ali b.

Muhammed b. Neyar'dan öğrenmişti. Halifelige geçince ona son derece ikram ve ihsanda bulunmuştu. Anlatıldığına göre Müstasım, Kur'an-ı Kerim'i çokça okurdu. Edâ ve sedası güzeldi. Üzerinde huşu ve Allah'a yönelik emareleri açıkça görülürdü. Tefsire ve tefsirle ilgili problemlerin çözümüne ilgi göstermişti. Hayır yapmakla tanınmıştı. Şükranla karşılanacak işler yapmıştı. Babası Müstansır'ın yolundan gitmişti, onun gibi hayır ve fazilette çaba sarfetmişti. Zamanında işler yoluna girmiş, herşey mükemmel olmuştu. Allah'a hamd olsun.

Kendisine yapılacak bey'at merasimini Şerefüddin Ebü'l-Fezail İkbâl el-Müstansırı tertipledi. Önce kendisine amcazadeleri ve Abbasilerden olan ailesi, sonra devlet erkânı, emirler, vezirler, kadılar, alimler, fakihler, ehl-i hall ve'l akd, avam tabakası ve diğerleri bey'at ettiler. O gün görülmeye değer muazzam, kalabalık, övgüyle karşılanacak bir gündü. Ülkenin diğer beldelerinden, şehirlerinden de bey'at haberleri geldi. Memleketin bütün beldelerinde, bölgelerinde, köylerinde, yakın olsun, uzak olsun doğuda ve batıdaki camilerin minberlerinde, tıpkı babasına ve dedelerine okunduğu gibi kendisinin adına da hutbe okundu. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene çeşitli olaylar meydana geldi. Şöyle ki: Müstansır'ın hilafetinin son günlerinde Irak'ta şiddetli bir veba, şeker ve ilaç kıtlığı görüldü. Halife Müstansır Billah -Allah rahmet etsin- hastalara çok miktarda şeker dağıttı. Allah onun bu hayrını kabul buyursun.

Bu sene şaban ayının ondördünde cuma günü halife Müstasım Billah, faziletli ve zarif bir genç olan Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzi'ye, Bedriye kapısında vaaz verme izni verdi. O da orada halka vaaz etti, konuştu, faydalı ve güzel bilgiler sundu. Vaazında halife Müstasım'ı uzun ve fasih bir kasideyle övdü. Bu kasidesini İbn Safî, harfi harfine nakletmiştir. Müstasım, babasına benzedi. Zulmetmedi. Arslan yavrusu da deneme meydanında arslan gibidir.

Bu sene Halepliler ile Harezmîliler arasında büyük bir savaş meydana geldi. Silvan (Meyyafarikin) hükümdarı Şihabeddin Gazî de Harezmîliler ile birlikteydi. Halepliler bunları eşi görülmemiş bir hezimete uğrattılar. Çok miktarda malı ganimet olarak ele geçirdiler.

Bu sene Nusaybin bir kez daha yağmalandı. Bu, Nusaybin'in onyedinci yağmalanışı idi. İnnâ lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Şihabeddin Gazî, Silvan'a (Meyyafarikin'e) döndü. Harezmîliler, liderleri Berekâthan'ın -Allah onu mübarek kılmasın- öncülüğünde ülkede fesat çıkardılar. Şihabeddin Gazî'ye, Ahlat şehrini ele geçirmesi için ferman geldi. O da gidip Ahlat'ı, içindeki mallar ve ürünleri ile teslim aldı.

Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub, Şâm'a girmeğe karar verdi. Kendisine askerlerin muhtelif ve dağınık oldukları söylendi. O da Şâm'a gidecek bir orduyu hazırlayıp harekete geçirdi. Kendisi ise Mısır'da kalıp memleket idaresiyle meşgul oldu.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MÜSTANSİR BİLLAH

Mü'minlerin emiriydi. Kadri yüce, son derece hürmete layık bir kimsiydi. Bu sene vefat etti. Önceki sayfalarda hakkında genişçe bilgi verilmiştir.

HATUN BİNTİ İZZEDDİN MES'UD

Hatun binti İzzeddin Mes'ud b. Mevdud b. Zengi b. Aksungur el-Atabekiye. Dımaşk'ın Salihiye mahallesindeki atabekiye medresesini vakfeden hatundur. Sultan Melik Eşrefin zevcesi idi. Bu sene vefat etti. Allah rahmet etsin. Vefat ettiği gece Cebel'deki medresesini vakfetmişti. Türbesi de oradadır. Ebu Şâme'nin dediğine göre bu medresenin yanındaki türbesine defnedilmiştir. Allah kendisine rahmet etsin ve hayırlarını kabul buyursun.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİ

Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub ile amcası Dımaşk hükümdarı Salih İsmail arasında elçiler gidip geldiler. Salih Eyyub, amcasından Dımaşk kalesinde tutuklu bulunan oğlu Muğis Ömer b. Salih'i kendisine iade etmesini istiyor, buna karşılık Dımaşk hakimiyetinin amcası Salih İsmail'in elinde kalmasını onaylıyordu. Bu şartlar üzerine aralarında barış antlaşması yapıldı. Dımaşk'ta Salih Eyyub adına hutbe okundu. Salih İsmail'in veziri Emin'ü'd-Devle Ebü'l-Hasan Gazzal el-Müselmanî bu işin sonucundan korktu ve efendisi Salih İsmail'e; «Sakın şu çocuğu babasına geri verme. Aksi takdirde ülken elinden çıkıp gider. Bu çocuk senin elinde bir nevi Süleyman mührü gibidir» dedi. Onun bu uyarısı üzerine Salih İsmail, Salih Eyyub'la yaptığı antlaşmayı bozdu ve Salih Eyyub'un oğlunu tekrar kale zindanına gönderdi. Dımaşk'ta Salih Eyyub adına hutbe okutulmasına son verdi. Böylece iki hükümdar arasında düşmanlık yeniden alevlendi. Bunun üzerine Mısır hükümdarı Salih Eyyub, Harezmîlere haber göndererek Dımaşk'ı kuşatmağa gelmelerini istedi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndüktürüz.) Harezmîler bu sene Anadolu'yu Alâeddin'in

oğlunun elinden almışlardı. Alaeddin'in oğlu kıt akıllı biri olup köpekler ve yırtıcı hayvanlarla oynar ve bunları insanlara musallat kılardı. Bir defasında yırtıcı bir hayvan onu ısırılmış ve bu yüzden ölmüştü. Bunun üzerine Harezmîler o esnada Anadolu'yu istilâ etmişlerdi.

Bu sene Kadı Refî el-Cilî'nin yardımcıları tutuklandılar. Bazıları tokmaklarla dövüldü. Mallarına el konuldu. Babülferadis dahilindeki Medresetü'l-Mukaddimîye'de Kadı Refî'in aleyhine hüküm verildi. Geceleyin çıkarılıp Bika taraflarındaki Efkah mağarasına götürüldü ve orada hapsedildi. Hakkında hiçbir haber elde edilemedi. Ebu Şâme'nin anlattığına göre, orada ölmüştür. Bazıları, onun yüksek bir dağın tepesinden aşağıya atılarak öldürüldüğünü, bazıları da boğularak öldürüldüğünü söylemişlerdir. Her ne şekilde olursa olsun ölümü bu sene zilhicce ayında olmuştu. Yine bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde cuma günü Dımaşk kadılığına Muhyiddin b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya el-Kureşî'nin atandığına dair ferman Dımaşk Camii'nin Kemali penceresinin yanında okundu. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme böyle demiştir. Sibî'tin iddiasına göre Kadı Muhyiddin, müteakip senede bu görevden azledilmiştir. Sibî'tin anlatımına göre onun helâk sebebi, Melik Salih İsmail'e yazmış olduğu şu mektuptur:

«Senin hazinene halkın malından 1.000.000 dinar para irâd olarak gelmiştir...»

Ancak Melik Salih İsmail bu iddiayı reddetmiş ve hazinesine sadece 1.000.000 dirhem paranın irad olarak geldiğini söylemişti. Bunun üzerine Kadı Muhyiddin «Ben bu durumu vezirden sorarak tahkik edeceğim!» demişti. Melik Salih, vezirine muhalefet eden biri değildi. O esnada vezir de Melik Salih'e Kadı Muhyiddin'i azletmesini önerdi ki sultan, insanların çirkin dedikodularına karşı korunmuş olsun. Sultan Melik Salih İsmail, vezirinin bu önerisini uygun görüp Kadı Muhyiddin'i görevden azletti ve olanlar oldu. Medreselerinin idaresini Şeyh Taqiyyüddin b. Salah'a bıraktı. O da Âdiliye medresesine Kemal et-Tiflîsî'yi, Azraviye medresesine Muhyiddin b. Zekî'yi -ki bu zat ondan sonra kadılığa atanmıştır-, Emîniye medresesine İbn Abdülkâfî'yi, Şâmiyetülberraniye medresesine de Takî el-Hamevî'yi atadı. Kadı Refî kayboldu. Ortalarda görünmez oldu. Şahitlerinin adalet vasıfları düşürüldü.

Sibî dedi ki: «Vezir Emin onu Hristiyanlara ait semerli bir katıra bindirerek bir cemaatin refakatinde sahil taraflarındaki Lübnan dağlarından birinde bulunan Efkah mağarasına gönderdi. Orada birkaç gün kaldıktan sonra Vezir Emin, ona Baalbek'ten emlakini Eminü'd-Devle'ye sattığına dair ifadesini alsınlar ve ona şahitlik yapsınlar diye iki adil şahit gönderdi. Şahitlerin ifadelerine göre üzerinde eski püskü elbiseler varmış. Kendilerinden bir miktar yiyecek istemiş, üç günden beri yemek yemediğini söylemişti. Şahitler de ona dağarcıklarında bulunan

erzaktan biraz yedirmişler, emlakını Eminü'd-Devle'ye sattığına dair yazılı ifadesini alıp geri dönmüşlerdi. Daha sonra Hristiyan Davud yanına gitmiş ve ona, «Hadi kalk, seni Baalbek'e götürmekle emrolunduk» demişti.

O zaman öldürüleceğini kesin olarak anlamış olduğu için, «Bırakın da iki rek'at namaz kılalım demişti. Davud ona, «Hadi kalk kıl» deyince kalkıp namaza durmuştu. Namazı uzatınca Davud onu tekmelemiş ve dağın tepesinden vadinin aşağısına fırlatmıştı. Aşağıya varmadan kayalara çarpa çarpa parçalanmıştı.

Başka bir rivayette anlatıldığına göre eteği kayalara takılmıştı. Davud da onu taşılaya taşılaya vadinin dibine düşürmüştü. Bu olay, İbrahim nehri üzerindeki Şakifü'l-Metal mıntıkasında cereyan etmişti.»

Yine Sibte dedi ki: «Kadı Refi'in akidesi bozuktur. Materyalistti. Şer'i emirlerle alay ederdi. Mahkeme meclisine sarhoş olarak gelirdi. Cumaya da aynı halde giderdi. Evi meyhane gibiydi. La havle ve la kuvvete illa billahil aliiyyil azim. Muvaffak el-Vasıtı, onun güvenilir adamlarından biri idi ve en büyük belalardandı. Halkın malından kendi şahsı için 600.000 dirhem parayı usulsüz olarak zimmetine geçirmişti. Bu nedenle büyük cezaya çarptırılmış, işkence edilmiş, nihayet bu para kendisinden geri alınmıştı. Dövülürken bacakları kırılmış ve dayak altında can vermişti. Yahudi ve Hristiyanların mezarlığına atılmış, leşini köpekler yemişlerdi.»

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH ŞEMSEDDİN EBÜ'L-FUTÜH

Es'ad b. Münci et-Tenuhi el-Mearri el-Hanbeli. Eski zamanlarda Harran kadılığı yapmış, sonra Dimaşk'a gelmiş ve Mismariye medresesinde hocalık yapmıştı. Muazzam'ın zamanında devlet hizmetinde yer almıştı. İbn Sabir'dan ve Kadı Şehrezori ile Kadı İbn Ebî Asron'dan rivayetlerde bulunmuştur. Bu sene rebiyülevvel ayının yedisinde vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

TAKİYÜDDİN EBU İSHAK

Şeyh, Hafız, Salih Takiyyüddin Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Ezher es-Sarifi. Hadis hakkında güzel bilgisi vardı. Ebu Şâme onu övmüştür. Bu sene Dimaşk'ta vefat etti ve cenaze namazı Dimaşk Camii'nde kılındıktan sonra Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

KERUSİYE VAKFININ SAHİBİ MUHAMMED B. UKAYL

Muhammed b. Ukayl b. Kerus Cemaleddin. Dımaşk muhtesibi (emniyet müdürü) idi. Akıllı ve mütevazi bir kimseydi. Bu sene şevval ayında Dımaşk'ta vefat etti. Medrese haline getirdiği evine defnedildi. Kendisine ait bir dârülhadis vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

MELİK CEVAD YUNUS B. MEMDUD

Melik Cevad Yunus b. Memdud b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub el-Melikü'l-Cevad. Sultan Âdil'in en büyük oğluydu. Zamanla yükseldi ve nihayet amcası Kâmil Muhammed b. Âdil'den sonra Dımaşk'a sultan oldu. Sağlam bir şahsiyeti vardı. Salih insanları severdi. Ancak kapısında çalışan bazı kimseler, insanlara zulüm ederlerdi ve bu zulüm de kendisine mal edilirdi. Bu nedenle halk ona öfkelen-di, ona sövdü ve onu, Dımaşk'ı Melik Salih Eyyub b. Kâmil'e verip bunun karşılığında Sincar ve Hısnı-keyfa'yı (Hasankeyf) almak mecburiyetinde bıraktılar. Sonra bu iki şehri de elinde tutamadı. Bunlar da elinden çıktı. Sonra Salih İsmail onu Azeta kalesinin zindanına attı ve nihayet bu sene orada vefat etti. Şevval ayında Kasyun dağı eteklerindeki mezarlıkta bulunan Muazzam türbesine defnedildi. Daha önceleri İbn Yağmur da onun yanında tutukluydu. Salih İsmail onu Dımaşk kalesine nakletti. Salih Eyyub Dımaşk'a sahip olunca onu Mısır diyarına nakletti ve Salih İsmail'in veziri Emin Gazzal'la birlikte Kahire kalesinde darağacına astı. Çünkü bunlar Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmışlardı. Allah Salih Eyyub'a rahmet etsin. İbn Yağmur, Salih Eyyub'un aleyhinde çalışmış, nihayet Dımaşk'ın Salih İsmail'in eline geçmesini sağlamıştı. Vezir Eminü'd-Devle'ye gelince o, Salih İsmail'i, oğlu Muğis'i Salih Eyyub'a geri vermekten alıkoymuştu. İşte bu nedenle Salih Eyyub, İbn Yağmur ile Vezir Eminü'd-Devle'den böylece intikam almış oldu ve bunu yapmakta da haklıydı.

MES'UD B. AHMED B. MES'UD

Mes'ud b. Ahmed b. Mes'ud b. Mazih el-Muharibî. Hanefilerin faziletli fakihlerindendir. Tefsire ve hadise dair bilgisi vardır. Fazilet ve meziyet sahibi bir kimseydi. Bağdat'a Tatar elçisinin beraberinde hac için geldi. Birkaç sene hapiste kaldı. Sonra serbest bırakıldı ve hacca gitti. Sonra da döndü. Bu sene Bağdat'ta vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

EBÜ'L-HASAN ALİ B. YAHYA B. HASAN

Ebü'l-Hasan Ali b. Yahya b. Hasan b. Hüseyin b. Ali b. Muhammed

el-Batrik b. Nasr b. Hamdun b. Sabit el-Esedî el-Hillî, el-Vasîtî, el-Bağdadî. Şîf bir yazar ve şairdi. Şîflerin fakihî idi. Bir süre Dımaşk'ta ikamet etti. Birçok emir ve meliki methetti. Methettikleri arasında Mısır hükümdarı Kâmil ve diğerleri de bulunuyordu. Sonra Bağdat'a döndü. Şîfleri, mezhepleriyle ilgili olarak aydınlatırdı. Faziletli, zeki, nazmı ve nesri güzel bir kimseydi. Lâkin hakka karşı gözleri perdelenmişti. İbn Saî onun ilim ve zekâda ileriliğini ispatlayan güzel şiirlerinden bir kaçını nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKİKİNCİ SENESİ

Bu sene Halife Müstasım Billah, hem kendi şahsına, hem de Bağdatlılara, uğursuzluk getiren ve vezirliği zamanında Müstasım'a karşı asla masumane davranmayan Müeyyedüddin Ebu Talib Muhammed b. Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Alkamî'yi vezirliğe atadı. Müeyyedüddin, asla sadık ve yolu düzgün bir vezir olmadı. Hülagu ve askerlerinin baskınları esnasında Müslümanlara karşı Hülagu'ya ve askerlerine yardım etti. Allah hepsini kahretsin. Müeyyedüddin İbn Alkamî vezirliğe atanmadan önce saray muallimi idi. Nasreddin Muhammed b. Nakid vefat edince halife, Müeyyedüddin İbn Alkamî'yi vezirliğe getirdi. Saray hocalığına da Şeyh Muhyiddin Yusuf b. Ebü'l-Ferec b. Cevzî'yi atadı. Bu zat hayırlı insanlardandı. Dımaşk'ın Neşşabın mıntıkasındaki Cevzîye vakfının sahibidir. Allah bu hayrını kabul buyursun.

Bu sene Şeyh Şemseddin Ali b. Muhammed b. Hüseyin b. Neyyar, Bağdat Şeyhüşşuyuhluğuna atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Bu zat daha önce halifenin eğitmeni idi. Halife, Abdülvehhab b. Mutahhir'e mutlak vekâletname verdi ve ona da hil'at giydirdi.

Bu sene Mısır hükümdarı Salih Eyyub'un Dımaşk'ı kuşatmak ve Dımaşk hükümdarı Salih İsmail Ebü'l-Hasan'a karşı kendisine yardım etmeleri için çağırdığı Harezmlilerle Salih İsmail ve taraftarları arasında büyük bir savaş meydana geldi. Harezmliler Gazze'ye gelip ordugah kurmuşlardı. Salih Eyyub onlara hil'atlar, paralar, kumaşlar ve askerler göndermişti. Öte yandan Salih İsmail ile Kerek hükümdarı Nasır Davud, Humus hükümdarı Mansur ve Haçlılar kendi aralarında ittifak kurdular ve Harezmlilerle şiddetli bir savaşa tutuştular. Harezmliler, onları eşi görülmemiş derecede feci bir bozguna uğrattılar. Haçlılar, haçları ve yüksek bayraklarıyla Müslüman birliklerinin yanı başında hezimete uğradılar. Askerler arasında önce içki kâseleri dolaşmakta iken bu defa ölüm kâseleri, ecel şerbeti sunan kâseler dolaşmaya başladı. Bir günde Haçlılardan 30.000'in üzerinde adam öldürüldü. Komutanlarından, keşişlerinden, papazlardan ve bir de Müslüman emirlerden bir grup esir alındı. Esirler Mısır'da bulunan Salih Eyyub'a gönder-

rildi. O gün cidden görülmeğe değer bir gündü. Bu övgüyle karşılanacak bir haldi. Allah'a hamd olsun. Bu savaşa katılan Müslüman komutanlardan biri şöyle demişti: «Hristiyan haçları altında durduğumuzda ben iflah olmayacağımızı anlamıştım.»

Harezmîler, Haçlılardan ve beraberlerindekiilerden çok miktarda ganimet elde ettiler. Bundan sonra Mısır hükümdarı Salih Eyyub, kuşatmaları için Dımaşk'a asker gönderdi. Salih İsmail, Dımaşk'ı tahkim etti. Çevresini ve orada bulunan evleri tahrip etti. Tama kapısındaki köprüyü parçaladı. Nehir suları doludizgin etrafa aktı. Toma ve Selame kapıları çevresinde adeta bir göl meydana geldi. Bu iki kapı arasındaki bütün canlılar boğuldu ve yapılar sular altında kaldı. İnsanların çoğu muhtaç hale düştü. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK MUĞİS ÖMER B. SALİH EYYUB

Salih İsmail onu esir almış ve Dımaşk kalesinin burcunda hapsedmişti. Salih İsmail, Salih Eyyub'un gıyabında Melik Muğis'i esir almıştı. Babası Salih Eyyub, oğlunu kurtarmak için bütün imkânları kullanmış, ancak bunu başaramamıştı. Karşısına Eminü'd-Devle Gazzal el-Müselmanî çıkmıştı. Bu Baalbek'teki Emîniye medresesinin vakfedicisi idi. Genç Muğis hicretin 638. senesinden beri kale zindanında mahpus olarak bulunuyordu. Nihayet bu sene rebiyülahır ayının onikisinde cuma gecesi ruhunu hakka teslim etti. Sabahleyin hapishanede ölü bulundu. Gam ve kederinden ötürü vefat etmişti. Öldürüldüğü de söylenmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Hayırlı prenslerden biri olup şekli güzel, aklı mükemmeldi. Dımaşk Camii'nin şimalindeki türbesine dedesi Kâmil'in yanına defnedildi. Bunun üzerine babası Salih Eyyub, Dımaşk hükümdarı Salih İsmail'e daha da öfkeleni ve düşman oldu.

DİMAŞK ŞEYHÜŞŞUYUHU TACEDDİN EBU ABDİLLAH B. ÖMER B. HAMEVEYH

Faziletli bir kimse olup tarihçi ve tasnif eser sahibi idi. Sekiz ciltlik bir eseri vardır. Bu eserinde usulden bahseder. es-Siyasetü'l-Mülukiye adlı kitabını da Kâmil Muhammed için tasnif etmiştir. Bunlardan başka eserleri de vardır. Hadis dinledi. Kur'an'ı ezberledi. Bu sene vefat ederken seksen yaşına varmıştı. Bu yaşa varmadığı da söylenir. Hicretin 593. senesinde Mağrib diyarına göç ettiği söylenir. Merakeş hükümdarı

Mansur Yakub b. Yusuf b. Abdulmü'min ile görüşmüş ve orada hicretin 600. senesine kadar ikamet etmiş, sonra Mısır diyarına gelmiş, kardeşi Sadreddin b. Hameveyh'ten sonra şeyhüşşuyuhluğa atanmıştır. Yüce Allah ona rahmet etsin.

VEZİR NASREDDİN EBÜ'L-EZHER

Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ahmed en-Nakid. Bağdatlıdır. Müstansır'ın, sonra da oğlu Müstasım'ın vezirliğini yapmıştır. Tüccar çocuğuydu. Sonra yükseldi. Nihayet bu iki halifeye vezirlik yaptı. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimse olup Kur'an hafızıydı. Çok Kur'an okurdu. İlerledi, ihtişamlı bir insan oldu. Muazzam itibara sahip oldu. Ahir ömründe kötürüm oldu. Yine de son derece saygı ve ikram görüyordu. Güzel şiirleri vardır. İbn Saf onun bir kaç güzel şiirini nakletmiştir. Bu sene elli yaşını aşmış iken vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

NAKİBÜ'N-NÜKABA HATİBÜ'L-HUTABA

Halifelerin vekiliydi. Asıl adı Ebu Talib Hüseyin b. Ahmed b. Ali b. Ahmed b. Muft b. Hibetullah b. Muhammed b. Ali b. Halife el-Mühted Billah el-Abbasi'dir. Abbasiler'in önde gelenlerinden ve Müslümanların imamlarından idi. Hatipler hatibi olup müminlere hitap ederdi. Doğru yolda salihane bir hayat sürdürdü. Hatipliğe asla ara vermedi. Ömründe hastalık görmemişti. Nihayet bu senenin yirmisekizinci cumartesi gecesinde vefat etti. Geceleyin ihtiyacını görmek için ayağa kalkmıştı. Aniden tepe üstü yere düştü. Ağzından çok miktarda kan boşaldı. Sesi kesildi. O akşam gece sonuna kadar tek kelime konuşamadı, vefat etti. Cenazesi muhteşem olmuştu. Yüce Allah lütûf ve keremiyle onu bağışlasın ve ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene, Harezmlilerin senesiydi. Şöyle ki: Mısır hükümdarı Salih Eyyub b. Kâmil, başlarında hükümdarları Berekâthan olmak üzere Harezmlileri Muîneddin b. Şeyh'le birlikte harekete geçirdi. Bunlar Dımaşk'a gittiler. Orada bulunan Salih Eyyub'un amcası Salih Ebu İsmail'i kuşatma altına aldılar. Kasr-ı Haccac'ı, Sumak tarlasını, Babü's-Sağır haricindeki Cerrah Camii'ni ve birçok mescitleri yaktılar. Babü's-Sağır ve Babü'l-Cabiye yanına mancınık yerleştirdiler. Şehir içinde de iki mancınık kurdular. İki ordu karşı karşıya geldi. Salih İsmail, Emir Muîneddin b. Şeyh'e 1.000 seccade, baston ve ibrik gönderdi ayrıca da şu haberi ilettiler: «Senin için eşyalarla meşgul olman, hükümdarları kuşatmakla meşgul olmandan daha uygundur.» Muîn de ona bir

zurna, bir davul, sarı kırmızı ipekten yapılmış bir boyun atkısı gönderdi ve, «Seccade benim için uygundur, ama bunlar da senin için daha uygundur» dedi. Sabah olunca İbn Şeyh Dimaşk kuşatmasını şiddetlendirdi. Salih İsmail de askerlerini harekete geçirdi. Cavsak'ta bulunan babası Âdil'in sarayını yaktırdı ve bu yangının alevleri Rumman sokağından Akabiye'ye kadar uzandı. Buraları tümüyle yakıldı. Nehirler kesildi. Sular azaldı, kıtlık baş gösterdi, fiyatlar yükseldi, yollar korkulu hale geldi, Dimaşk'ta cidden çirkin ve korkunç olaylar cereyan etti. Daha önce böyle durumlar asla meydana gelmiş değildi. Bu kuşatma aylarca devam etti. Nihayet cemaziyelevvel ayına girildi. O zaman Vezir Emînü'd-Devle, İbn Şeyh'e haber göndererek giysilerinden bir kaçını istedi. İbn Şeyh de ona bir ferace, bir sarık, bir gömlek, bir de mendil gönderdi. Vezir Emînü'd-Devle bu giysileri giyip Muîneddin'in yanına gitti. Yatsıdan sonra onunla görüştü. Görüşme uzun sürdü. Sonra şehire döndü. Tekrar gidip kendisiyle ikinci kez görüştü. Anlaşmaya varıldı. Anlaşma gereğince Salih İsmail Baalbek'e gidecek ve Dimaşk şehrini Salih Eyyub'a teslim edecekti. Bu anlaşmayı duyan insanlar sevindiler. Salih İsmail de anlaşma gereğince Dimaşk'tan çıkıp Baalbek'e gitti. Muîneddin b. Şeyh de Dimaşk'a girdi ve Üsame'nin evine konuk oldu. Yeni görevliler atadı, eskileri azletti. Kararlar verdi, kararlar iptal etti. Kadilkudatlığa Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi atadı. Kadı Muhyiddin b. Zekî'yi azletti. İbn Sünniyyü'd-Devle et-Tiflis'i naiib olarak atadı. Bu, daha önce İbn Zekî ile Ferez es-Sincarî'ye vekillik yapmıştı. Muîneddin b. Şeyh, Salih İsmail'in veziri Emînü'd-Devle Gazzal b. Müselmanî'yi koruma altında Mısır'a gönderdi.

Harezmîlilere gelince onlar, bu barışın yapıldığı esnada hazır bulunmamışlardı. Barışın yapıldığını duyunca kızdılar ve Dariya taraflarına gidip oraları yağmaladılar. Şark beldelerine doğru ilerlediler. Salih İsmail'le mektuplaşarak Salih Eyyub'a karşı onunla birlikte olacaklarına yemin ettiler. Salih İsmail de bu duruma sevindi ve Salih Eyyub'la yapmış olduğu antlaşmayı bozdu. Harezmîliler dönüp Dimaşk'ı kuşatma altına aldılar. Baalbek'te bulunan Salih İsmail'de yanlarına geldi. Dimaşkîliler gerçekten çok büyük sıkıntıya maruz kaldılar. Paralar tüken-di, mallar yok oldu, fiyatlar çok yükseldi. Öyle ki bir torba unun fiyatı 1.600, bir kantar unun fiyatı 900 dirheme yükseldi. İki okkalık ekmek çeyrek dirheme, bir rıtıl (460 gram) et yedi dirheme satılır oldu. Un elde etmek isteyen insanlar, mülklerini satmak mecburiyetinde kaldılar. Kedi, köpek ve hayvan etleri yenilir oldu. İnsanlar yollarda düşüp öldüler. Yıkanmaktan, kefenlenmekten ve mezara defnedilmekten aciz kaldı, insanlar ölümlerini kuyulara atmaya başladılar. Öyle ki, şehir kokmaya başladı. İnsanlar çok rahatsız oldular. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Bu günlerde Darülhadis'in ve diğer medreselerin şeyhi Takiyyüddin b. Salah vefat etti. Büyük zorluklardan ve meşakkatlardan sonra cenazesi Babülferec'den çıkarılabildi ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

İbn Sibt dedi ki: «Bütün bu felaketlerle karşılaşıldığı halde içki kâseleri insanlar arasında dolaşıyor, fasıklık açıkça cereyan ediyor, halktan zalimane harçlar ve vergiler alınıyordu.»

Şeyh Şihabeddin'in anlattığına göre bu sene fiyatlar çok yükseldi. Kıtık meydana geldi. Fakir insanlar yollarda düşüp öldüler. Ondan bundan bir lokma yiyecek dilenmeğe başladılar. Kepek satın alıp ıslatarak yemek için, önce bir dinar dilenmeğe, sonra bir dirhem, onu bulamazlarsa bir fülüs dilenmeğe başladılar. Islatıp yedikleri kepeği adeta tavuk yiyormuşçasına yiyorlardı. İbn Sibt'in kendisi bizzat bu durumları müşahade etmiş, yiyeceklerle ve diğer eşyalara dair fiyatları tafsilatlı olarak nakletmiştir. Sonra bütün sıkıntılı bu haller kurban bayramının ardından yok olup gitti. Allah'a hamd olsun.

Salih Eyyub, Harezmlilerin kendisine karşı cephe kurduklarını ve amcası Salih İsmail'le barış yaptıklarını duyunca Humus valisi Melikü'l-Mansur İbrahim b. Esedüddin Şirkuh'la mektuplaştı. Onu kendi tarafına çekti. Böylece Dımaşk naibi Mufneddin Hüseyin b. Şeyh güçlendi. Ancak o bu senenin ramazan ayında vefat etti. Humus valisi Mansur, Salih İsmail'in dostluğundan ve ittifakından ayrılınca Dımaşk'ı Harezmlilerden kurtarmak ve Harezmlileri kuşatma altına almak amacıyla Haleplilerden, Türkmenlerden ve Arabilerden asker toplamaya başladı. Harezmliler bunu duyunca işin sonucundan korktular ve, «Dımaşk'ı gözden çıkarmak doğru olmaz. Uygun olan, Humus'ta onunla savaşmaktır» dediler ve Humus gölüne doğru ilerlediler. Nasır Davud da askerlerini Harezmlilerle birlikte Salih İsmail'in yanına gönderdi. Dımaşk askerleri harekete geçip Humus valisinin saflarına katıldılar. Humus gölü yanında Harezmlilerle karşı karşıya geldiler. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. O günde Harezmlilerin büyük bir kısmı öldürüldü. Emirleri Berekâthan da öldürüldü. Kesik başı bir mızrağa geçirilerek getirildi. Harezmlilerin topluluğu dağıldı. Her biri bir tarafa gitti. Humus valisi Mansur, Baalbek'e doğru ilerledi. Salih Eyyub orayı teslim aldı. Daha sonra Mansur Dımaşk'a geldi ve Salih Eyyub'un hizmetinde bulunmak üzere Üsâme'nin bahçesine yerleşti. Ancak nefsi kendisine Dımaşk'ı ele geçirmeyi telkin etmişti. O zaman kendisi hastalandı ve müteakip senede vefat etti. Allah rahmet etsin. Cenazesi Humus'a nakledildi. Babasından sonra on yıl süreyle hükümdarlık yapmıştı. Vefatından sonra yerine oğlu Melik Eşref geçti. O da iki sene müddetle hüküm sürdü. Sonra ileride de anlatılacağı gibi Humus şehri elinden alındı. Salih Eyyub'un naipleri Humus'u, Baalbek'i ve Busra'yı zap-

tetttiler. Salih İsmail'in elinde sığınacağı bir belde, aile, çocuk ve mal kalmamıştı. Aksine bütün malları elinden alınmış, aile efradı da koruma altında Mısır diyarına götürülmüştü. Kendisi gidip Halep hükümdarı Melikü'n-Nasır b. Aziz b. Zahir Gazî'ye sığınmış, Melikü'n-Nasır b. Aziz de onu yanında barındırmış, ona saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Halep atabegi Lü'lü, üstadı Nasır'ın oğluna, «Zulmün akibetini gör işte!» demişti. Üstadının oğlu Nasır o zaman genç bir insandı.

Harezmîlere gelince onlar, Kerek taraflarına gittiler. Kerek valisi Nasır Davud, onlara ikramda bulundu, iyilik yaptı, onlarla hısım oldu. Onları Salt mıntıkasına yerleştirdi. Harezmîler de onunla birlikte el ele vererek Nablus şehrini ele geçirdiler. Salih Eyyub, Fahreddin b. Şeyh komutasında bir askeri birliği üzerlerine sevk etti. Fahreddin ve askerleri Harezmîleri Salt bölgesinde yakalayıp bozguna uğrattı ve onları bu beldelerden uzaklaştırdı. Nasır'ı da Kerek şehrinde kuşatma altına alıp son derece zor durumda bıraktı. Mısır diyarında bulunan Melikü's-Salih Necmeddin Eyyub, gelip büyük bir azametle Dımaşk şehrine girdi. Ahaliye iyilik ve ihsanda bulundu. Yoksullara ve düşkünlere sadakalar dağıttı. Baalbek, Busra ve Serhad'a gidip oraları vali İzzeddin Aybek el-Muazzemî'den teslim aldı. Buralara bedel olarak da ona bir şeyler verdi. Sonra kendisi mansur, muzaffer ve güçlenmiş olarak Mısır'a döndü. Bütün bu hadiseler müteakip sene olaylarından bahsedilirken anlatılacaktır.

Bu sene halife ordusuyla Tatarlar -Allah onlara lanet etsin- arasında büyük bir savaş meydana geldi. Müslümanlar yani halife ordusu onları büyük bir bozguna uğrattı darmadağın etti. Ancak Müslüman askerler, onların peşine düşmediler ve onları kovalamadılar. Çünkü onların tuzaklarının ve desiselerinin akibetinden korkuyorlardı. Ayrıca Peygamber (s.a.v.) efendimizin şu hadisine de uymuşlardı: «Sizi terk ettikleri sürece siz de Türkleri terk edin.»

Bu sene Huzistan ülkesinde Cebel taraflarında gözleri hayretten kamaştıracak acaip yapılar ortaya çıktı. Anlatıldığına göre bunları cinler yapmışlardı. İbn Saf kendi tarihinde bu yapıların evsafını bildirmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH TAKİYYÜDDİN EBU SALAH

Osman b. Abdurrahman b. Osman el-İmam el-Allame. Şam'ın müftüsü ve hadisçisiydi. Şehrezorluydu. Sonra Dımaşk'a gelip yerleşti. Şark beldelerinde hadis dinledi. Musul, Halep ve diğer şehirlerde fıkıh

dersleri aldı. Babası, Haleb'in Esediye medresesinde müderristi. Bu medreseyi Esedüddin Şirkuh b. Şazî vakfetmişti. Şeyh Takiyyüddin, büyük ve faziletli insanlarla birlikte Şam'a gelmiş, bir süre Kudüs'te ikamet etmiş, Kudüs'teki Selahiye medresesinde ders vermiş, sonra Dımaşk'a göçmüş, önceleri Revahiye'de, sonra da Dârülhadisi'l-Eşrefiye'de müderrislik yapmıştı. Bu medreseye hadis şeyhi olarak atanan ilk zât kendisi olmuştur. Bu medresenin vakfiyesini kendisi tasnif etmiştir. Sonra Şamiyetü'l-Cevvariye medresesinde hocalık yapmış, hadis ve fıkha dair birçok kitaplar tasnif etmiştir. el-Vasit'e ve diğer faydalı eserlere dair güzel talikleri vardır ki, insanlar bu eserlerini görmek için uzak diyarlardan gelirlerdi. Şeyh Takiyyüddin; dindar, zahid, takvalı, ibadet ehli bir kimseydi. Selef-i Salihi'nin yolunu takip ederdi. Nitekim bir çok müteahhirin hadisçinin yolu da böyledir. Tam bir fazilete sahipti. Birçok ilimlerde yüksek derecelere ulaşmıştı. Doğru yoldan ve mazbut yaşıttan hiç ayrılmadı. Nihayet hicrî 643. senenin rebiyülahir ayının yirmibeşinde perşembe gecesi Eşrefiye dârülhadisindeki odasında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. İnsanlar onun cenazesini Babülferec dahiline kadar götürdüler. Ancak Harezmîlilerin kuşatması nedeniyle Bâbülferec dışına çıkamadılar. Cebanetü's-Sofîye'ye kadar ancak on kişi onu götürebildi. Allah rahmet etsin ve onu rıza perdesiyle örtsün. Şeyhlerinden biri olan Kadı Şemseddin b. Hallikan onu methetmiştir. Sibte dedi ki: "Şeyh Takiyyüddin bana şu şiiri okumuştur. Allah rahmet etsin: «Dört vav'dan sakın, çünkü onlar bir nevi ölümdürler.

Vasiyetin vavından, vedianın vavından, vekâletin vavından ve vakıfların vavından sakın.»

İbn Hallikan, Şeyh Takiyyüddin'in şöyle dediğini nakletmiştir:

«Tahammül edebildiğin kadar dilenmekten uzak dur. Çünkü her gün yeni bir rızık vardır. Dilenmekte ısrar etmek, insanın yüz suyunu giderir. İlahî yardım, medet dileyene ne kadar da yakındır. Sıkıntı, bir nevi ilahî adabdandır. Şansların ve payların perdeleri vardır. Olgunlaşmadan önce meyveyi ele geçirmek için acele etme. Çünkü vakit gelince sen o meyveye kavuşacaksın. İhtiyaçlarının çabuk giderilmesini isteme; aksi takdirde sıkıntıya düşer ve ümitsizlik örtüsüne bürünürsün.»

TARİH SAHİBİ HAFİZ İBN NECCAR

Muhammed b. Mahmud b. Hasan b. Hibetullah b. Mehasin b. Neccar Ebu Abdillâh. Bağdatlıydı. Büyük hadis hafızıydı. Çokça hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla doğuya ve batıya seyahatlerde bulundu. Hicretin 573. senesinde doğdu. Onbeş yaşındayken tarih yazmaya başladı. Kıraat ilmiyle uğraştı. Bizzat kendisi 3.000 kadar kurraya müraca-

at edip onlardan ders aldı. Bunlardan 400 kadarı kadındı. Yirmisekiz sene gurbette dolaştı. Sonra Bağdat'a geldi. Geldiğinde çok şeyler öğrenmiş ve çok hadis derlemişti. Bunları kitaplarda topladı. Bunlardan biri el-Kamerü'l-Münîr fî'l-Müsnedi'l-Kebîr adlı eseridir ki, bu eserinde her sahabe'nin rivayetinden bahseder. Bundan başka Kenzül'Eyyâm fî Marifeti's-Süneni ve'l-Ahkâm, el-Muhtef ve Mütelef, es-Sabik ve'l-Lahik, el-Muttefak ve'l-Müfterak, Kitabü'l-Elkab, Nehcü'l-İsabe fî Marifeti's-Sahabe, el-Kâfi fî Esmâi'r-Rical ile çoğu tamamlanmamış başka eserleri de vardır. Tarih-ü Medinetü's-Selam adlı eserin üzerine onaltı ciltlik bir zeyli vardır. Ahbâr-ü Mekke ve'l-Medine ve Beytül-Makdis, beş ciltlik Gürerül-Fevâid gibi eserlerinin yanı sıra İbn Saî'nin kendisinin biyografisinden bahsederken anlattığı başka eserleri de vardır. İbn Sâi'nin anlattığına göre Bağdat'a dönüşü esnasında kendisine medreselerde kalması teklif edilmiş, ancak bunu kabul etmeyip şöyle demişti:

«Yanımda beni bu işe muhtaç bırakmayacak kadar param vardır.» Sonra bir cariye satın aldı. Cariye ona bir çocuk doğurdu. Bir süre kendi kesesinden harcayarak geçimini sağladı. Sonra yeni kuruluşu esnasında Müstansiriye medresesinde hadisçilerle birlikte hocalık yapmak ihtiyacını duydu. Göreve başladıktan sonra iki ay süreyle hastalandı ve terekesiyle ilgili olarak yapılması gereken işleri İbn Saî'ye vasiyet etti. Bu sene şaban ayının beşinde salı günü yetmişbeş yaşında vefat etti. Cenaze namazı Nizamiye medresesinde kılındı. Cenazesine büyük bir kalabalık katıldı. Cenazesinin çevresinde, «Bu rasûlullah (s.a.v.)'ın hadislerinin hafızıdır. Ona isnad edilen yalanları reddedendir» diye yüksek sesle ilanlar yapılıyordu. Hafız İbn Neccar, mirasçı bırakmadı. Terekesi 20.000 dinar para ile giydiği elbiseleri idi. Bunların sadaka olarak dağıtılmasını vasiyet etmişti. Nizamiye'de bulunan ve 1.000 dinar değerindeki kütüphanesini vakfetti. Halife Müstasım onun bu vasiyetini ve vakfını onayladı. İnsanlar onu övdüler ve onun için bir çok mersiyele yazdılar. İbn Sâî, biyografisinin sonunda bunları nakletmiştir.

HAFİZ ZİYAEDDİN EL-MAKDİSÎ

Ziyaeddin b. Hafız Muhammed b. Abdülvahid. Çokça hadis dinledi ve yazdı. Çeşitli yerleri dolaşıp hadis topladı. Hadis tasnif etti. Faydalı kitaplar te'lif etti. Bu kitapları birçok faydalar içeren güzel eserlerdi. Kitabü'l-Ahkâm adlı eseri güzel bir kitap olup tamamlanamamıştır. el-Muhtare adlı eserinde hadislerle ilgili güzel bilgiler vardı, şayet tamamlanmış olsaydı, Hakim'in Müstedrek'inden daha iyi bir eser olacaktı. Fezâilül-A'mâl ve diğer eserleri, onun metin ve senet bakımından hadis ilmine ne kadar vakıf olduğunu ve hafızasının son derece sağlam bulunduğunu ispatlamaktadır. Allah rahmet etsin. Abid, zahid, takvalı,

hayırhah bir kimseydi. Hadisçilere ve fakihlere vakfettiği Ziyaiye medresesinin kütüphanesine değerli birçok kitabı da bırakmıştır. Daha sonra bu medreseye birçok vakıflar da tahsis edilmiştir.

ŞEYH ALEMÜDDİN EBÜ'L-HASAN ES-SEHAVÎ

Ali b. Muhammed b. Abdüssamed b. Abdülahad b. Abdülgali el-Hemedani el-Misrî ed-Dımaşkî. Dımaşk'ta Şeyhü'l-Kurrâ idi. Binlerce insan onun yanında Kur'ân-ı Kerim'i hatmetmiştir. Şatıbî'den ders almış, onun kasidesini şerhetmiştir. Şerhü'l-Mufasssal adlı eseri ve tefsirleri ile birlikte birçok tasnifatı ve Rasûlullah (s.a.v.)'ı öven methiyeleri vardır. Dımaşk Camii'nde bir ders halkası vardı. Ümmü Salih türbesinde şeyhülkurrâlık görevini sürdürdü. Orada bir meskeni vardı. Bu sene cemaziyelahir ayının onikisinde pazar gecesi vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. İbn Hallikan'ın anlattığına göre hicretin 558. seneğinde doğmuştur. İbn Hallikan onun şu şiirini nakletmiştir:

«Dediler ki yarın Hama diyarına geleceğiz.
Kafle onların verimli mıntıkasına konaklar.
Onlara itaat eden herkes,
Onlarla karşılaşmaktan ötürü sevinir.
Dedim ki, ben suçluyum çarem nedir?
Hangi yüzle karşılarına çıkacağım?
Dediler ki, özellikle kendilerinden ümitvar olan kimseler için,
Affetmek, onların şanından değil midir?»

REBİA HATUN BİNTİ EYYÜB

Sultan Selahaddin'in kızkardeşidir. Selahaddin ilk olarak onu Emir Sadeddin Mes'ud b. Mufneddin'le evlendirmiş, kendisi de Emir Sadeddin'in kızkardeşi İsmetüddin Hatun'la evlenmişti. İsmetüddin Hatun, daha önce Melik Nureddin'in zevcesiydi. İsmetüddin Hatun, Hatunîyetü'l-Cevvaniye ve Hankâhü'l-Berraniye'nin vakfedicisidir. Emir Sadeddin vefat edince bu defa Sultan Selahaddin, Rebîa Hatun'u Erbil valisi Melik Muzafferüddin'le evlendirdi. Rebîa Hatun onun yanında Erbil'de kırk seneden fazla kaldı. Melik Muzafferüddin vefat edince Rebîa Hatun Dımaşk'a geldi ve Darülakiki'de ikamete başladı. Nihayet bu sene seksen yaşını aşmış iken vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Şeyha, Saliha, Alime Emetü'l-Latif b. Nasih el-Hanbelî onun hizmetinde bulunuyordu. Emetü'l-Latif'in bir çok tasnif eseri vardı. Faziletli bir hatundu. Rebîa Hatun'u Kasyun dağı eteklerindeki medreseyi Hanbelîlere vakfetmesi için o teşvik etmiş ve bu hayra onu rağbet ettirmişti. Rebîa Hatun vefat edince Emetü'l-Latif'in malına el konuldu, kendisi

hapsedildi. Sonra hapisten salı verildi. Humus valisi Eşref onunla evlendi. Eşrefle birlikte Rahbe'ye ve Telraşid'e gitti. Sonra hicretin 653. senesinde vefat etti. Dımaşk'ta onun birçok zahireleri ve kıymetli mücevherleri bulundu, bunların değeri yaklaşık 600.000 dirhemdi. Ayrıca emlâki ve vakıfları da vardı. Yüce Allah ona rahmet etsin.

MUİNEDDİN HASAN B. ŞEYHÜŞŞÜYUH

Salih Necmeddin Eyyub'un veziriydi. Salih Necmeddin onu Dımaşk'a göndermiş ve Harezmîlerle birlikte ilk olarak Dımaşk'ı kuşatmış, nihayet orayı Salih İsmail'in elinden almış, Salih Eyyub adına naib olarak orada kalmıştı. Daha sonra Harezmîler, Salih İsmail'le anlaşmışlar ve Muineddin Hasan'ı Dımaşk'ta kuşatma altına almışlardı. Nihayet bu sene ramazan ayının üçüncü on günü içindeki günlerden birinde elli altı yaşında vefat etti. Dımaşk'ta dört buçuk ay süreyle hüküm sürmüştü. Cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında kardeşi İmadüddin'in mezarının yanına defnedildi.

SEYFEDDİN B. KILIÇ

Bu zat Hanefilere ait Kılıciye vakfının sahibiydi. Bu sene vefat edince mezkur medresesindeki türbesine defnedildi. Bu medrese Dârülfülus mıntıkasındaydı. Allah onun bu hayrını kabul buyursun.

Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetler arasında şu zâtlar da vardı: Cebel hatibi Şerefüddin Abdullah b. Şeyh Ebu Ömer. Allah rahmet etsin.

Sejf Ahmed b. İsa b. İmam Muvaffaküddin b. Kudame.

Külase imamı Şeyh Taceddin Ebü'l-Hasan Muhammed b. Ebi Cafer. Bu zât zamanında kendisine başvurulmuş büyük insanlardandı. Rivayet ve salihliği bakımından kendi zamanında hadis şeyhi idi. Yüce Allah rahmet etsin.

Şerefüddin Ahmed b. Cevherî ve Tacüddin Abdülcelil el-Ebherî de bu sene vefat ettiler. Bunlar büyük hadis hafızlarıydılar. Faydalı eserler bıraktılar. Allah kendilerinden razı olsun.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene Mansur, Humus gölü yanında Harezmîleri bozguna uğrattı. Salih Eyyub'un naibleri Dımaşk, Baalbek ve Busra'ya hakim oldular. Cemaziyelahir ayında da Fahreddin b. Şeyh, Salt mıntıkasında Harezmîleri yine bozguna uğrattı ve geride kalanlar da dağılıp gittiler. Sonra Nasır, Kerek'i muhasara altına aldı. Oradan da Dımaşk'a döndü.

Salih Eyyub da zilkade ayında Dımaşk'a geldi. Ahaliye ihsanda bulundu. Bu mezkur şehirleri teslim aldı. Serhat şehrini İzzeddin Aybek'in elinden aldı. Buna karşı ona bir bedel ödedi. Salt mıntakasını Nasır Davud b. Muazzam'dan, Sabye kalesini de Saïd b. Aziz b. Âdil'den aldı. Şanı cidden yükseldi. Dönüşünde Beyt-i Makdis'i ziyaret etti. Şehrin durumu ile ilgilendi. Beyt-i Makdis'in surlarının onarılarak Nasiriye devletinin hakimi ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubi'nin zamanındaki haline döndürülmesini, haracın ve Kudüs gelirlerinin buraya sarfedilmesini emretti. Bütün bu gelir ve paralar yetmeyecek olursa kalan masrafı da bizzat kendisinin karşılayacağını bildirdi.

Bu sene Hristiyanların elçileri gelerek papanın, Müslümanlarla savaşta gevşek davranışı nedeniyle Haçlı kontu Abdor'un kanını mübah kıldığını haber verdiler. Ayrıca papa, onu öldürecek bazı fedailerini de göndermişti. Bu fedailer oraya geldiklerinde Abdor gerekli hazırlığı yapmış, bir kölesini tahtına oturtmuştu. Fedailer tahta oturan kölenin Kont Abdor olduğunu zannederek köleyi öldürmüşlerdi. İşte o zaman da Kont Abdor, fedailerini yakalayıp sarayının kapısında boğazladıktan ve derilerini yüzdükten sonra derilerine saman doldurarak sehpalara asmıştı. Bunu duyan papa onunla savaşmak için büyük bir orduyu üzerine gönderdi. Cenâb-ı Allah bu nedenle Haçlılar arasında ihtilaf meydana getirdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu sene rebiyülahir ayının sonunda salı günü Mekke-i Mükerre-me'de şiddetli bir fırtına koptu. Kâbe-i Muazzama'nın eskiyen örtüsü yere düştü. Hicretin 640. senesinden o zamana kadar hacılar Mekke'ye gelmedikleri için örtü halife tarafından yenilenmemişti. Kâbe çıplak hale gelinceye dek fırtına dinmemiş, örtü üzerinden uçmuş, siyah örtü yerlere düşmüştü. Bu da Abbasî devletinin sonunun geldiğine bir işaretti. Bundan sonra Tatar belasının vuku bulacağı, böylece haber verilmiş oluyordu. Allah Tatarlara lânet etsin.

Yemen naibi Ömer b. Sol, Harem şeyhi Afif b. Men'a'dan Kâbe'ye örtü geçirmek için izin isteyince Harem şeyhi, «Hayır, Kâbe'ye ancak halifenin malından temin edilen örtü geçirilebilir» dedi. Yanında para da yoktu, 300 dinar ödünç para buldu ve pamuklu bir kumaş satın alıp siyaha boyadı. Eski örtülere uygun biçimde nakışlayıp desenledi; diktirdi ve Kâbe'ye örtü olarak geçirdi. Bu örtü hazırlanıncaya kadar Kâbe-i Muazzama yirmibir gece örtüsüz kalmıştı.

Bu sene Vezir Müeyyedüddin Muhammed b. Ahmed el-Alkamî'nin vezirlik konağında yaptırmış olduğu kütüphanenin açılışı yapıldı. Bu kütüphane son derece güzeldi. İçine kıymetli ve faydalı bir çok kitap konuldu. Şairler bu kütüphaneyi güzel beyit ve kasidelerle övdüler.

Bu sene zilhicce ayının sonlarında halife Müstasım Billah, oğulları Ebü'l-Abbas Ahmed ile Ebü'l-Fezail Abdurrahman'ı sünnet ettirdi.

Düğün ve şölen düzenledi. Uzun zamandan beri buna benzer bir düğün ve şölenin yapıldığı duyulmamıştı. Bu, artık Bağdat'ın ve Bağdatlıların o zamanda sevinçlere veda edışı anlamına geliyordu.

Bu sene Kerek valisi Nasır Davud, Emir İmadüddin Davud b. Musık b. Hasko'yu tutukladı. Bu, hayırlı ve cömert emirlerdendi. Nasır onun mallarını müsadere etti, onu da Kerek'te yanında hapsedti. Fahreddin b. Şeyh onun için ricacı olunca Nasır Davud, onu serbest bıraktı. Daha sonra boğazında bir yara çıktı, bu yara nedeniyle öldü. Cafer ile şehitlerin mezarlarının yanına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

Bu sene Harezmîlilerin hükümdarı Berekâthan, adamlarının Humus gölü yakınında bozguna uğramaları nedeniyle üzüntüden öldü.

MELİK MANSUR

Melik Mansur Nasirüddin İbrahim b. Melik el-Mücahid Esedüddin Şirkuh. Humus valisiydi. Baalbek'i Salih Eyyub'a teslim ettikten sonra Dımaşk'ta vefat etti. Cenazesi Humus'a götürüldü. Dımaşk'a gelişinde Üsame'nin bahçesine konuk olmuştu. Hastalanınca Dımaşk'ın Neyrep mıntıkasında bulunan Eşref bahçesine götürüldü. Orada vefat etti.

SAİN MUHAMMED B. HASSAN

Saîn Muhammed b. Hassan b. Rafi el-Amirî. Hatipti. Çokça hadis dinledi. Kasr-ı Haccac'da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

FAKİH, ALLAME MUHAMMED B. MAHMUD B. ABDU'L-MÜN'İM

Meramlı idi. Hanbelî mezhebine mensuptu. Faziletli bir kimse olup birçok ilme vakıftı. Ebu Şâme onu överek şöyle demişti:

«Eskiden beri ona arkadaşlık etmişimdir. Dımaşk'ta kendisinden sonra Hanbelîler arasında kendisi gibi büyük bir alim bırakmış değildir.» Vefat edince cenaze namazı Dımaşk Camii'nde kılındı ve Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

ZİYÂ ABDURRAHMAN EL-ĞUMARÎ

Maliki mezhebine mensuptu. Şeyh Ebu Amr b. Hacib, hicretin 638. senesinde Dımaşk'tan ayrılınca onun görevine atandı, onun ders halkasında oturdu. Malikî zaviyesinde onun yerinde ders verdi.

Bu sene Fakih Taceddin İsmail b. Cemil de Halep'te vefat etti. Faziletli, dindar, kalbi temiz bir kimseydi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene Sultan Necmeddin Eyyub b. Kâmil, Şam'dan Mısır diyarına döndü. Yolda Kudüs'ü ziyaret etti. Kudüslülere çok para dağıttı. Kudüs şehrinin surlarının, babasının amcası ve Kudüs fatihi Selahaddin Eyyubî'nin zamanındaki sağlam haline döndürülmesini emretti. Askerlerini, Haçlıları kuşatmak için teşvik etti. Taberiye'yi de safer ayının onunda fethetti. Cemaziyelahir ayının sonunda ise Askalan'ı fethetti. Receb ayında Beytü'l-Abâr hatibinin oğlu İmadüddin Davud'u Emevî Camii'nin hatipliğinden ve Gazaliye medresesinin müderrisliğinden azletti. Bu göreve Kadı İmadüddin b. Abdülkerim b. Haristanî'yi atadı. Bu zat İbn Salah'tan sonra dârülhadis hocalığı yapmaktaydı.

Bu sene Salih Eyyub, Salih İsmail'den yana olmakla itham edilen bazı Dımaşk önde gelenlerini yanına çağırttı. Bunlar arasında Kadı Muhyiddin b. Zekî, Benu Sasarî, Kâtip İbn İmad, Salih İsmail'in kölesi Halimî, Busra valisi Şihab Gazî de bulunmaktaydı. Bunlar Mısır'a vardıklarında tahkir edilmediler, cezalandırılmadılar. Aksine bazılarına hil'at giydirildi ve saygı görür olarak kendi istekleriyle Mısır'da bırakıldılar.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKBEŞİNCİ SENESİNDE
VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HÜSEYİN B. HÜSEYİN B. ALİ

Hüseyin b. Hüseyin b. Ali b. Hamza el-Alevî el-Hüseynî Ebu Abdilah el-Aksasî en-Nakip Kutbeddin. Aslen Kûfelidir. Ancak Bağdat'ta ikamet etmiştir. Nakiplik görevini yürütmüş, sonra Kûfe'de tutuklanmıştır. Faziletli, edip, şair bir kimseydi. İbn Saî onun birçok şiirini nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin.

NAHİVCİ ŞELÜBİN

Asıl adı Ömer b. Muhammed b. Abdullah el-Ezdî Ebu Ali el-Endülûsî el-İşbilî'dir. Şelubin adıyla meşhur olmuştur. Şelubin, Endülülülerin dilinde beyaz ve kumral anlamına gelir.

İbn Hallikan dedi ki: «Onunla nahvin büyük alimlerinin sonu gelmiştir. Kendisinde biraz dalgınlık mevcuttu. Onun şiir ve tasnif çalışmalarının dışındaki eserleri arasında Cezûliye'nin şerhi ile Kitabü't-Tavtiye de vardı. Bu sene seksen yaşını aşmış olduğu halde vefat etmiştir.» Yüce Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın.

ŞEYH HARİRİ

Aslen Zer şehrinin doğusundaki Beser köyündendir. Bir süre Dımaşk'ta ikamet etti. İpekçilikle uğraştı sonra bu işi bırakıp Şeyh Ali el-Mugarbel'in yanında dervişlik yaptı. Emevî Camii'nin kible tarafında kendisi için bir tekke yaptırdı. Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam, Şeyh Ta-kiyyüddin b. Salah, Malikî şeyhi Şeyh Ebu Amr b. Hacib gibilerinin ve diğer fakihlerin reddettikleri bazı çirkin hareketlerde bulundu. Eşref tahta geçince Azeta kalesine hapsedildi. Orada bir kaç yıl hapis yattı. Sonra Salih İsmail onu serbest bıraktı. Yalnız Dımaşk'ta ikamet etmemesini kendisine şart koştu. O da bir süre gidip köyü olan Beser'de ikamet etti. Nihayet bu sene vefat etti.

ez-Zeyl adlı eserde Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene ramazan ayında Beser köyünde kendi tekkesinde ikamet etmekte olan ve Harirî adıyla tanınan Şeyh Ali de vefat etti. Bu zat Dımaşk'a gidip gelirdi. Bir grup fakir de ona tâbi olmuştu. Bunlar Ashab-ı Harirî diye bilinirlerdi. Şeriate muhaliftiler. Bunlardan Allah'a dönenler hariç içleri dışlarından daha kötüydü. Harirî, şer'i emirlerle alay eder, bunları küçümser, fasıkların ve asilerin birçok hareketlerini irtikâb ederdi. Onun sebebiyle Dımaşklı büyük insanların çocuklarından kalabalık bir grup fesada sürüklendi ve onun adamlarının kılığına büründüler. Sapıklığa daldığı ve hayasız olduğu için onun peşine takıldılar. Meclisinde şarkı, raks ve tüysüz oğlanlar bulunurdu. Böyle yapanları hiç protesto etmezdi. Aksine namazı terk etti, israfa daldı, birçok insanı saptırdı. Büyük bir kalabalığı fesada sürükledi. Şeriat alimlerinden bir grup defalarca onun öldürülmesi yolunda fetva verdi. Sonra Cenâb-ı Allah, insanları ondan kurtarıp rahata kavuşturdu.»

Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme'nin, Şeyh Ali el-Harirî hakkındaki sözleri harfi harfine bunlardan ibarettir.

EMİR İZZEDDİN AYBEK

İzziye vakfının sahibidir. Muazzam'ın zamanında saray üstadı idi. Akıllı, şerefli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Muazzam onu Serhad'a naib olarak atadı. Atılgan, yetenekli ve doğru yolda yürüyen bir insandı. İzziyetü'l-Cevvaniye ve İzziyetü'l-Berraniye medreselerini vakfetti. Salih Eyyub Serhat şehrini elinden aldığında ona bedel ödedi. Bundan sonra kendisi Dımaşk'ta ikamete başladı. Ancak kendisinin Salih İsmail'le mektuplaştığı yolunda jurnal edilince yakalandı. Malına, mülküne el konuldu. Kendisi hastalandı. Yere düştü ve, «Bu benim son demimdir» dedi. Ölünceye kadar bir tek kelime konuşmadı. Vefat etti ve Mısır'daki Babü'n-Nasr mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin. Sonra Veraka çarşısı üstündeki türbesine nakledildi. Sibt,

onun hicrî 647. senede vefat ettiğini söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir.

ŞİHAP GAZİ B. ADİL

Silvan'ın, Ahlat'ın ve diğer beldelerin sahibi idi. Eyyubîlerin en akıllılarından ve faziletliyelerinden çok dindar bir kişiydi. Şiirlerinden biri şudur:

«Senin dünyada yer üzerinde oturmuş halde gitmen, zamanın acaplıklarındandır.

Bu gidişin ey adam, oturmakta olan bir topluluğu denizde seyrettiren bir geminin seyri gibidir ki; gemi gider, kaleler uçar.»

HİCRETİN ALTİYÜZKIRKALTINCI SENESİ

Bu sene Sultan Salih Necmeddin, Mısır diyarından Dımaşk'a geldi. Askerleri ve mancınıkları Humus'a sevk etti. Çünkü Humus emiri Melik Eşref b. Musa b. Mansur b. Esedüddin; Humus'u, Telbaşir karşılığında Haleb emiri Yusuf b. Aziz'e vermişti. Halebliler, Dımaşklıların üzerine gelmekte olduklarını öğrenince Humus'u onlara karşı korumak için büyük bir kitle halinde harekete geçtiler ve onların üzerlerine yürüdüler. O esnada Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi Şeyh Necmeddin Badzay elçi olarak gelmiş bulunuyordu. İki tarafın arasını buldu ve onları barıştırdı. Her iki grup da kendi beldelerine döndüler. Allah'a hamd olsun.

Bu sene çocuk denecek yaşta genç bir Türk köle, efendisinin kendisiyle fuhuş yapmak istemesine karşı koyduğu için duvara çivilenerek öldürülmüştü. Bu köle, genç ve cidden çok güzel bir insandı. Ölümüne, yakışıklığına, yaşının küçük oluşuna ve mazlumluğuna halk çok üzülmüş, onun hakkında kasideler nazmetmişlerdi. Onun için manzume yazanlardan biri de Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme'dir. Ondan uzun uzadıya bahseder. Şeyh Şihabüddin, mezkur kasidesini Zeyl'inde nakletmiştir.

Bu sene Dımaşk'ın Sûku'd-Dakik pazarında çok eski olan Bizans yapısı bir köprü gündüzleyin çöktü. Bu köprü Ümmü Hakim sarayının yanındaydı. Onun çöküşü nedeniyle çevredeki bir çok ev ve dükkan da yıkıldı.

Bu sene receb ayının yirmibeşinde pazar gecesi Dımaşk Camii'nin doğu minaresinde yangın çıktı. Minarenin içi tamamen yandı. Merdivenleri tahta kalaslardandı. Orada bir çok emanet eşya vardı. O eşyalar da telef oldular. Ancak camiye zarar gelmedi. Allah'a hamd olsun. Sultan birkaç gün sonra Dımaşk'a geldi ve minarenin onarılıp eski haline getirilmesini emretti.

Bu minare daha sonra hicretin 740. senesinde tamamen yanıp çöktü. Ama eskisinden daha güzel bir şekilde onarıldı. Allah'a hamd olsun. Şimdi Dımaşk'taki Emevî Camii'nin doğusundaki beyaz minâre, yerinde durmaktadır. Hadis-i şerifte de anlatıldığı gibi İsa (a.s.) oraya inecektir. Bununla ilgili açıklama yeri gelince verilecektir.

Yine bu sene Sultan Salih Eyyub hasta halde bir mahfeye bildirilerek Mısır diyarına döndü. Gerçekten hastalığı ağır olup hareket edemeyecek durumdaydı. Hastalığı, babasından sonra Mısır diyarının sahibi olan kardeşi Âdil Ebu Bekir b. Kâmil'in öldürülmesini emretmesine engel olmuştu. Mısır'ı istila ettiği zamandan beri onu hapiste tutmaktaydı. Bu sene şevval ayına girildiğinde onun boğulmasını emretti. Bu emir üzerine kardeşi, Şemsü'd-Devle türbesinde boğularak öldürüldü. Kendisi de ondan sonra ertesi sene şaban ayının ortasına kadar perişan ve çok ağır hastalığa yakalanmış olarak ancak yaşayabildi. Yaratma ve emrin kendisine ait olduğu Allah, noksanlıklardan münezze ve yücedir.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

FAZLÜDDİN EL-HONCÎ

Mısır diyarının kadilkudatı olup hekim, mantıkçı ve alim bir zattı. Bu ilimlerde çok ileri derecelere yükselmişti. Bununla birlikte yaşantısı mazbut, hüküm veriş de sağladı. Ebu Şâme'nin ifadesine göre bir çok kimse onu övmüştür.

ALÎ B. YAHYA CEMALEDİN EBÜ'L-HASAN EL-MUHARREMÎ

Faziletli, edip, şair ve mahir bir gençti. Riyazata, akla ve hevanın yerilişine dair bir çok ilmi kapsayan muhtasar ve veciz bir kitap tasnif etti. Bu kitabına Netâicü'l-Efkâr adını verdi. Kitabında hikmete dair faydalı bir çok ifade kullandı. Şöyle ki:

«Sultan kendisine uyulan bir imamdır. Bu, dinin meşru bir emridir. Eğer zulmederse maiyetindeki hakimler de ona bakarak zulmederler. Eğer adaletli olursa, hiç kimse onun hükmüne karşı çıkmaya cesaret gösteremez. Sultan, Allah'ın yeryüzüne hakim kıldığı, beldelerinde halkına ve kullarına güvenilir bir kimse olarak tayin ettiği bir kimsedir. Onun elini ve otoritesini her tarafa uzatmış, makam ve mertebesini yükseltmiştir. Öyleyse sultanın emaneti sahiplerine teslim etmesi, dininde halis olması, kalbini temizlemesi, gidişatını düzeltmesi, adaleti vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirmesi, sevabı da yegane hedef

edinmesi gerekir. Çünkü zulüm, ayağı kaydırır, nimeti yok eder, fakirliği celbeder, ümmetleri de helâk eder.

Tabibe karşı çıkmak eziyeti gerektirir. Nice çareler vardır ki, bunlar kabileden daha faydalıdır. Öfkesi bol olan kişi zayıftır. Hain vali azledilir. Hikmet sahibi kimselerin gönülleri, gözlerin bakışlarındaki sırları keşfeder. İktidara geçtiğinde kardeşini, dostluğunda alışık olduğu davranışını razı et. Tevazu, şerefi avlayan bir alettir. İçinde acizlik bulunmazsa hüsn-ü zan çok güzel bir şeydir. İçinde akıl ve tedbir bulunmazsa su-i zan çok çirkin bir şeydir.

Abdullah b. Ömer'in bir kölesi vardı. Bir suç işledi. Abdullah b. Ömer onu bu suçundan dolayı cezalandırmak isteyince köle ona şöyle dedi: «Ey efendim! Senin hiçbir günahın yok mudur ki o günahından ötürü Allah'tan korkasın?» Abdullah b. Ömer onun bu sorusuna, «Evet, günahım vardır» diye cevap verince, köle şu karşılığı verdi: «Günahından ötürü seni hemen cezalandırmayan ve sana bir süre tanıyan Zatın (Allah'ın) hakkı için sen de beni hemen cezalandırma ve bana bir süre tanı.» Köle böyle dedi, ama bir süre sonra ikinci kez suç işledi. Abdullah b. Ömer onu cezalandırmak isteyince köle yine aynı karşılığı verdi. Abdullah b. Ömer bu defa da onu affetti. Ne var ki bir süre sonra köle üçüncü kez suç işleyince Abdullah b. Ömer onu cezalandırdı. Fakat köle hiçbir şey demedi. Abdullah b. Ömer ona, «Niçin önceki iki kez söylediğin şeyleri şimdi de söylemiyorsun?» diye sorunca köle, «Ey efendim! Tekrar tekrar suç işlediğim halde senin yumuşak huyluluk göstermenden utandığım için bir şey diyemiyorum» dedi. Onun bu cevabı karşısında Abdullah b. Ömer ağlayıp şöyle dedi: «Senden çok benim Rabbinden utanmam gerekir. Sen Allah rızası için artık özgürsün.»

Ali b. Yahya'nın halifeyi öven şöyle bir şiiri vardır:

«Ey bulutların sularını yağmur olarak yağdırmayıp cimrilik ediş zamanında,

Elleri, halkın üzerine altınları sağanak gibi yağdıran zat,

Adaletiyle meşhur olan Kisrâ, senin yanında zalim kalır.

Cömertliğiyle meşhur olan Hatem-i Tayî, senin yanında cimri kalır.

Ümit sahipleri sana doğru secdeye kapandılar.»

İbn Saî onun güzel birçok şiirini nakletmiştir. Yüce Allah ona rahmet etsin.

ŞEYH EBU AMR B. HACİP

Malikî mezhebine mensup olan bu zatın şeceresi şöyledir: Osman b. Ömer b. Ebî Bekir b. Yunus er-Ruveynî. Ruveynelidir, sonraları Mısır'a

yerleşmiştir. Allamedir. Künyesi Ebu Amr'dır. Malikflerin şeyhi idi. Babası, Emir İzzeddin Musik es-Salahî'nin arkadaşıydı. Kendisi ilimle meşgul oldu. Kıraat ilimlerine vakıftı. Nahiv ilmini de belîğ bir şekilde elde etti. Fıkıh öğrendi. Zamanın insanların fevkine çıktı. Usûlde, fîrûda, Arapçada, sarfta, aruzda, tefsirde ve diğer bazı ilimlerde lider oldu. Hicretin 617. senesinde Dımaşk'ı yurt edindi. Orada Emevî Camii'nde Malikîlere ders verdi. Nihayet hicretin 638. senesinde Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam'la birlikte Dımaşk'tan ayrılıp Mısır diyarına gitti ve bu sene İskenderiye'de vefat etti. Menara ile Beled arasındaki mezarlığa defnedildi. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme onun hakkında şöyle demiştir:

«Şeyh Ebu Amr zekâvet sahibi imamlardan biri olup bilgi üreten kimselerdendi. Güvenilir, mütevazî, iffetli, hayalî, insafî, ilmi ve alimleri seven, ilmi yayan, eziyetlere tahammül eden, belalara sabreden hüccet bir insandı. Defalarca Dımaşk'a geldi. Son olarak da hicretin 617. senesinde Dımaşk'a gelmiş; orada Malikîler için müderris; kıraat ve Arapça ilimlerinde kendisinden istifade etmek isteyen kimseler için de şeyh olarak ikamet etmişti. İlimde ve amelde dinin rûkûnlerinden bir rûkûn oldu. Çeşitli ilimlerde yükseldi. Malik b. Enes'in -Yüce Allah ona rahmet etsin- mezhebini mükemmel bir şekilde öğrendi. İbn Hallikan onu çok övmüştür.»

Şeyh Ebu Amr'ın fıkha dair muhtasarı, bu hususta en güzel eserlerdendir. Bu eserinde İbn Şaş'ın faidelerini nazmetmiştir. Usûl-ü fıkha dair bir muhtasarı da vardır. Bu eserinde Seyfeddin Amidî'nin Fevaidü'l-Ahkâm adlı eserinin hemen hemen büyük bir kısmını nakletmiştir. Cenâb-ı Allah lutfetti de bu eseri ezberledim. Bu eserine koyduğu nebevî hadisleri de hafızama yerleştirdim. Allah'a hamd olsun.

Şeyh Ebu Amr'ın ayrıca Arapça'ya dair Şerhü'l-Mufasssal ve'l Emalî adlı eseri ile nahve dair meşhur Mukaddime'si vardır. Bu Mukaddime'sinde Zemahşerî'nin Mufasssal adlı eserini kısaltıp şerhetmiştir. Başkaları da bu eseri şerhetmişlerdir. et-Tasrif adlı eser ile bu eserin şerhi de onundur. Şatıbî'nin veznine göre bir de aruzu vardır. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnut olsun.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİ

Bu sene Melik Salih Eyyub vefat etti. Oğlu Turanşah öldürüldü. Yerine Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmenî geçti.

Bu sene Muharrem ayının dördünde pazartesi günü Melik Salih, bir mahfe içinde Dımaşk'tan Mısır'a götürüldü. İbn Sibî böyle demiştir. Dımaşk'tan ayrılmadan önce kalede halka şöyle seslenmişti: «Yanımızda kendisine ait bir alacağı veya eşyası bulunan varsa gelsin.» Onun bu

çağrısı üzerine etrafında bir çok kimse toplandı, onlara mallarını verdi.

Bu sene safer ayının onunda Dımaşk'a onun naibi Emir Cemaleddin b. Yağmur girdi ve Babü'l-Cabiye dahilindeki Derbü's-Şearin'de konakladı. Bu sene cemaziyelahir ayında Naib Cemaleddin, Babülberid ortasında sonradan yapılmış olan dükkanların yıkılmasını, orada kible tarafında ve Şamiye mahallesindeki terzilerin yanı başındaki dükkanlardan başka hiç bir dükkanın bırakılmamasını, orta yerdeki bütün dükkanların yıkılmasını emretti. Ebu Şâme dedi ki: «Âdil, bu dükkanları yıkmış, sonra eski haline getirilmiş, sonra İbn Yağmur da buraları yıkmıştı. Umarız ki buralar bu haliyle kalır.»

Bu sene Nasır Davud, Kerek'ten çıkıp Haleb'e geldi. Salih Eyyub'da Dımaşk'ta bulunan naibi Cemaleddin b. Yağmur'a, Dımaşk'ta bulunan ve Nasır'a ait olan Üsame evinin ve Kabon'daki bahçesinin (Kasr bahçesinin) yıkılıp tahrip edilmesini, bahçedeki ağaçların kökten sökülmesini emretti. Salih Eyyub, Kerek şehrini Emced Hasan b. Nasır'dan aldı, Muazzam'ın ailesinden olan kimseleri kovdu. Malına, mülküne el koydu. Orada 1.000.000 dinar altın vardı. Salih Emced'e burayı sağlam bir iktâ' olarak teslim etti.

Bu sene Bağdat'da su taşkınları meydana geldi. Bu yüzden birçok mahalle ve meşhur bina zarar gördü. Üç cami dışında diğer camiler de cuma namazları kılınamaz hale geldi. Mahallelerinin sular altında kalmasından korkulduğu için birkaç halifenin tabutu Rûsafe mezarlığına nakledildi. Tabutu nakledilen halifeler arasında Muktesid b. Emir Ebu Ahmed el-Mütevekkil de vardı. Bu zat defnedilişinden 350 sene sonra mezarından çıkarılıp Rusafe'ye taşınmıştı. Aynı şekilde oğlu Muktefi ile Muktefi b. Muktedir Billah da mezarlarından çıkarılıp Rusafe'ye nakledildiler. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

Bu sene Haçlılar Dimyat'a hücum ettiler. Orada bulunan asker ve sivil halk başka yerlere kaçtı. Haçlılar şehri istila ettiler. Birçok Müslümanı öldürdüler. Bu hadise bu sene rebiyülevvel ayında meydana gelmişti. Sultan da gelip bütün askerleriyle birlikte otağını düşmanın tam karşısına kurmuş; Haçlılardan korkup kaçan Müslümanları idam etmiş, kendilerinin ve Allah'ın düşmanı olan kimseleri korkutmak amacıyla azıcık sabretmeyişlerinden ötürü onları kınamıştı. Kendisinin hastalığı fazlaşmış ve durumu fenalaşmıştı. Bu sene şaban ayında Mansure'de vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Ancak şeceretüddür (inci ağacı) adıyla çağrılan cariyesi Ümmü Halil, onun ölümünü gizledi. Onun kimseyle görüşemeyecek derecede ağır hasta olduğunu söyledi. Sultanlık alametleri, olduğu gibi duruyordu. Yalnız önde gelen emirlere durumu bildirdi. Onlar da sultanın oğlu Melik Muazzam Turanşah'a haber gönderdiler. Hasankeyf'te bulunan Turanşah'ı hemen yanlarına getirdiler. Bu getirme olayı, aralarında Fahreddin b. Şeyh'in de bulun-

duğu büyük emirlerin tavsiyesi üzerine olmuştı. Melik Muazzam Turanşah yanlarına varır varmaz onu başlarına hükümdar yaptılar ve hepsi ona bey'at ettiler. O da tahta oturup hükümdarlığı ele aldı. Haçlılarla savaştı. Onları bozguna uğrattı. 30.000 Haçlıyı öldürdü. Allah'a hamd olsun. Bu hadise, hicretin 648. sene başında meydana gelmişti. Ancak kendisi de iki ay sonra öldürüldü. Emirlerden İzzeddin Aybek et-Türkmanî eline kılıçla vurmuş, birkaç parmağını kesmişti. O da tahtadan yapılma otağ içindeki odasına kaçmıştı. Onu orada kuşatmışlar, çembere almışlar ve yakmışlardı. Kapıdan çıkmış ve halifenin elçisine sığınmış, aman dilemişti. Fakat etrafındaki zorbalardan onun bu aman dileyişini kabul etmemişlerdi. Nile kaçıp sulara atılmış, sonra dışarı çıkınca hemen feci bir şekilde öldürülmüştü. Onu ayaklarıyla çiğneyip ezmişler ve bir leş gibi gömmüşlerdi. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndücüleriz.) Onu vuranlardan biri de Bendakdarî idi. Bendakdarî, omuzuna bir darbe vurmuş, vurduğu kılıç, koltuğunun altından çıkmıştı. Aman diliyordu, ama kimse ona aman vermiyordu.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

FAHREDDİN YUSUF B. ŞEYH B. HAMEVEYH

Faziletli, dindar, heybetli, vakarlı, hükümdarlığa layık bir kimseydi. Emirler onu saygıyla karşılardı. Onları kendisine Salih'ten sonra bey'ata çağırılmış olsaydı herkes ittifakla ona bey'at ederdi. Ancak kendisi Eyyubilerin tarafını himaye etmek için böyle yapmayı uygun görüyordu. Muazzam Turanşah'ın Mısır'a gelişinden önce zilkade ayında Haçlılardan Templier tarikatına mensup bir şövalye onu şehid etmişti. Malı, mülkü, atları yağmalanmış, evi tahrip edilmişti. Ona yapmadık çirkin hareket bırakmamışlardı. Bunu kendisine yapanlar da sağlığında kendisine son derece saygı gösteren emirlerdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Küçük yaşta nefsimin arzularına karşı koyuyordum,
Ama geceler, yaşlılık ve ihtiyarlıkla beni vurdukları zaman,
Öncekilerin tam tersine nefsimin arzularına uydum.

Keşke büyük olarak yaratılmış olaydım da sonra küçüklüğe dönsedydim.»

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene muharrem ayının üçünde çarşamba günü Muazzam Turanşah, Dimyat limanında Haçlıları bozguna uğrattı. Onlardan 30.000

(başka bir rivayete göre 100.000) kişiyi öldürdü. Çok miktarda ganimet ele geçirdi. Allah'a hamd olsun. Sonra da esir aldığı bazı emirleri öldürdü. Esir alınanlar arasında Fransa kralıyla kardeşi de vardı. Fransa kralının miğferi Dimaşk'a gönderildi. Dimaşk naibi onu merasimde giydi. Bu miğfer çelikten olup Sincap kürküyle astarlanmıştı. Şairlerden bir grup bu olaylara sevindikleri için şüirler okudular. Fakirler Meryem Kilisesi'ne girip orada Cenâb-ı Allah'ın Hristiyanlara karşı Müslümanlara bahşettiği zaferden ötürü sevindiler. Sevinç gösterileri yaptılar. Bu gösteriler esnasında neredeyse bu kilise yıkılacaktı. Baalbek'te bulunan Hristiyanlar daha önce Hristiyanların Dimyat'ı ele geçirişleri esnasında çok sevinmişler ve sevinç gösterilerinde bulunmuşlardı. Bu bozgun sebebiyle yüzleri karardı. Şehir naibi onları yakalatıp Yahudilere gönderdi ve Yahudilere tokatlattı. Sonra muharrem ayı çıkmadan emirler, üstadlarının oğlu Turanşah'ı öldürüp Nil kıyısında bir tarafa defnettiler. Yüce Allah Turanşah'a ve atalarına lütuf ve keremiyle rahmet etsin.

MUIZ İZZEDDİN AYBEK ET-TÜRKMANI'NIN EYYUBÎLER'DEN SONRA MISIR'A HAKİM OLUŞU

Önceki sayfalarda da açıklandığı gibi babasından sonra sadece iki ay hüküm süren Turanşah b. Salih Eyyub b. Âdil Ebu Bekir b. Necmeddin Eyyub'u deniz emirleri ile diğer komutanlar Salahiye'de öldürünce bu katiller kendi aralarında, «Bunun bir zararı yok, bunun bir zararı yok» diye seslendiler. Aralarında bulunan İzzeddin Aybek et-Türkmanî'yi çağırıp onu başlarına hükümdar yaptılar. Ona beyatlerini sundular ve Melikü'l-Muiz lakabını takarak hep birlikte Kahire'ye gittiler. Beşgün sonra Eyyubîlerden on yaşında bir çocuk olan Melikü'l-Eşref Muzafferüddin Musa b. Nasır Yusuf b. Mes'ud Atsız b. Kâmil'i başlarına hükümdar ve Muiz'i de ona atabek yaptılar. Paralar üzerindeki damga ve okunan hutbeler bu ikisi arasında müştereken paylaşıldı. Bunlar bu durumu Şam emirlerine bir mektupla bildirdiler. Ancak Şam'da haki-miyetlerini kuramadılar. Aksine Şâm, ellerinden çıktı. Sadece Mısır diyarına hakim olabildiler. Bütün bu işler Salih Eyyub'un gözdesi ve Hatun Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil'in emri üzerine yapılmıştı. Bu hatun, Atabek Muiz'le evlendi. Hutbeler onun adına okundu, sikkelere adı yazıldı. Cuma günleri Mısır'da ve Mısır'a bağlı beldelerde onun adına minberler üzerinde hutbeler okunup kendisine dualar yapıldı. Sikkeler de aynı şekilde Ümmü Halil adıyla bastırılıyordu. Fermanların üzerindeki alametler, fermanlara atılan imzalar, onun adına idi. Bu durum Muiz'den önce üç ay sürdü. Neticede -ileride de anlatacağımız gibi- kıymetten düştü. Hakaret görüp öldürüldü.

HALEP VALİSİ NASIR B. AZİZ B. ZAHİR'İN DİMAŞK'A SAHİP OLUŞU

Mısır diyarında emirlerin, Muazzam Turanşah Salih Eyyub'u öldürmeleri üzerine Halepliler, beraberlerinde üstadlarının oğlu Nasır Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasır Yusuf olmak üzere harekete geçtiler. Eyyubî emirlerinden Salih İsmail b. Âdil de onlarla beraberdi. Bu zat mevcutlar arasında yaş, tecrübe, saygınlık ve karizma bakımından hükümdarlığa en layık olan idi. Onunla birlikte Nasır Davud b. Muazzam b. Âdil, Humus valisi Eşref Musa b. Mansur İbrahim b. Esedüddin Şirkuh da Haleplilerin yanında bulunuyordu. Hep birlikte Dımaşk'a geldiler. Şehri kuşatma altına alıp kısa zamanda ele geçirdiler. İbn Yağmur'un evi yağmalandı. Kendisi kaleye hapsedildi. Dımaşk çevresinde bulunan Baalbek, Busra, Salt ve Serhat mıntıkları da ele geçirildi. Yalnız Muğis Ömer b. Âdil b. Kâmil'in hakimiyetinde bulunan Kerek ve Şobek onlara teslim olmadı. Melik Muğis Ömer, Muazzam Turanşah'ın öldürülmesi esnasında Kerek ve Şobek'i hakimiyeti altına almıştı. Mısırlılar onu başlarına hükümdar yapmak için talepte bulundular, ancak o iki amca oğlunun başına gelenleri görerek bu işe girişmekten korktu. Mısırlıların çağrısına uymadı ve Mısır'a gitmedi. Halepliler, Dımaşk'ı ve çevresini ellerine geçirdiklerinde Nasır kalede oturarak, insanların gönlünü aldı. Sonra Mısır diyarını ele geçirmeyi amaçlayarak Gazze'ye doğru yola koyuldular. Karşılarına Mısır ordusu çıktı. Mısırlılarla şiddetli bir savaşa tutuştular. Bunlar ilk etapta Mısırlıları bozguna uğrattılar. Öyle ki orada Nasır adına hutbe okundu. Sonra savaş Şamlıların aleyhine döndü, hezimete uğradılar. Salih İsmail'in askerleri telef oldu. Önde gelen bir çok adamı esir alındı. Şeyh Ebu Şâme burada onlardan bazısı için şöyle bir şiir inşâd etmiştir:

«İsmail mallarımızı zayi etti. Verimli topraklarımızı sebepsiz yere tahrip etti.

Kaleyi tahkim eden rahatını buldu. Bu insanları zengin kılmayıp yoksul düşürenin cezasıdır.»

SALİH TÜRBE SİNİN VAKFEDİCİSİ SALİH İSMAIL'İN BİYOGRAFİSİ

Salih -Allah kendisine rahmet etsin- akıllı ve tedbirli bir hükümdardı. Onun sebebiyle durumlar birçok aşamadan geçer, halden hale dönerdi. Eşref, kendisinden sonra Dımaşk idaresinin ona verilmesini vasiyet etmişti. O da birkaç ay müddetle Dımaşk'a hakim oldu. Sonra kardeşi Kâmil, şehri ondan aldı. Fakat daha sonra kendisi hile ve tuzak kurarak burayı Salih Eyyub'un elinden geri aldı. Dört seneden fazla süreyle

orada hüküm sürdü. Sonra Salih Eyyub hicretin 643. senesinde Dımaşk'ı ondan geri aldı. Baalbek ve Busra şehirleri Salih İsmail'in eline geçti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare buralar da onun elinden alındı. Artık sığınacağı bir beldesi kalmamıştı. Halep'e giderek vali Nasır Yusuf'un himayesine girdi. Bu senede Mısır diyarındaki savaşta kayboldu. Ne yaptığı, nereye gittiği, başına neler geldiği bilinmemektedir. Doğrusunu Allah bilir. O Dımaşk'taki türbeyi, medreseyi, dârülhadisi ve bazı arazileri vakfeden zâttır. Yüce Allah lütuf ve keremiyle ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTİYÜZKIRKSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SALİH EYYUB'UN OĞLU MELİKÜ'L-MUAZZAM TURANŞAH

Melikü'l-Muazzam Turanşah b. Salih Eyyub b. Kâmil b. Âdil. Babasının sağlığında Hasankeyf emiri idi. Babası kendi zamanında onu yanına çağırılmış, ancak o, bu çağrıya icabet etmemişti. Babası vefat edince bu defa emirler onu davet ettiler. Bu davete icabet ederek yanlarına gitti. Emirler de onu başlarına hükümdar yaptılar. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bilahare onu öldürdüler. Bu hadise, bu sene muharrem ayının yirmiyedisinde pazartesi günü vuku bulmuştu. Bir rivayette anlatıldığına göre o, hükümdarlığa layık olmayan geri kafalı bir kimseydi. Öldürülüşünden sonra babasını rüyada görmüşlerdi. Babası rüya halinde şöyle bir şiir okumuştı:

«Oğlumu en feci biçimde öldürdüler.

O dünyalara örnek oldu.

Onun hakkında ahde vefa göstermediler.

Ondan öncekiler için de bunu yapmadılar.

Kısa bir zaman sonra onların,

Azıcık bir insan grubu tarafından yenilip yutulduklarını göreceksin!»

Bir süre sonra Mısırlılarla Şamlılar şiddetli bir savaşa tutuştular. Bu savaşta her iki taraftan da meşhur şahsiyetler, emirler ve komutanlar öldürüldü. Öldürülenler arasında Haleb'in baş veziri Şems Lü'lü de vardı. Bu, Allah'ın salih ve hayırlı kullarındandı. İyiliği emreder, kötülüğü nehyederdi.

HATUN ERGUVANİYE

Hatun Erguvaniye el-Hafiziye. Caber kalesinin emiri Hafız'a hizmet ediş ve onu terbiye ile meşgul olması nedeniyle kendisine Hafiziye

adı verilmiştir. Akıllı, tedbirli, uzun ömür süren, büyük servet sahibi bir kadındı. Muğis Ömer b. Salih Eyyub'un yemek işlerine bakardı. Salih İsmail onun malını müsadere etti ve ondan 400 sandık dolusu para aldı. Hatun Erguvaniye, Dımaşk'taki evini kendi hizmetçilerine vakfetti. Şeyh Taceddin el-Kindî'nin hadimi Necib Yakut'un bahçesini satın alarak orada bir türbe ve mescit yaptırdı. Bu türbe ve mescit için de bir çok vakıflar tahsis etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

EMİNÜ'D-DEVLE EBU HASAN GAZZAL EL-MUTATABBİP

Baalbek'teki Eminîye vakfının kurucusudur. Salih İsmail'in veziri idi. Ordu komutanlığı da yaptı. Hem kendine, hem de sultanına uğursuzluk getirdi. Hem kendi elindeki nimetlerin, hem de sultanının sahip olduğu nimetlerin yok olmasına sebep oldu. Kötü bir vezirdi. Sibt onun dini hiçe saydığını, hakikatte onun dinsiz olduğunu söylemiştir. Bu sene içinde öldürülmesi nedeniyle Cenâb-ı Allah bütün Müslümanları ondan kurtarmıştır. Salih İsmail Mısır diyarında kaybolunca emirlerden bazıları ona ve İbn Yağmur'a hücum ettiler. İkisini de Mısır kalesinde karşı karşıya dar ağacına asıp idam ettiler. Eminü'd-Devle Gazzal'ın 3.000.000 dinar değerinde malı, mücevherleri ve eşyaları bulundu. Bunlar arasında çok nefis yazılarla yazılmış 10.000 cilt kitap vardı.

HİCRETİN ALTİYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene Halep valisi Melikü'n-Nasır Dımaşk'a döndü. Mısırlı askerler gelip Şam sahilindeki beldelerin Şeria sınırına kadar olan kısmına hakim oldular. Melik Nasır onlara karşı asker çıkardı. Onları kovdular. Nihayet Mısır diyarına kadar püskürttüler.

Bu sene Ümmü Halil Şeceretüddür, kocası Salih Eyyub'un kölesi Melik Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmanî ile evlendi.

Bu sene Salih Eyyub'un tabutu medresesindeki türbesine nakledildi. Türkler matem giysileri giydiler. Ümmü Halil de bu sebeple kendi malından çok miktarda sadaka dağıttı.

Bu sene Türkler, Haçlıların geri dönüp baskın yapmalarından korktukları için Dimyat'ı tahrip ettiler, ahaliyi Mısır'a taşıdılar, Cezi-re'yi de aynı şekilde boşalttılar.

Bu sene Nehcü'l-Belağa adlı kitabın şerhi yirmi ciltte tamamlandı. Bu şerhi Vezir Müeyyedüddin b. Alkamî'nin katibi Abdülhamid b. Davud b. Hibetullah b. Ebi'l-Hadid el-Medainî te'lif etmişti. Vezir bu münasebetle ona 100 dinar, bir hil'at ve bir de at armağan etti. Abdülhamid de bir kaside yazarak bu veziri övdü. Çünkü kendisi Şîî ve Mutezilî idi.

Bu sene ramazan ayında Bağdat Nizamiye medresesinin müderrisi

Şeyh Siraceddin Ömer b. Bereke en-Nahrakî, halife tarafından saraya davet edildi ve müderrisliğinin yanı sıra Bağdat kadilkudatlığına da atandı. Kendisine hil'at giydirildi.

Bu senenin şaban ayında Taceddin Abdülkerim b. Şeyh Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî, kardeşi Abdullah'ın zahidlik yaparak görevi terk etmesi nedeniyle Bağdat muhtesipliğine atandı. Kendisine hil'at olarak bir şal verildi. Başına bir örtü konuldu. Hacıpler, hizmetine girdiler.

Bu sene ramazan bayramı namazı, ikindiden sonra kılındı. Bu, gariplik bir rastlantı idi.

Bu sene halifeye Yemen hükümdarı Selahaddin b. Yusuf b. Ömer b. Resul'un bir mektubu geldi. Bu mektubunda anlattığına göre Yemen'de biri ortaya çıkarak halifelik iddiasında bulunmuş, kendisi de ona karşı asker sevk etmiş ve onu bozguna uğratmış, adamlarından bir kısmını öldürmüş, San'a şehrini elinden almıştı. Halifelik iddiasında bulunan kişi ise yanında kalan az sayıdaki adamlarıyla kaçıp gitmişti.

Bu sene halife de Yemen hükümdarına hil'at ve kılıç gönderdi.

HİCRETİN ALTIYÜZKIRKDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

BAHAEDDİN ALİ B. HİBETÜLLAH B. SELEME EL-HİMYERÎ

Kahire hatibi idi. Küçüklüğünde Irak'a gitmiş, orada ve başka yerlerde hadis dinlemişti. Faziletli bir kimse olup Şafî mezhebini güzelce öğrenmişti. Yüce Allah ona rahmet etsin. Dindar, ahlâkı güzel, tahammülü geniş, iyiliği çok bir kimse idi. Yanına bir misafir geldiğinde misafire yemek yedirmedeği, çok az görülmüştür. Selefilerden ve başkalarından çok sayıda hadis dinledi. Kendisinden sonra gelenler de onun riva yet ettiği birçok hadisleri dinlemişlerdir. Bu sene zilhicce ayında doksan yaşında vefat etti ve Kurafe mezarlığına defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.

KADI EBÜ'L-FADL ABDURRAHMAN B. ABDÜSSELAM

Kadı Ebü'l-Fadl Abdurrahman b. Abdüsselam b. İsmail b. Abdurrahman b. İbrahim el-Lemeanî el-Hanefî. Alimler ve kadılar soyundandır. Ebu Hanife meşhedinde ders verdi. Kadilkudat İbn Fadlan eş-Şafî'ye, sonra Kadilkudat Ebu Salih Nasır b. Abdurrezzak el-Hanbelî'ye, bunun ardı sıra da Kadilkudat Abdurrahman b. Mukbil el-Vasîti'ye naiblik yaptı. Abdurrahman b. Mukbil el-Vasîti'nin vefatından sonra hicretin 633. senesinde Kadı Abdurrahman el-Lemeanî, Bağdat'ın müstakil kadısı oldu ve kendisine akdalkudat (Kadıların en büyüğü)

lakabı verildi. Bu lakab, kadilkudat ünvanından daha üstün olduğu için kendisine kadilkudat lakabıyla hitap edilmedi. Hicretin 635. senesinde Müstansiriye medresesinde Hanevîler için ders verdi. Hükümlerinde, hüküm bozmasında, hüküm onaylamasında şükranla karşılanacak bir yol tutmuştu. Vefat edince Bağdat kadilkudatlığına Nizamiye medresesinin şeyhi Siraceddin en-Nehrakî atandı. Allah ikisine de rahmet etsin. Lütuf ve keremiyle ikisini de bağışlasın, amin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİNCİ SENESİ

Bu sene Tatarlar Cezire'ye, Suruc'a, Re'sü'l-Ayn'a ve bu çevredeki beldelere ulaştılar. İnsanların bir kısmını öldürdüler, bir kısmını esir aldılar. Etrafı yağmalayıp tahribatta bulundular. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz). Sincar'a baskın yaptılar. Harran'la Re'sü'l-Ayn arasındaki bir yolu takip ettiler. Buraların ahalisinden 600 yük şeker ve Mısır diyarının mallarını gas-bettiler. Ayrıca 600.000 dinar para aldılar. Bu sene Cezire halkından 10.000 kişiyi öldürdüler. Buna yakın sayıda kadın ve çocuğu da esir aldılar. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Sibt dedi ki: «Bu sene Bağdat'tan bazı kimseler hacca gittiler. On seneden bu yana, yani Müstansır'ın zamanından beri hacca gidilmemişti.»

Bu sene Halep'te yangın çıktı. Bu sebeple 600 ev yandı. Anlatıldığına göre Haçlılar -Allah kendilerine lanet etsin- bu yangını kasıtlı olarak çıkarmışlardı.

Bu sene Kadilkudat Ömer b. Ali en-Nehrakî, halk tarafından istila edilen ve pasaj haline getirilerek uzun zamandan beri içinde alış veriş yapılan Tacîye medresesini tekrar eski haline getirip medrese olarak faaliyetine soktu. Burası cidden güzel bir medrese idi. Nizamiye'ye benzetilmekteydi. Kurucusu Tacü'l-Mülk'tü. Bu zat, Selçuklu sultanı Melik-şah'ın veziri idi. Bu medresede ilk olarak Şeyh Ebu Bekir eş-Şasî ders vermişti.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

CEMALEDDİN B. MATRUH

Faziletli, reis, akıllı, şair ve büyük alimlerden idi. Sonraları Melik Salih Eyyub onu Dımaşk'a naib olarak tayin etti. Asker üniforması giydi. Sibt dedi ki: «O buna layık değildi.»

Kerek valisi Nasır Davud, hicretin 636. senesinde Kâmiliye devleti

zamanında Haçlılara teslim edilmiş olan Kudüs'ü geri aldığında onu şu şiirle övmüştü:

«Mescid-i Aksa'nın bir âdeti vardır,
Yürüyen bir örnek haline gelmiştir.
Bir zaman küfre yurt olmuştu,
Nihayet Cenâb-ı Allah onun için Nasır'ı gönderdi.
Bir Nasır (Selahaddin Eyyubî) ilk olarak onu küfürden temizlemiş-
ti.

İkinci bir Nasır da onu son zamanlarda kafirlerden temizledi.»

Salih, onu naiblikten azledince kötü bir hayat yaşadı. Yoksullara ve düşkünlere çokça iyilikte bulunan bir kimseydi. Bu sene Mısır'da vefat etti.

ŞEMSEDDİN MUHAMMED B. SA'D EL-MAKDİSÎ

Güzel yazı yazan bir kâtipti. Edebî bilgisi derindi. Çokça hadis dinledi. Sultan Salih İsmail'e ve Nasır Davud'a hizmette bulundu. Dindar, faziletli ve şair bir kişiydi. Sultan Salih İsmail'e öğüt verdiği bir kasidesi vardır. Bu kasidede vezir olsun, kadı olsun diğer insanlar da kendilerine düşen hisseyi bulmaktadırlar.

ABDÜLAZİZ B. ALÎ

Abdülaziz b. Ali b. Abdülcebbar el-Mağribî. Babası Bağdat'ta doğmuştu. Kendisi orada hadis dinlemiş, ilim talep etmekle meşgul olmuş, alfabetik sıraya göre on ciltlik bir hadis kitabı tasnif etmiş, bu kitabında İmam Malik'in mezhebini güzelce anlatmıştır. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

ŞEYH EBU ABDİLLAH MUHAMMED B. GANİM B. KERİM

İsfahanlıydı. Bağdat'a geldi. Faziletli bir gençti. Şeyh Şihabeddin es-Sühreverdi'den ders aldı. Güzel yolda olan bir insandı. Tefsire dair güzel bilgisi vardı. Tasavvufî yöntemle yazdığı bir tefsiri vardır. Bu eserde letafet görülmektedir. Vaazlarından birinde şöyle demişti:

«Âlem, Allah'ın azamet fezasında bir zerre gibidir.

Zerre de, onun hikmet kitabında bir âlem gibidir.

Usûl fûrûdur, şayet evveliyetinin cemali tecelli ederse.

Fûrû da usûldür, şayet vasıtaların nefyedildiği batış yerinde onun ahiriyet güneşi doğarsa.

Gecenin perdeleri sarkatılmıştır. Yıldızların mumları ateşlenmiştir.

Gözeticiilerin gözleri özlem duydukları kimselerle meşguldur.

Perdelerin hacipleri vuslat kapısından azledilmiştir. Bu vakıa ve bu sevgili nicedir ki, artık kapı açılmıştır.

Bu geri dönüş ve fetret nedir ki artık hacibin perdesi yırtılmıştır.

Üzerimde, akikin kenarlarında daha başka akikler vardır.

Eğer ben bunu istemezsem, göz yaşlarımda akik vardır.

Eğer ben Hama'da yaşayana özlemimden ötürü ölmezsem,

Demek ki iddialarım doğru değildir.

Ey Leyla'nın konduğu yer.

Aşkta birbirini sevenler, hep birbirine benzemezler.

Bütün içkiler saf içki değildir.

Kendisiyle karşılaştığın her insan, gönlüyle sana mukabele edecek değildir.

Sana yönelen herkes de sana özlem duyacak değildir.

Aşk üzerine iddialar çoğaldı.

Aşkın esiri de, serbest bırakılmışı da aynı oldu.

Ey kendini güvende hissedenler! Var mıdır aranızda göğe yükselebilecek olanlar?

Ey kendi müsemmalarının tomarları arasında hapsolanlar! Var mıdır aranızda sağlam bir anlayışa sahip olup da kuşların ve vahşi hayvanların rumuzlarını anlayabilenler?

Var mıdır aranızda Musa gibi aşka gelip, aşk lisani ile Rabbine, «Bana görün ki seni temaşa edebileyim, bekleyiş çok uzadı artık?!» diyebilenler.»

İnsanlar yağmur duasına çıkmışlardı. Şeyh Ebu Abdillâh Muhammed duadan sonra şöyle demişti:

«Müştak kişinin nefsi Aziz ve Celil olan Allah'a doğru yükselince ufukların gözleri ağlamaya başlar. Bulutlar, cömertlik yapıp süt yağdırırlar. Topraktaki susamışlar rahmet sütünü emerler. Bulutların gerisinden saf suyun damlacıkları gelmeğe başlar. Böylece kurak topraklar canlanıp hareketlenir. Köylerin ve kasabaların pınarlarının gözleri su fişkırtmağa başlar. Bahçeler yeşil sündüslerle ziynetlenir. Renkler en güzel şekilde etrafı boyarlar. Sabâ rüzgarının parmak uçları nur tepciklerini yıkar ve bu nefeslerle çiçeklerin yakaları açılır. Kâinatın cüzleri kendi evsafının lügatiyle konuşmağa başlar. Kendi ibareleriyle meamlarını ifade ederler. Şöyle ki: Ey uykuda olanlar uyanın. Ey uzakta olanlar, Allah'ın rahmetine koşun.

«Allah'ın rahmetinin belirtilerine bir bak. Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor? Şüphesiz ölüleri o diriltir. O herşeye kadirdir.» (er-Rûm, 50).

EBÜ'L-FETH NASRULLAH B. HİBETÜLLAH

Ebü'l-Feth Nasrullah b. Hibetullah b. Abdülbaki b. Hibetullah b. Hüseyin b. Yahya b. Sakia el-Gifarî el-Kinanî el-Mısırî ed-Dımaşkî. Melik Muazzam'ın ve Muazzam'ın oğlu Nasır Davud'un en gözde adamlarından. Nasır Davud ile birlikte hicretin 633. senesinde Bağdat'a gitti. Edebiyat bilgisi yüksek olup güzel konuşmalar yapardı. Yüce Allah ona rahmet etsin şiirlerinden biri şudur:

«Ey efendilerim, beni ziyarete gelmediniz.
Yakınlığı bırakıp, bana uzaklığı verdiniz.
Uyanık iken vuslatıma izin vermediniz.
Kalbim yufka olduğu için buna dayanamadı.
Sevgilinin hayalini avlamak için kirpiklerimi ağ yaptım.
Uyku ve yorgunlukla çok düşük bir hayata girdim.»

HİCRETİN ALTIYÜZELLİBİRİNCİ SENESİ

Bu sene halifenin elçisi Şeyh Necmeddin el-Baderaf, Mısır hükümdarı ile Şam hükümdarının arasına girerek onları barıştırdı. O zamana kadar iki taraf arasında harp ateşi alevlenmişti. Mısır ordusu, Haçlılarla ittifak yapmış ve Şamlılara karşı kendilerine yardım etmeleri durumunda Kudüs'ü Haçlılara vermeyi vadetmişlerdi. Çok olaylar cereyan etti. Nihayet Şeyh Necmeddin, Mısırlılarla Şamlıları barıştırdı. Mısır'da bulunan bazı şahıslar kurtuldular. Aralarında Salih İsmail'in oğulları, Eşrefin kızı, Humus ve sair beldelerin emirlerinin çocukları da vardı. Allah, Şeyh Necmeddin'e hayır mükâfat versin.

İbn Sâf'nin anlattığına göre bu sene Bağdat'ta başının üzerinde sırcalı bir küp olan bir adam vardı, ayağı kayıp küp de yere düşüp kırılınca durup ağlamağa başladı. Görenler yoksulluk ve muhtaçlığından ötürü ona acıdılar. Çünkü başkaca bir malı yoktu. Orada bulunanlardan biri ona bir dinar verince adam dinarı eline alıp uzun uzadıya baktı. Sonra da şöyle dedi: «Vallahi ben bu dinarı tanıdım. Bu dinar geçen sene cebimdeki birkaç dinarla birlikte kaybolmuştu!» Biri ona sövdü ve, «Bu dediklerinin doğruluğunun alameti nedir?» diye sordu. Adam, «Bu dinarın ağırlığı şu kadar gramdır ve bununla birlikte yirmiüç dinarım daha kaybolmuştu» dedi. Böyle demesi üzerine dinarı elinden alıp tarttılar ve ağırlığı onun dediği kadar çıktı. Kendisine bu dinarı vermiş olan adam cebinden yirmiüç dinar daha çıkardı ve o yoksula verdi. Bu adam o dinarları bu yoksulun kaybettiği zaman yerde bulup almıştı. Seyredenler de bu duruma hayret etmişlerdi.»

İbn Saî sözüne devamla şöyle diyor:

«Buna yakın başka bir olay da şuydu: Mekke'de bir adam Zemzem suyuyla yıkanmak için elbiselerini çıkarıp soyunmuş, pazusundaki elli miskal ağırlığındaki pazubendini de çıkarıp elbiselerinin yanına koymuştu. Yıkandıktan sonra elbiselerini giyinmiş, ancak o pazubendini almayı unutmuş ve yoluna devam edip gitmişti. Bağdat'a varmış, orada iki sene kalmış ve pazubendinden ümidini kesmişti. Yanında çok az miktarda para kalmıştı. O parayla alış veriş yapıp para kazanmak için bir miktar şişe ve bardak satın almıştı. Bir ara Bağdat'ta alış veriş için dolaşmaktayken ayağı kaydı. Yere düştü. Elindeki şişe ve bardaklar da düşüp kırıldı. Oturup ağlamağa başladı. İnsanlar etrafında toplandılar. Durumuna acıdılar. Adam ağlarken şöyle demişti: «Vallahi ey cemaat! İki sene önce elli miskal ağırlığında altın bir pazubendimi kaybettiğimde şu camların ve şişelerin kırılışına üzüldüğüm kadar üzülmemiştim. Çünkü bunlar benim sahip olduğum bütün servetimdi.» Orada bulunanlardan biri, «Vallahi senin o pazubendini ben buldum» dedi ve omuzundan çıkarıp adama teslim etti. Orada bulunanlar da bu duruma şaşkınlara. Doğrusunu Allah bilir.»

HİCRETİN ALTIYÜZELLİBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

Zehebi dedi ki: Bu sene muharrem ayında Ebü'l-Beka Salih b. Şüca b. Muhammed b. Seyyidihim el-Müdlisi el-Hayyat, şevval ayında seksenbir yaşında Sibtü's-Salefi Ebu'l-Kasım Abdurrahman b. Ebi'l-Harem el-Meleki b. Abdurrahman el-Trablusi el-İskenderani ve Abdülhak el-Yusifi'den en son rivayette bulunan Ebu Muhammed b. Halil el-Bendenisi el-Bevvab vefat ettiler.»

HİCRETİN ALTIYÜZELLİİKİNCİ SENESİ

Mir'atü'z-Zaman adlı eserinde Sibt ibn Cevzi dedi ki: «Bu sene Mekke-i Mükerrene'den- Allah orayı şereflendirsin- gelen haberler arasında, Aden'in bir dağında bir ateşin çıktığı ve bu ateşin kıvılcımlarının geceleyin denize kadar ulaştığı ve bu ateşten de gündüzleyin büyük bir duman çıktığı haberi vardı. İnsanlar, peygamber efendimizin ahir zaman da çıkacağını söylediği ateşin bu ateş olduğu hususunda asla şüphe etmediler ve tevbe edip işlemekte oldukları zulüm ve fesattan vazgeçtiler. Hayırlar yapmağa, sadakalar dağıtmağa başladılar.»

Bu sene Faris Aktay, Said mıntıkasından gelip Müslümanların mallarını yağmaladı. Bazılarını da esir aldı. Beraberinde, yeryüzünde fesat çıkaran bir grup denizci vardı. Bunlar azgınlık ve taşkınlık yapıp zorbalıkta bulundular. Melik Muiz Aybek et-Tükmanîye ve zevcesi

Şeceretüddür're asla iltifat etmediler. Bunun üzerine Muiz, Aktay'ı öldürmek hususunda Şeceretüddür'le müşavere yaptı. Karısı Şeceretüddür de bu hususta ona izin verdi. Muiz Aybek de bu iş için uğraştı. Nihayet Faris Aktay'ı bu sene Mısır'da Mansure kalesinde öldürdü. Müslümanlar böylece onun şerrinden kurtulup rahata kavuştular.

Bu sene Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam, Kasreyn arasındaki Salih Eyyub medresesinde ders vermeğe başladı.

Bu sene Anadolu hükümdarının kızı büyük bir debdebe ve alayış ile Dimaşk'a, kocası Dimaşk valisi Nasır b. Abdülaziz b. Zahir b. Nasır'ın yanına geldi. Bu sebeple Dimaşk'ta çok törenler yapıldı.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ABDÜLHAMİD B. İSÂ

Abdülhamid b. İsa Şeyh Şemseddin b. Hüsrevşâhî. Meşhur kelimcilerden olup Fahr-i Râzî'den usûl ve fûrû dersleri almış, sonra Şâm'a gelmiş, Melik Nasır Davud b. Muazzam'ın maiyetinde bulunmuş, onun yanında yükselip itibar sahibi olmuştu.

Ebu Şâme dedi ki: «Abdülhamid b. İsa, heybetli, faziletli, mütevazî, görüntüsü güzel bir şeyhti. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

Sibt dedi ki: «Abdülhamid b. İsa mütevazî, akıllı, hazırcevap, hayırhah bir kimse idi. Hiç bir kimseye eziyet ettiği duyulmamıştır. Elinden geldiği takdirde başkalarına faydalı olur, güzel sözler söylerdi. Aksi halde susardı. Dimaşk'ta bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığında Melik Muazzam'ın türbesinin kapısının önüne defnedildi. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

ŞEYH MECDÜDDİN B. TEYMİYE

Şeyh Mecdüddin b. Teymiye Abdüsselam b. Abdullah b. Ebi'l-Kasım el-Hızır b. Muhammed b. Ali b. Teymiye el-Harranî el-Hanbelî. el-Ahkâm adlı eserin sahibi olup Takiyyüddin b. Teymiye'nin dedesidir. Hicretin 590. senesinde doğdu. Küçük yaşta amcası Hatip Fahred-din'den fıkıh dersleri aldı. Çok hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla bir çok beldeyi dolaştı. Hadiste, fıkıhta ve diğer ilimlerde yükseldi. Ders ve fetva verdi. Talebeler kendisinden yararlandılar. Ramazan bayramında Harran'da vefat etti.

ŞEYH KEMALEDDİN B. TALHA

Hatip Dolef'den sonra Dimaşk'ta hatiplik yaptı, sonra bu görevden azledildi. Cezîre'ye gitti. Nusaybin kadılığına atandı. Sonra Haleb'e

döndü. Bu sene orada vefat etti. Ebu Şâme dedi ki: «Şeyh Kemaleddin, alim ve fazıl bir kimseydi. Kendisine vezirlik teklif edildi, ama bu görevi kabul etmedi. Buna şiddetle direndi. Yüce Allah ona rahmet etsin.»

SEYYİD B. ALLAN

Hafız b. Asâkir'den Dımaşk'ta en son olarak Sema' yoluyla hadis rivayet eden zattır. Bu sene vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin, amin.

NASİH FEREC B. ABDULLAH EL-HABEŞÎ

Senetleriyle birlikte çok hadis dinleyen hayırlı ve salih bir kimse idi. Hadis dinlemeyi vazife edinmişti. Bu sene Dımaşk'ta Darülhadis-i Nuriye'de vefat edinceye kadar hadis rivayet etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

NUSRET B. SELAHADDİN YUSUF B. EYYUB

Bu sene Halep'te vefat etti. Bu sene vefat eden başka meşhur şahsiyetler de vardı. Yüce Allah hepsine rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİ

Sibt dedi ki: «Bu sene Nasır Davud, Enbar'dan Dımaşk'a geldi. Tekrar memleketine döndü ve Irak yoluyla hacca gitti. Iraklılarla Mekkeli-leri barıştırdı. Sonra onlarla birlikte Hille'ye hareket etti.»

HİCRETİN ALTIYÜZELLİÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZİYAEDDİN SAKAR B. YAHYA B. SALİM

Faziletli ve dindar bir insandı. Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene safer ayının onsekizinde pazartesi gecesi fakih bir zat olan Ziyaeddin Sakar b. Yahya b. Salim Halep'te vefat etti.» Ziyaeddin Sakar'ın şiirlerinden biri şöyledir:

«Bir kimse kendisinin şeriat yolundan çıkaran bir hali bulunduğunu söylese,

Sakin ona arkadaş olma. Çünkü o faydasız bir zarardan başka bir şey değildir.»

Ziyaeddin Sakar, Kosiye vakfının da kurucusudur.

EBÜ'L-İZZ İSMAIL B. HAMİD

Ebü'l-İzz İsmail b. Hamid b. Abdurrahman el-Ensari el-Kofi. Rah-be yakınındaki evini hadisçilere vakfetti. Mezarı da o evdedir. Bidare karşısında Cemalü'l-İslâm medresesinde müderristi. Zarif, endamı mütenasip, konuşması güzel, hitabeti hoş bir kimseydi. Mu'cem adlı bir eser derledi ve bu eserinde şeyhlerinden faydalı bir çok şeyler nakletti.

Ebu Şâme dedi ki: «Ben, kendi el yazısıyla yazdığı bu eseri mütalaa ettim. İçinde hadis ricalinin ve diğer alimlerin adları hususunda bir çok vehimler ve yanlışlar gördüm. Örneğin kendisi Sa'd b. Ubade b. Dülem'e mensup olduğu halde, bu zatın adını Sa'd b. Ubade b. Samit şeklinde yazmıştır ki, bu yanlıştır. Tasavvuf kemerini sıkı bağlama konusunda da bir şeyler söylemiş, bu hususta da yanlışlığa düşmüştür. Ben bu yanlışlıkları bizzat onun kendi el yazısıyla yazdığı mezkur eserinde gördüm»

Ebü'l-İzz İsmail, bu sene rebiyülevvel ayının onyedisinde pazartesi günü vefat etti. Allah rahmet etsin.

Bu sene Halep'te Nakibü'l-Eşraf Şerif el-Murtaza da vefat etti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene Hicaz'da, muttefekün aleyh hadislerin de ifade ettikleri gibi Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan büyük bir ateş zuhur etmişti. İmam, allame, şeyh, hafız Şihabüddin Ebu Şâme el-Makdisi, ez-Zeyl adlı kitabında ve şerhinde bunu teferruatlı bir şekilde anlatmış, halk tarafından açıkça müşahade edilen bu ateşin evsafını, Hicaz'dan Dimaşk'a peşpeşe gelen bir çok mektupları göstererek anlatmış, ateşin, nasıl meydana geldiğini ve mahiyetini bildirmiştir. Bu husus Delailü'n-Nübüvve adlı siyer kitabının baş kısmında da detaylı olarak anlatılmıştır. Hamd ve minnet Allah'adır. Ebu Şâme, mezkur eserinde özetle şöyle demiştir:

«Selât-ü selamların en üstünü olsun, Medine-i Nebevi'den Dimaşk'a mektuplar geldi. Bu mektuplarda bu sene cemaziyelahir ayının beşinde Medine-i Münevvere'de bir ateşin zuhur ettiği anlatılıyordu. Mektuplar receb ayının beşinde yazılmış olduğu halde, cemaziyelahir ayının beşinde ortaya çıkmış olan ateş hala ortada durmaktaydı ve bu mektuplar şaban ayının onunda bize ulaşmıştı.»

Bundan sonra Ebu Şâme sözünü şöyle sürdürmüştür:

«Bismillahirrahmanirrahim,

Hicretin 654. senesinden şaban ayının başlarında Dimaşk şehrine Rasûlullah (s.a.v.)'in Medine'sinden birkaç mektup geldi. Bu mektuplarda, orada Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer alan, Ebu Hürey-

re'nin rivayet etmiş olduğu hadisi doğrulayıcı mahiyette büyük bir olayın meydana geldiği anlatılıyor ve mezkur olayla ilgili açıklamalar veriliyordu. Sözü edilen hadiste Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

«Hicaz'da ortaya çıkıp Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş ortaya çıkmadığı sürece kıyamet kopmayacaktır!»

Bu ateşi gözüyle görenlerden kendisine güvendiğim bir kimsenin bana haber verdiğine göre kendisi, bu ateşin aydınlığında Teyma şehrinde geceleyin mektup yazıldığını dahi duymuştur. Yine o adam bana şöyle demişti: «O gecelerde bizler evlerimizde bulunuyorduk. Herbirimizin evinde bir kandil vardı. Fakat bu büyük ateşin alevleri yüksek olmasına rağmen sıcaklığı yoktu. Bu, Aziz ve Celil olan Allah'ın mucizelerinden bir mucize idi.»

Ebu Şâme dedi ki: «Bu konuda gelen mektuplarda gördüğüm ifadeler bunlardır. Başka bir mektupta da şöyle deniliyordu:

«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının üçünde çarşamba gecesine girildiğinde Medine-i Nebeviye'de büyük bir gürültü duyuldu. Bunun ardı sıra büyük bir deprem meydana geldi. Bu yüzden yer, duvarlar, tavanlar, ahşap ve kapılar mezkur ayın beşi olan cuma gününe kadar saat ve saat sarsıldı. Daha sonra Harre mıntıkasında Kurayza'ya yakın bir yerde büyük bir ateş zuhur etti. Biz bunu Medine içindeki evlerimizde sanki yanıımızdaymış gibi görüyorduk. Bu, çok büyük bir ateşti. Alevleri üç minare boyundan daha fazla yükseliyordu. Sel yatağı olan Şeza vadisine kadar dere adeta ateşle doldu. Oradan da ileriye doğru ateş seli aktı. Allah'a yemin ederim ki biz bir cemaat bu ateşi seyrettik. Sanki dağlar ateş olmuş da sel gibi akıyordu. Harre'deki Irak hacılarının yolu ateşle dolmuş ve bu ateş akını yanımıza da gelir diye korkuya kapılmamızdan sonra dönüp doğu tarafına ilerledik. Ortasından, ateşleri yiyen ateş dağları ve ovaları gibi manzaralar görüntüyordu. Bu ateş tıpkı yüce Allah'ın kitabında haber verdiği örnekleri kapsıyordu:

«O gölgenin saçtığı her bir kıvılcım, sanki birer sarı devedir. Konak gibi de büyüktür.» (el-Mürselat, 32-33).

Ve o ateş, yeri adeta yiyor gibiydi. Ben bu mektubu hicretin 654. senesinde receb ayının beşinde yazdım ve ateş, çıktığı günden bu zamana kadar vasfını değiştirmemiş, daha da artmıştı. Irak hacılarının yolunun geçtiği Kurayza'nın Hirar bölgesine ulaşmıştı. Harre mıntıkasının tümü ateşler altındaydı. Alevler yükseliyordu. Biz bunları geceleyin Medine'de hacıların meş'alesi gibi seyrediyorduk. Ateşin ana kaynağına gelince, orası kızıl ateş dağları gibiydi. Kurayza civarındaki bu ateş, adeta sel gibi etrafa yayılıyor, gittikçe artıyordu. İnsanlar bundan sonra işin nereye varacağını bilemiyorlardı. Allah, akibeti hayreylesin, ben bu ateşin evsafını anlatacak gücü kendimde bulamıyorum.»

Ebu Şâme, konuyla ilgili başka bir mektupta da şöyle denildiğini

zikretmektedir: «Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının ilk cuma günü namazdan sonra Medine-i Müşerrefe'nin doğusunda, Medine'ye yarım günlük mesafedeki bir yerde, yerden ateş fışkırmaya başladı. Deryeyi dolduran bu ateş, sel gibi akıp gelerek Uhud dağının hizasına ulaştı. Sonra durdu ve bir saate kadar böyle devam etti. Ne yapacağımızı bilemedik. Ateşin çıktığı anda Medineliler Peygamberimiz (s.a.v.)'in ravzasına giderek tevbe ve istiğfar edip Rablerine yöneldiler. Bu, kıyamet alametlerinden biriydi.»

Başka bir mektupta da şöyle denilmektedir:

«Hicretin 654. senesinde cemaziyelahir ayının başında pazartesi günü Medine'de yıldırım andıran bir ses, uzaklardan duyuldu. Bu ses aralıklarla devam etti. Bu hal iki gün sürdü. Cemaziyelahir ayının üçüne, çarşamba gecesine girildiğinde anılan sesin ardı sıra depremler hissedildi. Mezkur ayın beşine, cuma gününe girildiğinde Harre'de yer ayrıldı. Rasûlullah (s.a.v.)'in mescidinin büyüklüğünde bir ateş yerden çıktı. Bu, Medine'de gözle görünen bir şeydi. Seyrettiğimiz bu ateş konaklar iriliğince kıvılcımları etrafa saçıyordu. Tıpkı yüce Allah'ın Mürselat suresinde buyurduğu gibiydi. Ecil'in mıntkasında olan bu ateş, dört fersah uzunluğunda, dört mil genişliğinde, bir vadi dolusunca idi. Derinliği bir buçuk boy kadardı. Yeryüzünden akıp geliyordu. İçinden ateş dağları ve ovaları çıkıyordu. Eriyen bir kaya parçasını andırarak yer üzerinde ilerliyor, sonunda kurşun haline geliyordu. Donunca da siyahı bir renge bürünüyordu. Donmadan önce rengi kızıldı. Bu ateşin ortaya çıkışı nedeniyle insanlar günahları bırakıp tevbe ettiler. Taatler işleyerek yüce Allah'a yöneldiler. Medine emiri de halka yaptığı bir çok zulme son verdi.»

Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme dedi ki: Medine kadısı Şemseddin b. Sinan b. Abdülvehhab b. Nümeyle el-Hüseynî, arkadaşlarından birine şöyle bir mektup yazmıştı:

«Cemaziyelahir ayının üçünde çarşamba gecesine girildiğinde Medine-i Münnevver'e de gecenin son üçüncü diliminde bizi korkutan büyük bir deprem meydana geldi. Bu depremin sarsıntıları gece boyunca devam etti. Bir kaç gün ve gece süren bu deprem, on kez bizi sarstı. Allah'a yemin ederim ki, bizler Rasûlullah (s.a.v.)'ın hücresinin civarında bulunduğumuz esnada yine Medine sarsıldı. Bu sarsıntı nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.)'ın minberi de yerinden oynadı. Yıkılmasından korktuk. Çünkü minberin içindeki demirin sesini duyduk. Harem-i Şerif'in kandilleri sağa sola sallanmaya başladılar. Cuma günü kuşluk vaktine kadar bu sarsıntı devam etti. Etrafı yıkan yıldırım gürültüsü gibi bir gürültüsü vardı. Sonra cuma günü Ecil'in taraflarında Harre yolunda Medine şehrinin büyüklüğünce büyük bir ateş ortaya çıktı ve bu ateş ancak cumartesi gecesi yanıımızdan uzaklaştı. Ondan ürkmüş ve büyük bir

korkuya kapılmıştık. Emir in huzuruna çıktım. Kendisiyle konuştum ve ona dedim ki:

«Azap etrafımızı çevirdi. Yüce Allah'a dön.» Böyle demem üzerine bütün kölelerini azâd etti. Mallarına el koyduğu bir topluluğun mallarını da kendilerine iade etti. Bunu yapınca da kendisine, «Hemen şu anda sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'ın huzuruna gel» dedim. Sarayından inip bizimle birlikte Peygamber (s.a.v.)'ın mezarının yanına geldi. Hepimiz, kadınlar ve çocuklarla birlikte cumartesi gecesini orada geçirdik. Hurmalıklarda, şehir içinde kim varsa oraya gelmiş, yanımızda yer almıştı. Bundan sonra ateş adeta bir nehir gibi aktı. Ecil'in vadisine doğru ilerledi. Yolu tıkadı sonra Bahretü'l-Hacc'a kadar vardı. Üzerinde ateş közleri vardı. Vadi, köz vadisine dönmüştü. Altından da ateş, adeta sel gibi akıyordu. Yüksekliği iki, üç boy kadardı. Allah'a yemin ederim ki, ey kardeşim, bu gün bizim yaşantımız kederlidir. Medine halkının tümü günahlarından tevbe etmiştir. Artık şehirde rebap ve def sesleri duyulmuyor, içki içilmiyor. Ateş seli akmağa devam etti. Nihayet hacıların yolunu ve Bahretü'l-Hacc'ın bir kısmını doldurdu. Vadinin bir kısmı bize doğru aktı. Bize ulaşıp zarar vermesinden korktuk. İnsanlar bunun üzerine toplanıp Peygamber (s.a.v.)'in mezarına gittiler. Cuma günü hepsi orada toplanıp tövbe ettiler. Ateşin bizim taraftaki dumanına gelince bu, yüce Allah'ın kudretiyle söndü. Ama ateşin kendisi hiç eksilmeden hala orada durmaktadır. Gürültüsünden ötürü uyuyamıyoruz. Yeyip içemiyoruz. Ben bu ateşin büyüklüğünü, korkunç hallerini sana anlatmaktan aciz kahyorum. Yenbu halkı da bu ateşi görmüşler. Kadıları İbn Es'ad'ın yanına giderek, gelip durumu keşfetmesini istemişler, o da büyüklüğünden ötürü bu ateşi vasfedememiştir. Mektupların yazıldığı receb ayının beşinci gününde ateş hala eskisi gibi yerinde duruyordu. İnsanlar ondan çok korkuyorlardı. Bu ateşin ortaya çıktığı günden bu yana ay ve güneş aydınlık veremez bir halde ortaya çıkıyor. Allah'tan afiyet diliyoruz.»

Ebu Şâme dedi ki: «O zaman Dımaşk'ta bizim yanımızda da güneşin ve ayın tutulduğu görülmüştü. Çünkü ayın ve güneşin ışıkları duvarlara zayıf bir şekilde ulaşıyor ve biz de hayretler içinde, «Bu nedendir, bu ne iştir?» diyorduk. Nihayet Medine'de çıkan ateşle ilgili haber bize ulaştı. O zaman durumu anladık.»

Ebu Şâme, ateşle ilgili mektupların Dımaşk'a gelişinden önce bu ateşin ne zaman çıktığını bildirmiş ve konuyla ilgili olarak kendisi şöyle demiştir: «Cemaziyelahir ayının onaltısında pazartesi gecesı gecenin ilk saatlerinde ay tutuldu. Önceleri şiddetli derecede kızarıktı. Sonra rengi açıldı. Güneş de tutuldu. Ertesi sabah güneş doğarken de, batarken de çok fazla derecede kızardı. Ve bu hal günlerce devam etti. Güneşin rengi değişti. Işığı azaldı. Allah herşeye kadirdir. Böylece Şafî haz-

retlerinin, «Ay tutulmasıyla bayram biraraya geldi» mealindeki sözü açıklık kazanmış oldu. Ancak müneccimler onun bu sözünün imkân harici olduğunu söylemişlerdir.»

Medine-i Münevvere'de ikamet eden Faşan oğullarından birinin konuyla ilgili olarak yazdığı mektubunda da şöyle denilmektedir:

«Cemaziyelahir ayında Irak'tan bir kaç kişi yanıma geldiler. Bağdat'ın sular altında kaldığını söylediler. Bu yüzden birçok insanın boğulduğunu, suların şehir ortasındaki hilafet sarayına girdiğini, vezirin konağıyla birlikte 380 evin ve halife mahzeninin yıkıldığını, silah deposundaki bir çok eşyanın telef olduğunu, insanların ölümle yüz yüze geldiklerini, kayıkların şehir içine girdiklerini, Bağdat sokaklarında dolaştıklarını bildirdiler. Bize gelince, Medine-i Münevvere'de büyük bir olay meydana geldi. Şöyle ki: Cemaziyelahir ayının üçünde, çarşamba gecesi ve bundan iki gün önce insanlar yıldırım andıran bir ses duyular. Hepsisi bu yüzden paniğe kapıldılar. Yataklarından fırladılar. Yüce Allah'a tevbe etmeğe, yalvarıp yakarmağa başladılar. Mescid-i Nebevî'ye sığınıp orada namaz kıldılar. Bunun ardı sıra sabaha kadar aralıklarla peşpeşe sarsıntılar meydana geldi. Çarşamba günü, perşembe günü ve gecesi boyunca bu hal devam etti. Nihayet cuma gecesine varıldı. Cuma sabahı yer kuvvetle sarsıldı. Öyle ki Mescid-i Nebevî'nin minareleri birbirine çarptı. Mescidin tavanında çatlaklar oluştu. Sesler duyuldu. İnsanlar, işlemiş oldukları günahlardan ötürü korktular. Bu sarsıntılar nihayet cuma günü öğle vakti durdu. Bunun ardı sıra Harre'de, Kurayza'nın gerisinde, Makaid'de, Sevariki'ye yolunda sabahleyin yerden ateş fışkırmaya başladı ve etrafı dehşetli bir görüntü aldı. İnsanlar bunu görünce büyük bir korkuya kapıldılar. Bunun ardı sıra büyük bir du-man kütlesi meydana geldi ve göklere yükselmeğe başladı. Gökte adeta beyaz bir bulut meydana getirdi. Bu hal cuma gününün gurup öncesine kadar devam etti. Sonra alevler yükseldi. Semada kale iriliğindeki bu alevler kıpkızıl bir şekilde yükselmekteydi. Ateş büyüdü. İnsanlar kaçıp Mescid-i Nebevî'ye sığındılar. Hücre-i Şerife'nin yanına vardılar ve çevresini kuşattılar. Orada aman dilediler. Saçlarını başlarını açtılar. Günahlarını itiraf ettiler. Yüce Allah'a yalvardılar. Peygamber (s.a.v.)'e sığındılar. Her mıntıkadan, her yoldan ve bütün hurmalıklardan insanlar kalkıp Mescid-i Nebevî'ye geldiler. Kadınlar ve çocuklar da evlerinden çıkıp oraya geldiler. Orada toplandılar. Halisane bir kalple Allah'a yöneldiler. Ateşin kızıllığı bütün semayı kapladı. İnsanlar sanki ay ışığı altında idiler. Sema, kırmızı bir et parçasına dönmüştü. İnsanlar öleceklerine, ya da azaba maruz kalacaklarına kesin olarak kanaat getirdiler ve o gece, kimi namaz kıldı, kimi Kur'an okudu, kimi rükûa, kimi sücûda gitti. Aziz ve Celil olan Allah'a yalvarıp yakardılar. Günahlarından sıyrılıp tevbe istiğfar ettiler. Ateş yerinden ayrılmadı. Kat kat arttı.

Alevleri yükseldi. Kadı ile fakih, valinin huzuruna çıkarak ona öğüt vermeğe başladılar. O da haksız vergileri kaldırdı. Kölelerinin tümünü azad etti. El koymuş olduğu mallarımızı geri verdi. O ateş olduğu gibi kaldı. Alevleri göklere yükseliyordu. Yükseklik bakımından büyük bir dağ gibi, genişlik bakımından da Medine şehri gibi genişti. İçinden bazı çakıl taşları göğe fırlıyor, sonra yere düşüyordu. Büyük dağlar iriliğinde kıvılcımları etrafa saçıyor, bir yıldırımı andırıyordu. Bu hal günlerce böyle devam etti. Sonra Ecil'in vadisine sel gibi aktı. Bahretü'l-Hacc'a kadar uzandı. Beraberinde taşları da sürükleyip götürüyordu. Harretü'l-Ariz'e kadar yaklaştı. Sonra durdu. Günlerce orada kaldı. Tekrar önüne, ardına doğru taşları fırlatmağa başladı. Orada iki dağ büyüklüğünce taş yığını meydana geldi. Bunların arasından ateşin alevleri sivri bir dil gibi yükseliyordu. Sonra daha da büyüdü. İyice yükselmeğe başladı. Çatır çatır yanıyordu. Her gün gecenin sonuna doğru büyük bir uğultu meydana geliyor ve bu hal, kuşluk vaktine kadar devam ediyordu. Bu ateşin bir çok acayiplikleri vardı. Bunları tümüyle sana açıklayacak güçte değilim. Ben bunun sadece bir kısmını anlattım. Bu da sana yeter. O günden beri şimdiye kadar ay ile güneş sanki tutulmuş gibidirler. Bu mektup yazıldığında ateşin çıkışı bir ayını doldurmuştu ve ateş hâla yerindeydi. Ne ilerliyor, ne de geriliyordu.»

Şairin biri bu ateşle ilgili şu beyitleri yazmıştı:

«Ey sıkıntıları gideren yüce Allah, günahlarımı bağışla.

Ey Rabbimiz, sıkıntılar bizi çevreledi.

Karşı koyamayacağımız felaketleri sana şikâyet ediyoruz.

Gerçi biz bunlara müstahakız.

Sağır ve metanetli kimseleri dahi korkutan depremlerle karşılaştık.

Kibirli kimseler depremlere karşı nasıl dayanabilirler?

Bu hal yedi gün devam etti yer salsıldı ve çatladı.

Bu manzara karşısında güneşin gözü köreldi.

Bir ateş denizi ki, üzerinde gemiler seyrediyor.

Yağan ateş yağmurlarının üzerinde seyreden bu gemiler, yere demir atıyor.

Sanki bunun üzerinde dolaşan dağlar vardır.

Dalgaları, çok güzel ama tozludur.

Konaklar iriliğince kıvılcımları etrafa saçıyor.

Sanki bu, bulutlardan boşalan sağanak yağmurlar kadar çoktur.

Kükrediğinde korkusundan ötürü kayaların kalpleri bile yarılr.

Yıldırım çakıyor, alev gibi ışık saçıyor.

Bu ateşin gökteki dumanları yoğunlaştı.

Bu yüzden güneş adeta karardı, ışığı kesildi.

Bu ateş, dolunayın yüzünü siyaha bürüdü.

Işıktan sonraki gece kararır, yedi dilli ateş,

Toprak altında karşılaştığı suyla olan macerasını anlatır.

Alevleri, burçları kuşattı.

Neredeyse bu burçları yere çöktürecekti.

Vay, demek ki bu ateş,

Tam akıllı kimselerin de anlayacağı gibi,

Rasûlullah (s.a.v.)'in mucizelerinden biridir.

Gizli olan senin ism-i azâmın hakkı için ya Rab,

Eğer günahlarımız büyükse de, kalbimiz kötülüklerden ötürü kararır mıssa da,

Yine de sen müsamaha göster, bizi bağışla, lutfet, günahlarımızı yok et, bizi affet, cömertlik göster.

Bizi cezalandırmaktan vazgeç. Çünkü bütün günahkârlar aşırı derecede cahilliklerinden ötürü günah işlemişlerdir.

Yunus peygamberin kavmi iman ettiklerinde azab üzerlerinden giderildi ve umumi bir nimete mazhar oldular.

Bizse Hz. Muhammed Mustafa'nın ümmetiyiz.

Onun vasıtasıyla senin affını dileyip umuyor ve dua ediyoruz.

O öyle bir elçidir ki, eğer o olmasaydı Allah'ın yoluna hiç kimse koyamazdı.

Merhamet eyle, minberler üzerinde güvercinler uçtuğu (dualar yapıldığı) sürece seçkin peygamberlerine rahmet et.»

Bu ateşle ilgili olarak nakledilen hadis, Buharî ve Müslim'in Sahih'lerinde yer almaktadır. Zührî tariki ile Said b. Müseyyeb'den, onun da tariki ile Ebu Hüreyre'den rivayet edilmiştir ki Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

«Basra'daki develerin boyunlarını aydınlatan bir ateş, Hicaz diyarında ortaya çıkmayınca kıyamet kopmayacaktır.» Bu, Buharî'nin lafzıdır.

Bu sene, yani hicretin 654. senesinde bu ateş zuhur etmiştir. Dımaşk'ta Kadilkudat Sadreddin Ali b. Ebü'l-Kasım et-Temimî el-Hanefî, müzakere esnasında bu durumu bana haber verdi. Bu hadis ve o ateşin ortaya çıkışıyla ilgili olarak da Kadilkudat Sadreddin şunu dedi: «Arabilerden bir adamın babama mezkur olayı anlatırken şöyle dediğini işittim: "O gecelerde biz Basra'da iken Hicaz diyarında ortaya çıkan ateşin ışığında develerin boyunlarını görürdük."»

Kadilkudat Sadreddin, hicretin 642. senesinde doğdu. Babası ve dedesi, Basra'da Hanefilerin müderrisi idi. Kendisi de orada ders verdi. Sonra Dımaşk'a göçtü. Sadiriye ve Mademiye medreselerinde ders verdi. Daha sonra Hanefilerin kadilkudatlığına atandı. Hüküm verirken

şükranla anılacak bir yöntem uygulardı. Hicaz'daki mezkur ateşin ortaya çıkışı esnasında kendisi oniki yaşındaydı. Onun yaşında olanlar duydukları haberleri sağlam bir şekilde hıfzedebilirler. Kendisinin anlattığına göre bir Arabı o gecelerde meydana gelen Hicaz ateşinin, Basra'daki develerin boyunlarını aydınlattığını gördüklerini babasına nakletmiştir. Allah'ın salat-ü selamı peygamberinin ve efendimiz Muhammed'in üzerine, onun aline ve ashabına olsun. Ona çokça selamlar olsun.

Şairlerden biri Hicaz'da meydana gelen ateş ile Bağdat'ın sular altında kalışı hakkında şöyle bir şiir nazmetmiştir:

«İradesi mahlukatta bir kader ile cari olan Allah, noksanlıklardan münezzeh ve yücedir.

Hicaz diyarını ateşle yaktığı gibi Bağdat'ı da sular altında bıraktı.»

Ebu Şâme dedi ki: Doğrusu şöyle denilseydi, daha iyi olurdu:

«Bir senede Irak'ı sular altında bıraktı ve Hicaz'ı da ateşle yaktı.»

İbn Sâî, hicretin 654. senesinin olaylarından bahsederken şöyle demiştir:

«Bu sene receb ayının sekizinde cuma günü vezirin yanında oturmaktaydım. Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.)'den, Kaymaz el-Alevî el-Hasenî el-Medenî adındaki bir ulak vasıtasıyla kendisine bir mektup geldi. Mektubu alıp okudu. Mektupta anlatıldığına göre bu sene cemaziyela-hir ayının ikisinde salı günü Medinetü'r-Rasûl (s.a.v.) sarsılmış, bu sarsıntı nedeniyle peygamber efendimizin kabri şerifi de sarsıntı geçirmiş ve mezarın çevresindeki demir şebekenin demirleri birbirine çarparak ses çıkarmış, zincirler sallanmıştı. Medine'ye dört fersahlık mesafede bir ateş çıkmıştı. Dağlar iriliğince köpük atan bu ateş, onbeş gün devam etmişti. Elçi; «Ben gelirken ateş henüz sönmemişti, aksine eski halini devam ettiriyordu» dedi. Vezir ona «Ateş hangi tarafa doğru ilerliyor?» diye sorunca mektubu getiren adam şöyle dedi: «Doğuya doğru ilerliyordu. Ben ve Yemen ulağı ateşin yanından geçtiğimizde içine bir hurma dalı attık, ama dal yanmadı. Fakat taşları eritip yakıyordu!»

Mektubu getiren Kaymaz, o ateşte yanan kaya parçalarından birini çıkarıp bize gösterdi. Renk ve hafiflik bakımından kömürü andırıyordu. Medine kadısının el yazısıyla yazılmış olan mektupta anlatıldığına göre Medineliler deprem başladığında Harem-i Şerife girmişler, başlarını açıp, istiğfarda bulunmaya başlamışlardı. Medine valisi de bütün kölelerini azâd etmiş ve bütün haksızlıklara son vermişti. Deprem dininceye kadar istiğfara devam etmişlerdi. Yalnız, ortaya çıkmış olan ateş henüz sönmemişti.

Mektubu getiren elçinin anlattığına göre ateş, çıktığı günden bu yana henüz sönmemişti ve onbeş günden beri cayır cayır yanıyordu.»

İbn Sâî dedi ki: Medine-i Nebevî haremının şeyhi, adil insan Mahmud b. Yusuf b. Em'anî'nin kendi el yazısıyla şöyle bir yazı yazmış olduğunu gördüm: «Hicaz'da ortaya çıkan bu ateş, büyük bir mucize olup kıyamet saatinin yaklaştığına delalet eden sahih bir işarettir. Mutlu insan, ölmeden önce fırsatı değerlendiren ve canını vermeden önce de kendisiyle yüce Allah arasındaki durumu ıslah ederek kendini kurtarandır. Bu ateş ağaçsız, bitkisiz, taşlık bir arazide ortaya çıkmış olup yiyecek bir şey bulamadığında taşları yiyor, taşları yakıp eritiyor, balçığa dönüştürüyor, sonra hava ile temas edince körükten çıkan demir tozuna dönüşüyor! Cenâb-ı Allah bunu Müslümanlara bir ibret, âlemlere de rahmet kılıyor. Allah Muhammed'e ve onun temiz âline rahmet eylesin.»

Ebu Şâme dedi ki: Ramazan ayının başında cuma gecesi Medine-i Münevvere'nin mescidi yandı. Burada yatmakta olan Allah'ın peygamberine salât-ü selamların en üstünü olsun. Bu yangın, önce mescidin kuzeybatı köşesinde başladı. Halktan biri elindeki bir ateş ile ambara inmiş, bu ateş önce kapılara ilişmiş ve çabucak tavana ulaşmıştı. Sonra kible tarafına sirayet etti. İnsanlar hemen bunun önünü almaya çalıştılar. Bir saat geçmeden mescidin bütün tavanı yandı. Bazı sütunları düştü. Kurşunları eridi. Bütün bu olup, bitenler halkın uykuya dalmasından önce olmuştu. Hücre-i Nebevî'nin tavanı da yanmış ve o halde kalmıştı. Nihayet tavanın onarımına başlandı. İnsanlar sabah olunca namaz kılacak yer aradılar. Bu yangının çıkışı ve Mescid-i Nebevî'nin yanışı, mucizeler kabilindendir. Bu, sanki müteakip senede meydana gelecek olaylar için bir uyarıydı.»

Bu sene ve müteakip senede meydana gelen hadiseleri Ebu Şâme şu şiiriyle anlatmıştır:

«Hicretin 654. senesinde Hicaz'da bir yangın çıktı.

Mescid-i Nebevî yandı, Bağdat sular altında kaldı.

Tatarlar sene başında Bağdat'ı zaptettiler. Bundan sonraki senede de aynı hal devam etti.

Bağdatlılara kimse yardım etmedi. Oysa onlara karşı kâfirlere yardım edenler çıktı. Vay İslâm'ın zayi oluşuna!

Bağdat'taki hilafet devleti çöktü.

Halife Müstasım'ın tutunacağı yer kalmadı.

Hicaz'ın haline eyvah ve Mısır'a yanıyorum.

Şâm ülkesine selam olsun.

Ya Rab, sen diğer şehirleri koru ve kullarına afiyet ver.

Ey azamet ve ikram sahibi Rabbim!»

Bu sene Dımaşk'ın Babü'l-Feradis dahilindeki Nasiriyetü'l-Cevvaniye medresesinin yapımı tamamlandı. Burada verilen ilk derste, med-

reseyi vakfeden Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Melikü'l-Aziz Muhammed b. Melik Zahir Gıyaseddin Gazi b. Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Şâdi (Kudüs fatihi) hazır bulundu. Buradaki ilk dersi şehrin kadısı Sadreddin b. Sinaü'd-Devle verdi. Bu derste ayrıca emirler, devlet erkânı, alimler ehl-i hall ve'l-akdın tamamı hazır bulundular.

Bu sene Kasyun eteklerindeki Nasırî hankâhının onarımı için emir çıkartıldı.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İMADÜDDİN ABDULLAH B. HASAN B. NAHHAS

Halkı bırakıp zahidliğe, Kur'an okumaya, ibadete, sürekli oruç tutmaya ve Kasyun dağı eteklerinde bulunan mescidine kapanmaya başladı. Bu hali yaklaşık otuz sene sürdü. Seçkin ve hayırlı kimselerdendi. Vefat edince mescidindeki meşhur türbesine defnedildi. Mesâriku's-Salihiye'de kendisine nisbet edilen bir hamam vardır. Sibet, onu övmüş-tü. Başkaları da onun bu sene vefat ettiğini söylemişlerdir.

YUSUF B. EMİR HÜSAMEDDİN

Yusuf b. Hüsameddin Kazoğlu b. Abdullah Atikü'l-Vezir Avnüddin Yahya b. Hübeyre el-Hanbelî. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Lakabı Şeyh Şemseddin'dir. Künyesi Ebü'l-Muzaffer olup Hanefi mezhebine mensuptu. Bağdatlıydı. Sonra Dımaşk'a gelip yerleşti. İbnü'l-Cevzî'nin torunudur. Anası Râbia binti Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Ferec b. Cevzî'dir. Güzel suretli, sesi hoş, vaazı güzel, bir çok faziletlere ve musannef eserlere sahip bir kimseydi. Yirmi ciltlik güzel bir tarih eseri olan Mir'atü'z-Zaman'ın sahibidir. Bu eserinde dedesine ait el-Muntazam adlı nesir eseri nazma çevirmiş, ilaveler yapmış ve kendi zamanına kadar olan tarihi de eklemiştir. Kendisi hicretin 600. senesinde Dımaşk'a geldi. Eyyubîlerin yanında itibar sahibi oldu. Onu yükselttiler, öne geçirdiler. Kendisine ihsanda bulundular. Her cumartesi sabahı Ali b. Hüseyin Zeynelabidin'in kapısında vaizlerin durup vaaz ettikleri direğin yanında oturup vaaz ederdi. İnsanlar onun vaazını dinleyebilmek için cumartesi gecesi bahçelerini, işlerini bırakıp geceyi camide geçirirlerdi. Vaaz bitince acele bahçelerine dönerler, işlerinin başına geçerler, onun anlattığı faydalı, güzel sözleri kendi aralarında müzakere eder, birbirlerine naklederlerdi. O, dedesinin yöntemine uygun vaaz verirdi.

Şeyh Taceddin el-Kindî ve diğer meşayih de Yezid kubbesinin altında oturup onun vaazını dinler, söylediklerini güzel bulurlardı. Muaz-

zam sarayının üstadı Emir İzzeddin Aybek el-Muazzamî'nin yaptırdığı İzziyetü'l-Berraniye medresesinde de ders verdi. Bilindiği gibi Emir İzzeddin, Keşk'teki İzziyetü'l-Cevvaniye medresesini de vakfeden zattır. Burası önceleri Düver-i İbn Munkiz, olarak bilinirdi. Sibet ayrıca Cebel'deki Kūhayl köprüsünün yanında bulunan Şibliye medresesinde de ders vermiştir. Bu medresenin ön taraflarında bulunan Bedriye medresesinin yönetimi de kendisine verilmişti. Orada ikamet ederdi. Bu sene zilhicce ayının yirmibirinde salı gecesi burada vefat etti. Cenazesine şehrin sultanı Nasır b. Abdülaziz ve asları katıldılar. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme onun bir çok ilimlere, faziletlere, reislik karizmasına, güzel vaaz verme kabiliyetine, hoş sese, parlak bir simaya sahip bulunduğunu; mütevazî, zahid ve sevecen bir kimse olduğunu söyleyerek övmüştür. Ancak şunları da söylemiştir:

«Onun vefat ettiği gece ben hastaydım. Uyanmaya yakın bir zamanda uykuda iken onun vefat ettiğini rüyamda kötü bir halde gördüm. Benden başkaları da onu bu halde görmüşlerdi. Allah'tan onun için afiyet diliyoruz. Cenazesine gidemedim. Sultan ve halk iştirak etmiş, cenaze merasimi çok kalabalık olmuştu. Faziletli, alim, zarîf, münzevî bir zattı. İdarecilerin işledikleri çirkinlikleri protesto ederdi. Orta halli elbiseler giyer, ilim mütalaasına devam eder, sürekli bilgi derleyip tasnifatta bulunurdu. İlim ve fazilet ehline insaflı davranır, cahillerden uzak dururdu. Hükümdarlar ve yüksek mevki sahipleri ziyaretine gelirlerdi. Ömrünün büyük bir kısmını müreffeh bir hayat içinde itibarlı bir kimse olarak geçirmişti. Ömrünün elli sene kadarlık bir kısmını hükümdarlar ve halk nazarında yüksek itibar sahibi olarak yaşamıştı. Vaaz meclisi şenlikli ve coşturucu idi. Sesi gerçekten güzel ve hoştu. Yüce Allah ona rahmet etsin ve ondan hoşnut olsun. Halep valisi Melik Nasır'ın zamanında, bir aşure gününde kendisinden insanlara Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatmasını istediler. O da minbere çıktı. Uzun süre konuşmaksızın oturdu. Sonra mendilini yüzüne koyup hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı ve şu şiiri okudu:

«İnsanların yeniden diriltilmesi için sura üflendiğinde,

Şefaathçılar, aynı zamanda kendisine hasım olacak kimsenin vay haline!

Şüphesiz Hz. Fatıma kıyamette mahşer alanına, gömleği, Hüseyin'in kanına bulanmış olarak gelecektir!»

Böyle dedikten sonra ağlayarak minberden indi. Yine aynı halde Salihîye'ye gitti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

SALİHİYE HASTAHANESİNİ VAKFEDEN SEYFEDDİN EBÜ'L-HASAN

el-Emirü'l-Kebir Seyfeddin Ebü'l-Hasan Yusuf b. Ebi'l-Fevaris b. Musik el-Kaymazî el-Kürdî. Kaymaziye emirlerinin en büyüğüdür. Kaymaziye emirleri, ona hükümdarlara özgü muamelede bulunurlardı. Onun en büyük iyiliklerinden biri, Kasyun dağı eteklerindeki hastahaneyi vakfetmiş olmasıdır. Bu sene Kasyun dağı eteklerindeki bu hastahanenin karşısında bulunan kubbeye defnedildi. Büyük bir servete sahipti. Yüce Allah ona rahmet etsin.

MÜCİREDDİN YAKUP

Mücireddin Yakup b. Melikü'l-Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Bu sene vefat etti ve Türbetü'l-Adiliye'de babasının yanına defnedildi.

EMİR MUZAFFERÜDDİN İBRAHİM

Hanefiler için vakfedilen Berraniye ve Cevvaniyetü'l-Muîziye medreselerini vakfeden Muazzimiye sarayının üstadı ve Serhat valisi İzzeddin Aybek'in oğludur. Bu sene vefat etti ve Kasyun dağı eteğindeki mezarlıkta, Veraka yanındaki kubbenin altına, babasının yanına defnedildi. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin.

ŞEYH ŞEMSEDDİN ABDURRAHMAN B. NUH

Kudüslüdür. Şafîî fakihidir. Şeyhi Takiyyüddin b. Salah'tan sonra Revahiye medresesinde müderrislik yapmıştır. Bu sene vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Cenazesine büyük bir kitle katılmıştı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Ebu Şâme dedi ki: «Bu sene ani ölümler çoğaldı. Bu yüzden çok sayıda insan öldü. Ölenler arasında adil şahsiyetlerden biri olan Zekiyyüddin Ebü'l-Ğoriye, Dımaşk reislerinden Bedreddin b. Sünnî, Kadı Cemaladdin b. Haristanî'nin torunu İzzeddin Abdülaziz b. Ebî Talip b. Abdülgaffar es-Salebî Ebü'l-Hüseyn de vardı. Yüce Allah kendilerine rahmet etsin ve hepsini bağışlasın. Amin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene Mısır sahibi Melik Muazzam İzzeddin Aybek evinde ölü olarak bulundu. Üstadı Melik Muazzam'dan sonra tahta Salih Necmeddin Eyyub geçti ve birkaç ay müddetle hüküm sürdü. Yönetimde Melik Turanşah Muazzam b. Salih de bulunuyordu. Onun ardı sıra Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil de üç ay süreyle hüküm sürdü. Sonra Turanşah, Melik

Eşref Musa b. Nasır b. Atsız b. Kamil ile bir süre müşterek hükümdarlık yaptı. Daha sonra hükümdarlığı müstakil olarak ele aldı. Kendisile çekişen bir kimse kalmadı. Mısır diyarını ele geçirmeye çalıştığı zaman Nasır'ı bozguna uğrattı. Hicretin 652. senesinde Faris Akta'yı öldürdü. Kendisinden sonra Erefi hal' etti ve tahta yalnız başına oturdu. Sonra da Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil ile evlendi. Kerem sahibi, cömert, utangaç, dindar bir kimseydi. Bu sene rebiyülevvel ayının yirmi üçünde salı günü vefat etti. Mısır'daki Muizziye medresesini vakfeden zattır. Öldürüldüğünde -Allah ona rahmet etsin- köleleri, zevcesi Ümmü Halil Şeceretü'd-Dür'ü katil olarak suçladılar. Çünkü İzzeddin Aybek sağlığında Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kızıyla evlenmeğe niyetlenmişti. Bunu duyan Şeceretü'd-Dür, cariyelerine onu tutmalarını emretmiş, kendisi de takunyalarıyla ona vurmaya başlamıştı. Cariyeleri onu sıkıştırıyorlar, testislerini buruyorlardı. Nihayet bu halde vefat etti. Köleleri onun öldürüldüğünü duyunca büyük köle Seyfeddin Kutuz ile birlikte oraya geldiler. Şeceretü'd-Dür'ü yakalayıp öldürdüler, avret mahalli açık bir halde çöplüğe attılar. Şeceretü'd-Dür, daha önce mesture bir kadın iken bu halde avret mahalli açıldı. Yüksek makamda iken öldürülüp çöplüğe atıldı. Fermanları o imzalıyor, adına hutbeler okunuyor, paralara resmi nakşediliyordu. Sonu kötü bitti. Adı, resmi, şekli kalmadı; tanınmaz oldu.

«Ey Muhammed de ki: «Mülkün sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden çekip alırsın. Dilediğini aziz kılar, dilediğini alçaltırsın. İyilik Senin elindedir. Doğrusu sen herşeye kaadirsin.» (Al-i İmrân, 26).

Türkler, üstadları İzzeddin Aybek et-Türkmanî'den sonra büyük kölesi Seyfeddin Kutuz'un tavsiyesi üzerine oğlu Nureddin Ali'yi tahta geçirdiler ve ona Melikü'l-Mansur lakabını taktılar. Minberlerde onun adına hutbe okundu. Paralara adı basıldı. İşler onun görtüşüne ve fermanına uygun olarak yürütüldü.

Bu sene Bağdat'ta Rafizîler ile Sünnîler arasında büyük bir çatışma meydana geldi. Fitne koptu, Kerh mahallesi yağmalandı. Rafizîlerin, hatta Vezir İbn Alkamî'nin yakınlarının evleri de talan edildi. Bu, onun Tatarlara meyletmesinin, onlarla işbirliğine girmesinin neticesi olarak yapılmıştı.

Bu sene Hayderî fakirleri Şam'a girdiler. Bunların alametleri, ince ve uzun külahlar ile değirmencileri andıran elbiseler giymeleriydi. Sünnete ters olarak sakallarını kesiyorlar, bıyıklarını serbest bırakıyorlardı. Böyle yapmalarının sebebi, şeyhleri Haydar'ın mühlidler tarafından esir alınıp sakalının kesilmesine ve bıyığının bırakılmasına mutabaat etmeleriydi. Bu hususta ona uymuşlardı. Oysa o böyle yapmakta mazurdu. Hatta sevap kazanmıştı. Fakat Rasûlullah (s.a.v.) bunun key-

fi olarak yapılmasını yasaklamıştır. Onların esir düşen şeyhlerine uymaya hakları yoktur. Dimaşk'ın haricinde Avniye mıntıkasında onlar için bir zaviye yaptırıldı.

Bu sene zilhicce ayının onsekizinde çarşamba günü Baderaiye medresesinin vakfedicisi Şeyh Necmeddin Abdullah b. Muhammed el-Baderaf'nin vefatı nedeniyle taziyet meclisi kuruldu. Bu zat Bağdatlı olup Nizamiye medresesinin müderrisi ve önemli işlerde halifenin çeşitli ülkelerle gönderdiği elçisi idi. Büyük belaları gideren, karışık halleri düzelten bir kimseydi. Faziletli, reîs, vakur, mütevazî ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dimaşk'ta Emir Üsâme'nin evinin yerine güzel bir medrese yaptırmıştı. Burada ikamet edecek kimsenin bekar olmasını ve başka medreselerde fakih barındırılmamasını şart koşmuştu. Bu şartı koşmasının sebebi, fakihin gönlünü almak, moralini yükseltmek ve ilim talep etme hususunda azmini bilmektir. Ancak bu sebeple büyük bir boşluk ve bazıları için de büyük bir şer meydana geldi. Şam'da ve diğer yerlerde Şafîilerin şeyhi olan şeyhimiz İmam, Allame Burhaneddin Ebu İshak İbrahim b. Şeyh Taceddin el-Fezarî (bu medresenin ilk müderrisi olup oğlu da burada müderrislik yapmıştı) der ki: Bu medreseyi vakfeden zat, dersin verildiği ilk günde merasimde hazır bulundu. Sultan Nasır da onun yanında bu merasime katılmıştı. Vakfiye okunurken «Bu medreseye kadın girmeyecek» denildi. Sultan bunu duyunca, «Çocuk da mı girmeyecek?» diye sordu. Sultan'ın bu sorunu üzerine vakfın sahibi, «Ey efendimiz, ey sultanımız! Rabbimiz dahi insana iki değnekle vurmaz» diye cevap verdi. Bu hikâyeyi anlatan şeyhimiz tebessüm etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

O, bu medresede ders veren ilk zat olup kendisinden sonra oğlu Kemaleddin bu görevi devir almış ve günümüze kadar devam ettirmiştir. Bir müddet Kadî Şemseddin b. Saîğ, bu medresenin nazırlığını üstlendi. Bazılarının onun bu görevi ihmal ettiğini ispatlamaları üzerine bu görev elinden alındı.

Baderaf, bu medrese için geliri çok yüksek vakıflar tahsis etmişti. Medresede faydalı ve güzel kitaplar bulunan bir kütüphane de kurmuştu. Bu sene Bağdat'a dönmüş ve rızası olmaksızın Bağdat kadîlkudatlığına atanmıştı. Bu görevde onyedî gün kaldıktan sonra zilhicce ayı başında rahmet-i Rahmana kavuşmuş ve Şoniziye mezarlığına defnedilmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene zilhicce ayında Baderaf'nin vefatından birkaç gün sonra Tatarlar, hanları Hülâgu b. Töli b. Cengizhan'ın öncü kuvvetleri olarak Bağdat'a girdiler. Rahman'ın lanetleri üzerlerine olsun. Müteakip senenin başında Bağdat'ı ele geçirdiler. Orada cinayetler işlediler. Nitekim bununla ilgili açıklama ileride detaylı olarak verilecektir. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.

ŞEYH TAKİYYÜDDİN ABDURRAHMAN B. EBİ'L-FEHM

Şeyh Takiyyüddin Abdurrahman b. Ebi'l-Fehm el-Yeldanî. Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde Yeldan'da vefat etti ve oraya defnedildi. Salih bir zat olup hadis dinlemek, rivayet etmek ve yazdırmakla meşgul oldu. Bu sene 100 yaşında vefat edinceye kadar bu işi bırakmadı. Onun kitaplarının ve kendi el yazısıyla yaptığı derlemelerin çoğu vakıf kitaplar olarak Külase'deki Faziliye kütüphanesinde bulunmaktadır. Rüyasında Rasûlullah (s.a.v.)'ı görmüş, ona, «Ya Rasûlallah! Ben iyi bir adam değilim?» demiş. Rasûlullah (s.a.v.) ise, «Hayır, sen iyi bir adamsın» buyurmuş Allah ona rahmet etsin, makamını âlî kılsın. Amin.

ŞEYH ŞEREFÜDDİN

Şeyh Şerefüddin Muhammed b. Ebi'l-Fadl el-Mirrisî. Faziletli, muhakkik, araştırmacı, işini sağlam yapan, çokça hac eden, ekâbir nezdinde itibarlı olan bir kimseydi. Çok kitap edinmişti. En fazla Hicaz'da ikamet ederdi. Oraya vardığında Hicaz'ın önde gelen kişileri ve reisleri kendisine saygı gösterirlerdi. Orta yollu bir hayat sürerdi. Bu sene rebiyülevvel ayının ortasında Ariş ile Darum arasındaki Za'ka mıntıkasında vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

ŞAİR EMİR SEYFEDDİN

Asıl adı Ali b. Ömer b. Kızıl olup Dimaşk'ta yaşamıştır. Divan sahibi, meşhur şairlerdendir. Vefatından sonra adamın biri onu rüyasında görmüş, ona durumunu sormuş, o da cevaben şu şiiri okumuştur:

«Beni mezar çukuruna ve darlığına naklettiler.

Günahlarımın beni tökezletmesinden korkuyordum.

Şefkatli ve merhametli Rahman ve O'nun nimetleriyle karşılaştım.

Beni korktuğum şeylerden korudu ve bana rahmet suyunu içirdi.

Ölüm anında Allah'ın kendisini affedeceğine güzelce inanıp hüsnü zan sahibi olan kimse için,

Tabii ki af daha uygun ve lâyıktır.»

BİŞARE B. ABDULLAH

Ermeni asıllıdır. Asıl adı Bedreddin'dir. Katiplik yapmıştır. Şebelü'd-Devle el-Muazzemî'nin azatlısıdır.

Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Güzel yazı yazardı. Efendisi onu kendi vakıflarının nazırı olarak görevlendirdi. Bu görev kendisinden sonra zürriyetinin eline geçti. Onlar, günümüze kadar Şebeliye vakıflarının nazırlığını yapmaktadırlar. Bişare b. Abdullah, bu sene ramazan ayının ortasında vefat etti.

KADI TÂCEDDİN

Ebu Abdillâh Muhammed b. Kadilkudat Cemaleddin el-Mısrî. Babasına naiblik yaptı ve Şâmiye medresesinde ders verdi. Şiir yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Ağzımı onun ağzına dayayıp peçe yaptım.

Bunu bilerek yaptığımda, onun ön dişlerinin arasından içki damlacıkları süzüldüğünü gördüm.

Dönüp bana yalan söyleyerek şöyle dedi: Sen fıkıhta imamsın, benim tükürüğüm dahi içkidir. Sana göre ise içki haramdır.»

MELİK NASIR

Melik Nasır Davud b. Muazzam İsa b. Adil. Babasından sonra Dımaşk'a hakim oldu. Daha sonra burası amcası Eşref tarafından onun elinden alındı. Bundan sonra kendisi sadece Kerek ve Nablus'a sahip oldu. Sonra durumlar onu değiştirdi. Başından çok uzun maceralar geçti. Nihayet elinde hiçbir yer ve mahal kalmadı. 100.000 dinara yakın bir emaneti halife Müstansır'ın yanına bıraktı. Halife Müstansır daha sonra bu emaneti inkâr etti ve ona geri vermedi. Melik Nasır Davud; feshat sahibi, güzel şiir yazar, birçok faziletleri şahsında taşıyan bir kimseydi. Fahr-i Razî'nin öğrencisi Şems Hüsrevşahî'den kelimini öğrendi. Felsefeyi de iyi bilirdi. Şayet doğru ise akidesinin bozukluğuna delalet eden bazı şeyler kendisinden nakledilmiştir. Doğrusunu Allah bilir. Anlatıldığına göre Müstansırıye medresesinde hicretin 632. senesinde verilen ilk derste kendisi de hazır bulunmuştur. Şairler Müstansır'ı birçok kasidelerle methetmişlerdi. Şairin biri bir kasidesinde şöyle demişti:

«Eğer ilk halifenin seçildiği Sakif oğulları yurdundaki seçim gününde sen hazır bulunsaydın ey Müstansır!

Mutlaka büyük imam olarak sen öne geçirilirdin!»

Nasır Davud şaire dönüp: «Sus! Yanlış konuşuyorsun. Çünkü mü'minlerin emirinin dedesi Abbas o gün orada hazır bulunuyordu. Öne geçirilmedi. Büyük imam sadece Ebu Bekir Sıddık (r.a.) oldu.» Halife de ona dönüp, «Doğru söyledin» diye karşılık verdi. Bu, onun hakkında nakledilen en güzel menkıbelerdendir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Melik Nasır Davud'un durumu gittikçe geriledi. Nihayet Nasır b. Aziz, amcası Mecdüddin Yakub'a ait Büveyda köyünün ona verilmesi için bir ferman yazdı. Bu sene Büveyda köyünde vefat etti. İnsanlar cenazesinde toplandılar. Cenazesi Büveyda köyünden alınıp Dımaşk'a getirildi. Cenaze namazı kılındı ve Kasyun mezarlığına babasının yanına defnedildi.

MELİK MUIZ

Melik Muiz İzzeddin Aybek et-Türkmanî. Türklerin ilk hükümdarıdır. Salih Necmeddin Eyyub b. Kâmil'in en büyük kölelerindendir. Dindar, iffetli, muhafazakâr ve cömert bir kimseydi. Yedi sene kadar hüküm sürdü. Sonra Zevcesi Şeceretü'd-Dür Ümmü Halil onu öldürdü. Kendisinden sonra yerine oğlu Nureddin Ali geçti ve ona Melikü'l-Mansur lakabı takıldı. Melikü'l-Mansur'un memleket işlerini babasının kölesi Seyfeddin Kutuz yürütüyordu. Bir süre sonra Melikü'l-Mansur, Seyfeddin'i azledip müstakil hükümdar oldu. Bir sene kadar böyle devam etti. Muzaffer lakabını aldı. Ayn-ı Calut mıntıkasında Tatarları bozguna uğrattı. Bütün bunları önceki kısımlarda detaylı olarak anlatmıştık. Bunlara ileride de değineceğiz.

ŞECERETÜDDÜR BİNTİ ABDULLAH

Halil'in annesi (Ümmü Halil) adıyla meşhur olmuştur. Türktür. Melik Salih Necmeddin Eyyub'un gözdelerindendi. Oğlu Halil'i bu hatun doğurdu. Çok güzel suretliydi. Ancak Halil küçük yaşta öldü. Şeceretü'd-Dür, hazarda ve seferde Melik Salih Necmeddin'in yanından asla ayrılmazdı. Melik Salih onu çok severdi. Melik Salih'in oğlu Muazzam Turanşah'ın öldürülmesinden sonra Şeceretü'd-Dür, Mısır tahtına oturdu. Adına hutbeler okundu, sikkeler basıldı. Fermanlara onun imzası atıldı. Bu hal üç ay sürdü. Sonra Muiz başa geçti. Mısır'a hakim olduktan birkaç sene sonra Muiz, Şeceretü'd-Dür ile evlendi. Daha sonra Muiz'in Musul sahibi Bedreddin Lü'lü'nün kızıyla evlenmek istediğini duyunca Şeceretü'd-Dür, Muiz'i kuskandı. Ona komplo hazırladı. Nihayet onu öldürdü. Nitekim bu hususu önceki sayfalarda da anlatmıştık. Öldürülen Muiz'in köleleri, Şeceretü'd-Dür'e karşı birleştiler. Onu öldürdüler ve çöplüğe attılar. Cesedi üç gün çöplükte kaldı. Sonra Seyyide Nefise'nin mezarının yakınındaki türbesine nakledildi. Kuvvetli bir şahsiyete sahipti. Etrafının çembere alındığını öğrenince kendisine ait birçok nefis ve kıymetli mücevherlerle incileri bir havanda kırarak zayıf etti. Bunlar ne kendisine, ne de başkalarına yaradı. Kendisi tahtta iken veziri, Sahip Bahaeddin Ali b. Muhammed b. Süleyman'dı. Bu vezir İbn Hanna adıyla tanınıyordu. Bu, onun ilk mansıbı idi.

ŞEYH ESAD HİBETÜLLAH B. SAİD

Şerefüddin el-Faizî lakabını taşırdı. Melik Faiz Sabiküddin İbrahim b. Melik Âdil'e hizmet ettiğinden ötürü Faizî lakabını almıştı. Önce-leri Hristiyandı, sonra Müslüman oldu. Çokça sadaka veren, iyilik ve ih-sanda bulunan bir kimse idi. Muiz onu vezirliğe tayin etti. Onun yanın-

da cidden itibarlı bir kimse haline geldi. Muiz ona başvurmadan ve ona danışmadan hiçbir şey yapmazdı. Kendisinden önce Kadı Taceddin b. Bintü'l-A'azz vezirlik yapmıştı. Taceddin'den önce de Kadı Bedreddin es-Sincarî bu görevi yürütmüştü. Bütün bunlardan sonra vezirlik makamına sözünü ettiğimiz Şeyh Esad el-Müselmanî atandı. Muiz ona hitaben memluk lakabıyla mektup yazardı. Bilahare Muiz öldürülünce sözünü ettiğimiz Esad tahkir edildi. Şaki bir insan haline geldi. Emir Seyfeddin Kutuz onun devlete 100.000 dinar ödeyeceğine dair imzasını aldı. Bahaeddin Züheyr b. Ali onu hicvedip şöyle dedi:

«Allah Esad Hibetullah b. Saide ve babasına lanet etsin.
Daha aşağı derecelere indirerek oğullarına da lanet etsin.
Peşpeşe her birine lanet etsin.»

Bütün bunlardan sonra Esad Hibetullah b. Said öldürüldü ve Kurafe mezarlığına defnedildi. Kadı Nasirüddin b. Münir onun için bir mersiye yazdı. Bu mersiyede cidden fasih ve yüksek manalar içeren methiyeler ve güzel şiirler vardı.

İBN EBİ'L-HADİD EL-IRAKÎ

Asıl adı Abdülhamid b. Hibetullah b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin Ebu Hamid b. Ebî'l-Hadid İzzeddin el-Medainî'dir. Meşhur şair ve yazarlardan olup aşırı derecede Şii'ydi. Nehcül-Belağa adlı eseri yirmi ciltte şerhetmiştir. Hicretin 586. senesinde Medain'de doğdu. Sonra Bağdat'a geldi. Orada halife divanındaki katipler ve şairler arasına katıldı. Vezir İbn Alkamî'nin yanında itibar sahibi oldu. Şiflik bakımından aralarında yakınlık, münasebet ve benzerlik vardı. Edebiyat ve fazilette de birbirlerine yakın idiler. İbn Sâî onun yüksek manalar içeren güzel birçok methiye ve şiirlerini nakletmiştir. Kardeşi Ebû'l-Meâîf Muvaffaküddin b. Hibetullah'tan -her ne kadar diğeri de faziletli ve yüksek bir şahsiyet idiyse de- fazilet ve edep bakımından daha ilerî derecede idi. Her ikisi de bu sene vefat ettiler. Yüce Allah ikisine de rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİALTINCI SENESİ

Bu sene Tatarlar, Bağdat'ı zaptettiler. Başta halife olmak üzere halkın çoğunu öldürdüler. Böylece Abbasîler'in devleti yıkıldı, hakimiyetleri sona erdi.

Bu sene başında Tatarlar, sultanları Hülaguhan'ın öncü birliklerinin başında bulunan iki komutanın maiyetinde Bağdat'a gelmişlerdi. Musul valisinin onlara gönderdiği takviye askerler, erzak, hediye ve

armağanlar da Bağdat'a ulaşmıştı. Musul valisi Bağdatlılara karşı Tatarlar'a yardım ediyordu. Bütün bunları Tatarların kendisine zarar vermesinden korktuğu ve onlara yaltaklandığı için yapıyordu. Yüce Allah onları kahretsin. Bağdat, Tatarlar tarafından istila edildi. Oraya yüce Allah'ın takdirini geri çeviremeyecek savunma aletleri, mancınık, arrade ve diğer silahlar kuruldu. Nitekim bir hadis-i şerifte, «Tedbir kaderi geri çevirmez» denilmiştir. Yüce Allah da şöyle buyurmuştur:

«Doğrusu Allah'ın belirttiği süre gelince geri bırakılamaz.» (Nuh, 4).

«Bir millet kendini bozmadıkça Allah onların durumunu değiştirmez. Allah bir milletin fenalığını dileyince artık onun önüne geçilmez. Onlar için Allah'tan başka hâmi de bulunmaz.» (er-Ra'd; 11).

Tatarlar, hilafet sarayını çembere aldılar. Oraya her taraftan ok yağdırdılar. O sırada Halifenin önünde oynayan ve onu güldüren Arefe adındaki bir cariyeye atılan bu oklardan biri pencereden geçerek isabet etti. Bu cariyeye halifenin gözdelelerinden. Halifeye bir çocuk da doğurmuştu. Halife buna çok üzüldü, şiddetli bir paniğe kapıldı. Cariyeye isabet eden oku eline alıp baktı. Okun üzerinde şunlar yazılıydı:

«Allah, yargı ve kaderini infaz etmek istediğinde akıl sahiplerinin akıllarını giderir!» Bunun üzerine halife tedbirlerin arttırılmasını emretti. Hilafet sarayının pencerelerindeki perdeler çoğaltıldı. Hülaguhan bu sene muharrem ayının onikisinde 200.000 savaşçısıyla Bağdat'a geldi. Halifeye karşı son derece öfkeliydi. Çünkü halife, Cenâb-ı Allah'ın takdir edip hükmettiği buyrukları infaz edip gerçekleştirmişti. Şöyle ki: Hülaguhan, Hemedan'dan Irak'a ilk yöneldiği zaman Vezir Müeyyedüddin Muhammed b. Alkamî halifeye, ülkelerine hücum etmesini engellemek ve aralarının yumuşamasını sağlamak için Hülaguhan'a kıymetli hediyeler göndermesini önermişti. Fakat halifenin küçük mabeyincisi Aybek ile diğerleri bu öneriyi kabul etmeyerek halifeye, «Vezir böyle yapmakla Tatar hanının kendisine gönderdiği hediyelere karşı ona yaltaklanmak istiyor» dediler ve Hülaguhan'a az miktarda hediye gönderilmesini tavsiye ettiler. Halife de ona az miktarda hediye gönderdi ve Hülaguhan bunları küçümsedi, azımsadı ve halifeye, mezkur mabeyincisini ve Süleymanşah'ı kendisine göndermesi için haber saldı. Ancak halife bu ikisini ona göndermedi. Hülaguhan'a aldırış etmedi. Nihayet Hülaguhan'ın Bağdat'a gelişi yaklaştı. Kâfir, facir, zalim ve zorba savaşçıları ile Bağdat'a ulaştı. Sayıları çok olan bu savaşçılar, Allah'a ve ahiret gününe inanmıyorlardı. Doğu ve batı taraflarından Bağdat'ı çembere aldılar. Bağdat askerleri ise son derece az ve bir o kadar da zelil idiler. Sayıları 10.000 süvariye dahi bulmuyordu. Süvariler ve diğer askerler ikta' arazilerinin başından ayrılp Bağdat'a geldikleri için sokaklarda, mescit kapılarında dilenmek mecburiyetinde kalmışlardı. Şairler onlara mersiyeler yazmışlar, Müslümanların ve İslâmiyet'in bu haline

üzülmüşlerdi. Bütün bu haller Vezir İbn Alkamî denen Rafizî'nin tavsiyesi üzerine meydana gelmişti. Çünkü geçen senede Ehl-i Sünnet ile Rafiziler arasında büyük bir savaş meydana gelmiş, bu savaşta Kerh mıntıkası ile Rafizî mahallesi yağmalanmış, hatta vezirin yakınlarının evleri bile talan edilmişti. Bu yüzden Müslümanlara öfkesi gittikçe şiddetlenmiş, Bağdat'ta bu zamana kadar tarihin yazmadığı, içinde Müslümanlara ve İslâm'a karşı feci sonuçlar doğuracak unsurlar bulunan bir plan kurmaya teşebbüs etmişti. Bunun gereği olarak adamları, ailesi, hizmetçisi ve mabeyncileri ile birlikte yola çıktı. Hülaguhan'la buluştu. Allah ona lanet etsin. Sonra Bağdat'a döndü. Halifeye, barış için Irak'ın haracını Hülaguhan'la yarı yarıya paylaşarak barış yapmak üzere Hülaguhan'ın huzuruna gitmesini tavsiye etti. Bunun üzerine halife de kadı, fakih, sofi, devlet erkânı, ayân ve emirlerden oluşan 700 kişilik bir heyetle Hülaguhan'ın yanına gitmek mecburiyetinde kaldı. Hülaguhan'ın menziline yaklaştığında etrafındaki adamlar dağıldılar. Yanında sadece onyedî kişi kaldı. Bunlar da bineklerinden indirilerek baştan sona öldürüldüler. Halife, Hülaguhan'ın huzuruna çıktı. Hülaguhan ona birçok şeyler sordu. Anlatıldığına göre halifenin, gördüğü hakaret ve zorbalıktan ötürü konuşurken dili titremişti. Sonra Hoca Nasîrüddin et-Tusî, Vezir İbn Alkamî ve diğerleriyle birlikte Bağdat'a döndü. Halife burada koruma altına alınmış, malına da el konulmuştu. Hilafet sarayından altın, ziynet, takı, mücevher ve kıymetli eşyalar alındı. Rafiziler ve münafıklar topluluğu Hülaguhan'a, halifeyle barış yapmamasını önermişlerdi. Vezir; «Irak haracı yarı yarıya paylaşarak barış yapılacak olursa, bu barış bir veya iki sene ancak devam edebilir. Sonra durum yine eski haline döner» demişti. Böylece halifeyi öldürme işini Hülaguhan'a hoş göstermişlerdi. Halife, Hülaguhan'ın yanına döndüğünde Hülaguhan onun öldürülmesini emretti. Anlatıldığına göre onu öldürmesi için Hülaguhan'a tavsiyede bulunan kişi, Vezir İbn Alkamî ile Mevla Nasîreddin et-Tusî imiş. Nasîreddin, Hülaguhan'ın yanında bulunuyordu. Hülaguhan, daha önce onu hizmetinde çalıştırmıştı. O, Alamut kalelerinin alınmasında hayli yararlılık göstermiş ve bu kaleleri İsmailîler'in elinden almıştı. Nasîreddin, Şemsü's-Şümus'un ve babasının, daha önce de Alaeddin b. Celaleddin'in vezirliğini yapmıştı. Bunlar Nizar b. Müstansır el-Ubeydî'ye mensup idiler. Hülaguhan, danışman bir vezir olarak Nasîreddin'i hizmetine almıştı. Hülaguhan, halifeyi öldürmekten çekindiğinde vezir ona bu işi kolay göstermiş ve kanı yere dökülmesin diye halifeyi bir çuval içinde tekmeleyip ezerek öldürmüşlerdi. Çünkü kendilerine anlatıldığına göre halifenin öcünün kendilerinden alınmasından korkmuşlardı. Başka bir rivayete göre ise halife boğazı sıkılarak yahut suda boğularak öldürülmüştür. Doğrusunu Allah bilir.

Halifenin ve maiyetindeki alimlerin, kadıların, devlet büyüklerinin, reislerin, emirlerin, ehl-i hall ve'l-akd'ın günahlarına girdiler. Halifenin biyografisi, bu sene ölen meşhur şahsiyetlerden bahsedilirken anlatılacaktır. Tatarlar, Bağdat şehrine dağıldılar. Ele geçirebildikleri erkek, kadın, çocuk, yaşlı, ihtiyar, genç herkesi öldürdüler. İnsanlar kollarından kuyulara, ot ambarlarına, çöplüklere girip oralarda günlerce gizlendiler. Ortaya çıkmadılar. Bazı insan toplulukları da hanlara girip toplanıyorlar, kapıları üzerlerine kilitliyorlardı. Tatarlar, bu kapıları kırarak, ya da yakarak içeri giriyorlar, içerideki insanlar binaların damına kaçıyorlar, Tatarlar onları orada yakalayıp öldürüyorlardı. Öyle ki bu damların oluklarından sokaklara kanlar akıyordu. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Mescitlerde, camilerde ve hankâhlarda aynı hal cereyan ediyordu. Tatarların elinden sadece zımmî olan Yahudi ve Hristiyanlar ile onlara ve Vezir İbn Alkamî denen Rafizî'nin evine sığınan ve kendilerinden aman alan tüccar topluluğundan başkası kurtulamamıştı. Tüccarlar da kendi canlarını ve mallarını korumak için Tatarlara bol miktarda haraç vermişlerdi. Babed şehri, şehirlerin en şen ve en mamuru iken harabeye dönmüş, orada az sayıda insan kalmıştı. onlar da korku, açlık ve zillet içindeydiler. Bu hadiseden önce Vezir İbn Alkamî, askerleri dağıtmak, isimlerini divandan düşürmek için epey uğraşmıştı. Müstansır'ın son zamanlarında askerlerinin sayısı 100.000 kadardı. Bunların bazı komutanları, kisraları andıran büyük hükümdarlar gibi bir tavır içine girmişlerdi. Vezir İbn Alkamî bunların sayısını azaltmış, sadece 10.000 asker bırakmıştı. Sonra Tatarlarla mektuplaştı ve onları ülkeyi ele geçirmeğe tamahlandırdı. Bu işin kolay olacağını söyledi. İşin hakikatini kendilerine anlattı. Adamlarının zayıflığını açıkladı. Bütün bunları, Rasûlullah'ın sünnetini külliye yok etmek, Rafizîler'in bid'atını ortaya koymak, Fatımîler'den bir halifeyi tahta geçirmek, alimleri ve müftüleri helâk etmek arzusuyla yapmıştı. Oysa Allah kendi işinin hakimidir. Tuzakını başına geçirdi. Sarsılmaz bir izzetten sonra onu zail kıldı. Halifenin veziri iken onu Tatarların uşağı haline getirdi ve o, Bağdat'ta öldürülen erkek, kadın ve çocukların günahına girdi. Hüküm, göklerle yerin Rabbi olan yüce Allah'ındır.

Bağdatlıların başına gelen bu felakete yakın bir felaket de Kudüs'teki İsrail oğullarının başına gelmişti. Yüce Allah bu hadiseyi şöyle beyan buyuruyor:

«Biz, Kitap'ta İsrailoğulları'na: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik. Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu yerine getirilmiş bir vaad idi.» (el-İsrâ, 4-5).

İsrail oğullarından bir grup salih insan öldürüldü. Peygamber çocuklarından bir cemaat de esir alındı. Daha önceleri abid, zahid, din alimi ve peygamberlerle şen ve mamur olan Beyt-i Makdis tahrip edildi; binaları çöktü, ıssız hale geldi.

İnsanlar bu hadisede Bağdat'ta öldürülen Müslümanların sayısının ne kadar olduğunu değişik rakamlarla ifade etmişlerdir. Kimi 800.000, kimi 1.800.000, kimi de 2.000.000 Müslümanın öldürüldüğünü söylemişlerdir. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.) Güç ve kuvvet, ancak yüce Allah'ındır.

Tatarlar, muharrem ayının sonlarında Bağdat'a girmişler, kılıçları kırk gün müddetle adam öldürmüşlerdi. Mü'minlerin emiri halife Müstasım Billah da bu sene safer ayının ondördünde çarşamba günü öldürülmüş, mezarının izi kaybedilmişti. Öldürüldüğünde kırkyedi yaşından dört ay almıştı. Onbeş sene, sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yaptı. Kendisiyle birlikte büyük oğlu Ebü'l-Abbas Ahmed de öldürülmüştü. Ebü'l-Abbas o zaman yirmibeş yaşındaydı. Daha sonra yirmitüç yaşında olan ortanca oğlu Ebü'l-Fadl Abdurrahman öldürüldü. Küçük oğlu Mübarek ile kızkardeşleri Fatma, Hatice ve Meryem esir alındılar. Anlatıldığına göre hilafet sarayından 1.000'e yakın da bakire esir alınmıştır. Doğrusunu Allah bilir. inna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Hilafet sarayının üstadı Şeyh Muhiddin Yusuf b. Şeyh Ebü'l-Ferec b. Cevzî de öldürüldü. Bu zat vezirin düşmanıydı. Oğulları Abdullah, Abdurrahman ve Abdülkerim de öldürülmüşlerdi. Bu arada devlet erkânı da peşpeşe öldürülmüştü. Öldürülenler arasında küçük mabeyinci Mücahidüddin Aybek ile Şihabüddin Süleymanşah ve ehl-i sünnet emirlerinden ve beldenin büyüklerinden bir topluluk da vardı. Abbas oğullarından öldürülecek bir kişi hilafet sarayından çağırılıyor, o da çocukluğunu, kadınlarını alıp saraydan çıkarak Hallal mezarlığına gidiyordu. Burası sarayın balkonunun karşısında bulunuyordu. Sonra orada koyun boğazlanır gibi boğazlanıyordu. Tatarlar, seçtikleri kızları ve cariyeleri ise öldürmeyip, esir alıyorlardı. Halifenin eğitimci Şeyhü's-Şüyûh Sadreddin Ali b. Neyar, hatipler, imamlar ve Kur'an hafızları da öldürüldüler. Bu yüzden Bağdat'taki mescitler birkaç ay kapalı kaldı. Cemaat camilerde toplanıp cuma namazlarını dahi kılamadılar. Vezir İbn Alkamî -Allah ona lanet etsin ve onu kahretsin- Bağdat'taki mescitleri, medreseleri ve hankâhları kapatmak istedi. Meşhedlerin ve Rafizî mahallelerinin ise açık kalmasını, Rafizîler için de muazzam bir medrese yapılmasını arzu etti. Burada ilimlerini yaymayı ve bayraklarını damına dikmeyi diliyordu. Ancak Cenâb-ı Allah bunu ona nasib etmedi. Aksine nimetini elinden aldı. Ömrünü kısalttı. Bu hadiseden birkaç ay sonra öldü. Peşi sıra oğlu da öldü. Allah bilir ya ikisi cehennemin

dip çukurunda bir araya gelmişlerdir.

Mukadder olan bu iş tamamlanıp Bağdat'da kırk günlük felaket sonra erince şehrin altı üstüne gelmişti. Orada tek tük insandan başkası kalmamıştı. Yollarda ölü yığınları tepecikler meydana getirmiş, yağmur yağınca suretler değişmişti. Bu ölülerden ötürü şehir kokuşmuş, hava bozulmuş, bundan dolayı şiddetli bir veba salgını meydana gelmişti. Bu salgın hava zerrecikleri vasıtasıyla Şam ülkesine de sirayet etmiş, havanın bozulması ve kokunun pis oluşu nedeniyle bir çok insan ölmüştü. İnsanlar kıtlık, veba, ölüm ve taun belalarına maruz kalmışlardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Artık şehirde güven hasıl olduğu ilan edilince Bağdat'ın yer altındaki bodrumlarında, mezarlarda ve dehlizlerde gizlenmiş olan kimseler sanki mezarlarından çıkmış ölümler gibi ortaya çıktılar. Birbirlerini tanıyamadılar. Baba oğlunu, kardeş kardeşini tanıyamıyordu. Şiddetli bir vebaya yakalandılar. Hepsi öldüler. Kendilerinden önce ahirete göçenlerin peşine takılıp onlara kavuştular. Gizliyi, gizlinin de gizlisini bilen zatın emri ile toprak altında bir araya geldiler. En güzel isimlere sahip olan Allah'tan başka bir ilah yoktur. Bağdat'a musallat olan Hülaguhan, bu sene cemaziyelevvel ayında Bağdat'tan ayrılıp ülkesinin başkentine döndü. Bağdat idaresini Emir Ali Bahadır ile Vezir İbn Alkamf'ye bıraktı. Emir Ali Bahadır şahnelik (emniyet müdürlüğü) yapacaktı. Ancak Cenâb-ı Allah, Vezir İbn Alkamf'ye fırsat vermedi. O, bu sene cemaziyelahir ayının başında altmışüç yaşında öldü. Vezir İbn Alkamf inşâ ve edebiyatta ileri derecelere ulaşmış, katıksız bir Şif ve pis bir Rafizî idi. Yorgunluktan, kederden, hüzünden ve pişmanlıktan ötürü ölmüştü. Ölümün kendisini götürceği yere kadar gitti. Kendisinden sonra vezirliğe oğlu İzzeddin b. Fadl Muhammed geçti. Allah onu da bu sene sonunda babasına kavuşturdu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Ebu Şâme, şeyhimiz Ebu Abdillah ez-Zehabî ve Kutbeddin el-Yonî'nin anlattıklarına göre bu sene Şâm'da insanlara şiddetli bir veba musallat olmuştu. Bunun sebebi de Irak'taki ölümlerin çokluğundan ötürü havanın bozulması idi. Bu nedenle hastalık Şam muntıkasına da sirayet etmişti. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Mısırlılar, Kerek sahibi Melik Muğis Ömer b. Adil el-Kebîr ile savaştılar. Melik Muğis'in zindanında deniz komutanlarından bir topluluk mahpus bulunuyordu. Mahpuslar arasında Rükneddin Baybars el-Bendakdarî de vardı. Mısırlılar, Melik Muğis'i ve askerlerini bozguna uğrattılar. Beraberlerindeki malları ve eşyaları yağmaladılar. Komutanlarının büyüklerinden bir grubu esir alıp, elleri kolları bağlı vaziyette öldürdüler. Bundan sonra Melik Muğis ve askerleri, çok feci ve perişan bir halde Kerek'e döndüler. Yollarda fesat çıkarıp, ülkeyi bozgu-

na sürüklediler. Dimaşk valisi Nasır, onlara karşı çıktı. Ona aldırış etmediler. Askerler Rükneddin Baybars'ın işareti üzerine içinde oturmakta olduğu otağın iplerini, kopardılar. Aralarında, anlatımı burada uzun sürecek savaşlar ve vak'alar cereyan eti. Yardımına başvurulacak olan zât, yüce Allah'tır.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ZAMANIN HALİFESİ MÜSTASİM BİLLAH

Irak'taki Abbasi halifelerinin sonucusuydu. Allah ona rahmet etsin. Şeceresi şöyledir:

Ebu Ahmed Abdullah b. Müstansır Billah Ebu Cafer Mansur b. Zahir Biemrillah Ebu Nasır Muhammed b. Nasır Lidinillah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Müstadi Biemrillah Muhammed el-Hasan b. Müstencid Billah Ebu Muzaffer Yusuf b. Muktefi Liemrillah Ebu Abdillâh Muhammed b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muktedi Billah Ebü'l-Kasım Abdullah b. Zahîre Ebu Abbas Muhammed b. Kaim Biemrillah Abdullah b. Kadir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir İshak b. Muktedir Billah Ebü'l-Fadl Cafer b. Mutedid Billah Ebü'l-Abbas Ahmed b. Emir el-Muvaffak Ebu Ahmed Talha b. Mütevekkil Alallah Ebü'l-Fadl Cafer b. Mu'tasım Billah Ebu İshak Muhammed b. Reşid Ebu Muhammed Harun b. Mehdi Ebu Abdillâh Muhammed b. Mansur Ebu Cafer Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalib b. Haşim el-Haşimî el-Abbasi. Hicretin 609. senesinde doğdu. Hicretin 640. senesinin cemaziyelahir ayının yirmisinde halifelğine biat edildi. Hicretin 656. senesinin safer ayının ondördünde çarşamba günü öldürüldü. Öldürüldüğünde kırkyedi yaşındaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Sureti güzel, içi temiz, akidesi sağlam bir kimseydi. Adalette, çokça sadaka vermede, alim ve abidlere ikramda bulunmada, babasının yolunu takip ediyordu. Hafız İbn Neccar, Müeyyed et-Tusi, Ebu Ruh Abdülaziz b. Muhammed el-Herevî, Ebu Bekir Kasım b. Abdullah b. Seffar ve başkalarının da bulunduğu Horasan alimlerinin bir cemaatından onun için icazet alındığını söylemiştir. Aralarında Şeyhü's-Şuyuh Sadreddin Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Meyar'ın da bulunduğu bir cemaat, kendisinden hadis rivayet etmiştir ki Şeyhüşşuyuh Sadreddin onun müeddibi ve terbiyecisi idi. Kendisi de İmam Muhyiddin b. Cevzî'ye, Şeyh Necmeddin el-Badera'ye icazet vermiştir. Bu ikisi de kendisinden almış oldukları icazete dayanarak hadis rivayet etmişlerdir. Allah kendisine rahmet etsin. Sünnî bir kimseydi. Seleflerin yolundaydı. Ehl-i

Sünnet ve'l Cemaat itikadına sahipti. Babası ve dedesi de böyleydiler. Yalnız kendisinde biraz yumuşaklık, dalgınlık, mal toplama sevgisi vardı. Bu cümleden olmak üzere Nasır Davud b. Muazzam'ın 100.000 dinar değerindeki emanet malını inkâr etmişti. Kendisinden aşağı durumdaki bir kimsenin böyle yapması çok çirkin karşılanacağına göre bir halifenin böyle yapması elbetteki daha da çirkindir. Ehl-i kitaptan bile bazı kimseler vardır ki, onlara kantarlarca mal versen onlar bu emaneti sana iade ederler. Nitekim yüce Allah bir ayet-i kerimede şöyle buyurmuştur:

«Ehl-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez.» (Al-i İmrân, 75).

Tatarlar, halife Müstasım'ı bu sene safer ayının ondördünde çarşamba günü mazlum olarak öldürdüler. Öldürülürken kırkyedi yaşından dört ay almıştı. Onbeş sene sekiz ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmıştı. Allah ona rahmet etsin. Makamını Âli kılsın. Toprağını da rahmet ile ıslatsın. Kendisinden sonra iki oğlu öldürüldü. Üçüncü oğlu da kendi sülbünden üç kızıyla birlikte esir alındı. Kendisinden sonra hilafet makamı boş kaldı. Abbas oğullarından onun yerini dolduracak bir kimse kalmamıştı. Adaletle insanlar arasında hükmeden, kendilerinden bağış umulan, satvetlerinden korkulan Abbasîlerin sonuncu halifesi o olmuştu. Abbas oğullarının hilafeti Abdullah es-Seffah ile başladığı gibi Abdullah el-Müstasım ile de sona ermişti. Önceki kısımlarda da anlatıldığı gibi Emevî devletinin yıkılmasından sonra hicretin 132. senesinde Seffah'a bey'at edilmiş, böylece hakimiyeti teessüs etmişti. Abbasîlerin sonuncu halifesi Abdullah el-Müstasım'ın hakimiyet ve hilafeti bu sene yok olmuştu. Toplam olarak Abbas oğullarının hakimiyeti 524. sene sürmüştü. Irak'taki hakimiyetleri hicretin 450. senesinden sonra Besasirî'nin zamanında bir yıl ve bir kaç aylık süre için geçici olarak ortadan kaldırılmıştı. Ama daha sonra Irak'ta yine hakimiyet kurdular. Bütün bunları halife Kaim Biemrillah'ın zamanından bahsederken detaylı olarak anlatmıştık. Allah'a hamd olsun.

Abbas oğulları İslâm ülkesinin tümüne hakim olamamışlardı. Oysa Emevîler İslâm ülkesinin her tarafına, bütün şehirlerine ve beldelerine hakim olmuşlardı. Mağrip diyarı Abbas oğullarının hakimiyeti dışına çıkmıştı. Burayı ilk zamanlarda Ümeyye oğullarından Abdurrahman b. Muaviye b. Hişam b. Abdülmelik ele geçirmişti. Ondan sonra orada uzun zamanlar Tavaifü'l-Mülûk hüküm sürmüştü. Abbasîler zamanında Mısır'da ve Mağrip diyarının bir kısmı ile o çevrede ve bir zamanlarda da Şam'da, Haremeyn'de, Fatımîlerden olduğunu iddia edenler ortaya çıkmışlar, buralara hükmetmişlerdi. Bunlar Abbas oğullarının

elinden Horasan'ı ve Maverâünnehir'i almışlardı. Buralara zaman zaman çeşitli hükümdarlar el koymuşlardı. Hatta öyle zamanlar olmuştu ki, Abbasi halifesinin elinde sadece Bağdat şehri ile Irak'ın bazı şehirleri kalmıştı. Çünkü Abbasi hilafeti zayıflamıştı. Halifeler şehvetlerinin peşine düşmüşler, mal toplamakla uğraşmışlardı. Nitekim hadiselerden ve ölümlerden bahsederken bunları detaylı olarak anlatmıştık.

Fatımî devleti 300 seneye yakın devam etti. Sonuncu halifeleri Adid olmuştu ki, bu, Selahaddin-i Eyyubî'nin devletinin hakim olduğu hicri 560. seneden sonra ölmüştü. Fatımilerin peşpeşe ondört hükümdarı tahta geçmişti. Bunlar 297 sene kadar hüküm sürmüşlerdi. Niha yet Adid, hicretin 560. senesinden sonra vefat etmişti. Rasûlullah (s.a.v.)'ın zamanını takip eden peygamberlik hilafeti sahih hadiste de ifade buyurulduğu gibi otuz senelik bir süreyi içine almıştır ki, bu sürede Ebu Bekir, Ömer, sonra Osman, Ali, Ali'nin oğlu Hasan halifelik yapmışlardı. Delâilü'n-Nübüvve adlı eserde de anlattığımız gibi bunların toplam hilafet süresi otuz yılı doldurmuştur. Ali'nin oğlu Hasan'ın altı ay sürmüştü. Bundan sonra hilafetin yerini hükümdarlık almıştı. İslâm hükümdarlarının ilki Muaviye b. Ebî Süfyan Sahr b. Harp b. Ümeyye idi. Ondan sonra oğlu Yezid, Yezid'in oğlu Muaviye tahta geçmişti. Muaviye ile başlayan bu batın, başka bir Muaviye ile sona ermişti. Bunlardan sonra Mervan b. Hakem b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye b. Abdişşems b. Abd-i Menaf b. Kusay tahta geçmişti. Mervan'dan sonra oğlu Abdülmelik, Velid b. Abdülmelik, Velid'in kardeşi Süleyman, Velid'in amcasının oğlu Ömer b. Abdülaziz, Yezid b. Velid, Yezid b. Velid'in kardeşi İbrahim en-Nakıs b. Velid, Mervan b. Muhammed b. Mervan (bu eşek lakabını taşırdı ve bu batnın da sonuncusu idi) tahta geçtiler. Bunların birincisinin adı Mervan olduğu gibi sonuncusu da Mervan adlı biriydi. Bundan sonra Emevî hakimiyeti yıkıldı. Yerlerine geçen Abbas oğullarının ilk hükümdarı Abdullah es-Seffah, son hükümdarı da Abdullah el-Müstasım oldu. Aynı şekilde Fatımî halifelerinin de ilkinin adı Abdullah el-Adid, sonuncusunun adı da Abdullah el-Adid idi. Bu, cidden garip bir rastlantıdır. Bunun farkına varanlar çok azdır. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Faziletli şairlerden biri bütün halifelerin adlarını içeren şöyle bir şiir yazmıştır:

«Ârş'ı yüce olan, herşeyi kahredici güce sahip tek ve yakalaması güçlü olan Allah'a hamd olsun.

O, günleri ve zamanları dolap gibi çevirir.

Mahlukatı mahşer yerinde toplar.

Sonra ebede kadar salât-ü selam,

Peygamber Muhammed Mustafa'ya olsun.

Onun kıymetli, önder, lider ve meşhur şahsiyetler olan âline ve as-habına da salât-ü selamlar olsun.

İmdi bu yazdığım recez bahrindeki şiiri,

Latif ve veciz bir şekilde nazmettim.

Bu şiirimde Peygamber Mustafa'dan sonra hakimiyeti ele alan ra-şid halifelerin adlarını saydım.

Onlardan sonrakileri de sırasıyla zikrettim.

Bu şiirimi bir ibret ve anı yaptım ki,

Akıllı ve tasavvur sahibi kimseler,

İşlerin ve hadiselerin nasıl cereyan ettiğini anlasınlar.

Her güç ve iktidar sahibi kimseler,

Eninde sonunda fani ve yok olacaklardır.

Gecelerin ve gündüzlerin peşpeşe gelişinde,

İbret sahibi kimseler için dersler vardır.

Acı gücün sahibi olan Melik,

Dilediği kullarını dünyada hükümrân kılar.

Her mahluk, eninde sonunda yok olacaktır.

Her hakimiyetin de bir sonu olacaktır.

Yaratıcı olan hükümdarın hükmünden başka bir hakimiyet devam etmeyecektir.

Kahredici güce sahip olan Melik ise noksanlıklardan münezze ve yücedir.

Sadece O, izzet sahibi ve bakidir.

Onun dışındakilerin bir sonu vardır.

Peygamberden sonra kendisine hilafet bey'atı sunulan ilk zat İbn Ebi Kuhafe'dir.

Onunla hidayet rehberi Sıddık'ı kastediyorum.

Ondan sonra halife olan Faruk beğenildi.

O, ülkeleri ve şehirleri fethetti.

Onun askerlerinin kılıçları, kâfirlerin kökünü kazıdı.

Adaletle ülkeye hükmetti.

Böylece göklerin ve yerin eşsiz gücüne sahip Melik'ini memnun kıl-dı.

Ondan sonra insanlar Osman Zinnureyn'e razı oldular.

Onun ardı sıra Ali geldi ki, Rasûlullah'ın iki torununun babasıdır.

Sonra Hasan'la birlikte müfrezeler geldiler.

Neredeyse fitneleri yenileyeceklerdi.

Allah onun vasıtasıyla sulhu getirdi.

Nitekim o, peygamberimize mensuptur.

İnsanlar daha sonra Muaviye'nin etrafında toplandılar.

Böylece her râvi kıssayı nakletti.

Muaviye dilediği gibi hüküm sürdü.

Kendisinden sonra yerine Yezid geçti.
 Yezid'in ardı sıra iyi ve doğru yolda olan oğlu başa geçti.
 Onunla Ebu Leyla'yı kastediyorum ki, o zahid bir kimseydi.
 Herhangi bir kimsenin tasallutunda kalmaksızın,
 O hükümdarlığı terk etti.
 Hükümdarlığa talebi hiç yoktu.
 Daha sonra Hicaz'da İbn Zübeyr ortaya çıktı.
 Hükümdarlığı talep etti ve o makama göz dikti.
 Şam'da Mervan'a bey'at ettiler.
 Bu da ol deyince herşeyin oluverdiği yüce Zât'ın hükmüyle oldu.
 Ancak Mervan'ın hakimiyeti bir seneden fazla sürmedi.
 Ölüm okları onu yakaladılar.
 Daha sonra hakimiyet, Abdülmelik'in eline geçti.
 Şans yıldızı kâinatta parladı.
 Hakimiyette onunla çekişen herkes,
 Ölüm kılıcıyla vurulup yere düştü.
 Mus'ab Irak'ta öldürüldü.
 Sonra zalim Haccac hüküm sürdü.
 Hicaz'a intikam kılıçlarıyla yürüdü.
 İbn Zübeyr Harem'e sığındı.
 İbn Zübeyr'i öldürüp astıktan sonra zulmetti.
 Yönetimde Rabbinden hiç korkmadı.
 İşler onun için yoluna girince,
 Zamanlar onun cismini de evirip çevirerek götürdüler.
 Ondan sonra yerine oğlu Velid geçti.
 Ondan sonra yiğit ve doğru yoldaki Süleyman başa geçti.
 Daha sonra halk arasında Ömer'in adaleti yayıldı.
 O Rabbinin buyruğuna uyarak hükmetti.
 Ömer b. Abdülaziz'e,
 Kavmin ak yüzlüsü deniliyordu.
 Namaz kılan, oruç tutan, takvalı bir kimseydi.
 Adalet ve ihsanı getirdi.
 Zalimleri ve taşkınları frenledi.
 Rasûlullah'ın ve akıl sahibi raşid halifelerin yoluna girdi.
 Nihayet İslâmiyet onun yokluk şerbetini içti.
 Kendisinden sonra onun gibisinin geldiği rivayet edilmemiştir.
 Ondan sonra Yezid, Yezid'den sonra Hişam,
 Hişam'dan sonra Velid başa geçti.
 Ölüm, Velid'i de kapıp götürdü.
 Sonra Yezid geldi. Ona Yezid-i Nakıs deniliyordu.
 Ölüm gelip onu da kapıp götürdü.
 İbrahim'in hakimiyet süresi uzamadı.

Bütün işleri sakat oldu.
 Hakimiyeti Mervan'a dayadı.
 O da yapacağını yaptı.
 Hakimiyet onun elindeyken inkiraz buldu.
 Zamanın musibeti ona galebe çaldı.
 Saîd muntıkasında öldürüldü.
 Askerlerinin çokluğu ona yarar sağlamadı.
 Onun sebebiyle Hakem ailesi helâk oldu.
 Çeşitli nimetler ellerinden alındı.
 Sonra Abbas oğulları tahta geçtiler.
 Aramızda onların temelleri sabit olmakta devam ediyor.
 Acem diyarından da bey'atler geldi.
 Bütün ümmetler onlara bey'atlerini sundular.
 Onlarla çekişen ümmetlerin tümü.
 Elleri kesilip, ağızları kapanıp yere düştüler.
 Onlardan başa geçenlerin adlarını zikrettim.
 Kaim Müstasım başa geçtiği zaman,
 Abbasîlerin ilk hükümdarının sıfatı Seffah (çok kandöken) idi.
 Ondan sonra Mansur Zülcenah başa geçti.
 Mansur'dan sonra Mehdî tahta geçti.
 Ardı sıra Musa el-Hadî es-Safî hükümdar oldu.
 Musa'dan sonra Harun Reşid geldi.
 Sonra Emin, Harun'un ölümü nedeniyle tahta geçti.
 Emin'in öldürülmesinden sonra Me'mun tahta geçti.
 Me'mun'dan sonra da Mu'tasım el-Mekin hükümdar oldu.
 Mu'tasım'dan sonra Vasık halife oldu.
 Sonra kardeşi Cafer başa geçti ki, o zimmetlere riayet ederdi.
 Ardı sıra halis niyetli Mütevekkil Alallah geldi ki,
 O kıymetli Arş'ın sahibi Allah'a dayanıyordu.
 Zamanında bid'atlerin kökü kazındı.
 Vaktinde sünnetler ihya edildi
 Onun zamanında saptırıcı bir bid'at ortada kalmadı.
 Mutezilîler'e zillet elbisesini giydirdi.
 Göklerde yıldızlar parladığı sürece Allah'ın rahmeti,
 Ebediyen onun üzerine olsun
 Mütevekkil'den sonra Mu'temid hükümdar oldu, tahta geçti,
 Yönetimi düzeltti.
 Ondan sonra Muktesid idareye el koydu.
 Muktesid'in şehit edilişinden sonra Muntasır başa geçti.
 Söylendiği gibi ardısıra Müstain tahta geçti.
 Mustain'in ölümünden sonra Mu'tez başa geçti.
 Mutez'den sonra Mühtedî el-Mültezim ve ondan sonra da A'azz

hükümdar oldu.

Muktefi'nin ise sayfanın üst kısmında adı yazıldı.

Ondan sonra Muktedir hakim oldu.

Muktedir'den sonra Kahir'in izzetiyle yönetim sağlamlaştı.

Ondan sonra övünçlerin sahibi Radî tahta geçti.

Radî'den sonra Muttakî, ondan sonra da Müstekfi geldi.

Mutî tahta geçti. Onda hiç yanlışlık yoktu.

Sonra Tâî, onun ardı sıra Kadir,

Ondan sonra da zahid ve şâkir olan Kaim tahta geçti.

Kaim'den sonra Muktedî, ondan sonra da Müstazhir geldi .

Sonra ağır başlı bir insan olan Müsterşid tahta geçti.

Müsterşid'den sonra Raşid, ardı sıra Muktefi geldi.

Muktefi vefat edince insanlar Yusuftan güç aldılar. O tahta geçti.

İşlerinde adil, sözlerinde sadık ve dürüst bir kimse olan Müstadi başa geçti.

Müstadi'den sonra güçlü ve şehametli Nasır tahta geçti.

Onun hakimiyeti uzun sürdü. İnsanlara uzunca bir süre halifelik yaptı.

Ardı sıra kerem sahibi Zahir geldi.

Onun adaletini herkes biliyordu.

Memlekette onun zamanı uzun sürmedi.

Birkaç ay hüküm sürdükten sonra vefat etti.

Kendisinden sonra yönetime adaletli, ihsan sahibi,

Cömert ve mayası temiz Müstansır geldi.

İyilik ve ihsanda bulunarak onyedi ay müddetle insanları idare etti.

Sonra kırkıncı yılın cemaziyevvel ayında ölümle karşılaşarak vefat etti.

Ondan sonra Müstasım'a bey'at ettiler.

Rabbimiz ona rahmet etsin, onu korusun.

Çeşitli ülkelere elçilerini gönderdi.

Çeşitli ülkelerin insanları ona muvafakat edip bey'atlerini sundular.

Onun adını zikrederek minberleri şereflendirdiler.

Onun cömertliğiyle övünçlerini yaydılar.

Güzel idaresi her tarafa ulaştı.

Son derece fazla olan adaleti halka yayıldı.»

Şeyh İmadüddin b. Kesir dedi ki: Bundan sonra ben de şu beyitleri dile getirdim:

«Sonra Cenâb-ı Allah Müstasım'ı Tatar belasına uğrattı.

Tatarlar ki zorba Cengizhan'ın tâbileri idiler.

Tatar Cengizhan'ın torunu Hülagu, onun karşısına çıktı.
 Artık ona karşı kurtuluş çaresi bulamadı.
 Tatarlar onun askerlerini ve düzenini darmadağın ettiler.
 Kendisini ve çoluk çocuğunu öldürdüler.
 Bağdat'ı ve beldeleri tahrip ettiler.
 Torunları ve dedeleri öldürdüler.
 Namusla birlikte malları da yağmaladılar.
 Yüce Allah'ın satvetinden korkmadılar.
 O'nun sabır ve hilmi, onları aldattı.
 Adalet ve hikmetinin hicabı, sabredişi onları yanılttı.
 Müstasım'dan sonra hilafet makamı boş kaldı.
 Tarih böyle bir afeti yazmamıştı.
 Daha sonra tahta, halife olarak Zahir geçti.
 Ben onunla Müstansır'ı kastediyorum.
 Bu hakimden sonra yönetime,
 Alim bir imam olan Meysem Baybars geldi.
 Ardı sıra oğlu halife Müstekfi geldi.
 Bunların bir kısmı bile şeref için kâfidir.
 Daha sonra bir cemaat geldi ki,
 Onlarda ne ilim, ne de eşya vardı.
 Zamanımızda Mu'tedit tahta geçti.
 Zaman, onun gibisini bulamamıştır.
 O kadar güzel huylu, itikat sahibi, meziyetli bir kimseydi ki,
 O nasıl birinci kaliteden olmasın.
 Bunlar faziletleriyle ülkeye ve kullara hükmettiler.
 Ülkeyi hüküm ve adaletle doldurdular.
 Bunlar Muhammed Mustafa'nın amcazadeleridir.
 Şüphesiz bunlar, insanlığın en faziletlieleridir.
 Azamet sahibi yüce Allah, günler ve geceler devam ettiği sürece ona rahmet eylesin.»

FASIL

«Fatımîlerin kuvveti ve teçhizatı azdı. Ama zamanları uzun sürdü.
 260 küsur sene hükmettiler, ama bu bir sene gibiydi. Onlardan on-
 dört kişi hükümdar oldu: Mehdî, Kaim, Mansur, el-Ma'dî.
 Ma'dî ismiyle, Kahire'nin kurucusu Muiz'i kastediyorum.
 Sonra Aziz, kâfirlerin başı Hakim,
 Zahir, Müstansır, Müsta'î,
 Ondan sonra Hafız ki onun yönetimi berbattı.
 Zafir, Faiz, sonra da Adid. Bu onların sonuncusuydu.

Bunu inkâr eden kimse yoktur.

Adid, hicretin 500 senesinden sonra helâk oldu.

Bunların aslı Yahudidir. Şerefli değildirler.

Bütün imamlar böyle fetva vermişlerdir.

O imamlar ki, bu ümmette Allah'ın dininin yardımcılarındırlar.»

FASIL

«Emevî halifeleri de tıpkı Rafizî halifelerinin sayısındadır. Ama süreleri onlarınkinden 100 sene eksiktir.

Hepsi, bir önceki halife tarafından veliahd olarak atanmıştı. Sadece İmam Ömer b. Abdülaziz bundan müstesnadır. O, takvalı biriydi.

Muaviye, sonra oğlu Yezid,

Muaviye'nin torunu, doğru yoldaki Muaviye,

Mervan, sonra oğlu Abdülmelik,

İbn Zübeyr ile savaştı, nihayet İbn Zübeyr öldürüldü.

Sonra ülkenin her tarafında o şüphesiz müstakim hükümdar oldu.

Ardı sıra Dımaşk Camii'nin banisi Velid geldi.

Dımaşk Camii'ne benzer başka bir cami yoktur.

Sonra cömert Süleyman, ardı sıra Ömer, Ömer'den sonra Yezid, sonra da Hişam geldi ki, o ihanet etti.

Yani Velid b. Yezid'e gadretti ki, o fasıktı.

Sonra Yezid b. Velid tahta geçti.

Ona nakıs lakabı takıldığı halde kendisi kâמידti.

Sonra İbrahim başa geçti. O akıllıydı.

Sonra eşek lakabını taşıyan Mervan el-Ca'dî geldi.

Bu, onların sonuncusuydu. Bu bilgiyi sen benden al.

Allah'a eksiksiz hamd olsun.

Nimetlerden ötürü de O'na aynı şekilde hamd ediyoruz.

Sonra Peygamber Muhammed Mustafa'ya bir o kadar eksiksiz salât-ü selâm olsun.

Onun seçkin âline ve ashabına her vakitte ve çağda selâm olsun.

Bu beyitleri sekiz tane olarak menkibelerde katip nazmetti.»

Halife Mustasım ile birlikte Dımaşk'ta hilafet sarayının üstadı ve Cevziye vakfının sahibi Muhyiddin Yusuf b. Şeyh Cemaleddin Ebü'l-Ferrec b. Cevzî Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Hammad b. Ahmed b. Cafer b. Abdullah b. Kasım b. Nadır b. Muhammed b. Ebibekir es-Sıddîk el-Kureşî el-Teymî el-Bekrî el-Bağdadî el-Hanbelî de öldürülmüştü. Bu zat İbn Cevzî diye meşhur olmuştur. Hicretin 580. senesinin zilkade ayında doğmuş ve Bağdat'ta yetişip genç bir vaiz olmuştı. Babası vefat edince onun yerine oturup

vaaz vermeğe başlamıştı. Son derece güzel ve faydalı vaazlar veriyordu. Sonra dünya makamlarında da yükseldi. Vaizlikle birlikte Bağdat muhtesipliğine de atandı. Güzel şiirler yazardı. Sonra hicretin 632. senesinde Hanbelîlere mahsus Müstansiriye medresesinde ders vermeye başladı. Başka yerlerde de ders veriyordu. Hilafet sarayının üstadlığını yaptı. Eyyubîlerin ve halifelerin elçisi olarak çeşitli hükümdarlara gönderildi. Kendisinden sonra oğlu Abdurrahman, yerine muhtesipliğe ve vaizliğe atandı. Muhtesiplik, oğulları Abdurrahman'dan sonra Abdullah ve Abdülkerim arasında peşpeşe devam etti. Bunlar da bu sene öldürülmüşlerdi. Allah kendilerine rahmet etsin. Muhyiddin, İmam Ahmed b. Hanbelî'nin mezhebine dair eserde tasnif etmiştir. İbn Sâî onun güzel şiirlerini nakletmiştir. Şiirlerinden birinde, halifeyi mevsimlerde ve bayramlarda tebrik ediyordu. Bu şiirler onun fazilet ve fesahatini ispatlamaktadırlar. Dımaşk'taki Cevziye medresesinin vakfedicisidir. Bu, en güzel medreselerden biridir. Allah bu hayrını kabul buyursun.

SARSARÎ EL-MADÎH

Yahya b. Yusuf b. Yahya b. Mansur b. Muammer Abdüsselam şeyh imam allame Cemaleddin Ebu Zekeriya es-Sarsarî. Çeşitli ilimlere vakıf büyük bir alimdi. Fazilet sahibi bir insan olup Hanbelî mezhebine mensuptu. Amâ idi. Bağdatlıdır. Şiirlerinin çoğu Rasûlullah'a methiye türündendir. Bu alanda meşhur bir divanı vardır. Bunun üstünlüğünü herkes kabul eder. Anlatıldığına göre o lügate dair Sihah-ı Cevherî'yi tamamen ezberlemiştir. Şeyh Abdülkadir'in öğrencisi Şeyh Ali b. İdris'le arkadaşlık etmiştir. Zeki bir insandı. Yüzünden nur fişkırırdı. Hiç düşünmeksizin irticalen şiir inşâd ederdi. Fesahat ve belagat sahibiydi. Muvaffaküddin b. Kudame'nin te'lif ettiği el-Kâfî adlı eseri nazma çevirmişti. Muhtasarü'l-Harakî'yi de nesirden nazma çevirmişti. Rasûlullah (s.a.v.) için yazdığı methiyelere gelince, denildiğine göre bunların toplamı yirmi cildi bulmaktadır. Peygamberlerden başkasını methettiği duyulmamıştır. Tatarlar, Bağdat'a girdiklerinde Kermon b. Hülagu onu yanına çağırdı. O ise gitmedi. Evinde taş biriktirdi. Tatarlar içeri girdiklerinde onları, hazırlanmış olduğu bu taşlarla vurdu ve bir kısmının yüzünü, gözünü, başını parladı. Yanına vardıklarında bastonuyla onlardan birini öldürdü. Sonra Tatarlar onu şehit ettiler. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Şehit edildiğinde altmışsekiz yaşındaydı. Kutbeddin el-Yoninî onun biyografisini ez-Zeyl adlı eserde anlatırken divanının güzel bir kısmını nakletmiştir. Alfabetik sıraya göre hazırlanmış bir divanı vardır. Ayrıca uzun kasideleri mevcuttur. Hepsisi de güzeldir.

DİVAN SAHİBİ BAHÂ ZÜHEYR

Züheyr b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Hüseyin b. Cafer el-Mühellebî el-Atikî el-Mısrî. Mekke'de doğdu. Kos'ta büyüdü. Kahire'de ikamet etti. Meşhur şairdir. Çok güzel yazı yazardı. Meşhur bir divanı vardır. Sultan Salih Eyyub'un yanına geldi. Çok mürüvvet sahibi bir kimseydi. İnsanlara hayrın ulaştırılmasında güzelce aracılık eder, insanlara yaklaşmakta olan şerri def ederdi. İbn Hallikan onu övmüş ve, «Divanını rivayet etmem için bana icazet vermiştir» demiştir. Kutbeddin el-Yoninî onun biyografisini uzun uzadıya anlatmıştır.

HAFİZ ZEKİYYÜDDİN EL-MÜNZİRÎ

Abdülazim b. Abdülkavî b. Abdullah b. Selame b. Sa'd b. Saîd İmam Allame Muhammed Ebu Zekiyyüddin el-Münzirî eş-Şafîî. Aslen Şamlıdır. Mısır'da doğmuş, uzun bir süre orada hadis şeyhliği yapmıştır. Başka beldelerden insanlar onu ziyarete gelirlerdi. Bir rivayette anlatıldığına göre hicretin 581. senesinde Şam'da dünyaya gelmiştir. Çokça hadis dinlemiş, hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulunmuş ve bu işle ilgilenmiş, nihayet bu alanda kendi zamanının insanlarının üstüne çıkmış, konuyla ilgili tasnifatlar yapıp rivayetlerde bulunmuştur. Sahih-i Müslim'i, Sünen-i Ebî Davud'u ihtisar etmiştir ki, bu ihtisarı öncekinden daha güzeldir. Lügatta, fıkıhta ve tarihte otoriteydi. Sika, hüccet, araştırmacı ve zahid bir kimseydi. Bu sene zilkade ayının dördünde cumartesi günü Mısır'daki Kâmiliye darülhadisinde vefat etti. Kurafe mezarlığına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

NUR EBU BEKİR B. MUHAMMED B. MUHAMMED B. ABDÜLAZİZ

Nur Ebu Bekir b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülaziz b. Abdurrahim b. Rüstem el-Eş'arî. Utanmayı bir tarafa bırakmış meşhur bir şairdir. Kadî Sadreddin b. Sinâü'd-Devle, şahitlerle birlikte onu saat kulesinin alt tarafında, yanında oturtmuştu. Sonra beldenin sahibi Nasır onu yanına çağırdı ve onu meclisine, arkadaşlarının arasına kattı. Ona asker hil'atı giydirdi. O da bu işi bırakıp başka alana kaydı. ez-Zercun fi'l-Hilâa ve'l-Mücûn adlı bir kitap derledi. Bu kitabında bir çok manzum ve mensur fıkralar yer alıyordu. Şiirlerinden biri şudur. Ancak bu pek de övünülecek bir şiir değildir:

«Ömrün lezzeti beştir, bunları ele geçir.

Bunları edip ve fakih olan bir şakacıdan öğren.

Bu lezzetler içki sofrasındaki nedimden, şarkıcı cariyeden, sevgili-

den, içkiye devam etmekten elde edilir. Bu şeyleri kötöleyenlere sövmekle de bu lezzet elde edilir.»

RAFİZÎ VEZİR İBN ALKAMÎ

Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Ebi Talip el-Vezir Müeyyedüddin Ebu Talip b. Alkamî. Bağdatlıdır. Müstansır'ın zamanında uzun süre hilafet sarayının üstadlığını yaparak hizmette bulundu. Sonra Müstasım'ın vezirliğine atandı. Hem kendisine, hem halifeye, hem de Müslümanlara karşı kötü davrandı. İnşâda ve edebiyatta yüksek derecede idi. Rafizî olup kalbi İslâm'a ve Müslümanlara karşı kötü niyetlerle dolu habis bir kişiydi. Müstasım'ın zamanında itibar ve şeref sahibi oldu. Diğer vezirler bu kadar şerefe ve itibara sahip olamamışlardı. Sonra İslâm'a ve Müslümanlara karşı kâfir Hülaguhan'la işbirliğine girdi, böylece İslâm'a ve Müslümanlara yapacağını yaptı. Allah onu kahretsin. Nitekim bu hususlar önceki sayfalarda da anlatılmıştır. Daha sonra kendileriyle işbirliğine girdiği Tatarlar tarafından tahkir edilip, zillete maruz bırakıldı. Allah onu korumadı. Dünya hayatında rûsvaylığı ve perişanlığı tattı. Ahiret azabına gelince o daha şiddetli ve kalıcıdır. Tatarların zamanında kadının biri onu bir beygire bindirilmiş halde görmüş, yanı başında durup ona şöyle demişti: «Ey İbn Alkamî! Abbasîler sana böyle mi muamele ediyorlardı?» Kadının bu sözü ona çok tesir etti. Evine kapandı. Keder, üzüntü, sıkıntı, yokluk ve zillet içinde bu sene cemaziyelahir ayı başında altmışüç yaşındayken öldü ve Rafizîlerin mezarlığına defnedildi. Tatarlardan ve Müslümanlardan haddi, evsafı belirtilemeyecek derecede hakaretler gördü ve işitti. Kendisinden sonra habis oğlu vezirliğe geçti. Sonra Cenâb-ı Allah, halkı zalim olan beldelelerin insanlarını yakalarcasına onu da çabucak yakaladı ve canını aldı. Şairin biri onu şöyle hicvetmiştir:

«Ey İslâm'ın bağlıları, ağlayın, ağıt yakın, Müstasım'ın başına gelenlere üzülün.

Vezirlik makamı ondan önce İbn Fûrat'ın elindeydi, şimdi İbn Alkamî'nin eline geçti.»

MUHAMMED B. ABDÜSSAMED B. ABDULLAH B. HAYDERE

Fethüddin Ebu Abdillâh b. Adil. Dımaşk muhtesibi idi. İdaresi hoştu. Yolu güzeldi. Dedesi, adil bir insan olan Necibüddin Ebu Muhammed Abdullah b. Haydere'dir. Hicretin 590. senesinde Zebedan'daki medreseyi vakfeden kişidir. Allah bu hayrını kabul buyursun ve ona hayır mükâfat versin.

KURTUBÎ

Ahmed b. Ömer b. İbrahim b. Ömer Ebü'l-Abbâs el-Ensârî el-Kurtubî el-Malikî. Hicretin 578. senesinde Kurtuba'da doğdu. Fakih, muhaddis ve müderristi. İskenderiye'de yaşadı. Orada çok hadis dinledi. Buhârî ve Müslim'in Sahih'lerinin muhtasarlarını hazırladı. el-Müfhem fî Şerh-i Müslim adlı eserin sahibidir. Bu eserinde faydalı ve güzel bilgiler bulunmaktadır. Yüce Allah rahmet etsin.

KEMAL İSHAK B. AHMED B. OSMAN

Şafîî alimlerinden. Şeyh Muhiddin en-Nevevî ve diğerleri, kendisinden ilim tahsil etti. Kemal İshak, Revahiye medresesinde müderrislik yapardı. Bu sene zilkade ayında vefat etti.

İMAD DAVUD B. ÖMER B. YAHYA

İmad Davud b. Ömer b. Yahya b. Ömer b. Kâmil Ebü'l-Meâlî Ebü's-Süleyman Ez-Zebidî el-Makdisî ed-Dımaşkî. Beytülâbâr'da hatiplik, Gazaliye medresesinde müderrislik yaptı. Emevî Camii'nde de İbn Abdüsselam'dan sonra altı sene hatiplik görevinde bulundu. Sonra Beytülâbâr'a döndü ve bu sene orada vefat etti.

ALÎ B. MUHAMMED B. HÜSEYİN

Sadreddin Ebü'l-Hasan b. Nayar. Bağdat'ta şeyhüşşüyuh idi. Hali-fe Müstasım'ın öğretmenliğini yaptı. Müstasım hilafete geçince onu yüksek makamlarda tuttu, saygı gösterdi. Ali b. Muhammed onun yanında itibarlı oldu, yönetimin işlerini eline aldı. Ama daha sonra Tatarlar tarafından hilafet sarayında koyun gibi boğazlandı.

ŞEYH ALÎ ABİD EL-HABBAZ

Bağdat'ta arkadaşları ve tâbileri ile ziyaret edilen bir zaviyesi vardı. Tatarlar onu öldürdüler, cesedini zaviyesinin kapısındaki çöplüğe attılar. Orada üç gün kaldı. Onun cesedini köpekler buldular ve etini yediler. Anlatıldığına göre kendisi ölümünden önce bu akibete uğrayacağını sağlığında haber vermiştir.

**MUHAMMED B. İSMÂİL B. AHMED B. EBÜ'L-FEREC
EBU ABDİLLAH EL-MAKDİSÎ**

Berat hatibi idi. Hicretin 553. senesinde doğdu. Çokça hadis dinledi. Doksan sene yaşadı. İnsanlara hadis rivayet etti. Dımaşk'ta çok kimseler ondan hadis dinledi. Sonra memleketine döndü. Bu sene memleketi Berada'da vefat etti. Allah rahmet etsin.

MUSUL SAHİBİ BEDREDDİN LÜ'LÜ

Melikü'r-Rahim lakabını taşırdı. Yüz yaşındayken bu sene şaban ayında vefat etti. Elli sene kadar Musul'a hükmetti. Akıllı, dahi ve taktik sahibi bir kimseydi. Üstadının çocuklarının aleyhine çalıştı. Nihayet onları yok etti. Musul'daki Atabekiye devletine son verdi. Hülaguhan o feci ve dehşetli hadiseden sonra Bağdat'tan ayrılınca Bedreddin Lü'lü gönüllü olarak hizmetine gitti. Yanında hediye ve armağanlar da götürmüştü. Hülagu ona saygı gösterip, ikramda bulunmuştu. Bundan sonra Bedreddin oradan ayrılıp Musul'a dönmüş ve Musul'da birkaç gün daha yaşadıktan sonra vefat etmiş ve Bedriye medresesine defnedilmişti. İdaresi güzel, adaletli ve cömert bir kimse olduğu için insanlar onun ölümüne üzülmüşlerdi. Şeyh İzzeddin onun için el-Kâmil fi't-Tarih adlı eserini yazmıştı. Bedreddin de bu eserinden ötürü Şeyh İzzeddin'e armağan verip ihsanda bulunmuştu. Bazı şairlere 1.000 dinar armağan verdiği görülmüştür. Kendisinden sonra yerine oğlu Salih İsmail geçti. Bedreddin Lü'lü, Ermeniydi. Bir terzi onu satın almıştı. Sonra Musul valisi Melik Nureddin Arslanşah b. İzzeddin Mes'ud b. Mevduz b. Zengî b. Aksungur el-Atabekî'nin yanına verildi. Sureti güzeldi. Melik Nureddin'in yanında itibar gördü. Devlet kademelerinde yükseldi. Nihayet devran ona güldü. Çeşitli ülkelerin elçileri onu ziyarete geldiler. Sonra o, üstadı Melik Nureddin'in çocuklarını suikastler düzenleyerek birer birer öldürdü ve onlardan hiçbirini hayatta bırakmadı ve kendisi müstakil olarak tahta oturdu, işler onun için yoluna girdi. Her sene Hz. Ali'nin türbesine 1.000 dinar ağırlığında altın bir kandil gönderirdi. Doksan yaşında olmasına rağmen yüzü çok parlak, şekli güzel olduğu için genç görünümlü idi. İnsanlar ona altın kırbacı lakabını takmıştı. Himmeti yüksek, dahi, çok hilekâr ve dessastı. Hz. Ali'nin türbesine her sene altın bir kandil göndermesi, onun Şîî olduğuna bir delildir. Doğrusunu Allah bilir.

MELİKÜ'N-NÂSİR DAVUD EL-MUAZZAM

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazdığı zeylinde, bu senenin hadiselerini anlatırken onun biyografisinden uzun uzun bahsetmiştir. Onun karşılaştığı durumları da baştan sona anlatmıştır. Biz, Melikü'n-Nasır'ın biyografisini bu senenin hadiselerinden bahsederken anlatmıştık. Bu meyanda onun halife Müstasım'a, hicretin 647. senesinde 100.000 dinar değerinde bir emanet bıraktığını, ancak halifenin bu emaneti inkâr ettiğini de söylemiştik. Bu emaneti kendisine geri vermesi için defalarca heyetler göndermiş, araya aracılar koymuş, ancak bunların hiçbir yararı olmamıştı. Şairin biri halifeyi bir şiirle methetmiş, ancak o bunu karşı çıkıp itirazda bulunmuştu. Şair şöyle demişti:

«Eğer Ebu Bekir'in seçildiği Sakif gününde hazır bulunsaydın, Ey takva sahibi imam! Öne sen geçirilirdin.»

Melikü'n-Nasır, halifeyi öven şaire itirazda bulunup şöyle demişti: «Yanlış söylüyorsun. Çünkü halifenin dedesi Abbas o günde hazır bulunuyordu. Fakat öne geçirilmedi. Oysa Abbas, halifeden daha üstün ve faziletliydi. Aksine o gün öne geçirilip halife seçilen zât, Ebu Bekir es-Sıddîk'ti!»

Bunu duyan halife, «Melikü'n-Nasır doğru söylüyor» dedi ve ona hil'at giydirdi. Şair el-Fezarî'yi de Mısır'a sürgün etti.

Melikü'n-Nasır Davud, bu sene Büveyda köyünde vefat etti. Cena-ze merasimine Dımaşk valisi de katılmıştı.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİYEDİNCİ SENESİ

Bu sene başında Müslümanların halifesi yoktu. Dımaşk'ın ve Haleb'in sultanı, Melik Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Ebî Zahir Gazî b. Nasır Selahaddin'di. Onunla Mısırlılar arasında anlaşmazlık vardı. Mısırlılar, Nureddin Ali b. Muin Aybek et-Türkmanî'yi başlarına hükümdar olarak geçirdiler ve ona Mansur lakabını verdiler.

Zorba hükümdar Hülaguhan, Dımaşk sahibi Melikü'n-Nasır'a haber göndererek onu yanına çağırdı. O da küçük yaştaki oğlu Aziz'i birçok hediye ve armağanlarla ona gönderdi. Ancak Hülaguhan onun küçük oğluna iltifat etmedi, aksine Melikü'n-Nasır'a kızdı, yanına gelmeyişinden ötürü öfkeleni. Oğlunu yanında alıkoyup, «Bizzat ben onun ülkesine gideceğim!» dedi. Melikü'n-Nasır bundan tedirgin oldu. Ailesini ve çocukluğunu koruma altına almak amacıyla Kerek'e gönderdi. Dımaşklılar da bundan ötürü şiddetli bir korkuya kapıldılar. Özellikle Tatarların Fırat'ı geçtiğini duyunca daha da korktular. Dımaşklının çoğu kışın Mısır'a gittiler. Çokları öldü. Malları yağmalandı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Hülaguhan gelip askerleri ve ordusuyla Şam'a yöneldi. Meyyafari-kin (Silvan) ona karşı bir buçuk sene direndi. O da oğlu Eşmot'u oraya gönderdi. Eşmot, Silvan'ı güç kullanarak fethetti. Silvan hükümdarı Kâmil b. Şihab Gazi b. Adil'i kaleden indirip Halep'te kuşatma altına alınmış olan babasının yanına gönderdi ve orada babasının gözü önünde öldürttü. Haleb'e de Eşref'in komutanlarından birini naib tayin etti. Kâmil'in kesik başını ülkede dolaştırdı. Kesik başı Dımaşk'a da götürdüler. Daha sonra bu kesik baş, Babü'l-Feradisî'l-Berranî'ye dikildi. Sonra Babü'l-Feradisî'l-Cevvanî dahilindeki Mescidü'r-Re's'e defnedildi. Ebu Şâme bu konuda bir kaside nazmetti. Bu kasidede Kâmil'in faziletini, cihad eden bir kimse olduğunu, mazlumen öldürülüşü nedeniyle Hz. Hüseyin'e benzediğini anlattı ve Kâmil'in kesik başı, Hz. Hüseyin'in

kesik başının yanına defnedildi.

Bu sene Hâce Nasirüddin et-Tusî Merağa şehrinde rasathane kurdu ve orada çalıştı. Bağdat'ta bulunan birçok vakıf kitabını oraya nakletti. Dârülhikme'yi kurdu, felsefecileri oraya tayin etti. Her felsefeciye günlük üç dirhem maaş bağladı. Orada ayrıca bir de tıp evi kurdu. Bura ya atadığı tabiblere günlük iki dirhem maaş bağladı. Medrese kurdu. Orada her fakihe günlük bir dirhem maaş bağladı. Orada kurduğu dârülhadiye de tayin ettiği her muhaddis için günlük yarım dirhem maaş bağladı.

Bu sene Kadı Vezir Kemaleddin Ömer b. Ebî Cerad (İbn Adim adıyla meşhur olmuştur), Dimaşk valisi Nasır b. Aziz'in elçisi olarak Mısır'a gönderildi. Tatarlarla savaşmak için Mısırlılardan yardım istiyordu. Tatarların, Dimaşk'a yaklaştıklarını, Cezire ülkesini ve diğer yerleri istila ettiklerini, Hülaguhan'ın oğlu Eşmot'un Fırat'ı aşıp Haleb'e gelmekte olduğunu bildirdi. O zaman Mansur b. Muiz et-Türkmanî'nin huzurunda bir meclis kuruldu. Bu mecliste Mısır kadısı Bedreddin es-Sincarî, Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam da hazır bulundu. Bunlar orduya yardım için halkın malından bir miktarını alma konusunu görüştüler. Neticede İbn Abdüsselam'ın görüşü esas alındı. İbn Abdüsselam özetle şunları söyledi:

«Beytül-mal'de para kalmadığında kadınlarımızın ziynetlerini ve gümüşlerini harcarsınız, böylece savaş aletleri dışında giyecek hususunda halkla aynı seviyeye gelirsiniz; öyle ki askerin binek atı dışında başka hiçbir şeyi kalmazsa, o zaman Hakim'in, düşmanları geri püskürtmek için halkın malından bir şeyler alması caiz olur. Çünkü düşman ülkeye hücum ettiğinde halkın tümünün canları ve mallarıyla ona karşı koyması üzerlerine vacip olur.»

MELİK MUZAFFER KUTUZ'UN BAŞA GEÇMESİ

Bu sene Emir Seyfeddin Kutuz, üstadı Nureddin'in el-Mansur lakabını taşıyan oğlu Ali'yi tutukladı. Bunu babasının köle komutanlarından çoğunun ve diğerlerinin avda oldukları bir zamana denk düşürmüştü. Annesi, oğulları ve kardeşleriyle birlikte onu Eşkerî'nin beldesine gönderdi. Sonra kendisi sultan oldu ve Melikü'l-Muzaffer adını aldı. Bu, Cenâb-ı Allah'ın Müslümanlara bir rahmeti idi. Çünkü Cenâb-ı Allah, Emir Seyfeddin Kutuz vasıtasıyla Tatarları bozguna uğrattı. Nitekim bununla ilgili açıklama inşaallahü Teala ileride de gelecektir. Bu zât, fakihlere, kadınlara ve İbn Adim'e kendini şöyle savunmuştu: «Müslümanların düşmanlarıyla savaşacak güçlü, kuvvetli bir sultana ihtiyaçları vardır. Ali ise küçük yaşta bir çocuk olup, memleket idaresini hakkıyla bilmemektedir.»

Bu sene Dımaşk valisi Melikü'n-Nasır, Veta'ya gitti. Askerler, gönüllüler, Arabiler ve diğerlerinden oluşan karışık bir grupla sefere çıktı, ancak bunların Moğollara karşı direnecek güce sahip olmadıklarını anlayınca hepsini terk etti. Ne kendisi, ne de onlar yollarına devam edebildiler. İna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

HİCRETİN ALTIYÜZELLİYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SADRİYE VAKFI'NIN SAHİBİ SADREDDİN ES'AD B. MENCAD

Sadreddin Es'ad b. Mencad b. Berekât b. Müemmel et-Tenuhî el-Mağribî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. Adil insanlardan olup servet, mürüvvet, bolca sadaka veren hayırhah bir kimseydi. Hanbeliler için bir medrese vakfetti. Mezarı Emevî Camii taraflarındaki Derbürreyhan'ın başında, Kadı Mısri'nin türbesinin yanındadır. Sağlığında bir süre Emevî Camii'nin nazırlığını yapmış, caminin kible tarafındaki Bakırcılar çarşısının büyük bir kısmını onarmış, kuyumcuları şimdiki yerlerine nakletmişti. Kuyumcular daha önce eski kuyumcu çarşısında icray-ı sanat etmekteydiler. Ziyaretin sütunları arasındaki dükkânları da yeniledi. Emevî Camii'ne bol kazanç sağladı. Kendisinin de bir çok sadaka verdiği vakidir. Anlatıldığına göre kendisi kimya sanatını da bilirmiş. Gümüş yaptığına dair sahih rivayetler de vardır. Ama bence bu doğru değildir. Böyle birşey yaptığı sahih değildir. Doğrusunu Allah bilir.

ŞEYH YUSUF EL-AKMİNİ

Şehid Nureddin'in hamamının külhanında yatıp kalktığı için külhancı anlamına gelen Akminî adıyla meşhur olmuştur. Yerde sürünen uzun giysiler giyer, elbisesine işerdi. Başı açıktı. Onun harika halleri ve mükâşefeleri olduğu söylenmiştir. Halktan ve diğerlerinden bir çokları onun salih ve veli bir kimse olduğuna inanırlardı. Çünkü onlar, veliliğin ve salihliğin şartlarını bilmiyorlar. Yine onlar mükâşafenin iyi, kötü, mü'min, kâfir, rahip ve başkalarında, Deccal'da, İbn Seyyad'da ve diğerlerinde de görülebildiğinin farkında değildirler. Zira cinler gökteki haberleri çalarak insanların kulaklarına, özellikle de deli veya elbisesi necasetten arınmamış kimselerin kulaklarına ulaştırırlar. Şu halde mükâşefe sahibi ve harika haller gösteren kimseleri kitap ve sünnet mihengine vurup denemek gerekir. Durumu Allah'ın kitabına, Rasûlünün sünnetine uygun olan kimse, ister mükâşefe sahibi olsun, ister olmasın, salih kimsedir. Durumu Allah'ın kitabına ve Rasûlünün sünnetine uygun olmayan kimse de, ister mükâşefe sahibi olsun, ister olmasın, salih

kimse değildir. Nitekim İmam-ı Şafî bu hususta şöyle demiştir:

«Bir kimsenin su üzerinde yürüdüğünü, havada uçtuğunu görseniz dahi, onun durumunu kitaba ve sünnete vurmadıkça sakın ona aldanmayınız.»

Akminî, ölünce Kasyun dağı eteklerindeki türbesine defnedildi. Burası Revahiye'nin doğusunda olup oldukça meşhur, süslü, püslü bir türbedir. Halktan ona inanan bazı kimseler bu türbeyi yaldızla süslemişler, mezarının üstüne nakışlı taşlar koyup yazılar yazmışlardır ki, bütün bunlar bid'atlerdendir. Akminî, bu sene şaban ayının altısında vefat etti. Şeyh İbrahim b. Said Ci'ane, -kendi dediğine göre- Akminî hayatta iken Dimaşk'a girmeye cesaret edemezmiş. Ancak onun vefat ettiği gün Dimaşk'a girebilmiştir. Avam tabakasından onunla beraber olan bazı kimseler de bağırıp çağırarak «Şehre girmemize izin verildi» deyip Dimaşk'a girmişlerdi. Bunların tümü bağırana tâbi olan ve ilim nuruyla aydınlanmayan kimselerdi. Ci'ane'ye şöyle denilmiştir:

— Bugüne kadar Dimaşk'a girmene engel olan şey neydi?

— Şehir kapılarından herhangi birine geldiğimde bu canavarın orada çökmüş olduğunu görüyor ve bu nedenle şehre giremiyordum!

Kendisi Şagor'da ikamet etmekteydi. Bu, yalan, hile ve göz boyamadır. Ci'ane de Akminî'nin Kasyun dağı eteklerindeki türbesine nakledilmiştir. Kulların durumunu en iyi bilen zât elbetteki yüce Allah'tır.

MUHADDİS ŞEMS ALİ B. ŞEBBÎ

Sadr el-Bekrî'nin yerine muhtesip vekilliği yaptı. Kıraat ilimlerini öğrendi. Çoklarına da bunu öğretti. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendi el yazısıyla çok hadis yazdı. Bu sene vefat etti. Yüce Allah rahmet etsin.

ŞATİBİYE'NİN ŞARİHİ EBU ABDİLLAH EL-FASÎ

Ebu Abdillâh künyesiyle meşhur olmuştur. Adının Kasım olduğu söylenir. Halep'te bu sene vefat etti. Alim bir kimse olup Arapça'da, kıraat ilimlerinde ve diğer ilimlerde üstün bir şahsiyetti. Şatibiye adlı eseri güzelce şerh etti. Faydalı bilgiler verdi. Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme bu şerhi ve sahibini çok övmüştür.

BEDİR MÜFADDAL'IN KARDEŞİ NECM

Külase'deki Fadlıye medresesinin şeyhi idi. Akabiye hatibi Selefi Bedreddin Yahya b. Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam'dan icazet almıştı. Babü's-Sağır'de dedesinin mezarına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık istirâk etmişti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

SADEDDİN MUHAMMED B. ŞEYH MUHİDDİN B. ARABÎ

Ebu Şame kendisinden bahsetmiş, faziletli, edip ve şair bir kimse olduğunu övgüyle söylemiştir. Ebu Şame, bu sene Nasır Davud'un vefat ettiğini de söylemiştir.

SEYFEDDİN B. SABÜRE

Dımaşk güvenlik kuvvetlerinin amiri idi. Ebu Şame'nin anlattığına göre, vefat ederken bir yılan gelmiş, onun baldırlarını parçalamıştır. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise o yılan, Seyfeddin'in kefenine sarılmış, insanlar onu def etmekte aciz kalmışlardır. Yine Ebu Şame'nin dediğine göre bazı kimseler onun hakkında şöyle demişlerdir: «Seyfeddin b. Sabüre; Nusayrî, Rafızî, habis ve sürekli içki içen bir kimseydi!» Cenâb-ı Allah'tan günahlarını affedip onu örtmesini diliyoruz.

NECİB B. ŞUAYŞİA ED-DİMAŞKÎ

Dımaşk'ta şahitlik yapanlardandı. Hadis dinlemiştir. Banyas yolundaki evini dârülhadis olarak vakfetmiştir. Şeyhimiz Hafız el-Mizzî, Eşrefî darülhadisine geçmeden önce bu darülhadiste ikamet ederdi. Ebu Şame onun hakkında şöyle demiştir:

«İbn Şuayşia Necib Ebü'l-Feth Nasrullah b. Ebî Talip eş-Şeybanî, yalancılık ve dinî hislerinin zayıf oluşuyla tanınmış, kötü halleriyle şöhret bulmuştur. Eleştirilen şahitlerdendir. Kendisinden bilgi alınmaya layık bir kimse değildir. Ahmed b. Yahya Sadr b. Sünniyyü'd-Devle, Dımaşk kadısı iken onu yanında şahit olarak oturtmuştu. Bunun üzerine şairin biri onun hakkında şöyle bir şiir söylemişti:

«Şakî bir kimse olan Şuayşia şahitlik yapmak için mecliste oturdu.

Kahrolasınız! Artık bundan sonra o daha neler yapacak, göreceksiniz.

Deprem mi oldu, yoksa Deccal mı ortaya çıktı, yahut hidayet sahibi adamlar mı kalmadı?

Akidesi bozuk ve şeriatı bilmeyen cahil bir kimsenin,

Adalet meclisinde oturmasına izin verildiğine şaşıyorum.»

Ebu Şame dedi ki: «Hicretin 657. senesinde felsefe ve mantıkla uğraşan bir zındık öldü. Bu zındık Müslümanların medreselerinde kalırdı. Duyduğuma göre ilim tahsil eden bir çok gencin akidesini bozmuştu. Onun çeşitli tasnif eserlerin sahibi İbn Hatibü'r-Rey er-Rozî'nin öğrencilerinden olduğu iddia edilmiştir. Yılan oğlu ylandı!»

HİCRETİN ALTIYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senenin başı perşembe günüydü. Sene başında insanların hali-fesi yoktu. Iraklıların, Horasanlıların ve diğer doğu beldelerinin sultanı Tatar hükümdarı, Hülaguhan'dı. Mısır sultanı da, Melik Muzaffer Seyfeddin Kutuz'du. Bu kişi, Muiz Aybek et-Türkman'ın kölesiydi. Dımaşk'ın ve Haleb'in sultanı ise Melikü'n-Nasır b. Aziz b. Zahir'di. Kerek ve Şobek hükümdarı ise Muğis b. Adil b. Kâmil Muhammed b. Adil Ebu Bekir b. Eyyub'du. Muğis, Dımaşk valisi Nasır'la birlikte Mısırlılarla savaşmaktaydı. Nasır ve Muğis'in beraberinde Rükneddin Baybars el-Bundukdarî de bulunmaktaydı. Bunlar Mısırlılarla savaşıp Mısır'ı ellerinden almak niyetini taşıyorlardı. İnsanlar bu haldeyken Tatarların Şam'a yöneldiklerini ve Hülaguhan komutasındaki Moğol askerlerinin Fırat'ı aşip kendi yaptıkları köprüleri geride bıraktıklarını duydular. Tatarlar bu sene safer ayının ikisinde Haleb'e ulaşmışlar, orayı yedi gün süreyle kuşatma altında tuttuktan sonra halka aman vererek fethetmişler, sonra halka ihanet edip sayılarını Aziz ve Celil olan Allah'ın bildiği miktarda Halepliye öldürmüşler, mallarını yağmalamışlar, kadınları ve çocukları esir almışlardı. Bağdatlıların başına gelen felaket ve musibet, Haleplilerin de başına gelmişti. Tatarlar şehrin her tarafını kontrolleri altına almışlar, şehrin aziz olanlarını, zelil hale getirmişlerdi. İnna lillah ive inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

Kale halkı Tatarlara karşı bir ay süreyle direnmişti. Sonra aman vererek kaleyi teslim aldılar. Kalenin ve şehrin surlarını yıktılar. Halep şehri semersiz merkebe döndü. Halep naibi Melik Muazzam Turanşah b. Selahaddin, akıllı ve tedbirli bir kimseydi. Ancak askerler, Tatarlarla savaş hususunda ona muvafakat etmemişlerdi. Allah'ın emri, yerine gelecek bir takdirdir ve yerine geldi de. Hülaguhan Haleplilere şu mesajı göndermişti:

«Biz sadece Dımaşk'ta Melik Nasır'la savaşmağa geldik. Şehrinize bir şahne (emniyet müdürü) atayacağız. Eğer muzaffer olursak ülkenin tümü hakimiyetimiz altına girer. Eğer yenilirsek, dilerseniz şahnemizi kabul edersiniz, dilerseniz onu salıverirsiniz.»

Halepliler, «Bizim yanımızda senin için sadece kılıç vardır!» diye cevap verdiler. Hülaguhan onların zayıf durumda olmalarına rağmen böyle bir cevabı vermelerine şaşı. İşte o zaman askerlerini harekete geçirdi ve şehri kuşatma altına aldı. Noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah'ın takdiri yerine geldi. Halep şehri düştü. Halep fethedilince Hama sahibi, şehrin anahtarlarını Hülagu'ya gönderdi. Hülagu da Hama'ya Acemlerden Hüsvreşah adında birini naib olarak atadı. Bu naib, Halid b. Velid'in soyundan geldiğini iddia ediyordu. Tıpkı Halep şehri gibi Hama'nın da surlarını yıktı.

TATARLARIN DİMAŞK'I ZAPTETMELERİ VE KISA SÜREDE BURAYI KAYBETMELERİ

Hülagu, Halep'te konakladığı esnada devlet erkânından Kutboğa Noyan komutasında bir askeri birliği Dımaşk'a sevk etti. Bunlar safer ayının sonunda Dımaşk'a vardılar. Orayı hiç bir güçle karşılaşmaksızın kısa zamanda ele geçirdiler. Ayrıca şehrin ileri gelenleri, onları karşılayıp hoş geldiniz, safalar getirdiniz diye mukabele ettiler. Hülagu da şehir halkına bir emânname yazdı. Bu emânname, Meydan-ı Ahdar'da okundu ve halka duyuruldu. İnsanlar da ihanete uğramaktan korkmayıp emin oldular. Haleplilerin başına gelen felaketten böylece kurtuldular. Bu arada kale halkı teslim olmamış, aksine savunmaya girmişti. Kalenin tepelerinde mancınıklar kuruluydu. Durum şiddetlenmişti. Tatarlar, bir arabaya bindirilen ve atlarla çekilen mancınıklarını getirdiler ve kalenin batı tarafına kurdular. Kendileri de atlara bindiler, silahlarını da hayvanlara yüklediler. Kale duvarlarını mancınıklarla yıktılar. Yıkılan duvarların taşlarını alıp kaleye doğru fırlattılar. Kalenin üst tarafları ve balkonları çöktü. Kale komutanı barışa razı olduğunu bildirdi. Tatarlar, kaleyi fethettiler. Oradaki bütün yapıları tahrip ettiler. Yüksek burçları yıktılar. Bu hadise, bu sene cemaziyelevvel ayının ortasında vuku bulmuştu. Kale komutanı Bedreddin b. Karaca ile nakip Cemaleddin b. Sayrefi el-Halebî'yi öldürüp, şehri ve kaleyi kendilerinden bir emir olan Abalsiyan'a teslim ettiler. Allah kendisine lanet etsin. O, Hristiyanlığa çok saygı gösteriyor, o dini yüceltmeğe çalışıyordu. Etrafında papazlar ve keşişler toplandılar. Onları aşırı bir saygıyla karşıladı. Kiliselerini ziyaret etti. Böylece Hristiyanların hakimiyeti ve satvetleri arttı. Hristiyanlardan bir gurup, Hülagu'yu ziyarete gittiler. Beraberlerinde ona birçok hediye ve armağanlar da götürdüler. Onun yanından dönerlerken Hülagu'dan eman da almışlardı. Toma kapısından Dımaşk'a girerlerken beraberlerinde insanların başı üzerinde taşımakta oldukları haçlarını da getirmişlerdi. Şehre girerken şu sloganı atıyorlardı: «Doğru din olan Mesih'in dini ortaya çıktı!» Böyle derken İslâmiyet'i ve Müslümanları da yeriyorlardı. Yanlarında içki dolu kaplar vardı. Geçtikleri her kapıya, insanların suratına ve elbiselerine içki saçıyorlardı. Caddelerden ve sokaklardan geçmekte oldukları esnada halkın, haçlarına saygı göstermelerini ve ayağa kalkmalarını emrediyorlardı. Darbü'l-Hacer'e girdiler. Şeyh Ebü'l-Beyan'ın hankâhının önünde durdular. Hankâha içki saçtılar. Darbü'l-Hacer'deki mescidin kapısına da aynı şekilde içki serptiler. Çarşayı dolaştılar. Nihayet Darbürreyhan'a, veya oraya yakın bir yere geldiler. İşte orada Müslümanlar toplanarak onlara karşı koydular. Onları Meryem Kilisesi'nin bulunduğu sokağa ittiler. Hatipleri, çarşının orta yerindeki bir dükkânın tezga-

hına çıkarak Hristiyan dinini övdü, İslâmiyet'i ve Müslümanları yermişti. inna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döncüleriz).

Bundan sonra Meryem Kilisesi'ne girdiler. Orası mamur haldeydi. Ancak bu hal oranın yıkılmasına neden oldu. Allah'a hamd olsun.

Şeyh Kutbeddin, el-Mir'at adlı eser üzerine yazdığı zeylinde der ki: «Hristiyanlar, o zaman Meryem Kilisesi'nde çan çaldılar.» Doğrusunu Allah bilir.

Yine Şeyh Kutbeddin'in anlattığına göre Hristiyanlar içkileriyle beraber camiye girmişlerdi. Amaçları -şayet Tatarlar orada uzun süre kalırlarsa- şehirdeki bir çok mescitleri ve diğer yerleri yıkmaktı. Şehirde bu acı durumlar meydana gelince Müslümanların kadıları, şahitler ve fakihler bir araya gelip toplandılar ve kaleye giderek durumu, şehri teslim alan Abalsiyan'a şikâyet ettiler. Ancak oradan horlanarak kovuldular. Abalsiyan, Hristiyan reislerinin sözlerini tercih etmiş, Müslümanları hiçe saymıştı. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döncüleriz.) Bu sene başında bu hadiseler meydana gelirken o esnada Şâm sultanı Nasır b. Aziz, Vet'a mıntıkasında sefer halinde bulunuyordu. Etrafında çok sayıda asker, emir ve hükümdar çocuğu vardı. Bunlar -şayet üzerlerine gelecek olurlarsa- Tatarlarla savaşmayı düşünüyorlardı. Beraberindeki emirler arasında Baybars el-Bundukdarî ve bir grup denizci askerler de vardı. Ancak askerlerin sözleri birbirini tutmadı, görüşleri muhtelif oldu, anlaşılamadılar. Bu da yüce Allah'ın hikmetinin gereği idi. Emirlerden bir grup, Nasır'ı hal' edip zindana atmaya ve öz kardeşi Melik Zahir Ali'ye bey'at etmeğe niyetlendiler. Nasır bu durumu öğrenince kaleye kaçtı. Askerleri dağılıp herbiri bir tarafa gitti. Emir Rükneddin Baybars da adamlarıyla birlikte Gazze taraflarına gitti. Melik Muzaffer Kutuz onu yanına çağırdı, Kalyop şehrini ikta' olarak verdi. Onu vezaret konağına yerleştirdi. Böylece Rükneddin Baybars onun yanında yüksek şân ve şeref sahibi bir kimse oldu. Ancak ölümü de onun eliyle oldu.

AYN-I CALUT SAVAŞI

Bütün bunlar bu sene ramazan ayının son on gününde cereyan etmişti. Aradan üç gün geçmeden Müslümanların Ayn-ı Calut savaşında Tatarlara karşı muzaffer oldukları müjdesi geldi. Şöyle ki: Mısır sahibi Melik Muzaffer Kutuz, Tatarların Şâm'da -anlattığımız şeyleri- yaptıklarını, ülkenin tümünü yağmaladıklarını, Gazze'ye ulaştıklarını, Mısır'a girmeye azmettiklerini ve Dımaşk sahibi Melik Nasır'ın Mısır'a göçe niyetlendiğini -Keşke oraya gitmiş olsaydı- beraberinde de Hama sahibi Melik Mansur ile amirlerden ve melik çocuklarından bir grubun

bulunduğunu ve Katiyye'ye ulaştığını haber aldı. Melik Muzaffer Kutuz, Hama sahibine ikramda bulundu. Şehrini ona vereceğini vaad etti ve ona iyilik yaptı. Melik Nasır, Mısır'a girmede. Aksine İsrail çölüne doğru çekildi. Beraberindekilerin çoğu Mısır'a girdiler. Onun Mısır'a girmesi, çöle çekilmesinden daha iyi olacaktı. Ancak aradaki düşmanlık nedeniyle onlardan korktu. Kerek taraflarına yöneldi. Orada istihkâm tedbirleri aldı. Keşke orada kalmaya devam etseydi. Ama tedirginliği vardı. Çöle doğru harekete geçti. Ama gitmedi. Keşke gitmiş olsaydı. Bedevî emirlerinin birinden eman diledi. Tatarlar oraya hücum ettiler. Oradaki malları yağmaladılar, evleri yıktılar, büyük, küçük herkesi öldürdüler. Kadınları ve çocukları esir aldılar. Bundan sonra Araplar, Tatarlardan öğ aldılar. Bu sene şaban ayının ortasında meralarındaki atlara hücum ettiler. Onları tümüyle ele geçirip önlerine katarak götürdüler. Tatarlar peşlerine düştüler. Ama onlara ulaşamadılar. Onlardan geri ne bir at, ne bir merkep alabildiler. Tatarlar, Nasır'ın peşine düştüler. Onu kovalamağa devam ettiler. Nihayet onu Zizi sarnıcının yanında yakaladılar. Onu, küçük yaştaki oğlu Aziz'i ve kardeşini Hûlaguhan'a gönderdiler. O zaman Hûlaguhan Halep'te konaklamış bulunuyordu. Hûlaguhan bunları yanında esir tuttu. Nihayet müteakip sene üçünü de öldürdü. Bu hususu ileride de anlatacağız.

Kısaca diyeceğimiz şudur ki: Muzaffer Kutuz, Tatarların Şam'da yaptıklarını, onların Şam'da hakimiyet kurduktan sonra Mısır diyarına girmeye azmettiklerini duyunca, onlar kendisine baskın yapmadan önce kendisi onlara karşı harekete geçti. Askerleriyle birlikte yola koyuldu. Askerleri hep birlikte ona itaat etmekteydiler. Nihayet Şam'a vardı. Kutboğa Noyan komutasındaki Moğol askerleri ona karşı alarına geçtiler. O zaman Kutboğa Noyan, Bika'da bulunuyordu. Humus sahibi Eşref ve Mucir İbn ez-Zekî ile istişare yaptı. Bunlar ona, Muzaffer Kutuz'a karşı koyamayacağını, Hûlaguhan'dan gelecek takviye kuvvetleri beklemesini önerdiler. O da acele edip hemen Muzaffer Kutuz'un karşısına çıkmaya karar verdi. Hep birlikte Muzaffer'e karşı harekete geçtiler. Muzaffer de onların üzerlerine yürüdü. Bu sene ramazan ayının yirmi-beşinde cuma günü Ayn-ı Calut'ta karşı karşıya geldiler. Şiddetli bir savaşa tutuştular. Muzaffer Kutuz onlara karşı muzaffer oldu. Allah'a hamd olsun. Bu zafer, Müslümanlara ve İslâm'a kutlu olsun. Müslümanlar onları korkunç bir hezimete uğrattılar. Moğol komutanı Kutboğa Noyan ve ailesinden bir topluluğu öldürdüler. Anlatıldığına göre Kutboğa Noyan'ı öldüren kişi, Emir Cemaleddin Akkuş eş-Şemsî'dir. İslâm askerleri onları kovaladılar. Her tarafta onları öldürmeğe başladılar. Hama sahibi Melik Mansur ve Emir Farisüddin Aktay el-Müstarrab (askerlerin atabegi idi) Melik Muzaffer Kutuz'un yanında yer alarak Tatarlarla savaşmışlardı. Kutboğa Noyan'ın etrafındaki adamlardan

bir grubu, Melik Said b. Aziz b. Âdil esir almıştı. Melik Muzaffer Kutuz ona, bu esirlerin boyunlarını vurmasını emretmişti. Humus sahibi Eşref, bu savaşta Tatarların yanında yer almıştı. Sonra Muzaffer Kutuz'dan eman diledi. Hülaguhan onu bütün Şam mıntıkasına naib olarak atamıştı. Melik Muzaffer Kutuz ona eman verdi ve Humus şehrini tekrar kendisine iade etti. Aynı şekilde Hama şehrini de Melik Mansur'a geri verdi. Ek olarak Maarra'yı ve diğer beldeleri de ona verdi. Silmiye şehrini ise Şerefüddin İsa b. Mühenna b. Manî'ye verdi. O, Arapların emiri idi. Emir Baybars el-Bendakdarî ve bir grup bahadır, Tatarları kovalamaya devam ettiler. Onları buldukları her mekânda öldürdüler. Nihayet Tatarlar kaçarak Halep'e geldiler. Tatarların Dımaşk'ta bulunan askerleri, ramazan ayının yirmiyedisinde pazar günü şehri terk edip kaçtılar. Dımaşklı Müslümanlar onları kovaladılar. Bir kısmını öldürdüler. Ellerinde bulunan Müslüman esirleri kurtardılar. Bu müjde Muzaffer Kutuz'a geldi. Önceki musibetleri telafi ettiği için Allah'a hamd olsun. Müjde davulları kalenin her tarafında çalınmağa başladı. Mü'minler Allah'ın müyesser kıldığı bu zaferden ötürü çok sevindiler. Cenâb-ı Allah İslâmiyet'i ve Müslümanları çok güçlendirdi. Hristiyan, Yahudi ve münafıkları perişan etti. Allah'ın dini onların hoşuna gitmese de açığa çıkıp yükseldi. O esnada Müslümanlar daha önce büyük hacın çıkarıldığı Hristiyan kilisesine hücum ettiler. Oradaki eşyaları yağmaladılar. Kiliseyi ateşe verdiler. Çevresini de yaktılar. Çevrede Hristiyanlara ait bir çok ev yandı. Allah evlerini ve mezarlarını ateşle doldurdu. Yakubi kilisesinin de bir kısmı yandı. Bir grup İslâm askeri Yahudilerin mallarını yağmalamağa yöneldiler. Anlatıldığına göre Yahudiler Hristiyanlar kadar taşkınlık yapmamışlardı. Halk, Dımaşk Camii'nin ortasında, Müslümanların mallarını yağmalamaları için Tatarlara yol gösteren, onlara dalkavukluk yapan Rafizî bir şeyhi öldürdü. Bu şeyhin adı Fahr Muhammed b. Yusuf b. Muhammed el-Gencî idi. İçi bozuk olup Tatarlarla iş birliği içindeydi. Allah kahretsin. Müslümanlar bu arada münafıklardan da bir topluluğu öldürdüler. «Alemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. zulmeden milletin kökü böylece kesildi.» (el-En'âm, 45).

Hülaguhan; Şâm, Cezire, Musul, Mardin, Hısnü'l-Ekrad ve diğer mıntıkların kadılığına Kemaleddin Ömer b. Bidar et-Tiflisî'yi atadığına dair bir ferman yazıp gönderdi. Kemaleddin Ömer, onbir seneden beri Dımaşk'ta Kadı Sadreddin Ahmed b. Yahya b. Hibetüllah b. Sünniyyü'd-Devle'ye vekillik yapmaktaydı. Ferman, bu senenin rebiyülevvel ayının yirmialtısında Dımaşk'a ulaştığında Meydan-ı Ahdar'da okundu. Böylece Kemaleddin Ömer Dımaşk'a bağımsız, asil kadı oldu. Faziiletli bir kimseydi. Azledilen Kadı Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle ile Kadı Muhyiddin b. Zeki, Halep'e Hülaguhan'ın hizmetinde bulunmağa gittiler. İbn Zeki, İbn Sünniyyü'd-Devle'ye hile yaptı. Bunun için bol miktar-

da para sarfetti. Kendisi Dımaşk kadılığına atandı. İbn Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'te vefat etti. İbn ez-Zekî kadı olarak Dımaşk'a geldi. Beraberinde fermanı ve mezhebinin hil'atı da vardı. Hil'atını giydi ve Babü'l-Kebir'deki Nesr kubbesinin altında Abalsiyan'ın hizmetinde bulunmak üzere oturdu. Aralarında, Abalsiyan'ın karısı Hatun da yüzünü açmış halde oturuyordu. Ferman orada bu vaziyette okundu. Hülagu'nun adı anıldığında altın ve gümüşler halkın başı üzerine savruldu. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döncüleriz.) Allah bu kadıyı, Abalsiyan'ı, karısını ve Hülaguhan'ı kahretsin.

Ebu Şâme'nin anlattığına göre İbn ez-Zekî bu kısa süreli görevinde birçok medreseyi eline geçirmiş, sene başından önce de azledilmişti. Bu süre zarfında Azraviye, Sultaniye, Felekiye, Rükniye, Kaymaziye ve Aziziye medreseleri İbn ez-Zekî'nin eline geçmişti. Takaviye ve Aziziye medreseleri ise zaten elinde bulunmaktaydı. Oğlu İsa'yı Emینیye medresesinin müderrisliğine ve şeyhüşüyuhluğa tayin ettirdi. Ümmü Salih medresesini arkadaşlarından İmad el-Mısıri'ye verdirdi. Şâmiyetü'l-Barraniye medresesini de yine bir arkadaşına verdirdi. Ana bir kardeşi Şihabeddin İsmail b. Esad b. Hubeyş'i kadılığa atadı ve Revahiye ile Şâmiyetü'l-Berraniye medresesinin idaresini de ona verdirdi. Ebu Şâme dedi ki: «Oysa Şâmiyetü'l-Berraniye vakfiyesinde bu medresenin başka bir medrese ile birleştirilemeyeceğine dair bir hüküm vardı.»

Dımaşk ve diğer beldeler, Tatarlardan alınıp Müslümanların eline geçince İbn ez-Zekî, kadılıkta kalmak için çok çaba sarfetti. Bu görevden atılmaması ve medrese yönetiminin elinde kalması için çok para harcadı. Ancak bu görevler uzun süre elinde kalmadı. Aksine azledildi. Yerine Kadı Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle atandı. Atanma fermanı zilkade ayının yirmibirinde cuma günü namazdan sonra Dımaşk Camii'nin Osman meşhedinin yanındaki Kemalî penceresinin önünde okundu.

Melik Muzaffer Kutuz, Ayn-ı Calut'ta Tatarları kırıp geçirdikten sonra peşlerine düştü. Onları kovalamağa devam etti. Büyük bir debdebeyle Dımaşk'a geldi. Halk onun gelişine çok sevindi. Ona çokça dualar edildi. Melik Muzaffer, Humus valisi Melik Eşref'i, Hama valisi Mansur'u görevlerinde bıraktı. Halep şehrini Hülagu'nun elinden aldı. Hak yerini buldu. Kurallar yerlerine oturdu. Melik Muzaffer daha önce Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî'yi, Tatarları kovması ve teslim alması için Haleb'e göndermiş, Baybars'ı da Halep valiliğine atayacağına dair söz vermişti. Baybars Tatarları Halep'ten kovup çıkararak şehri teslim aldığıında Melik Muzaffer oraya Baybars'ı değil de Musul sahibinin oğlu Alaaddin'i atadı. Bu sebeple Muzaffer Kutuz'la Baybars arasında düşmanlık meydana geldi ve bu, kısa sürede Melik Muzaffer

Kutuz'un öldürülmesiyle sonuçlandı. Hüküm bundan öncesinde de bundan sonrasında da elbetteki yüce Allah'ın elindeydi.

Muzaffer Kutuz Şam'daki işlerini tamamladıktan sonra Mısır'a dönmeğe niyetlendi. Dımaşk'ta Emir Alemüddin Sencer el-Halebî el-Kebîr ile Emir Mücireddin b. Hüseyin b. Akşa Timur'u naib olarak bıraktı. Kadı İbn ez-Zekî'yi Dımaşk kadılığından azletti, yerine İbn Sün-niyyü'd-Devle'yi atadı. Sonra askerleriyle beraber Mısır diyarına döndü. Halkın önde gelenleri, ayân ve eşraf onun şiddetli heybetinden ötürü yüzüne rahatça bakamıyorlardı.

MELİK ZAHİR BAYBARS EL-BENDAKDARÎ'NİN SULTANLIĞI

Kükremiş bir arslan gibiydi. Öldürülmesinin sebebi de şuydu: Melik Muzaffer Kutuz Mısır'a dönmeğe niyetlenip yola koyulduğunda Gazaliye ile Salahiye arasındaki bir yere geldi. Orada komutanlar üzerine hücum ettiler ve oracıkta onu öldürdüler. Melik Muzaffer Kutuz salih bir insandı. Cemaatle birlikte çok namaz kılardı. Sarhoş edici şeyleri olmaz ve zorba hükümdarların yaptıklarını yapmazdı. Üstadının oğlu Mansur Ali b. Muiz et-Türkmanî'yi geçen sene zilkade ayının sonlarında azlettiğinden bu yana yaklaşık bir sene geçti. Allah kendisine rahmet etsin. İslâmiyet ve Müslümanlar için yaptıklarından ötürü kendisine hayır mükâfat versin.

Emir Rükneddin Baybars el-Bendakdarî, onu öldürmek için bir grup ümera ile ittifak yapmıştı. Muzaffer Kutuz bu mıntıkaya ulaştığında okunun yayını gerdi ve bir tavşanın peşine düştü. Kendileriyle ittifak kurduğu komutanlar ve emirler de onunla birlikte tavşanın peşine düştüler. Rükneddin Baybars bir konuda güya Muzaffer Kutuz'a ricada bulundu. Ricasını kabul edince Baybars elini öpecekmiş gibi yapıp onu tuttu. Diğer emirler de gelip ona kılıçla vurdular, atından yere düşürüp ok yağmuruna tuttular. Nihayet onu öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Sonra ellerindeki yalın kılıçlarıyla çadırların yanına döndüler. Orada bulunan insanlara durumu haber verdiler. Oradakilerden biri, «Muzaffer Kutuz'u kim öldürdü?» diye sorunca Rükneddin Baybars cevabını verdiler. Rükneddin Baybars'a, «Onu sen mi öldürdün?» dediklerinde, «evet» diye cevap verdi. O zaman, «Öyleyse bundan sonra hükümdar sensin» dediler. Başka bir rivayette anlatıldığına göre ise Melik Muzaffer Kutuz öldürüldüğünde, emirler kendi aralarında kimi tahta geçirecekleri hususunda şaşkına dönmüşler, hayretler içine düşmüşlerdi. Her biri bu işin sonucundan korkmağa başlamıştı. Başkalarının başına gelen bu belanın kendi başlarına da geleceğinden korkmuşlardı. Neticede Baybars el-Bendakdarî'ye bey'at etmek hususunda söz birliği ettiler. Baybars her ne kadar büyüklerinden değildiyse de onu denemek istedi-

ler ve ona Melik Zahir lakabını taktılar. Böylece Baybars, memleket idaresini eline aldı ve tahta oturdu. Bu nedenle sevinç davulları çalındı, bozazanlar öttürüldü. İslıklar eşliğinde liderlik borusu öttü. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Tahta oturan Baybars el-Bendakdarı Allah'a tevekkül edip yardım diledi. Sonra Askerler de hizmetinde olduğu halde Mısır'a girdi. Cebel kalesine girip kürsüsünde oturdu. Hükmetti. Adaletle hüküm verdi. Bazı ilişkileri kesti. Bazılarını yeniledi. Yeni ilişkiler kurdu. Adam atadı, adam azletti, şehametli ve şecaatli bir kimseydi. Bu sıkıntılı demde ve şiddetle fakr-ı zaruret içinde bulundukları bir sırada Cenâb-ı Allah onu insanların başına hükümdar olarak geçirmişti. İlk olarak kendine Melikü'l-Kahir Lakabını taktı. Vezir ona, «Bu lakabı takınan kimse iflah olmaz. Çünkü Kahir b. Mutemid bu lakabı takınmıştı. Ancak hükümdarlığı uzun sürmedi. Nihayet hal'edilip gözlerine mil çekildi. Musul sahibi de kahir lakabını takınmıştı. O da zehirlenip öldürülmüştü» deyince o zaman bu lakabı bırakıp Melikü'z-Zahir lakabını takındı. Sonra da kendi nefsinde reislik duygusunu besleyen büyük emirleri ve komutanları yakalamaya başladı. Böylece otoritesini sağlamlaştırdı.

Hülaguhan Ayn-ı Calut savaşında Müslümanların kendi askerlerinin başına getirdiği felaketleri duyunca Şam'ı Müslümanlardan geri almak için çok sayıda askeri harekete geçirdi. Ancak bunlar emellerine ulaşamadılar. Kayıp ve ziyan içinde geri döndüler. Çünkü kırıcı aslan, kesici kılıç olan Melikü'z-Zahir Dimaşk'a gelmiş, karşılarına çıkarak sınırları ve kaleleri silahlarla korumaları için her tarafa asker salmıştı. Tatarlar ona yaklaşamadılar. İslâm devletinin güçlendiğini, askerlerin iyi savaştıklarını, Cenâb-ı Allah'ın Şam'a ve Şamlılara yardım ettiğini, rahmetini de üzerlerine indirdiğini gördüler. İşte o zaman geri döndüler. Salih amellerin ve hayırlı işlerin kendi nimetleriyle tamamlandığı yüce Allah'a hamd olsun.

Melik Muzafer Kutuz (Allah rahmet etsin) Dimaşk'ta Emir Alemüddin Sencer el-Halebî adındaki bir Türk komutanı naib olarak bırakmıştı. Emir Alemüddin Sencer, Melik Muzafer'in öldürüldüğünü duyunca kaleye girdi, kendisi için dua etti ve Melikü'l-Mücahid lakabını takındı. Melik Zahir'e bey'at edildiği bu sene zilhicce ayının altısında cuma günü onun adına hutbe okundu. Hatip hutbede önce Melikü'l-Mücahid'in yani Emir Alemüddin'in adını, sonra da Melikü'z-Zahir'in adını okudu ve onlara duâ etti. Paralar ikisinin adıyla bastırıldı. Sonra Melikü'l-Mücahid'in adı kaldırıldı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır.

Bu sene acaip hadiseler meydana geldi. Şöyle ki: Sene başında Şam vilayeti, Sultan Nasır b. Aziz'in elinde bulunuyordu. Safer ayının ortasında ise Şam, Tatar hanı Hülagu'nun eline geçti. Ramazan ayı sonunda

ise Melik Muzaffer Kutuz'un eline, zilkade ayının sonunda da Zahir Baybars'ın eline geçti. Dımaşk vilayetinin idaresinde Melikü'l-Mücahid Sencer, ona ortak olmuştu. Aynı şekilde Dımaşk şehrinin kadılığı da sene başında İbn Sünniyyü'd-Devle Sadreddin'in elinde bulunuyordu. Sonra Hülagu tarafından atanan Kemaleddin Ömer et-Tiflisî'nin eline geçti. Daha sonra İbn ez-Zekî'nin, onun ardı sıra da Necmeddin b. Sünniyyü'd-Devle'nin eline geçti. Dımaşk Camii'nin hatibi de uzun senelerden beri İmadüddin b. Haristani idi. Bu zat bu sene şevval ayında bu görevden azledildi. Yerine İmad el-İsirdî atandı. Kötülüklerden korunmuş bir zat olup güzel kıraat sahibi idi. Bu sene zilkade ayının başında İmad el-Haristanî tekrar hatipliğe iade edildi. Hüküm, noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan Cenâb-ı Allah'ındır.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

KADILKUDAT SADREDDİN EBÜ'L-ABBAS B. SÜNNİYYÜ'D-DEVLE

Ahmed b. Yahya b. Hibetüllah b. Hüseyin b. Yahya b. Muhammed b. Ali Yahya b. Sadaka b. Hayyat Kadilkudat Sadreddin Ebü'l-Abbas b. Sünniyyü'd-Devle et-Tağlibî ed-Dımaşkî eş-Şafî. Sünniyyü'd-Devle Hüseyin b. Yahya, hicretin 500. senesi içinde Dımaşk hükümdarlarından biri tarafından atanmış bir kadı idi. Zürriyeti için kurduğu vakıfları vardı. Divan sahibi Şair İbn Hayyat Ebu Abdillah Ahmed b. Muhammed b. Ali b. Yahya b. Sadaka et-Tağlibî, Sünniyyü'd-Devle'nin amcasıdır. Hicretin 559. senesinde doğdu. Haşvî'den, İbn Taberzet'den, Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Kendisi de birkaç medresede hadis rivayet edip ders ve fetva verdi. Mezhepleri iyi bilirdi. Güzel yoldaydı. Ancak Ebu Şâme onu eleştirir ve onu yerirdi. Doğrusunu Allah bilir.

Kadilkudat Sadreddin Dımaşk kadılığına müstakil olarak hicretin 643. senesinde atandı ve görevini bu seneye kadar sürdürdü. Azledilip yerine Kemaleddin et-Tiflisî atandığında Kadı Muhyiddin b. Zeki ile birlikte Haleb'i istila eden Hülaguhan'ın yanına gittiler. Hülaguhan, İbn ez-Zekî'yi kadılığa atadı. İbn Sünniyyü'd-Devle yani Kadilkudat Sadreddin'i Baalbek kadılığına atadı. Kadilkudat Sadreddin b. Sünniyyü'd-Devle, Baalbek'e hasta olarak gitti. Orada vefat etti. Şeyh Abdullah el-Yonini'nin yanına defnedildi. Melikü'n-Nasır onu çok överdi. Melik Zahir Baybars otoritesini sağlamlaştırdı Kadilkudat Sadreddin'in oğlu Necmeddin b. Sünniyyü'd-Devle'yi kadılığa atadı. Necmeddin, Müşemmes Bettaletüddürus'un zamanında yetişmişti. Onun Ardü's-Sehim denen yerde bir bahçesi vardı. Müşemmes'ten ayrılmak ve medreselere

yerleşmek çok ağırına gidiyordu. O günlerde insanlar, işsiz güçsüz kalıp kendisine tabi oldular. Nefisler her zaman rahatı ve tenbelliği tercih ediyorlar. Özellikle meyvelerin olgunlaştığı zamanda bahçe sahipleri böyle yaparlar. Şehvetlerin, arzuların ve emellerin kabardığı o günlerde kadılar da tenbelliği ve rahatı tercih ediyorlardı.

MARDİN VALİSİ MELİK SAİD

Asıl adı Necmeddin b. İlğazi b. Mansur Artuk b. Arslan b. İlğazî b. Sünnî b. Timurtaş b. İlğazî b. Erisî'dir. Şecaatli bir hükümdardı. Turanşah b. Melik Selahaddin, Melik Zahir b. Abdülaziz b. Zahir b. Nasır'ın tayin ettiği Haleb naibi idi. Haleb'i Moğollara karşı bir ay süreyle tahkim etti. Şiddetli bir kuşatmadan sonra şehri barış yoluyla onlardan teslim aldı. Bu sene vefat etti ve evinin dehlizine defnedildi.

MELİK SAİD HASAN B. ABDÜLAZİZ

Melik Said Hasan b. Abdülaziz b. Adil Ebu Bekir b. Eyyub. Babasından sonra Sabibe'nin ve Banyas'ın emirliğini yaptı. Sonra bu iki şehir elinden alındı ve Münire kalesine hapsedildi. Tatarlar geldiklerinde onlarla beraber oldu. Sonra Tatarlar şehirlerini ona geri verdiler. Ayn-ı Calut savaşı vuku bulduğunda Muzaffer Kutuz'un önüne esir olarak getirildi. Muzaffer Kutuz, boynunu vurdurdu. Çünkü Tatarların serpuşunu giymiş ve Müslümanlara karşı onlarla işbirliği yapmıştı.

ABDURRAHMAN B. ABDÜRRAHİM B. HASAN

Abdurrahman b. Abdürrahim b. Hasan b. Abdurrahman b. Tahir b. Muhammed b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip Şerefüddin b. Acemî el-Halebî eş-Şafîî. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Haleplidir. Zahiriye'de ders verdi ve orada bir medrese yaptırıp vakfetti. Kendisi de oraya defnedildi. Sonra Tatarlar bu senenin safer ayında Haleb'e girdiklerinde vefat etmişti. Kendisine işkence etmişler. Kış mevsiminde üzerine çok soğuk sular dökmüşlerdi. Bu yüzden adaleleri gerildi, kramp geçirdi ve nihayet öldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

MELİK MUZAFFER KUTUZ B. ABDULLAH

Türk olup lakabı Seyfeddin'di. Muiz et-Türkmanî'nin ve Salih Eyub b. Kâmil'in has kölelerindendi. Üstadı Muizz'i öldürdüğü zaman yerine oğlu Nureddin Mansur Ali'nin geçirilmesi için çabaladı. Tatarların durumunu işitince Nureddin'in yaşının küçüklüğü nedeniyle askerlerin ona itaat etmeyeceklerinden korktu. Bu sebeple Nureddin Mansuru azledip ümeraya, kendisine bey'at etmeleri için çağrıda bulundu. Hicretin

657. senesinin zilkade ayında kendisine bey'at edildi. Nitekim bu husus önceki sayfalarda da anlatılmıştır. Bey'at aldıktan sonra Tatarların üzerine yürüdü. Cenâb-ı Allah onun vasıtasıyla İslâm'ın muzafferiyetini nasip eyledi. Şecaatli, bahadır, çok hayır işleyen, İslâm'ın ve Müslümanların yararına çalışan bir kimseydi. Halk kendisini çok sever ve onun için çok dua ederdi. Anlatıldığına göre Ayn-ı Calut savaşı yapılırken atı öldürülmüştü. O anda yedek atları bulunduran sorumlulardan hiç birini yanında bulamayınca kendisi atından indi ve bir süre yerinde hareketsiz kaldı. Savaş devam ediyordu. Kendisi sultanın yeri olan ordunun merkezinde duruyordu. Emirlerden biri onu bu halde görünce atından indi ve ona, kendi atına binmesi için yemin verdirdi. Fakat o binmedi ve o emire, «Müslümanları senin yararından yoksun bırakmam» dedi. Nihayet yedek atların sorumlusu geldi. Ona bir at verdi. O da ata bindi. Emirlerden biri kendisini kınayıp şöyle dedi:

— Ey han, niçin o emirin atına binmedin? Düşmanlardan biri seni o halde görseydi öldürürdü. Senin ölümün nedeniyle de İslâmiyet helâk olurdu!

— Ben öldürülseydim Cennet'e giderdim. İslâm'a gelince, onun sahibi vardır. Falan, falan, falan ve falan hükümdarlar öldüler, öldürüldüler; ama İslâmiyeti onlardan koruyacak başka kimseler ortaya çıktılar. Böylece İslâmiyet zayıf olmadı!

Allah kendisine rahmet etsin, maiyetinde bir çok denizci komutan ve askerler olduğu halde Mısır'dan hareket etmişti. Yanında Hama emiri Mansur ile hükümdar çocukları da vardı. Hama emirine haber gönderip ona, «Bu günlerde sofrayı kurmakla vaktini geçirme, askerlerle beraber ol. Askerlerin yiyeceği bir parça et bulunsun. Acele et, acele et» demişti. Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi bu senenin ramazan ayının son on gününde düşmanla karşı karşıya gelip savaşmış ve onları mağlup etmişti. Bu büyük bir müjdeydi. Çünkü Bedir savaşı da ramazan ayının bir cuma gününde vuku bulmuş ve o savaşta Müslümanlar muzaffer olmuşlardı.

Melik Muzaffer Kutuz, Dımaşk'a şevval ayında geldi ve orada adaletle hükmetti. İşleri düzene soktu. Baybars'ı da Halep'ten çıkarıp kovmak için Tatarların peşine taktı. Baybars'a Halep naibliğini vereceğini vadetti. Ancak maslahat gereği bu görevi ona vermedi. Bu yüzden aralarında düşmanlık meydana geldi. Mısır'a dönüşünde Baybars ve bazı emirler ona komplo kurdular, onu Karabiye ile Salahiye arasındaki bir yerde öldürdüler. Cenazesi Kasr'a defnedildi. Mezarı, ziyaret edilen bir yerdi. Melik Zahir Baybars tahta oturunca mezarının izini kaybettirdi. Artık mezarının yeri bilinmemektedir. Melik Muzaffer Kutuz, bu sene zilkade ayının onaltısında cumartesi günü öldürüldü. Allah kendisine rahmet etsin.

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî, el-Mir'at adlı eser üzerine yazılan Zeyl adlı kitapta, Şeyh Alaeddin b. Ganim tarikiyle, Dımaşk sahibi Nasır'ın zamanında sır katipliği yapmış olan Mevla Taceddin Ahmed b. Esîr'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: Berze açıklarında Nasır'la birlikte bulunduğumuz esnada ulak, Muzaffer Kutuz'un Mısır'a hakim olduğu haberini getirdi, ben bu haberi sultana ilettim. Sultan Nasır da bana, «Falana ve falana git, bu haberi onlara da ilet» dedi. Sultanın yanından çıktığımda askerlerden biriyle karşılaştım. Asker bana «Mısır'dan bana gelen habere göre Muzaffer Kutuz, hükümdar olmuş» dedi. Ben de kendisine, «Bu konuda bilgim yok, sen bunu nereden duydun?» diye sorunca asker şu karşılığı verdi: «Evet, vallahi o, Mısır mülküne hükümdar olacak ve Tatarları bozguna uğratacaktır.» Kendisine, «Sen bunu nereden biliyorsun?» diye sordüğüm da şu cevabı verdi:

«O küçüçük bir çocuk iken kendisine hizmet ediyordum. Üzerinde çok miktarda bit ve pire vardı. Bitleri ve pireleri ayıklarken, onu horluyor ve yeriordum. Bir gün bana, «Hey, bana bak, Mısır diyarına hakim olduğumda sana ne vermemi istersin?» diye sordu. Ben de kendisine, «Sen deli misin?» dedim. Bana şu karşılığı verdi: «Rasûlullah (s.a.v.)'ı rüyamda gördüm. Bana, «Sen Mısır diyarına hakim olacak ve Tatarları kırıp geçireceksin!» buyurdu. Rasûlullah'ın sözü hak ve gerçektir. İçinde şüphe yoktur.» O zaman kendisine- isteğimi ilettim: «Senden, beni elli süvariye komutan yapmanı istiyorum» dediğimde, o da «Olur, bu komutanlık müjdesini şimdiden sana veriyorum» dedi.

İbnü'l-Esir dedi ki: Asker bana bunları söyleyince, ben de kendisine, «İşte Mısırlıların mektubu gelmiş, bu mektupta Muzaffer Kutuz'un saltanat tahtına oturduğu söyleniyor» dedim. Asker, «Vallahi o, Tatarları da kırıp geçirecektir» dedi ve dediği gibi de oldu.

Nasır, Mısır diyarına döndüğünde şehre girmek istedi. Sonra geri döndü. Ancak Şam askerlerinin çoğu Mısır'a girdiler. Bu olayı anlatan komutan da Mısır'a girenler arasındaydı. Melik Muzaffer Kutuz ona elli süvariye komutan olma yetkisi verdi. Böylece vaadini yerine getirdi. Bu komutanın adı, Emir Cemaleddin et-Türkmanî idi.

İbnü'l-Esir dedi ki: Bu komutan Mısır'da elli süvarinin başına geçtikten sonra benimle karşılaştı ve Muzaffer Kutuz hakkında bana verdiği haberi tekrarladı, ben de ona aynı şeyleri söyledim. Bunun ardısıra Tatarların vak'ası meydana geldi. Muzaffer Kutuz onları kırıp geçirdi ve ülkeden kovdu.

Anlatıldığına göre Muzaffer Kutuz, Tatarları gördüğünde, emirlerine ve askerlerine şu talimatı verdi: «Güneş zevale ermedikçe ve rüzgar esmedikçe onlarla savaşmayın. Hatipler ve insanlar, namazlarında bize dua etsinler.» Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Bu sene Hülagu'nun Şam naibliğine atadığı Kutboğa Noyan öldü. Allah ona lanet etsin. Noyan kelimesi, 10.000 askerin komutanı anlamına gelir. Bu murdar komutan, üstadı Hülagu adına Acem ülkesinin bir ucundan başlayarak Şam'a kadar fütuhât yapmıştı. Hülagu'nun dedesi Cengizhan'ın sağlığında da yaşamıştı. Kutboğa Müslümanlarla yaptığı savaşlarda daha önce hiç kimsenin uygulamadığı metodları uygulamıştı. Şöyle ki: Kutboğa bir İslâm beldesini fethettiğinde, o beldedeki Müslüman savaşçıları, fethedeceği bir sonraki Müslüman beldeye sevkederdi. Bu Müslüman savaşçılar da o belde halkından kendilerini yanlarında barındırmalarını talep ederlerdi. Şayet barındırırlarsa Kutboğa'nın amacı gerçekleşirdi. Böylece ikinci İslâm beldesindeki halkın yiyecek ve içeceği azalırdı. Kendisi de gidip onları kuşatma altına aldığı anda, kuşatma kısa sürede sona ererdi. Şayet bu Müslüman savaşçıları barındırmayacak olurlarsa, o zaman kendi maiyetindeki Tatar savaşçıları o beldeye gönderirdi. Fetih gerçekleşirse mesele biterdi, aksi halde sevk etmiş olduğu İslâm savaşçıları orada yok oluncaya kadar kalırlar, böylece o belde halkının azığı da azalırdı. Fetih bu defa gerçekleşirse ne alâ, aksi halde kendi dinlenmiş askerleriyle üzerlerine hücum eder, onlarla savaşır, belde halkını yorgun ve bitkin düşürür ve fethi çabucak gerçekleştirirdi. Fethedeceği belde halkına önce şu haberi iletirdi:

«Suyunuz azalmıştır. Korkarım ki güç kullanarak şehrinizi zaptederiz ve sizi baştan sona öldürürüz. Kadınlarınızı ve çocuklarınızı da esir alırız. Suyunuz bittikten ve yok olduktan sonra artık siz nasıl hayatta kalırsınız? Bari zor kullanarak şehrinizi ele geçirmemizden önce fırsatı değerlendirin de barış yoluyla şehrin kapılarını bize açın.»

Şehir halkı da ona şu cevabı verirdi: «Bizim suyumuz çoktur, suya ihtiyacımız yoktur.» Kutboğa Noyan, «Hayır, sözünüze inanmıyorum. Yalnız suyu kontrol edecek adamlarımı yanınıza göndereceğim. Eğer suyunuz çoksa sizi bırakıp geri döneceğim» derdi. Onlar da «gönder» derlerdi. Bunun üzerine içi oyulmuş, zehirle dolu mızraklar taşıyan askerlerinden birkaç adamı güya suyu kontrol etmek amacıyla kaleye gönderirdi. Bunlar fethi zorlaşan ve kendilerini yoran kaleye girdiklerinde suyu mızraklarıyla kontrol etme sadedinde, mızraklarını suyun dibine daldırırlar ve içindeki zehirleri suya akıtırlardı. Bu zehirler suya karışınca su zehirlenmiş olur ve böylece kale halkının -farkında olmaksızın- ölümlerine sebep oluyordu. Allah Kutboğa Noyan'a, lanet etsin. Kutboğa Noyan, yaşlı bir adamdı. Hristiyanlığa meyyaldi. Ancak Cengizhan'ın yasalarının dışına çıkma imkânı bulamıyordu.

Şeyh Kutbeddin el-Yoninî dedi ki: «Kutboğa Noyan'ı Baalbek kalesini kuşattığında görmüştüm. Siması güzel bir ihtiyardı. Salıverilmiş uzunca bir sakalı vardı ve bunu saç örgüsü gibi örmüştü. Bazan sakalının örgüsünü kulağının arkasına atardı. Heybetli ve satveti şiddetli

olan bir kimseydi. Kaleyi gözetleyip durumu muhakeme etmek için camiye girip minayere çıkmıştı. Sonra batı tarafındaki kapıdan çıkıp harabe bir dükkana girmiş, orada avreti açık bir halde insanların gözleri önünde def-i hacette bulunmuştu. İşini tamamladıktan sonra da adamlarından biri bir pamuk parçasıyla abdest mahallini silmişti. Muzaffer Kutuz'un, askerleriyle birlikte Mısır'dan çıktığı haberini alınca ne yapacağını bilemedi. Şaşkına döndü. Sonra onu karşılamağa karar verdi ve adet üzere bu defa da muzaffer olacağını zannetti. O gün Muzaffer Kutuz'un ordusunun sol kanadına hamle yaptı. O kanadı kırdı. Sonra Cenâb-ı Allah Müslümanlara kuvvet verdi. Onları savaşta sebat ettirdi. Müslümanlar bu defa Tatarlara kuvvetli bir hamle yaptılar. Onları öyle bir hezimete uğrattılar ki, bu yaraları asla iyileşemeyecekti. Emirleri Kutboğa Noyan bu savaşta öldürüldü, oğlu esir alındı. Oğlu genç ve güzel biriydi. Esir alınıp Muzaffer Kutuz'un huzuruna götürüldü. Muzaffer Kutuz ona, «Baban kaçtı mı?» diye sorunca oğlu, «Babam kaçmaz!» diye cevap verdi. Bunun üzerine Kutboğa'yı aradılar. Cesedini ölümler arasında buldular. Oğlu, babasının cesedini görünce hıçkırığa hıçkırığa ağladı, feryad-ü figan etmeğe başladı. Muzaffer Kutuz da cesedin Kutboğa'ya ait olduğunu kesin olarak anlayınca Allah'a şükür secdesi yaptı. Sonra, «Gönlüm rahatladığı için biraz uyuyacağım» dedi ve sözünü şöyle sürdürdü: «Kutboğa, Tatarların mutluluğuydu. Onun öldürülmesiyle Tatarların mutluluğu gitti.»

Ve öyle de oldu. Artık bundan sonra Tatarlar asla iflah olmadılar. Kutboğa, bu sene ramazan ayının yirmibeşinde cuma günü öldürülmüştü. Onu öldüren kişi, Emir Akkuş eş-Şemsî idi. Yüce Allah Akkuş'a rahmet etsin.

ŞEYH MUHAMMED FAKİH EL-YONİNİ

Hanbelî mezhebine mensuptu. Baalbekliydi. Hadis hafızıydı. Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Ahmed b. Abdullah b. İsa b. Ebi'r-Rical Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin b. İshak b. Cafer-i Sadık. Şeyh Kutbeddin el-Yoninî bu şecereyi büyük kardeşi Ebû'l-Hüseyin'in el yazısıyla yazdığını görmüştür. Yine kardeşi, babalarının kendisine «Biz Cafer-i Sadık sülalesindeniz» dediğini haber vermiştir. Ancak Şeyh Muhammed el-Fakih bu sözü oğluna zekat kabul etmekten kurtulmaları için vefat ederken söylemişti.

Şeyh Muhammed el-Fakih'in künyesi, Ebu Abdillâh b. Ebi'l-Hüseyin el-Yoninî'dir. Yukarıda da söylediğimiz gibi Hanbelî mezhebine mensuptur. Takiyyüddin lakabını taşırdı. Fakih ve hadis hafızıydı. İlimde yüksek ve abid bir şahsiyetti. Hicretin 572. senesinde doğdu. Haşvî'den, Hanbelî'den, Kindî'den, Hafız Abdülganî'den hadis dinledi.

Hafız Abdülganî onu çok överdi. Muvaffak'tan da fıkıh dersleri aldı. Şeyh Abdullah el-Yoninî'nin yanında bulundu. İlim sahasında ondan yararlandı. Şeyh Abdullah da onu över, onu öne geçirir, fetvalarda ona uyardı. Şeyhinin şeyhi Abdullah el-Betaihî ona hırka giydirdi. Hadis ilminde ilerledi. Buharî ve Müslim'in Sahih'lerini bir araya getiren eseri ezberledi. Yine İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inden kendisine yetecek kadar hadis ezberledi. Arapça'yı Tac el-Kindî'den öğrendi. Güzel huylu, güzel suretli bir kimseydi. İnsanlar her hususta ondan istifade ederler ve dini kendisinden öğrenirlerdi. Hükümdarlar nezdinde de itibar sahibi olmuş, onlar katında çok yüksek bir mevkiye gelmişti. Bir defasında kalede Melik Eşref'in yanında, Zebidî'nin Buharî'yi okuduğu bir mecliste abdest almıştı. Abdestini tamamladıktan sonra seccadesini Sultan Melikü'l-Eşref yere serdi. Melik Kâmil, Dımaşk'ta bulunan kardeşi Melik Eşref'in ziyaretine gelmişti. Melik Eşref onu kalede konuk etti. Darû's-Seade'ye geçerek Melik Kâmil'e Şeyh Muhammed Fakih el-Yoninî'nin güzelliklerini anlatmağa başladı. Melik Kâmil «Onu görmek isterim» deyince Melik Eşref, Baalbek'e bir pusula gönderdi. Şeyh Muhammed'i yanına davet etti. O da gelip Darû's-Seade'ye konuk oldu. Kalede bulunan Melik Kâmil yanına geldi. Sohbet ettiler. İlmi tartışmalar yaptılar. Sohbet esnasında ağır bir nesneyle adam öldürme meselesi ele alındı. Bir Yahudi tarafından başı iki taş arasında ezilerek öldürülen bir cariyeyle ilgili hadisten bahsedildi. Bu hadiste Rasûlullah (s.a.v.)'ın o katil Yahudinin de öldürülmesini emrettiği zikrediliyordu. Melik Kâmil o katil Yahudinin suçunu itiraf etmediğini ileri sürdü. Şeyh Muhammed ise «Sahih-i Müslim'de o katil Yahudinin suçunu itiraf ettiği yazılıdır» dedi. Melik Kâmil, «Sahih-i Müslim'i ben özetleyip kısalttım. Onda böyle bir hadis görmedim» dedi ve kendisinin ihtisar etmiş olduğu beş ciltlik Sahih-i Müslim'i getirtti. Kâmil bir cildini, Eşref bir başka cildini, İmâdüddin b. Musik başka bir cildini, Şeyh Muhammed ise başka bir cildini ellerine aldılar. Şeyh Muhammed'in açtığı ilk sayfada mezkur hadis bulundu ve onun dediği gibi çıktı. Melik Kâmil, onun hafızasının sağlamlığına ve hadisi hemen keşfedişine hayran kaldı. Onu yanına alarak Mısır'a götürmek istedi. Melik Eşref onu çabucak memleketi Baalbek'e gönderdi ve Melik Kâmil'e, «O Baalbek'e başka hiçbir şehiri tercih etmez» deyince, Melik Kâmil ona çok miktarda altın gönderdi. Şeyh Muhammed'in oğlu Kutbeddin şöyle demiştir: «Babam hükümdarların insanlarını kabul eder ve «Benim Beytül-malde bundan daha fazla hakkım vardır» derdi. Emirlerden ve vezirlerden ise hiçbir şeyi kabul etmezdi. Sadece hediye olarak sunulan bazı yiyecekleri alır, sonra bunları onlara gönderirdi. Onlar da bunları bir teberrük ve şifâ vesilesi olarak kabul ederlerdi.»

Anlatıldığına göre Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin çok malı ve serveti varmış. Melik Eşref, Yonin karyesinin kendisine ikta' olarak verilmesi için bir ferman yazmış ve halife tarafından onaylanması için Muhyiddin b. Cevzî'ye bu fermanı verip göndermişti. Oğlunun anlattığına göre Şeyh Muhammed, ben buna muhtaç değilim, demiş ve fermanı alıp parçalamıştır. Yine oğlu babasını anlatırken şöyle demiştir: «Babam sadaka kabul etmezdi. Kendisinin Ali b. Ebi Talip soyundan geldiğini ve Cafer-i Sadık b. Muhammed el-Bakır b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talip silsilesine mensup olduğunu söylerdi. Babam daha önce fakirdi. Hiçbir şeyi yoktu.» Şeyh Abdullah'ın bir zevcesi, bu zevcesinden doğma güzel bir de kızı vardı. Şeyh Abdullah zevcesine «Gel şu kızı Şeyh Muhammed'le evlendirelim» der, ancak zevcesi bunu kabul etmeyip, «O yoksuldur, kızımın zengin bir evde mutlu olmasını istiyorum» derdi. Şeyh Abdullah da zevcesine, «Öyle görüyorum ki kızınız ve kocası olacak Şeyh Muhammed, bereketli ve bol rızıklı bir evdedirler, hükümdarlar ziyaretlerine geleceklerdir» diye karşılık vermiş ve karısı da kızlarının şeyh Muhammed'le evlenmesine rıza göstermiş, neticede kızlarını Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî ile evlendirmişlerdi. Şeyh Abdullah'ın dediği gibi Şeyh Muhammed zengin olmuş, hükümdarlar onun ziyaretine gelmişlerdi. Bu hatun, Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî'nin baştacı edilen ilk zevcesi idi. Allah ona rahmet etsin.

Hükümdarların tümü ona saygı gösterirler, onun bulunduğu şehre gelip kendisini ziyaret ederlerdi. Melik Âdil, oğulları ve diğerleri aynı şekilde ona hürmet ederlerdi. İbn Salah, İbn Abdisselam, İbn Hacıp, Husarî, Şemseddin b. Sünniyyü'd-Devle, İbn Cevzî ve diğer büyük fakihler de ona saygı gösterirler, sözünü kabul ederlerdi. Çünkü onun ilmi, ameli, diyaneti ve güvenirliliği vardı. Onun birçok harika hallerinin, keramet ve mükâşefelerinin görüldüğü anlatılır. Allah kendisine rahmet etsin. Bazılarının anlattıklarına göre o oniki seneden beri kutuptu. Doğrusunu Allah bilir. Şeyh Fakih el-Yoninî şöyle demiştir:

«Bir defasında Harran'a gitmeye niyet ettim. Orada feraiz ilmini iyi bilen bir adam bulunduğunu duymuştum. Sabahında yola çıkacağım gecede Şeyh Abdullah el-Yoninî'den bana bir mektup geldi. Kudüs-ü Şerife gitmemi emrediyordu. Ben bundan hoşlanmadım. Mushaf-ı Şerifi açıp baktığımda karşıma şu ayet-i kerime çıktı:

«Sizden bir ücret istemeyenlere uyun onlar doğru yoldadırlar.» (Yasin, 21).

Kudüs'e gittim. Harranlı feraiz alimini orada buldum. Kendisinden feraiz ilmini öğrendim. Öyle ki kendisinden daha yüksek derecede bir feraizci olduğum düşüncesine dahi kapıldım!»

Şeyh Ebu Şâme dedi ki: «Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî iri yarı bir adamdı. Emirlerden ve diğerlerinden hüsn-ü kabul gördü. Yünlü

kısmını ters çevirip dışa gelecek şekilde bir takke giyerdi. Nitekim şeyhi Abdullah el-Yoninî de böyle yapardı. Mirac'a dair bir eser tasnif etti. Ben de ona karşı el-Vadihü'l-Celî fi'r-Reddi ale'l-Hanbelf adını verdiğim bir reddiye yazdım.»

Oğlu Kutbeddin'in anlattığına göre Şeyh Muhammed el-Fakih el-Yoninî, bu sene ramazan ayının ondokuzunda, seksensekiz yaşındayken vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

MUHAMMED B. HALİL B. ABDÜLVEHHAB B. BEDİR

Künyesi Ebu Abdillâh el-Beytar el-Ekkâl'dir. Aslen Benî Hilal kabilesinin bulunduğu Cebel tarafındandır. Kasr-ı Haccac'da doğdu. Şagor'da ikamet etti. Salih, dindar, yoksullarla muhtaçları ve mahpusları gözeten, onları başkalarına tercih eden, garip halleri bulunan bir kimseydi. Başkalarının verdiği şeyleri, ücretini ödemeksizin alıp yemezdi. Yemesi için belde sakinleri ona çok kıymetli ve nefis yiyecekleri zorla verirlerdi, üzerine atarlardı. O da karşılığında tam ücret ödemedi o şeyleri yemezdi. Böyle yapınca da insanların nazarında kıymetli biri haline geldi. Halk onu sevdi ona meyletti. Tatlı, kebab ve benzeri birçok yiyecekleri kendisine getirdiler. O da bunun karşılığında onlara tam ücret ödedi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin. Keremiyle ondan razı olsun, amin.

HİCRETİN ALTIYÜZELLİDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene aralık ayından birkaç gün geçtikten sonra pazartesi günü, yeni hicri yıla girildiğinde Müslümanların halifesi henüz yoktu. Mekke emiri, Ebu Numey b. Ebi Said b. Ali b. Katade el-Hasen'iydi. Bu görevde ortağı da amcası İdris b. Ali idi. Medine emiri, İzzeddin Cemmaz b. Şihe el-Hüseynî, Mısır ve Şâm'ın sahibi, Sultan Melikü'z-Zahir Baybars el-Bendakdarî idi. Dımaşk, Baalbek, Sabibe ve Banyas'taki ortağı da Melikü'l-Mücahid Emir Alemüddin Sencer'di. Halep'teki ortağı ise Emir Hüsameddin Laçın el-Cogendarî el-Azizî idi. Kerek ve Şobek ise, Melik Muğis Fethüddin Ömer b. Adil b. Seyfeddin Ebu Bekir el-Kâmil Muhammed b. Adilü'l-Kebir Seyfeddin Ebu Bekir b. Eyyub'un elinde bulunuyordu. Hısn-ı Cehyon ve Bazerya ise Emir Muzafferüddin Osman b. Nasirüddin Mengürs'ün elinde bulunuyordu. Hama sahibi Melik Mansur b. Takiyyüddin Mahmud, Humus sahibi Eşref b. Mansur İbrahim b. Esedüddin Nasır, Musul sahibi Bedir Lü'lü'ün oğlu Melik Salih, Ceziretü İbn Ömer'in sahibi Bedir Lü'lü'ün oğlu Melikü'l-Mücahid, Mardin sahibi Melikü's-Said Necmeddin İlgazi b. Artuk, Anadolu'nun sahibi Rükneddin Kılıç Arslan b. Keyhüsrev es-Selçukî idi. Kılıç Arslan'ın hüküm-

darlıktaki ortağı, kardeşi Keykâvus'tu. Ülke, ikisinin arasında yarıyarıya paylaşılmıştı. Doğu illeri Hülaguhan'ın adamları olan Tatarların elinde bulunuyordu. Yemen ülkesine ise bir çok hükümdar hükmediyordu. Mağrip'teki Cogendî beldelerinde ise her bir mıntıkada ayrı bir hükümdar vardı.

Bu sene Tatarlar, Haleb'e hücum ettiler. Karşılarına Halep sahibi Hüsameddin el-Azizî, Hama sahibi Mansur, Humus sahibi Eşref çıktı. Savaş, Halid b. Velid'in mezarının yakınında Humus'un şimal tarafında cereyan etti. Tatarların sayısı 6.000'di. Müslümanlarınki ise 1.400'dü. Aziz ve Celil olan Allah, Tatarları hezimete uğrattı. Müslümanlar, onların çoğunu öldürdüler. Tatarlar bu defa Haleb'e döndüler. Dört ay süreyle orayı kuşatma altında tuttular. Ahalinin azıklarını kıstılar. Bir grup garibi orada önlerinde elleri ve kolları bağlı vaziyette öldürdüler. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döncüleriz.)

Tatarları bozguna uğratan İslâm askerleri Humus'ta kaldılar. Haleb'e dönmediler. Aksine Mısır'a doğru ilerlediler. Melikü'z-Zahir onları debdebe ve alayışla karşıladı. Onlara ihsanda bulundu. Bu kuşatma süresinde Halep sahipsiz kaldı. Ancak yüce Allah orayı Tatarlara karşı muhafaza etti.

Bu sene safer ayının yedisinde pazartesi günü Melik Zahir saltanat merasimine çıktı, dolaştı. Emirler ve askerler önünde yürüdü. Bu onun ilk saltanat yürüyüşüne çıkışıydı. Bundan sonra bu merasimler birbirini izledi. Küre ile oynamaya başladı.

Bu sene safer ayının onyedisinde emirler, Dımaşk'ta hükümdarları Alemüddin Sencer'e karşı ayaklandılar. Onunla savaştılar. Onu hezimete uğrattılar. O da kaleye sığındı. Bu defa onu kalede kuşatma altına aldılar. O da Dımaşk kalesinden kaçıp Baalbek kalesine gitti. Dımaşk kalesini Emir Alemüddin Aytekin el-Bendekdarî teslim aldı. Bu, öncele-ri Cemaleddin Yağmur'un, sonra da Salih Eyyub b. Kâmil'in kölesi ol-muştu. Melik Zahir'in onun nesebinden geldiği söylenir. Melik Zahir, Dımaşk'ı Alemüddin Sencer'den teslim alması için onu gönderdi. O da orayı teslim aldı. Melik Zahir'e niyabeten Dımaşk kalesinde ikamet etti. Sonra Baalbek kalesinde bulunan Alemüddin Sencer el-Halebî'yi kuşatma altına aldı. Nihayet onu yakalayıp bir katıra bindirerek Mısır'da bulunan Melik Zahir'e gönderdi. Geceleyin Melik Zahir'in yanına vardılar. Melik Zahir onu önce kınayıp azarladı, sonra ona bir şeyler verdi ve ikramda bulundu.

Bu sene rebiyülevvel ayının sekizinde pazartesi günü Melik Zahir, İbn Hanna adıyla meşhur Bahaeddin Ali b. Muhammed'i vezirliğe tayin etti.

Rebiyülahir ayında da kendisine karşı ayaklanma hazırlığında olduklarını duyduğu bir gurup emiri tutukladı. Yine bu ayda Şobek'e asker sevk etti. Burayı Kerek sahibi Muğis'in naiblerinin elinden teslim aldı.

Bu sene Melik Zahir, Tatarları kovmak için bir grup askeri Haleb'e gönderdi. Askerler Gazze'ye vardıklarında Haçlılar Tatarlara mektup yazarak onları uyardılar. Onlar da tez davranıp Halep'ten geri çekilmeğe başladılar. Ahaliden bir kısmının mallarını yağmaladılar, paralarına el koydular. Halktan 1.600.000 dirhem para aldılar. Böylece amaçlarına ulaştılar. Melik Zahir'in askerleri oraya gelip bütün bu olumsuzlukları ortadan kaldırdılar. Sonra Emir Şemseddin Akkuş et-Türki, Melik Zahir tarafından Haleb'e gönderildi. Şehri teslim alan Şemseddin Akkuş, adaletle hükmetti. Bazı ilişkileri kopardı, yeni bazı ilişkiler kurdu.

Bu sene cemaziyelevvel ayının onunda salı günü Mısır'da Taceddin Abdülvehhab b. Kadi'l-E'azz Ebi'l-Kasım Halef b. Reşidüddin b. Ebü's-Senâ Mahmud b. Bedir el-Alaf kadılığa atandı. Atanmadan önce Melik Zahir'e bazı ağır şartlar ileri sürdü. Bu şartları kabul edildikten sonra göreve başladı. Kadılık görevinde bulunan Bedreddin Ebü'l-Mehasin Yusuf b. Ali es-Sincari azledildi. Bir kaç gün tutuklu kaldıktan sonra salıverildi.

MÜSTANSIR BİLLAH EBÜ'L-KASIM AHMED B. EMİRÜ'L-MÜ'MİNİN EZ-ZAHİR'E HİLAFET BEY'ATININ YAPILMASI

Müstansır Billah, Bağdat'ta tutuklu bulunduğu hapisshaneden salıverildi. Irak diyarında bir grup Arabî ile birlikte bulunuyordu. Sonra tahta geçtiğini duyduğu Melik Zahir'in yanına gitmek üzere yola koyuldu. On kadar Arap emirinin beraberinde Mısır'a doğru harekete geçti. Yanındaki emirler arasında Nasirüddin Muhenna da vardı. Bu senenin receb ayının sekizinde Mısır'a ulaştı. Sultan, vezir, şahitler ve müezzinler onu karşıladılar. Bu görülmeğe değer muazzam bir andı. Musevîler Tevratlarıyla, Hristiyanlar da İncilleriyle onu karşılamağa gelmişlerdi. Müstansır Billah, Babünnasır'dan büyük bir debdebeyle Mısır'a girdi. Receb ayının onüçünde pazartesi günü sultan ve halife, Cebel kalesinin eyvanında oturdular. Vezir, kadı ve emirler de kendi rütbe ve makamlarına göre orada yerlerini aldılar. Hakim Taceddin b. E'azz, halife Müstansır'ın nesebini tespit etti. Bu, Müstansiriye'nin kurucusu halife Müstansır'ın kardeşi ve Müstasım'ın da amcası idi. Mısır'da halifeliğine bey'at edildi. Melik Zahir, kadı, vezir ve emirler ona bey'atlerini sundular. Müstansır, Mısır diyarında hilafet arabasına bindi. Emirler önüsıra, insanlar da etrafında yürümeğe başladılar. Receb ayının onüçünde

Kahire'yi baştan başa dolaştı. Abbasilerin otuzsekizinci halifesi oldu. Kendisiyle Hz. Abbas arasında yirmidört nesil vardır. Kendisine bey'atını sunan ilk kişi, Kadı Taceddin'di. Çünkü nesebini o tespit etmişti. Kadı Taceddin'den sonra sultan, ondan sonra Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam, ondan sonra emirler ve rütbelerine göre devlet erkânı bey'at ettiler. Minberlerde adına hutbe okundu. Sikkelere adı nakşedildi. Hilafet makamı üçbuçuk seneden beri boş bulunuyordu. Çünkü Müstasım, hicretin 656. senesinde öldürülmüştü. Kendisinden bahsetmekte olduğumuz Müstansır Billah'a ise bu sene, yani hicri 659. senenin receb ayının onüçünde pazartesi günü bey'at edildi. Esmer tenli, endamı düzgün, güçlü, himmeti yüksek, şecaatli ve atılgan bir kimseydi. Medresenin banisi olan kardeşine verilen lakabın aynısı kendisine de verildi. Müstansır lakabını aldı. Kendilerinden önce başka iki kardeş halifenin böyle müşterek bir lakabı kullandıkları vaki değildir. Ama bunlar gibi iki, üç veya dört kardeşin halife oldukları görülmüştür. Örneğin Seffah ile kardeşi Mansur, Hadî ile kardeşi Reşid, Müstazhir'in oğulları Müsterşid ile kardeşi Muktefi, halifelik tahtına oturmuş kardeşlerdir. Emin, Me'mun ve Mu'tasım'a gelince, bunlar da Reşid'in çocukları olup hilafet tahtına oturmuş üç kardeşirler. Müntasır, Mu'tez ve Muti'e gelince, bunlar da Muktedir'in çocukları olup hilafet tahtına oturmuş üç kardeşirler. Velid, Süleyman, Yezid ve Hişam'a gelince, bunlar da Abdülmelik b. Mervan'ın çocukları olup hilafet tahtına oturmuş dört kardeşirler.

İleride de anlatılacağı gibi Müstansır Billah'ın hilafeti, öldürüldüğü güne kadar beş ay yirmi gün sürmüştür ki, bütün Abbasi halifelerinin en kısa süreliisidir. Ümeyye oğullarına gelince, bunlar arasında Muaviye b. Yezid b. Muaviye'nin hilafeti kırk gün, İbrahim b. Yezid en-Nakı'sındaki yetmiş gün, İbrahim'in kardeşi Yezid b. Velid'inki ise beş ay sürmüştür. Hasan b. Ali hazretlerinin babasından sonraki hilafetine gelince bu da yedi ay onbir gündür. Mervan b. Hakem'inki ise dokuz ay on gün sürmüştür. Abbasi halifeleri arasında bir seneyi hilafet makamında doldurmayanlar da vardır. Bunlardan Müntazır b. Mütevekkil altı ay, Mehdi b. Vasık onbir ay ve birkaç gün süreyle halifelik yapmışlardır.

Halife Müstansır Billah adamlarıyla birlikte Cebel kalesinin bir burcuna yerleştirildiler. Bu sene receb ayının yedinci gününde maiyetle birlikte kaledeki camiye geldi. Minbere çıkıp bir hutbe irad etti. Hutbesinde Abbas oğullarının şerefini anlattı. Sonra En'am suresinin baş taraflarını okudu. Daha sonra Peygamber (s.a.v.)'e salatü selam getirdi. Allah'ın, sahabilerden razı olmasını diledi. Sultan Zahir'e dualar yaptı. Sonra minberden indi. Cemaate namaz kıldırıldı. Bu davranışı hoş karşılandı. O gün güzel ve görülmeğe değer muazzam bir gündü.

HALİFE MÜSTANSİR BİLLAH'IN MELİK ZAHİR'E SALTANAT ALAMETLERİNİ TAKMASI

Bu sene şaban ayının dördünde pazartesi günü halife, sultan, vezir, kadı, emirler, ehl-i hall ve akd büyük bir otağa gittiler. Bu otağ, Kahire dışında kurulmuştu. Orada oturdular. Halife, kendi eliyle sultana siyah bir hil'at giydirdi. Boynuna gerdanlık taktı. Ayaklarına altından halhaller geçirdi. Reisülküttap Fahreddin İbrahim b. Lokman minbere çıktı. Cemaate, kendi el yazısı ile yazdığı sultanın sultanlığa atanma fermanını okudu. Sonra sultan bu debdebe ve alayışle boynunda gerdanlığı, ayaklarında altın halhalleri olduğu halde yürüyüşe çıktı. Vezir önünde, emirler ve devlet erkanı da hizmetçiler gibi yanında yürüyorlardı. Bunlar arasında sadece vezir bineğine binmişti. Diğerleri yaya yürüyorlardı. Kahire'nin bir başından diğer başına gidildi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Şeyh Kutbeddin, sultanın sultanlığa atanma fermanını harfi harfine nakletmiştir. Bu, uzunca bir fermanıdır. Doğrusunu Allah bilir.

HALİFENİN BAĞDAT'A GİDİŞİ

Halife, sultandan kendisini Bağdat'a göndermesini talep etti. Sultan da onun için büyük bir askeri birlik hazırladı ve halifelere, hükümdarlara özgü gerekli hazırlıkları yaptı. Sonra sultanın kendisi de halifeyle birlikte Dımaşk'a gitti. Sultanın Mısır'ı bırakıp onunla birlikte Şam mıntikasına gitmesinin sebebi şuydu: Seyfeddin et-Türkî, önceki sayfalarda da anlatıldığı gibi Haleb'i istila etmişti. Sultan Zahir ona karşı Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'yi göndermişti. Alemüddin Sencer, onu Halep'ten kovmuş ve şehri teslim almış, orada Sultan Zahir'e niyabeten kalmıştı. Sonra Seyfeddin et-Türkî bu işten vazgeçmemiş, çalışıp çabalamış, nihayet Haleb'i tekrar geri almış ve Emir Alemüddin Sencer'i oradan kovmuştu.

Bu seferinde Sultan Zahir, Mısır'da İzzeddin Aydemir el-Halebî'yi vekil bıraktı. Memleketin idaresini Vezir Behaeddin b. Hanna'ya teslim etti. Oğlu Fahreddin'i de vezir olarak beraberinde bu sefere iştirâk ettirdi. Ordunun ve askerlerin idaresini de Emir Bedreddin Bilik el-Hazine-dar'a teslim etti. Sonra yola koyuldular. Zilkade ayının yedisinde pazartesi günü Dımaşk'a vardılar. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Halife ve sultan cuma namazını Dımaşk Camii'nde kıldılar. Halife şehire Babülberid'den, sultan ise Babüzziyare'den girmişti. Sonra sultan, halifeyi Musul sahibinin oğullarının refakatinde Bağdat'a gönderdi. Ona, maiyetindekilere ve Allah'ın takdiri dışındaki şeyleri kendisinden geri çevirecek muhafız askerlere, halis altından 1.000.000 dinar verdi. Halifeye bundan ayrı bazı şeyler de verdi. Allah ona hayır

mükâfat versin. O esnada Humus sahibi Melik Eşref yanına geldi. Ona hil'at giydirdi, armağanlar verdi ve ayrıca Telbaşir'i de onun yönetimine bıraktı. Hama sahibi Mansur da geldi. Ona da hil'at giydirdi, armağanlar verdi. Ülkesinde hükümdarlığı için bir ferman yazıp verdi. Sonra Seyfeddin et-Türkî ile savaşıması için Emir Alaaddin el-Bendakdari'nin maiyetinde bir askeri birliği Haleb'e sevk etti. Çünkü Seyfeddin et-Türkî Haleb'i istilâ etmiş, orada fesat çıkarmıştı.

Bütün bunlar, bu senenin olayları ile ilgili olarak bize ulaşan özet bilgilerdir.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞİNCİ SENESİ

Geçen sene receb ayında Mısır'da halifeliğine bey'at edilen Müstansır Billah, bu sene muharrem ayının üçünde Irak toprağında -maiye-
tindeki askerler hezimete uğratıldıktan sonra- öldürüldü. İnnâ lillahi
ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)
Onun öldürülmesinden sonra Melik Zahir, bütün Şam ve Mısır mıntika-
sına bağımsız hükümdar oldu. İşler onun için yoluna girdi. Seyfeddin et-
Türkî dışında onunla hükümdarlık hususunda çekişen başka bir kimse
kalmamıştı. Seyfeddin et-Türkî Münire'ye gitmiş, orayı istila ederek
Sultan Zahir'e isyan etmişti. Bu sene muharrem ayının üçünde Sultan
Melik Zahir, Mısır'daki bütün emirlere, devlet erkânı ile vezire ve Kadı
Taceddin binti E'azz'e hil'at giydirdi. Burhaneddin es-Sincarî'yi kadı-
lıktan azletti. Muharrem ayının sonlarında Emir Bedreddin Bilik el-
Hazinedar, Musul sahibi Emir Lû'lû'nun kızıyla evlendi. Sultan Zahir bu
düşüne çok ilgi gösterdi. Harcamalarda bulundu.

İbn Hallikan dedi ki: «Bu sene Sultan Zahir'in emirlerinden biri
Hama şehrinin sınırlarında vahşi bir eşek avladı. Onu kesip pişirmek is-
tediler, ama ne kadar çok ateş yaktilarsa da eti pişmedi. Ateş onun etini
dahi etkilemedi. Sonra eşeğin vücudunu araştırdılar. Kulağında «Buh-
rameur» adının yazılı olduğunu gördüler. Onu yanına getirdiler, oku-
dum, doğruydu. Eğer gerçekten Behramcur'a ait idiyse demek ki o eşek,
yaklaşık 800 yaşındaydı. Çünkü Behramcur, Peygamber efendimizin
bi'setinden çok önceleri yaşamış bir hükümdardı. Yabani eşekler, ger-
çekten uzun süre yaşarlar.»

Muhtemeldir ki o eşek, Behramşah Melikü'l-Emced'e aittir. Çünkü
800 seneden beri yabani bir eşeğin avlanmamış olması akla uygun düş-
memektedir. Olabilir ki Behramcur yazısını onun kulağına yazan katip,
Behramşah yazmak istediği halde hataen Behramcur yazmıştır. Böyle-
ce bir karışıklık meydana gelmiştir. Yine de doğrusunu Allah bilir.

HAKİM BİEMRİLLAH EL-ABBASÎ'NİN HİLAFETİ

Bu sene rebiyülahir ayının yirmiyedisinde halife Ebü'l-Abbas el-
Hakim Biemrillah Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî İbn Emir Ali b. Emir

Ebu Bekir b. İmam Müsterşid Billah b. Müstazhir Billah Ebü'l-Abbas Ahmed, şark beldelerinden bir grup reisle birlikte Mısır'a geldi. Kendisi müteveffa Müstansır'la birlikte çatışmada hazır bulunmuş, ancak o çatışmadan bir grup adamıyla birlikte kaçıp kurtulmuştu. Mısır'a girdiği zaman onu Sultan Zahir karşılamış, ona sevgi ve alaka göstermiş, onu Cebel kalesinin büyük burcuna yerleştirmiş, ihsanda bulunmuş, bolca erzak vermişti. Rebîyülahir ayında Melik Zahir, Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibî'yi saray üstadlığından azletti. Yerine başkasını atadı. Bir süre sonra da Cemaleddin Akkuş'u Şam naibliğine atadı. Nitekim bu husus, ileride de anlatılacaktır.

Bu sene receb ayının dokuzunda salı günü Sultan Zahir, bir kuyu davasının muhakemesi için Kadı Taceddin Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'ın makamına geldi, kadı dışında herkes ona saygı için ayağa kalktı. Ayağa kalkmaması için kadıya işaret etmişti. Dava sultanın lehine sonuçlandı. Kuyu, davalının elinden alındı. Çünkü sultanın elinde sağlam belgeler vardı. Davalı da emirlerden biriydi.

Bu sene şevval ayında Melik Zahir, Haleb'e Emir Alaeddin Aytekin eş-Şihabî'yi naib olarak atadı o zaman sis askerleri kaleye doğru çekildiler, Halep diyarını terkettiler. Şihabî, üzerlerine yürüdü. Onlarla savaştı. Onları bozguna uğrattı. Bir kısmını esir alıp Mısır'a gönderdi. Daha sonra bu askerler Mısır'da öldürüldüler.

Bu sene Melik Zahir, Dımaşk'a Emir Cemaleddin Akkuş en-Nicibî'yi naib olarak atadı. Bu, büyük komutanlardandı. Orada naib olarak bulunan Alaeddin Taybars el-Vezirî'yi azletti ve Kahire'ye gönderilmesini emretti.

Bu sene zilkade ayında sultan, Kadı Taceddin b. bintül Eazz'e kendi mezhebi dışındaki üç mezhepten naib atamasını emreden bir ferman gönderdi. Bunun üzerine Kadı Taceddin de Hanefîlerden Sadreddin Süleyman el-Hanefî'yi, Hanbelîlerden Şemseddin Muhammed b. Şeyh el-İmad'ı, Malîkîlerden de Şerefüddin Ömer es-Sübki el-Malîki'yi naib olarak atadı.

Bu sene zilhicce ayında Tatarlardan birçok heyet Melik Zahir'e gelip eman diledi. Melik Zahir de onlara ikramda bulunup güzel iktalar verdi. İhsanlarda bulundu. Aynı şeyi Musul sahibinin oğullarına da yaptı. Onlara da yeter miktarda maaş bağladı.

Bu sene Hûlaguhan, 10.000 kadar askerini Musul'a sevk etti. Bunlar şehri kuşattılar. Oraya yirmidört mancınık diktiler. Halkın erzakını azalttılar. Onları sıkıntıya düşürdüler.

Bu sene Melik Salih İsmail b. Lü'lü, Seyfeddin et-Türki'ye haber göndererek yardımını istedi. O da yardıma geldi. Tatarları bozguna uğrattı. Ancak daha sonra Tatarlar sebat ettiler. Onunla tekrar savaşmaya başladılar. Seyfeddin et-Türki'nin maiyetinde 700 savaşçı vardı. Onu

hezimete uğratıp yaraladılar. O da Birey'e döndü. Adamlarının çoğu kendisinden ayrılp Mısır'a gittiler. Sonra kendisi de Melik Zahir'in yanına gitti. Melik Zahir ona ihsanda bulundu. Emrine yetmiş süvari verdi. Tatarlara gelince, onlar da Musul'a döndüler. Nihayet Musul sahibi Melik Salih, yanlarına gitti, teslim oldu. Tatarlar şehir halkına eman verdiklerini ilân ettiler. İnsanlar onlara güvenip rahatladılar, ama daha sonra halka hücum ettiler. Dokuz gün süreyle insanları öldürdüler. Melik Salih İsmail'i ve oğlu Alaeddin'i de öldürdüler. Şehrin surlarını yıktılar. Orayı yapısız, dümdüz bir hale getirdiler. Yerle bir ettikten sonra geri döndüler. Allah onları kahretsin.

Bu sene Hülaguhan'la amcasının oğlu Sultan Berekehan arasında anlaşmazlık meydana geldi. Berekehan, ona haber göndererek fethetmiş olduğu beldelerden ele geçirdiği mallardan ve esirlerden payına düşen miktarı hükümdarların adetine uygun olarak kendisine vermesini istedi. Ancak Hülaguhan onun göndermiş olduğu elçileri öldürünce Berekehan ona çok kızdı ve Melik Zahir'le mektuplaşarak Hülaguhan'a karşı kendisiyle ittifak kurmasını istedi.

Bu sene Şam'da şiddetli bir kıtlık meydana geldi. Bir çuval buğday 400 dirheme, bir çuval arpa 250 dirheme, bir rıtl (462 gram) et altı ya da yedi dirheme satılır oldu.

Bu sene şaban ayının ortasında halk, Tatarlardan şiddetle korkmağa başladı. Bir çok insan Mısır'a gitmeğe hazırlandı. Ürünler, hatta kaledeki eşyalar ve emirlerin malları satıldı. Yöneticiler de gücü yetenlerin Dimaşk'ı bırakıp Mısır'a göçmelerini emrettiler. Şam'da ve Anadolu'da büyük bir tedirginlik meydana geldi. Anlatıldığına göre Tataristan'da da şiddetli bir korku meydana gelmiştir. Yapmak istediğini yapan ve hüküm elinde bulunduran zât, noksanlıklardan münezzeh ve yüce olan Allah'tır. Dimaşklıların şehri terkedip Mısır'a göçmelerini emreden kişi, nâib Emir Alaeddin Taybars el-Vezir idi. Bunu haber alan Sultan Zahir, bu sene zilkade ayında görevlilerini Dimaşk'a gönderdi. Onu tutukladı. Sultan onu azledip yerine Behaeddin en-Necib'i naiib olarak atadı. Dimaşk'a vezir olarak da İzzeddin b. Vedaa'yı tayin etti.

Bu sene İbn Hallikan, Rükniye medresesindeki müderrislik görevinden Ebu Şâme lehine feragat etti. Ebu Şâme orada ders verirken kendisi de hazır bulundu. İlk derste Müzenî'nin muhtasarı ders kitabı olarak okutuldu.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HALİFE MÜSTANSİR B. ZAHİR BİEMRİLLAH EL-ABBASÎ

Önceki kısımlarda da anlattığımız gibi Sultan Zahir Mısır'da ken-

disine bey'at etmişti. Halife Müstansır, bu sene muharrem ayının üçünde öldürüldü. Şehametli, şecaatli, atılgan ve cesur bir kimseydi. Sultan Zahir 1.000.000 dinardan fazla harcama yaparak onun için bir ordu kurmuş, hizmetinde bulunmuştu. Devlet erkânı, büyük emirler ve Musul sahibinin çocuklarıyla birlikte kendisi de onu Dımaşk'a kadar uğurlamıştı. Melik Salih İsmail, Sultan Zahir'in ziyaretine gelen ilk heyet arasında bulunuyordu. Melik Salih İsmail, ülkesine döndükten sonra Tartarlar gelip halifeyi kuşatma altına aldılar, onu öldürdüler, ülkesini tahrip ettiler. İnna lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz.)

NAHİVCİ VE LÜGATÇİ İZZ ED-DARİR

Asıl adı Hasan b. Muhammed b. Ahmed b. Neca'dır, Nusaybinli olup Erbil'de yetişmiş, felsefe ile çok meşgul olmuştur. Zimmîler ve başkaları gelip kendisinden ders alırlardı. Dinî duyguları zayıf bir kimse olarak itham edilmiştir. Namaz kılmadığı da söylenir. Zeki bir kimse sanılırdı, ama hakikatte zeki sayılmazdı. Çünkü dili bilgiliydi, ama kalbi cahildi. Sözü zekice idi, ama fiili kötüydü. Şeyh Kutbeddin onun biyografisinden bahsederken biraz da şiirlerini nakletmiştir. O Ebü'l-Alâ el-Maarri'ye benzemekte idi. Allah ikisini de kâhretsın.

ABDÜLAZİZ B. ABDÜSSELAM

Abdülaziz b. Abdüsselam b. Kasım b. Hasan b. Muhammed el-Mühezzeb Şeyh İzzeddin b. Abdüsselam Ebu Muhammed es-Sülemi ed-Dımaşkı. Şafî mezhebine mensuptu. Mezhebinin şeyhi olup Şafilere faydalı bilgiler vermiştir. Güzel tasnif eserleri vardır. Tefsir, İhtisârü'n-Nihâye, el-Kavâidü'l-Kübra ve's-Süğra, Kitabü's-Salât, el-Fetave'l-Musuliye bunlardan bazılarıdır. Hicretin 577 veya 578. senesinde doğmuş, çok hadis dinlemiş, Fahreddin b. Asakir'den ve diğerlerinden ilim tahsil etmiş, mezhebinde ileri derecede bir alim haline gelmişti. Bir çok ilimleri şahsında toplamış, talebelere faydalı bilgiler öğretmiş, Dımaşk'taki bir kaç medresede hocalık yapmıştır. Dımaşk hatipliğine atanmış, sonra Mısır'a göçmüş, orada ders hutbe ve hüküm vermiştir. Mısır'da Şafililerin reisliği kendisine verildi. Kendisinden fetva almak üzere başka beldelerden insanlar yanına gelirlerdi. Latif ve zarif bir kimse olup, delillerini şiirlerden seçip ileri sürerdi. Şam'dan çıkış sebebi Salih İsmail'e karşı çıkmasıydı. Çünkü Salih İsmail, Sifd ve Sakifi Franklara teslim etmiş, o da bu yüzden onu protesto etmişti. Protestosu hususunda Şeyh Ebu Amr b. Hacıb el-Malikî de ona katılmıştı. Bu yüzden Melik Salih İsmail her ikisini de Dımaşk'tan sürgün etmişti. Ebu Amr, Kerek sahibi Nasır Davud'un yanına gitmiş, Nasır Davud ona ikramda bulun-

muştı. İbn Abdüsselam ise Mısır sahibi Melikü's-Salih Eyyub b. Kâmil'in yanına gitmiş, Melikü's-Salih Eyyub da ona ikramda bulunmuş, onu Mısır kadılığına ve Camiü'l-Atik hatipliğine atamıştı. Sonra bu iki görevi de ondan almış, onu Salahiye müderrisliğine tayin etmişti. Abdülaziz b. Abdüsselam bu sene cemaziyelevvel ayının onunda seksen küsur yaşında vefat etti. Ertesi sabah Sefhü'l-Mukattam mezarlığına defnedildi. Cenazesinde Sultan Zahir ve büyük bir kalabalık hazır bulundu. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

KEMALEDDİN B. ADİM EL-HANEFİ

Ömer b. Ahmed b. Hibetullah b. Muhammed b. Hibetullah b. Ahmed b. Yahya b. Züheyr b. Harun b. Musa b. İsa b. Abdullah b. Muhammed b. Ebi Cerade Amir b. Rebia b. Huveylid b. Avf b. Amir b. Ukayl el-Halebi el-Hanefi Ebü'l-Kasım b. Adim el-Emir el-Vezir er-Reisü'l-Kebîr. Hicretin 586. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Fıkıh tahsili yaptı. Fetva verdi. Ders verdi. Kitap tasnif etti. Birçok ilimlerde önderdi. Defalarca, halifelere ve meliklere elçi olarak gönderildi. Güzel yazı yazardı. Yaklaşık kırk ciltlik çok faydalı bir eser olan Halep tarihini tasnif etti. Hadis uzmanıydı. Yoksullara ve salih kimselere çokça ihsan eder, onlara hüsnüzan beslerdi. Nasıriye devletinin son zamanlarında Dımaşk'ta ikamet etti. Bu sene Mısır'da vefat etti. Sefhü'l-Mukattam mezarlığına defnedildi. Abdülaziz b. Abdüsselam'dan on gün sonra vefat etmişti. Kutbeddin onun güzel şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir.

YUSUF B. YUSUF B. SELAME

Yusuf b. Yusuf b. Selame b. İbrahim b. Hasan b. İbrahim b. Musa b. Cafer b. Süleyman b. Muhammed el-Kakanî ez-Zeynebi b. İbrahim b. Muhammed b. Ali b. Abdullah b. Abbas b. Abdülmuttalip Muhiddin Ebü'l-Muiz (Ebü'l-Mehasin de denilirdi) el-Haşimi el-Abbasi el-Havself. İbn Zeblak adıyla da bilinirdi. Şairdi. Bu sene Tatarlar Musul'u zaptettiklerinde onu öldürdüler. Öldürüldüğünde elliyeşi yaşındaydı. Şiirlerinden biri şöyledir:

«Gözlerinin büyüünden bize bir uyuklama gönderdin.

Uykumuz kaçtı. Uykuyu bizden uzaklaştırdı. Kirpiklerimizin yumulmasına engel oldu.

Bedenime senin böğürünün zayıflık ve inceliğinin güzelliğini gösterdi.

Her şeyi ona anlattı, ama ince manayla daha fazla şeyleri bildirdi.

Doğan sabah güneşini utandıracak güzel bir yüzü bize gösterdin.

Endamının güzelliğiyle yarış atlarını dahi aciz bıraktın ey yumuşak ve ince dal!

Kardeşin dolunaya bir geceyi anlattım ki,
Mehtapta ışık saçıyordun.

Çünkü mehtap ve aydınlık yaşça birbirlerine benzerler.»

Bir yere çağırılmıştı. Gitmemek için özür dileyerek şu iki beyiti yazıp davet sahiplerine gönderdi:

«Ben evimdeyim say ki, Allah bana bir arkadaşı, bir çalgıcıyı ve bir sofrayı bahşetmiştir.

Size gecikip gelmemek için özür beyan edildi.

Hiç işi olmayan kimsenin meşguliyetinin oluşu gibi utanılacak bir şeyi özür olarak gösterdiler.»

Ebu Şame'nin ifadesine göre Yusuf b. Yusuf b. Selame, bu sene cemaziyelahir ayının onikisinde vefat etmiştir.

BEDİR EL-MERAĞÎ EL-HİLAFÎ

Tâvil adıyla meşhur olmuştur. Dini duyguları zayıf, namaz kılmayan bir kimseydi. Cedel ilmüne kıskanılacak derecede vakıftı. Müteahhirinin ıstılahına göre hilaf ilminden de çok iyi derecede anlardı. Faydalı olmayan hususlarda uzmanlaşmıştı. Bu sene vefat etti.

MUHAMMED B. DAVUD B. YAKUT ES-SARÎMÎ

Muhaddisti. Birçok tabakat kitabı ve başka eserler yazdı. Hayırlı ve dindar bir kimseydi. Kitaplarını başkalarına emaneten verirdi. Sürekli hadis dinlemekle meşguldü. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu sene başında Şam ve Mısır beldelerinin sultanı Zahir Baybars'tı. Şam'da onun naibi Akkuş en-Necibî görev yapıyordu. Dimaşk kadısı, İbn Hallikan'dı. Dimaşk'ın veziri ise İzzeddin b. Vedaa idi. Müslümanların halifesi yoktu. Paralar, katledilen Müstansır'ın adına basılmaktaydı.

HAKİM Bİ-EMRİLLAH EBİ'L-ABBAS'IN HİLAFETİ

Ahmed b. Emir Ebu Ali el-Kubbî b. Emir Ali b. Emir Ebu Bekir b. İmam el-Müsterşid Billah Emirü'l-Mü'minin Ebu Mansur el-Fadl b. İmam el-Müstazhir Billah Ahmed el-Abbâsî el-Haşimî. Bu sene muhar-

rem ayının ikisinde perşembe günü Sultan Zahir, emirler ve diğer devlet erkânı, Cebel kalesinin büyük eyvanında oturdular. Halife Hakim Bi-emrillah bineğine binmiş olarak oraya geldi, eyvanın yanında indi. Nesebi tespit edildikten sonra sultanın yanında kendisine bir halı serildi. Üzerine oturdu. Sonra nesebi insanlara okundu. Bunun ardı sıra Sultan Zahir Baybars yanına gidip ona bey'at etti. Sultanın ardısıra diğerleri de ona bey'atlerini sundular. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bey'atın ikinci günü olan cuma gününde halife insanlara bir hutbe irâd etti. Hutbesinde şunları söyledi:

«Abbas ailesi için güçlü bir rüknü ortaya koyan, kendi katından onlara yardımcı bir sultan gönderen Allah'a hamd olsun. Sevinçte ve tasada Rabbime hamd eder, bahşettiği bunca nimetlerden ötürü kendisine layıkıyla şükredebilmem için bana gerekli gücü vermesini diler, savaşta düşmanları yenebilmemiz için bize zafer nasip etmesini temenni ederim. Kendisinden başka ilâh bulunmayan ortaksız Allah'ın varlığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim. Allah, Muhammed'e, onun âline ve hidayet yıldızları olup izlerinden gidilecek imamlar olan ashabına, özellikle Hulafa-i Raşidin'e ve Abbas'a salât-ü selâm eylesin. O Abbas ki, Rasûlullah'ın gam ve kederini gidermiştir. Efendilerimiz olan halifelerin dedesidir. Allah'ın salât-ü selâmı diğer sahabilere ve kıyamet gününe kadar güzel yola tâbi olan kimselere de olsun.

Ey insanlar! Bilesiniz ki imamet (halifelik), İslâm'ın farzlarından bir farzdır. Cihad bütün halka yüklenmiş zorunlu bir görevdir. Cihad bayrağı ancak kulların sözbirliği etmeleriyle ayakta durabilir. Haramlar işlenmedikçe ırzlar kirletilmez. Cürümler irtikab edilmedikçe kanlar akıtılmaz. İslâm düşmanlarının İslâm ülkesine girdiklerini, Müslümanların kanlarını akıttıklarını, mallarını yağmaladıklarını, adamları ve çocukları öldürdüklerini, çocukları ve kızları esir aldıklarını, çocukları anneden ve babadan yoksun bırakıp öksüz hale getirdiklerini, hilafetin haremını kirlettiklerini, o uzun günde insanların korkudan ötürü çığlıklarının yükseldiğini, nice yaşlı kimselerin vücutlarından akan kandan ötürü ak saçlarının ve sakallarının kana boyandığını, nice çocukların ağladıkları halde merhamet görmediklerini gördüğünüz zaman ey Allah'ın kulları, gayrete gelin, birlik olun cihad farzasını yerine getirin. Gücünüz yettiğince Allah'a karşı takvalı olun. «Allah'ın buyruklarını dinleyin. İtaat edin; kendinizin iyiliğine olarak mallarınızdan sarfedin. Nefsinin tamahkârlığından korunan kimseler, işte onlar saadete erenlerdir.» (et-Teğabün; 16).

Din düşmanlarına karşı tembelce oturmanın ve Müslümanları hi-maye etmekten kaçınmanın mazereti artık kalmamıştır. İşte din ve dünyanın rüknü olan muzaffer bir mücahid, alicenap, alim ve adil bir

sultan olan Melikü'z-Zahir, yardımcılarının azlığı anında hilafete destek vermek üzere harekete geçmiştir. Ülkenin kontrolünü ellerine geçirdikten sonra küfür askerlerini ülkeden kovmuştur. Onun himmeti sayesinde halifeye usulüne uygun olarak bey'at edilmiştir. Abbasi devleti onun vasıtasıyla büyük bir orduya kavuşmuştur. Ey Allah'ın kulları! Bu nimete karşı şükretmek için hemen harekete geçin. Niyetinizi halis tutunuz ki zafer bulasınız. Şeytanın dostlarıyla savaşın ki muzaffer olasınız. Ortada cereyan eden hadiseler sizi korkutmasın. Savaş değişebilir, ama akıbet takva sahiplerinin lehine olacaktır. Zaman iki andır. Biri sizin lehinize, diğeri başkasının lehine olandır, ama sevap mü'minlerindir. Allah işinizi hidayet yolunda kolaylaştırsın. İman sayesinde zaferinizi güçlendirsın. Kendim için ve diğer Müslümanlar için Allah'tan mağfiret diliyorum. Allah'tan siz de mağfiret dileyin. Çünkü o bağışlayan ve merhamet edendir.» Bundan sonra hutbenin ikinci bölümünü de okudu. Minberden inip namaz kıldırdı.

Adına hutbe okunması ve sikke basılması için halife Hakim Biemrillah'a bey'at edildiği, ülkenin her tarafına bildirildi.

Ebu Şâme dedi ki: «Dımaşk Camii'nde ve diğer camilerde bu sene muharrem ayının onaltısında cuma günü halife Hakim Biemrillah adına hutbe okundu. Bu, Abbasilerin otuzdokuzuncu halifesi idi. Seffah ve Mansur'dan sonra bundan başka babası ve dedesi halife olmayan bir Abbasî, halifeliğe geçmiş değildi. Sadece babası halife olmayan Abbasi halifeleri ise çoktur. Örneğin Müstain Ahmed b. Muhammed b. Mu'tasım, Mu'tedid b. Talha b. Mütevekkil, Kadir b. İshak b. Muktedir ve Muktedî b. Zahîre b. Kaim Biemrillah bunlardandır.»

MELİK ZAHİR'İN KEREK'İ ZAPTETMESİ VE KEREK SAHİBİNİ İDAM ETMESİ

Melik Zahir Muzaffer, askerleriyle birlikte Mısır'dan Kerek'e doğru hareket etti. Kerek sahibi Melik Muğis Ömer b. Adil Ebu Bekir b. Kâmil'i yanına çağırdı. Binbir uğraşından sonra Muğis Ömer, yanına gelince, Zahir onu tutukladı ve Mısır'a gönderdi. Bu, onunla son görüşmesi oldu. Çünkü Melik Muğis Ömer, Şam'a yeniden baskın yapması için Hulağan'a mektup yazmış ve onu bu işe kışkırtmıştı. Tatarlar da ona, yerinde sebat etmesi ve Kerek naipliğinde kalması için mektup yazmışlardı. Mısır diyarını fethetmek üzere 20.000 askerle oralara geleceklerini bildirmişlerdi. Melik Zahir, onun öldürülmesinin caiz olduğuna dair fakihlerin fetvalarını çıkarıp Dımaşk'tan yanına davet ettiği İbn Hallikan'a gösterdi. Bu fetvaları bir grup ümeraya da gösterdikten sonra yoluna devam etti. Cemaziyelevvel ayının onüçünde cuma günü Kerek şehrini teslim aldı. Oraya büyük bir debdebe ve azametle girdi. Sonra da

muzaffer ve güçlenmiş olarak Mısır'a döndü.

Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e gelip ona şu mesajı iletiler:

«Benim İslâm'a olan sevgimi biliyorsun. Hülagu'nun Müslümanlara neler yaptığını da biliyorsun. Sen Mısır'dan hareket edip falan yere gel. Ben de oraya geleceğim ki, el birliği ederek Hülagu'nun kökünü kazıyıp, onu ülkeden kovalım ve onun elinde bulunan İslâm beldelerinin tümünü sana geri vereyim.»

Melik Zahir onun bu görüşünü uygun buldu. Ona teşekkür etti. Elçilerine hil'at giydirip ikramda bulundu.

Bu sene Musul'da büyük bir deprem meydana geldi. Musul'un evlerinin çoğu yıkıldı.

Bu sene ramazan ayında Melik Zahir; ağaç, alet ve birçok malzeme hazırladı. Yangında yanan Rasûlullah'ın mescidini onarmaya karar verdi. Bu tahtaları, malzemeleri ve aletleri, Mescid-i Nebvî'nin şanını yüceltmek ve sevincini ortaya koymak gayesiyle Mısır'da dolaştıktan sonra Medine-i Nebvî'ye gönderdi.

Bu sene şevval ayında Melik Zahir İskenderiye'ye gitti. Şehrin durumunu inceledi. Kadı ve Hatip Nasirüddin Ahmed b. Münir'i azledip yerine bir başkasını atadı.

Bu sene Berekehan ile Hülagu karşı karşıya geldiler. Herbirinin maiyetinde çok sayıda asker vardı. Savaştlar. Cenâb-ı Allah, Hülagu'yu feci bir bozguna uğrattı. Adamlarının çoğu öldürüldü. Geride kalanlar da boğuldu. Kendisi az sayıda bir toplulukla kaçtı. Allah'a hamd olsun. Berekehan, öldürülen Tatarların çokluğunu görünce «Moğolların birbirlerini öldürmeleri çok ağıma gidiyor, ama Cengizhan'ın yasalarını değiştiren bir adamdan kurtulmanın da başka çaresi yoktu» dedi. Sonra Kostantiniye'ye hücum etti. Kostantiniye kralı onunla barış yaptı. Melik Zahir de Berekehan'a büyük hediyeler gönderdi. Seyfeddin et-Türkî Halep'te Hakim lakabını taktığı başka birini hilafete geçirmişti. Müstansır'ın yanından geçerken onu da alıp birlikte Irak'a doğru yola koyulmuş ve Müslümanların maslahatı gereği onunla ittifak etmiş idi. Yaşça kendisinden daha büyük olduğu için Hakim, Müstansır'ın halifelliğini kabul etmişti. Allah'a hamd olsun. Fakat yolda gittikleri sırada Tatarlardan bir grup karşılarna çıkarak beraberlerindeki adamların bir kısmını öldürdüler, düzenlerini bozdular, topluluklarını dağıttılar. Bu kargaşada Müstansır da hayatını kaybetti. Hakim de Bedevîlerden bir grupla birlikte kaçtı. Sözüünü ettiğimiz Müstansır, bir çok beldeleri Şam'dan Irak'a giderken fethetmişti. Bahadır, Bağdat şahneliği için onunla savaşırken Müstansır onu bozguna uğratmış ve onun adamlarının çoğunu öldürmüştü. Fakat Tatarlardan pusuda yatan biri yardıma gelip Bedevileri ve Müstansır'ın maiyetindeki Kürtleri bozguna uğrat-

mıştı. Bunlar kaçıp gidince Müstansır, beraberindeki birkaç Türkle birlikte kalmıştı. Ancak bunların da çoğu öldürüldü. Kendisi de arada kayboldu. Hakim ise bir grup adamıyla birlikte kaçıp kurtuldu. Bu hadise, hicretin 660. senesinin muharrem ayı başında meydana gelmişti. Bu durum, askerlerinin çokluğuyla birlikte Irak diyarının içlerine daldığı zaman Hz. Hüseyin'in başına gelen duruma ne kadar da çok benzemektedir. Aslında en uygun olan, Halife Müstansır'ın işler yoluna girinceye dek Şam'da kalmasıydı, ama Cenâb-ı Allah'ın takdiri böyleydi. Her zaman O'nun dilediği olur.

Sultan Melikü'z-Zahir Dımaşk'tan bir orduyu Haçlı beldelerine sevketti. Bu ordu oralarda baskınlar düzenledi. Haçlıların bir kısmını öldürdü. Bir kısmını esir aldı ve salimen geri döndü. Haçlılar ondan barış talebinde bulundular. Halep ve kazalarıyla meşgul olduğu için Sultan Melik Zahir onlarla bir süre için geçerli olacak bir barış antlaşması imzaladı. Bu sene şevval ayında Mısır kadısı Taceddin b. Bintü'l-E'azz'ı azledip yerine Burhaneddin Hızır b. Hüseyin es-Sincar'ı atadı. Dımaşk kadısı Necmeddin Ebu Bekir b. Sadreddin Ahmed b. Şemseddin b. Hibetullah b. Sünniyyü'd-Devle'yi de azlederek yerine Şemseddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan'ı atadı. Bu zât, Kahire'de uzun bir süre Bedreddin es-Sincar'ye vekillik yapmıştı. Sultan Melik ez-Zahir, Dımaşk kadılığı görevine ek olarak ona vakıfların nazırlığını, Emevî Camii ile hastahanenin idareciliğini; Adiliye, Nasiriye, Azraviye, Felekiye, Rûkniye, İkbaliye ve Behnesiye medreselerinin müderrisliğini de verdi. Atama fermanı arefe gününe dek gelen bir cuma gününde namazdan sonra Dımaşk Camii'nin Kemalî eyvanında okundu. Azledilen Kadı Necmeddin Ebu Bekir ise gözetim altında Dımaşk'ı terk etti. Şeyh Ebu Şâme, azledilen Kadı Necmeddin Ebu Bekir'i eleştirmiş ve onun kendisine emanet olarak bırakılan altın paraları inkâr edip yerlerine fülus koyduğunu söylemiştir. Doğrusunu Allah bilir. Onun kadılığı bir yıl ve birkaç ay sürmüştü.

Bu sene bayram gününde (cumartesi günü) Sultan Melikü'z-Zahir Mısır'a gitti. İsmaililerin elçisi Dımaşk'ta bulunduğu bir sırada Sultan Melik Zahir'e gelip onu tehdit etmiş ve ondan birçok arazileri ikta olarak İsmaililere vermesini istemişti. Bunun üzerine sultan onlarla çarpıştı. Nihayet köklerini kazıdı ve beldelerini eline geçirdi.

Bu sene rebiyülevvel ayının yirmialtısında Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz Muhammed b. Zahir Gazi b. Nasır Selahaddin Yusuf b. Eyyub b. Şadî'nin taziyet töreni yapıldı. Bu tören, Mısır'ın Cebel kalesinde düzenlendi. Bunun yapılmasını Sultan Zahir Rûkneddin Baybars emretmişti. Çünkü Tatar hanı Hülagu'nun Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'i öldürdüğü haberini almıştı. Öldürülen Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz, bir süreden beri Hülagu'nun elin-

de bulunuyordu. Hülagu, kendi adamlarının Ayn-ı Calut'ta bozguna uğratıldıklarını duyunca Melikü'n-Nasır Selahaddin Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'i huzuruna çağırarak ona, «Mısır askerlerine sen mi haber saldın, Ayn-ı Calut'a gelmelerini sen mi söyledin? Çünkü onlar Moğollarla savaştılar ve Moğolları bozguna uğrattılar!» diye sordu. Sonra öldürülmesini emretti. Bir rivayette anlatıldığına göre de Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf ondan özür dilemiş ve Mısırlıların kendisine düşman olduklarını söylemiş, bunun üzerine Hülagu onu affetmişti. Ancak Hülagu'nun yanındaki rütbesi de düşmüştü. Sonra onun hizmetinde bulunmuş, ikram görmüştü. Hülagu, Mısır'ı ele geçirdiği takdirde kendisini Şam'da naib olarak görevlendireceğini vaat etmişti, ancak bu sene Humus savaşında Hülagu'nun askerleri ile öncü kuvvetleri komutanı Beydere öldürülünce Hülagu, Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'e kızarak şöyle demişti:

«Aziziye'deki adamların, babanın emirleridirler» Nasiriye'deki adamların da bizim adamlarımızı öldürdüler!» Böyle dedikten sonra onun öldürülmesini emretti. Anlatıldığına göre Hülagu onu önünde durdurmuş, ona ok atmış, o da Hülagu'dan af dilemiş, ancak Hülagu onu affetmemiş, nihayet onu öldürmüştü. Onunla birlikte öz kardeşi Zahir Ali'yi de öldürmüştü. Ancak bunların çocukları Aziz Muhammed b. Nasır ile Zübale b. Zahir'i serbest bırakmıştı. Bunlar küçük yaştaydılar. Adem oğullarının en güzelleri ve en hoş sûretlileriydiler. Aziz, Tatarların esareti altında oracıkta ölmüştü. Zübale ise Mısır'a gitmiş, orada rahat bir hayat yaşamıştı. Annesi, Vechü'l-Kamer adındaki bir cariyeye idi. Üstadının öldürülmesinden sonra emirlerden biri Vechü'l-Kamer'le evlendi. Bir rivayette anlatıldığına göre ise Hülagu, Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'in öldürülmesini isteğinde, birbirine uzak olan dört ağacın tepelerinin birbirine yaklaştırılmasını ve bu halde bir iple bağlanmasını emretmiş, sonra Nasır'ın iki eliyle iki ayağından her birini bir ağaca bağlatmış, sonra da ağaçları birbirine bağlayan ipi çözmüş, ağaçlardan her biri kendi merkezine çekilmişti. Çekilirken de Nasır'ın kendisine bağlı olan elini veya ayağını koparıp almıştı. Allah, Nasır'a rahmet etsin.

Zayıf bir rivayette anlatıldığına göre bu hadise hicretin 658. senesinin şevval ayının yirmibeşinde cereyan etmiştir. Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz, hicretin 627. senesinde Halep'te doğmuştu. Babası, hicretin 634. senesinde vefat edince Halepte yedi yaşındayken kendisinin sultanlığına bey'at edilmişti. Memleket idaresini babasının kölelerinden bir grup üstlenmişti. Ancak yönetimde söz sahibi, ninesi Ümmü Hatun binti Adil Ebu Bekir b. Eyyub'tu. Bu hatun, hicretin 640. senesinde vefat edince Nasır müstakil sultan oldu. İdaresi güzeldi, halka iyi davranırdı. Halk tarafından çok sevilirdi. Çokça ihsanlarda bulunur-

du. Özellikle Halep'le birlikte Dımaşk'ı, Baalbek'i, Harran'ı ve Cezire beldelerinin büyük bir kısmını eline geçirdiğinde çok cömert bir insan haline gelmişti. Anlatıldığına göre her gün 400 baş koyun kestirerek büyük bir ziyafet sofrası kurdururdu. Bu sofrada çeşitli yiyecekler, kızartmalar, haşlamalar bulundurulurdu. Bir günlük sofranın masrafı 20.000 dirhemi bulurdu. Masrafın büyük bir kısmını kendi parasıyla öderdi. Kendisi de hemen hemen bu sofradan birşey yemezdi. Aşhanede yapılan yemekler, kale kapısında çok ucuz fiyata satılırdı. Hatta birçok ev sahipleri kendi evlerinde yemek yapmazlar, gelip çok ucuza bu yemekleri satın alırlardı. Sultan Melikü'n-Nasır Selahaddin Yusuf b. Aziz'in zamanında erzak boldu, Ve her tarafta bulunurdu. Kendisi şakacı, zarif, şekli güzel, yakışıklı ve edebiyatla ilgilenen bir kimseydi. Güzel manalar içeren kuvvetli ifadelerle bezenmiş şiir söylerdi. Şeyh Kutbeddin, ez-Zeyl adlı eserde onun yüksek manalar içeren şiirlerinden bir kısmını nakletmiştir. Meşrik diyarında öldürüldü. Oraya defnedildi. Kendisi için Kasyun dağı eteklerinde yaptırmış olduğu hankâhında bir türbe hazırlamıştı. Ancak oraya defni mukadder olmadı. Nasıriyetü'l-Beraniye binası, Kasyun dağı eteklerindeki en garip ve en güzel binalardandır. Sağlam ve müstahkem bir yapı olup Efremler Camii'nin küble tarafındadır. Ancak Efremler Camii'nden uzun bir süre sonra inşâ edilmiştir. Babü'l-Feradis dahilinde yaptırdığı Nasıriyetü'l-Cevvaniye medresesi de en güzel medreselerdendir. Zincarî karşıdaki büyük hanı da kendisi yaptırmıştır. Sonra orası yemekhaneye dönüştürülmüştür. Daha önce yemekler kalenin batısındaki sultan tavlasında hazırlanmaktaydı. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. MUHAMMED B. ABDULLAH

Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed b. Yahya b. Seyyidünnas Ebu Bekir el-Ya'merî el-Endülüsî. Hadis hafızıydı. Hicretin 597. senesinde doğdu. Çok hadis dinledi. Büyük kitaplar edindi. Güzel eserler tasnif etti. Endülüs'te hadis hafızları onunla son buldu. Bu sene receb ayının yirmiyedisinde Tunus şehrinde vefat etti.

ABDÜRREZZAK B. ABDULLAH

Abdürrezzak b. Abdullah b. Ebu Bekir b. Halef İzzeddin Ebu Muhammed er-Res'anî. Muhaddis ve müfessirdi. Çok hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Faziletli ve edip insanlardandı. Musul sahibi Bedreddin

Lü'lü yanında itibarlı bir kimseydi. Sincar sahibinin yanında da merteye ve mevki vardı. Bu sene rebiyülahir ayının onikisinde cuma gecesi yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Karga gakladı. Gaklamasıyla,
Sevgilinin kayboluş vaktinin yaklaştığını bildirdi.

Ey onların gidişinden sonra yaşantımın hoşluğunu benden isteyen kişi

Yaşam benim için zorlaştı. Sen de yaşamın hoşluğundan ve güzelliğinden bahsediyorsun!»

MUHAMMED B. AHMED B. ANTER ES-SÜLEMÎ

Dımaşklydı. Dımaşk muhtesibi olup, adil şahsiyetli ve önde gelen insanlarındandı. Dımaşk'ta emlâki ve vakıfları vardı. Bu sene Kahirre'de vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi.

ALEMÜDDİN EBÜ'L-KASIM B. AHMED

Alemüddin Ebü'l-Kasım b. Ahmed b. Muvaffak b. Cafer el-Mirrisi el-Barakî. Lûgatçi, nahivci ve kurrâ idi. Şatıbiye adlı eseri kısalttı, el-Mufasssal adlı eseri ise birkaç ciltte şerhetti. el-Cezûliye'yi de şerh etti. el-Cezûliye'nin yazarıyla görüştü. Eserde geçen bazı konuları ona sordu. Bir çok ilimde, söz sahibi idi. Yakışıklı, sureti hoş, şekli ve endamı güzeldi. Kindî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Bu sene vefat etti.

ŞEYH EBU BEKİR ED-DİNEVERÎ

Salahiye'deki zaviyenin bânisidir. O zaviyede etrafında toplanan müridler topluluğu bulunurdu. Güzel sesle Allah'ı zikrederlerdi. Allah kendisine rahmet etsin.

ŞEYHÜ'L-İSLAM İBN TEYMIYE'NİN DOĞUMU

Şeyh Şemseddin ez-Zehebi dedi ki: Bu sene şeyhimiz Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şeyh Şihabüddin Abdülhalim b. Ebi'l-Kasım b. Teymiye el-Harranî rebiyülevvel ayının onunda pazartesi günü dünyaya geldi.

EL-EMİRÜ'L-KEBİR MÜCİREDDİN

Ebü'l-Heycâ İsâ b. Hasir el-Ezkeşi el-Kürdî el-Ümevî. Önde gelen bahadır komutanlardandı. Ayn-ı Calut savaşında Tatarların bozguna uğratılmasında büyük rolü olmuştu. Melik Muzaffer bu savaştan sonra

Dımaşk'a geldiğinde onu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî ile birlikte Dımaşk'a müsteşar olarak atamıştı. Emir Alemüddin'e görüş bildirecek, tedbir alınması gereken hususlarda fikir beyan edecekti. Ayrıca adalet sarayında onunla beraber bulunacaktı. Ona tam bir ikta' ve bol maaş bağladı. Emirü'l-Kebir bu sene vefat etti.

Ebu Şâme dedi ki: «Emirü'l-Kebir Mücireddin'in babası Emir Hüsameddin, Şark illerinde Melik Eşref'in askerleri arasında İmadüddin Ahmed b. Meştup'la birlikte vefat etmiştir.»

Emirü'l-Kebir Mücireddin'in oğlu Emir İzzeddin, Dımaşk şehrinde bir süre emirlik yaptı. İdaresi güzeldi. Eski kuyumcular çarşısındaki İbn Sinum yolunu kendisinin yaptırdığı söylenir. Hatta kendisi de orada ikamet ettiği için oraya İbn Ebî Heyca yolu da denilir. Orada yöneticilik yapmış ve bu yol onun adıyla meşhur olmuştur. O zaman ben küçük bir çocuktum. Kur'ân-ı Kerim'i orada hatmettim. Allah'a hamd olsun.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMIŞİKİNCİ SENESİ

Bu sene başlangıcında Halife, Hakim Biemrillah el-Abbasi idi. Sultan da Zahir Baybars'tı. Dımaşk naibi ise Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibi idi. Dımaşk'ın kadısı da İbn Hallikan'dı.

Bu sene başlarında Kasreyn arasındaki Zahirîye medresesinin yapımı tamamlandı. Bu medresede Şafiîler için müderrisliğe Kadı Takiyyüddin Muhammed b. Hüseyin b. Rezin; Hanefîler için de Mecdüddin Abdurrahman b. Kemaleddin Ömer b. Adim atandı. Hadis üstadlığına ise Şeyh Şerefüddin Abdülmü'min b. Halef getirildi. Bu zât, Dimyatlı olup hadis hafızıydı.

Bu sene Sultan Zahir Kudüs'te bir han yaptırdı. Oraya gelen misafirlerin ayakkabılarının tamiri, yiyeceklerinin temini ve diğer ihtiyaçlarının karşılanması için vakıflar kurdu. Bu handa bir değirmen ve bir de fırın yaptırdı.

Bu sene Berekehan'ın elçileri, Melik Zahir'e geldiler. Beraberlerinde Eşref b. Şihap Gazi b. Âdil de vardı. Bunlar yazılı ve sözlü mesajlar getirmişlerdi. Mesajlarında İslâm'ı ve Müslümanları sevindirecek haberler vardı. Hülagu'nun ve ailesinin başına gelen belalar anlatılıyordu.

Bu sene cemaziyelahir ayında Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme Abdurrahman b. İsmail el-Makdisî, İmadüddin b. Haristanî'nin vefatından sonra Eşrefîye darülhadisinde ders vermeye başladı. İlk dersinde Kadı İbn Hallikan ile diğer kadılardan ve ayândan bir cemaat de hazır bulundu. el-Mebhas adlı kitabının ön sözünden bahsetti. Hadisleri, senet ve metinleriyle nakletti. Birçok güzel ve faydalı bilgiler verdi. Anlatıldığına göre kendisi ders vermeden önce hiç bir kaynağa müracaat etmez-

miş. Onun gibilerine çok rastlanmaz. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene Hülagu'nun elçisi olarak Nasireddin et-Tusî Bağdat'a geldi. Vakıfları ve şehrin durumunu inceledi. Medreselerden birçok kitap olarak Merağa'da yaptırmış olduğu rasathanesine taşıdı. Sonra Vasıt ve Basra şehirlerine de gitti.

HİCRETİN ALTYÜZALTMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK EŞREF

Şeceresi şöyledir: Musâ b. Melik el-Mansur İbrahim b. Melik el-Mücahid Esedüddin Şirkuh b. Nasirüddin Muhammed b. Esedüddin Şirkuh el-Kebir. Bunlar öteden beri günümüze kadar babadan oğula Humus hükümdarlığı yapmış bir aile idiler. İyilikle nitelenen alicenap kimseler olup müreffeh bir hayat içinde yaşayan Dimaşklı büyük insanlardı. Yiyecek, içecek, giyecek, binek gibi şeylere fazla değer verirdiler. Arzu ve şehvetlerini gidermeye, lüks içinde yaşamaya, şarkıcı cariyeleri dinlemeye, sevgililerle yaşamaya çok dikkat ederlerdi. Sonra bütün bunları kaybettiler. Bunlar sanki birer düş haline veya kaybolan gölgeye döndüştüler. Kendilerine bunların sadece sorumlulukları, cezaları, hesabı ve utancı kaldı. Melik Eşref vefat edince geride bol miktarda para ve nefis mücevherler bıraktı. Hükümdarlığı, Zahirîye devletine geçti. Bu sene onunla birlikte Halep naibi Emir Hüsameddin Cogender de ölmüştü.

Bu sene Tatarlar Humus'ta bozguna uğratıldılar. Öncü kuvvetlerinin komutanı Beydere Allah'ın yargısı ve güzel takdiri gereği öldürüldü.

Bu sene Mısır'da muhaddislik yapan Reşid el-Attar, Melik Eşref Musa b. Adil'in maskarası ile meşhur tacir hacı Nasır b. Düz de vefat ettiler. Bu sonuncusu, beş vakit namazını Dimaşk Camii'nde kılan varlıklı ve hayırhah kimselerdendi.

HATİP İMADÜDDİN B. HARİSTANİ

Abdülkerim b. Cemaleddin Abdüssamed b. Muhammed b. Haristanî. Dimaşk'ta hatiplik yaptı. Eşrefîye devleti zamanında İbn Salah'tan sonra babasının yerine kadı vekilliği yaptı. Bu görevini bu sene cemaziyelevvel ayının yirmidokuzunda Darülhitabe'de vefat edinceye kadar sürdürdü. Cenaze namazı Dimaşk Camii'nde kılındı. Kasyun mezarlığında babasının yanına defnedildi. Cenaze töreni çok kalabalıktı. Vefat ederken seksenbeş yaşındaydı. Kendisinden sonra hatipliğe ve Gazaliye medresesinin müderrisliğine oğlu Mecdüddin atandı. Darülhadis şeyhliğine ise Şeyh Şihabeddin Ebu Şâme getirildi.

MUHİDDİN MUHAMMED B. AHMED B. MUHAMMED

Muhiddin Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Hüseyin b. Süraka. Künyesi Ebu Bekir'di. Mağriplidir. Ensarîlerden olup Şatibiye kasabasındandır. Künyesi Ebu Bekir olup Mağrip ülkesindendir. Alim, fazıl, dindar bir kimseydi. Hadis hafızıydı. Bir süre Halep'te ikamet etti. Sonra Dımaşk'a gitti. Oradan da Mısır'a göçtü. Mısır'da Zekiyüddin Abdülazim el-Münzirî'den sonra Kâmiliye darülhadisinin şeyhliğine atandı. Bağdat'ta ve diğer beldelerde hadis dinlemiş ve toplamıştı. Vefat ederken yetmiş yaşını geride bırakmıştı.

ŞEYH SALİH MUHAMMED B. MANSUR

Şeyh Salih Muhammed b. Mansur b. Yahya Şeyh Ebü'l-Kasım el-Kubarî el-İskenderanî. Kendi şahsına ait bir meyvelikte ikamet eder, geçimini oradan sağlar, orada çalışırdı. Takvalı bir kimseydi. Bahçesinin ürünlerinden insanlara yedirirdi. Bu sene şaban ayının altısında yetmişbeş yaşında İskenderiye'de vefat etti. İyiliği emreder, kötülüğü meneder, yöneticileri zulümden caydırmak için çabalar, onlar da kendisinin söylediklerine kulak verir ve zahidliğinden ötürü de ona itaat ederlerdi. İnsanlar ziyaretine geldiklerinde onlara kendi evinin pence-resinden hitap eder, onlarla bu şekilde konuşurdu. Gelenler onun bu haline razı olurlardı. Onunla ilgili garip bir hikâye anlatılır. Şöyle ki: Bineğini adamın birine satmıştı. Birkaç gün sonra bineği satın alan adam yanına gelip: «Ey efendim! Aldığım binek hiçbir şey yemiyor» dediğinde, Şeyh Salih Muhammed ona bakarak şunu sormuştu:

- Sen geçimini neyle sağlıyorsun?
- Valinin yanında rakkaslık yapıyorum.
- Bizim sana verdiğimiz bineğimiz haram lokma yemez!

Böyle dedikten sonra evine girdi. Sonra çıkıp bir kaç dirhem ekleyerek bineğin parasını lade etti. Bineğini de geri aldı. İnsanlar da o rakkastan, şeyhin kendisine verdiği her dirhemli -bereket sebebiyle- üçer dirheme satın aldılar. Şeyh Salih Muhammed vefat edince geride elli dirhem değerinde ev eşyası bıraktı. Ancak bu eşyaları 20.000 dirheme satıldı.

MUHİDDİN ABDULLAH B. SAFİYYÜDDİN

Muhiddin Abdullah b. Safiyyüddin İbrahim b. Merzuk. Ebu Şâme'nin dediğine göre bu sene rebiyülahir ayının yirmidördünde Dımaşk'ta Nuriye medresesi bitişiğindeki evinde vefat etmiştir. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

Onun bu evi Şafîiler için medrese haline getirilmiştir. Sonradan

Necibiye vakfı olan bu evi Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibî vakfetmiştir. Allah bu hayrını kabul buyursun. Biz de orada ikamet ettik. Allah bizleri büyük kurtuluşa erdirerek ebedi cennet yurduna kavuştursun, amin.

Cemaleddin en-Necibî'nin babası Safiyyüddin, Melik Eşref'in veziri idi. Emlâki, ev eşyası ve emtialarının haricinde 600.000 altın dinara sahipti. Babası, hicretin 659. senesinde Mısır'da vefat etmiş ve Mukattam mezarlığına defnedilmişti.

Ebu Şâme dedi ki: Ayn-ı Gayn adıyla meşhur olan Fahr Osman el-Mısırî'nin de Mısır'da vefat ettiğine dair haber bu ayda bize ulaştı.

Bu sene zilhicce ayının onsekizinde Şemsü'l-Vebbar el-Musilî vefat etti. Edebiyata dair bilgiler tahsil etmiş bir süre de Mezze Camii'nde hatiplik yapmıştı. Kendi şahsıyla ilgili olarak ağarmış saçlara kına yakma hakkında bana şöyle bir şiir okumuştı:

«Şakaklarıma ak çizgiler çekmesinden bu yana
O ve ben, bir bedendeki iki can gibi olduk ve ben ahdi hiç bozmadım.
İhtiyarlık bana gelip de onunla aramızı açtığında,
Onun bir kılıç olduğunu sandım ve kına ile ona bir kılıf geçirdim.»

Bu sene Hülaguhan, Zeyn el-Hafizî adıyla tanınan Süleyman b. Amir el-Akrabanî'yi huzuruna çağırttı ve ona, «Benim yanımda senin hiyanetin sabit görülmüştür» dedi. Bu aldanmış kişi, Tatarların Hülaguhan komutasında Dimaşk'a ve diğer İslâm beldelerine gelişleri esnasında Müslümanlara karşı Tatarlarla işbirliği yapmış, Müslümanlara eziyet etmiş, onların açıklarını Tatarlara bildirmişti. Bu nedenle de Müslümanların başına çeşitli eza ve cefalar gelmişti.

«Zalimlerin bir kısmını, diğer bir kısmına böylece musallat ederiz.»

(el-En'âm, 129).

Bir kimse bir zalime yardımcı olursa Cenâb-ı Allah o zalimi bu defa da yardımcısına musallat kılar. Cenâb-ı Allah zalimden yine bir başka zalim vasıtasıyla öç alır. Sonra da zalimlerin tümünden intikamını alır. Öcünden, gazabından, cezasından ve kötü kullarından Allah'a sığınıyor, O'ndan afiyet diliyoruz.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene Sultan Zahir büyük bir orduyla Fırat taraflarına sefer düzenledi. Birey'e konaklamış olan Tatarları kovmak istiyordu. Tatarlar, İslâm ordusunun üzerlerine gelmekte olduğunu duyunca dönüp kaçtılar. Böylece o yörelerin durumu düzeldi. O mıntıkalara güven geldi. Önceleri oralarda fesadın ve korkunun çokluğundan ötürü kimse ikamet edemiyordu. Artık oralarda güvenlik sağlandı. Her taraf şenlendi.

Bu sene Melik Zahir askerleriyle birlikte Haçlılarla savaşmak üzere sahil beldelerine yöneldi. Cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü üç saatlik bir zamanda Kisariye'yi fethetti. Müteakip haftanın perşembe gününde, yani cemaziyelevvel ayının onbeşinde kaleyi teslim aldı. Surlarını yıktı ve oradan da başka bir yere intikal etti. Daha sonra ulakların getirdikleri habere göre onun Ersof şehrini fethettiği, oradaki Haçlıları öldürdüğü anlaşıldı. Bunun üzerine Müslümanların beldelelerinde sevinç davulları çalındı. Halk bu duruma çok sevindi.

Bu sene Mağrip halkının Haçlılara karşı muzaffer oldukları ve Haçlılardan 45.000 kişiyi öldürdükleri, 10.000 kişiyi esir aldıkları, aralarında Burans, İşbiliye, Kurtuba ve Mirrisiye'nin de bulunduğu kırkiki şehri onlardan geri aldıkları haberleri geldi. Bu sene ramazan ayının ondördünde Melik Zahir'in zaferi gerçekleşti.

Yine bu sene ramazan ayında Emevî Camii'nden başlayarak Derec mıntıkasındaki kanala kadar olan yollara parke taşı döşendi. Emevî Camii'nin kible tarafında da bir sarnıç ile şadırvan yapıldı. Daha önce orada bir kanal vardı. Halk o kanalın suyundan istifade ederdi. Manas nehri'nin suyu kesilince oraya uğrarlardı. Kanal yıkıldı, yerine şadırvan yapıldı. Sonra o şadırvan da yıkıldı, yerine dükkânlar yapıldı.

Bu sene Melik Zahir, Dımaşk naibi Emir Akkuş'u yanına çağırdı. O da bu emre itaat ederek Melik Zahir'in yanına gitti. Bu geçici ayrılığı esnasında yerine Alemüddin el-Hisnî'yi naib vekili olarak atadı. Nihayet Dımaşk'a saygı görmüş ve ağırlanmış olarak geri döndü.

Bu sene Melik Zahir Mısır'da diğer mezheplere mensup müstakil kadılar atadı. Bunlar şehirlerde tıpkı Şafîilerin kadısı gibi hükmedeceklerdi. Bu nedenle adalet sarayında bu sene zilhicce ayının yirmiikisinde pazartesi günü Şafîilerin kadılığına Tac Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'ı; Hanefîlerin kadılığına Şemseddin Süleyman'ı; Malikîlerin kadılığına Şemseddin es-Sübkî'yi; Hanbelîlerin kadılığına da Şemseddin Muhammed el-Makdisî'yi atadı. Bunun sebebi, Şafîi kadısı Abdülvehhab b. bintü'l-E'azz'ın Şafîi mezhebine muhalif birçok meselelerde uğraşmak mecburiyetinde kalması ve böylece zaman kaybetmesiydi. Diğer mezheplerin alimleri de buna muvafakat ettiler. Bunu kendisine Emir Cemaleddin Aydoğdu el-Azizî önermişti. Sultan Melik Zahir de onun görüşünü ve meşveretini beğendiğinden ötürü bu önerisini kabul etmiş ve gereğini yapmıştı. Rasûlullah (s.a.v.)'ın mescidinin onarımı için tahta, kurşun ve birçok aletle birlikte bir de hazır bir minberi Medine-i Münevvere'ye gönderdi. Sultan Melik Zahir'in gönderdiği bu minberi, Mescid-i Nebvî'ye yerleştirdi.

Bu sene Mısır'da büyük bir yangın çıktı. Hristiyanlar bu yangını çıkarmakla itham edildiler. Bu nedenle Melik Zahir onları ağır bir ceza ile cezalandırdı.

Bu sene rebiyülahir ayının yedisinde Merağa şehrinde Tatar hanı Hülagu'nun, Allah'ın lanet ve gazabına uğrayarak öldüğüne dair haberler geldi. Hulagu, sar'a hastalığından ölmüş, Tela kalesine defnedilmiş ve gömüldüğü yerin üzerine bir kubbe yapılmıştı. Ölümünden sonra Tatarlar oğlu Abakahan'ın etrafında toplanmışlardı. Berekehan, onun üzerine yürüdü, onu hezimete uğrattı, etrafındaki adamları dağıttı. Melik Zahir, bu duruma çok sevindi. Irak beldelerini geri almak için, asker toplamaya niyetlendi. Ancak askerlerin, kendi arazilerine gitmiş olmalarından ötürü bunu başaramadı.

Bu sene şevval ayının onikisinde Melik Zahir, oğlu Melik Said Muhammed Berekehan'ın sultanlığı için emirlerden bey'at aldı. Onu bineğine bindirdi. Ümerâ da onun önü sıra yaya olarak yürüdü. Kendisi şemsiyeyi bizzat tutup oğlunun üzerini gölgeledi. Emir Bedreddin Beyserî ekmek taşıyordu. Kadı Taceddin ile Vezir Bahaeddin b. Hanna da onun önü sıra bineklerine binmiş olarak gidiyorlardı. Ümeranın önde gelenleri de bineklerine binmişlerdi. Diğerleri ise yaya olarak yürümekteydiler. Bu halde Kahire'yi bir baştan bir başa dolaştılar.

Bu sene zilkade ayında Melik Zahir, yukarıda adı geçen oğlu Melik Said'i sünnet ettirdi. Onunla birlikte ümerânın bir grup çocuğunu da sünnet ettirdi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HALİD B. YUSUF B. SA'D EN-NABLUSİ

Halid b. Yusuf b. Sa'd en-Nablusî Şeyh Zeyneddin b. Hafız. Dımaşk'taki Nuriye darülhadisinin şeyhi idi. Şeyh Zeyneddin güzel huylu, şakacı, muhaddislerin yolunda giden, latıfeyi seven bir kimseydi. Bağdat'a göçtü. Orada ilim tahsil etti. Hadis dinledi. Hayırlı, salih ve ibadet ehli bir kimseydi. Hadis ilmine vaktı. Hadis ricalinin adlarını ezberlemişti. Bu ilimde Şeyh Muhyiddin en-Nevevî ve diğerleri kendisinden ilim tahsil ettiler. Kendisinden sonra Nuriye dârülhadisinin şeyhliğine Taceddin el-Firazi atandı. Cenazesine büyük bir kalabalık iştirâk etti. Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

ŞEYH EBÜ'L-KASIM EL-HAVARİ

Ebü'l-Kasım Yusuf b. Ebi'l-Kasım b. Abdisselam el-Ümevî. Meşhur bir şeyhti. Havari'de bir zaviyesi vardı. Kendi beldesinde vefat etti. Hayırlı ve salih bir kimseydi. Kendisini seven arkadaşları ve müritleri çoktu. Havran'a bağlı köylerden, Hil'den, Sebeniye'den de bir çok müridi

vardı. Bunlar Hanbelî mezhebine mensuplardı. Def çalmayı uygun görmezlerdi. Sadece alkış tutarlardı. Diğerlerine göre daha ideal insanlardı.

KADI BEDREDDİN EL-KÜRDÎ ES-SİNCARÎ

Mısır'da defalarca kadılık yapmış olup bu yıl Kahire'de vefat etmiştir. Ebu Şame dedi ki: «Etraftaki kadılardan ve hakimlerden rüşvet aldığı bilinmektedir. Ancak kendisi cömert ve alicenap bir kimseydi. Kendisinin ve ailesinin malına el konuldu.»

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu sene başlarken halife, Hakim Abbasî, sultan da Melik Zahir'di. Mısır'da dört kadı vardı. Bu sene Dimaşk'a da her mezhepten bir tane olmak üzere dört kadı atandı. Önceki sene Mısır'da başlatılan uygulamaya burada da geçildi. Şam naibi Akkuş en-Necibî idi. Şafîlilerin kadilkudatı İbn Hallikan, Hanefîlerinki Şemseddin Abdullah b. Muhammed b. Atâ; Hanbelîlerinki Şemseddin Abdurrahman b. Şeyh Ebu Ömer; Malikîlerinki ise Abdüsselam b. Zevavî idi. Bu sonuncusu yönetime geçmeyi kabul etmemişti. Zorlanmış, sonra kabul etmiş, ama yine istifa etmiş, tekrar zorlanmış, ancak bu defa da vakıflara bakmamayı, verdiği hükümler için ücret almamayı şart koşarak görevi kabul etmiş ve, «Bizim buna ihtiyacımız yoktur» demişti. Ücret almaktan ve vakıflarla ilgili işlere bakmaktan muaf tutulmuştu. Allah hepsine rahmet etsin. Böyle bir şeyi ondan başka hiç bir kimsenin yaptığı o zamana kadar görülmemişti. İşler bu minval üzere yoluna girdi.

Bu sene Babû'l-Berid kanalının doğusundaki havuzun onarımı tamamlandı. Orada bir şadırvan, şadırvanın üzerine de bir kubbe yapıldı. Şadırvana musluklar takıldı. Buralardan Dercüş-Şimaliye taraflarına su akıtıldı.

Bu sene Melik Zahir, Sifd mıntıkasına geldi. Dimaşk'tan mancınıklar getirilmesini emretti ve şehri kuşatma altına aldı. Nihayet fethetti. Sifd halkı da onun hükmüne boyun eğdi. Şevval ayının onsekizinde cuma günü şehri teslim aldı. Savaşçıları öldürdü, çocukları esir aldı. Daha önce burayı hicretin 584. senesinde Melik Selahaddin Yusuf b. Ey-yub fethetmişti. Haçlılar burayı daha sonra geri almışlardı. Fakat Melik Zahir bu sene zor kullanarak burayı Haçlılardan geri aldı. Allah'a hamd olsun. Haçlılar Melik Zahir'den çok çekiniyorlardı. Sifd şehrini fethetmeğe yönelince hemen ondan eman dilemişlerdi. O da Sifd şehrinin valiğine Emir Seyfeddin Derman et-Tatarî'yi atadı. Haçlıların elçileri Emir Seyfeddin'e gelip hil'at giydirdiler, sonra geri dönüp gittiler, ama

kendilerine ahid ve eman verenin, onu bu tahta oturtan Melik Zahir olduğunu bilmiyorlardı. Savaş bir hiledir. Templier ve Hospitalier tarikatının mensupları kaleden çıktılar. Bunlar daha önce Müslümanlara çok kötülük yapmışlardı. Cenâb-ı Allah imkân verdi. Sultan Melikü'z-Zahir, baştan sona bunların boyunlarının vurulmasını emretti. Bu haberi ulaklar her tarafa ulaştırdılar. Sevinç davulları çalındı. Ülke süslendi. Sonra Melik Zahir sağa sola, Haçlı beldelerinin her tarafına müfrezeler gönderdi. Müslümanlar yaklaşık yirmi kaleyi istila ettiler. Kadın ve çocuk olmak üzere 1.000 kadar insanı esir aldılar. Çok miktarda da ganimet elde ettiler.

Bu sene halifenin Ali adındaki oğlu Müstasım b. Müstansır, esaretten kurtulup Dımaşk'a geldi. Aziziye karşısındaki Darü'l-Esedîyye'ye konuk edildi. Bir süreden beri Tatarların elinde esir bulunuyordu. Berekehan, Tatarları bozguna uğrattınca Ali onların elinden kurtulup Dımaşk'a geldi. Kendisine ikramda bulunuldu Sultan Melikü'z-Zahir Sıfî'di fethettiğinde orada bulunan bazı Müslüman esirler kendisine; esarete düşmelerinin sebebinin, Fa'ra köyü sakinlerinin kendilerini yakalayıp para karşılığında Haçlılara satmaları olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir, Fa'ra köyüne yöneldi. Onların başına felaketler getirdi. Çoklarını öldürdü. Çocuklarını ve kadınlarını Müslümanların öcünü almak amacıyla esir aldı. Allah ona hayır mükâfat versin. Sonra Melikü'z-Zahir büyük bir orduyu Sis beldelerine sevk etti. Müslüman askerler gidip oralarda her tarafı kontrol altına aldılar. Zor kullanarak Sis'i fethettiler. Sis melikinın oğlunu esir aldılar, kardeşini öldürdüler, mallarını yağmaladılar, ahalisini öldürdüler. İslâm'ın ve Müslümanların öcünü onlardan aldılar. Çünkü Tatarların zamanında bunlar Müslümanlara çok zarar vermişlerdi. Tatarlar Haleb'i ve diğer beldeleri zaptettiklerinde Sisîliler Müslümanların kadınlarını, çocuklarını ve birçok Müslümanı esaret zinciri altına almışlar, bundan sonra da Hülagu'nun zamanında Müslümanların beldelerine baskınlar yapmışlardı. Allah İslâm'ın yardımcıları vasıtasıyla Hülagu'yu tahkir ve helâk etti. O ve emiri Kutboğa öldürüldü. Sis şehri bu sene zilkade ayının yirmisinde salı günü fethedildi. Bu haber İslâm ülkesine ulaşınca her tarafta sevinç davulları çalındı.

Bu sene zilhicce ayının yirmibeşinde Sultan Melikü'z-Zahir; önünde esir aldığı Sis melikinın oğlu ve Ermeni kontlarından bir grup olduğu halde Dımaşk'a geldi. Askerleri beraberindeydiler. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Bundan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, güçlenmiş ve muzaffer olarak Mısır'a gitti. Sis meliki, esaret fidyesi ödeyerek oğlunu kurtarmak istedi. Ancak Sultan Melikü'z-Zahir, ona cevaben, «Senin oğlunu Tatarların yanında esir bulunan Sungur Aşkar'ın salıverilmesi karşılığında serbest bırakırız. Başka da bir fide kabul etmeyiz»

dedi. Bunun üzerine Sis meliki, Tatar hanının yanına gitti, yalvarıp yakardı, ona boyun eğdi. Nihayet Tatar hanı, Sungur Aşkar'ı onun hatırına serbest bıraktı. Sungur Aşkar Sultan Melikü'z-Zahir'in yanına varınca o da, Sis melikinın oğlunu serbest bıraktı.

Bu sene Melik Zahir, Karare ile Domiye arasındaki meşhur köprünün onarılmasını emretti. Bu onarım işini Emir Cemaleddin Muhammed b. Bahadır ile Nablus ve Ağvar valisi Bedreddin Muhammed b. Rahhal üstlendi. Onarım işi bittikten sonra köprünün ayaklarından biri çatladı. Sultan bundan tedirgin oldu, çatlayan ayağın sağlamlaştırılmasını emretti. Ancak o zaman da suların kuvvetli akışından ötürü bunu beceremediler. Ama Allah'ın izniyle adeta bir tepe iriliğinde büyük bir kum kitlesi nehrin o tarafına aktı. Köprünün ayağını onarmalarına yetecek bir süre sular durdu. Onarım tamamlandıktan sonra sular tekrar eski haline dönüp akmaya başladı. Bu da Allah'ın yardımı ve büyük inayetiyle olmuştu.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AYDOĞDU B. ABDULLAH

Aydoğdu b. Abdullah el-Emir Cemaleddin el-Azizî. Önemli emirlerden olup Melik Zahir'in nezdinde büyük bir itibara sahipti. Melik Zahir, onun görüşünün dışına hemen hemen hiç çıkmazdı. Müstakil olarak her mezhepten bir kadının atanmasını Melik Zahir'e öneren oydu. Mütevazî bir kimse olup haram şeylere karışmazdı. Alicenap, vakur, idareci ve devlet erkanı arasında saygı gören bir insandı. Sıfî kuşatması esnasında yaralanmıştı. Bu yarasından ötürü sürekli bir hastalığa müptela oldu. Nihayet arefe gecesi vefat etti. Dımaşk'ın Salahiye mıntıkasındaki Kasyun mezarlığının yanında bulunan Nasırî hankâhına defnedildi. Allah rahmet etsin.

HÜLAGUHAN

Tatar hanının oğlu olup kendisi de Tatar hanlığı yapmıştır. Halk ona Hülavun derdi. Hülagu; zorba, fâcîr ve çok da kafir bir hükümdardı. Allah ona lanet etsin. Doğuda ve batıda sayılarını ancak yaratıcının bildiği miktarda Müslüman öldürdü. Yüce Allah bundan ötürü ona en ağır cezayı verecektir. O hiçbir dine mensup değildi. Sadece zevcesi Zafer Hatun, Hristiyanlığa geçmişti. Hristiyanları diğer insanlara tercih ederdi. Ailesi felsefecilerle ilgilenmiş olduğundan ötürü felsefeciler onun nazarında mertebe ve itibar sahibi idiler. Onun yegane düşüncesi, memleketinin idaresini sağlama almak, peyderpey toprak sahibi olmak

ve ülkeleri ele geçirmekti. Nihayet Cenâb-ı Allah bu sene onu helâk etti. Hicretin 663. senesinde öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Ölünce Tela şehrine defnedildi. Allah ona lânet etsin. Ölümünden sonra yerine oğlu Abakahan geçti. Abaka, on erkek kardeşten biri idi. Doğrusunu noksanlıklardan münezzeh olan yüce Allah daha iyi bilir. Allah bize kâfidir. O, ne güzel vekildir.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene muharrem ayının ikisinde pazar günü Melik Zahir, muzaffer bir halde askerleriyle birlikte Dımaşk'tan Mısır'a doğru yola çıktı. İslâm devleti, Sis mıntukasına tümüyle hakim olmuş, Haçlı kalelerinin çoğunu ele geçirmişti. Melik Zahir, önceden askerlerini Gazze'ye sevk etmiş; kendisi de durumları incelemek için Kerek taraflarına yönelmişti. Bereküzzizi mıntukasında avlanırken atından yere düşüp bacağını kırmıştı. Orada birkaç gün kalıp tedavi görmüş, nihayet mahfeye binebilecek hale gelince Mısır'a doğru yola koyulmuştu. Yolda ayağı iyileşmiş, yalnız başına atına biner hale gelmişti. Büyük bir debdebe ve ihtişam içinde Kahire'ye girdi. Şehir süslenmiş, insanlar onun gelişi için büyük bir merasim tertiplemişlerdi. Gelişine çok sevinmişler, afiyete erdiğinden ötürü de çok mutlu olmuşlardı. Sonra bu sene receb ayında Kahire'den Sifd şehrine gitti. Sifd kalesinin çevresinde hendek kazdırdı. Hendek kazma işinde emirleri ve askerleriyle birlikte kendisi de çalıştı. Akkâ taraflarına baskın düzenledi. Halkın bir kısmını öldürdü, bir kısmını esir aldı. Ganimet elde ederek salimen geri döndü. Bu sebeple Dımaşk'ta sevinç davulları çalındı.

Bu sene rebiyülevvel ayının onikisinde Melik Zahir, Ezher Camii'nde cuma namazı kıldı. Ubeydîlerin zamanından o zamana kadar mezkur camide cuma namazları kılınmıyordu. Oysa orası Kahire'de yapılan ilk mescitti. Ezher Camii'ni Kaid Cevher, inşa ettirmiş ve orada cuma namazı kılınmıştı. Hakim, Kahire'de kendi camiini yaptıınca cuma namazlarını Ezher Camii'nde değil de kendi camiinde kıldırılmıştı. Ezher'de artık cuma namazları kılınmıyordu. Orası diğer mescitler gibi olmuş, tozlanmış, durumu değişmişti. Sultan Melikü'z-Zahir, Ezher Camii'nin onarılıp badana yapılmasını ve cuma namazının orada kılınmasını emretti. Ayrıca Hüseyniye Camii'nin onarılmasını da emretti. Bu onarım inşaallah ileride de anlatılacağı gibi hicretin 667. senesinde tamamlandı.

Bu sene Melik Zahir, Dımaşk Camii'nde hiç kimsenin uyumamasını, geceyi orada geçirmemesini, oradaki hazinelerin ve maksurelerin dışarı çıkarılmasını emretti. Camide yaklaşık 300 maksure vardı. Caminin içi temizlenince insanlar rahata kavuştular. Cami namaz kılan kim-

seler için genişledi, müreffeh bir hale geldi.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Sıf şehrinin surlarının ve kalesinin onarılmasını ve üzerine şu ayeti kerimenin yazılmasını emretti:

«Andolsun ki, Tivrattan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak iyi kullarımın mirasçı olduğunu yazmıştık.» (el-Enbiya; 105).

«İşte bunlar, Allah'tan yana olanlardır. İyi bilin ki, saadete erecek olanlar, Allah'tan yana olanlardır.» (el-Mücadele; 22).

Bu sene Abakahan ile Berekehan'ın yerine geçen Mengütemir savastılar. Abakahan, Mengütemir'i mağlup etti ve ondan çok miktarda ganimet ele geçirdi.

HİCRETİN ALTİYÜZALTMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN BEREKEHAN

Bereke b. Töli b. Cengizhan. Hülagu'nun amcasının oğluydu. Berekehan, sonradan Müslüman oldu. Alımleri ve salih insanları severdi. En büyük iyiliklerinden biri, Hülagu'yu mağlup etmesi ve askerlerini dağıtması idi. Melik Zahir'le iyi geçinirdi. Onun kendisine gönderdiği elçilere saygı gösterip ikramda bulunur, onlara çok miktarda armağanlar verirdi. Vefatından sonra yerine ailesinden Mengutemir b. Doğan b. Babu b. Töli b. Cengizhan geçti. Mengütemir, Berekehan'ın yolunu izledi. Onun prensiplerinin dışına çıkmadı. Allah'a hamd olsun.

MISIR KADİLKUDATİ TACEDDİN ABDÜLVEHHAB

Taceddin Abdülvehhab b. Halef b. Bidar b. Bintü'l-E'azz. Şafii mezhebine mensuptu. Dindar, iffetli, nezih bir kimseydi. Allah yolunda yaptığı işlerde kendisini kınayanların kınamalarına aldırmazdı. Suçlu kimseleri affettirmek için oraya girenlerin ricasını kabul etmezdi. Bütün Mısır diyarının baş kadılığı, hatipliği, muhtesipliği, şeyhüşşeyhliği, ordu nazırlığı, Şafii müderrisliği, Salihye medresesinin hocalığı, cami imamlığı kendisine verilmişti. Uhdesinde onbeş vazife vardı. Bazan vezirlik de yapardı. Sultan kendisine saygı gösterirdi. Vezir İbn Hanna, ondan çok korkardı. Vezir İbn Hanna onu sultanın gözünden düşürmek için çok uğraştı. Ama başaramadı. Kadı Taceddin'in evine gelmesini istiyordu. Bu nedenle birgün hasta numarası yaptı. Kadı Taceddin onu ziyarete gitti. İbn Hanna, onu karşılamak için kalkıp evin orta yerine kadar yürüdü. Bu durumu gören Kadı Taceddin ona, «Biz hasta diye seni ziyarete geldik, ama sen sapa sağlamsın. Esselamüaleyküm.» dedi ve yanında oturmaksızın geri döndü.

Kadilkudat Taceddin, hicretin 604. senesinde doğmuş, Takiyyüddin b. Rezinden sonra kadılığa atanmış ve bu sene vefat etmişti.

KAYMAZİYE VAKFININ KURUCUSU EMİRÜ'L-KEBİR NASİRÜDDİN

Nasirüddin Ebü'l-Meâlî Hüseyin b. Aziz b. Ebi'l-Fevaris el-Kaymazî el-Kürdî. Hükümdarlar nezdinde mertebesi büyük ve saygın emirlerdendi. Turanşah b. Salih Eyyub'u Mısır'da öldürdüğü zaman Şâm şehrini Halep valisi Melikü'n-Nasır'a kendisi teslim etmişti. Nasirüddin, Firoz minaresinin yanındaki Kaymaziye medresesinin vakfedicisidir. Bu medreseye o zamana kadar misli görülmemiş bir saat yaptırılmıştı. Anlatıldığına göre bu saatin yapımına 40.000 dirhem para harcamıştır.

ŞEYH ŞİHABÜDDİN EBU ŞÂME

Abdurrahman b. İsmail b. İbrahim b. Osman b. Ebibekir b. Abbas Ebu Muhammed ve Ebü'l-Kasım el-Makdisî eş-Şeyh el-İmam el-Alim el-Hafız. Muhaddis, fakih ve tarihçiydi. Ebu Şâme adıyla tanınmış olup Eşrefiye darülhadisinin şeyhi ve Rükniye medresesinin müderrisi idi. Birçok eser tasnif etmiş, Muhtasar Dımaşk tarihini hazırlamıştır. eş-Şatibiye adlı eseri şerhetmiştir. er-Red ilâ Emri'l-Evvel, el-Ukyan, el-Meb'as, el-İsrâ, er-Ravzateyn fi'd-Devleteyn en-Nuriye ve's-Salahiye eserlerinden bazılarıdır. Bu sonuncusuna bir de zeyl yazmıştır. Bunlardan başka kitapları da vardır. Hicretin 599. senesi rebiyülahir ayının yirmiçünde cuma gecesi doğdu. Kendi biyografisini bu zeylin bu seneye ilgili bölümünde anlatmış, nasıl yetiştirildiğini ve eğitim gördüğünü, nasıl ilim tahsil ettiğini, hadis dinleyişini, Fahr b. Asakir'den, İbn Abdisselam'dan, Seyfeddin el-Amidî'den, Şeyh Muvaffaküddin b. Kudame'den fıkıh dersleri aldığını zikretmiştir. Vefatından sonra kendisi hakkında çok güzel rüyalar görülmüştür. Bir çok ilme vakıftı. Alemüddin el-Berzâlî, Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin onun hakkında şöyle dediğini rivayet etmiştir:

«Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme içtihad mertebesine ulaştı.» Şeyh Şihabüddin Ebu Şâme bazan şiir de yazardı. Allah bizi de onu da bağışlasın. Kısaca diyeceğimiz şudur ki; Onun zamanında şahsiyeti, dindarlığı, iffeti, güvenilirliği hususunda kendisine benzer başka bir şahıs yoktu. Kendisine karşı hazırlanan bir komplo sebebiyle vefat etti. Evinde oturduğu bir sırada kendisine çoğan otunun kırıntıları gönderilmişti. Onu bununla öldürmek istiyorlardı. Kendisi güya bir görüşünden ötürü suçlanmıştı. Ama böyle bir görüşle ilgisi yoktu. Hadisçilerden ve diğerlerinden bazıları onun haksız yere öldürüldüğünü söylemişlerdir. Bu sene

receb ayına kadar tarih yazmaya devam etmişti. Anlatıldığına göre kendisi evinde iken çoğan otuyla zehirlenerek öldürülmüştür. Onu öldürenler daha önce yanına gelmişler, öldürmek amacıyla kendisini dövmüşlerdi, ama o ölmemişti. Kendisine, «Onları şikâyet etmeyecek misin?» denildiğinde şikâyetçi olmamış ve şu şiiri okumuştur:

«Başına gelenlerden ötürü şikâyetçi olmayacak mısın? Çünkü bu büyük bir bela ve musibettir» diyenlere dedim ki:

Yüce Allah hakkımızı alacak ve kalbi yaralananın öfkesini dindirecek birini de elbette görevlendirecektir.

Biz kendisine tevekkül edecek olursak o bize kâfidir.

Bize Allah yeter, o ne güzel vekildir!»

Katiller ikinci kez evine hücum ettiler ve onu ramazan ayının ondokuzunda salı gecesi öldürdüler. Allah ona rahmet etsin. Aynı gün Darülfaradis mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra Eşrefiye darülhadinin şeyhliğine Muhiddin en-Nevevî atandı.

Bu sene Hafız Alemüddin Kasım b. Muhammed el-Berzalı doğdu. Bu zat, Ebu Şâme'nin tarihine bir zeyil yazdı. Çünkü kendisi, Ebu Şâme'nin vefat ettiği senede doğmuş, onun yolunu takip etmiş, izinden yürümüştü. Tarihine zeyli de onun sistematığına uyarak yazmıştı. Ebu Şâme'nin biyografisi ile ilgili olarak kendisi de şöyle bir şiir otumuştur:

«Hep çalışıp tarih yazmaya devam ediyordum.

Nihayet senin de tarihe yazılmış olduğunu gördüm.»

Burada şu beyitin yazılması daha münasip olurdu:

«Bizim bir efendimiz dünyayı terk edip gittiğinde onun yerine bir başkası geçer.

Söz söyler, yüksek şahsiyet sahibi insanların söylediklerini de yapar.»

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞALTINCI SENESİ

Bu sene başlarken halife, Abbasilerden Hakim'di. Ülkenin sultanı da Melik Zahir'di. Cemaziyelahir ayının başında Sultan Melikü'z-Zahir, muzaffer olarak askerleriyle birlikte Mısır diyarından hareket edip sefere çıktı. Aniden Yafa şehrine gitti. Zor kullanarak orayı ele geçirdi. Yafalılar barış yoluyla kaleyi kendisine teslim ettiler. Onları Yafa'dan çıkarıp Akkâ'ya sürdü. Kaleyi ve şehri tahrip etti, receb ayında oradan ayrılıp Şakif kalesine yöneldi. Yoldayken Haçlı postacılarından bir mektup ele geçirdi. Bu mektubu Akkâlilar, Şakif kalesi halkına gönderiyorlardı. Mektuplarında Sultan Melikü'z-Zahir'in Şakif kalesine gel-

mekte olduğunu bildiriyorlar, kaleyi tahkim etmelerini ve şehre girmelerine imkân verecek yerleri onarmalarını emrediyorlardı. Bu mektubu okuyan Melikü'z-Zahir, Şakif şehrini nasıl ele geçireceğini ve şehre nelerden girebileceğini öğrendi. Bunun peşi sıra hemen Haçlılardan bir adamı yanına çağırdı. Ona, bu mektubun yerine Şakif halkına yine kendi dilleriyle başka bir mektup yazmasını emretti. Mektubunda hükümdarı vezire karşı, veziri de hükümdara karşı tedbirli olmaya davet etmesini istedi. Böylece devlet erkânı arasına ihtilaf sokmak istedi. Mektup Şakiflilere ulaşınca Cenâb-ı Allah kendi güç ve kuvvetiyle aralarına ihtilaf düşürdü. Sultan Melikü'z-Zahir de gelip Şakifi kuşatma altına aldı, mancınıklarla dövdü. Receb ayının yirmidokuzunda kaleyi ona teslim ettiler. Sultan Melikü'z-Zahir, Şakiflileri Sur şehrine sürgün etti. Ganimetleri Dımaşk'a gönderdi. Sonra Trablus'a ve oranın kazalarına baskınlar düzenledi. Kimi yerleri yağmaladı, bazı kimseleri öldürdü, bazılarının yüreğine korku saldı. Güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. Merc'i sevdiğinden ötürü gelip Hısnü'l-Ekrad'da konakladı. Hısnü'l-Ekrad'taki Haçlılar ona hediyeler gönderdiler. Ancak bunları kabul etmedi ve «Siz, askerlerimden birini öldürdünüz, onun diyeti olan 1.000 dinarı sizden istiyorum» dedi ve yoluna devam etti. Humus'a geldi. Oradan Hama'ya, Hama'dan Famiye'ye, Famiye'den de birkaç menzile uğradı. Sonra yoluna geceleyin devam etti. Nihayet hazırlıkları tamamlayınca gidip Antakya şehrini kuşatma altına aldılar.

SULTAN MELİK ZAHİR'İN ANTAKYA'YI FETHİ

Antakya, verimli arazileri bol olan büyük bir şehirdir. Anlatıldığına göre şehrin surlarının çevre uzunluğu oniki mildir. Burçları 136 altı, surlardaki balkonları ise 24.000 tanedir. Sultan Melikü'z-Zahir, bu sene ramazan ayı başında Antakya'ya gitti. Antakyalılar çıkıp kendisinden eman dilediler. Bazı şartlarla kendisiyle anlaşabileceklerini söylediler. Ancak o bunların isteklerini kabul etmedi. Onları ziyan içinde geri çevirdi. Şehri kuşatmağa karar verdi ve ramazan ayının ondördünde cumartesi günü Allah'ın gücü, kuvveti, zaferi ve yardımı ile şehri fethetti. Çokça ganimet ele geçirdi. Emirlerle bol miktarda para ve mal verdi. Orada Halep'li birçok Müslüman esir vardı. Bütün bu olup bitenler, dört günlük bir süre zarfında olmuştu. Oranın ve Trablus'un sahibi Ağris, Müslümanlara karşı en şiddetli eziyeti yapanlardandı. Tatarlar Haleb'i ele geçirdiklerinde ve insanlar oradan kaçtıklarında bu kişi, Müslümanlara çok zarar vermişti. Yüce Allah, haçı ezip kıran ve İslâm'a yardımcı olan sultanı ortaya koyarak ondan intikam aldı. Hamd ve minnet Allah'adır. Bu haber ulaklar vasıtasıyla ülkeye ulaştı. Mansure kalesinde müjde davulları çalındı. Buğraz halkı da Sultan Melikü'z-Zahir'in

üzerlerine gelmekte olduğunu duyunca, şehri teslim etmek için kendilerine yetkili bir kişi göndermesini istediler. O da kendilerine şehri teslim almak üzere ramazan ayının onüçünde saray üstadı Emir Aksungur el-Farikanı'yi gönderdi. Müslümanlar böylece birçok kale ve şehri ele geçirdiler. Sultan Melikü'z-Zahir de güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. Ramazan ayının yirmiyedisinde büyük bir debdebe ve saltanatla Dımaşk'a girdi. Şehir onun için süslenmişti. İslâm'ın zorba kâfirlere karşı zaferi sebebiyle müjde ve sevinç davulları çalındı. O burada Dımaşk meliklerinin ellerinde bulunan birçok köy, bahçe ve arazileri de almak istiyordu. Tatarların oraları daha önce istila ettiklerini, sonra bunların geri alındığını iddia ediyordu. Bazı Hanefî fakihleri, kâfirlerin, Müslüman mallarından ele geçirdiklerine malik olabileceklerine ve bunların onlardan geri alındığı takdirde devletin olup asıl sahiplerine iade edilmeyeceğine dair fetva verdiler. Bu mesele meşhur bir mesele olup, insanların bu hususta iki görüşü vardır. Aslolan cumhurun kavlidir ki; buna göre mezkur mülklerin aslî sahiplerine iade edilmesi vaciptir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v.)'ın devesi Adbâ müşrikler tarafından zaptedilmişti. Fakat bilahare Rasûlullah (s.a.v.) bunu onlardan geri almıştı. İşte Cumhur-u ulema bu hadisi ve benzerlerini Ebu Hanife'ye karşı bir delil olarak ileri sürmüşlerdi. Alimlerden bazıları da şöyle demişlerdir:

Kâfirler, Müslümanların mallarını zaptettiklerinde ve bu mallar ellerinde iken Müslüman olduklarında bunlar, onların mülkü olarak kahr. Buna delil olarak da Peygamber (s.a.v.) efendimizin, «Âkil bizim için bir ev mi bırakmıştı ki?!» mealindeki hadisini gösterirler: Müslümanlar, Medine'ye hicret ettiklerinde Âkil onların mülklerine el koymuştu. Fakat daha sonra bu mülkler, kendisinin elindeyken İslâm'a girmiş ve bu mülkler elinden alınmamıştı. Kâfirler, İslâm'a girmeden önce Müslümanların mallarına ve mülklerine el koyduklarında ve bu mal ve mülkler, İslâm devletince ellerinden alınacak olursa, o zaman asıl sahiplerine iade edilir. Çünkü yukarıda zikrettiğimiz Adbâ adlı deveyle ilgili hadis, bunun vacip olduğunu ifade eden bir delildir. Kısaca demek istediğimiz şudur: Sultan Melik Zahir bu konuyu görüşmek için kadıları, fakihleri ve her mezhebe mensup alimleri bir mecliste topladı ve bu mesele görüşüldü. Sultan Melik Zahir, elindeki fetvalara dayanarak kararını verdi. İnsanlar bu kararın sonucundan korktular. Sahip Fahreddin b. Vezir Bahaeddin b. Hanna, onlara aracılık etti. Çünkü o, İbn bin-tû'l-Eazz'dan sonra Şafîilerin medresesinde müderrislik yapmıştı. Sultan'a şöyle dedi: «Ey Hakan! Belde ahali bütünü bu mal ve mülke karşılık 1.000.000 dirhem ödeyerek seninle anlaşma yapmak istiyorlar. Ancak bu parayı senelik 200.000 dirhemlik taksitler halinde ödeyeceklerini söylüyorlar.» Sultan Melik Zahir ise bu paranın bir kaç gün içinde

peşin olarak ödenmemesi durumunda teklifi kabul etmeyeceğini bildirdi ve şehirden çıkıp Mısır'a yöneldi. Fakat giderken mezkur paranın taksitler halinde ödenmesini kabul edeceğini de zikretti. Sonra bu müjde halka ulaştırıldı. Paranın 400.000 dirhemlik bölümünün peşin olarak ödenmesi kararlaştırıldı. Hasat mevsimi zamanında ürünlere el konulması ve bu gelirin de sultana iade edilmesi kabul edildi. Bu, insanların sultana karşı insanların gönüllerinin yumuşamasına neden oldu.

Abakahan, Tatarlar üzerinde hakimiyetini sağlamlaştırdıncı veziri Nasirüddin et-Tusî'nin görevde kalmasını kararlaştırdı. Anadolu'da, naib olarak Pervane'yi görevlendirdi. Pervane'nin onun yanında kadri, kıymeti arttı. Anadolu'da yalnız başına bağımsız bir hükümdar gibi oldu. Orada şânı yüceldi.

Bu sene Yemen hükümdarı, Melik Zahir'e mektup yazarak kendisine itaat edeceğini, sultandan yana olduğunu, Yemen'de Melik Zahir adına hutbe okutacağını bildirdi ve sultana birçok hediye ve armağanlar gönderdi. Sultan Melik Zahir de bilmukabele ona hediyeler, hil'atler, sancaklar ve beratlar gönderdi.

Bu sene Ziyaeddin b. Fikaf, Sahip Bahaeddin b. Hanna'yı Melik Zahir'e şikâyet etti. Onun huzurunda onunla mürâfaa yaptı. İbn Hanna onu mağlup etti. Bunun üzerine Sultan Melik Zahir, Ziyaeddin'i Sahip Bahaeddin'e teslim etti. Sahip de Ziyaeddin'e tokmaklarla vurdu, mallarını elinden aldı, ölünceye kadar ona eziyet etti. Bir rivayette anlatıldığına göre Sahip Bahaeddin, Ziyaeddin'i ölmeden önce 717.000 kez tokmaklatmıştır. Doğrusunu Allah bilir.

Bu sene büyük vezir Pervane Konya hükümdarı Melik Alaeddin'i öldürttü, yerine on yaşındaki oğlu Gıyaseddin'i oturttu. Böylece Pervane, ülkeye ve insanlara hakim oldu. Anadolu askerleri, onun itaati altına girdi.

Bu sene Sahip Alaeddin Bağdat'ta divan sahibi İbn Haşkerî en-Numanî adındaki şairi öldürttü. İbn Haşkerî'nin büyük günahlar işlediği her tarafta duyulmuştu. O, kendi söylediği şiirlerin Kur'an-ı Azimüş-şan'dan daha üstün olduğunu iddia ediyordu! Sahip Alaeddin, bir defasında Vasıt'a gitmişti. Numaniye'de iken İbn Haşkerî yanına geldi, ona bir kaside okudu. Kasideyi okurken müezzin de o anda ezan okumaya başlamıştı. Sahip Alaeddin ona susmasını söyleyince İbn Haşkerî; «Ey efendimiz! Sen yeni bir şeyi dinle, üzerinden seneler geçmiş bu şeyi bırak!» dedi. Böylece Sahip Alaeddin onun hakkında duyduğu şeylerin gerçek olduğunu anladı. Sonra onunla latife tarzında konuştu. Kendisinde söylediklerini reddetmediği intibai uyandı. Amacı onun niyetini daha iyi anlamaktı. Sonunda onun tam bir zındık olduğu anlaşıldı. Yola koyulurken beraberindeki bir adama, «Şu İbn Haşkerî'yi yolda bir tarafta çek ve öldür!» diye emir verdi. Adamı İbn Haşkerî'yle beraber yürüdü.

Nihayet onu insanlardan uzaklaştırdı. Yanındaki arkadaşlarına da, «Onu kendisiyle şakalaşıyormuşsunuz gibi atından indirin» dedi. Atından indirilen İbn Haşkerî, onlara sövüyor ve lânet okuyordu. Sahip Alaeddin, «Elbiselerini üzerinden çıkarın!» buyruğunu verdi. Elbiselerini çıkardılar. Sonra Sahip Alaeddin, «Boynunu vurun!» diye emretti. Adamlarından biri öne geçti ve bir kılıç darbesiyle başını gövdesinden ayırdı.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH AFİFÜDDİN YUSUF B. BAKKAL

Merzübaniye hankâhının şeyhi idi. Salih, takvalı, zahid bir insandı. Kendi şahsından bahsederken şöyle demiştir:

«Mısır'da iken Tatar fitnesi esnasında Bağdat'ta bir çok insanın öldürüldüğünü duydum. Bundan rahatsız oldum. Dedim ki: «Ya Rab, bu nasıl oluyor? Onların arasında çocuklar ve günahsız kimseler de vardır.» Sonra rüyada bir adam gördüm. Elinde bir mektup vardı. Mektubu alıp okudum. İçinde beni reddedici şu beyitlere şahit oldum:

«Kâinatın idaresinde emir ve hüküm, senin değildir.
Yaptığı işleri Allah'a sormal
Denizin dalgalarına kapılan kişi helâk olur.
Kulların işlerinin idaresi Allah'a aittir.
İtirazı bırak; cahillik etme!»

HAFİZ EBU İBRAHİM İSHAK B. ABDULLAH

Hafız Ebu İbrahim İshak b. Abdullah b. Ömer, İbn Kadî'l-Yemen adıyla meşhur olmuştur. Bu sene altmışsekiz yaşındayken vefat etti ve Şerefü'l-A'lâ mezarlığına defnedildi. Güzel birçok münferit rivayetleri vardır. İnsanlar kendisinden yararlanmışlardır.

Bu sene Şeyh Takiyyüddin İbn Teymiye'nin kardeşi Şeyh Şerefüddin Abdullah b. Teymiye ile Hatip el-Kazvinî dünyaya geldiler.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu sene safer ayında Sultan Melik Zahir, kendisinden sonraki dönem için oğlu Melikü's-Said Muhammed Bereketan'ın veliahdlığı bey'atını aldı. Bunun için de emirlerin tümünü, kadı ve ayânı huzurunda topladı. Bey'at tamamlandıktan sonra Melikü's-Said Muhammed

Berekethan'ı bineğine bindirdi. Kendisi de öñü sıra yürüdü. İbn Lokman bunun için bir ferman yazdı. Fermanda Muhammed Berekethan'ın babasından sonra hükümdar olacağı, babasının sağlığında da ona vekâleten kararlar verebileceği yazılıydı. Sonra Sultan Melik Zahir, cemaziyelahir ayında Şam'a gitmek üzere askerleriyle birlikte yola çıktı. Dimaşk'a girdiğinde Tatar hanı Abaka'nın elçileri yanına geldiler. Beraberlerinde mektuplar ve şifahî mesajlar vardı. Şifahî mesajlardan biri şuydu: «Sen Sivas'ta satılmış bir kölesin. Nasıl olur da yeryüzü hükümdarına muhalefet edersin? Şunu bilesin ki, göğre çıksan veya yerin dibine insan yine de benden kurtulamıyacaksın. Benimle barış yapmak için çaba sarfet!»

Sultan Melik Zahir bu tehdide aldırmadı, önemsemedi. Aksine buna karşı güzel bir cevap verdi. Abakahan'ın elçilerine şöyle dedi:

«Ona bildirin ki; halifeden aldığı arazileri ve diğer İslâm topraklarını elinden alıncaya kadar hep peşinde olacak ve onu takip edeceğim!»

Bu sene cemaziyelahir ayında Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafında içkilerin dökülmesini, mefsedet işlerinin iptal edilmesini, fuhuşun önlenmesini kararlaştırdı. Buna dair bir ferman çıkardı. Fahişelerin sahip oldukları bütün mallar, meşru bir şekilde evleninceye kadar ellerinden alındı. Bu ferman ülkenin her tarafına ulaştırıldı. Buna dayalı harçlar kaldırıldı. Geçimini bu yoldan sağlayanlara başka iş imkânları verildi. Hamd ve minnet Allah'adır. Sonra sultan, askerleriyle birlikte Mısır'a döndü. Yoldayken Hırbetüllüsûs mevkiine vardığında bir kadın karşısına çıktı. Oğlunun Sur şehrine girdiğini, şehirdeki Haçlı kontunun oğlunu yakalayıp öldürttüğünü mallarına da el koyduğunu söyledi. Bunun üzerine sultan Sur şehrine baskın yaptı. Bir kısım insanları öldürdü, birçok malları ganimet olarak ele geçirdi. Sur şehrinin kontu «Bunun sebebi nedir?» diye sordu. Sultan da onun, mezkur kadının oğluna ihanet ettiğini, tüccarlara tuzak kurduğunu söyledi ve bundan sonra da askerlerinin öncü birliğinin komutanına şu buyruğu verdi:

«İnsanlara benim rahatsız olduğumu ve mahfe içinde bulunduğumu duyur. Tabipleri çağır. Onlara hasta olduğumu söyle ve falan hastalık için nasıl bir reçete yazılacağını sor. Sana tavsiye edecekleri ilaç ve şurupları hazırlayıp mahfeye, yanıma getir ve bütün bunlar olurken de kargaşaya mahal vermeyin, insanlar yollarından olmasınlar. Seyirlerine devam etsinler.»

Bu buyruğu verdikten sonra Sultan Melikü'z-Zahir, posta arabasıyla hızla Mısır'a gitti. Orada oğlunun durumunu araştırdı. Kendisinden sonra Mısır'da yönetiminin nasıl işlediğini kontrol etti ve sonra da hemen geri dönüp askerlerine ulaştı. Mahfede oturdu. İyileştiğini açıkladı. Askerler de buna çok sevindiler. Bu, gerçekten büyük bir cesaret işi, muazzam bir atılganlık örneği idi.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetinde Emir Bedreddin Haznedar, Kadilkudat Sadreddin Süleyman el-Hanefî, Fahreddin b. Lokman, Tâceddin b. Esir, 300 kadar köle ve askerlerden bir grup olmak üzere hacca gitti. Yolda Kerek'e uğradı, şehrin durumunu inceledi, oradan Medine-i Münevvere'ye geçti, ahaliye ihsanda bulundu, şehrin durumunu inceledi. Sonra Mekke'ye gitti, orada mücavir olarak yaşayanlara sadaka dağıttı, Arefe'de vakfe yaptı, Kâbe'yi ziyaret etti. Vedâ tavafını yaptı. Ka'be'nin kapısı kendisine açıldığında içini gül suyuyla yıkadı ve eliyle esans sürdü. Ka'be'nin kapısında durup içeri girmelerine imkan sağlamak için insanların ellerinden tuttu. Daha sonra Şeytan taşlama yerine gitti, kurban bayramının dördüncü gününü beklemeden Medine-i Münevvere'ye döndü, Kabr-i Şerif'i ikinci kez ziyaret etti. Salât-u selâmların en faziletlisi ve güzeli orada sakin bulunan sevgili Peygamberimize olsun. Âline, temiz ve hoş aile efradına, kıymetli sahabilerinin tümüne de kıyamet gününe dek selam olsun. Bundan sonra Melikü'z-Zahir Kerek'e yöneldi. Zilhicce ayının yirmidokuzuncu gününde şehre girdi. Müjdeciyi de salimen geldiğini bildirmesi için Dımaşk'a gönderdi. Dımaşk naibi Emir Cemaleddin Akkuş en-Necibî, muharrem ayının ikisinde müjdeciyi karşılamak için şehir dışına çıktığında Sultan Melikü'z-Zahir'in bizzat topluluğu geride bırakarak Meydan-ı Ahdar'da yürümekte olduğunu gördü. İnsanlar onun süratli yürüyüşüne, sabır ve metanetine hayran kalmışlardı. Dımaşk'a gelişinin ardı sıra hemen yola koyuldu. Muharrem ayının altısında Haleb'e gitti. Şehrin durumunu inceledi. Daha sonra Hama'ya döndü. Oradan da Dımaşk'a gitti. Dımaşk'tan sonra Mısır yoluna koyuldu ve mütakip senenin safer ayının üçünde salı günü Mısır'a girdi. Allah rahmet etsin. Bu sene zilhicce ayının sonlarında şiddetli bir fırtına koptu. Nih'de bulunan 200 gemiyi batırdı. Bu yüzden birçok insan öldü. O mıntakalarda şiddetli sağanak yağmurlar da yağdı. Şam'a da bir yıldırım düştü ve bu yüzden ürünler telef oldu. İnnâ lillahi ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönüctülerimiz.)

Bu sene Cenâb-ı Allah, Tatarların arasına ihtilaf soktu, Abakanhan'ın adamlarıyla amcasının oğlu İbn Mengütemir'in adamları birbirlerine düştüler ve bu ihtilaftan dolayı da dağıldılar. Allah'a hamd olsun.

Bu sene Harranlılar şehri bırakıp Şâm'a geldiler.

Gelenler arasında şeyhimiz Allame Ebu Abbas Ahmed b. Teymiye de vardı. Babasıyla gelmişti. O zaman altı yaşındaydı. Beraberlerinde kardeşi Zeyneddin Abdurrahman ile Şerefüddin Abdullah da vardı. Bunlar ondan daha küçük yaşta idiler.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİR İZZEDDİN AYDEMİR B. ABDULLAH

Emir İzzeddin Aydemir b. Abdullah el-Halebî es-Salihî. Hükümdarlar nezdinde büyük ve itibarlı emirlerdendi. Sonra Sultan Melikü'z-Zahir'in yanında da yüksek mertebelere ulaştı. Sultan, yokluğunda onu kendine vekil tayin ederdi. Bu sene girildiğinde sultan onu yanına almıştı. Dimaşk kalesinde vefat etti ve Yağmuriye yakınlarındaki türbesine defnedildi. Geride bol miktarda mal bıraktı. Çocuklarına göz kulak olmasını sultana vasiyet etti. Sultan, Dimaşk Camii'nde düzenlenen taziye meclisinde hazır bulundu.

ŞEREFÜDDİN EBÜ'Z-ZAHİR

Şerefüddin Ebü'z-Zahir Muhammed b. Hafız Ebü'l-Hattab Ömer b. Dihye el-Mısrî. Hicretin 610. senesinde doğdu. Babasından ve bir grup ulemadan hadis dinledi. Kâmilîye darülhadisinde bir süre şeyhlik görevini yürüttü. Hadis rivayet etti. Faziletli bir kimseydi.

KADİ TACEDDİN EBU ABDİLLAH

Kadı Taceddin Ebu Abdillah Muhammed b. Vessab b. Rafî el-Becîlî el-Haneffî. Ders verdi. Dimaşk'ta İbn Ata'ya niyabeten fetva verdi. Hamamdan çıkıp hamamın kürsüsünde (divan) oturmakta iken anî olarak vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi.

UZMAN HEKİM ŞEREFÜDDİN EBÜ'L-HASAN

Şerefüddin Ebü'l-Hasan Ali b. Yusuf b. Haydere, Rahbellî idi. Dimaşk'taki tabiplerin üstadı idi. Vakfedicisinin vasiyeti gereğince Dehvariye medresesinin müderrisliğini yaptı. Zamanında tıp bilginlerinin öncüsüydü. Şiir de yazardı. Şiirlerinden biri şudur:

«Dünyada yaşayan insanlar, zorla ölüme doğru götürülmektedirler.

Ama geride kalanlar, gidenlerin durumunun farkında değiller

Onlar boğazlananın durumunu bilmeyen

Yaşamakta olan davarlar gibidirler.»

ŞEYH NASİRÜDDİN

Şeyh Nasirüddin Mübarek b. Yahya b. Ebu'l-Hasan Ebü'l-Berekat b. Sabbag eş-Şafî. Fıkıhta ve hadiste allame idi. Ders verdi. Fetva verdi,

eser tasnif etti, kendisinden istifade edildi. Seksen yaşında iken bu senenin cemaziyelevvel ayının onbirinde vefat etti. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

ŞEYH EBÜ'L-HASAN

Şeyh Ebü'l-Hasan Ali b. Abdullah b. İbrahim el-Kûfî. Kurra ve nahivciydi. Sibeveyh lakabını taşırdı. Nahiv ilminde yüksek ve faziletli bir alimdi. Altmışyedi yaşındayken bu sene Kahire hastahanesinde vefat etti. Allah rahmet etsin. Şiirlerinden biri şudur:

«Sürekli ayrılığında kalbimi azaplandırдың.

Ey aşkı, zamir-i gayr-ı münfasılın kelimeden

Ayrılmayışı gibi kalbimden ayrılmayan!

Benden yüz çevirmen sana olan aşkıma daha da te'kid etmiştir.

Benden yüz çevirip değişmen ise, atfı beyan ile bedelin birbirine benzeyişi gibidir.»

Bu sene Şafîîlerin şeyhi şeyhimiz Allame Kemaleddin Muhammed b. Ali el-Ensari b. Zemlekanî dünyaya geldi.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene muharrem ayının ikisinde Sultan Melikü'z-Zahir develere binerek Hicaz'dan Dimaşk'a geldi. İnsanlar, gelişinin farkına varmamışlardı. Aniden Dimaşk'ın Meydan-ı Ahdar alanında görüldü. Halk, onun gelişine çok sevindi. Kendisini karşılamaya gidenlere hediye ve armağanlar vererek onları sevindirdi. Bu, zaten onun adetiydi. İnsanlar onun süratinden ve himmetinin yüksekliğinden ötürü kendisine hayran kalıp çaştılar. Sonra Haleb'e gitti. Haleb'ten Mısır'a gitmek üzere yola çıktı ve muharrem ayının altısında Mısır kafilisiyle birlikte Mısır'a girdi. Bu sene Hicaz'da yanında zevcesi Ümmü'l-Melik es-Said bulunuyordu. Mısır'dan safer ayının onüçünde oğlu ve emirleriyle birlikte ayrılp İskenderiye'ye gitti. Orada ava çıktı. Emirlerle bol miktarda para ve hil'at verdi. Güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü.

Yine bu sene muharrem ayında Merakeş sahibi Ebü'l-Alâ İdris b. Abdullah Muhammed b. Yusuf el-Vâsik öldürüldü. Onu, Merakeş yakınlığında kendisiyle savaşmakta olan Mirrin oğulları öldürmüşlerdi.

Bu sene rebiyülahir ayının onüçünde Sultan Melikü'z-Zahir, bir grup askeriyle birlikte Dimaşk'a geldi. Bunlar yolda soğuktan ve çamurdan dolayı büyük sıkıntılara maruz kalmışlardı. Zenbakiye'de otağ kurdu. İbn Uht Zeytun'un İslâm ordusuna saldırmak üzere Akkâ'dan yola çıktığını duyunca kendisi de hızla ona karşı harekete geçti. Onu Akkâ

yakınlarında buldu. İbn Uht Zeytun, onun korkusundan ötürü geri dönüp Akkâ'ya girdi.

Bu sene receb ayında Sultan Melikü'z-Zahir'in naibleri Misyaftaki İsmailîlerin elinden teslim aldılar. Misyaftaki İsmailî emiri Sarım Mübarek b. Rıza, kaleyi terk edip kaçmıştı. Hamâ sahibi ona karşı tuzak kurmuş ve onu esir alıp Sultan Melikü'z-Zahir'e göndermiş, sultan da onu Kahire'deki bir kalenin burcuna hapsedmişti.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Peygamber efendimizin hücresinin çevresine konulmak üzere trabzanlar göndermiş, bu trabzanların mezar-ı şerifi korumak amacıyla çevresine dikilmesini emretmişti. Açılıp kapanan kapılar da yaptırmıştı. Bunlar, götürülüp yerlerine konuldu-lar.

Bu sene Haçlıların Şam ülkesine hücum edeceklerine dair çeşitli haberler gelince Sultan Melikü'z-Zahir onlarla savaşmak için orduyu hazırladı. Bununla beraber o, Haçlıların zarar vermesinden korktuğu için İskenderiye ile çok ilgileniyordu. Orayı tahkim etmiş, düşman baskınına karşı orada köprüler yaptırmış, oradaki köpeklerin öldürülmesini emretmişti.

Bu sene Mağrip diyarındaki Benu Abdilmü'min Devleti çöktü. Son hükümdarları, Merakeş sahibi İdris b. Abdullah b. Yusuf'tu. Onu Mirrin oğulları bu sene öldürmüşlerdi.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SAHİP ZEYNEDDİN YAKUP

Sahip Zeyneddin Yakup b. Abdullah er-Refî b. Zeyd b. Malik el-Mısri. İbn Zübeyrî adıyla tanınmıştı. Faziletli ve reis bir kimseydi. Önce Melik Muzaffer Kutuz'a, sonra da hakimiyetinin ilk zamanlarında Zahir Baybars'a vezirlik yaptı. Sonra bu görevden azledildi. Yerine Bahaeddin b. Hanna atandı. Kendisi bu senenin rebiyülahir ayının ondördünde vefat edinceye kadar evinde oturdu. Dışarı çıkmadı. Güzel şiirleri vardır.

ŞEYH MUVAFFAKÜDDİN

Şeyh Muvaffaküddin Ahmed b. Kasım b. Halife el-Hazrecî. Tabipti. İbn Ebi Usaybia adıyla tanınırdı. On ciltlik güzel bir Tarihü'l-Etibba'sı vardır. Bu eser, Emevî Camii'nin İbn Urve meşhedinde vakıf olarak bulunmaktadır. Doksan yaşını aşmış iken bu sene Serhat'ta vefat etti.

ŞEYH ZEYNEDDİN AHMED B. ABDÜDDAİM

Şeyh Zeyneddin Ahmed b. Abdüddaim b. Ni'me b. Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ahmed b. Bükeyr Ebü'l-Abbâs el-Makdisî en-Nablusî. Bir grup hadis aliminden münferid rivayetlerde bulundu. Hicretin 575. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Hadis toplamak amacıyla çeşitli beldelere seyahatlerde bulundu. Faziletli bir kimseydi. Çok çabuk yazı yazardı. Şeyh Alemüddin'in anlattığına göre o, Muhtasarü'l-Harâki adlı eseri bir gecede yazmıştır. Yazısı sağlam ve güzeldi. İbn Asakir'in Tarih'ini iki kez yazdı. Kendi şahsı için o tarihi ihtisar etti. Ahir ömründe gözlerini kaybetti ve öylece dört sene daha yaşadı. Kutbeddin, onun bazı şiirlerini zeylinde nakletmiştir. Şeyh Zeyneddin bu sene Dımaşk'ta vefat etti. Receb ayının onunda salı sabahı Kasyun mezarlığına defnedildi. Vefat ederken doksan yaşını aşmıştı. Allah rahmet etsin.

KADI MUHİDDİN İBN EZ-ZEKÎ

Şeceresi şöyledir: Ebü'l-Fadl Yahya b. Kadilkudat Bahaeddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Ali b. Abdülâziz b. Ali b. Abdülâziz b. Ali b. Hüseyin b. Abdülâziz b. Ali b. Abdülâziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Kasım b. Velid b. Abdurrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kureyşî el-Ümevî b. ez-Zekî. Defalarca Dımaşk kadılığı yaptı. Kendisinden önce baba ve dedeleri de bu görevi ifa etmişlerdi. Hanbel'den, İbn Taberzed'den, Kindî'den, İbn Haristani'den ve başka hadis alimlerinden hadis dinledi. Hadis rivayet etti. Birçok medreselerde ders verdi. Hılavuniye dairesinde Şam kadılığı yaptı. Ancak Ebu Şâme'nin anlattığına göre pek övgüye layık bir kadı değildi. Bu sene receb ayının ondördünde Mısır'da vefat etti. Vefat ederken yetmiş yaşını aşmıştı. Mukattam mezarlığına defnedildi. Güzel ve sağlam ifadeler içeren güçlü şiirleri vardı. Şeyh Kutbeddin onun nesebini anlattıktan sonra babası Kadı Bahaeddin'den naklen demişti ki o, Hz. Ali'nin Hz. Osman'dan daha üstün olduğu görüşüne kaildi. Bu hususta kendi şeyhi Muhyiddin b. Arabî ile muvafakat etmişti. Bu görüşe kail olmasının asıl sebebi, görmüş olduğu şu rüya idi: Kadı Muhyiddin İbn ez-Zekî rüyasında Dımaşk Camii'nde Hz. Ali'yi görmüş. Hz. Ali Sıffin savaşında Emevîlerin kendisine yaptıklarından dolayı Kadı Muhyiddin'den yüz çevirmişti. Sabah olunca Kadı Muhyiddin uykusundan uyanır uyanmaz bir kaside nazmetmişti. Kasidesinde her ne kadar kendisi Emevî ise de Hz. Ali'ye meyilli olduğunu dile getirmişti:

«Her ne kadar Emevî sülalesinden isem de ben vâsinin (Alinin) yolundayım. Ondan başkasını lider olarak görmüyorum. Eğer Sıffin savaşında hazır bulunsaydım Emevîler benim orada savaştığımı görselerdi,

Ali'den yana olurdum. Bunda da haklıydım.

Hız. Ali'den yana olduğum ve onu beğendiğim için başıma miğferi geçirir ve hilafeti Emevilerden kendi elimle geri alırdım.»

Kadı Muhyiddin'in şiirlerinden biri de şudur:

«Dediler ki; Dimaşk şehrinde gezilip görülecek bir yer yoktur.
Sen oraya aldanıyorsun ve orada kalıyorsun.
Ey beni kınayan, azıcık dur da düşün,
Onun bir görüntü oku, bir satır yazı gibi kıymetlidir.»

SAHİP FAHREDDİN

Sahip Fahreddin Muhammed b. Sahip Bahaeddin Ali b. Muhammed b. Selim b. Hanna el-Mısıri. Vezirlik yapmış faziletli bir insandı. Büyüyük Kurafe'de bir hankâh yaptırdı. Mısır'da babasının medresesinde ders verdi. İbn bintü'l-Eazz'den sonra Şafii medresesinde de hocalık yaptı. Bu senenin şaban ayında vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi. Vefatından sonra Sultan Melikü'z-Zahir onun oğlu Taceddin'i vezirliğe atadı.

ŞEYH EBU NASR B. EBU'L-HASAN

Şeyh Ebu Nasr b. Ebu'l-Hasan b. Harraz es-Suffi el-Bağdadî. Şairdi. Güzel bir divanı vardı. Muâşeretü güzel, müzakeresi hoş bir insandı. Arkadaşlarından biri yanına geldiğinde onun için ayağa kalkmamış ve şu şiiri okumuştı:

«Sen yanıma geldiğinde kalbim senin için ayağa kalktı.
Senin sağlam dostluğunu tazimle karşıladı.
Dostluk için kalbin sevgiyle ayağa kalkması,
Bedenin, beden için ayağa kalkmasından daha iyidir.»

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİ

Bu senenin safer ayının başında Sultan Melikü'z-Zahir bir grup askerle birlikte Mısır'dan Askalan'a gitti. Orada Selahiye Devleti zamanında ihmal edilen Sur kalıntılarını da yıktı. Yıkıntılar arasında her birinde 1.000'er dinar bulunan iki küp buldu. Bu paraları emirlere dağıttı. Kendisi oradayken Mengü Temr'in, Abaka'nın askerlerini bozguna uğrattığı müjdesini aldı. Buna çok sevindi. Sonra Kahire'ye döndü.

Rebiyülevvel ayında, Akkâlîların elinde bulunan Müslüman esirleri, Akkâ şehri dışında elleri kolları bağlı vaziyette öldürdükleri haberini aldı. Kendisi de elinde bulunan Akkâlî esirlerin boyunlarının vurulma-

sını emretti. 200'e yakın Akkâlî esirin boynu bir günün sabahında vuruldu.

Bu sene Münşiye Camii'nin yapımı tamamlandı. Rebiyülahir ayının yirmikisinde orada cuma namazı kılındı.

Bu sene Tunuslularla Haçlılar arasında anlatımı burada uzun sürecektir savaşlar cereyan etti. Sonra iki taraf ateşkes yapıp barıştılar. Ama bu savaşlarda sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda insan öldürülmüştü.

Bu senenin receb ayının sekizinde perşembe günü Sultan Melikü'z-Zahir, Dımaşk'a geldi. Beraberinde oğlu Melikü's-Said ile Vezir İbn Hanna ve ordusu vardı. Sonra iki guruba ayrılarak Dımaşk'tan ayrıldılar. Cebele, Lazkiye, Merkab, Arka ve çevre beldelere baskın yapmak üzere sahilde bir araya gelmek üzere anlaştılar. Yollarına devam ettiler. Nihayet toplanma noktasına gelip birleştiler. O zaman Safita ve Mecd-el'i fethettiler. Oradan yola koyuldular ve receb ayının ondokuzunda salı günü Hısn-ı Ekrad'a indiler. Hısn-ı Ekrad'ın çevresinde üç sur vardı. Mancınıkları kurdular ve şaban ayının ortasında güç kullanarak orayı fethettiler. Askerler içeri girdiler. Hısn-ı Ekrad'ı kuşatan, sultanın oğlu Melikü's-Said idi. Sultan, Hısn-ı Ekrad ahalisini serbest bıraktı. Onlara lütufta bulundu. Yumuşak davrandı ve Trablus'a sürgün etti. Fetihden on gün sonra kaleyi teslim aldı. Kale halkını da oradan uzaklaştırdı. Şehrin kilisesini camiye çevirdi ve orada cuma namazı kıldı. Oraya bir naib ve bir de kadı atadı. Şehrin onarılmasını emretti.

Tarsus sahibi, şehrinin anahtarlarını ona gönderdi. Şehrin ürünlerinin yarısını Sultan Melikü'z-Zahir'e vermek ve kendisini Tarsus'ta naib olarak bırakmak şartıyla sultandan barış talebinde bulundu. Sultan da onun bu talebini uygun gördü. Merkab sahibi de aynı şeyi yaptı. Sultan, onunla da şehrin ürünlerinin yarısını almak şartıyla barış yaptı. Böylece on senelik bir ateşkes ve saldırmazlık antlaşması yapıldı.

Sultan Melikü'z-Zahir, Hısn-ı Ekrad yanında ordugah kurmuş iken Kıbrıs adası sahibinin, askerleriyle birlikte Akkâlılara yardıma gelmekte olduğunu duydu. Kıbrıs adası sahibi, sultanın kendilerine zarar vermesinden korktuğu için Akkâlıların yardımına koşuyordu. Sultan, bu durumu fırsat bilerek oniki gemilik bir filoyu Kıbrıs adası sahibinin bulunmadığı bir zamanda ele geçirmek üzere harekete geçirdi. Gemiler hemen yola koyuldular. Adaya yaklaştıklarında şiddetli bir fırtınaya yakalandılar. Birbirlerine çarptılar. Bu yüzden dört gemi parçalandı. Bu da Allah'ın takdiri idi. Bir kısmı battı. Bir kısmı Haçlılar tarafından esir alındı. Haçlılar 1800 kadar tayfa ve askeri esir almışlardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döncüleriz). Sonra sultan harekete geçti. Akkâ şehrine doğru mancınıklarını kurdu. Halk, kendisinden eman diledi. Şehri boşaltacaklarını söyle-

diler. Sultan da isteklerini kabul etti. Ramazan bayramında Akkâ şehrine girip şehri teslim aldı. Akkâ kalesi Müslümanlara çok zarar veren bir yerdi. Burası iki dağ arasında bir vadi idi. Akkâ'nın işini tamamladıktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir, Trablus'a doğru yola koyuldu. Trablus sahibi ona «Sultan bu topraklarda ne yapmak istiyor?» sorusunu yöneltti. O da «Ekinlerinizi toplamak, ülkenizi tahrip etmek üzere geliyorum. Sonra da müteakip senede sizi kuşatmağa geleceğim» haberi gönderdi. Bunun üzerine Trablus sahibi Sultandan merhamet dileyip barışmak istediğini söyledi. Bunun üzerine iki taraf arasında on yılığına bir saldırmazlık antlaşması yapıldı.

Bundan sonra İsmaililer, Sultan Melikü'z-Zahir'e haber gönderecek babalarına yumuşak davranması, onu affetmesi için merhamet dilediler. Babaları Kahire'de zindanda bulunuyordu. Sultan da onlara şu haberi gönderdi: «Bana Alika'yı teslim edin. Kaleden inin. Alika kalesine karşılık Kahire'de size bazı arazileri ikta olarak vereyim. Babanız da size teslim edilsin.» İsmaililer Alika kalesinden inip yanına geldiklerinde onların Kahire'ye götürülüp haps edilmesini emretti ve Alika kalesine bir naib tayin etti.

Bu senenin şevval ayının onikisinde pazar günü Dımaşk, sel baskını altında kaldı. Bir çok eşya telef oldu. Bu yüzden birçok insan boğuldu. Özellikle Anadolu'dan gelen ve iki nehir arasında konaklamış bulunan Hacıların hepsi boğulduğu gibi develeri ve yükleri de sele kapılıp gitti. Hepsi helâk oldular. Bu yüzden şehrin kapıları kilitlendi. Şehrin içine surların tepelerinden ve Feradis kapısından su baskınları geldi. İbn Mukaddem hanı sular altında kaldı. Birçok eşya telef oldu. Bu hadise yaz mevsiminin güneşli günlerinden birinde vuku bulmuştu.

Sultan Melikü'z-Zahir, bu senenin şevval ayının onbeşinde çarşamba günü Dımaşk'a geldi. Kadı İbn Hallikan'ı azletti. O zamana kadar İbn Hallikan on senelik kadı idi. Yerine İzzeddin b. Saiğ atandı. Kendisine hil'at giydirildi. Kadılığa atanmasıyla ilgili ferman Trablus dışında Vezir İbn Hanna'nın aracılığıyla yazılmıştı. İbn Hallikan da azledince zilkade ayında Mısır'a gitti.

Bu senenin şevval ayının onikisinde Sultan Melikü'z-Zahir ve adamları Hısnü'l-Kürdî'ye girdiler. Orada Yahudi kilisesini dolaştılar. İçinde namaz kıldılar. Kilisedeki Yahudi sembollerini yok ettiler. Orada bir ziyafet tertipler. Sema ayini düzenlediler ve birkaç gün bu halde orada kaldılar. Kilise daha sonra Yahudilere yine verildi. Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sahil beldelerine gitti. Bir kısmını fethetti. Akkâ'ya yakın bir tepeye çıkıp şehri seyretti. Sonra Mısır diyarına gitti. Bu süre zarfında gazalara yaklaşık 800.000 dinar harcamıştı. Allah, bu masrafinin yerini doldurdu. Zilhicce ayının onüçünde perşembe günü Kahire'ye ulaştı. Aynı ayın onyedisinde aralarında Halebî'nin ve diğerlerinin de

bulunduğu bir grup ümerâyı tutukladı. Bunların Şakifte bulunduğu sıralarda kendisini yakalamak ve hal'etmek istediklerini haber almıştı.

Bu senenin zilhicce ayının onyedisinde Sultan Melikü'z-Zahir, ülkenin her tarafında içkilerin dökülmesini emretti. İçki yapmak için üzüm sıkıncılar veya sıkıtırancılar ölümle tehdit edildi. İçkisi telef edilenlere tazminat ödenmeyeceğini bildirdi. Daha önceleri Kahire'de her gün bu amaçla 1.000 dinar tazminat ödeniyordu. Sonra posta, bu haberi ülkenin her tarafına ulaştırdı.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kerek sahibi Aziz b. Muğis'i tutukladı. Adamlarından bir grubu da göz altına aldı. Bunlar, Kerek sahibi Aziz b. Muğis'i sultanhğa geçirmeye niyetlenmişlerdi.

HİCRETİN ALTIYÜZALTMİŞDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MELİK TAKİYYÜDDİN ABBAS B. MELİKÜ'L-ADİL

Melik Takıyyüddin Abbas b. Melikü'l-Âdil Ebu Bekir b. Eyyub b. Şadî. Bu, Sultan Adil'in hayatta kalan en son oğluydu. Kindî'den ve İbn Haristanî'den hadis dinledi. Hükümdarlar nezdinde saygı görürdü. Kendisinin hazır bulunduğu bir mecliste veya kafilde hiç kimse başını kaldırıp onun yüzüne bakamazdı. Yumuşak huylu, arkadaşlığı güzel bir kimseydi. Onun meclisinde bulunan bir kimse, yanında oturmaktan usanmazdı. Bu senenin cemaziyelahir ayının yirmiikisinde cuma günü Derb-i Reyhan'da vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedildi.

KADİLKUDAT ŞEREFÜDDİN EBU HAFS

Şeceresi şöyledir: Ömer b. Abdullah b. Salih b. İsa es-Sübki el-Maliki. Hicretin 585. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Fıkıh dersleri aldı. Salahiye medresesinde fetva verdi. Kahire muhtesibliğine atandı. Sonra hicretin 663. senesinde kadılık görevine tayin edildi. Her mezhepten bir kadının atandığı sırada kendisi de Maliki mezhebinin kadılığına atanmıştı. Bu göreve gelmek istememiş, buna şiddetle karşı koymuştu, ancak yapılan baskılardan sonra kendisi bu göreve karşılık ücret almak şartıyla kadılığı kabul edeceğini bildirdi. Bu şartla göreve atandı. İlmi ve diyanetiyle meşhur bir kimseydi. Kadı Bedreddin b. Cema ve diğerleri kendisinden rivayetlerde bulunmuşlardır. Bu senenin zilkade ayının bitimine beş gün kala vefat etti.

TAVAŞI (HADİM) ŞÜCAÜDDİN MÜRŞİD EL-MUZAFFERİ EL-HAMEVÎ

Şecaatli, bahadır bir kimse olup güzel görüşü vardı. Üstadı kendisine muhalefet etmezdi. Melikü'z-Zahir de kendisinin görüşlerine uyardı. Bu sene Hama'da vefat etti ve Hama'daki medresesinin yakınındaki türbesine defnedildi.

İBN SEB'İN ABDÜLHAK B. İBRAHİM

Şeceresi şöyledir. Abdülhak b. İbrahim b. Muhammed b. Nasr b. Muhammed b. Nasr b. Muhammed b. Kutbeddin Ebu Muhammed el-Makdisî er-Rakutî. Rakutî kelimesi onun Rakutalı olduğunu göstermektedir. Rakuta ise Mersiye yakınlarında bir beldedir. İbn Seb'in, hicretin 614. senesinde doğdu. Felsefe, mantık ve ilm-i evail ile iştigal etti. Bu yüzden kendisinde bir nevi dinsizlik meydana geldi. Bu konuda eser tasnif etti. Simya ilmini bilirdi. Bu ilmi sayesinde bazı geri zekâlı emirleri ve zenginleri aldatır, akıllarını çelerdi. Bunun, milletin hallerinden bir hal olduğunu söylerdi. Kitabü'l-Bedv, Kitabü'l-Hev gibi eserleri vardır. Mekke'de ikamet etti. Mekke emiri İbn Semi'nin aklını çeldi. Bazan hira mağarasına gider, orada kalır ve peygamberliğin çalışılarak elde edildiğini, peygamberliğin saflaşp berraklaşarak akılda meydana gelen bir feyiz olduğu inancına sahip olduğundan Hira mağarasında Peygamber (s.a.v.) Efendimize geldiği gibi kendisine de vahiy geleceğini ümitle beklerdi. Fakat bu bekleyişinin sonunda sadece dünya ve ahirette -şayet bu inanç üzere ölmüş ise, rezillik ve rüsvaylık elde etmiştir. Kendisi Kâbe-i Muazzama'yı tavaf eden kimseleri gördüğünde «Bunlar medarın etrafında dönen eşekler gibidirler. Halbuki beni tavaf etseler, Beyt-i tavaf etmelerinden daha iyidir» derdi. Allah ona ve onun gibilerine gerekli hükmünü verecektir. Küfür kokan bazı söz ve fiilleri nakledilmiştir. Bu senenin şevval ayının yirmisekizinde Mekke-i Mükerreme'de öldü.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞİNCİ SENESİ

Bu sene başında halife, Hakim Bi-Emrillah Ebü'l-Abbas Ahmed el-Abbasi idi. İslâm ülkesinin sultanı da Melikü'z-Zahir'di. Muharrem ayının ondördünde pazar günü Sultan Melikü'z-Zahir, Kıbrıs adası yakınlarında batan gemilerin yerine yaptırmış olduğu kırk adet yeni gemiyi görmeye gitti. Bu gemilerden birine Emir Bedreddin Haznedar'la birlikte bindi. Gemi sulara yalpalayınca Emir Bedreddin denize düştü. Suların dibine inmekteyken adamın biri peşi sıra suya atlayıp saçından yakaladı ve emiri boğulmaktan kurtardı. Bunun üzerine Sultan Melikü'z-Zahir o adama hil'at giydiren ihşanda bulundu.

Muharrem ayının sonlarında sultan, az sayıdaki Haseki askerleri ve emirleriyle birlikte Mısır'dan yola çıktı. Kerek şehrine geldi. Kerek naibini yanına alarak Dımaşk'a götürdü. safer ayının onikisinde Dımaşk'a girdi. Beraberlerinde Kerek naibi İzzeddin Aydemir de vardı. Onu Dımaşk naibliğine atadı. Eski naib Cemaleddin Akkuş en-Necibi'yi safer ayının ondördünde azletti. Bundan sonra Hama'ya gitti. On gün sonra geri döndü. Rebiyülevvel ayında Tatarların korkusu sebebiyle kaçan bazı Halepli, Hamalı ve Humuslular Dımaşk'a geldiler. Dımaşklı bazı kimseler de Tatarların korkusundan başka yerlere kaçmışlardı. Rebiyülahir ayında Mısır askerleri Dımaşk'ta bulunan Sultan Melikü'z-Zahir'in yanına geldiler. Sultan, ayın yedisinde onlarla birlikte Dımaşk'tan ayrılıp yola koyuldu. Hama'dan geçti. Hama meliki Mansur'la görüştü. Oradan Haleb'e gitti. Meydan-ı Ahdar'da otağ kurdu. Bunun sebebi şuydu: Rum askerleri 10.000 kadar süvari toplamışlar; bunlardan bir kısmını harekete geçirip Ayıntab'a¹ baskın düzenlemişler, sonra Nastun'a gitmişler, Harin ile Antakya arasında bulunan bir grup Türkmen'e hücum etmişler, vurup kırıp köklerini kazımışlardı. Tatarlar, Sultan Melikü'z-Zahir'in muzaffer askerleriyle birlikte oralara geldiğini duyunca gerisin geri dönmüşlerdi. Sultan, Haçlıların Filistin'e bağlı Remle yakınlarındaki Kakon beldelerine baskın yaptıklarını, oradaki bir grup Türkmenin mallarını yağmaladıklarını duyunca o muntıkadaki emirleri, ülkeyi iyi muhafaza edemediklerinden dolayı tutukladı ve sonra da Mısır diyarına döndü.

(1) Gaziantep

Bu sene şaban ayının üçünde Sultan Melikü'z-Zahir, Mısır'daki Hanbelî kadısı Şemseddin Ahmed b. İmad el-Makdisi'yi tutukladı ve onun yanındaki emanet malları aldı. Zekâtını ayırdıktan sonra bir kısmını sahiplerine geri verdi. Kadı Şemseddin bu tarihten itibaren hicretin 672 senesinin şaban ayına kadar tutuklu kaldı. Tutuklanmasının sebebi, Şebib adındaki Harranlı bir adamın ona iftira etmiş olmasıydı. Sonra Sultan, kadının suçsuz olduğunu anlayınca onu salıverdi ve hicretin 672. senesinde onu tekrar kadılık görevine iade etti.

Bu senenin şaban ayında Sultan Melikü'z-Zahir Akkâ'ya geldi. Şehre baskın düzenledi. Akkâ sahibi ondan ateşkes talebinde bulundu. Sultan onun bu isteğini kabul etti. On sene on ay on gün ve on saat süreyle geçerli bir ateşkes antlaşması imzaladı ve Dimaşk'a döndü. Barış yazısı Darü's-Saade'de okundu. Ateşkes devam etti. Sonra sultan, İsmailiye beldelerine döndü ve oraların tamamını ele geçirdi. Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin cemaziyelahir ayında Cebel kalesinde bir zürafa doğdu. Bir inek bunu emzirdi. Bu, daha önce misli görülmemiş bir olaydır.»

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH KEMALEDDİN

Şeyh Kemaleddin Sellar b. Hasan b. Ömer b. Said. Erbilliydi. Şafî mezhebine mensuptu. Şafî mezhebinin alimlerinden idi. Şeyh Muhyiddin en-Nevevî kendisinden ilim tahsil etmiştir. Ruyan'ın el-Bahr adlı eserini bir kaç ciltte özetlemiştir. Bu eseri yanında mevcut olup kendi el yazmasıdır. Dimaşk'ta bu eser fetvalarda kaynak gösterilirdi. Bu sene vefat edince Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi. Badraiye medresesinde ders ve fetva verirdi. Bu medreseyi vakfedenin vakfettiği zamandan beri bu seneye kadar orada kalmıştı. Bundan daha fazlasını da istemişti. Nihayet bu sene vefat etti.

VECİHÜDDİN MUHAMMED B. ALİ B. EBİ TALİB

Vecihüddin Muhammed b. Ali b. Ebi Talip b. Süveyd et-Tikritî. Büyük bir tacirdi. Devlet erkânı tarafından saygıyla karşılanırdı. Özellikle Melik Zahir de kendisine saygı gösterip ikramda bulunurdu. Çünkü Melik Zahir sultanlığa sahip olmadan önce emirliği zamanında ondan çok ikram görmüştü. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığındaki Nasirî hankâhı yakınında bulunan türbesine defnedildi. Halife her zaman ona mektup yazardı. Yazışmaları bütün hükümdarlar nezdinde kabul görürdü. Şam'ın sahil beldelerindeki Haçlı kontları da onun mektuplarını beğenirlerdi. Tatarların hanı Hülagu zamanında da itibar görmüştü. Çok sadaka veren, çok hayırlarda bulunan bir kimseydi.

NECMEDDİN YAHYA B. MUHAMMED B. ABDÜLVAHİD B. LEBUDÎ

Hammamü'l-Feleki'l-Müberra yanındaki Lebudiye binasını tabiplere vakfetmişti. Tıp ilmine dair güzel bilgileri vardı. Dımaşk'ta divan nazırlığı yaptı. Bu sene vefat etti ve Lebudiye'deki türbesine defnedildi.

ŞEYH ALÎ EL-BEKKÂ

İbrahim peygamberlerin beldesinin (yani Halil kentinin) yakınındaki zaviyenin sahibidir. Salihliği ve ibadetiyle meşhurdur. Yanından geçenlere, kendisini ziyaret edenlere yemek yedirmekle şöhret kazanmıştı. Melik Mansur Kalavun onu çok över ve onun hakkında şöyle dedi: «O, emir iken kendisiyle görüştüm. İleride bazı şeyler olacağını o zaman bana söylemişti ve söylediklerinin tamamı gerçekleşti. Benim hükümdar olacağımı söylemişti. Hükümdar oldum.»

Kutbeddin el-Yuninî bu sözleri nakletmiştir. Bunları naklederken onun çok ağlayan bir kimse oluşunun sebebini de şöyle anlatmıştır:

Şeyh Ali'nin, harika halleri ve kerametleri olan bir adamla arkadaşlığı olmuştu. O adamla birlikte Bağdat'tan yola çıkmışlar ve Bağdat'a bir yıllık mesafedeki bir beldeye bir saatte ulaşmışlardı. Adam kendisine «Ben falan vakitte öleceğim. O vakit geldiğinde falan beldeye beni bul» demişti. Hikâyenin bundan sonrasını Şeyh Ali'den dinleyelim: «Arkadaşımın bana bildirdiği vakit geldiğinde onun, gitmemi söylediği beldeye gittim. Yanına vardım can çekişiyordu. Yatağında doğu tarafına yönelmişti. Ben onu kibleye döndürdüm. Ama tekrar doğuya döndü. Ben onu yine kibleye döndürdüm. Gözünü açıp bana şöyle dedi: «Hiç boşuna yorulma. Ben mutlaka doğuya dönük olarak öleceğim.» Böyle dedi ve rahiplerin okudukları bazı duaları okumaya başladı. Ölünceye kadar o dualarla meşgul oldu. Ölünce onu o beldedeki bir kiliseye götürdük. Kilisedekilerin çok üzüntülü olduklarını gördük. Onlara «Nedir bu haliniz?» diye sorduğumuzda dediler ki: «Yanımızda 100 yaşında ihtiyar bir adam vardı. Bu gün Müslüman olarak vefat etti» kendilerine; «Onun yerine şu ölüyü teslim alın. Adamımızı da buna karşılık bize verin» dedik. Müslüman olarak ölen ihtiyarı alıp yıkayıp kefenledik. Namazını kılıp Müslüman mezarlığına defnettik. Hristiyanlar da o arkadaşımı alıp Hristiyan mezarlığına defnettiler. Allah'tan bize güzel bir son nasip etmesini diliyoruz.»

Şeyh Ali el-Bekkâ, bu senenin receb ayında vefat etti.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının beşinde Sultan Melikü'z-Zahir, sahil

beldelerinden gelirken Dimaşk'a uğradı. Burayı daha önce fethetmiş, işleri yoluna koymuştu. Muharrem ayının sonlarında Kahire'ye gitti. Orada bir sene kaldıktan sonra bu senenin safer ayının dördünde Dimaşk'a döndü. Yine muharrem ayında Nobe hükümdarı, Ayzab'a geldi. Buraların ahalisinin bir kısmını öldürdü. Tüccarlarının mallarını yağmaladı. Öldürdükleri arasında, şehrin valisi ve kadısı da vardı.

Emir Alaeddin Aydoğdu el-Haznedar onun üzerine gitti. Askerlerinden bir kısmını öldürdü. Ahalinin mallarını yağmaladı. Bazı yerleri yaktı. Bazı yerleri yıktı. Ülkeyi itaat altına aldı. Müslümanların öcünü de almış oldu. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu senenin rebiyülahir ayında Sahyun sahibi Emir Seyfeddin Muhammed b. Muzafferüddin Osman b. Nasirüddin Mengürs, yetmişyedi yaşındayken vefat etti. Babasının türbesine defnedildi. Sahyun ve Bezriye'de tam onbir sene hüküm sürmüştü. Vefatından sonra oğlu Sabiküddin tahta oturdu. Melik Zahir'e davetiye gönderdi. Melik Zahir de geleceğini bildirdi. Geline ona Habz'i iktâ' olarak verdi ve onu Sahyun ve Bezriye naibliğine atadı.

Bu sene cemaziyelahir ayının beşinde Sultan Melikü'z-Zahir askerleriyle birlikte Fırat'a ulaştı. Tatarların bir kısmının oralarda bulundukları haberini almıştı. Bu yüzden askerleriyle birlikte Fırat'a dalarak karşı tarafa geçti. Orada bulunan Tatarların büyük bir kısmını öldürdü. O günde Fırat'a ilk olarak Emir Seyfeddin Kalavun ile Bedredin Beyserî dalmışlardı. Peşlerinden sultan da Fırat'a dalmıştı. Sonra Tatarların başına neler getirdi neler. Daha sonra Bire¹ taraflarına gitti. Orada bulunan başka bir gurup Tatar'ı kuşatma altına aldı. Tatarlar onun gelmekte olduğunu duyunca mallarını, mülklerini ve ağırlıklarını bırakıp oradan kaçmışlardı. Sultan, büyük bir debdebe ve alâyişle Bire'ye girdi. Ahaliye bol miktarda mal ve para dağıttı. Sonra cemaziyelahir ayının üçünde esirleriyle birlikte Dimaşk'a döndü. Aynı ayın yedisinde Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu. Oğlu Melikü's-Said onu karşılamak için şehir dışına çıkmıştı. Karşılaştılar ve ikisi birlikte Kahire'ye girdiler. O gün görülmeye değer muazzam bir gündü. Sultan Melikü'z-Zahir'in askerleriyle birlikte Fırat'a dalışıyla ilgili olarak Kadı Şihabüddin Mahmud el-Katib şöyle bir şiir okumuştı:

«Her nereye gidersen git. Herşeye hakim olan Allah seni koruyacaktır.

Dilediğin hükmü ver. Kader, senin muradına uygun olacaktır.
 Senin ortaya koyduğun ve rüknünü oluşturduğun din,
 Artık düşmanlar tarafından saldırıya uğramayacaktır.
 Başlar oynayıp hareket ettiğinde,

Senin yaylarının kirişinden ötürü coşup hareket ederler.

Askerlerinle birlikte Fırat'a daldın.

Ve dalgalar sizi karşı tarafa ulaştırdı.

Nitekim haberler bize böyle geldi.

Fırat'ın dalgaları seni taşıdı.

Senden başka bir denizi kim görebilir.

Senden başkalarını nehirler dahi küçük görürler.

Yolları ve gurupları ayırdın.

Baskıncı askerlerinle hücum ettin. Karşında, denizdeki ve nehirlerdeki dağlar dahi duramadı.»

Fırat'a dalıp karşı tarafa geçişi görenlerden biri de şöyle bir şiir okumuştı:

«Atlarımızla Fırat'a daldığımızda,

Mızrak ve kılıçlarımızla suların üstünü adeta örtmüştük.

Dalgalara daldık, ama hareketimiz, suların akışını durdurmuştu.

Nihayet zenginlik ve ganimetlerle geri döndük.»

Bir başkası da şöyle bir şiir okumuştı:

«Melikü'z-Zahir bizim sultanımızdır.

Mallarımız ve ailelerimizle ona fedâ oluruz.

Moğollara karşı ateşlenen kalbin hararetini,

Söndürmek için sulara atıldı.»

Bu senenin receb ayının üçünde salı günü Sultan Melikü'z-Zahir, maiyetindeki emirlerin tamamına, devlet erkânına ve askerlerin komutanlarına hil'atler giydirdi. Her insana layık olacak at, altın ve hil'atler verdi. Bütün bunlar için yaklaşık 300.000 dinar sarfetti.

Bu senenin şaban ayında Sultan Melikü'z-Zahir,

Mengütemr'e büyük hediyeler gönderdi

Şevval ayının onikisinde pazartesi günü sultan, hocası Şeyh Hızır el-Kürdî'yi kalede yanına çağırdı. Onun yaptığı bazı işleri tahkik ettirdi. Tahkikat neticesinde şeyhin tutuklanıp hapse atılmasını emretti. Sonra da öldürülmesi için gereken emri verdi.

Bu senenin zilkade ayında İsmaililer, ellerinde bulunan Kehf, Kadmus ve Münteka kalelerini teslim ettiler. Buna karşı bazı arazileri ikta' olarak aldılar. Böylece Şam'da onların elinde hiçbir kale kalmadı. Bu kalelere sultan kendi naiblerini atadı.

Bu sene sultan, Şam'ın sahil taraflarında köprü yapılmasını emretti. Oraya çok miktarda harcama yaptı. Böylece insanlar için büyük bir kolaylık meydana geldi.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH TACEDDİN EBÜ'L-MUZAFFER MUHAMMED B. AHMED

Şeyh Taceddin Ebü'l-Muzaffer Muhammed b. Ahmed b. Hamza b. Ali b. Hibetullah b. Havi et-Tağlibî ed-Dımaşkî. Dımaşk'ın önde gelenlerinden. Öksüz yurdunun ve emniyet teşkilatının müdürlüğünü yaptı. Sonra Beytül-mal vekilliğine atandı. Çok hadis dinledi. İbn Belyan, onun şeyhliğe atandığına dair fermanı getirdi. Bu fermanı Dımaşk Camii'nde Şeyh Şerefüddin el-Ğararî okudu. Orada hazır bulunan bir grup ayân ve faziletli kimseler de bu fermanın okunuşunu dinlediler. Allah Şeyh Taceddin'e rahmet etsin.

HATİP FAHREDDİN EBU MUHAMMED

Fahreddin Ebu Muhammed Abdülkahir b. Abdülganî b. Muhammed b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed b. Teymiye el-Harranî. Harran hatibi idi. İlm, hitabet ve riyasetle tanınan bir ailedendir. Bu sene altmış yaşına yaklaşmış iken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin. Hadisi, dedesi Fahreddin'den dinlemişti, dedesi, meşhur Diwanül-Hüteb adlı eserin sahibidir. Hatip Fahreddin bu sene Dımaşk dışındaki Kasır hankâhında vefat etmişti.

ŞEYH HIZIR B. EBU BEKİR EL-MEHRANÎ EL-ADEVÎ

Melik Zahir Baybars'ın şeyhi olup onun yanında itibar sahibiydi. Saygı görürdü. Yüksek mertebelere ulaşmıştı. Sultan, bizzat onun için yaptırmış olduğu Hüseyniye zaviyesine haftada bir ya da iki kez giderdi. Zaviyesinin yanında onun için bir cami de yaptırdı. Her cuma Şeyh Hızır orada hutbe irad ederdi. Sultan ona çok miktarda mal, para ve dilediği herşeyi verirdi. Zaviyesi için cidden çok şeyler vakfetmişti. Şeyh Hızır, sultanın kendisini sevmesi ve ona saygı göstermesinden dolayı avam ve havas tarafından da saygı görürdü. Yanında oturduğunda sultan onunla şakalaşır. Şeyh Hızır, hayırlı, dindar ve salih bir kimseydi. Sultana bir çok şeylerin olacağını önceden haber vermişti. Bir defasında Kudüs'teki Kıyame Kilisesi'ne girmiş, oranın keşişini kendi eliyle boğazlamış, oradaki malları kendi arkadaşlarına hibe etmişti. Aynı şekilde İskenderiye'nin en büyük kilisesine de girmiş, oranın mallarını yağmalamış, orayı bir mescide ve medreseye dönüştürmüş, Beytül-maldan oraya çok masraf yapmış ve oraya Medresetül-Hadra adını vermişti. Dımaşk'taki Yahudi kilisesine (havra) de aynı şeyleri yapmış, içeriye girmiş, içerideki alet ve eşyaları yağmalamış, orada bir ziyafet sofrası kurmuş orayı bir süre mescit olarak kullanmıştı. Sonra Yahudiler oranın

tekrar kendilerine iade edilmesini ve kilise olarak bırakılmasını talep etmişlerdi.

Ancak bu sene Şeyh Hızır'ın hoş karşılanmayacak bazı hareketlerde bulunduğunu haber alan sultan, gerekli tahkikatı yaptırdı ve şeyhin zindana atılmasını gerektiren suçları irtikâb etmiş olduğunu anladı. Sonra da idam edilerek öldürülmesini emretti. Şeyh Hızır bu sene vefat etti ve kendi zaviyesine defnedildi. Allah onu bağışlasın.

Sultan Melikü'z-Zahir, onu çok severdi. Hatta onun adına muvafık olsun diye oğullarından birine de Hızır adını vermişti. Rabve'nin batısındaki dağda bulunan kubbe kendisine nisbet edilerek Şeyh Hızır Kubbesi adını almıştır.

ET-TA'CİZ ADLI ESERİN MUSANNİFİ

Allame Taceddin Abdürrahim b. Muhammed b. Yunus b. Muhammed b. Sa'd b. Malik Ebü'l-Kasım el-Musilî. Fıkıh, riyaset ve tedrisatla ilgilenen bir ailedendir. Hicretin 598. senesinde doğdu. Hadis dinledi. İlim tahsil etti. Eser tasnif etti. et-Ta'ciz adlı kitabını "el-Veciz" adıyla ihtisar etti. el-Mahsul adlı eserin de muhtasarını hazırladı. Rükneddin et-Tavusf'den öğrendiği hilaf ilminde kendisinin de özel bir metodu vardır. Dedesi İmadüddin b. Yunus, kendi zamanında mezhebinin şeyhi idi. Nitelikim daha önceki sayfalarda bu hususlardan da bahsedilmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİ

Bu senenin safer ayında Sultan Melikü'z-Zahir Dımaşk'a geldi. Abağa'nın Bağdat'a ulaştığı ve oradan da avlandığı haberini almıştı. Bunun üzerine gerekli hazırlığı yapmaları için Mısır askerlerine haber gönderdi. Kendisi de onunla karşılaşmaya hazırlandı.

Bu senenin cemaziyelahir ayında sultan, Kerh melikinin Dımaşk'a, yanına gelmesini emretti. O da kılık değiştirerek Beyt-i Makdis'i ziyarete gelmiş, ancak farkedilmiş ve yakalanarak sultanın huzuruna götürülmüş ve kalede zindana atılmıştı.

Bu sene Kahire dışındaki Deyrüttin Camii'nin yapımı tamamlandı ve orada cuma namazı kılındı.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Kahire'ye gitti ve receb ayının yedisinde şehre girdi.

Ramazan ayının sonlarında Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu, Melik Said, bir gurup askerle Dımaşk'a girdi. Orada bir ay kaldıktan sonra geri döndü.

Sultan, ramazan bayramında şeyhinin adını verdiği oğlu Hızır'ı sünnet ettirdi. Onunla birlikte bir gurup ümerânın da çocuklarını sünnet ettirdi. O gün muazzam bir gündü.

Bu sene Tatar hanı, Bağdat divan sahibi Alaeddin'i Tüster'e ve kazalarına nâib olarak atadı. O da işleri yoluna koymak için Tüster'e gitti. Orada tüccar çocuklarından (Li) adındaki bir gencin Kur'an okuduğunu, fıkıhtan bir şeyler öğrendiğini, İbn Sinâ'nın el-İşarat adlı eserini de okuduğunu ve ilm-i nücuma baktığını gördü. Sonra bu genç, kendisinin Meryem oğlu İsa olduğunu iddia etmiş, oralardaki bir kısım cahil insanlar da onun sözlerini doğrulamışlardı. Li, kendisine tabi olan kimselerin ikinci ve yatsı namazlarını kılmaktan muaf tutulduklarını bildirmişti. Onu yakalayıp huzura getirdiler. Alaeddin onu sorguladı. Zeki bir insan olduğunu gördü. Bütün bunları kasten yaptığını anladı ve huzurunda onu öldürttü. Öldürttüğünden ötürü Allah Alaeddin'e hayır mükâfat versin. Sonra Alaeddin, halka emir verdi; o gencin mallarını, eşyalarını, ona tabi olan kimselerin de varlıklarını yağmaladılar.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

MÜEYYEDÜDDİN EBÜ'L-MEÂLÎ ES-SADR ER-REİS

Es'ad b. Galib el-Muzafferî b. Vezir Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza b. Esad b. Ali b. Muhammed et-Temimî b. Kalanisî. Bu sene vefat ederken doksan yaşını aşmıştı. Bol bir nimete sahipti. Yaşlı ve reis bir kimseydi. Resmi görevlere atanmak istemezdi. İbn Süveyd'den sonra onu sultanın özel işlerini görmekle mükellef kıldılar. Ancak o bu görevi maâş karşılığı olmaksızın kabul etti. Bu sene kendi bahçesinde vefat etti. Muharrem ayının onüçünde salı günü Kasyun mezarlığına defnedildi. Babası İzzeddin Hamza, Dımaşk ve Kahire beldelerinin reisliğini yapmıştı. Dedeleri Müeyyedüddin Es'ad b. Hamza el-Kebir ise Melik Efdal Ali b. Nasır'ın vezirliğini yapmıştı. Reis ve faziletli bir kimse olup el-Vasiyye fi Ahlakî'l-Marziye adlı eseri ve başka eserleri de vardır. Güzel şiirler de yazmıştır. Şiirlerinden biri şudur:

«Ya Rab mezarın beni bağrına bastığında;

Beni ateşten koruyacak rahmetini bana bahşet.

Sana komşu olduğumda, bana güzelce komşuluk muamelesi yap, mezarımda...

Çünkü sen komşuya iyi davranmayı emretmişsin.»

Müeyyedüddin Ebü'l-Meâli'nin dedesi Hamza'nın babasına gelince, onun şeceresi şöyledir: Hamza b. Es'ad b. Ali b. Muhammed et-Temimî. Amid lakabını taşıyan bu zât, gerçekten güzel yazı yazardı. Hicretin 440. senesinden 505. senesinde vefat edinceye dek geçen zaman içinde cereyan eden hadiselerin tarihini yazmıştır.

EL-EMİRU'L-KEBİR FARİSÜ'D-DİN AKTAY

Müsta'reb Araplardan olup Mısır diyarının atabegi idi. Önceleri İbn Yümn'ün kölesiydi. Sonra Salih Eyyub'un kölesi oldu. Salih Eyyub onu emirliğe tayin etti. Sonra Muzaffer'in hakimiyeti zamanında şanı yüceldi ve askerlerin atabegi oldu. Muzaffer öldürülünce emirler tahta göz koydular. Bunun üzerine Farisüddin Aktay, Melik Zahir'e bey'at etti. Askerler de ona uyarak Melik Zahir'e bey'at ettiler. Melik Zahir onun bu iyiliğini hiç unutmamış, onu hep takdir etmişti. Ancak Farisüddin Aktay, ölmeden kısa bir süre önce Melik Zahir'in gözünden düşmüştü. Bu sene Kahire'de vefat etti.

ŞEYH ABDULLAH B. GÂNİM

Şeyh Abdullah b. Gânîm b. Ali b. İbrahim b. Asakir b. Hüseyin el-Makdisî. Nablus'ta bir zaviyesi vardı. Yüksek manalar içeren şiirleri vardır. Tasavvuf ilminde güçlü sözleri vardır. el-Yuninî onun biyografisini uzun uzadıya anlatmış ve bir çok şiirlerini nakletmiştir.

KADİLKUDAT KEMALEDDİN

Kadilkudat Kemaleddin Ebü'l-Feth Ömer b. Bender b. Ömer b. Ali. Tiflislidir. Şafî mezhebine mensuptur. Hicretin 601. senesinde Tiflis'te doğdu. Faziletli bir alim olup usul ve münazara erbabındandı. Bir süre kadı naibliği yaptı. Sonra Hülagu'nun zamanında asaleten bu görevi yürüttü. İffetli ve nezih bir kimseydi. Çoluk çocuğu kalabalık olduğu, malı da az olduğu halde bir makam ve müderrislik istemedi. Hülagu'nun hakimiyeti sona erince bazı kimseler kendisine gazaplandılar. Sonra Kahire'ye gitmeye zorlandı, gitti. Orada ikamete başladı. İnsanlara faydalı bilgiler verdi. Nihayet bu senenin rebiyülevvel ayında Kahire'de vefat etti ve Küçük Kurafe mezarlığına defnedildi.

İSMAİL B. İBRAHİM B. ŞAKİR B. ABDULLAH

Tenuh kabilesindendir. Tenuh kabilesi de Kudaa'nın bir koludur. Büyük devlet adamlarındandır. Nasır Davud b. Muazzam'ın inşa katipliğini yaptı. Nureddin Zengi'nin kurduğu hastahanenin yöneticiliğini ve diğer idari görevleri üstlendi. Yönetimi şükranla karşılanan bir kimseydi. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Bu sene seksen yaşını aşmış iken vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Kendisini göklerin Rabbine bağlayan bir emeli olmayıp, başkasına bel bağlayan kimsenin umudu boşa çıkar.

Ana rahminde iken kendisinin rızkını tekeffül eden Allah'tan başka, Güvenilir bir dayanak mı arıyor o insan?»

Şu şiir de İsmail b. İbrahim'e aittir:

«Dilim, sizin evsafınızı söylemekten aciz kaldı, sustu.
Ne desin ki; siz, sizsiniz.
Durum, söyleyicinin söylemesinden çok daha büyüktür.
Akl, sizi anlatma hususunda şaşkına dönmüştür.
Acizlik ve kusur, benim sürekli vassıfımdır.
Ama iyilik ve ihsan, sizin vassıfınız olarak biliniyor.»

ELFİYE ADLI ESERİN SAHİBİ İBN MÂLİK

Şeyh Cemaleddin Muhammed b. Abdullah b. Mâlik Ebu Abdillâh et-Tai el-Hayyanî. Nahivciydi. Faydalı ve meşhur eserlerin sahibidir. el-Kâfiyetü's-Şâfiye ve şerhi, et-Teshil ve şerhi, oğlu Bedreddin tarafından faydalı bir şekilde şerhedilen Elfiye adlı eseri ve daha bir çok eserleri vardır. Bir süre Haleb'te sonra Dımaşk'ta ikamet etti. İbn Hallikan'la çok görüştü. Birçok kimseler kendisini övmüşlerdir. Kadı Bedreddin b. Cema, ondan rivayetlerde bulunmuştur. İbn Mâlik, şeyhimiz Alemüddin el-Berzâli'ye icazet vermiştir. İbn Mâlik bu senenin ramazan ayının onikisinde çarşamba gecesini Dımaşk'ta vefat etti ve Kasyun mezarlığında Kadı İzzeddin Saiğ'in türbesine defnedildi.

NASİR ET-TÛSÎ

Muhammed b. Abdullah et-Tûsî. Kendisine Mevla Nasireddin denilirdi. Hace Nasireddin de denilirdi. Gençliğinde ilim tahsiliyle uğraştı. Felsefe ve kelim ilimlerini güzelce tahsil etti. İlm-i kelâma dair eserler tasnif etti. İbn Sinâ'nın el-İşarat adlı eserini şerh etti. İsmaililerin Alamut kalesinin emirine vezirlik yaptı. Sonra da Hülâgu'ya vezirlik yaptı ve Bağdat baskınında Hülâgu'nun yanındaydı. Bazı kimseler onun, halifeyi öldürmesi için Hülâgu'ya öneride bulunduğunu iddia etmişlerdir. Doğrusunu Allah bilir. Bence akıllı ve faziletli bir kimsenin böyle bir teklifte bulunması mümkün değildir. Bazı Bağdatlılar kendisinden sitâyîşle bahsetmişlerdir. Onun akıllı, faziletli, ahlaki yüceliklere sahip bir kimse olduğunu söylemişlerdir. Halife Nasir Lidinillah için hazırlanan Musa b. Cafer'in meşhedine defnedilmiştir. Merağa'daki rasathaneyi yaptırmıştır. Oraya felsefeci, kelimci, fakih, muhaddis, tabip ve diğer bazı faziletli alimleri tayin etmiştir. Kendisi için de o rasathanede büyük bir kubbe yaptırmış, oraya cidden çok kitaplar koymuştur. Bu senenin zilhicce ayının onikisinde Bağdat'ta yetmişbeş yaşındayken vefat etmiştir. Kuvvetli ve güzel şiirleri vardır. Muin Salim b. Bidar b. Ali el-Mısrî el-Mutezilî'den ilim tahsil etti. Bu hocası Şifîydi. Kendisinde birçok yaralar açtı. Nihayet akidesini bozdu.

ŞEYH SALİM EL-BERKÎ

Küçük Kurafe'deki hankâhın sahibidir. Salih ve ibadet ehli bir kimseydi. Duasını almak için ziyaretine gelinirdi. Bu günde onun yolunda giden tanınmış arkadaşları ve müridleri vardır.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, aralarında Kaçkar el-Hamevî'nin de bulunduğu onüç emirin kendisine karşı komplo içinde bulunduklarını anladı. Bunlar, Tatarlarla mektuplaşıyor ve İslâm ülkesine hücum etmelerini teklif ediyorlardı. Sonra da sultana karşı kendilerinin yanlarında yer alacaklarını bildiriyorlardı. Bu emirler yakalandılar. Sorgulama neticesinde suçlarını itiraf ettiler. Tatarlarla yaptıkları yazışmaların bir kısmı ele geçirildi. Bu, onların sonu oldu.

Bu sene sultan, askerleriyle birlikte Mısır'dan yola koyuldu. Ramazan'ın yirmibirinde pazartesi günü Sis şehrine girdi. Askerleri orada sayılarını ancak Allah'ın bildiği miktarda Sisliyi öldürdüler. Çok miktarda sığır, koyun, mal, eşya, binek ve davarı ganimet olarak ele geçirdiler. Bunları çok ucuz fiyata sattılar. Sonra sultan oradan ayrılıp döndü. Zilhicce ayında güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a girdi, yılbaşına kadar orada kaldı.

Bu sene Musullular kum fırtınasına yakalandılar. Bu fırtına ufukları dahi kapladı. İnsanlar evlerinden çıkıp bu belayı üzerlerinden def etmesi için Allah'a yalvarıp yakardılar. Nihayet bu sıkıntıdan kurtuldular. Doğruyu en iyi bilen zât, elbetteki yüce Allah'tır.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

İBN ATÂ EL-HANEFÎ

Kadilkudat Şemseddin Ebu Muhammed Abdillâh b. Şeyh Şerefüddin Muhammed b. Atâ b. Hasan b. Atâ Cübeyr b. Cabir b. Vüheyb el-Ezraî el-Hanefî. Hicretin 595. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Ebu Hanife mezhebinin fıkhnı öğrendi. Bir süre Şafîîlerin kadı vekilliğini yaptı. Sonra dört mezhebe göre kadıların atamasının yapıldığı ilk atamada Hanefîlerin asil kadılığına atandı. İnsanların emlakine el konulduğunda sultan ondan, bunun Hanefî mezhebine uygun olduğuna dair bir hüküm vermesini istedi. O da buna kızarak «Bunlar, sahiplerinin ellerinde bulunan mülklerdir. Herhangi bir Müslümanın bunlara ilişmesi helal olmaz.» dedi ve sultanın meclisinden kalkıp gitti. Sultan da onun bu hareketine çok öfkeleni. Sonra öfkesi dindi. Onu hem över hem metheder sonra da «Onun yazılarından başkasını sabit görmeyin» derdi.

İbn Ata seçkin alimlerden biri olup çok mütevazı idi. Dünyaya rağbeti azdı. İbn Cema'a ondan hadis rivayet etmiştir. Kendisi de Berzaliye icazet vermiştir. Bu senenin cemaziyelevvel ayının dokuzunda cuma günü vefat etti. Kasyun mezarlığındaki Muazzamiye yakınlarına defnedildi. Yüce Allah kendisine rahmet etsin.

BEYMEND B. BEYMEND B. BEYMEND

Haçlıların Trablus prensi idi. Dedesi Trablus'u hicri 500. sene sınırlarında İbn Ammar'dan teslim alan Binti Sayhal adındaki kadının vekili idi. Binti Sayhal öksüz bir kadın olup denizdeki bir adada yaşırdı. Beymend'in dedesi b. Sayha'nın uzaklarda olması yüzünden bu beldeleleri istila etti. Sonra oğlu daha sonra torunu buralarda bağımsız hükümdar oldular. Beymend güzel görünüşlü ve endam sahibi bir kimseydi. Kutbeddin el-Yonini: «Kutboğa Noyan'ı tebrike geldiğinde hicretin 658. senesinde Beymend'i Baalbek'te gördüm. Kutboğa Noyan'dan Baalbek'i istemişti. Bu, Müslümanların çok ağırına gitmişti. Bu sene ölünce Trablus Kilisesi'ne defnedildi. Hicretin 688. senesinde Müslümanlar Trablus'u fethettiklerinde insanlar Beymend'in mezarını açtılar. Onu mezardan çıkarıp kemiklerini çöplüğe, köpeklerin önüne attılar.»

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin cemaziyelevvel ayının sekizinde perşembe günü Tatarlar 30.000 savaşçılarıyla Bire'ye geldiler. Bunların 15.000'i Moğol, 15.000'i de Rum askeriydi. Bu birleşik ordunun komutanı da Abakahan'ın emri ile tayin edilen Pervane idi. Beraberlerinde Musul askerleri, Mardin askerleri ve Kürtler de vardı. Bire şehrine karşı yirmioç mancınık kurdular. Bireliler geceleyin kaleden çıkıp Tatar askerine baskın yaptılar. Mancınıklarını yaktılar. Çok miktarda mallarını yağmaladılar ve salimen evlerine döndüler. Tatar askerleri cemaziyelevvel ayının ondokuzuna kadar orada kaldılar. Sonra umdukları hayra kavuşamadan öfkeleriyle geri döndüler. Savaşta Allah müminlere yetti. Allah güçlü ve muktedirdir.

Sultan Melikü'z-Zahir, Tatarların Bire'ye geldiklerini duyunca askerlerini hazırlamak için 600.000 dinar para harcadı. Sonra oğlu Said'i de yanına alarak acele ile sefere çıktı. Yoldayken Tatarların Bire'den geri döndüklerini duydu. Bunun üzerine kendisi de Dımaşk'a döndü. Sonra receb ayında Kahire'ye girdi. Orada çeşitli ülkelerin hükümdarlarından gelen yirmibeş elçiyi buldu. Elçiler kendisini beklemekteydiler. Onu karşıladılar. Onunla konuştular. Huzurunda yer öptüler. Sultan Melikü'z-Zahir de büyük bir debdebeyle kaleye girdi.

Pervane, Anadolu'ya dönünce aralarında Şerefüddin Mes'ud b.

Hatiri, Ziyaeddin Mahmud b. Hatiri, Eminüddin Mikâil, Hüsameddin Micar, Hüsameddin'in oğlu Bahaeddin'in de bulunduğu bir grup büyük ümera Sultan Melikü'z-Zahir'in yanında yer almaya ve onunla omuz omuza vererek Abakahan'la savaşmaya yemin ettiler. Pervane de bu durumu bir mektupla Sultan Melikü'z-Zahir'e bildirdi. Ondan, kendisine asker göndermesini istedi. Tatarlara yaptığı iyiliği kendisine de yapacağını söyledi. Gıyaseddin Gencerî'nin, Rum memleketinin tahtında oturmasına müsaade edilmesini de istedi.

Bu sene Bağdatlılar üç gün süreyle yağmur duasına çıktılar. Ancak yine de yağmur yağmadı. Bu senenin ramazan ayında gündüz bir erkekle bir kadının zina yapmakta oldukları görüldü. Suç üstü yakalandılar. Divan sahibi Alaeddin, bunların recm edilmelerini emretti, recmedildiler. Bağdat şehri kurulalı o zamana dek hiç kimse orada recm edilmemişti. Bu, cidden garip bir durumdur.

Bu sene Dımaşkılar da iki kez yağmur duasına çıktılar. Biri receb ayının sonlarında, biri de şaban ayının başlarındaydı. Aynı zamanda ocak ayına denk gelmişti. Ancak onlar da yağmur yüzünü göremediler.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir, Dankala'ya bir askeri birlik gönderdi. Bu askerler Sudan ordusunu mağlup ettiler. Onlardan bir kısmını öldürdüler. Çoklarını esir aldılar. Öyleki bir köle üç dirheme satılır oldu. Sudanlı zencilerin melikleri Davud'a, Nube sahibinin yanına kaçtı. Nobe sahibi de onu muhafaza altında Sultan Melikü'z-Zahir'e gönderdi. Sultan Melikü'z-Zahir de Dankale halkının kendisine yıllık cizye ödemelerini kararlaştırdı. Bütün bu olup bitenler, bu senenin şaban ayında vuku bulmuştu.

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir'in oğlu Melik Said, Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfi'nin kızıyla evlendi. Evlenme töreninde sultan ve devlet erkânı da hazır bulundular. Mehir olarak 5.000 dinar üzerinde anlaşma yapıldı. Bunun 2.000 dinarı peşin ödendi. Akdi yazıp okuyan kişi, Muhyiddin b. Abdü'z-Zahir'di. Kendisine de 100 dinar verildi ve hil'at giydirdi.

Sonra Sultan Melikü'z-Zahir sefere çıktı. Hısn-ı Kerek'e ulaştı. Orada bulunan Kaymazileri topladı. 600 kişi oldukları görüldü. Bunların idam edilmelerini emretti. Araya ricacılar girince onları serbest bıraktı. Ancak Mısır'a sürgün etti. Sultan Melikü'z-Zahir, bunların, kalede bulunanları öldürmek ve başlarına bir melik geçirmek niyetinde olduklarını duymuştu. Kaleyi teslim alıp Tevaşi (Hadım) Şemseddin Rıdvan es-Süheylî'ye verdi. Sonra bu ayın sonlarında Dımaşk'a döndü. Ayın yirmisekizinde cuma günü Dımaşk'a girdi.

Bu sene Ahlat'ta bir deprem meydana geldi. Sarsıntıların ucu Diyarbakır'a kadar ulaştı.

HİCRETİN ALTYÜZYETMİŞDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İMAM EL-ALLAME

Şeyh İmam el-Mulame el-Edib Taceddin Ebü's-Senâ Mahmud b. Abid b. Hüseyin b. Muhammed b. Ali et-Temimî es-Serhadî. Hanefî mezhebine mensuptu. Fıkıh ve edebiyat ilminde meşhurdu. Salihlik, nefis temizliği ve ahlâki üstünlüğü ile tanınmıştı. Hicretin 578. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Rivayet etti. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Sufiye mezarlığına defnedildi. Vefat ederken doksanaltı yaşındaydı. Allah kendisine rahmet etsin.

ŞEYH İMAM İMADÜDDİN ABDÜLAZİZ

Şeyh İmam İmadüddin Abdülaziz b. Muhammed b. Abdülkadir b. Abdullah b. Halil b. Mukalled el-Ensarî. Dimaşklıydı. İbn Saiğ adıyla tanınmıştır. Azraviye medresesinde müderrislik yaptı. Kaledeki hazine şahitliği de yaptı. Güzel hesap bilirdi. Hadis dinledi ve rivayet etti. Bu sene vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi.

TARİHÇİ İBN SAİ

Taceddin b. Muhtesib. İbn Sâi diye tanınmıştır. Bağdatlıdır. Hicretin 593. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Tarihle ilgilendi. Eser derleyip tasnif etti. Hafızası sağlam değildi. Zaptı mükemmel insanlardan da değildi. Vefat ederken İbn Neccar, vasiyetini ona yapmıştı. Bir tarihi vardır. Bu eserin büyük bir kısmı yanımda mevcuttur. Başka faydalı tasnif eserleri de vardır. En son tasnif ettiği eser, "Kitabün fi'z-Zühhd"dir. Bu eserin haşiyesinde Zekiyyüddin Abdullah b. Habib el-Kâtib şöyle bir şiir yazmıştır:

«Taceddin, ömrünün uzunca bir kısmında hep ilim talebiyle ve ilmi eserleri tedvin etmekle uğraştı.

Onun bu yaptıkları faydalıdır.

Asla zararlı değildir.

Tasnifatı ile benden üstün oldu.

Bu da hayırlı bir sondur.»

HİCRETİN ALTYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının üçünde Sultan Melikü'z-Zahir Dimaşk'a girdi. Askerleri Haleb'e sevketti, askerler kendisinden önce Haleb'e varmışlardı. Sonra kendisi de oraya gidince öncü birlik olarak Bed-

reddin Atabekî komutasında 1.000 süvariye Filistin'e gönderdi. Kendisi orada Rum askerlerinden bir toplulukla karşılaştı. Yanına geldiler. He-diyele sundular. Ondan, İslâm beldelerine girmek için izin istedieler. O da onlara bu izni verdi. Aralarında Bicarın ve İbn Hatir'in de bulunduğu bir grup İslâm ülkesine girdi. Sultan, onların Kahire'ye girebilmeleri için gerekli buyruğu yazdı. Onlar Kahire'ye girişlerinde sultanın oğlu Melikü's-Said tarafından karşılandılar. Sonra sultan, Haleb'ten ayrılıp Kahire'ye döndü. Rebiyülahir ayının onikisinde Kahire'ye girdi.

Bu senenin cemaziyevvel ayının beşinde Sultan Meliku'z-Zahir, oğlu Melik Said'in, Kalavun'un kızıyla evlenmesi münasebetiyle düğün yaptırdı. Bu işe cidden büyük önem verdi. Askerler meydanda beşgün süreyle oynayıp cirit attılar. Birbirlerinin üzerine sıçradılar. Sonra sultan, emirlere ve makam sahiplerine hil'at giydirdi. Mısır'da toplam olarak 1.300 hil'at giydirmişti. Şam'daki önde gelen ayan tabakasına da hil'at giydirilmesi için ferman gönderdi. Sultan, eşraf ve halk tabakasının katıldığı büyük bir sofraya kurdurdu. Gelen giden herkes bu sofraya kuruldu. Tatar ve Haçlı elçileri de buraya geldiler. Üzerlerinde muazzam hil'atlar vardı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Hama sahibi de büyük armağanlarla birlikte tebrik için Mısır'a geldi. Şevval ayının onbirinde Kahire şehrinde gelin mahfeye bindirilip Kâbe örtüsü-ne büründürülerek dolaştırıldı. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü.

BİLİSTİN¹ SAVAŞI VE KİSARİYE'NİN FETHİ

Sultan Meliku'z-Zahir, askerleriyle birlikte Mısır'dan hareket etti. Şevval ayının onyedisinde Dimaşk'a ulaştı. Orada üç gün kaldıktan sonra tekrar yola revan oldu. Zilkade ayı başında Haleb'e girdi. Orada bir gün kaldı. Haleb naibinin Fırat kıyısında fenerleri koruması için nöbetçi askerler dikmesini emretti. Kendisi yoluna devam etti. Yarım günde derbendi katetti. Yoldayken Sungur el-Aşkar, 3.000 Moğol askerleriyle karşılaştı. Zilkade ayının dokuzunda perşembe günü onlar hezimete uğrattı. İslâm askerleri dağlara tırmandılar. Bilistin ovasını seyrettiler. Tatarların askerlerini tabiye ettiklerini gördüler. Tatar askerleri 10.000 savaşçıdan ibaretti. Bunlar, kendilerine ihanet etmelerinden korktukları için Rum askerlerini yanlarından uzaklaştırmışlardı. İslâm ordusuyla Tatar ordusu birbirlerini görünce İslâm ordusu Tatarların sol cenahına hamle yaptı. Sultanın sancak direği kırıldı. Bir grup Tatar askeri İslâm ordusunun saflarına sızdı. Sağ cenaha doğru ilerledi. Sultan bu durumu görünce maiyetindeki yedek askerle birlikte bizzat kendisi takviye olarak safları sıklaştırdı. Sonra sol cenahın çökmek üze-

(1) Bilistin: Anadoluda bir şehir. Şimdiki adı Bostan'dır (Mu'cemü'l-Büldan).

re olduğunu gördü. Yanındaki askerlerle birlikte orayı takviye etti ve Tatarlara hep birlikte saldırdılar. Bu durumu gören Tatarlar da bineklerinden inip Müslümanlarla şiddetlice savaştılar. Müslümanlar o esnada büyük bir sabır ve dayanıklılık gösterdiler. Neticede Cenâb-ı Allah, zaferini Müslümanların üzerine indirdi. İslâm askerleri, Tatarları her taraftan çembere aldılar. Onlardan çoğunu öldürdüler. Ancak Müslümanlardan da birçok asker şehit edilmişti. Öldürülenler arasında büyük Emir Ziyaeddin b. Hatir, Seyfeddin Kaymaz, Seyfeddin Benco el-Caşnigir¹, İzzeddin Aybek es-Sakafi de vardı. Neticede Moğol emirlerinden de bir grup esir alındı. Esirler arasında Rum ümerası da vardı. Pervane kaçıp kendini kurtarmış ve zilkade ayının onikisinde pazar sabahı Kisariye'ye girmişti. Rum emirleri hükümdarlarına, Tatarların Bilistin'de bozguna uğradıklarını bildirdiler. Bunun üzerine Rum hükümdarı da Emirlerine, Bilistin'den uzaklaşmalarını ve orayı tahliye etmelerini emretti. Zilkade ayının yedisinde Sultan Melik Zahir, Bilistin'e girdi. Orada cuma namazını kıldı ve hutbe irâd etti. Sonra güçlenmiş ve muzaffer olarak geri döndü. İslâm ülkesinin bütün beldelerinde sevinç davulları çalındı. Müminler o gün Allah'ın zaferi sebebiye çok sevinmişlerdi. Abakahan bu durumdan haberdar olunca gelip olay yerini askerleriyle birlikte incelemiş, orada öldürülen Moğol askerlerini görmüş, buna çok öfkelenmiş, Pervane'ye karşı düşmanlığı şiddetlenmişti. Çünkü Pervane ona işin içyüzünü açıklamamıştı. Bu sebeple Abakahan, Sultan Melik Zahir'in bu kadar güçlü olmadığını zannetmiş ve Kisariyeliyle o yörenin halkına olan gazabı artmıştı. Bu yüzden onlardan 200.000 kadar insanı öldürmüştü. Bir rivayette anlatıldığına göre Kisariye ve Erzeni-Rum (Erzurum) halkından 500.000 kişiyi öldürmüştür. Öldürdükleri arasında Kadı Celaleddin Habip de vardı. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH EBÜ'L-FADL B. ŞEYH UBEYD B. ABDÜLHALİK ED-DİMAŞKÎ

Bu sene vefat etti ve Şeyh Arslan'ın mezarının yanına defnedildi. Şeyh Alemüddin dedi ki: «Anlatıldığına göre Şeyh Ebü'l-Fadl b. Şeyh Ubeyd, hicretin 564. senesinde doğmuştur.»

(1) Caşnigir: Zehirlenmesinden korkulduğu için sultanın yemeklerini kendisinden önce tadan kimse (çeviren).

TAVAŞI YÜMNÜ'L-HABEŞİ

Harem-i Şerif'teki hizmetçilerin reisi idi. Dindar, akıllı, adaletli, lehçesi düzgün bir kimseydi. Bu sene yetmişyedi yaşındayken vefat etti. Allah kendisine rahmet etsin. Âmin.

ŞEYH MUHADDİS ŞEMSEDDİN EBÜ'L-ABBAS

Şeceresi şöyledir: Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Bekir. Aslen Musulludur. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Sofi idi. Çokça hadis dinledi. Büyük kitapları güzel ve orjinal yazısıyla yazdı. Bu sene yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti ve Babü'l-Feradis mezarlığına defnedildi.

ŞAİR ŞİHABÜDDİN EBÜ'L-MEKÂRİM

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Yusuf b. Mes'ud b. Bereket b. Salim b. Abdullah eş-Şeybanî. Telafarlıdır. Şiir divanı vardır. Bu sene sekсен yaşını aşmış iken Hama'da vefat etti. Şairler onun şiirde üstünlüğünü kabul ederlerdi. Bu ilimde ileri mertebelerde olduğunu söylerlerdi. Şiirlerinden biri şudur:

«Ey emellerin varacağı son merci, dilim seni zikretmekle ıslaktır.
Aşkından ve hüznünden ötürü hatip ve şair olmuşum.

Senin zatının güzelliğini anlatmak için nazım yapıyorum.

Senin bana yaptıklarından dolayı gözyaşlarım dökülüyor ve etrafa saçılıyor.»

KADI ŞEMSEDDİN

Şeceresi şöyledir: Şemseddin Ali b. Mahmud b. Ali b. Asım eş-Şehrezorî ed-Dımaşkî. Kaymaziye medresesinde müderrislik yapmıştı. Kendisinin ve kendisinden sonra zürriyetinden ehil olanların orada ders vermelerini, bu medreseyi vakfeden kişi şart koşmuştu. Bu sene vefat edinceye dek orada ders verdi. Kendisinden sonra oğlu Selahaddin, ondan sonra torunu İbn Cema'a uzun bir süre ders verdi. Şemseddin Ali, ilk görevinde İbn Hallikan'a niyabeten kadılık yapmıştı. Sağlam bilgilere sahip bir fakihti. Mezhebin nakledicisiydi. Allah ona rahmet etsin. İbn Adim'le birlikte Bağdat'a gitmiş, orada hadis dinlemişti. Bu sene vefat etti. İbn Salah'ın mezarının yakınında Sufiye mezarlığına defnedilmişti.

ŞEYH EBU İSHAK İBRAHİM B. SADULLAH

Salih, alim ve zahid bir şeyh olan bu zatın şeceresi şöyledir: Ebu

İshak İbrahim b. Sadullah b. Cemâa b. Ali b. Cemaa b. Hazim b. Sencer el-Kinanî el-Hamevî. Fıkıh ve hadis bilgisi vardı. Hicretin 596. senesinde Hama'da doğdu. Bu sene Kudüs'de vefat etti ve Mamila mezarlığına defnedildi. Sahr İbn Asâkir'den hadis dinledi. Oğlu Kadilkudat Bedredin b. Cemaa da kendisinden hadis rivayet etti.

ŞEYH CENDEL B. MUHAMMED EL-MENİNÎ

Salih bir insandı. İbadet ve zühd erbabından olup salih ameller işlerdi. Menin'de bulunduğu zamanlarda insanlar ziyaretine gelirlerdi. Yanında hazır bulunanların anlamadığı birçok sözler söylerdi. Garip ifadeler kullanırdı. Şeyh Taceddin, onun şöyle dediğini duyduğunu söylemiştir:

«Boyun eğip yalvarmak kadar insanı Allah'a yaklaştıran başka bir şey yoktur. Hüzün içinde bulunan kişi, Allah yolundan uzaklaşır. Oysa kendisi böyle yapmakla Allah'a ulaşacağına inanır. Uzaklaşacağını anlayacak olsa bu tutumundan vazgeçer. Çünkü ehl-i sülûkün yolu bu metoda dayanmaz. Ancak sabit akıllı kimseler böyle yaparlar.

Sema, işsiz güçsüz insanların vazifesidir.»

Şeyh Taceddin dedi ki: «Şeyh Cendel, ehl-i tarikten olup muhakkik alimlerden. Hicretin 661. senesinde kendisi, doksanbeş yaşına ulaşmış olduğunu bana söyledi.»

Ben derim ki: Şu halde Şeyh Cendel, vefat ederken 100 yaşını aşmıştır. Çünkü o, bu senenin ramazan ayında vefat etti ve Menin kasabasındaki meşhur zaviyesine defnedildi. İnsanlar Dımaşk'tan ve Dımaşk'a bağlı kazalardan mezarını ziyarete geldiler. Üzerine namaz kıldılar. Bu durum günlerce devam etti. Allah ona rahmet etsin.

MUHAMMED B. ABDURRAHMAN B. MUHAMMED

Hafız Bedreddin Ebu Abdillah b. Nüveyre es-Sülemî el-Hanefî. Sadr Süleyman'dan ve İbn Ata'dan ders aldı. Nahivde de İbn Malik'ten ders aldı. İlerledi, ilimde yükseldi. Düz ve nesir yazılar yazdı. Şibliye ve Kassain'de ders verdi. Kendisine kadı naibliği teklif edildi. Ancak bu görevi kabul etmedi. Kendisine özgü orjinal bir yazısı vardı. Vefatından sonra arkadaşlarından biri onu rüyada görmüş ve ona «Rabbin sana nasıl muamele etti?» diye sorunca o da cevaben şu şiiri okumuştı:

«Allah katında benim için şefaate bulunmadı.

Sadece O'nun bir olduğuna inanışım beni kurtardı.»

Muhammed b. Abdurrahman, bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etti ve Dımaşk dışına defnedildi. Allah rahmet etsin..

MUHAMMED B. ABDÜLVEHHAB B. MANSUR

Şemseddin Ebu Abdillâh el-Harrânî el-Hanbelî. Şeyh Mecdüddin b. Teymiye'nin talebesidir. O, Mısır diyarında ilk olarak Kadı Taceddin b. bintü Eazz'e niyabeten kadılık yapmıştır. Sonra Şemseddin b. Şeyh İmad, müstakil kadılığa atandığında onu kendine vekil olarak görevlendirdi. Sonra kendisi bütün bu görevleri bırakıp Şam'a döndü. İlimle iştiğal etti. Fetva verdi. Nihayet bu sene altmış küsur yaşındayken vefat etti. Allah rahmet etsin. Amin.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞALTINCI SENESİ

Bu sene Sultan Melikü'z-Zahir Rükneddin Baybars vefat etti. Bu zat Mısır, Şam, Haleb ve diğer bölgelerin hükümdarı idi. Kendisinden sonra oğlu Nasirüddin Ebü'l-Meali Muhammed Berekethan tahta oturdu. Berekethan'ın lakabı Said idi.

Bu senenin muharrem ayının yedisinde Şafîîlerin imamı Şeyh Muhyiddin en-Nevevî de vefat etti. Sultan Melikü'z-Zahir, Filistin'de Tatarları kırıp geçirdikten sonra Anadolu'dan güçlenmiş ve muzaffer olarak Dımaşk'a geldi. Dımaşk'a girişi gerçekten görülmeğe değer muazzam bir törenle olmuştu. Dımaşk'ın batısında iki yeşil meydanın arasında yaptırdığı Ablak sarayına konuk oldu. Oradayken Abakahan'ın savaş alanına gelip orada denetlemeler yaptığı, orada bulunan Moğol askerlerinin ölümlerine bakıp üzüldüğü ve Pervane'nin öldürülmesini emrettiği ve Şam'a gelmeğe niyetlendiğine dair haber aldı. Sultan Melik Zahir, ümeranın toplanmasını emretti. Meşveret meclisi kuruldu. Her nerede ise Abakahan'la karşılaşma hususunda emirlerle görüş birliğine vardı. Kasr'a gitmek üzere taht-ı revanı hazırlattı. Sonra Abakahan'ın kendi ülkesine döndüğünü haber alınca taht-ı revanı geri çevirtti. Ablak kasrında ikamet etti. Ayân, ümera ve devlet ricali salim kafa ve rahat bir kalb ile yanında toplandılar. Abakahan'a gelince o, Anadolu'da naibi olarak görev yapan Pervane Muineddin Süleyman b. Ali b. Muhammed b. Hasan'ın öldürülmesini emretti. Sultan Melik Zahir'le işbirliği yapmakla suçladığı için onu öldürdü ve kendisinin Anadolu'ya girmesi fikrini güzel bir fikir olarak kendisine önerenin de o olduğunu söyledi. Pervane; şecaatli, akıllı, cömert ve kerem sahibi bir kimseydi. Sultan Melik Zahir'e meyilli idi. Bu sene öldürüldüğünde elli yaşını geçmişti.

KAHİR'İN VEFATI

Bu senenin muharrem ayının onbeşinde cumartesi günü Melik Kahir Bahaeddin Abdülmelik b. Sultanü'l-Muazzam İsa b. Adil Ebu Bekir b. Eyyup, altmışdört yaşında vefat etti. Akıllı, ahlâkı güzel, konuşması

yumuşak, mütevazî, kalbi temiz bir kimseydi. Arapların bineklerine ve elbiselerine alaka duyardı. Devlet erkânı arasında saygın bir şahsiyete sahip olup atılgan ve şecaatli idi. İbn Leysî'den hadis rivayet etti. Berzali'ye icazet verdi. Berzali'nin ifadesine göre o zehirlenerek öldürülmüştür. Başkalarının anlattığına göre Sultan Melikü'z-Zahir, bir şarap kâsesine zehir katarak, içmesi için ona vermişti. Sonra da kendisi kalkıp tuvalete gitmiş, döndüğünde saki, şarap kâsesini Kahir'in elinden alıp doldurmuş, doldurduktan sonra Sultan Melikü'z-Zahir'e -olup bitenlerden haberi olmaksızın- sunmuştu. Allah da o kâsenin zehirli olduğunu sultana unutturmuş, ya da kendi takdir ve muradının gereği olarak sultan, bunun başka bir kâse olduğunu zannetmişti. Oysa kâsedeki zehir artığı kalmıştı. Sultan, kâsedeki şarabı içmiş, içtikten sonra farkına varmış, karnı o anda sancılanmaya başlamıştı. Hemen içi yanıp tutuşmuş ve şiddetli bir sıkıntıya maruz kalmıştı.

Kahir hemen evine götürülmüştü. Zehire yenik düşmüş ve o gecede vefat etmişti. Sultan Melikü'z-Zahir ise günlerce hastalık çekmiş, nihayet muharrem ayının yirmiyedisinde perşembe günü öğleden sonra Ablak kasrında vefat etmişti. O gün, emirler için çok sıkıntılı ve musibetli bir gün olmuştur. Saltanat naibi İzzeddin Aydemir ile devlet erkânının ve ümeranın büyükleri gelip cenaze namazını kılmışlar, tabuta yerleştirerek onu surdan çıkararak kaleye götürmüşler, kaledeki Bahriye evlerinden birine geçici olarak bırakmışlardı. Ölümünden sonra oğlunun yaptırdığı türbeye bu Bahriye odasından alınıp götürülmüştü. Türbesi Adiliyetü'l-Kebire karşısındaki Akikî binasıdır. Bu senenin receb ayının beşinde cuma gecesi oraya götürüldü. Ölümü gizlendi. İnsanlar ancak rebiyülevvel ayının son on gününde onun ölümünden haberdar oldular. Oğlu Said'e Mısır'dan bey'at geldi. Halk, sultanın ölümüne çok üzüldü. Ona çokça rahmet dilediler. Dimaşk'ta da oğluna bey'at yenilendi. Şam'da naib olarak bulunan İzzeddin Aydemir'e, bu görevine devam etmesi için ikinci bir ferman geldi.

Sultan Melikü'z-Zahir; şehametli, şecaatli, himmeti yüksek, ileri görüşlü, atılgan, cesur, saltanat işlerine itina ile bakan, Müslümanlara şefkat gösteren ve hükümdarlık vasıflarını eksiksiz olarak taşıyan bir kimseydi. İslâm'ın ve Müslümanların zaferi için sağlam bir azmi vardı. Hükümdarlık prensiplerini tam olarak tatbik ederdi. Hicretin 658. senesinin zilkade ayının onyedisi olan pazar gününden bugüne kadar hakimiyet sürdü. Bu süre zarfında birçok fetihler gerçekleştirdi. Mesela Kisariye, Arsun, Yafa, Şakif, Antakya, Buraz, Taberiye, Kasir, Hisnü'l-Ekrad, Hisn-i Akkâ, Garin, Safita ve Haçlıların ellerinde bulunan birçok müstahkem kaleleri fethetti. İsmaililerin elinde hiçbir kale bırakmadı. Merkip mıntıkasını Haçlılarla yarıyarıya paylaştı. Banyas ve Antarsus beldelerini, Haçlıların ellerinde bulunan diğer belde ve kaleleri

de aynı şekilde yarı yarıya paylaştı. Bu mıntıkaların kendi payına düşen kısımlarına naibleri ve amirleri atadı. Anadolu'da Kayseri'yi fethetti. Filistin'de Moğolların ve Rumların başına büyük belalar getirdi ki uzun zamanlardan beri böyle bir olay duyulmuş değildi. Sis hükümdarından birçok beldeyi geri aldı. Onların kalelerine, diyarlarına elkoyup her tarafı kontrolü altına aldı. Müslümanlara karşı zorbalık edenlerden Baalbek, Busra, Serhat, Humus, Aclon, Salt, Tedmür, Rahbe, Telbaşir, Kerek ve Şobek'i geri aldı. Zencilerin ülkesi olan Nobe beldelerini bütünüyle fethetti. Tatarların elinden birçok beldeyi, Mesela Şirzor ve Bi-re'yi aldı. Ülkesinin sınırları Fırat'tan Nube ülkesinin uçlarına kadar genişledi. Büyük nehirler üzerinde köprüler, kaleler ve müstahkem mevkiileri onardı. Cebel kalesindeki Darü'z-Zeheb'i yaptırdı. Oniki sü-tun üzerine kurulu renkli ve altın yaldızlı bir kubbe inşâ ettirdi. O kubbede Hasekilerinin biçim ve şekillerini yaptırdı. Mısır'da Sirdas nehri gibi birçok nehir yatakları ve Haliçler kazdırdı. Birçok cami ve mescit inşâ ettirdi. Yandığı zaman Rasûlullah (s.a.v.)'ın mescidini onardı. Hüc-re-i Şerife'nin çevresine trabzanlar koydurdu. Mescid-i Nebeviye bir minber yaptırdı ve tavanını altın yaldızla süsledi. Medine'deki hastahane-yi tamir ettirdi. Hz. İbrahim'in mezarını onardı. Hz. İbrahim'in meza-rının bulunduğu zaviyeye ilaveler yaptırdı. Orada kalanlara verilen na-fakalara da ilavelerde bulundu. Hz. Musa'nın mezarı olarak bilinen ye-rin üzerine Kudüs'ün güneyinde bir kubbe yaptırdı. Kudüs'te bir çok gü-zel şey yaptırdı. Mesela Silsile kubbesi bunlardan biridir. Sahra Mesci-di'nin tavanını onardı. Kudüs'te muazzam bir han inşâ ettirdi. Mısır'da-ki Fatimî halifelerinin sarayının kapısını oraya götürüp taktırdı. Orada bir değirmen, bir fırın ve bir de bahçe yaptırdı. Oraya gelenler için harç-lık, eşyalarının onarımı için fon tahsis etti. Ebu Ubeyde'nin mezarının üzerine bir kubbe ve çevresine bir külliye yaptırdı. Oraya gelen ziyaretçilere geliri sarfedilmek üzere bir vakıf kurdu. Daniye köprüsünü onar-dı. Kerek taraflarında bulunan Cafer-i Tayyar'ın mezarını tamir ettirdi. Oraya gelecek ziyaretçilere geliri harcanmak için vakıf kurdu. Sifd kale-sini ve Camii'ni onardı. Remle Camii'ni ve diğer camileri de onardı. Haç-lıların alıp tahrip ettikleri beldelerin çoğundaki cami ve mescitleri de yeniletti. Haleb'te muazzam bir köşk yaptırdı. Dımaşk'ta Ablak saray-ını, Zahirîye medresesini ve diğer binaları yaptırdı. Halk arasında tedavülde kullanılan halis dirhem ve dinarlar bastırdı. Allah ona rahmet et-sin.

Allah yolunda cihadla uğraşmasına rağmen daha önceki halifele-rin ve Eyyubî hükümdarlarının zamanlarında yapılmayan birçok hayır kurumları, güzel eserler ve mekânlar yaptırdı. Çok miktarda askeri ci-had için çalıştırdı. Moğollardan 3.000 kadar kişi yanına geldi. Onlara ikt-a araziler verdi. Çoğuna emirlik verdi. Yiyeceğinde ve giyeceğinde orta

yolu takip ederdi. Askerleri de böyleydi. Yıkılmasından sonra Abbasi devletini yeniden ayağa kaldıran odur. Kendisi bu hilafeti diriltinceye dek insanlar üç sene kadar halifesiz kalmışlardı. O, her mezhepten müstakil bir kadilkudat atamıştı. Allah kendisine rahmet etsin. Uyanık, cesaretli ve şecaatli bir kimseydi. Gece ve gündüz bir an dahi düşmanlara karşı gaflet içine girmezdi. Aksine o, İslâm'ın ve Müslümanların düşmanlarının üzerine giden, atılğan bir kimseydi. İslâm'ın ve Müslümanların düzenini sağlamış, işlerini yoluna koymuştu. Özetle Cenâb-ı Allah onu son zamanda İslâm'ın ve Müslümanların yardımcısı ve destekçisi olarak ortaya koymuştu. Dinden çıkan Haçlıların, Tatarların ve müşriklerin boğazlarına bir korku düğümü olarak yerleşmişti. İçki içilmesini yasaklamış, fasıkları ülkeden sürgün etmişti. Fasıklık ve mefsedet gördüğü zaman mutlaka olanca çabasını harcayarak onu ortadan kaldırmaya çalışırdı. Siretinden bahsederken onun kalbinin temizliğinden, düşüncesinin iyiliğinden bahsetmiştik. Kâtibi İbn Abdi'z-Zahir onun için uzun uzadıya bir biyografi hazırlamıştır. İbn Şeddad da böyle yapmıştır. Vefat ederken Sultan Melikü'z-Zahir geride onüç erkek, yedi kız çocuğu bırakmıştı. Vefat ederken kendisi elli ile altmış yaş arasındaydı. Vakıflar kurmuş, iyiliklerde bulunmuş, sadakalar dağıtmıştı. Cenâb-ı Allah, onun iyiliklerini ve hayır amellerini kabul buyursun. Kötülüklerini ve günahlarını bağışlasın. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Kendisinden sonra yerine oğlu Said geçti. Zaten sağlığında babası onu veliahd tayin etmişti. Tahta geçtiğinde Melik Said yirmi yaşından küçüktü. Görünüşü çok güzel, erkeklik vasıfları tastamamdı. Bu senenin safer ayında Fenes'in elçileri, Mısır diyarına hediyelerle geldiler. Sultan Melikü'z-Zahir'in vefat etmiş olduğunu gördüler. Yerine oğlu Melik Said geçmişti. Devlet değişmemişti. Eskiden hoş görülen şeyler yine hoş görülüyordu. Prensipler olduğu gibi tatbik edilmekteydi. Ancak ülke, arslanını, hatta en güçlü arslanlar arslanını yitirmişti. Varılan durum, çok zorlu bir durumdu. O arslan, sağlığında İslâm'ın surlarında bir gedik açıldığında hemen kapatırdı. Azim kulplarından biri çözülmüce onu hemen yine bağlardı. Azgın ve taşkın guruplardan biri İslâm'a saldırarak olursa hemen ona karşı çıkar ve gerisin geri püskürtürdü. Allah onu bağışlasın. Mezarını rahmetiyle ıslatsın. Varacağı yeri ve makamı da Cennet kılsın.

Şam askerleri Mısır diyarına doğru yola koyuldular. Beraberlerinde bir mahfe vardı. Mahfede güya sultanın hasta olarak bulunduğu izlenimi veriliyordu. Bu halde Kahire'ye ulaşılar. İnşaaallah şehit olduğuna kanaat getirdiğimiz doğru yoldaki Melikü'z-Zahir'in vefatı açıklandıktan sonra Melik Said'e bey'at yenilendi. Safer ayının yirmiyedisinde cuma günü bütün Mısır camilerinde Melik Said adına hutbe okundu. O da

babası Melikü'z-Zahir'in cenaze namazını kıldırdı, gözleri yaşla doldu.

Rebiyülevvel ayının ortalarında Melik Said adeti üzere maiyeti ile birlikte sefere çıktı. Önünde Mısır ve Şam askerleri yürüyorlardı. Bu haldeyken Cebelü'l-Ahmer'e ulaşıldı. İnsanlar onun gelişine çok sevin-diler. O zaman kendisi ondokuz yaşındaydı. Üzerinde saltanatın riyase-ti ve hükümdarlığın debdebesi vardı.

Cemaziyelevvel ayının dördünde pazartesi günü Emir Şemseddin Aksungur el-Farikanî'nin, Kahire'deki medresesinin açılışı yapıldı. Harretü'l-Veziriye mahallesinde bulunan bu medresede Hanefî mezhe-binin fıkhu öğretilcekti. Ayrıca hadis ve kıraat ilimleri de bu medresede okutulacaktı. Bundan bir gün sonra halife Müstemsik Billah b. Hakim Bi-Emrillah'ın oğlu, Halife Müstansır b. Zahir'in kızıyla evlendi. Nikâh töreninde babası, sultan ve ayan takımı hazır bulundular. Cemaziyelev-vel ayının dokuzunda cumartesi günü Adiliye karşısındaki Dârülakikî adıyla bilinen binanın yapımına başlandı ki, orası hem bir medrese, hem de Sultan Melikü'z-Zahir'in türbesi olarak kullanılacaktı. Burası daha önce Akikî'nin evi idi. Hammamü'l-Akikî'nin bitişiğindeydi. Tür-benin temeli, cemaziyelahir ayının beşinde atıldı. Aynı günde medrese-nin temeli de atılmıştı.

Bu senenin ramazan ayında Medine'de büyük ve kesif bulutlar gö-rüldü. Bu bulutlar arasından şiddetli bir şimşek çaktı. Sift minaresine yıldırım düştü. Bu yıldırım, o minareyi tepeden temele kadar bir el sığa-cak genişlikle ikiye bölüp yarıdı.

Bu sene vefat eden meşhur şahsiyetler arasında Pervane de vardı. Bu zat, muharrem ayının son on gününden birinde vefat etmişti. Yine bu günlerde Melik Zahir de vefat etmişti. Bunların biyografileri önceki say-falarda anlatılmıştır.

EMİRÜ'L-KEBİR BEDREDDİN BİLBEK B. ABDULLAH

Emirü'l-Kebir Bedreddin Bîlbek b. Abdullah el-Haznedar. Sultan Melikü'z-Zahir zamanında Mısır diyarının naibi idi. Cömert ve övgüye layık bir kimseydi. Tarihe ilgi duyardı. Cemî'ül-Ezher'de Şafîiler için bir medrese yaptırıp vakfetti. Rivayete göre zehirlenerek öldürülmüştür. Vefatından sonra Melik Said'in yönetiminin ipleri koptu. Düzeni bozul-du.

KADİLKUDAT ŞEMSEDDİN EL-HANBELÎ

Şeceresi şöyledir: Şemseddin Muhammed b. Şeyh İmad Ebu İshak İbrahim b. Abdülvahid b. Ali b. Sürûr el-Makdisî. Mısır diyarında Han-belilerin ilk kadilkudatlığını yapan zâttır. Özellikle İbn Taberzed ve diğerlerinden hadis dinledi. Bağdat'a göçtü. Orada fıkıhla iştigal etti.

Birçok ilim elde etti. Saidü's-Süada medresesinin hocalığına atandı. Heybetli, çok mütevazı, iyilik yapan, sadaka veren, yaşantısı güzel bir alimdi. Kendisine görev verildiğinde ücret almama şartıyla görevi kabul etti ki, insanlara hüküm verirken hakkaniyetle verebilsin. Sultan Melikü'z-Zahir hicretin 670. senesinde onu kadılıktan azletmiş, yanında bulunan emanet mallar yüzünden onu tutuklamıştı. İki sene sonra onu serbest bırakmış, o da gidip kendi evine kapanmış ve bu sene muharrem ayının sonlarında vefat edinceye dek Salihîye medresesinde ders vermişti. Cebelü'l-Mukattam mezarlığında Hafız Abdülgani'nin amcasının mezarının yanına defnedildi. Berzâlî'ye icazet vermişti.

Hafız el-Berzâlî dedi ki: «Bu senenin rebiyülevvel ayının onikisinde cumartesi günü Mısır diyarından bize şu altı emirin ölüm haberi geldi. Sungur el-Bağdadî, Besta el-Baledî et-Tatarî, Bedreddin el-Vezîrî, Sungur er-Rumî, Aksungur el-Farikanî. Allah hepsine rahmet etsin.»

SULTAN MELİK ZAHİR'İN ŞEYHİ ŞEYH HIZIR EL-KÜRDÎ

Hızır b. Ebibekir b. Musa el-Kürdî en-Nehrevanî el-Adevî. Aslen Ceziretü İbn Ömer'e bağlı Muhammediye köyünden olduğu söylenir. Harika halleri ve mükâşefeleri vardı. Ama insanlar arasına karışınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Melik Zahir, emir iken, Şeyh Hızır onun hükümdarlığa geçeceğini söylerdi. Bu sebeptendir ki Melik Zahir saltanat tahtına oturduktan sonra onun büyük bir insan olduğuna inanmış, ona son derece saygı gösterip ikramda bulunmuştu. Onun bulunduğu zaviyeye haftada bir veya iki kez ziyarete gider, seferlerinde onu yanında götürür, onu hemen hemen hiç yanından ayırmaz, fikirlerine danışır. Onun önceden söylediği şeyler sonradan gerçekleşirdi. Bu, önceden haber verişî ya rahmanî yada şeytanî idi. Ya kerametti, yada göz bağcılığı idi. Ama insanlar arasına karışınca emirlerden birinin kızıyla adı kötüye çıktı. Çünkü emirlerin kızları ondan sakınmazlardı. Bu yüzden fitne içine düştü. Zaten insanlar arasına karışan kimse fitneden kolay kolay kurtulamaz. Özellikle yanında bir kimse bulunmaksızın kadınlar arasına giren kimse kesinlikle onların şerrinden ve fitnesinden kurtulamaz. Hakkında dedikodu çıkınca Sultan Melik Zahir, Teyserî, Kalavun, Atabek Faris Aktay onun hakkında tahkikat yaptırılar. Sorgulama esnasında suçunu itiraf edince Sultan Melik Zahir onu öldürmeye niyetlendi ve «Benimle senin aranda bir kaç gün kalmıştır» dedi. Zindana atılmasını emretti. Hicretin 671. senesinden 676. senesine kadar zindanda kaldı.

Şeyh Hızır el-Kürdî, Kudüs'te bir kiliseyi yıkmış, oranın papazını boğazlamış, orayı bir zaviyeye dönüştürmüştü. Onun biyografisini önceki sayfalarda anlatmıştık. Sonra bu senenin muharrem ayının altısın-

da perşembe günü ölünceye dek zindanda kaldı. Ölünce kaleden çıkarılıp yakınlarına teslim edildi. Ve kendi zaviyesinde yaptırmış olduğu türbeye defnedildi. Altmışaltı yaşlarında iken vefat etti. Bazı şeyler gerçekleştirmeden önce o şeylerin olacağını çok önceden sultana bildirirdi. Rabve'nin batısındaki dağda bulunan Şeyh Hızır kubbesinin kendisine ait olduğu söylenmektedir. Kudüs'te de bir zaviyesi vardı.

ŞEYH MUHYİDDİN EN-NEVEVÎ

Yahya b. Şeref b. Hasan b. Hüseyin b. Cuma b. Hizam el-Hazimî el-Alim Muhyiddin Ebu Zekeriya en-Nevevî ed-Dımaşkî. Şafî mezhebine mensuptu. Şafî mezhebinin şeyhi ve allamesiydi. Kendi zamanındaki fakihlerin de büyüğüdü. Hicretin 631. senesinde Havran'a bağlı Neva köyünde doğdu. Hicretin 649. senesinde Dımaşk'a geldi. Kur'an'ı ezberledi. et-Tenbih adlı eseri okumaya başladı. Rivayete göre bu eseri dört buçuk ayda okumuştur. Senenin geri kalan kısmında ise Şafî mezhebine göre ibadetlerle ilgili hükümlerin dörtte birini de okumuştur. Sonra mezhebin meşayihinin yanına devam etmiş, onların eserlerini şerhedip tashih etmişti. Hergün üstadlarından oniki ders alırdı. Sonra tasnifatla ilgilendi. Çok miktarda eser tasnif etti. Bunların bir kısmını tamamlamıştı. Bir kısmını da tamamlayamamıştı. Tamamladıkları arasında şu eserleri vardır: Müslim şerhi, Ravza, Minhac, Riyaz, el-Ezkâr, et-Tibyan, Tahrirü't-Tenbih, Tashihü't-Tenbih, Tehzibü'l-Esma' ve'l-Lugat, Tabakatü'l-Fukaha... Tamamlayamadığı -şayet tamamlasaydı konusunda bir dengi olmayacaktı- eseri ise el-Mecmu' adındaki Mühezzeb şerhidir. Bu kitabında riba bölümüne kadar gelmişti. Çok güzel, faydalı, eşsiz bilgiler vermiş, güzel eleştirilerde bulunmuştu. Şafî mezhebine ve diğer mezheplere göre fikhî konuları inceden inceye ele almıştı. Hadisi de gereğince incelemiş, kelimelerin garip olanlarını, lügatı anlatmış, başka eserlerde bulunamayacak mühim bilgiler vermişti. Karşılaştığı meselelerin bir seçmesi olarak bu kitabı hazırlamıştı. Fıkıhta bundan daha güzel başka bir eserin mevcudiyetini bilmiyorum. Yalnız bu esere de bazı ilavelerin yapılmasına ihtiyaç vardır.

Nevevî, zahid, abid, takvalı, araştırmacı ve insanlardan çokça uzak duran bir kimseydi. Fakihlerden hiçbirini onun seviyesine ulaşmağa muktedir değildir. Senenin tamamını oruçlu geçirir, sofrasında iki katığı bir arada bulundurmazdı. Ekseriya azığı, babasının Neva köyünden kendisine getirdiği yiyeceklerdi. İbn Hallikan'a vekaleten İkbaliye medresesinde müderrislik görevine başlamıştı. Felekiye ve Rükniye medreselerinde de müderris vekilliği yaptı. Eşrefiye darülhadisinin hocasına atandı. Zamanını boşa geçirmezdi. Dımaşk'ta ikamet ettiği zamanda haccetmişti. İyiliği emreder, kötülüğü yasaklar, hükümdarları

ve başkalarını ikaz ederdi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde gece Neva köyünde vefat etti ve oraya defnedildi. Allah ona rahmet etsin ve onu bağışlasın. Bizi de affeylesin.

ALİ B. ALİ B. İSFENDİYAR

Necmeddin mahlasını taşırdı. Dımaşk Camii'nde üç aylarda cumartesi günleri vaizlik yapardı. Mücahidiye hankâhının şeyhiydi. Bu sene orada vefat etti. Faziletli ve yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Dedesi, Halife Nasır'ın inşâ kâtipliğini yapmıştı. Aslen Buşenc asıllıdır. Necmeddin'in şiirlerinden biri şudur:

«Benden başkası bedenen ziyaret ederse,
Bende saatlerle senin tarafına kalben ziyarete gelirim.
Sevgilinin diyarından uzakta bulunan herkes uzak sayılmaz.
Yakında bulunan herkes de hakikatte yakın sayılmaz.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞYEDİNCİ SENESİ

Bu senenin ilk günü çarşambaydı. Sene başında halife, Hakim Bi-emrillah el-Abbasi; Şam, Mısır ve Haleb de dahil olmak üzere İslâm ülkesinin sultanı da Melik Said idi. Muharrem ayının ilk günlerinde Dımaşk'ta İbn Hallikan'ın yeniden Dımaşk kadılığına zilhiccenin sonlarında atanmış olduğuna dair haber yayıldı. İbn Hallikan azledildikten yedi sene sonra yeniden bu göreve atanmıştı. Kadı İzzeddin b. Saiğ, muharrem ayının altısında görevden çekildi. İnsanlar yeni Kadı İbn Hallikan'ı karşılamaya çıktılar. Kimi, Remle'ye kadar da gitmişti. İbn Hallikan, muharrem ayının yirmiüçünde perşembe günü Dımaşk'a geldi. Saltanat naibi İzzeddin Aydemir, bütün emirler ve devlet ricaliyle onu karşılamaya gitmişti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Şairler İbn Hallikan'ı övdüler. Fakih Şemseddin Muhammed b. Cafer onun için şu şiiri okumuştı:

«Dımaşk kadılığına Dımaşk'ın hakımı,
Kadilkudat, kerem sahibi Ebu'l-Abbas geçince,
Zorlu yedi seneden sonra bu göreve gelince, hizmetçisi dedi ki:
İşte bu senede nimetlerle insanların imdadına ulaşılmıştır.»

Sadullah b. Mervan el-Fariki de şöyle bir şiir okumuştı:

«Dımaşk'ı güzelce terkettiğin günden sonra bize,
Yedi kurak sene yaşattın ey İbn Hallikan.
Ama sonra Mısır diyarından gelip burayı ziyaret ettiğinde,
Avuçlarından bu memlekete hayırlar akıttın.»

Bir başkası da şöyle bir şiir yazmıştı:

«Şamlıların tamamını gördüm.
Hiç birinde memnuniyetsizlik yoktu artık,
Şerden sonra onlara hayır geldi.
Artık zaman hoş oldu, sıkıntı kalmadı.
Hüzün gitti, onlara sevinç geldi.
Zaman artık hüzünle sevinci yarı yarıya paylaştı.
Uzun süreli kederden sonra bir kadı azledilip,
Yerine başka bir kadı gelince sevindiler.
Hepsi şükran duygularını beslemekle,
Giden ve gelen zamanın ağına takılmaktadır.»

el-Yonini dedi ki: Bu senenin safer ayının onüçünde çarşamba günü İbn Hallikan Zahirîye medresesinde ders verdi. Saltanat naibi Aydemir ez-Zahirî de orada hazır bulundu. Kadıların da dinleyici olarak geldikleri bu medrese tıka basa dinleyicilerle doluydu. O zaman Şafililerin müderrisi Şeyh Reşidüddin Mahmud b. Farikî, Hanefîlerin müderrisi Şeyh Sadreddin Süleyman el-Hanefî idi. Medresenin yapımı henüz tamamlanmamıştı.

Bu senenin cemaziyevvel ayında, Hanefîlerin kadılığına Sadreddin Süleyman el-Hanefî, vefat eden Mecdüddin b. Adim'in yerine atandı. Sonra Sadreddin'de ramazan ayında vefat edince yerine Hüsameddin Ebü'l-Fezail Hasan b. Enuşîrvan er-Razî el-Hanefî kadı olarak atandı. Bu zat daha önce Malatya kadılığı yapmaktaydı.

Bu senenin zilkade ayının ilk on gününde Necibiye medresesinin açılışı yapıldı. Burada ilk dersi İbn Hallikan verdi. Sonra bu görevi oğlu Kemaleddin Musa'ya bıraktı. Necibiye hankâhının da açılışı yapıldı. Bu medrese ile hankâh ve vakıflar, günümüze kadar koruma altında bulunmaktadır.

Bu senenin zilhicce ayının beşinde salı günü Sultan Said Dımaşk'a geldi. Şehir onun için süslenmiş, çadırlar kurulmuş, şehir halkı onu karşılamaya çıkmıştı. Babasını sevdiklerinden, onun gelişine çok sevinmişlerdi. Sultan Said meydanda kurban bayramı namazını kıldı. Mansure kalesinde bayram tebriklerini kabul etti. Dımaşk'ta vezir olarak Sahip Fethüddin Abdullah b. Kayseranî'yi, Mısır'a da Bahaeddin b. Hannan'ın ölümünden sonra Sahip Burhaneddin b. Hızır b. Emir Seyfeddin Kalavun es-Salihî'yi atadı. Az sayıdaki emirler ve hasekilerle has adamlarının beraberinde Dımaşk'ta ikamete başladı. Zenbakiye'ye çok gidip geliyordu. Zilhicce ayının yirmialtısında salı günü adalet sarayında hüküm vermek için oturdu. Burası Babü'n-Nasr dahilindeydi. Babasının Dımaşk ahalisinin bahçeleri üzerine tarhettiği harçları ve vergileri kaldırdı. Bu sebeple halk ona çokça dua etti. Onu çok sevdiler. Çünkü

bu ağır vergi, birçok mülk sahibini zor duruma sokmuştu. Hatta çokları bu ağır verginin altından kalkamadığından «Malımı mülkümü satsam-da kurtulsam» diyordu.

Sultan Said, bu senede Dımaşk ahalisinden 50.000 dinar talep etti. Bunu iki ay içinde mülklerinin vergisi olarak istedi. Vermeyenlerden zorla tahsil ettirdi.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞYEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EMİRÜ'L-KEBİR CEMALEDİN AKKUŞ B. ABDULLAH EN-NECİBÎ

Künyesi Ebu Said es-Salihî idi. Melik Necmeddin Eyyub el-Kâmil onu azâd etmiş ve onu büyük komutanlar arasına katmış, sonra da saray üstadlığına atamıştı. Melik Necmeddin ona çok güvenir, itimad ederdi. Akkuş b. Abdullah hicretin 609 ya da 610. senesinde doğdu. Melik Zahir de onu saray üstadlığına atamıştı. Sonra dokuz sene müddetle onu Şam'da naib olarak tutmuştu. Cemaleddin Akkuş, Şam'da Necibiye medresesini yaptırmış, oraya büyük gelir sağlayan vakıflar tahsis etmişti. Ancak maaşı hak edenler için, münasip maaşlar tahsis etmemişti. Sonra sultan onu Şam naibliğinden azlederek Mısır'a, yanına çağırmıştı. Bir süre Mısır'da boş kalmış, sonra felç olmuş ve dört sene hasta yatmıştı. Bazan Melik Zahir, onu ziyaret etmiş, ama hastalığı iyileşmemişti. Nihayet bu senenin rebiyülahir ayının beşinde cuma gecesi Kahire'de Derbu'l-Muluhiye'deki evinde vefat etmişti. Cuma günü namazdan önce Küçük Kurafe'de yaptırmış olduğu türbesine defnedilmişti. Şam'daki Necibiye medresesinde de kendi şahsı için bir türbe yapmış, o türbede yola bakan iki pencere açtırmıştı. Ancak oraya defni mukadder olmamıştı. Çokça sadaka veren, alimleri seven, onlara ihsanda bulunan, itikadı güzel bir kimseydi. Şafî mezhebine mensuptu. Sünneti sevmeye, sahabilere sevgi besleyip Rafizîlere düşmanlık beslemeye aşırı derecede ilerilerdeydi. Bugün Kerimüddin Camii olarak bilinen caminin kible-sindeki köprü üzerinde vakfettiği güzel bahçeler, onun vakıfları arasındadırlar. Onun daha başka birçok vakıfları da vardır. İbn Hallikan'ı vakıflarının nazırlığına atamıştı.

AYTEKİN B. ABDULLAH

el-Emirü'l-Kebir Alaeddin eş-Şihabî. Şihabiye hankâhının vakfedicisidir. Bu hankâh, Babü'l-Ferec dahilindedir. Aytekin, Dımaşk'taki büyük emirlerdendi. Sultan Melik Zahir onu bir süre Haleb naibliğine atamıştı. Hayırlı, seçkin ve bahadır emirlerdendi. Fakirlere hüsnü zan

besler, onlara iyilik ve ihsanda bulunurdu. Ellibeş yaşlarında iken bu senenin rebiyülevvel ayının onbeşinde vefat etti ve Kasyun mezarlığında Şeyh Ammar er-Rumî'nin mezarının yanına defnedildi. Babü'l-Ferec dahilinde bir hankâhı vardı. Bu hankâhın yola bakan penceresi vardı. Tavaşi Şihabeddin Residü'l-Kebir es-Salihî'ye nisbetinden dolayı kendisine Şihabî nisbeti takılmıştır.

KADİLKUDAT SADREDDİN SÜLEYMAN B. EBU'L-İZZ

Sadreddin Süleyman b. Ebu'l-İzz b. Vüheyb Ebu Rebi el-Hanefî. Kendi zamanındaki Hanefîlerin şeyhi, doğuda ve batıdaki Hanefîlerin alimi idi. Bir süre Dimaşk'ta ikamet edip fetva ve ders verdi. Sonra Mısır'a intikal edip oradaki Salihîye medresesinde ders verdi. Tekrar Dimaşk'a döndü. Zahiriye medresesinde ders verdi. Mecdüddin b. Adim'den sonra kadılığa atandı ve bu görevi üç ay sürdürdükten sonra şaban ayının altısında cuma gecesi vefat etti. Ertesi gün namazı kıldıktan sonra Kasyun mezarlığındaki evine defnedildi. Vefat ederken seksenüç yaşındaydı. Melik Muazzam'ın cariyesiyle evlenen bir köle hakkında şöyle güzel bir şiiri vardır:

«Ey iki dostum, durun da hayretle bana bakın.

Zaman, aranızda acaipliklerinden birini soktu.

Ay güneşin üzerine çıktı mertebe bakımından.

Oysa güneşin üstüne çıkmak, ayın rütbesi olamaz.

Güzellik bakımından güneşe denk olmaya kalktı, ona ortak olmak istedi.

Onunla yanyana yürümeğe yeltendi.

Süsleri ve nakışları olmasaydı, arada hiç fark olmayacaktı hemen hemen.

Ne var ki güneşin şakağında parlaklık, bıyıklarının üstünde de yeşillik vardır.»

TAHA B. İBRAHİM B. EBU BEKİR KEMALEDDİN EL-HEMEDANÎ

Erbilliydi. Şafî mezhebine mensuptu. Edebiyattan iyi anlayan, faziletli bir şairdi. Eser tasnif etmede kudretliydi. Bu senenin cemaziyelevvel ayında vefat edinceye dek Kahire'de yaşadı. Bir defasında Melik Salih Eyyub'la görüştü. Melik Salih, ilm-i nücumdan bahsetmeğe başlayınca Taha b. İbrahim hiç duraksamaksızın ona şu iki beyitle cevap verdi:

«İlm-i nücum'u, geçimini o yoldan sağlayan falcılara bırak. Azimetle uğraşanlara ve muska yazanlara bırak.

Ey hükümdar! Sen azimlenip kendine gel,
 Peygamber ve ashabı bizi ilm-i nücumdan menettiler.
 Ben de onların sahip olduklarını ve hükümrânlıklarını gördüm.»

Taha b. İbrahim'in ağrıyan gözleri şifa bulmuştu.
 Şifa bulduktan sonra Şemseddin adındaki bir arkadaşına şu şiiri yazıp göndermiş ve kendisini ziyarete gelmesini istemişti:

«Sürmeci bana diyor ki, gözlerin şifa buldu rahatladı.
 Artık kafanı bir işe takma müsterih ol.»

Ey şems (Güneş) uzun bir zamandır seni göremiyorum. Gözleri iyileşip şifa bulduğunun alameti, şemsi (güneşi) görmesidir.»

ABDURRAHMAN B. ABDULLAH

Abdurrahman b. Abdullah b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Hasan b. Affan Cemaleddin b. Şeyh Necmeddin el-Badraf. Bağdatlıydı. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Babasından sonra babasının yaptırdığı medresede ders vermişti. Bu senenin receb ayının altısında çarşamba günü vefat edinceye dek bu hizmeti devam ettirmişti. Vefat edince Kas-
 yun mezarlığına defnedildi. Lider ve ahlakı güzel bir kimseydi. Vefat ederken elli yaşını aşmıştı.

KADİLKUDATMECDÜDDİN ABDURRAHMAN B. CEMALEDDİN

Mecdüddin Abdurrahman b. Cemaleddin Ömer b. Ahmed b. Adim. Halebliydi. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Haneî mezhebine mensuptu. İbn Ata'dan sonra Dımaşk'ta Haneî kadılığına atandı. Reis oğlu reisti. İhsan, kerem ve güzel ahlak sahibiydi. Kahire'nin büyük camisinin hatipliğine atandı. Oraya atanan ilk Haneî alimidir. Bu senenin rebiyülahir ayında Dımaşk'taki küçük konağında vefat etti. Zeytun Camii'nin batısındaki Şerefü'l-Kibeli üzerinde bulunan Zaviyetü'l-Harirî yanında yaptırdığı türbeyle defnedildi.

VEZİR İBN HANNA

Ali b. Muhammed b. Süleym b. Abdullah es-Sahib Bahaeddin Ebü'l-Hasan b. Hanna. Mısır veziriydi. Önce Melik Zahir'e, sonra da Melik Zahir'in oğlu Said'e bu senenin zilkade ayının sonunda vefat edinceye dek vezirlik yapmıştı. Gayretli bir insandı. Güzel görüş ve azmi vardı. Tedbirliydi. Zahirîye devletinde otorite sahibiydi. Onun görüşü ve emri olmadan işler yürümezdi. Emirlerle ve başkalarına iyilikleri ve üstünlüğü vardı. Şairler onu övmüşlerdi. Oğlu Taceddin de sultanın sohbetinde bulunan, onun yanından ayrılmayan bir vezirdi. Saidîye devletinde yani Sultan Said'in zamanında malı müsadere edildi.

LÜGATÇİ ŞEYH MUHAMMED B. ZAHİR

Muhammed b. Ahmed b. Ömer b. Ahmed b. Ebi Şakir Mecdüddin Ebu Abdillâh. Erbilliydi. Hanefî mezhebine mensuptu. İbn Zahir diye tanınmıştır. Hicretin 602. senesinde Erbil'de doğdu. Sonra Dımaşk'a gidip ikamet etti. Kaymazîye medresesinde ders verdi. Bu senenin rebiyü-lahir ayının onikisinde cuma gecesi vefat edinceye dek orada ikamet etti. Sofîye mezarlığına defnedildi. Nahiv ve lügatte üstün bir alimdi. Nazımda da otoriteydi. Meşhur divanı, yüksek manalar içeren şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Her canlının varacağı yer ölümdür.
 Ömrünün uzunluğu çabucak gitmeğe mahkumdur.
 Ebedi yurdunu tahrip ediyor.
 Sonra çabucak yıkılacak olan dünyayı onarmaya çalışıyor.
 Hayret ki o, toprağa gömülecektir.
 Şu halde toprağın güzelliği onu nasıl oyalayıp teselli ediyor?
 Hergün yaşasa bile ömrü eksilmeye devam ediyor.
 Mafsallarına ağrılar, sızılar çöküyor.
 Bütün mahlukat, zaman konaklarında birer kervandır.
 Sürekli yürüyor, geri dönüşü ümit edilmiyor.
 Şu halde azık hazırla; takva, en iyi azıktır.
 Akıllı kimsenin bundaki nasibi aklıdır.
 Akıllı dost ve kardeş.
 Gençliğini sâlihane sadıkane bir hayatla geçirendir.
 Cahil kardeş ise nefsin hevasında lezzet bulur.
 O lezzet, bir bal gibi gelir ona, ama musibeti ondadır.»
 Bu şiir yüz elli beyit kadardır epey uzundur.
 Şeyh Kutbeddin, Şeyh Muhammed İbn Zahir'in yüksek manalar içeren birçok güzel şiirini nakletmiştir.

İBN İSRAİL EL-HARİRÎ

Muhammed b. Suvvar b. İsrail b. Hızır b. İsrail b. Hasan b. Ali b. Muhammed b. Hüseyin Necmeddin Ebü'l-Meâlî eş-Şeybanî. Dımaşklıdır. Hicretin 603. senesinin rebiyülevvel ayının onikisinde pazartesi günü doğdu. Hicretin 618. senesinde Şeyh Ali b. Ebü'l-Hasan b. Mansur el-Yüsrî el-Harirî'ye gidip ders aldı. Ondan önce Şeyh Şihabüddin es-Sühreverdî'den hırka giydi. İfadesine göre Şihabüddin es-Sühreverdî onu üç halvet meclisinde oturtmuştur.

İbn İsrail, ailesinin Halid b. Velid (r.a.)'la birlikte Şam'a geldiklerini, Dımaşk'ı vatan edindiklerini söylemiştir. Edebiyattan iyi anlayan, şiir sanatında üstün bir kimseydi. Nazımda ileri derecelere ulaşmıştı.

Ancak nazmında ve nesirinde İbn Arabî'nin ve İbn Fariz'in ve şeyhi Harirî'nin yolundan gidip hülul ve vahdet-i vücuda kail olduğunu gösteren işaretler vardır. Onun içyüzünü ve durumunu elbetteki yüce Allah daha iyi bilir. Bu senenin rebiyülahir ayının ondördünde pazar gecesi Dımaşk'ta yetmişdört yaşındayken vefat etti. Şeyh Reslan'ın türbesine defnedildi. Şeyh Reslan, İbn İsrail'in şeyhi olan Harirî'yi yetiştirmiş olan Şeyh Ali el-Muğarbil'in şeyhi idi. İbn İsrail el-Harirî'nin şiirlerinden biri şudur:

«Aşkın şiddetinden bir ziyaretçi bana geldi.
Benli (sevgili), mezarlıktamı beni ziyaret eder?
Onun ateşi düz kumsalların üzerinde mi sadece yükselir.
Gözlerinin önünde karanlığı aydınlatıp ağartır.
Ey sofra arkadaşlarım şansımın kâsesini bana döndürün.
Onun aşkını anmak ve mey içmek aynı şeylerdir.
Gözlerinin ucu yumuşaktır. İnce güzellikleri vardır.
Onun aşkı ve sevgisi, çektiğim zahmetleri bana tatlılaştırmıştır.
Örtüsü üzerinde olduğunda dolunaya.
Gerdanlıklar üzerinde bulunduğu güneşe hayran oluyorum.»

Şu şiir de İbn İsrail'e aittir:

«Ey uykuyu uykusuzlukla değiştiren.
Düşünce denizinde yüzen kendinden geçmiş kişi,
İşleri sahibine bırak.
Sabret. Sabrın sonu zaferdir.
Genişliğe kavuşmaktan ümidini kesme.
Günler ancak ibretleri getirirler.
Keder, safâ anında meydana gelir.
Safâ da keder anında ortaya çıkar.
Zaman bir kez fenalaşırsa.
Ne kadar fenalaşırsa fenalaşsın.
Sonra insanlara sevinç getirir.
Rabbinin takdirine râzı ol.
Sen ancak kaderin esirisin.»

İbn İsrail'in Peygamber (s.a.v.)'e yazdığı güzel bir methiyesi vardır. Bunu Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî ve arkadaşları Şeyh Ahmed el-A'feften dinlemişlerdir. Şeyh Ahmed de bunu bizzat İbn İsrail'den dinlediğini söylemiştir. Şeyh Kutbeddin el-Yoninî de onun birçok şiirlerini nakletmiştir. Sonu dal (harfî) ile bittiğinden ötürü "daliye" adını alan uzun bir kasidesi vardır. Bu kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Kendisini açıkça sevdiğim, bana verdiği sözde durdu.

Beni kınayıp ondan ötürü kıskananları ise yüz üstü süründürdü.
Mezarın kıyısında ziyaretime geldi. Uzun bir süre yanımda kaldı.
Vuslatımı çekemeyenleri ise ziyaret etmedi.

Ey güzelliğini gözlerime hediye edenin güzelliği.

Ey kalbime aşkın susamışlığını hediye edenin serinleticiliği.

Ey vuslatının müjdesiyle düşlerimi gerçekleştirenin sadakatı.

Ey amaçlarıma beni ulaştıran emellerinin son durağı.

Mutlu bir şans ve yenilenen bir baht ile vücudum ile bâtınımı tecelli
edip ortaya çıktı, aydınlandı.

Vücudunun aşkı ve o aşk yoluna girenleri sevmek, benim için görev
oldu.

Avuçlarım aşkınla dolup taşıtı.»

Bundan sonra kasideyi gazele çevirip uzattıkça uzatmış ve şöyle de-
miştir:

«Benim için her şahidin üzerinde tecelli ettiğinde.

Her sahnede rumuzlar geceyi benimle geçirdiğinde.

Cemali ve güzelliği tarif etmekten sakındım.

Çünkü bu beni çok aşan bir iştir.

Dağınık cemalin sırlarını keşfetmeğe çalıştım.

Kulaklarım onun ancak başlangıcını duyabildi.

Benim gibi birinin onu tam duyması haşâ imkansızdır.

Her görülen şeyde kalbim için bir şahit vardır.

Her duyulan şeyde mabedin nağmesi vardır.»

CEMALİN MÜŞAHEDESİ

«Onu bütün cemal vasıflarıyla görüyorum.

Kendisinden uzaklaştıran hülul itikadına inanmıyorum.

Güzel yürüyüşlü ve hücum eden develerde.

Kınına sokulmuş parlak olan bütün kılıçlarda.

İşıltısı gecelerde parıldayan bütün dolunaylarda.

Ki mehtabı yumuşak ve salınan ağaç dallarındadır.

İnce endamları her kucaklayışında.

Onların soğuk şarabı andıran dudaklarındaki ıslaklığı emişimde.

İnci, yakut, esans ve kokularda.

O süsler ki güzel olan bütün gözler üzerinde dururlar.

Elbiselerin ziynetlerinde gözlerim parıldar.

Onların gül gibi altın madenlerine bakışında.

Şarap ve fesleğen kokusunda şarkı ve türkülerde.

Secilerle öten kuşların ötüşlerinde.

Güzel kokular saçan semâsının altındaki bahçelerde.

Güneşin ışınları çiğ ve kırağının parıltısına güler, tebessüm eder.
Bülbülün şen şakrak sesinin berraklığında anlatırken.
Rüzgar onun tüylerini kıvrıkcılaştırdığında.

Sevinç, eğlence ve dalgınlıkta.

Ki bütün bunlar fırkaların mensuplarını amaçlarına ulaştırıyor.

Her güzel mecliste olgunlaşmış türlü meyvaların yanı sıra.

İçki kokusunun yayılışında.

İnsanların her cumada ve bayramda toplanışında.

Yenilenen elbiseleri üzerlerinde göstermelerinde Meşrefî kılıçları-
nın savaş alanlarında parıldayışında.

Süngü uçlarının darbelerle eğilişinde.

Sivrilip keskinleşen asil atların.

Rüzgar elçileri olarak birbirleriyle yarışmalarında.

Işığının burcunda güneşin ufukta aydınlatışında.

Doğu ufkunda güneşin altın bir aynayı andırışında.

Tam yuvarlaklaştığında, ufuktaki dolunayı gördüğümde.

Onu billur bir saray gibi göğün aydınlatışında.

Gece karanlığını süsleyen yıldızlarda.

Ki onlar zeberced sergiler üzerine incilerin saçılışını andırırlar.

Kuruyan toprağı suya kandıran yağmurda.

Çiğlerinin öncüleri kuraklaşan yeri ıslatmakla itham edildiğinde.

Işıklarda bulutlardan gelen zafiyet belirlediğinde.

Tıpkı parıldayan ön dişler veya yalın kılıçlar gibidirler.

Hitabın güzelliğinde cevabın çabukluğundaki güzellik gibidir.

Zarif, hatta güzel yazıdaki letafet gibidir.

Şiirlerin inceliğinde bu san'atın üstünlükleri parıldadı, dinleyici
için.

Kimi hedefe ulaştı, kimi ulaşamadı.

Sıkıntıdan sonra vuslat bayramına kavuşmada.

Kovulup etrafa giden yalnızların güven buluşunda.

Maşukun acımasında aşıkın şekvası vardır.

Sevginin ifadesi anındaki lafızların inceliğinde.

Çiğ ve kırağıya cömertçe bağışta bulunan kerem sahibi kimsenin
aşkında.

Her efendinin af ve şefkatındaki duygularda.

Ariflerin munbasıklık ve dostluklarında.

Mukayyed sema anındaki hareketlerinde.

Ondaki kitabın ayetlerinin letafetinde.

Tehditten sonra, vaad ruhunun nesim rüzgarı eser.

İşte celal vasıfları böyle tezahür eder.

Ben de bunu tereddütsüz müşahede ederim.

Azametli kadının satvet ve hey'etinde.

Kahredici güzel sahip hükümdarın satvetinde.
 Gücüyle tuttuğu anda gazaplı sultanın hiddetinde.
 Heybetli ve alicenap efendi liderin müsamahasında.
 Şarap kâsesini sunan sakinin ortaya çıkışında.
 Mey sofrasında arbede çıkaran ahlaksızın kötülüğünde.
 Sıcakta ve soğukta ki bunlar,
 Zamanı paylaşan şeylerdir.

Her hasetçinin eziyet verişinde.

Şerriyle nefislere musallat olmasının sırrında.

Tecavüz edenin tecavüzündeki güzellikte.

Adetlerin sıkıntısında yazgıyı hisseder.

Güneşin gözünü sürme taşıyla sürmelediğinde.

Her savaş alanında atların birbirleriyle çarpışmasında.

Düzgün süngüler yüzünden atların tökezleyişinde.

Hücuma geçen arslanın güç ve şiddetinde.

Hastalıklarla zorlaşan hayatın sıkıntısında.

Vuslattan sonra sevgilinin cefa etmesinde.

Sağlam vaadten sonra sözünü tutmayışında.

Bozulan aranın korkunçluğunda,

Üzüntülü tarafın sıcaklığında ve,

Veda pozisyonundaki sıkıntıda.

Birbirlerine ısınanların bir araya gelişinden sonra ayrılışlarında.

Toparlandıktan sonra dağılmalarda.

Dostlarla ünsiyet bulduktan sonra dosttan yoksun kalan hanelerde.

Yüksek ve mamur sarayların sütunlarının yıkılıp inkıraz bulmalarında.

Deniz dalgalarının korkunçluğunda.

Çöllerin ıssızlığında.

Köpüklü suları akıtan oluklarda.

Bütün farızaları yerine getirdiğim anda.

İbadet sırrına teslim olduğum halette.

Yalvarışların kendisine yöneltildiği zâtın izzeti karşısında.

Namazda huşu gösterişimde.

Geceleyin teheccüd için uykudan kalkışımda.

Hacıların ihram giyerek tehlik getirişlerinde.

Yaşamlarını te'min etmek için düz arazilerde çalışmalarında.

Helal kazancı elde etmenin zorluğunda.

İbadet eden kalbin bıkkınlık devresinde.

Azabın anısında ve hicabın karanlığında.

Zahid ve abid kimsenin münkabız olmasında.

Kemal vasıflarıyla ortaya çıkar O.

Onun görülmesi sebebiyle ben artık çirkin ve kötü hiçbir şeyi göremez oldum.

Bana kötülük yapan herkes, iyilik yapan gibidir.

Beni saptıran herkes, benim için mürşit gibidir.

Yalnızlık ve kalabalık bakımından benim yanımda hiçbir ayırım yoktur.

Nur ile zulmeti, yakınlık ile uzaklığı da birbirinden ayırd edecek değilim.

Oruçluluğum ve oruçsuzluğum, gayretliliğim ve gevşekliğim, uyumam ve teheccüt için ayağa kalkmam, benim için hep aynıdır.

Bazan meyhanede, bazan da mescidin kemerinde,

İçen kişi hakikatte benim sırrımı keşfediyor.

Vaktim ebediyeti keşfetmekle karışmıştır.

Vatanlar benimle şenlendi. Görüntüleri gözüm ve müşahedem ile tahakkuk etti.

Kalbim bütün eşyaları kapsamına almıştır.

Her kaynaktan da su içiyorum.

Put heykelleri, rahibin kilisesi, Mecusinin ateş gedesi, önceleri benim mabedimdi.

Ceylanların dolaştığı yerler, kahve köşeleri ve meyhaneler,

Çiçek bahçeleri ve Esad yıldızının doğduğu ufuk,

İrfan sırları, hikmet anahtarları,

Vecd nefesleri, fecrin aydınlığındaki feyizler,

Şaşkın karanlığı, hidayetevinin aydınlığı,

Bütün zıtlar benim yanımda karşılaştılar.

Beni bitkin düşüren 1.000 mihnetten ve bağışta bulunanın lutfundan ötürü,

Mertebelerin sıralanışını sureten sağlamlaştırdım, manen de bunu böyle yaptım.

Ben, yalnızlık kaynağından içiyorum,

Her vatanda benim bir durağım vardır.

Yalnızlığın hakkını veren bir ayak üzerinde orada dururum.

Bütün mahlukat helâk olsa da ben,

Muhammed'in iplerinden bir ipe tutunurum.

Allah'ın salatı onun üzerine olsun. Devamlı bize şefaatinı umuyorum.

Sürekli selam ve tebriklerimi ruhen ona arz ediyorum.»

İBNU'L-ÜD ER-RAFİZÎ

Ebü'l-Kasım Hüseyin b. Üd Necibüddin el-Esedî el-Hillî. Şiîlerin şeyhi, imamı ve alimlerindendi. Faziletleri ve birçok ilme vukufu vardı.

Arkadaşlığı hoş, geçimi iyi bir kimseydi. Eşsiz nükteleri vardı. Gecele-
yin çok ibadet ederdi. Güzel şiirleri vardır. Hicretin 581. senesinde doğ-
du. Bu senenin ramazan ayında doksanaltı yaşındayken vefat etti. Yüce
Allah kullarının hallerini, sırlarını, kalblerini, niyetlerini elbette ki da-
ha iyi bilir.

HİCRETİN ALTİYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİ

Bu sene, pazar günü ile başladı. Sene başında Müslümanların hali-
fesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbasi, sultanları da Melik Said idi. Bu sene-
de çok acaip işler meydana geldi. Şöyle ki:

Bütün hükümdarlar arasında ihtilaf meydana geldi. Tatarlar ken-
di aralarında ihtilafa düştüler. Birbirleriyle savaştılar. Birçok Tatar öl-
dürüldü.

Haçlılar da Şam sahillerinde ihtilafa düştüler. Birbirlerine saldır-
dılar. Birbirlerini öldürdüler. Deniz tarafında ve adalardaki Haçlılar da
kendi aralarında anlaşmazlığa düşerek savaştılar.

Arap kabileleri de birbirleriyle şiddetlice savaştılar. Aynı şekilde
Havran taraflarındaki aşiretler arasında da anlaşmazlık meydana gel-
di. Birbirleriyle kıyasıya savaştılar. Zahiriye devletinin emirleri arasın-
da da ihtilaf meydana geldi. Şöyle ki: Sultan Melik Said b. Zahir, Sis ta-
raflarına orduyu sevk ettiğinde kendisi Dimaşk'ta ikamet etmiş, oyun
ve eğlenceye dalmış, hasekilerle rahatına bakmıştı. Böylece hasekiler
devlet işlerine karışmışlardı. Büyük emirler ve komutanlar ondan
uzaklaşmışlar, bir kısmı ona küsüp kızmış, onu terkedip yanından
ayrılmış, Sis mıntıkasına ve diğer yerlere giden askerlerin dönmelerini
beklemeye başlamışlardı. Nihayet askerler döndüklerinde bu küskün
emirler onlarla toplantı yaptılar. Melik Said'den onları soğuttular. As-
kerleri ona düşman hale getirdiler. "Melik'in oyun ve eğlenceye dalması
uygun olmaz. Aksine hükümdarın yegane himmeti, adaleti gerçekleştirmek,
Müslümanların çıkarlarını gözetmek, onların yararına çalışmak ve onların ırzını, namusunu, sınırlarını korumak olmalıdır, tıpkı
babası gibi" dediler. Askerler de bu emirlerin söylediklerini doğruladılar.
Çünkü hükümdarların ve emirlerin oyun ve eğlenceye dalmaları,
başka işlerle uğraşmaları, nimetlerin zevalinin ve memleket idaresinin
bozulup reayanın yoldan çıkmasının bir göstergesidir. Sonra askerler
Melik Said'le mektuplaşarak hasekilerin etrafından uzaklaştırılmasını,
tıpkı babası gibi akıllı ve dirayetli kimseleri yakınına almasını istedi-
ler. Ancak o, askerlerin bu isteğini yerine getirmedi. Çünkü hasekiler
çok ve güçlüydüler. Onlara güç yetiremiyordu. Bunun üzerine askerler
Mercüssifr'e doğru yola koyuldular. Dimaşk üzerinden geçmeleri müm-
kün olmadı. Doğu tarafından geçtiler. Heps Mercüssifr'da toplandıkla-

rında Sultan Melik Said, annesini askerlerin yanına gönderdi. Askerler onu karşıladılar. Huzurunda yer öptüler. Annesi onların gönülleri almayaya, işleri yoluna koymaya çalıştı. Askerler onun öğütlerine kulak verdiler. Yalnız oğlu Melik Said için bazı şartlar ileri sürdüler. Annesi geri döndüğünde Melik Said, askerlerin ileri sürdüğü şartları kabul etmedi. Hasekiler, onun bu şartların gereğini yapmasına imkân vermediler. Bunun üzerine askerler Mısır diyarına gittiler. Sultan peşlerine takıldı. İşlerin büyümeden önünü almaya ve eksiklikleri telafi etmeye niyetlenmişti. Ancak askerlere ulaşamadı. Askerler ondan önce Kahire'ye ulaştılar. Sultan Melik Said çocuklarını ve aile efradını Kerek'e göndermiş, onları orada koruma altına almıştı. Beraberinde kalan bir grup asker ve hasekilerle Mısır'a gitti. Mısır'a yaklaştığında onu şehre sokmadılar. Onunla savaştılar. Her iki taraftan da az sayıda asker öldürüldü. Bazı emirler onu yakalayıp safların arasından geçirerek- fitne sakinleşsin diye- Cebel kalesine götürdü, ama bu, askerlerin nefretini daha da fazlalaştırdı. O gün kaleyi kuşatma altına aldılar. Kaleye giden suyu kestiler. Anlatımı burada uzun sürecek çok uzun maceralar ve zorlu haller cereyan etti. Bütün bunlardan sonra Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfi es-Salihî, Melik Said'ten, sultanlığı bırakmasını, sultanlığına bedel olarak kendisine Kerek ve Şobek'in verilmesini, kardeşi Necmeddin Hızır'ın da kendisiyle birlikte bulunmasını önerdi. Küçük kardeşi Bedreddin Salamış'ın sultan olmasını, Emir Seyfeddin Kalavun'un da atabek olmasını teklif etti.

MELİK SAİD'İN SULTANLIKTAN UZAKLAŞTIRILIP YERİNE KARDEŞİ MELİK ADİL SALAMIŞ'IN SULTAN OLUŞU

Bu anlattığımız işler olurken Sultan Melik Said rebiyülahir ayının yedisinde kaleden inip adalet sarayına gitti. Kadılar ile ehl-i hal ve'l-akd orada hazır bulundular. Sultan Melik Said, kendini sultanlıktan hal'etti. Hazır bulunanları buna şahit tuttu. Oradakiler de kardeşi Bedreddin Salamış'a sultan olarak bey'at ettiler. Ve ona Melikü'l-Âdil lakabını taktiler. O zaman Bedreddin yedi yaşındaydı. Emir Seyfeddin Kalavun el-Elfi es-Salihî'yi ona atabek tayin ettiler. Ülke'deki hatipler Bedreddin Salamış'ın adına hutbe okudular. Paralar ise her ikisinin adına bastırıldı. Bedreddin Salamış'ın kardeşi Melik Said'e Kerek, diğer kardeşi Hızır'a ise Şobek şehirleri verildi. Bu hususta mektuplar yazıldı. Kadılar ve müftüler bu mektupların altına imzalarını attılar. Şam'a haber gönderildi. Mısırlıların bey'at edişleri gibi onların da bey'at etmeleri istenildi. Şam naibi Emir Aydemir ez-Zahirî tutuklanıp kalede hapsedildi. O zaman kalenin naibi, Alemüddin Sincar ed-Devadarî idi. Emir Aydemir'in malına mülküne el konuldu. Şam naibliğine Şemseddin Sungur

el-Eşkar atandı. Büyük bir debdebe ve saltanatla Şam'a geldi. Darü's-Saade'ye konuk oldu. İnsanlar ona saygı gösterdiler. Hükümdarlara özgü muamelede bulundular. Sultan Bedreddin Salamış, Mısır'ın Şafiî, Hanefî ve Malikî kadılarını azletti. Şafiî kadısının yerine Sadreddin Ömer b. Kadı Taceddin b. bintü'l-Eazz atandı. Azledilen Şafiî kadısı, Ta-kiyyüddin b. Rezin'di. Onun, Melik Said'i sultanlıktan hal' etmede çekimser kalması, azledilmesine sebep olmuştu. Doğrusunu Allah bilir.

MANSUR KALAVUN ES-SALİHÎ'NİN SULTANLIĞINA BEY'AT EDİLMESİ

Bu senenin receb ayının yirmibirinde salı günü emirler, Mısır'ın Cebel kalesinde toplandılar. Melik Âdil Salamış b. Zahir'i sultanlıktan azledip onu oradan çıkardılar. Zaten daha önce Melik Said hal' edildiğinde şerri sakinleştirmek ve fitneyi dindirmek için Melik Âdil Salamış'ın sultanlığına bey'at etmişlerdi. Bundan sonra Melik Mansur Kalavun es-Salihî'nin sultanlığına bey'at etme hususunda emirler ittifak ettiler ve ona Melikü'l-Mansur lakabını taktılar. Bu bey'at emri, Dımaşk'a geldi. Dımaşk'taki emirler de buna muvafakat ettiler. Onun sultanlığını tanıdıklarına yemin ettiler. Anlatıldığına göre Emir Şemseddin Surgur el-Eşkar, halkla birlikte Melik Mansur'un sultanlığına bey'at etmemiş, bu olup bitenlere razı olmamıştı. Onda, Melik Mansur'a karşı biraz çekememezlik vardı. Çünkü O, Sultan Zahir'in yanındayken kendini Melik Mansur Kalavun'dan üstün görüyordu.

Mısır ve Şam diyarlarında minberler üzerinde Melik Mansur Kalavun adına hutbeler okundu. Paralar onun adına bastırıldı. Artık işler Melik Mansur Kalavun'un görüşü gereğince yürütülüyordu. Bazı görevlileri azletti. Yerlerine yenilerini atadı. Ülkenin her tarafında işler onun fermanıyla yürüdü. Burhaneddin es-Sincarî'yi vezirlikten azledip yerine sır katibi (özel kalem müdürü) Fahreddin b. Lokman'ı atadı. Bu zat daha önceleri Mısır'da inşâ divanının başkanlığını yapmıştı.

Bu senenin zilkade ayının onbirinde perşembe günü Melik Said b. Melik Zahir Kerek'te vefat etti. İnşallah onun biyografisini ileride anlatacağız.

Bu senede Şam naibi Emir Aydemir hastalandığı için bir mahfeye bindirilerek Mısır'a götürüldü. Zilkade ayı sonlarında Mısır'a ulaştı ve Mısır kalesine hapsedildi.

SUNGUR EL-EŞKAR'IN DIMAŞK'A SULTAN OLUŞU

Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde cuma gün Emir Şemseddin Sungur el-Eşkar, ikindi namazını kıldıktan sonra Darü's-Saade'den dışarı çıktı. Önünde bir grup ümera ve asker yaya olarak yürümekteydi-

ler. Böylece şehrin bir ucundaki kale kapısına yöneldi. Hücum ederek kaleye girdi. Emirleri huzuruna çağırdı. Onlar da onun sultanlığına bey'at ettiler ve kendisine Melikü'l-Kâmil lakabı takıldı. Kalede ikamete başladı. Bu husus Dımaşk'ta tellallar marifetiyle duyuruldu. Cumar-tesi günü olunca kadıları, alimleri, ayânı ve şehrin önde gelenlerini kaledeki Ebu Derda Mescidi'ne davet etti. Onları kendi sultanlığını tanı-maları hususunda bey'ate çağırdı. Bey'at ettiler. Diğer emir ve askerler de bey'atlerini sundular. Bundan sonra Melikü'l-Kâmil; sınırları koru-maları ve ürünleri toplayıp getirmeleri için Gazze'ye asker gönderdi. Melik Mansur da Şobek'e asker gönderdi. Onun naibleri Şobek'i teslim aldılar. Necmeddin Hızır onlara karşı koymadı.

Bu senede Dımaşk Camii'nin batı tarafındaki Nesir kubbesinin dört dilimi yenilendi.

Bu senede Dımaşk'ta Fethüddin b. Kayseranî vezirlikten azledildi. Yerine Takiyyüddin b. Tevbe et-Tikritî atandı.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

VAİZ İZZEDDİN B. GÂNİM

Şeceresi şöyledir: Abdüsselam b. Ahmed b. Gânim b. Ali b. İbrahim b. Asâkir b. Hüseyin İzzeddin Ahmed el-Ensarî el-Makdisî. Ünlü bir va-iz ve fasih bir şairdi. İbn Cevzî ve emsallerinin yolunda ve tarzında bir vaizdi. Kutbeddin onun birçok güzel sözlerini nakletmiştir. İnsanlar nezdinde hüsnü kabul çörmüştü. Bir defasında Ka'be-i Muazzama'nın karşısında vaaz'etmişti. Yanında Şeyh Taceddin b. Fezarî, Şeyh Takiy-yüddin b. Dakikü'l-İd, Yemen'den İbn Acil ve diğer alimlerle abidler ha-zır bulunmuşlardı. Güzel ve faydalı bir konuşma yaptı. Bu konuşmasını Şeyh Taceddin b. Fezarî nakletmiştir. Bu konuşmasını hicretin 675. se-nesinde yapmıştı.

MELİK SAİD B. MELİK ZAHİR

Şeceresi şöyledir: Berekehan Nasirüddin Muhammed b. Bereket-han Ebü'l-Meali b. Sultan Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bunduk-darî. Babası, sağlığında onun veliahdlığı için emirlerden bey'at almıştı. Babası vefat edince emirler onun sultanlığına bey'at ettiler. O zaman kendisi ondokuz yaşındaydı. İlk zamanlarda işler rahat yürümüştü. Mutluydu. Sonra hasekiler onu avuçlarına aldılar. Meydan-ı Ahdar'da onlarla oyun oynamaya başladı. Sıra kendisine geldiğinde saraydan inip yanlarına gitmeye başladı. Büyük emirler bu durumu yadırgadılar. Sultanların kölelerle oyun oynamasından, kendini onlardan biri gibi

saymasından rahatsız oldular. Bu tutumunu bırakması için ona haber saldılar. Ancak bundan vazgeçmedi ve önceki sayfalarda da anlattığımız gibi emirler onu sultanlıktan uzaklaştırdılar. Yerine Melik Mansur Kalavun'u bu senenin receb ayının sonlarında sultan olarak geçirdiler. Sonra Melik Said bu senenin zilkade ayının onbirinde cuma günü Kerek'te vefat etti. Zehirlendiğine dair bir rivayet vardır. Doğrusunu Allah bilir. Caferin mezarının yanına defnedildi. O türbede Cafer sebebiyle öldürülmüş olan Cafer'in arkadaşlarının da mezarları vardı. Sonra Dımaşk'a nakledilerek babasının türbesine defnedildi. Bu nakil işi hicretin 680. senesinde gerçekleşmişti. Kendisinden sonra yerine kardeşi Necmeddin Hızır, Kerek meliki oldu ve Melik Mes'ud lakabını aldı. İnşallah ileride de anlatılacağı gibi, Melik Mansur, Kerek'i Melik Mes'ud'un elinden almıştır.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene hicri yılbaşı üç mayısta başladı. Sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-emrillah, Mısır sultanı Melik Mansur Kalavun es-Salihî idi. Kalavun, Şam mıntıkasının da bir kısmına hakimdi. Dımaşk'a ve oraya bağlı mıntikalara gelince, buralara Sungur el-Eşkar hükmediyordu. Kerek sahibi Melik Mes'ud b. Zahir, Hama sahibi, Melik Mansur Nasirüddin Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Mahmud idi. Irak, Cezire, Horasan, Musul, Erbil, Azerbaycan, Diyarbakır, Ahlat ve çevresi, Tatarların elindeydi. Anadolu da Tatarların elindeydi. Ancak Anadolu da Gıyaseddin b. Rükneddin hükümdardı. Ama sadece ismi vardı. Yemen hükümdarı, Melik Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Ömer, Harem-i Şerifin sahibi Necmeddin Ebu Nümei el-Hasnî, Medine valisi İzzeddin Cemmaz b. Şihe el-Hüseynî idi.

Mezkur sene başında Sultan Melik Kâmil Sungur el-Eşkar kaleden inip meydana çıktı. Önünde emirler ve muhafızlar vardı. Hepsî hil'atlerini giyinmişlerdi. Kadı ve ayan ise onun yanı sıra bineklerine binmişlerdi. Bir saat kadar meydanda dolağıttan sonra kaleye döndü. Arap meliki Emir Şerefüddin İsa b. Mühenna yanına gelip hizmetini arzetti. Huzurunda yer öptü. Sofrada yanı başına oturdu. Kâmil onun karşısında saygı için ayağı kalktı. Aynı şekilde Hicaz'daki Arabların meliki de ona hizmet arzında bulunmak için gelmişti. Kâmil Sungur; Halep mıntıkasının, Kadı Şemseddin b. Hallikan'ın yetkisine devredilmesini emretti. İbn Hallikan'ı ayrıca Emîniye medresesinin müderrisliğine de atadı. Orada görev yapan müderris İbn Seniyyu'd-Devle'yi azletti.

Mısır'da bulunan Melik Mansur, Şam'daki Emir Sungur'un yaptıklarından haberdar olunca üzerine büyük bir askeri birliği sevketti. Bu birlik, Emir Sungur el-Eşkar'ın Gazze'ye gönderdiği askerleri hezimete

uğrattı. Onları önlerine katarak Dımaşk yakınlarına kadar sürdüler. Melik Kâmil, Cesvere'deki dehlizinin hazırlanmasını emretti. Bu hadise bu senenin safer ayının onikisi olan çarşamba gününe denk gelmişti. Emir Sungur bizzat maiyetiyle birlikte gelip oraya yerleşti. Çok miktarda görevliyi hizmete aldı. Bu iş için çok masraf yaptı. Arap emiri Şerefüddin İsa b. Mühenna ile Şihabüddin Ahmed b. Hiccî onun yanında yer aldılar. Haleb, Hama ve Baalbek'ten birçok takviye kuvvetleri de imdadına ulaştılar. Safer ayının onaltısında pazar günü Mısır ordusu Emir Alemüddin Sencer el-Halebî'nin komutasında yaklaştı. İki ordu karşı karşıya geldiklerinde ikindiye kadar savaştılar. Çok sayıda asker öldürüldü. Melik Kâmil Sungur el-Eşkar, yerinde sebat etti. Ancak askerleri ona ihanet ettiler. Kimi Mısırlıların saflarına katıldı, kimi de dağılarak bir tarafa kaçıp gitti. Adamları onu yalnız bıraktılar. Artık Merah yoluna koyulup az sayıdaki askerlerle İsa b. Mühenna'nın beraberindekilerle Rahbe çölüne doğru ilerledi. Onları çadırlara yerleştirdi. Onlarla birlikte orada ikamet etti. Yanlarında ikamet ettiği süre zarfında yaralarını sardı. Onları tedavi etti. Sonra kendisini bırakıp kaçan emirler, haber salarak Emir Sencer'den eman dilediler. Emir Sencer, Dımaşk şehrinin dışında ordugah kurmuştu. Şehir kapıları kilitliydi. Kale naibine haber gönderip kapıyı açmasını istedi. Bu isteğinde ısrar etti. Nihayet akşama doğru Babü'l-Ferec denen kapı açıldı. Şehir dahilindeki kale kapısı da açıldı. Burası Melik Mansur'a teslim edildi. Emir Rükneddin Baybars el-Acemî oradan çıkarıldı. Bu zat Halik adıyla tanınmaktaydı. Emir Laçın Hüsameddin el-Mansurî ve diğer emirler de oradan çıkarıldılar ki, bunları Emir Sungur el-Eşkar orada tutuklamıştı. Sencer, ulak marifetiyle Melik Mansur'a durumu bildiren mektupları ve haberleri gönderdi. Sencer, Sungur el-Eşkar'ı yakalatmak için 3.000 askeri harekete geçirdi.

Bu günde İbn Hallikan, Emir Sencer el-Halebî'yi tebrike geldi. Ancak Emir Sencer onu Necibî hankâhının üst katındaki bir odaya hapsedti ve safer ayının yirmisinde perşembe günü onu kadılıktan azletti. Kadı Necmeddin b. Seniyyü'd-Devle'yi onun yerine tayin etti. O da göreve başladı. Sonra postacılar Melik Mansur Kalavun'dan bir mektup getirdiler. Emir Sencer'e verilen bu mektupta Melik Mansur, halka eziyet etmesinden ötürü Emir Sencer'i kınayıp azarlıyor ve onların tamamını affetmesini emrediyordu. Affedilen halk, Melik Mansur'a çokça dua ettiler. Şam naibliğine Emir Hüsameddin Laçın es-Silahtarî el-Mansurî'nin atandığına dair ferman geldi. Alemüddin Sencer el-Halebî onunla birlikte Darü's-Saade'ye geldi ve göreve başlamasını bildirdi. Emir Sencer, Kadı İbn Hallikan'a büyük Adiliye medresesini tahliye etmesini emretti ki oraya Necmeddin b. Seniyyü'd-Devle yerleşsin, bu emrinde ısrar etti. Develer getirtti ki eşyalarını taşıtsın. Develere yüklenen eşyalar Salih-

ye'ye götürüldü. O esnada postacı, Sultan Melik Mansur Kalavun'dan, Emir Sencer'e hitaben bir mektup getirdi. Bu mektupta, Kadı İbn Hallikan'ın eski görevinde bırakılıp affedilmesi iyilik ve şükranla kendisine muamelede bulunulması emrediliyor ve eski hizmetlerinden bahsediliyordu. Ayrıca Kadı İbn Hallikan'a kıymetli bir hil'at de gönderilmişti. İbn Hallikan bu hil'atı giydi ve cuma namazını bu hil'at üzerinde iken kıldı. Emirlere selam verdi. Ona saygı gösterip ikramda bulundular. İn-sanlar da Sultan Melik Mansur'un bu iyiliğine ve bağışlayıcılığına çok sevindiler.

Sungur el-Eşkar'a gelince, askerler kendisini takibe çıktığında o, Emir İsa b. Mühenna'dan ayrılıp Şam'ın sahil beldelerine yöneldi. O mıntikalarda aralarında Sahyun kalesinin de bulunduğu birçok kaleyi istila etti. Sahyun kalesinde çocukları ve eşyaları vardı. Bu arada Balatis, Berziye, Akkâ, Cebele, Lazkiye, Şifri Bikas ve Şeyzeri de istila etti. Buraya Emir-i hacı İzzeddin Özdemir'i naib olarak atadı.

Sultan Melik Mansur, Şeyzer'i kuşatmak için bir grup asker gönderdi. Onlar bu halde iken Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında anlaşmazlığa düştüklerini duydukları için bu taraflara yöneldiler. Bunların gelmekte olduklarını duyan insanlar, başka beldelerden Şam'a doğru çekildiler. Şam'dan da Mısır'a gittiler. Tatarlar, Haleb'e ulaştılar. Orada bir çok insanı öldürdüler. Büyük bir orduyu hezimete uğratıp mallarını yağmaladılar. Sungur el-Eşkar'ın askerlerinin kendileriyle birleşerek Mansur'a karşı cephe alacaklarını zannetmişlerdi. Durumun tam tersi olduğunu gördüler. Bunun sebebi de şuydu: Sultan Melik Mansur, Sungur el-Eşkar'a şöyle bir mektup göndermişti: «Tatarlar, Müslümanların üzerine gelmektedirler. Müslümanlar bizim yüzümüzden helak olmasınlar diye maslahat gereği ittifak etmemiz gerekiyor. Şayet Tatarlar ülkeye hakim olurlarsa hiçbirimizi sağ bırakmazlar.» Sungur da bu mektubu alıp okuduktan sonra Sultan Melik Mansur'a bir mektup yazıp emrini dinleyeceğini ve kendisine itaat edeceğini bildirdi. Kalesinden indi. Ordugahını kurdu ki, çağrıldığında hemen icabet etmeğe hazır halde bulunsun. Naibleri de kalelerinden indiler. Tatarlarla savaşmağa hazırlandılar. Cemaziyelahir ayının sonlarında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Mısır'dan çıktı. Cemaziyelahir ayının üçünde cuma günü Dımaşk Camii'nin minberinde sultanın, kendisinden sonraki dönem için oğlu Ali'yi veliaht tayin ettiğine ve ona Melik Salih lakabını taktığına dair mektubu okundu. Mektubun okunuşu tamamlanınca posta haber getirdi. Tatarların, Haleb'ten geri çekilip ülkelere gittiklerini bildirdi. Çünkü Tatarlar, Müslümanların kendi aralarında ittifak ettiklerini duymuşlardı. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Allah'a hamd olsun. Sultan Melik Mansur da Gazze'ye kadar gelmiş iken Mısır'a döndü. Böyle yapmakla Şam üzerindeki ağır yükü

hafifletmek istemişti. Şaban ayının ortasında Mısır'a ulaştı.

Cemaziyelahir ayında Burhaneddin Sincarî Mısır vezirliğine iade edildi. Fahreddin b. Lokman da inşa katipliği görevine döndü. Ramazan ayı sonlarında İbn Bintü'l-Eazz'ın azledilmesi sebebiyle İbn Rezin kadılık görevine iade edildi. Kadı Nefisüddin b. Şükür el-Malikî ve Muineddin el-Haneffî de görevlerine iade edildiler. İzzeddin el-Makdisî de Hanbelîlerin kadılığına atandı.

Bu senenin zilhicce ayında İbn Hallikan'ın uhdesindeki görevlerine ek olarak Haleb mıntikasının da yetki alanına katıldığına dair ferman geldi. Bu ferman gereğince oralara dilediği naibleri atayabileceği söyleniyordu.

Zilhicce ayı başında Sultan Melik Mansur, askerleriyle birlikte Mısır'dan yola çıkarak Şam'a yöneldi. Dönüşüne kadar Mısır'da oğlu Melik Salih Ali b. Mansur'u vekil bıraktı.

Şeyh Kutbeddin dedi ki: «Bu senenin arefe günü Mısır'da iri dolular yağdı. Bu dolular birçok ürünleri telef ettiler. İskenderiye'de yıldırım düştü. Aynı günde Cebel-i Ahmer'in alt tarafındaki bir kayanın üzerine düşen bir yıldırım da bu kayayı yaktı. Oradaki demir alınıp eritildi ve Mısır rıtlı ile birçok okka demir elde edildi.

Sultan Mansur gelip askerleriyle birlikte Akkâ karşısında ordugah kurdu. Haçlılar ondan çok korktular. Ateşkesi yenilemek için ona elçi gönderdiler. Sultan Melik Mansur'un hizmetinde bulunmak üzere Irak'tan Emir İsa b. Mühenna da geldi. Sultan onu askerleriyle karşıladı. Ona saygı gösterip ikramda bulundu. İşlediği suçları bağışlayıp affetti ve kendisine ihsanda bulundu.

HİCRETİN ALTIYÜZYETMİŞDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

EL-EMİRÜ'L-KEBİR CEMALEDİN AKKUŞ EŞ-ŞEMSI

İslâm komutanlarından biridir. Tatarların öncü kuvvetlerinin komutanı Kutboğa Noyan'ı öldürmüştür. Ayn Calut savaşında Kutboğa Noyan, Tatarların itaat edilen komutanıydı. Cemaleddin, geçen sene İzzeddin Aydemir ez-Zahirî'yi de yakalamıştı. Bu senede Haleb'te vefat etti.

ŞEYH SALİH DAVUT B. HATİM

Salih kimselerdendi. Şeceresi şöyledir: Davut b. Hatim b. Ömer el-Habbal. Hanbelî mezhebine mensuptu. Kerametleri, iyi hal ve gerçekleştiren mükâşefeleri vardı. Dedeleri Harran'dan gelmişlerdir. Kendisi Balbek'te ikamet etti ve bu senede doksanalı yaşındayken orada vefat etti. Şeyh Kutbeddin b. Şeyh el-Fakih el-Yoninî onu çok övmüştür.

EL-EMİRÜ'L-KEBİR NUREDDİN ALİ

el-Emirü'l-Kebir Nureddin Ali b. Ömer Ebü'l-Hasan et-Turf. Büyük komutanlardandı. Bu senede doksan küsur yaşındayken vefat etti. Sungur el-Eşkar'ın, askerleri savaş düzenine soktuğu günde bir atın ayakları altında kalmış ve çifte yediği için hastalanmıştı. İki ay sonra bu hastalıktan dolayı vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi.

ŞAİR CEZZAR

Şeceresi şöyledir: Yahya b. Abdülazim b. Yahya b. Muhammed b. Ali Cemaleddin Ebü'l-Hüseyin el-Mısrî. Müstehcen şiirler yazardı. Cezzar adıyla tanınmıştı. Hükümdarları, vezirleri ve emirleri överdi. Şakacı, gayrı ciddi ve müstehcen bir şair olup münazara ve tartışması tatlıydı. Hicretin 601 ya da 602. senesinde doğdu. Bu senenin şevval ayının onikisinde salı günü vefat etti. Şiirlerinden biri şudur:

«Yanıma geldiklerinde soğuk almış hasta ve kederliydim.
Vücudumun içinde iltihap vardı. Bu, unutulacak bir hal değildi.
Emeller bana vehim elbisesini giydirdiler.
İşte cismim çıplaktır, ama kürklerim ve elbiselerim vardır.
Soğuk algınlığından ötürü vücudumun teni ağarınca,
Sanki sincap olduğum hayaline kapıldım.»

Babası, yaşlı bir kadınla evlendiği için şöyle bir şiir yazmıştı:

«İhtiyar babam acuze bir kadınla evlendi ki;
O kadının ne aklı ne de zihni vardır.
O kadın, yatağında bir kemik yığını gibidir.
Saçı da çevresine saçılan pamuk gibidir.
Babam bana bunun yaşı kaçtır?» diye sordu.
Dedim ki: «Onun ağzında diş yoktur.»
Eğer güneş battıktan sonra karanlıkta ortaya çıkarsa,
Cinler dahi onu görmeğe cesaret edemezler.»

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENİNCİ SENESİ

Bu senenin başlangıcında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah, sultanları da Melik Mansur Kalavun idi. Muharrem ayının onunda Akkâ ve Merv halkı ile sultan arasında mütareke akdedildi. O zaman Sultan Melik Mansur Ravha'da konaklamış, maiyetindeki emirlerden bir kısmını tutuklamış, diğerleri ise Sungur el-Eşkar'ın hizmetinde bulunmak üzere Sahyun kalesine kaçmışlardı. Muharrem ayının ondokuzunda Sultan Mansur, Dimaşk'a gitti. Kaleye vardı. Şehir onun şerefine süslendi. Muharrem'in yirmidokuzunda sultan, İbn Hallikan'ı azledip kadılığa İzzeddin b. Saîğ'ı yeniden atadı.

Safer ayının başında Hanbelîlerin kadılığına Necmeddin b. Şeyh Şems b. Ebi Ömer atandı ve göreve başladı. Bu makam, mezkur şahsın babasının azlinden beri boş bulunuyordu. Bu ayda Haleb kadılığına Taceddin Yahya b. Muhammed b. İsmail el-Kürdî atandı. Sultan Mansur yine bu ayda adalet sarayında oturup hüküm verdi. Mazlumun zalimdeki hakkını aldı. Hak sahibinin hakkını verdi. Ham'a sahibi ziyaretine geldi. Sultan Mansur onu alay ile birlikte karşılamaya çıktı. Babü'l-Feradis'teki sarayına konuk etti.

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Melik Mansur Kalavun ile Sungur el-Eşkar el-Melikü'l-Kâmil arasında sulh yapıldı. Buna göre Sungur el-Eşkar, Sultan Mansur'a Şeyzer'i verecek, karşılığında Antakya, Kefirtap, Şuğurbikas ve diğer beldeleri alacak; elindeki 600 süvarisi de kendine bırakılacaktı. Bu hususlar üzerine yemin edip anlaştılar. Bu sebeple ülkede sevinç davulları çalındı. Aynı şekilde Kerek sahibi ile Sultan Melikü'l-Mansur Hızır b. Zahir de sulh yaptılar. Bu sulh gereğince Kerek sahibinin elindeki belde ve araziler de kendisine bırakılacaktı. Bu husus ülkede ilân edildi.

Bu ayın ilk on gününde içki ve zinanın tazminatlarının verileceğine dair Dimaşk'ta ilanât yapıldı. Bu husus divanda karara bağlandı. Ancak alimlerden, salihlerden ve abidlerden bir grup bu kararın iptali için ayaklandılar ve yirmi gün sonra karar iptal edildi. İçkiler döküldü. Zina edenlere had tatbik edildi. Hamd ve minnet Allah'adır.

Rebiyülevvel ayının ondokuzunda, Melik Zahir'in zevcesi Hatun Berekethan, oğlu Said'le birlikte Mısır'a geldi. Oğlunu Kerek yakınının-

daki Karyetü'l-Mesacit'ten getirmişti ki Zahirîye türbesinde medfun bulunan babasının yanına defnetsin. Müteveffa oğlu Said, iplere bağlanarak surdan içeri alındı ve babası Zahir'in mezarının yanına defnedildi. Annesi de Humus sahibinin evine konuk oldu. Kendisine ikramda bulunuldu. Rebiyülahir ayının yirmibirinde mezkur türbede oğlu için taziyet meclisi kuruldu. Sultan Mansur, devlet erkânı, alimler ve vaizler taziyete katıldılar.

Rebiyülahir ayının sonlarında Taki b. Tevbe et-Tikritî, Dımaşk vezirliğinden azledilerek yerine Taceddin es-Sehnurî atandı ve göreve başladı. Sultan Mansur da Mısır'a ve diğer beldelere mektuplar yazarak Tatarların gelişlerinin yakın oluşu yüzünden askerleri çağırdı. Bunun üzerine Ahmed b. Haccî, beraberindeki çok sayıda Arabî, Kerek sahibi Melik Mes'ud da adamlarıyla birlikte cemaziyelahir ayının onikisinde cumartesi günü takviye olmaya geldiler. İnsanlar yanına geldiler. Her taraftan heyetler ziyaretine geldiler. Türkmenler, Araplar, Bedeviler ve diğerleri de yanına gelmişlerdi. Kalabalıktan Dımaşk şehri adeta sarsılır olmuştu. Orada askerler çoğaldı. Halep ve oraya bağlı mıntıklardan da çok sayıda asker gelmişti. Tatar, baskınından korktukları için ürünlerini, mallarını, mülklerini terkedip gelmişlerdi. Tatarlar, Hülagu'nun oğlu Mengütemir komutasında Anteb'e vardılar. Sultan Mansur'un askerleri Haleb taraflarına kadar peşpeşe gittiler. Tatarlar, cemaziyelahir sonlarında Rahbe'de bir grup Bedevi ile karşılaştılar. Başlarında Tatar hanı Abakahan vardı. Ama adamlarının ne yapacağını görmek için bir tarafa gizlenmişti. Onların nasıl savaştıklarını görmek istiyordu. Sonra Sultan Mansur, cemaziyelahir sonlarında Dımaşk'tan ayrıldı, yola koyuldu. Cami ve mescitlerdeki hatipler ve imamlar namazlarda ve diğer vakitlerde kunut duaları okumaya başladılar. Bu arada Sultan Mansur'un daire ve bürolardaki zimmilerin, Müslüman olmaları için kararı çıktı. Bu karara göre Müslüman olmayanlar asılacaklardı. Hepsi Kerhen Müslüman oldular ve «İman ettik. Hakim de Müslümanlığımıza -İslâm'a girmemiz teklif edildikten sonra- hükmetti» dediler. Müslüman olmak istemeyen zimmiler at pazarında idam edildiler. İpler boyunlarına geçirildi. Bu durumda kalan zimmiler, ister istemez İslâm'a girmişlerdi. Sultan Melikü'l-Mansur Humus'a vardığında Melik Kâmil, Sungur el-Eşkar'a bir mektup yazarak kendisine takviye askerler göndermesini istedi. O da bizzat askerleriyle birlikte sultanın hizmetine geldi. Sultan ona ikramda bulunup saygı gösterdi. Hediyeler verdi. Artık İslâm askerlerinin tamamı, Sultan Melik Mansur'un komutası altında bir araya gelip toplanmış ve düşmanla karşılaşmaya karar vermişti. Bunda ihlashedildiler. Düşmanın onlardan kurtulmasına da imkân yoktu. Sultan Mansur'un sefere çıkmasından sonra halk Dımaşk Camii'nde toplanarak Hz. Osman'ın Mushaf'ını önlerine

koyarak İslâm'ın ve Müslümanların düşmanlara karşı muzaffer olması için yüce Allah'a yalvarıp yakarmaya başladılar. Mushaf-ı Şerifi başlarına koymuş vaziyette dua ve niyaz ile ağlayarak musallaya gittiler. Tatarlar da azar azar gelmeye başlamışlardı. Hama'ya vardıklarında sultanın bahçesini, sarayını ve çevredeki meskenleri yaktdılar. Sultan Mansur ise Türk, Türkmen ve diğer askerlerden oluşan büyük ordusuyla Humus'ta otağ kurmuştu. Tatarlar 100.000 ya da daha fazla savaşçısıyla gelmişlerdi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na döndüklerimiz.) Güç ve kuvvet ancak Allah iledir.

HUMUS SAVAŞI

Receb ayının ondördünde perşembe günü iki taraf karşı karşıya geldi. Güneşin doğuşu esnasında iki hasım ordu göğüs göğüse geldi. Tatar askerleri 100.000 süvari idiler. Müslüman askerleri ise bunun yarısı veya biraz daha fazla idiler. İki taraf da Halid b. Velid türbesinden Resten'e kadar olan alanda bulunuyorlardı. Uzun asırlardan beri misli görülmemiş büyük bir savaşa tutuştular. Günün ilk vaktinde Tatarlar galip göründüler. İslâm ordusunun sol cenahını kırdılar. Sağ cenah da sarsıntı geçirdi. Yardımına baş vurulacak olan, yüce Allah'tır. Merkezin sol tarafındaki kanat da kırıldı. Sultan Mansur, etrafındaki az bir toplulukla büyük bir sebat gösterdi. İslâm askerlerinin büyük bir kısmı hezimete uğradı. Tatarlar onları kovalamaya başladılar. Kovalarken Humus gölüne vardılar. Humus şehrinin önlerine geldiler. Şehrin kapıları kilitliydi. Halktan ve diğerlerinden bir kısmını öldürdüler. Müslümanlar büyük bir ölüm çizgisine gelmişlerdi. Sonra aralarında Sungur el-Eşkar, Beyserî ve Taybars el-Vezirî, Bedreddin Silahtar, Ayıtmış es-Sadî, Hüsameddin Laçın, Hüsameddin Toruntay, Düveydarî ve benzeri gibi önde gelen bahadır ve cesaretli komutanlardan bir grup, Sultan Mansur'un sebat ettiğini görünce kendi aralarında istişare yaparak sultanın yanına dönmeye karar verdiler. Bu karardan sonra dönüp düşmana peşpeşe ağır hamleler yaptılar. Nihayet Cenâb-ı Allah, kendi güç ve kuvvetiyle Tatarları bozguna uğrattı. Mengütemir yaralandı. Arz taraflarından Emir İsa b. Mühenna da gelerek Tatarlara büyük bir darbe vurdu. Tatar askerleri, onun darbesi karşısında sarsıntı geçirdiler. Böylece hezimet tamamlandı. Allah'a hamd olsun. İslâm askerleri Tatarlardan cidden çok sayıda askeri öldürdüler. Daha önce hezimete uğramış olan Müslüman askerleri kovalamaya giden Tatarlar, geri döndüklerinde arkadaşlarının kılıçtan geçirildiğini, İslâm askerlerinin de kaçan diğer Tatarları kovaladıklarını, kimini öldürüp kimini esir aldıklarını; Sultan Mansur'un ise sancağın altındaki yerinde sebat ettiğini, arkasında savaş köslerinin çaıldığını, yanında sadece 1.000 süvarinin bulunduğunu

görünce onu haklayabileceklerini zannına kapıldılar. Onunla savaşmaya başladılar. Sultan, onların karşısında da büyük bir sebat gösterince karşısında hezimete uğradılar. Sultanın maiyetindekiler onları yakalayıp çoklarını öldürdüler. Böylece zafer tamamlandı. Tatarların mağlubiyeti guruptan önce gerçekleşti. Mağlup olan Tatar askerleri, iki gruba ayrıldılar. Bir kısmı Silmiye ve Berriye tarafına diğer kısmı da Haleb ve Fırat tarafına yönelip kaçmaya başladılar. Sultan, bunları kovalayacak askerleri peşlerine taktı. Receb ayının onbeşinde cuma günü zaferin Müslümanların olduğuna dair müjde mektubu Dimaşk'a geldi. Bunun üzerine şehir süslendi ve sevinç davulları çalındı. Mumlar yakıldı. İnsanlar sevindiler. Cumartesi gün olunca insanlar, aralarında Bilik en-Nasırî ile Halik ve diğerlerinin de bulunduğu hezimete uğramış bir grup İslâm askerinin Dimaşk'a geldiğini gördüler. Bunlar, savaşın ilk etabında İslâm ordusunun hezimete uğradığı haberini verdiler, ama savaşın diğer aşamalarından haberleri yoktu. Bunun üzerine Dimaşk halkı büyük bir tedirginlik içine düştü. Şiddetli bir korkuya kapıldı. İnsanların çoğu kaçmaya hazırlandı. Tam o sıralarda posta geldi ve savaşın baştan sona bütün aşamalarıyla ilgili haberleri halka ulaştırdı. Artık insanlar yerlerine oturdular. Büyük bir sevince kapıldılar. Hamd ve minnet Allah'adır.

Sonra Sultan Mansur, receb ayının yirmikisinde Dimaşk'a geldi. Önünde esirler vardı. Ellerinde mızraklar, mızrakların ucunda da Tatar askerlerinin kafatasları vardı. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü. Sultanın beraberinde bir grup asker de vardı ki bunlar, Sungur el-Eşkar'ın adamlarıydılar. Aralarında Alemüddin ed-Düveydarî de vardı. Sultan güçlenmiş ve muzaffer olarak kaleye indi. Halk onu çok sevdi. Ona çokça dualar ettiler. Sungur el-Eşkar ise Humus'ta sultanla vedalaşarak Sahyun'a dönmüştü.

Tatarlara gelince onlar perişan bir halde hezimete uğramış, ölüme ramak kalmış halde her taraftan darbe yiyerek, her cihetten öldürülerek kaçıp gitmişler, Fırat'a varmışlar ve orada da çokları sularda boğulmuştu. Bire (Birecik) halkı da onlara hücum etmiş, bir çoğunu öldürmüş, geride kalanlarını esir almışlardı. İslâm askerleri onları kovalıyor ülkeden uzaklaştırıyordu. Nihayet Allah, Müslümanları onlardan kurtarıp rahata erdirdi.

Bu savaşta önde gelen komutanlardan bir grup şehit düşmüştü. Şehitler arasında büyük emir Hacı İzzeddin Özdemir Camdar da vardı. O, bu savşata Tatar hanı Mengütemir'i yaralamıştı. Ona sığınma numarası yaparak yanına yaklaşmış, mızrağını fırlatarak Mengütemir'e isabet ettirmiş ve onu yaralamıştı. Ancak Tatarlar da kendisini yakalayıp öldürmüşlerdi. Allah rahmet etsin. Halid b. Velid'in türbesinin yakınına defnedildi.

Bu senenin şaban ayının ikisinde pazar günü Sultan Mansur Mısır'a gitmek üzere Dımaşk'tan ayrıldı. İnsanlar ona dua ediyorlardı. Onunla birlikte Alemüddin ed-Düveydarî de yola koyuldu. Sonra Gazze'den geri döndü. Şam'ın işlerini yürütmekle onu görevlendirdiği için, Düveydarî geri dönmüştü. Sultan da şaban ayının onikisinde Mısır'a varmıştı.

Şaban ayının bitiminde sultan, Mısır ve Kahire kadılığına, Kadı Vecihüddin el-Behnesî eş-Şafî'i atadı. Ramazan ayının yedisinde pazar günü Dımaşk'taki Cevheriye medresesinin açılışı yapıldı. Bu medreseyi yaptıran ve vakfeden Şeyh Necmeddin Muhammed b. Abbas b. Ebu'l-Mekarim et-Temimî el-Cevherî henüz hayattaydı. Orada Hanefî kadısı Hüsameddin er-Razî ders verdi.

Şaban ayının yirmidokuzunda cumartesi sabahı Dımaşk'ın Kas-
yun mahallesindeki Ebu Ömer Camii'nin minaresi eski mescidin üzerine yıkıldı. Orada bulunan bir kişi öldü. Cenâb-ı Allah diğer cemaatı korudu.

Ramazan ayının onunda Dımaşk'ta bol miktarda kar ve dolu yağdı. hava, çok soğumuştur. Öyleki karın kalınlığı bir ziraı bulmuş, sebzeler bozulmuş, insanların geçimle ilgili bir çok işi durmuş, hayat adeta felç olmuştu. Şevval ayında Sincar sahibi, aile efradı ve malıyla birlikte Dımaşk'a geldi. Sultanın itaatine girdi. Tatarlar'dan asker öldüre öldüre oraya kadar gelmişti. Şehrin naibi onu karşıladı. Ona ikramda bulundu. Saygı ve itibar içinde onu Mısır'a yolcu etti.

Kitab ehlinde olan ve zorla Müslümanlaştırılan zimmilerle ilgili olarak şevval ayında bir meclis kuruldu. Bir grup müftü bunların zorla İslâm'a sokulması sebebiyle tekrar eski dinlerine dönebileceklerine dair kendilerine bir fetva yazıp vermişlerdi. İslâm'a zorla sokuldukları hususu, Kadı Cemaleddin b. Ebi Yakup el-Malîkî'nin huzurunda ispatlandı. Bunun üzerine çokları dinlerine döndüler. Eskiden olduğu gibi tekrar cizye ödemekle yükümlü kılındılar. Bir kısım yüzlerin ağır bir kısmının kararacağı kıyamet gününde Allah, bu Ehl-i Kitabın yüzlerini karartsın. Bir rivayette anlatıldığına göre onlar bu fetvayı alabilmek için cidden çok para sarfetmişlerdi. Allah onları kahretsin.

Bu senenin zilkade ayında Sultan Melik Mansur, Ayıtmış es-Sadî'yi tutuklayıp Cebel kalesinde hapsedti. Dımaşk'taki naibi de Seyfeddin Balaban el-Harunî'yi tutuklayıp Dımaşk kalesine attı. Bu senenin zilkade ayının yirmidokuzunda (on mart) sabahleyin halk Dımaşk musallasına giderek yağmur duasında bulundu. On gün sonra yağmur yağdı. Bu senede Sultan Melik Mansur, Melik Zahir'in çocuklarını, kadınlarını, hizmetçilerini Mısır'dan Kerek'e gönderdi ki, orada Melik Mesud Hızır b. Zahir'in koruması altında bulunsunlar.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HÜLAGU'NUN OĞLU TATAR HANI ABAKAHAN

Abaka b. Hülagu b. Töli b. Cengizhan. Himmeti yüksek, ileri görüşlü, tedbirli bir kimseydi. Elli yaşına gelmişti, onsekiz yıl hüküm sürmüştü. Babasından sonra kendisi kadar tedbirli ve akıllı bir kimse yoktu. Humus savaşı ona danışılmadan, görüşüne başvurulmadan yapılmıştı. Ancak kardeşi Mengütemir bu savaşa onu teşvik etmiş, o da kerdeşine muhalefet edememişti. Bağdat tarihlerinden birinde okuduğuma göre Mengütemir, Sungur el-Eşkar'ın kendisine teşvik edici mektuplar yazmasından sonra Şam'a hücumla gelmişti. Doğrusunu Allah bilir. Sungur'un bu teşvik edici mektuplarını alan Abaka, bizzat Fırat yakınlarına kadar gelmiş, orada durumun ne şekilde cereyan edeceğini görmek istemişti. Tatarların hezimete uğradıklarını görünce çok üzülmüş, keder ve üzüntüsünden bu senenin iki bayramı arasında ölmüş, kendisinden sonra yerine oğlu Sultan Ahmed tahta oturmuştu.

KADİLKUDAT NECMEDDİN EBU BEKİR

Necmeddin Ebubekir b. Kadilkudat Sadreddin Ahmed b. Kadilkudat Şemseddin Yahya b. Hibetullah b. Hasan b. Yahya b. Muhammed b. Ali eş-Şafî b. Seniyyu'd-Devle. Hicretin 616. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Kendi mezhebinde yüksek bir şahsiyet oldu. Babasına niyabekten kadılık yaptı. Çalışması şükranla karşılandı. Muzafferîye devletinde kadı olarak görev yaptı. Yine çalışması övgüyle karşılandı. Ancak Şeyh Şihabüddin onu ve babasını eleştirirdi. Berzalî dedi ki: «Hükümlerde işi sıkı tutar, gerçeği titizce araştırırdı.»

Kadilkudat Necmeddin Ebu Bekir, Mısır'da ikamete me'mur kılındı. Mısır Camii'nde ders verdi. Sonra Dımaşk'a dönerek Emîniye ve Rükniye medreselerinde ders verdi. Haleb kadılığı da yaptı. Sonra Dımaşk'a döndü. Sencer onu Dımaşk kadılığına atadı. Daha sonra aziedilerek yerine İbn Hallikan atandı. Bu senenin muharrem ayının sekizinde vefat etti. Ertesi gün dedesinin Kasyun'daki türbesine defnedildi.

KADİLKUDAT SADREDDİN ÖMER

Sadreddin Ömer b. Kadi Taceddin Abdülvehhab b. Halef b. Ebi'l-Kasım el-Gülabî b. Bintü'l-Eazz el-Mısırî. Faziletli, mezhebini iyi bilen, yüksek derecede bir alimdi. O da babası gibi hüküm verirken meseleyi iyice araştırırdı. Bu senenin muharrem ayının onunda vefat etti ve Kurafe mezarlığına defnedildi.

ŞEYH İBRAHİM B. SAİD EŞ-ŞAGURÎ

Ciane adıyla Dımaşk'ta tanınan, akli yitik bir kimseydi. Bazı akılsızlar ve avam tabakasından olan bir takım insanlar, onun harika halleri ve mükaşefeleri olduğunu söylemişlerdir. Beş vakit namazını kılan insanlarla birlikte oruç tutan biri değildi. Bununla beraber halk tabakasından ve diğerlerinden birçoğu, onun ermiş bir kişi olduğuna inanmışlardır. Bu senenin cemaziyelevvel ayının yedisinde pazar günü vefat etti. Kasyun mezarlığında Şeyh Yusuf el-Kamî'nin mezarının yanına defnedildi. Şeyh Yusuf da ondan kısa bir süre önce vefat etmişti. Şeyh Yusuf, Şehit Nureddin'in, Bizuriyin mıntıkasındaki hamamının külhanında yatıp kalkardı. Pislikler ve necasetlerin üzerinde otururdu. Sokaklarda necasetlere sürtünen, kirli, pasaklı elbiseler giyerdi. Ama insanlar ona itaat eder, onu sever ve hüsnü kabul ile karşılardı. Onun ermiş bir kimse olduğuna aşırı derecede inanırlar ve onu çok severlerdi. Namaz kılmaz, necasetlerden sakınmazdı. Ziyaretine gelen bir kimse, külhanın kapısında necasetlerin üzerinde otururdu. Halk onun mükaşefe ve kerametleri olduğunu söylerdi ki, bütün bunlar saçma olup avam tabakasının hurafelerindendir. Diğer bazı deli ve meczublar hakkında da halkın bu tür inanışları vardır. Şeyh Yusuf el-Kamî vefat edince avamdan ve diğerlerinden oluşan büyük bir kitle, cenaze merasimine katılmıştı. Kasyun mezarlığına kadar omuzlarda taşınmıştı. Tabutunun öntü sıra çok gürültü, velvele, tekbir ve yapılması caiz olmayan avama mahsus bir takım hareketler icrâ edilmişti. Onu bu halde Kasyun'daki delilerin türbesine getirip defnettiler. Avamdan bazı kimseler mezarıyla çok ilgilendiler. Türbesinin üzerine nakışlı taşlar koydular. Gül mukarnasları ve diğer desenlerle süslenmiş bir kubbe yaptırılar. Etrafını çevreleyip bir kapı yaptırılar. Aşırı bir ilgi gösterdiler. Şeyh İbrahim ve bir grup adamı, Şeyh Yusuf'un türbesinin yanında uzunca bir süre kalıp Kur'an okuyup tekbir ve tehlil getirdiler. Halk da onlar için yemek pişirip kendilerine götürüyor, onlar da oracıkta yeyip içiyorlardı. Kısaca demek istediğimiz şudur ki; Şeyh İbrahim el-Cianî, Şeyh Yusuf el-Akminî'nin vefat etmesi üzerine Şağur'dan Babü's-Sağir'e müritlerinden bir grupla gelmişti. Babü's-Sağir'e vardıklarında müritleri gürültü yapmış, bağırıp çağırarak şöyle demişlerdi: «Artık şehre girmemize izin verildi. Artık şehre girmemize izin verildi!» Bunu defalarca tekrarladılar. Bunun sebebini Şeyh İbrahim'e sorduklarında şöyle demişti:

«Yirmi seneden beridir Dımaşk'ın surlarına girmiş değildik. Çünkü şehrin kapılarından herhangi birinin yanına geldiğimde şu arslanın kapıda durduğunu görüyordum ve kendisinden korktuğum için şehre giremiyordum. Ama o vefat edince artık şehre girmemize izin verildi.»

Bütün bunlar, sürü halindeki avam tabakasından olan bayağı kim-seleri kandırıp yoldan çıkarmaya matuf sözlerdir ki, bu gruptaki insanlar, her anıranın peşine düşerler. Anlatıldığına göre Şeyh Yusuf, kendisine gönderilen bağış ve hediyeleri Ciane'ye gönderirmiş, doğrusunu, kulların ahvalini bilen noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir. Dönüş O'nadır. Hesabı görecektir olan O'dur.

Önceki sayfalarda da anlattığımız gibi Humus savaşında, aralarında Emir Hacı İzzeddin Özdemir es-Silahtarî'nin de bulunduğu bir grup ümera şehit düşmüştü. Emir Hacı İzzeddin şehit edilirken altmış yaşındaydı. Seçkin ve hayırlı emirlerden olup yüksek himmet sahibiydi. Şu halde bu yüksek himmeti ve hayırlı kişiliği sebebiyle Cennet'te yüksek bir makama kavuşacağı ümit edilir.

KADİLKUDAT TAKİYYÜDDİN EBU ABDİLLAH MUHAMMED

Takiyyüddin Ebu Abdillah Muhammed b. Hüseyin b. Rezin b. Musa el-Amiri. Hamalı idi. Şafî mezhebine mensuptu. Hicretin 603. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Şeyh Takiyyüddin b. Salah'tan yararlandı. Bir süre darülhadiste imamlik yaptı. Şamiye medresesinde ders verdi. Dımaşk Beytü'l-mahın vekilliğine atandı. Sonra Mısır'a gitti. Orada birkaç medresede ders verdi. Hakimlik yaptı. İdaresi şükranla karşılanacak bir kimseydi. Bu senenin receb ayının üçünde pazar gecesi vefat etti ve Mukattam mezarlığına defnedildi.

MELİK EŞREF

Melik Eşref Muzafferüddin Musa b. Melik Zahir Muhyiddin Davud el-Mücahid b. Esedüddin Şirkuh b. Nasır Nasırüddin Muhammed b. Esedüddin Şirkuh b. Şazi b. Sahib-ı Humus. Bu senenin zilkade ayının yirmidördünde cumartesi günü vefat etti. Kaşun'daki türbesine defnedildi.

ŞEYH CEMALEDİN EL-İSKENDERİ

Dımaşk'ta muhasiblik yaptı. Kiruz minaresinin altında bir bürosu vardı. Çok sayıda insan kendisinden yararlandı. Zamanında hesap alimiydi. Bu senenin zilkade ayında vefat etti. Allah rahmet etsin.

ŞEYH ALEMÜDDİN EBÜ'L-HASAN

Şeyh Alemüddin Ebü'l-Hasan Muhammed b. İmam Ebu Ali Hüseyin b. İsa b. Abdullah b. Reşik er-Ribî. Malikî mezhebine mensuptu. Mısırlydı. Vefat edince Kurafe mezarlığına defnedildi. Cenaze merasimi-

ne büyük bir kalabalık kitle katılmıştı. Fakih ve müftüydü. Hadis dinlemişti. Seksenbeş yaşına varmıştı.

SADRÜ'L-KEBİR EBÜ'L-ĞANAİM EL-MÜSLİM

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Müslim Mekki b. Halef b. Ğaylan el-Kaysî ed-Dımaşkî. Hicretin 594. senesinde doğmuştu. Büyük reislerden ve hanedandan idi. Dımaşk'ta ve diğer yerlerde divan nazırlığı yaptı. Sonra bütün bu görevleri bırakıp ibadete ve hadis yazmaya yöneldi. Hızlı yazı yazardı. Günde üç forma yazardı. İmam Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini üç kez dinlemişti. Sahih-i Müslim'i, Tirmizî'nin Camii'ni ve diğer hadis kitaplarını rivayet etti. Berzalî, Mirrî ve İbn Teymiye kendisinden hadis dinlemişlerdir. Bu senenin zilhicce ayının yirmibeşinde pazartesi günü seksenaltı yaşındayken vefat etti. Kasyun mezarlığına aynı günde defnedildi. Allah rahmet etsin.

ŞEYH SAFİYYÜDDİN

Şeyh Safiyyüddin Ebü'l-Kasım b. Muhammed b. Osman b. Muhammed et-Temimî el-Hanefî. Busra'da Hanefîlerin şeyhiydi. uzun seneler Emîniye medresesinde müderrislik yaptı. Yüksek derecede faziletli, âlim, âbid ve insanlardan uzakta yaşayan bir kimseydi. Kadilkudat Sadreddin Ali'nin babasıydı. Uzun bir ömür yaşadı. Hicretin 583. senesinde doğmuş, bu senenin şaban ayının ortasında geceleyin doksandokuz yaşındayken vefat etmişti. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİ

Bu sene başında Müslümanların halifesi, Hakim Bi-Emrillah, sultanları da Melik Mansur Kalavun idi. Bu senede Tatar hanı Ahmed, Melik Mansur'a bir mektup göndererek aralarında akmakta olan kanın durdurulması ve barış yapılması talebinde bulundu. Elçi olarak Nasır et-Tusî'nin öğrencilerinden Şeyh Kutbeddin eş-Şirazî gelmişti. Sultan Melik Mansur, bunu uygun buldu ve barışı kabul ettiğine dair mektubu Tatar hanına gönderdi.

Bu senenin safer ayı başında Sultan Melik Mansur, Emirü'l-Kebir Bedreddin Beyseri es-Sadî'yi ve Emir Alaeddin es-Sadî eş-Şemsî'yi tutukladı.

Bu senede Kadı Bedreddin b. Cemaa, Kaymeriye medresesinde; Şeyh Şemseddin b. Safiyy el-Harirî, Serhaniye medresesinde; Alaeddin b. Zemlêkânî, Emîniye medresesinde ders verdiler. Ramazan ayının onbirinde pazartesi günü Lebadin'de büyük bir yangın çıktı. O zamanın saltanat naibi Emir Hüsameddin Laçın es-Silahtar ve çok sayıda ümerâ

gelip olay yerini keşfettiler. Yangın gecesi cidden korkunç bir gece olmuştur. Allah, Müslümanları onun şerrinden korudu. Bundan sonra gerekli onarımları yapmak üzere Emevi Camii'nin nazırı Kadı Necmeddin b. Nehhas görevlendirildi. Kadı Necmeddin, gerekli onarımları yaptı. Eksiklikleri giderdi. Binayı eskisinden daha güzel hale getirdi. Hamd ve minnet Allah'adır.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH SALİH BAKİYETÜ'S-SELEF BURHANEDDİN

Şeceresi şöyledir: Burhaneddin Ebu İshak Şeyh Safiyyüddin Ebü'l-Fida İsmail b. İbrahim b. Yahya b. Alevî b. Rıza el-Hanefî. Keşk'te Ma'ziye Camii'nin imamıydı. Aralarında Kindi İbn Haristanî'nin de bulunduğu bir grup, kendisinden hadis dinlediler. Ancak hadis rivayet ettiği, vefatından sonra duyulmuştu. Ebu Nasır es-Seydelanî, Afife el-Ferkanîye ve İbn Meydanî ona icazet vermişlerdi. Salih bir insan olup hadis okumayı ve dinletmeyi severdi. Öğrencilerine çok iyilikleri dokunmuştu. Hafız Cemaleddin el-Mizzî ondan Taberanî'nin büyük mucemini dinlemişti. Hafız el-Berzâlî ve birçok cemaatler kendisinden hadis dinlemişlerdir. Hicretin 599. senesinde doğdu. Bu senenin safer ayının yedisinde pazar günü vefat etti. Vefat ettiği günde hacılar hac dönüşlerinde Dımaşk'a gelmişlerdi. O da onlarla beraberdi. Ancak Dımaşk'a yerleşip oturduktan sonra vefat etmişti.

KADI EMİNÜDDİN EL-EŞTERÎ

Ebü'l-Abbas Ahmed b. Şemseddin Ebu Bekir Abdullah b. Muhammed b. Abdülcebbar b. Talha el-Halebî. Eşterî adıyla tanınmıştır. Şafî mezhebine mensuptu. Muhaddisti. Çok hadis dinledi. İlim tahsil etti. Eşrefiye dârülhadisine hadis cüzleri vakfetti. Şeyh Muhiddin en-Nevevî onu çok över ve güvenilir, iffetli, dindar bir kimse olduğu için yanında ilim tahsil etsinler diye çocukları onun evine gönderirdi.

ŞEYH BURHANEDDİN EBU'S-SENÂ

Mahmud b. Abdullah b. Abdurrahman el-Merağî eş-Şafî. Felekiye medresesinin müderrisiydi. Yüksek derecede faziletli bir alimdi. Kadılık görevi kendisine teklif edildi, ama kabul etmedi. Bu senenin rebiyülahir ayının yirmiüçünde cuma günü yetmiş altı yaşındayken vefat etti. Hadis dinledi ve rivayet etti. Kendisinden sonra Felekiye medresesinde Kadı Bahaeddin b. Zeki ders vermeye başladı.

KADI, İMAM, ALLAME, ŞEYHÜ'L-KURRÂ ZEYNEDDİN

Ebu Muhammed b. Abdüsselam b. Ali b. Ömer ez-Zevavî. Malikî mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta Malikîlerin kadilkudatı idi. Orada bu göreve ilk başlayan kişi kendisi olmuştur. Takvası ve zahidliğinden dolayı bu görevden istifa etmiş, sekiz yıl görevsiz kalmış, sonra bu senenin receb ayının sekizinde salı gecesi seksenüç yaşındayken vefat etmişti. Hadis dinlemiş, Ali es-Sincarî'den ve İbn Hacıb'ten ders almıştı.

ŞEYH SELAHADDİN

Şeyh Selahaddin Muhamed b. Kadı Şemseddin Ali b. Mahmud b. Ali eş-Şehrezorî. Kaymeriye medresesinin müderrisi olup babası da burada müderrislik yapmıştı. Bu senenin receb ayının sonlarında vefat etti. Kendisinden bir ay sonra kardeşi Şerefüddin de vefat etti. Şeyh Selahaddin'den sonra Kaymiriye medresesinde Kadı Bedreddin b. Cemaa ders vermeye başlamıştı.

İBN HALLİKAN

Şemseddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebu Bekir b. Hallikan. Erbilliydi. Şafî mezhebine mensuptu. Faziletli, önde gelen, büyük alim ve imamlardandı. Reislerin başta geleniydi. Zamanında diğer mezheplerin kadilkudatlarını ilk olarak kendisi değiştirmişti. Bunlar daha önceleri kendisi vekilleriyken müstakil olarak hüküm vermekte meşgul oldular. Kadılık makamı kendisiyle İbn Saiğ arasında periyodik bir göreve dönüşmüştü adeta. Bazen bu azlediliyor, yerine diğeri geçiyor; bazan diğeri azlediliyor, bu defada yerine o geçiyordu. İbn Hallikan, başkalarına nasib olmayacak kadar bir çok medresede müderrislik yaptı. Ahir ömründe sadece Eminîye medresesinin müderrisliği elinde kalmıştı. Oğlu Kemaleddin Musa ise Necîbiye'de müderrislik yapıyordu. İbn Hallikan, bu senenin receb ayının yirmialtısında cumartesi günü akşama doğru Necîbiye medresesinin eyvanında vefat etti. Vefat ederken yetmişüç yaşındaydı. Ertesi gün Kasyun mezarlığına defnedildi. Yüksek derecede şiirler nazmederdi. Konferansları da son derece güzeldi. Eşsiz eserlerden olan Vefeyatü'l-Ayan adlı faydalı bir tarihi vardır. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİ

Bu sene Sultan Melik Mansur, receb ayının yedisinde cuma günü büyük bir alayişle Dımaşk'a geldi. O gün görülmeğe değer muazzam bir gündü.

Bu senede sultan, Dımaşk hatipliğine, vefat eden Muhiddin b. Haristanî'nin yerine Şeyh Abdülkâfi b. Abdülmelik b. Abdülkâfi'yi tayin etti. Yeni hatip, receb ayının yirmibirinde cuma günü hutbe irâd etti. Aynı günde Kadı İzzeddin b. Saiğ kalede tutuklandı. Haneffilerin kadı naibi İbn Husarî de orada hazır bulunarak Kadı İzzeddin'in yanında İbn İskâfın bırakmış olduğu 800.000 dinar tutarında emanet para bulunduğunu ispatladı. Bu meseleyi asıl açığa çıkaran kişi, Haleb'ten gelen Taceddin b. Sincarî idi. Kadı İzzeddin b. Saiğ azledilerek yerine Bahaeddin Yusuf b. Muhyiddin b. Zeki atandı. O da bu senenin receb ayının yirmiüçünde pazar günü göreve başladı. Hüküm verdi. Halkı, eski kadı İbn Saiğ'i ziyaretten menetti. Başka bir jurnalciyi getirerek eski kadı İbn Saiğ'in yanında Salih İsmail b. Esedüddin'in 25.000 dinar kıymetinde emanet eşya bulunduğunu iddia ettiler. Bunu ortaya atanlar da İbn Şâkirî, Cemal b. Hamevî ve diğerleriydiler. Üçüncü bir meseleden bahsedildi. Tekrar bir adalet meclisi kuruldu. Bunda şiddetli tartışmalar cereyan etti ve İbn Saiğ tekrar tutuk evine gönderildi. Hüsameddin Laçın ve bir grup ümerâ, saltanat naibinin yanına gittiler. Sultana İbn Saiğ lehinde konuşarak şefaathçi oldular. Sultan da onu serbest bıraktı. O da tutuk evinden çıkıp evine geldi. Şabanın yirmiüçünde pazartesi günü insanlar onu tebrike geldiler. İzzeddin b. Saiğ bundan sonra Derbû'n-Nakkaşe'deki evine gitti, ekseriya evinin karşısındaki mescitte otururdu.

Bu senenin receb ayında Cemaleddin b. Sasarî Dımaşk muhtesipliği görevine başladı.

Şaban ayında hatip Cemaleddin b. Abdülkâfi, Gazaliye'de hatip İbn Haristanî'nin yerinde ders vermeye başladı. Hatip Cemaleddin daha önce Doleiye medresesinin müderrisi idi. Bu görevden alınarak Gazaliye medresesine atandı. Doleiye medresesine ise Kemaleddin b. Necar atandı. Kemaleddin, Beytû'l-mal vekiliydi. Sonra Şemseddin el-Erbilî, Gazaliye medresesinin müderrisliğini İbn Abdülkâfi'den devraldı. Şaban ayının sonlarında Şerefüddin Ahmed b. Nime el-Makdisî, İbn Zeki'nin kadı vekilliği görevine başladı. Bu zat faziletli, önde gelen ulema, tasnif ehli bilginlerdendi. Kardeşi Şemseddin Muhammed şevval ayında vefat edince Şâmiyetü'l-Berraniye'de onun yerinde ders vermeye başladı. Adiliyetü's-Sağire medresesi elinden alındı. Orada Kadı Necmeddin Ahmed b. Sasarî et-Tağlibî, zilkade ayında ders vermeğe başladı. Şerefüddin de Revahiye medresesinden alınarak yerinde Necmeddin el-Beyabî ders vermeye başladı ki, bu da kadı naibi idi. Allah hepsine rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SADRÜ'L-KEBİR İMADÜDDİN EBÜ'L-FADL

Muhammed b. Kadı Şemseddin Ebu Nasr Muhammed b. Hibetül-lah b. Şirazî. Kendine özgü bir yazı sitili vardı. Hadis dinledi. Dımaşk'ın önde gelenlerindendi. Bu senenin safer ayında vefat etti.

ŞEYHÜ'L-CEBEL ŞEYHÜ'L-ALLAME ŞEYHÜ'LİSLÂM ŞEMSEDDİN İBN KUDAME

Şemseddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Şeyh Ebu Ömer Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Kudame. Hanbelî mezhebine mensuptu. Dımaşk'ta Hanbelîlerin kadılığına atanan ilk kişidir. Sonra bu görevi bıraktı. Yerine oğlu Necmeddin geçti. Cebel'deki Eşrefiye medresesinin müderrisliğini de bıraktı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanların en çok bilgi sahibi, en çok dindar olan ve çağında da en güvenilir olarak bilinen alimlerindendi. Hidayet yolunda, salih, davranışları güzel, huşûlu, ağırbaşlı bir kimseydi. Bu senenin rebiyülahir ayının sonunda salı gecesi seksenbeş yaşındayken vefat etti. Babasının bulunduğu mezarın yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin.

İBN EBİ CEFVAN

Allame Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Abbas b. Ebi Cefvan el-Ensarî. Dımaşklıydı. Muhaddisti. Şafîî fakihî idi. Nahivde ve lügatte yüksek bir alimdi. Hocamız Takiyyüddin b. Teymiye ile şeyhimiz Hafız Ebü'l-Haccac el-Mizzî onun hakkında şöyle demişlerdir: «Bu adam (yani İbn Ebi Cefvan) İmam Ahmed b. Hanbel'in Müs-ned'ini okudu. Biz de dinledik. Bir tek yanlışını bile göremedik.» Bu iki alimin İbn Ebi Cefvan hakkında böyle konuşmuş olmaları, onun için övgü olarak yeter.

HATİB MUHİDDİN

Yahya b. Hatib Kadilkudat İmadüddin Abdülkerim b. Kadilkudat Cemaledin b. Haristanî. Şafîî mezhebine mensuptu. Dımaşk hatibi olup Gazaliye medresesinin müderrisiydi. Faziletli ve yüksek derecede bir alimdi. Fetva verdi. Ders verdi. Hitabet görevini ve babasından sonra Gazaliye medresesinde müderrisliği ifa etti. Cenazesine saltanat nâibi ve çok sayıda insan katıldı. Bu senenin cemaziyelahir ayında altmışsekiz yaşındayken vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi.

EMİRÜ'L-KEBİR MELİKÜ'L-ARAB ALİ MÜSRÎ

Ahmed b. Hicci. Busra şehrinde dir. Bu senenin receb ayında vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk'ta giyaben kılındı.

ŞEYH İMAM ALİM ŞİHABÜDDİN

Abdülhalim b. Şeyh İmam Allame Mecdüddîn Abdullah b. Abdullah b. Ebu'l-Kasım b. Teymiye el-Harranî. Hocamız Allametü'l-İlim Takiyyüddin b. Teymiye'nin babasıdır. Fırkalar arasında ayrıncı çizgileri koymuştu. Faziletli bir kimse olarak güzel halleri vardı. Şahsında çok üstünlükler taşırdı. Dımaşk Camii'nde bir kürsüsü vardı. Kürsüye oturarak irticali konuşmalar yapardı. Kassain'deki Sükkeriye dârül-hadisinin şeyhliğini yaptı. Orada ikamet ederdi. Kendisinden sonra -ile-ride de anlatılacağı gibi müteakip senede- oğlu Şeyh Takiyyüddin ders vermeye başladı. Bu senede vefat edince Sufiye mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının ikisinde pazartesi günü şeyh, imam, alim, allame Takiyyüddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Abdülhalim b. Abdüsselam b. Teymiye el-Harranî, Kassain'deki Sükkeriye darülhadisinde ders verdi. Bu dersinde Kadilkudat Bahaeddin b. Zeki eş-Şafî, Şafîlerin şeyhi Taceddin el-Fezarî, Şeyh Zeyneddin b. Merhal, Zeyneddin b. Menca el-Hanbelî de hazır bulundular. Muazzam bir ders verdi. Faydalı bilgiler ve güzel nükteler içerdiğinden bu dersini Şeyh Taceddin el-Fezarî kendi elyazısıyla kaleme aldı. Genç olduğu halde böyle güzel bir ders verişine dinleyicileri çok hayran olmuşlar, onu çok övmüşlerdi. O zaman yirmiiki yaşındaydı. Sonra Şeyh Takiyyüddin safer ayının onunda cuma günü namazdan sonra Umeyye Camii'nde minbere çıktı. Kendisi için hazırlanan minberde Kur'an-ı Azimüşşân'ı tefsir etmeye başladı. Fatihadan başladığı tefsir derslerine çok sayıda cemaat, dinleyici olarak geliyordu. Dindar, zahid, âbid bir kimse olmakla birlikte derslerinde çeşitli ilimlere değiniyordu. Çeşitli beldelerden ve iklimlerden kafileler halinde dinleyicileri geliyordu. Bu dersleri uzun seneler devam etti.

Bu senede sultan cemaziyelahir ayının onikisinde cumartesi günü Mısır'dan Dımaşk'a geldi. Hama sahibi Melik Mansur ona hizmet için geldi. Sultan da merasim bölüğüyle onu karşıladı. Ona ikramda bulundu. Şaban ayının yirmidördünde çarşamba gecesı Dımaşk'ta sağanak yağmurlar yağdı. Şimşekler çaktı. Yıldırımlar düştü. Cidden büyük sel baskınları oldu. Öyle ki, Feradis kapısının asma kilitleri kırıldı. Su çok

yükseldi. Öyle ki çok sayıda insan, sulara kapılarak boğuldu. Mısır askerlerinin develeri ve yükleri sele kapılıp gitti. Üç gün sonra sultan, Mısır'a gitmek üzere yola koyuldu. Divan başkanlığını Emir Şemseddin Sungur, Düveydarî Alemüddin Sencer'den devir aldı.

Bu senede Tatarlar kendi aralarında hanları Sultan Ahmed'e karşı çıkıp ihtilafa düştüler. Onu başlarından atıp öldürdüler. Başlarına Abaka'nın oğlu Ergun'u han olarak geçirdiler. Bunu askerlerine duyurdular. İşler böylece sağlama alındı. Yönetim bu tarzda yürümeye başladı. Sultan Ahmed'in hakimiyeti yıkıldı yerine Abaka'nın oğlu Ergun hükümdar oldu.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENÜÇÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH TALİB ER-RİFAİ

Kasr-ı Haccac'da bulunuyordu. Orada meşhur bir zaviyesi vardı. Bazı müritlerini ziyaret ediyordu ve bu senede Kasr-ı Haccac'da vefat etti.

KADI İMAM İZZEDDİN EBÜ'L-MEFAHİR

Muhammed b. Şerefüddin Abdülkadir b. Afifüddin Abdülhalik b. Halil el-Ensarî. Dımaşklıydı. Dımaşk'ta iki kez kadılık görevine atandı. Azledildi. Yerine İbn Hallikan atandı. Yine azledildi. Yerine yine İbn Hallikan atandı. Sonra yine azledilip zindana atıldı. Bundan sonra yerine Bahaeddin b. Zeki atandı. Bu senenin rebiyülevvel ayının dokuzunda kendi bahçesinde vefat edinceye dek görevden uzak kaldı. Sukû'l-Hayl'de (At pazarında) cenaze namazı kılındı. Kasyun mezarlığına defnedildi. Hicretin 628. senesinde doğmuştu. Yaşantısı övgüyle karşılanacak tarzdaydı. Akıllı ve tedbirli bir kimse olup salih insanlara karşı hürmetli ve sarsılmaz inancı vardı. İbn Balaban, onun için gidip İbn Cefvan'dan hadis dinler, gelip kendisine naklederdi. kendisinden sonra Azraviye medresesinde Şeyh Zeyneddin Ömer b. Mekki b. Merhal ders verdi. Şeyh Zeyneddin daha önce Beytül-mal vekili idi. Oğlu Muhiddin Ahmed, İmadiye medresesinde ve Dımaşk'ın Kilase zaviyesinde ders verdi. Sonra sözünü ettiğimiz oğlu Ahmed de bu senenin receb ayının sekizinde çarşamba günü vefat etti. İmadiye ve Dimağiye medreselerinde Kadı İzzeddin b. Saiğ'in oğulları Bedreddin ve Alaaddin'e niyabeten darülhadis şeyhi Zeyneddin b. Farikî ders verdi.

MELİKÜ'S-SAİD FETHÜDDİN

Abdülmelik b. Melikü's-Salih Ebü'l-Hasan İsmail b. Melikü'l-Âdil.

Bu, Melikü'l-Kâmil Nasirüddin Muhammed'in babasıdır. Bu senenin ramazan ayının üçünde pazartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün, Ümmü Salih türbesine defnedildi. Hayırlı, saygın emirlerden ve büyük reislerdendi. Yahya b. Bükeyr tariki ile Mükerrrem b. Ebi's-Sakar'dan Muvatta'ı rivayet etti. İbn Leysi'den ve diğerlerinden hadis dinledi.

KADI NECMEDDİN ÖMER B. NASR B. MANSUR EL-BEYANİ

Şafii mezhebine mensuptu. Bu senenin şevval ayında Beyan'da vefat etti. Faziletli bir kimseydi. Zer' kadılığına atandı. Sonra Haleb kadılığına nakledildi. Daha sonra Dımaşk'ta naiblik yaptı. Revahiye medresesinde ders verdi. Kendisinden sonra Şemseddin Abdurrahman b. Nuh el-Makdisî bu görevi devir aldı. Kendisi bu senenin şevval ayının onunda vefat etti. Aynı gün Hama meliki de vefat etmişti.

MELİKÜ'L-MANSUR NASİRÜDDİN

Muhammed b. Mahmud b. Ömer b. Melikşah b. Eyyub. Hicretin 630. senesinde doğdu. Hicretin 642. senesinde Hama hükümdarı oldu. O zaman kendisi henüz on yaşındaydı. Kırk seneden fazla hükümdarlık tahtında oturdu. İyilikleri olan, sadaka veren bir kimseydi. Vefat etmek üzereyken bir grup kölesini azâd etmişti. Kendisinden sonra yerine oğlu Melik Muzaffer geçti. Zaten kendisi sağlığındayken bu oğlunu veliahd olarak tayin etmişti.

KADI CEMALEDİN EBU YAKUP

Yusuf b. Abdullah b. Ömer er-Razî. Malikilerin Kadilkudatı ve istifa eden Kadı Zeyn ez-Zevavî'den sonra müderrisleriydi. Daha önce Zeyn ez-Zevavî'ye vekillik ederdi. Onun istifasından sonra müstakil olarak kadı oldu. Bu senenin zilkade ayının beşinde Hicaz yolunda vefat etti. Teklif ve tekellüf az, faziletli bir alimdi. Vefatından sonra Kadilkudalık makamı üç yıl boş kaldı. Kendisinden sonra Malikiler için Şeyh Cemaleddin eş-Şerîf, ondan sonra Ebu İshak el-Lorî, Ebu İshak'tan sonra Bedreddin Ebu Bekir el-Berîf müderrislik yaptılar. Kadı Cemaleddin b. Süleyman hakim olunca medreselerde ders verdi. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİ

Bu senenin muharrem ayının sonlarında Melik Mansur, Dımaşk'a geldi. Beraberinde askerleri de vardı. Hama sahibi Melik Muzaffer ona hizmete geldi. O da bütün askerleriyle onu karşıladı. Kendisine hüküm-

dar hil'ati giydirdi. Sonra sultan, Mısır ve Şam askerleriyle birlikte sefere çıktı. Merkeb'e indi. Safer ayının onsekizinde cuma günü Cenâb-ı Allah ona fethi müyesser kıldı. Müjde Dımaşk'a ulaşınca sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. Müslümanlar bu duruma çok sevindiler. Çünkü Merkip kalesi Müslümanlar için çok zararlı bir yerdi. Daha önce ne Sultan Selahaddin ne de hiçbir İslâm hükümdarı orayı fethetme şansına ulaşamamıştı. Melik Zahir Rükneddin Baybars el-Bundukdarî de bu şansını elde edememişlerdi. Merkip kalesinin çevresindeki Banyas da feth edilmişti. Merkip, deniz tarafında cidden müstahkem bir kale yanında bulunan küçük bir şehirdir. Oraya ne ok ulaşır ne de mancınık taşı. Fetihden sonra sultan, Trablus sahibine haber saldı. O da Sultan Melik Mansur'a yaranmak için orayı yıktı. Melik Mansur oralarda esir bulunan birçok Müslümanı kurtardı. Bunlar, Haçlıların elinde esir olarak bulunuyorlardı. Allah'a hamd olsun. Sonra sultan, Dımaşk'a döndü. Oradan da Mısır askerleriyle birlikte Kahire'ye yolcu oldu.

Bu senenin cemaziyelahir ayının sonlarında sultanın oğlu, Melikü'n-Nasır Muhammed b. Kalavun doğdu.

Bu senede Muhiddin b. Nahhas, Umeyye Camii'nin nazırlığından azledilerek, yerine İzzeddin b. Muhiddin b. Zeki atandı. İbn Nahhas, Taki Tevbe et-Tikritî'nin yerine vezirlik görevine başladı. Taki Tevbe Mısır'a çağırıldı. Mal ve mülküne el konuldu. Seyfeddin Doğan da Medine valiliğinden azledilerek yerine İzzeddin b. Ebül-Heycâ atandı.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENDÖRDÜNCÜ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İZZEDDİN MUHAMMED B. ALİ

Şeyh İzzeddin Muhammed b. Ali b. İbrahim b. Şeddad. Bu senenin safer ayında vefat etti. Faziletli ve meşhur bir kimseydi. Siretü'l-Melik Zahir adlı bir kitabı vardır. Tarihle ilgilenirdi.

EL-BUNDUKDARÎ

Melik Zahir Baybars'ın hocasıdır. Asıl adı Emirü'l-Kebir Alaeddin Aytakin el-Bundukdarî es-Salihî'dir. Hayırlı ve seçkin ümerâdandı. Allah onu affetsin. Bu senenin rebiyülahir ayında vefat etti. Salih Necmeddin, el-Bundukdarî'nin mallarını müsadere etti. Kölesi Baybars'ı elinden aldı. Sonra cesaretinden dolayı onu yanına aldı. İlerledi, üstadını ve başkalarını geride bıraktı.

ŞEYH SALİH ABİD ZAHİD ŞEREFÜDDİN

Şerefüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Hasan b. İsmail el-Ahmimî. Bu senede vefat etti. Cenaze merasimi muhteşem olmuştu. Kasyun mezarlığına defnedildi. Allah rahmet etsin.

KURRÂ İBN ÂMİR

el-Miadü'l-Kebir adlı eser ona nisbet edilir. Şeceresi şöyledir: Şeyh Salih, Kurrâ Şemseddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Amir b. Ebi Bekir el-Füsulî el-Hanbelî. Şeyh Muvaffaküddin b. Kudame'den ve diğerlerinden hadis dinledi. Pazar geceleri meclis düzenlerdi. Oturum tamamlandıktan sonra meclisinde bulunanlara duâ eder, sonra vaaz verirdi. Bu senenin cemaziyelahir ayının onbirinde çarşamba günü vefat etti. Şeyh Abdullah el-Ermenî'nin türbesinin yakınına defnedildi.

KADI İMADÜDDİN

Kadı İmadüddin Davud b. Yahya b. Kâmil el-Kureşî en-Nüsrevî el-Hanefî. Keşk'teki İzziye medresesinin müderrisi idi. Mecdüddin b. Adim'e niyabeten kadılık yaptı. Hadis dinledi. Bu senenin şaban ayının ortasında (beraat gecesinde) vefat etti. Şeyh Necmeddin el-Kaçkazî'nin babasıdır. Hanefî üstadıdır. Tengir Camii'nin hatibidir. Allah rahmet etsin.

ŞEYH HASAN ER-RUMÎ

Kahire'de Saidü's-Suada medresesinin hocalığını yaptı. Kendisinden sonra Şemseddin el-Atabegî bu göreve başladı. Şeceresi şöyledir: Reşid Said b. Ali b. Said Şeyh Reşidüddin el-Hanefî. Faydalı bir çok tasnif eseri ve güzel nazımları vardır. Nazımlarından biri şudur:

«Zamanın musibetlerine karşı tedbirli olmaya çalışana de ki: Tedbirin faydası yoktur.

Her şeyin kaza ve kader çerçevesinde vuku bulduğuna olan inancım, hüznümü gidermiştir.»

Şu şiir de ona aittir:

«İlahî ehli olduğun hamd sana olsun, verdiğin nimetlerden ötürü,
Ki bunlardan biri de hamd etme yolunu bize göstermiş olmandır.
Bedenimizi sağlam ve sağlıklı yaratmış olmandır.

Beşikten bugüne dek lütfunun üzerimize yağmakta oluşudur.

Ben yetimdim. Tehlikeler beni kuşatmıştı.

Helak edici bütün şeylerden kurtulmak için sana sığındım ve kurtuldum.

Işığıyla doğruluğu arayan kimselerin bütün hayır ve iyiliklere yol bulduğu,

Aklı bana bahşettin,

Kalbim ve dilimle kendimi İslâm'a adadım.

Üzerime inen bu nimet, ne büyük bir nimettir.

Bana bahşedilen bir faziletin karşılığını vermek için bütün çabamı sarfetsem de,

Bunun bir ucuna bile bütün çabalarım ile ulaşabilecek değilim.

Ailem ve akrabalarım beni yalnız başıma mezarıma bıraktıklarında,

Sen o zat değilmisin ki şefkatini umarım.

Senin lutfunla kalbim hidayet buldu.

Ve beni uzak olmaksızın sana yaklaştırdı.»

Şeyh Hasan Rumî bu senenin ramazan ayının üçünde cumartesi günü vefat etti. Muzafferî Camii'nde ikindiden sonra cenaze namazı kılınarak Kasyun'daki Sefh mezarlığına defnedildi.

EBÜ'L-KASIM ALÎ B. BALABAN B. ABDULLAH

Ebü'l-Kasım Ali b. Balaban b. Abdullah en-Nasırî. Muhaddisti. Faydalı bilgiler veren mütehassıs bir alimdi. Ramazan başında perşembe günü vefat etti.

EMİR MÜCİRÜDDİN

Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Yakub b. Ali. İbn Temim el-Hamevî adıyla meşhur olmuştur. Şairdir. Bir şiir divanı vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Bahçedeki çiçeğin, yanağını tokatladığını ve öfkeyle menekşeye şöyle dediğini işittim:

Onun ışığı aranızda yayılsa bile ona yaklaşmayın.

O, keskin bakışlarla bakan bir düşmandır.»

ŞEYH ARİF ŞEREFÜDDİN

Şeyh Arif Şerefüddin Ebu Abdillâh Muhammed b. Şeyh Osman b. Ali er-Rumî. Kasyun mezarlığında Rumîlerin mezarlığına defnedildi. Şeyh Cemaleddin Muhammed es-Savihi bunların yanından çıkıp saçını, sakalını traş etti. Cevlakiler kılığına büründü ve Cevlakilerin şeyhi ve önderi oldu.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİ

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim Ebü'l-Abbas Ahmed, sultanları da Melik Mansur Kalavun idi. Bu sultanın Şam'daki naibi Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî idi. Geçen senenin sonlarından beri emir Bedreddin es-Savabî ise Kerek şehrini kuşatma altında tutmaktaydı. Emir Hüsameddin Toruktay komutasında Mısır askerleri onu takviye için geldiler. Hep birlikte Kerek'i kuşatma altına aldılar. Nihayet Kerek sahibi Melik Mesud Hızır b. Melik Zahir, safer ayı başında kaleden inip teslim oldu. Bu müjde Dımaşk'a gelince üç gün müddetle müjde davulları çalındı. Toruktay da Melik Hızır ve aile efradı ile birlikte Mısır'a döndü. Nitekim zamanında Melik Zahir de Melik Muğıs Ömer b. Adil'e böyle yapmıştı. Toruktay, Sultan Melik Mansur'un emri üzerine Kerek'e bir naib tayin etti. İşleri düzene soktu. Bazı Kereklileri şehirden uzaklaştırdı ve bunları Dımaşk kalesine götürerek hizmete soktu. Zahir ailesinin Kahire'ye girişleri yakın olunca Sultan Melik Mansur onları karşıladı. Saygı gösterdi. Necmeddin Hızır ile Bedreddin Salamüş kardeşlere ihsanlarda bulundu. Onları kendi oğulları Ali ve Eşref Halil ile birlikte bineklerine bindirdi. Yalnız neler yaptıklarını gözetlemek için etraflarına casuslar yerleştirdi. Onları kaleye konuk etti. Kendilerine yetecek miktarda, hatta fazlasıyla maaş ve nafaka verdi.

Humus'ta yalnız bulunan Emir Bedreddin Pektut el-Alaî, Dımaşk naibi Laçin'e bir mektup yazarak Humus'ta safer ayının yedisinde perşembe günü bir kasırga estiğini, bunun bir sütun ve ejderha gibi göğe yükseldiğini, iri taşları kapıp havaya kaldırdığını, atılan okları andırdığını, bir çok develeri yükleriyle birlikte göğe uçurduğunu, ev eşyalarını çadırları ve binekleri de havalara savurduğunu bildirdi. Bu yüzden insanların birçok şeyler kaybettiklerini söyledi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüleriz).

Aynı günde Dımaşk'ta da şiddetli sağanak yağmurlar yağdı. Dımaşk'ta özellikle Salahiye mahallesinde büyük bir sel meydana geldi.

Bu senede Alemüddin ed-Düveydarî Dımaşk'ta divan başkanlığına iade edildi. Sahip Takiyyüddin b. Tevbe de Dımaşk vezirliğine getirildi.

Bu senede Mısır'da Malikilerin kadılığına Zeyneddin b. Ebi Mahluf el-Beridî atandı. Ondan önce bu görevde Kadı Takiyyüddin Bersas bulunuyordu ki, o vefat etmişti.

Bu senede Gazaliye medresesinde Bedreddin b. Cemaa ders vermeye başladı. O, bu görevi Kilase imamı ve aynı zamanda Şemseddin el-Eykî'nin naibi olan Şemseddin'den devir almıştı. Şemseddin el-Eykî, Saidü's-Süada'nın şeyhi idi. Bedreddin b. Cemaa bu görevi bir ay müddetle sürdürdü. Sonra Şemseddin el-Eykî'nin tekrar bu göreve iade edildiğine dair ferman geldi. Şemseddin'in bu göreve naib olarak cemaled-

din el-Bacrikî'yi atadığı bildiriliyordu. Bacrikî de receb ayının üçünde bu göreve başladı.

HİCRETİN ALTİYÜZSEKSENBEŞİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

AHMED B. ŞEYBAN

Ahmed b. Şeyban b. Tağlib eş-Şeybanî. Dimaşk'da uzun bir ömür yaşayan Müsned sahibi hadis alimlerinden idi. Bu senenin safer ayında seksensekiz yaşında vefat etti ve Kasyun mezarlığına defnedildi.

ŞEYH İMAM CEMALEDİN EBUBEKİR MUHAMMED

Şeyh, imam, alim Cemaleddin Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Abdullah b. Bahman el-Bekrî eş-Şerîf. Malikî mezhebine mensuptu. Hicretin 601. senesinde Şerîf'te doğdu. Irak'a göçtü. Orada hadis dinledi. Çeşitli hadisçilerden, Katîf'den, İbn Zorba'dan, İbn Leysî'den ve diğerlerinden hadis dinledi. İlim tahsil etti. Kendi zamanının insanlarına lider oldu. Sonra Mısır'a döndü. Fadiliye medresesinde ders verdi. Sonra Kudüs'te Harem şeyhi oldu. Daha sonra Dimaşk'a gelerek Ümmü Salih türbesinde hadis müderrisliği ile Malikîlerin hocalığı görevlerine atandı. Kendisine kadılık teklif edildi ancak o bu görevi kabul etmedi. Bu senenin receb ayının yirmidördünde pazartesi günü Kasyun'daki Nasriye hankâhında vefat etti. Nasriye hankâhının yanındaki Kasyun mezarlığına defnedildi. Cenazesine büyük bir kalabalık insan topluluğu katılmıştı.

KADİLKUDAT YUSUF

Kadilkudat Yusuf b. Kadilkudat Muhiddin Ebü'l-Fadl Yahya b. Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Yahya b. Ali b. Abdülaziz b. Ali b. Hüseyin b. Muhammed b. Abdurrahman b. Eban b. Osman b. Affan el-Kureşî ed-Dimaşkî. İbn Zeki eş-Şafî diye tanınmıştır. Faziletli ve parmakla gösterilen alimlerden idi. Beni Zeki sülalesinden günümüze kadar atanınların sonuncusudur. Hicretin 640. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Bu senenin zilhicce ayının onbirinde pazartesi gecesi vefat etti. Kasyun mezarlığına defnedildi. Kendisinden sonra yerine İbnü'l-Havî Şihabüddin atandı.

ŞEYH MECDÜDDİN

Şeyh Mecdüddin Yusuf b. Muhammed b. Muhammed b. Abdullah.

Mısırlıydı. Sonraları Dımaşk'a yerleşmiştir. Şafî mezhebine mensuptu. Yazardı. İbn Mehtar adıyla tanınmıştır. Hadiste ve ebediyatta üstün bir alimdi. Güzel yazı yazardı. Nuriye darülhadisinin hocalığına atandı. Çok miktarda hadis dinledi. İnsanlar, kendisinden ve yazılarından yararlandılar. Zilhicce ayının onunda vefat etti ve Babü'l-Feradis'e defnedildi.

ŞAİR EDİP ŞİHABEDDİN EBU ABDİLLAH

Şihabeddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdülmün'im b. Muhammed. İbn Hayım'ı adıyla tanınmıştır. Bir çok ilimlerde payı vardı. Yüksek derecede nazımları vardı. Nazım alanında otoriteydi. Seksen yaşını aşmıştı. O ve Necmeddin b. İsrail, (ba) harfiyle başlayan bir kaside üzerinde İbn Farız'ın huzurunda muhakeme oldular. İbn Farız da onlara aynı vezinde beyitler nazmetmelerini emretti. İkisi de bu görevi yerine getirdiler. Güzel nazımlar yazdılar, ancak İbn Hayım'ıninki daha üstün görüldü. İbn Hallikan da böyle yapmış ve Şihabeddin Ebu Abdillan'ı aynı vezindeki bu güzel beyitlerinden ötürü övmüştür. Cezerî de kendi kitabında Şihabuddin Ebu Abdillan'ın biyografisini uzunca anlatmıştır.

HACI ŞEREFÜDDİN B. MİRÎ

Hacı Şerefüddin b. Mirrî. Şeyh Muhiddin en-Nevevî'nin babasıdır, bu senede vefat etmiştir. Allah rahmet etsin.

YAKUB B. ABDÜLHAK

Yakub b. Abdülhak Ebu Yusuf el-Medîni. Mağrip ülkesinin sultanıydı. Vâsık Billah Ebu Debus'a karşı ayaklandı ve Merakeş şehrinin dışında hükümdarlığı elinden alarak hicretin 668. senesinde Endülü'sü ve Ceziretü'l-Hazra'yı istila etti. Hakimiyeti bu senenin muharrem ayına kadar devam etti. Nihayet bu senede vefat etti. Muvahhidler devleti onun tarafından yıkılmıştı.

KADI BEYDAVÎ

Kadı, imam, allame Nasirüddin Abdullah b. Ömer eş-Şirazî. Şiraz'ın kadısı, alimi, Azerbaycan'ın ve o yörelerin bilgini idi. Hicretin 685. senesinde Tebriz'de vefat etti. el-Minhac fî Usulî'l-Fıkh adlı bir eseri vardır ki, bu çok meşhurdur. Bir çok kimseler tarafından şerhedilmiştir. Dört ciltlik Şerhü't-Tenbih, el-Gayetü'l-Kusva fî Dirayeti'l-Fetva, Şerhü'l-Müntehab, el-Kâfiye fî'l-Mantık, et-Tevalî, Şerhü'l-Mahsûl gibi eserleri ve daha başka faydalı tasnifatı vardır. Kutbeddin eş-Şirazî'ye, kendisini Tebriz'deki mezarının bitişiğine defnettirmesini vasiyet

etmişti. Doğrusunu noksanlıklardan münezzehten olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENALTINCI SENESİ

Bu senenin muharrem ayı başında, askerler Şam naibi Hüsameddin Laçin komutasında Sahyon ve Berziye kalelerini kuşatmaya gittiler. Emir Seyfeddin Sungur el-Eşkar onlara karşı koydu. Onunla uğraşılar. Kuşatmayı sıklaştırdılar. Nihayet onu kaleden indirdiler. O da ülkeyi onlara teslim etti ve Sultan Melik Mansur'un hizmetine girdi. Yanına gittiğinde sultan onu saygı ve ikramla karşıladı. Ona 1.000 süvarinin komutanlığını verdi. Baştan sona Mansuriye devletinde saygın bir komutan oldu ve bu durum bu halde sona erdi.

Bu senenin muharrem ayının ortasında Kadı Celaleddin el-Hanefî, babası Hüsameddin er-Razî'ye niyabeten hakimlik yapmaya başladı.

Yine bu senenin rebiyülevvel ayının onüçünde Kadı Şihabeddin b. Muhammed b. Kadı Şemseddin b. Halil el-Havî, Dımaşk kadilkudatı olarak Kahire'den Dımaşk'a geldi. Rebiyülahir ayı başında cuma günü atanma fermanı okundu. Şerefüddin el-Makdisî'nin naibliğine devam etti. Şevval ayının üçünde pazar günü Şeyh Safiyyüddin el-Hindî, Revahiye medresesinde ders verdi. Dersinde kadılar, Şeyh Taceddin el-Fezarî, Alemüddin ed-Düveydarî gibi zatlar hazır bulundular. Takiyyüddin Abdurrahman b. Bintü'l-Eazz, Burhaneddin Hızır es-Sincarî'nin yerine Kahire kadilkudatlığına atandı. İbn Havî'den sonra bu görevi bir ay yapmış ve böylece Mısır diyarında bütün kadılık görevleri İbn Bintü'l-Eazz'ın uhdesinde toplanmış oldu. Bu hadise bu senenin safer ayı başlarında vuku bulmuştu.

Bu senede Seyfeddin es-Samirî, Dımaşk'tan Mısır'a çağırıldı ki Melik Eşref Musa'nın kızından satın aldığı suyun dörtte biri kendisinden satın alınsın. Ancak o, bu suyu vakfettiğini onlara söyledi. Bu konuyu açan, Alemüddin eş-Şücaî olmuştu. O, zalim bir kimseydi. Melik Mansur onu Mısır diyarına naib olarak atamıştı. O da mal toplayarak ona yaklaşmaya çalıştı. Nasirüddin Muhammed b. Abdurrahman el-Makdisî, Samirî'nin bu suyu reşid olmayan Eşrefin kızından satın almış olduğu meselesini ortaya koydu. Eşrefin kızının sefihe olduğunu, Zeyneddin b. Mahluf adındaki cahil ve zalim kişiye karşı ispatladı. Alış veriş kökten iptal etti. Böylece suyun yirmi senelik geliri olan 200.000 dirhem, Samirî'ye döndü. Zenbekiye'deki arazilerinin 17.000 dinar kıymetindeki bir hissesini elinden aldılar ve onu ülkede yoksul ve yalnız bıraktılar. Sonra Melik Eşrefin kızının reşide olduğunu ispatlayarak bu hisseleri ondan istedikleri fiyata satın aldılar. Sonra Dımaşklılar birer birer Mısır'a çağırarak mallarına el koymak istediler. Çünkü bunlar Şam'da

zulmedenin iflah olmayacağını, Mısır'da ise iflah olacağını ve uzun bir ömür süreceğini (bir safsata olarak) duymuşlardı. Böylece Dımaşklılar, fir'avnların ve zulmün diyarı olan Mısır'a celbederek orada onlara diledikleri zulmü yapıyorlardı.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENALTINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH İMAM EL-ALLAME KUTBEDDİN EBUBEKİR

Şeceresi şöyledir: Kutbeddin Ebu Bekir Muhammed b. Şeyh İmam Ebü'l-Abbas Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Hasan b. Abdullah b. Ahmed el-Meymuni el-Kaysî en-Nurî. Mısırlıydı. Malikî mezhebine mensup olup sonraları Şafîliğe geçmişti. Kastelanî adıyla meşhur olmuştu. Kahire'deki Kamiliye darülhadisinin hocası idi. Hicretin 614. senesinde doğdu. Bağdat'a göçtü. Çok hadis dinledi. İlimler tahsil etti. Şafî mezhebine göre fetva verirdi. Mekke'de uzun bir süre kaldı. Sonra Mısır'a göçtü. Darülhadis hocalığı görevine atandı. Ahlakı güzel bir kimse olup insanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayı sonlarında vefat etti. Büyük Kurafe mezarlığına defnedildi. Güzel şiirleri vardı. İbn Cezerî onun bu şiirlerinden güzel birkaç parça nakletmiştir.

İMADÜDDİN

Muhammed b. Abbas ed-Düneysirî (Kızıltepelî) maharetli bir tabip ve usta bir şairdi. Devlet büyüklerine, vezirlere hizmet etti. Seksen sene yaşadı ve bu senenin safer ayında Dımaşk'ta vefat etti.

KADİLKUDAT BURHANEDDİN

Burhaneddin Hızır b. Hüseyin b. Ali es-Sincarî. Mısır'da defalarca hakimlik yaptı. Vezirliğe de atandı. Reis, heybetli ve vakarlı bir kimseydi. Kendisinden sonra kadılığa Takiyyüddin b. Bintü'l-Eazz atandı.

ŞEREFÜDDİN SÜLEYMAN B. OSMAN

Meşhur şairdi. Şiir divanı vardır. Bu senenin safer ayında vefat etmiştir. Allah kendisine rahmet etsin. Amin.

ŞEYH SALİH İZZEDDİN

Şeyh Salih İzzeddin Abdülaziz b. Abdülmün'im b. Saykal el-Harranî. Hicretin 594. senesinde doğdu. Çok miktarda hadis dinledi. Sonra Mısır'ı yurt edindi. Nihayet bu senenin receb ayının ondördünde

doksan yaşını aşmış iken orada vefat etti. Hicretin 684. senesinde Mısır'a göçtüğünde orada Hafız Alemüddin el-Berzalı kendisinden hadis dinledi. Berzalı'nın anlattığına göre Şeyh Salih İzzeddin kendisine şöyle bir hikâye nakletmiştir:

«Bağdat'ta bir cenaze töreninde hazır bulundum. Cenazeyi bir mezar hırsız takip etmişti. Gece olunca hırsız mezara gelmiş, mezarı açmıştı. Ölen kişi genç biriydi. Kalp sektesinden ölmüştü. Hırsız mezarı açar açmaz genç ölü hemen kalkıp oturmuş ve hırsız da anında ölüp mezara düşmüştü. Genç adam, mezardan çıkmış ve ölen hırsız oraya defnetmişti.»

Yine Berzalı'nın anlattığına göre Şeyh Salih İzzeddin ona şöyle bir olaydan da bahsetmiş:

«Bir defasında Kalyub şehrindeydim. Önümde bir buğday kümesi vardı. Bir bal arısı oraya geldi. Kümeden bir buğday tanesi alıp götürdü. Tekrar geldi. Bir buğday tanesi daha alıp götürdü. Yine geldi. Yine bir tane alıp götürdü. Bunu dört kez tekrarlayınca peşine düştüm. Takip ettim. Götürdüğü buğday tanelerini oradaki ağaçlar arasında bulunan bir serçenin ağzına koyduğunu gördüm.»

Şeyh Salih İzzeddin dedi ki: «Şeyh Abdülkâfi'nin bana anlattığına göre kendisi bir defasında bir cenaze törenine katılmış, orada siyahî bir köle görmüş, insanlar cenaze namazını kıldıklarında o siyahî köle namaz kılmamıştı. Defin esnasında köle, Şeyh Abdülkâfi'ye bakarak «Ben bu ölünün ameliyim» demiş, Sonra kendini ölünün mezarına atmıştı. Şeyh Abdülkâfi «Oraya baktığımda birşey göremedim» dedi.

HAFİZ EBÜ'L-YÜMN

Eminüddin Abdüssamed b. Abdülvehhab b. Hasan b. Muhammed b. Hasan b. Asâkir. Dimaşk'lıydı. Reisliği, malını, mülkünü bırakarak Mekke'ye gitti. Otuz sene kadar orada kendini ibadet ve zühde vererek mücavir olarak yaşadı. Şamlılardan Mısırlılardan ve diğerlerinden olan insanlar tarafından hüsnü kabul gördü. Bu senenin receb ayının ikisinde Medine-i Nebeviye'de vefat etti.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİ

Bu senede Şucaî, Şamlı zenginlerin mallarına el koymak niyetiyle Mısır'dan Şam'a geldi.

Rebiyülahir ayı sonlarında Şeyh Nasirüddin Abdurrahman el-Makdisî Beytü'l-mal vekili ve evkaf nâzırı olarak Kahire'den geldi. Beraberinde, bu görevlere atandığına dair fermanları ve hil'atleri vardı.

İnsanlar onun kapısına gidip geldiler. Çeşitli işlerden bahsetti. İnsanlara eziyet verdi. Bu görevlere Mısır diyarında söz sahibi olan Emir Alemüddin eş-Şucaî'nin aracılığıyla atanmıştı. Kendisi de ona Şeyh Şemseddin el-Eyķi ve İbn Vahid el-Kâtib vasıtasıyla ulaşabilmişti. Çünkü bu iki şeyhin Emir Alemüddin yanında itibarları vardı. Bu sene başında Dımaşk'ın önde gelen insanlarından bir grubu Mısır'a çağırdı. Bunlardan çok miktarda para istedi. Bunlar da birbirlerinin aleyhinde bulunmaya kalktılar. Ki bu da o zalimin bunlara yaptığı zulüm yüzünden göreceği cezayı hafifletiyordu. Şayet sabretselerdi, o zalim cezasını daha çabuk görecekti ve bunların hoşlanmadıkları iş çabucak ortadan kalkacaktı.

İbn Makdisî Dımaşk'a geldiğinde Ümmü Salih türbesinde hüküm vermeye başladı. İnsanlar onun yanına gidip geliyorlar ve şerrinden korkuyorlardı. Babü'l-Feradis'teki binaları, Babü's-Saat'taki sathırları yeniledi. Şimaldeki Babü'l-Cabiyeyi onarıp biraz yükseltti. Burası daha önce alçaktı. Alt tarafındaki köprüyü onardı. Aynı şekilde iki taraftan onardığı Sevika altındaki Babü'l-Feradis köprüsünü de tamir ettirdi. Bu, İbn Makdisî'nin yaptığı en güzel işlerdendi. Bununla beraber insanlara çok eziyet eden, zalim ve zorba bir kimseydi. Hiç gereği yokken insanlara çeşitli zulüm kapılarını açtı.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onunda yine Mısır'dan Kadilkudat Hüsameddin el-Hanefî, Sahip Takiyyüddin Tevbe et-Tıkrîfî, Kadilkudat Cemaleddin Muhammed b. Süleyman ez-Zevavî el-Malikî Dımaşk'a geldiler. Bu sonuncusu Hakim'den sonra üçbuçuk sene boş kalan Malikî Kadılığına atanmıştı. Makamın gereğini yaptı. Ders verdi. Mezhabinî yaydı. Efendilik ve reislik şahsiyeti vardı.

Bu senenin şaban ayının dördünde cuma gecesî Melik Salih Alaeddin b. Melik Mansur Kalavun, Sintariye'de vefat etti. Babası onun ölümüne çok üzüldü. Kendisinden sonra onun tahta geçmesini kararlaştırarak onu veliaht tayin etmiş ve birkaç seneden beri onun adına minberler üzerinde hutbe okutmuştu. Vefat edince onu türbesine defnetti ve kendisinden sonra veliahd olarak oğlu Eşref Halil'i tayin etti. Cuma gününü babasının adı anıldıktan sonra minberler üzerinde onun adına hutbe okundu. Yedi gün müddetle şehir süslendi. Sevinç davulları çalındı. Askerler hil'at giyerek bineklerine binip gösteride bulundular. İnsanlar da Eşref Halil'in şehametinden ötürü sevinçlerini ortaya koydular, ama bununla birlikte Şucaî'nin zulmü sebebiyle onun babasına karşı kalblerinde bir küskünlük vardı.

Bu senenin ramazan ayında Şemseddin b. Selûsî, Şerefüddin b. Şeyzerî'nin yerine Dımaşk muhtesipliği görevine başladı.

Bu senede Şeyh Bedreddin b. Cemaâ, Hatib Kutbeddin'in vefatından sonra Kudüs hatipliğine atandı. Kendisinden sonra Kaymiriye

müderresliğine Alaeddin Ahmed b. Kadı Taceddin b. Bintül-Eazz atandı.

Ramazan ayında, Müslüman bir kadını yanında tutan bir Hristiyan yakalandı. İkisi de birlikte ramazanda gündüz içki içiyorlardı. Saltanat naibi Hüsameddin Laçin o Hristiyanın yakılmasını emretti. Hristiyan kendini kurtarmak için fidye olarak büyük paralar vermeyi teklif etti ancak bu teklifi kabul edilmedi ve Suku'l-hayl'de (At pazarında) yakıldı. Şihap Mahmud bu hususta güzel bir kaside yazdı. Müslüman kadına gelince ona da had tatbik edildi.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSEN YEDİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

HATİB İMAM KUTBEDDİN

Şeceresi şöyledir: Kutbeddin Ebü'z-Zekâ Abdülmün'im b. Yahya b. İbrahim b. Ali b. Cafer b. Abdullah b. Muhammed b. Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf el-Kureşi ez-Zührî. Kırk seneden beri Kudüs hatibi idi. Büyük şahsiyetlerden, salihlerden ve halk tarafından sevilenlerdendi. Hey'eti güzel, izzeti nefis sahibi, heybetli bir insandı. İnsanlara fetva verir, sabah namazından sonra mihrapta ezbere tefsir yapardı. Çok hadis dinlemişti. Seçkin ve hayırlı insanlardandı. Hicretin 600. senesinde doğmuştu. Bu senenin ramazan ayının yedisinde salı gecesi seksendört yaşındayken vefat etti.

ŞEYH SALİH ÂBİD İBRAHİM B. Mİ'DAD

İbrahim b. Mid'ad b. Şeddad b. Macit el-Caberî Takiyyüddin Ebu İshak. Aslen Caber kalesindendir. Sonra Kahire'de ikamet etmiştir. İnsanlara vaaz ve öğüt verirdi. İnsanlar onun sözlerinden çok yararlanırlardı. Bu senenin muharrem ayının yirmidördünde cumartesi günü Kahire'de vefat etti. Hüseyiye'deki türbesine defnedildi. Güzel nazımları vardır. Tanınmış salih insanlardandır. Allah rahmet etsin.

ŞEYH SALİH YASİN B. ABDULLAH

Kurrâ idi. Hacamat yapardı. Şeceresi şöyledir: Şeyhü's-Salih Yasin b. Abdullah Şeyhü's-Şüyuh Muhyiddin en-Nevavî. Yirmi kez haccetmişti. Harika halleri ve kerametleri vardı.

HONDE GAZİYE HATUN

Melik Mansur Kalavun'un kızı ve Melik Said'in zevcesi idi. Bu sene de vefat etti. Allah rahmet etsin.

EL-HAKİM ER-REİS ALAEDDİN B. EBU'L-HAZM

Alaeddin b. Ebu'l-Hazm b. Nefis. İbn Sinâ'nın el-Kanun adlı eserini şerhetti. el-Mucez ve diğer faydalı kitapları tasnif etti. Ezbere yazı yazdı. İbn Dahvarî'den ilim tahsil etti. Bu senenin zilkade ayında Mısır'da vefat etti.

ŞEYH BEDREDDİN

Şeyh Bedreddin Abdullah b. Şeyh Cemaleddin b. Malik en-Nahvî. Babasının yazdığı Elfiye adlı eseri şerhetmiştir ki bu en güzel ve en çok fayda içeren şerhlerdendir. Kendisi letafetli, faziletli ve zarif bir insandı. Bu senenin muharrem ayının sekizinde, pazar günü vefat etti. Ertesi gün Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENSEKİZİNCİ SENESİ

Bu senede Trablus şehri fethedildi. Şöyle ki: Sultan Kalavun, Mısırlı muzaffer askerleri ile birlikte Dımaşk'a doğru yola çıktı. Safer ayının onüçünde Dımaşk'a girdi. Sonra bu askerlerine Dımaşk askerlerini ve birçok gönüllüyü de katarak yola devam etti. Gönüllüler arasında Hanbelî kadısı Necmeddin el-Hanbelî ve Kudüslülerle başkaları da vardı. Rebiyülevvel ayı başında cuma günü Trablus'a vardılar. Orayı mancınıklarla şiddetli bir kuşatma altına aldılar. Trablus halkını iyiden iyiye sıkıştırdılar. Ondokuz mancınığı şehre yönelik olarak kurdular. Cemaziyelahir ayının dördünde salı günü gündüz saat dörtte şiddet yoluyla Trablus şehri fethedildi. Halkın bir kısmı öldürüldü. Bir kısmı esir alındı. Limandakilerin çoğu boğuldu. Kadınlar ve çocuklar esir alındı. Zahirelere ve mallara el konuldu. Hicretin 500. senesinden o güne kadar Haçlılar, Trablus'ta hüküm sürmekteydiler. Daha önce Muaviye'nin zamanından o tarihe kadar Trablus, Müslümanların elinde bulunuyordu ki, orayı Süfyan b. Necib, Muaviye adına fethetmiş, Muaviye de Yahudileri oraya iskân etmişti. Sonra Abdülmelik b. Mervan orayı onarmış, tahkim etmiş ve Müslümanları oraya yerleştirmişti. Trablus, güvenli, huzurlu, mamur bir şehir haline gelmişti. Orada Şam'ın ve Mısır'ın meyveleri, ürünleri vardı. Cevizler, muzlar, kar ve kamışlar vardı. Şehirde sular yüksek mekânlara kadar çıkıyordu. Önceleri orada birbirine yakın üç şehir vardı. Sonra bunlar birleşerek tek bir şehir haline geldiler. Şimdi anlatacağımız gibi daha sonra burasının yeri değiştirildi. Fetih müjdesi Dımaşk'a ulaşınca sevinç davulları çalındı. Şehir süslendi. İnsanlar buna çok sevindiler. Hamd ve minnet Allah'adır.

Fetihten sonra Sultan Melik Mansur Kalavun, şehrin içindeki bina, sur ve müstahkem mevkillerle birlikte yıkılmasını, oraya bir millik

mesafede daha güzel, daha sağlam bir şehir kurulmasını emretti. Bu emri yerine getirildi. İşte yeni kurulan bu şehre Trablus denmektedir. Bundan sonra sultan, güçlenmiş, sevinmiş, haz duymuş ve muzaffer olarak Dımaşk'a döndü. Cemaziyelahir ayının ortasında şehre girdi. Ancak Dımaşk'ta yönetimi ve malların idaresini Alemüddin eş-Şücaî'ye bırakmıştı. O da bir grup insanın malını müsadere etmiş ve çok miktarda mal toplamıştı. Bu yüzden halk eziyete uğramıştı. Bu ne kötü bir uygulamadır. Bu, zalimin harab olmasını ve helâke uğramasını çabuklaştırır. Alemüddin eş-Şücaî'nin toplamış olduğu mallar, kendisini Sultan Melik Mansur Kalavun'un gazabından kurtarmadı. Alemüddin Şücaî bundan sonra çok kısa bir süre yaşadı. Nihayet Cenâb-ı Allah onu zalim kasabaların ahalisini yakalarcasına yakaladı. Nitekim bu husus ileride de anlatılacaktır. Bundan sonra şaban ayının ikisinde sultan, askerleriyle birlikte Mısır'a doğru yola çıktı. Şaban ayının sonlarında Mısır'a girdi.

Bu sene Halep taraflarında birçok kaleler fethedildi. Örneğin Gerger ve o yöredeki kaleler ele geçirildi. O muntıkalarındaki bir grup Tatar bozguna uğratıldı. Malatya'daki Tatar valisi Harbenda öldürüldü.

Bu sene Dımaşk muhtesibliğine Cemaleddin Yusuf b. Takî Tevbe et-Tikritî atandı. Bundan birkaç ay sonra da bu görevi Taceddin eş-Şirazî devir aldı.

Bu sene Maksure'deki onarım sebebiyle sahabilerin mihrabının yanına bir minber konuldu. Hatib naibi Burhaneddin el-İskenderî orada bir ay kadar namaz kıldırdı. Beş vakit namazlar ve cumalar orada kılındı. Orada namaz kılmaya zilhicce ayının yirmiikisinde cuma günü başlanmıştı.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENSEKİZİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYHA FATİMA BİNTÜ ŞEYH İBRAHİM

Bu kadın, Necm b. İsrail'in zevcesi olup fakir bir aileden gelmeydi. Saltanat ve ikdam sahibi oldu. Haririye'nin ve diğerlerinin yolunda konuşmaları ve tercümeleri oldu. Vefat edince cenazesine çok sayıda insan katıldı ve Şeyh Reslan'ın mezarının yanına defnedildi. Allah rahmet etsin.

ALİM İBN SAHİP

Şakacı bir ihtiyardı. Şeceresi şöyledir: Şeyhü'l-Fazıl Alemüddin Ahmed b. Yusuf b. Abdullah b. Şükür. İlim ve riyaset ailesinden gelmektedir. Bazı medreselerde ders vermiştir. İtibarlı ve liderliği bulunan bir kimseydi. Sonra bütün bu işleri bırakıp serseriliğe ve serserilerle arka-

daşlığa yöneldi. Onlar gibi giyinmeğe, onlar gibi yaşamaya, hülâsa onlara benzemeye çalıştı. Esrar kullandı. Kullandırdı. Şaka yapmaya, müstehcen kelimeler kullanmaya kafası pek çalışırdı. Bu hususta kimse kendisine yetişemezdi. Faziletli çocukları vardı. Kendisini bu hareketlerden men ediyorlardı ama o, onlara aldırış etmiyordu. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmibirinde cuma gecesi vefat edinceye dek bu halini devam ettirdi.

Her dört mezhepten kadılar atandığında teyzesinin oğlu Taceddin b. Bintü'l-Eazz müstakıl bir kadı olarak görev yapmaktaydı. Sözünü ettiğimiz İbn Sahip ona şöyle demişti:

— İyi ki çeyrek kadı olarak seni görmeden ölmemişim.

— Sus, yoksa sana zehir içirmelerine müsaade ederim!

— Dininin zayıflığından ötürü böyle birşey yapabilirsin. Onlar da akılsızlıklarından ötürü senin bu emrini dinlerler.»

Alim ibn Sahip pis esrarı överken şöyle demişti:

«Esrarın mahmurluğunda, aradığım manalar vardır.

Ey akıl ve anlayış sahipleri,

Akıl ve nakle dayanmadan onu haram kıldılar.

Oysa haram olmayan şeyi haram saymak, haramdır.»

Şu şiir de ona aittir:

«Ey nefis, benim meylim aşk ve eğlenceyedir.

Yiğit adam böyle yaşayabilir.

Sakın bir gün sarhoşluktan bıkmayasın.

Muhtaç olduğumuz en önemli şey, şarap ve esrardır.»

Şu şiir de ona aittir:

«Hem şarabı hem esrarı kullandım.

Sevince gark oldum, artık ayılamıyorum sarhoşluktan.

Ey beni medresemin kapısında gören kişi,

Vallahi ben böylelikle en büyük sevabı ve mükafatı kazanıyorum.»

Sahip Behaeddin b. Hanna'yı hicvederek şöyle demişti:

«Orada otur, haline razı ol.

Mutlaka yorulacaksın. Bu, kaçınılmazdır.

Ali b. Muhammed diye adını yazıyorsun.

Ey İbn Hanna, bu sana nereden geldi?»

Bu hicvi üzerine Sahip Bahaeddin b. Hanna onu huzuruna çağır-mış, dövdürmüş, sonra akıl hastahanesine yatırılmasını emretmişti. Orada bir sene kaldıktan sonra serbest bırakmıştı.

ŞEMSEDDİN EL-İSFAHANÎ

el-Mahsul adlı eseri şerheden kişidir. Şeceresi şöyledir: Muhammed b. Mahmud b. Muhammed b. Abbad es-Selmanî. Allame idi. Hicretin 650. senesinden sonra Dımaşk'a geldi. Fakihlerle münazaralar yaptı. Faziletleri her tarafta duyuldu. Hadis dinledi. Razi'nin el-Mahsul adlı eserini şerhetti. Usul-ü fıkıh, usulüddin, mantık ve hilafa dair olan Kavaid'i tasnif etti. Mantık, nahiv ve edebiyata dair güzel bilgisi vardı. Mısır'a göçtü. Meşhed-i Hüseyin, Meşhed-i Şafî diğer yerlerde ders verdi. Uzak beldelerden ve diyarlardan kendisinden ders almak için öğrenciler yanına geldiler. Bu senenin receb ayının yirmisinde yetmişiki yaşındayken Kahire'de vefat etti.

ŞEMS MUHAMMED B. AFİF

Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali et-Telemsanî. Ünlü bir şairdi. Babasının sağlığında vefat etti. Bu yüzden babası onun için çok acı çekti. Üzüldü ve birçok şiirlerle ona mersiye yazdı. Şems Muhammed, bu senenin receb ayının ondördünde çarşamba günü vefat etmiş, cenaze namazı Ümeyye Camii'nde kılınmış ve Sufiye mezarlığına defnedilmişti. Yüksek derecedeki şiirlerinden biri şudur:

«Ön dişleri, onun dolunayı için birer yıldız gibidir.

O yıldızlar o dolunaydaki güzellik gerdanlığı için eşsiz birer zinet-tir.

Böğürü ince olduğu halde bizden çok uzak duruyor.

Gerdanını süslediği halde o soğuk duruyor.»

Esrarı yeren şöyle bir şiiri vardır:

«Esrarın, kendisini kullananın yanında ne kadar da hoşluğu ve üstünlüğü vardır.

Ama esrar onu doğru yola götürmez.

Yüzünde sarılık, ağzında yeşillik, gözlerinde kızarıklık,

Ciğerinde de karalık meydana getirir.»

Şu şiir de ona aittir:

«Yüzü, solgun yanaklarının üzerinde belirdi.

Siyah örgülerinin bir ucunda parladı.

Dedim ki hayret, nasıl oluyor da...

Güneş bir mızrak boyu doğup yükseldiği halde,

Karanlıklar nasıl hala gitmemiş?»

Şu şiir de Şems Muhammed'indir:

«Sen ve ağaç dalı benim yanımda aynı derecedesiniz.
Şunu rüzgar hareket ettiriyor.
Sense rüzgarı hareketlendiriyorsun.»

MELİK MANSUR ŞİHABEDDİN

Mahmud b. Melik Salih İsmail b. Adil. Bu senenin şaban ayının onsekizinde salı günü vefat etti. Cenaze namazı Ümeyye Camii'nde kılındı. Aynı günde dedesinin türbesine defnedildi ki, kendisi de oranın nazırı idi. Çok miktarda hadis dinlemişti. Hadisçileri de severdi. Güzel huy-lu, mütevazı bir insandı.

ŞEYH FAHREDDİN EBU MUHAMMED

Fahreddin Ebu Muhammed Abdurrahman b. Yusuf el-Baalbekî el-Hanbelî. Nuriye darülhadişi, İbn Urve meşhedi ve Sadriye medresesinin şeyhi idi. Fetva verir, insanlara faydalı bilgiler verirdi. Dindar, salih, zahid ve âbid bir kimseydi. Hicretin 611. senesinde doğmuş, bu senenin receb ayında vefat etmiştir.

HİCRETİN ALTIYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİ

Bu sene, Sultan Melik Mansur Kalavun vefat etti. Bu senede Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah el-Abbâsî, Mısır naibi Hüsameddin Toruktay, Şam naibi Hüsameddin Laçin idi. Şam kadılarına gelince şunlardı: Şihabeddin b. Havi eş-Şafî, Hüsameddin el-Hanefî, Necmeddin b. Şeyhü'l-Cebel ve Cemaleddin ez-Zevavî el-Malikî.

Bu senede, Şemseddin Sungur el-Eşkar'ın Mısır diyarına çağrıldığı, posta vasıtasıyla kendisine tebliğ edildi. Mısır'a gitti. Sultan ona ikramda bulundu. Onu güçlendirdi ve daha fazla mal ve gelir toplamakla onu yükümlü kıldı. Askerlerin idaresini de ek olarak ona bıraktı. Ayrıca Bire ve Kahta'ya kadar olan kalelerde de onu söz sahibi kıldı. Böylece Şemseddin Sungur'un morali düzeldi. Gücü arttı. Zorbalığı fazlaştı. Ama yine de o mürüvvet sahibi bir kimseydi. Kendisine intisab eden kimselerin suçlarını örter, onlara fayda sağlardı. Onun bu hakimiyeti dünyada bir kaç günlük sevinçle noktalandı. Cemaziyelahir ayında posta, Beytül-mal vekili ve hassa nazırı Nasirüddin el-Makdisî hakkında soruşturma açıldığını bildirdi. Vakıf mallarını ve diğer malları yediğine dair rezaletleri ortaya çıktı. Neticede Azraviye'de ikametle emrolundu. Yediği malları geri vermesi talep edildi. Bu hususta kendisine baskı yapıldı. Seyfeddin Ebül-Abbâs es-Samirî daha önce kendisine zulüm ve eziyet etmiş olan Nasirüddin el-Makdisî'den öç alırcasına aleyhte bir

kaside yazdı. Oysa Nasirüddin bu sıkıntılı zamanında onun yanına gitmiş, derdini anlatmıştı. İkisi bu hususta şakalar yapmışlardı. Sonra posta, Nasirüddin el-Makdisî'nin Mısır diyarına çağırıldığını tebliğ etti. Naibler onun Mısır'a gitmesinden korktular. Ama gitti. Cuma sabahı Azraviye medresesinde asılı olduğu görüldü. Kadılar ve şahitler oraya çağırıldılar. Bu durumu görüp şahitlik ettiler. Sonra kefenlenip cumadan sonra namazı kılındı. Sufiye mezarlığında babasının mezarının yanına defnedildi. Kendisi vefat etmeden önce Revahiye ve Türbetü Ümmü Salih medreselerinde müderrislik yapmıştı. Ayrıca vakıf, hasse, emlak ve Beytül-malın nazırı idi.

Akkâ kuşatması için mancınıklar yapılmasına dair emir, posta tarafından Dımaşk'a ulaştırıldı. Bunun üzerine Aser, Baalbek arazisine gitti. Çünkü orada Dımaşk'ta bulunmayan büyük keresteler bulunuyordu ve o keresteler mancınık yapımına elverişliydi. Cinayetler, sıkıntılara maruz kaldılar. Askerler halkın kereste ve tahtalarını zorla gasbettiler ve bunlar Dımaşk'a büyük sıkıntılar ve zorluklarla getirildi. İnna lillah ve inna ileyhi raciun (doğrusu biz Allah' a aidiz ve O'na döncüleriz).

SULTAN MELİK MANSUR KALAVUN'UN VEFATI

İnsanlar bu sıkıntılar içinde bocalamakta iken mallarına el konulmakta ve türlü eziyetlere maruz kalmakta bulundukları bir sırada posta, Sultan Melik Mansur'un zilkade ayının altısında cumartesi günü Kahire dışında otağında vefat ettiği haberini getirdi. Bundan sonra sultanın cenazesi gece Cebel kalesine götürülmüş, vefatından sonra yerine oğlu ve veliahdı Melik Eşref Halil geçmiş. Bütün emirler ona bey'at etmişler, minberler üzerinde onun adına hutbe okunmuş. Saltanat merasimi için alay ile şehirde dolaşmıştı. Askerlerin tamamı hizmetine girerek yaya olarak öne sıra Cebel kalesinden at pazarı denilen Meydan-ı Esved'e kadar gitmişti. Emirler, komutanlar, kadılar ve ayandan olan kimseler hil'atlerini giymişlerdi. Bu haber gelince Şam'daki emirler de ona bey'atlerini sundular. Melik Eşref Halil'in babası Melik Mansur Kalavun'un naibi Hüsameddin Toruktay tutuklandı ve kendisinden bol miktarda para alınarak askerlere sarfedildi.

Bu sene, Aser'in müsaadesi ile Dımaşk hatipliğine Cemaleddin b. Abdülkâfi'nin yerine Zeyneddin Ömer b. Mekki b. Merhal atandı. Ümeyye Camii'nin nazırlığına da Nasirüddin b. Makdisî'nin yerine Vecihüddin b. Menca el-Hanbeli atandı. Bu zat, nazırlığı zamanında Ümeyye Camii vakfının gelirlerini çoğalttı. Orayı imar etti. 150.000 dinar gelir artışı sağladı.

Bu senede Hama sahibinin evi yandı. Kendisinin yokluğunda evine

ateş düşmüştü. Bu ateşi söndürmek için kimse onun evine girmeye cesaret edememişti. Ateş, gün içinde evdeki herşeyi yakmıştı.

Bu senenin şevval ayında Türbetü Ümmü Salih'te İbn Makdisî'den sonra Kadı İmamüddin el-Konevî ders vermeye başladı.

Bu senede Şeref Hüseyin b. Ahmed b. Şeyh Ebu Ömer, amcasının oğlu Necmeddin b. Şeyhü'l-Cebel'in yerine vefatından önce Sultan Melik Mansur'un fermanı ile Hanbelî kadılığı görevine başladı.

Bu senede Şam'dan hacca gidecek olanlara Emir Bedreddin Pektut ed-Dobasî emirlik yaptı. Kadilkudat Şihabüddin b. Havi ve Şemseddin b. Sel'es de hacca gittiler. Hac kervanının öncü komutanı Emir Utbe idi. Ebu Nümeý, kendisinden kuşkulandı. İkisinin arasında zaten düşmanlık vardı. Bunun üzerine Ebu Nümeý, Mekke'nin kapılarını kilitledi. İnsanların Mekke'ye girmelerine engel oldu. Neticede Mekke kapısı yakıldı. Orada bir grup insan öldürüldü. Bazı mekânlar yağmalandı. Feci olaylar cereyan etti. Sonra iki tarafın arasını bulması için Kadı İbn Havî'yi görevlendirdiler. Kadı İbn Havi, Ebu Nümeý'in yanına gittiğinde hacılar yola koyulmuşlardı. Kendisi Harem'de yalnız kalmıştı. Ebu Nümeý, onun hac kervanına saygın ve korunmuş olarak ulaşması için yanına muhafızlar verdi. İnsanlar Arefe vakfesini yapmakta iken Sultan Melik Mansur'un vefat haberi geldi. Bu cidden tuhaf bir durumdu. Bir mektup da Vezir İbn Sel'us'a geldi. Bu mektupta onun Mısır diyarına gitmesi emrediliyordu. Satırlar arasında Melik Eşref'in yazdığı şu ifade vardı:

«Ey ali himmet, Ey hayırlı yüz! Vezirliği teslim almak için buraya gel.»

Mektubu alan İbn Sel'us, Kahire'ye doğru yola koyuldu. Muharrem'in onunda salı günü oraya vardı ve sultanın buyruğuna uyarak vezirliği teslim aldı.

HİCRETİN ALTİYÜZSEKSENDOKUZUNCU SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

SULTAN MELİK MANSUR KALAVUN

Sultan Melik Mansur Kalavun b. Abdullah et-Türkî es-Salihî el-Elî. Melik Salih Necmeddin Eyyub b. Melik Kâmil Muhammed b. Âdil Ebu Bekir b. Eyyub onu köle olarak 2.000 dinara satın almıştı. Melik Salih Necmeddin'in yanında ve ondan sonraki dönemde büyük emirlerden biri olmuştu. Sonra Melik Said b. Zahir onun kızı Gaziye Hanım'la evlendi. Böylece Melik Zahir'in yanında şanı yükseldi. Devlette yüksek kademelere çıktı. Nihayet Salamış b. Zahir'in atabegi oldu. Daha da yükseldi ve hicretin 684. senesinde müstakil melik oldu. Hicretin 688.

senesinde Trablus'u fethetti. Akkâ'yı fethetmeye niyetlendi. Oraya gitti. Ancak o senenin zilkade ayının yirmialtısında ölüm onu yakaladı. Amacını gerçekleştiremeden öldü ve Kasreyn arasında yaptırdığı muazzam türbesine defnedildi. Öyle ki türbesinin bulunduğu o büyük medrese gibi, Mısır'da ve Şam'da büyük bir bina yoktu. Orada ayrıca bir darülhadis ve akıl hastahanesi de vardı. Oraya büyük gelirli vakıflar tahsis etmişti. Sultan Melik Mansur Kalavun altmış yaşına yaklaşmış iken vefat etti. Oniki yıl hüküm sürdü. Sureti güzel ve heybetli bir kimseydi. Üzerinde saltanat azameti ve hükümdarlık heybeti vardı. Boyu posu yerinde, sakalı güzel, himmeti yüksek şecaatli, vakarlı bir kimseydi. Allah onu affetsin.

EMİR HÜSAMEDDİN TORUKTAY

Mısır'da Mansuriye devletinin saltanat naibi idi. Melik Eşref onu yakalayıp Cebel kalesinde hapsetti. Sonra öldürdü. Ölüsü sekiz gün kaldı. Başına neler geldiği bilinemedi. Sonra bir hasıra sarılarak çöplüğe atıldı. Halkın bir kısmı onun bu haline üzüldü. Yoksul kimselerden biri gibi kefenlendi. Çok nimetlere, geniş bir dünyalığa ve otoriteye sahip iken bu hale düştü. Sultan onun malına, mülküne el koydu. 600.000 dinar ve Mısır kantarıyla da yetmiş kantar gümüşüne, çok miktarda mücevherine sahip oldu. Atı, katırları, develeri, ev eşyaları, kıymetli halıları ve silahları da bundan hariçti. Ayrıca Mısır'da ve Şam'da da birçok malı ve mülkü müsadere edildi. Geride biri âmâ olmak üzere iki erkek çocuk bıraktı. Bu âmâ oğlu, Melik Eşref'in yanına giderek yüzüne mendil koydu ve «Allah için bize bir şeyler ver» dedi. Günlerdir yiyecek bir şey bulamadıklarını söyledi. Melik Eşref de onun haline acıdı ve onlara gelirlerinden, geçimlerini sağlayacakları kadar emlak verdi. Yaratıklarında dilediği gibi hükmeden Allah noksanlıklardan münezzehtir ve yücedir, O dilediğini aziz kılar, dilediğini de zelil kılar.

ŞEYH İMAM EL-ALLAME REŞİDÜDDİN ÖMER

Reşidüddin Ömer b. İsmail b. Mesud el-Farikî eş-Şafî. Zahiriye medresesinin müderrisi idi. Bu senede doksan yaşını aşmış iken muharem ayında boğulmuş olarak bulundu ve Sufiye mezarlığına defnedildi. Hadis dinlemişti. Birçok ilimlerde eşsiz bir alimdi. Mesela nahiv, edebiyat, inşâ, astronomi, astroloji, remil atmak, hesap ve benzeri ilimlerde otoriteydi. Güzel nazımları da vardı.

HATİP CEMALEDİN EBU MUHAMMED

Hatib Cemaleddin Ebu Muhammed Abdülkâfi b. Abdülmelik b.

Abdülkâfi er-Ribî. Darülhitabe'de vefat etti. Cemaziyelevvel ayının sonunda cumartesi günü cenaze namazı kılınarak Kasyun'daki Sefh mezarlığına götürüldü. Orada Şeyh Yusuf el-Fikâf'nin mezarının yanına defnedildi.

FAHREDDİN EBÜ'Z-ZAHİR İSMAİL

Fahreddin Ebü'z-Zahir İsmail b. İzzü'l-Kudat Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Abdülvahid b. Ebi'l-Yümn. Şeyh ve zahid bir kimseydi. Azıcık dünya metaiyle yetinirdi. Bu senenin ramazan ayının yirmisinde vefat etti. Cenaze namazı Dımaşk'taki Ümeyye Camii'nde kılındı. Kasyun'daki Beni Zeki türbesine defnedildi. Çünkü Muhyiddin b. Arabiyi çok severdi. Onun yakınına defnedildi. Muhyiddin b. Arabî'nin sözlerinden her gün iki varak yazardı. Ayrıca hadisten de iki varak yazardı. Bununla beraber kendisi hakkında hüsnü zan beslenirdi. Ümeyye Camii'nde bütün imamlarla namaz kılardı. Bazı alimler onun şöyle yazdığını görmüşlerdir:

«Her bir şeyde Allah'ın bir olduğunu ispatlayan bir delil vardır.»

Şu şiir de ona aittir:

«Nehir, ağaç dalları üzerinde aşkıdan dolayı cinnet getirdiğinden beri,

Kalbimde onu temsil eden bir ferahlık meydana gelmiştir.

Nesim rüzgarı âşıkını ondan kıskandı.

O da meylederek onun vuslatına geldi.»

Şu şiir de Fahreddin Ebü'z-Zahir'e aittir:

«Fevkimizde imkân sahibi olduğunda,

Onun hükmü suretler aleminde zahir olduğunda,

O, sür'atli şekilde gitmekteyken toplum ondan ayrıldı.

Suretler âleminde sizin yanınızdan ayrılışından dolayı parladı.»

Şu şiir de ona aittir:

«Benim efendilerim vardır. Onlardan başkasını görmüyorum.

Onlar benim içimin ve manânın aynısıdır.

Benim vücudumu bütün cüzleriyle çevrelediler.

Gözümü açmama dahi müsaade etmediler.

Onlar, yoksulluğumun tamamına baktılar.

Zilletimin uzayışına zaafımın aşırı oluşuna baktılar.

Çokça cömert, çokça iyilik, çokça lütuf ehli olarak bana muamelede bulundular.

Eğer onlarla övündüğüm için elbisemin eteğini yerde sürüyorsam veya omuzumu eğerek salınıyorsam beni kınama.»

Şu şiir de ona aittir:

«Celal sahibi Allah'ın bağışları peşpeşe bana geliyor.
Bu bağışlar beni susturdular. Kendileri şükürümü söylediler.
Ne güzel, ne güzel, ne güzel.
Müjdeler olsun, müjdeler olsun, müjdeler olsun.
Bu bağışların başlangıcı vardır, ama sonu yoktur.
Bu bağışlar dünyada da ahirette de hep artacaktır.»

HACI TAYBARS B. ABDULLAH

Hacı Taybars b. Abdullah Alaeddin. Vezirdi. Melik Zahir'in damadıydı. Büyük emirlerden, ehlu'l-hall ve akdden idi. Dindar, çokça sadaka veren bir kimseydi. Dımaşk'ta vakfettiği bir han vardır. Çokça esir kurtarır ve başka hayırlarda bulunurdu. Vefat edeceği zaman Şam'daki ve Mısır'daki askerlere dağıtmak üzere 300.000 dinar vasiyet etti. Böylece her askere elli dirhemlik pay düştü. Bu senenin zilhicce ayında vefat etti ve Sefhü'l-Mukattam'daki türbesine defnedildi.

KADİLKUDAT NECMEDDİN EBÜ'L-ABBAS

Necmeddin Ebü'l-Abbas b. Şeyh Şemseddin b. Ebi Ömer el-Makdisî. Bu senenin receb ayının onikisinde Sevâ'da vefat etti. Fazileti yüksek, şahsiyet sahibi, hatip ve birçok medresede ders veren bir müderristi. Hanbelîlerin şeyhi idi. Babası da Hanbelîlerin şeyhi idi. Kendisinden sonra kadılığa Şeyh Şerefüddin Hüseyin b. Abdullah b. Ebi Ömer atandı. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSANINCI SENESİ

Bu senede Akkâ şehri ve Dımaşk sahillerindeki diğer beldeler feth edildi. Buralar, uzun zamanlardan beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Artık onların buralarda bir tek taşı dahi kalmadı. Hamd ve minnet Allah'adır.

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim Bi-Emrillah Ebû'l-Abbas el-Abbasi, Müslümanların sultanı da Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun idi. Onun Mısır ve oraya bağlı mıntikalardaki naibi Bedreddin Beydera, veziri İbn Sel'us Sahip Şemseddin, Şam'daki naibi Hüsameddin Laçin es-Silahtarî el-Mansurî idi. Şam kadılarına gelince, bunlar da önceki senede adları belirtilen kadılardı. Yemen sahibi Melik Muzaffer Şemseddin Yusuf b. Mansur Nureddin Ömer b. Ali b. Resul, Mekke sahibi Necmeddin Ebu Nümei Muhammed b. İdris b. Ali b. Kata-de el-Hüseynî, Medine sahibi İzzeddin Cemmaz b. Şeyhe el-Hüseynî, Anadolu hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev b. Rükneddin Kılıçarslan es-Selçukî, Hamâ sahibi Takiyyüddin Mahmud b. Melik Mansur Nasirüddin Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Muhammed, Irak Horasan ve o yörelerin sultanı ise Ergun b. Abaka b. Hülagu b. Töli b. Cengizhan idi.

Bu senenin ilk günü perşembe idi. Bugün de Melik Mansur için çok miktarda altın ve gümüş sadaka olarak dağıtıldı. Vefat eden Sultan Melik Mansur Kalavun, cuma gecesi türbesine götürüldü. Orada kubbenin altındaki mezarına defnedildi. Onu mezarına Bedreddin Beydera ile Alemüddin eş-Şucaî koymuşlardı. O esnada çok sadakalar dağıtıldı. Sahip Şemseddin b. Sel'us, Hicaz'dan gelince kendisine vezirlik hil'ati giydirildi. Vezirliğe atanma fermanını inşâ kâtibi Kadı Muhyiddin b. Abdüzzahir bizzat eliyle yazdı. Vezir de vezirlik debdebesiyle kendi konağına gitti ve göreve başladı. Cuma günü Şemseddin Sungur el-Eşkar ile Seyfeddin b. Cermek en-Nasirî tutuklandılar. Emir Zeyneddin Kutboğa hapisten çıkarıldı. O, Toruktay'la birlikte tutuklanmıştı. Serbest bırakılınca iktaları kendisine geri verildi. Taki Tevbe ise tekrar Dımaşk vezirliğine atandı. İbn Havî huzura getirilerek Nasırıye medresesinin Şafîî kadısına verileceğini tekeffül etti. Orayı Zeyneddin el-Farikî'nin elinden almıştı.

AKKÂ VE DİĞER SAHİL BELDELERİNİN FETHİ

Bu senede rebiyülevvel ayı başında Dımaşk'a posta vasıtasıyla gelen buyrukta Akkâ kuşatması için gerekli hazırlığın yapılması isteniliyordu. Bu buyruk, Dımaşk'ta Allah yolunda Akkâ'ya gidecek gazilere duyuruldu. O dönemde Akkâlilar, yanlarındaki Müslüman tüccarlara saldırmışlar, onları öldürüp mallarına el koymuşlardı. Bunun üzerine mancınıklar Dımaşk'ın Cesvere mıntkasına gönderildi. Halk ve gönüllüler, mancınık arabalarını çekiyordu. Fakihler, müderrisler ve salihler de bu işe gönüllü olarak katılmışlardı. Bu kafilenin artçı kuvvetlerinin komutanı Emir Alemüddin ed-Düveydarî idi. Askerler Şam naibi komutasında yola çıktılar. Kendisi arkalarından gidiyordu. Hamâ sahibi Melik Muzaffer de gelip ona kavuştu. Her taraftan insanlar geldiler, Trablus askerleri de bunlara katıldı. Melik Eşref, askerleriyle birlikte Akkâ'ya doğru Mısır'dan hareket etti. Hepsî Akkâ'da toplandılar. Rebiyühahir ayının dördünde perşembe günü Akkâ'nın çevresinde askerler düzene sokuldu. Her taraftan mancınuklar oraya yöneltildi. Akkâlilarla savaşmak için çok çabalar harcanmıştı. Ahaliye baskı yapıldı. İnsanlar Sahih-i Buharî'yi okumak üzere camilerde toplandılar. Şeyh Şerefüddin el-Fezurî, Sahih-i Buharî'yi okudu. Kadılar, faziletli kimseler ve ayandan olan insanlar da Sahih-i Buharî dinleyen cemaat arasında bulunuyorlardı. Akkâ muhasarası esnasında Şam naibi Hüsameddin Laçin, karışık bir durumla karşılaştı. Sultanın kendisini yakalatmak istediği vehmine kapıldı. Bunu Ebu Hars adındaki bir emir kendisine haber vermişti. O da korkarak bineğine binip kaçmaya hazırlanmış iken Alemüddin ed-Düveydarî onu Mesabe'de durdurup geri çevirdi. Onu sultanın huzuruna götürdü. Sultan, onun gönlünü hoş edip, rahatlatmıştı. Ona hil'at giydirdi. Ama üç gün sonra onu tutuklayarak Sıfî kalesine götürdü. Malına mülküne el koydu. Sarayının üstadı Bedreddin Bektaş da tutuklandı. Orada nahoş hareketler cereyan etti. Zaman çok sıkıntılıydı. Baskı ve kuşatma zamanıydı. Sultan, kuşatmaya gitmek için hazırlığını yaptı. Savaş köslerini 300 yük olarak bineklere bindirdi. Sonra cemaziyelevvel ayının onyedisinde cuma günü yola koyuldu. Köşler hep birlikte gün doğuşu esnasında çılmaya başladı. Müslümanlar güneşin doğuşuyla birlikte surlara çıktılar. İslâm sancakları surlar üzerine dikildi. O esnada Haçlılar geri dönüp kaçmaya başladılar. Tüccarların gemilerine binip kaçıyorlardı. Sayılarını ancak yüce Allah'ın bildiği kadar Haçlı öldürüldü. Malları, mülkleri, eşyaları cidden çoktu ve hepsi de ganimet olarak ele geçirildi. Sultan, Akkâ'nın yıkılıp tahrip edilmesini, artık oradan yararlanılamayacak hale getirilmesini emretti. Cenâb-ı Allah, cuma günü oranın fethini müyesser kıldı. Nitekim Haçlılar da zamanında orayı Müslümanlardan cuma günü almışlardı. Sur ve Sayda şehirleri-

nin idaresi Melik Eşrefe bırakıldı. Artık Dımaşk sahilllerinde Müslümanlar için güven elde edilmiş, orası kâfirlerden temizlenmişti. Zulüm eden milletin kökü kazınmıştı. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun.

Fetih müjdesine dair olan mektup Dımaşk'a geldi. Müslümanlar buna çok sevindiler. Diğer kalelerde de sevinç davulları çalındı. Gezmek ve dolaşmak isteyen kimseler için şehirler süslendi. Sultan da Sur şehrine bir emir göndererek oranın surlarını yıktırdı ve yerle bir edip izini kaybettirdi. Orası hicretin 518. senesinden beri Haçlıların elinde bulunuyordu. Akkâ şehrine gelince Melik Nasır Yusuf b. Eyyub orayı Haçlıların elinden almıştı. Daha sonra Haçlılar gelerek orayı büyük bir orduyla kuşatmışlardı. Tekrar Sultan Selahaddin, Akkâ'yı onlara karşı savunmaya gelmişti ve orası otuzyedi ay müddetle Müslümanların elinde kalmıştı. Neticede Haçlılar orayı ele geçirmişler ve oradaki Müslümanları öldürmüşlerdi. Nitekim bu husus önceki kısımlarda da anlatılmıştır.

Sonra Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun, hükümdarlık debdebesi içinde Dımaşk'a doğru yola çıktı. Etraftan büyük saygı görüyordu. Beraberinde veziri İbn Sel'us ile muzaffer askerleri de vardı. O gün Şam'da Emir Alemüddin Sencer eş-Şucaî'yi naib olarak bıraktı. Kendisi Darü's-saade'de ikamet etti. Emir Alemüddin'in iktâ arazilerine Haristan muntakasını ekledi. Burayı başkalarına iktâ' olarak vermemişti, ancak kalenin yararını sağlama almak için bunu böyle yapmıştı. Her gün ziyafet evinde harcaması için ona 300 dinar para tahsis etmişti. Ayrıca herhangi bir yere müracaat etmeksizin, müşavere yapmaksızın hazine-den dilediği kadar para alabileceğini de böyledi. Sultan onu Sayda şehrine gönderdi. Çünkü orada isyan halinde olan bir kale vardı. Emir Alemüddin gidip oraya fethetti. Bu fetih sebebiyle de sevinç davulları çalındı. Sonra çabucak sultanın yanına dönerek onunla vedalaştı. Sultan da receb ayının sonlarında Mısır'a doğru yola koyuldu. Sultan, fethetmesi için onu Beyrut'a da gönderdi. Oraya gitti ve en kısa süre içinde Beyrut'u fethetti. Böylece İslîye, Antarsus ve Cübeyl kaleleri korunmuş oldu. Artık Dımaşk sahilllerinde Haçlıların, Müslümanların eline geçmedik bir tek kalesi kalmamıştı. Allah'a hamd olsun. Böylece Cenâb-ı Allah, Müslümanları ve İslâm ülkesini Haçlılardan kurtarıp rahata erdirdi. Sultan, şaban ayının dokuzunda Kahire'ye büyük bir alayla girdi. O gün cidden görülmeğe değer muazzam bir gündü. Yedi yıldan beri tutuklu bulunan Bedreddin Beyserî'yi serbest bıraktı. Dımaşk naibi Alemüddin Sencer eş-Şucaî, şaban ayının yirmiyedisinde Dımaşk'a döndü. Artık Dımaşk sahillerini tümüyle Haçlılardan temizlemişti. Orada, Haçlıların bir tek taşı dahi kalmamıştı. Ramazan ayının dördünde Sifd kalesinde tutuklu bulunan Hüsameddin Laçın ve beraberindeki bir grup ümera serbest bırakıldılar. İktaları kendilerine iade edildi. Onlara ihsanda

bulunulup ikram edildi.

Ramazan ayı başlarında Kadı Bedreddin b. Cemaa Kudüs'ten Mısır'a çağırıldı. Kendisi Kudüs-ü Şerif'te hakim ve hatipti. Ramazan'ın ondördünde Mısır'a ulaştı. O gece Vezir İbn Sel'us'un yanında iftar etti. Vezir ona ikramda bulunup saygı gösterdi. O gece cuma gecesi idi. Vezir, Takiyyüddin İbn Bintü'l-Eazz'ın azledilerek yerine Mısır kadilkudatlığına Bedreddin b. Cemaa'nın atandığını açıkça ilân etti. Kadılar da Bedreddin'i tebrike geldiler. Şahitler saygı sundular. Bu görevinin yanı sıra Kadı Bedreddin'e Camiü'l-Ezher'in hatipliği ve Salahiye medresesinin müderrisliği de verilmişti. Hil'atini ve taylesanını giyinmiş olarak bineğine binip göreve gitti. Diğer kadıların da taylesan giymeleri için karar çıkarıldı. Kadı Bedreddin gidip Ezher Camii'nde hutbe irad etti. Sonra Salahiye medresesine gitti. Diğer cuma da orada ders verdi. Dersine kalabalık bir dinleyici topluluğu gelmişti. Cuma günü olunca sultan, halife Hakim Bi-Emrillah'ın bizzat hutbe irad etmesini ve hutbesinde Melik Eşref Halil b. Mansur Kalavun'u sultanlığa tayin ettiğini açıklamasını istedi. Halife de siyah bir hil'at giyerek halka bir hutbe irad etti. Bu hutbesi, Zahiye devleti zamanında irad ettiği hutbelerden biriydi. Bunu hicretin 660. senesinde Şeyh Şerefüddin el-Makdisî yazmıştı. Bu iki hutbe irad arasında otuz seneden fazla bir zaman geçmişti. Hutbe Cebel kalesinin camiinde irad edilmişti. Bundan sonra Bedreddin b. Cemaa, sultanın yanında kaledeki camide hutbe okumaya devam etti. Ezher Camii'nde vekili onun yerine hutbe okuyordu.

Kadı İbn Bintü'l-Eazz'e gelince vezir onu perişan etti. Malına, mülküne el koydu, tahkir etti. Son derece hırpaladı. Elinde onyedî makam varken bir tek makamı dahi kalmamıştı. Nitekim kadı, hatip, hapishane nazırlığı, şeyhüşşeyhlik, hazine nazırlığı, büyük medreselerin müderrisliği gibi görevleri varken bunların tamamından uzaklaştırılmıştı. Vezir onu 40.000 dinar para cezasına da çarptırmıştı. Ayrıca birçok bîneklerini ve eşyalarını da elinden almıştı. Ama bütün bunlara rağmen vezire boyun eğmemiş ve zillet göstermemişti. Daha sonra vezir ondan hoşnut oldu. Onu affetti ve Şafîilerin müderrisliğine atadı.

Zilkade ayının dördünde pazartesi gecesine Sultan Mansur'un mezarının yanında hatim indirildi. Bu hatim indirme merasimine kadılar ve emirler de katıldılar. Sultan ile halife de seher vakti oraya geldiler. Hatim tamamlandıktan sonra halife belîğ ve tesirli bir hutbe irad ederek insanları, Irak'a gazaya gitmeye ve orayı Tatarların elinden kurtarmaya teşvik etti. Bundan önceleri halife sarayında perdeler gerisinde iken artık insanların karşısına çıkmış, halk onu görmüştü. Çarşıda, pazarda dolaşmaya başlamıştı. Öte yandan Dimaşk halkı da Meydan-ı Ahdar ile Ablak sarayının kapısına kadar olan yerde toplanarak büyük bir hatim indirme merasimi düzenlediler. Çok hatimler okundu. Sonra Şeyh

İzzeddin el-Karunî, onun ardı sıra İbn Bizurî halka hutbeler irâd ettiler. Konuşmağa alışımsı, natıkası güzel kimseler de konuştu. Postadan gelen emirde halkın Irak gazasına hazırlanması isteniliyordu. Ve bu husus halka duyuruldu. Dicle'den gelecek düşman gemilerine engel olmak için Cesvere mıntıkasında nehrin iki yakası arasına zincirler çekildi. Her ne kadar amaç gerçekleşmediyse de bu sebepten insanlar sevaplarını kazandılar. Bu yüzden bazı kimseler çok eziyet de görmüşlerdi.

Bu senede Şam naibi Emir Şucaî, kadınların büyük başlık takmalarını emrederek bu emrini herkese duyurdu. Banyas nehri ile küçük su arkları üzerinde kurulmuş binalar, karakollar ve su dolapları tahrip edildi. Zülabiye köprüsü ve bu köprü üzerindeki dükkânlar da yıkıldı. İnsanların yatsıdan sonra şehirde dolaşmamaları ilan edildi. Sonra bu yasak kaldırıldı. Melik Said Zahir'in Babü'n-Nasr'da yaptırdığı hamam da yıkıldı. Dimaşk'ta ondan daha güzel bir yapı yoktu. Meydan-ı Ahdar, kuzey taraftan altıda bir oranında genişletildi. Meydanla nehir arasında çok az bir mesafe kaldı. Emir Alemüddin eş-Şucaî ve ümerâ bu meydanın duvarlarını yaptırırken bizzat kendileri çalışmışlardı.

Bu senede Cemaleddin Akkuş el-Efrem el-Mansurî ve onunla birlikte bir başka emir daha kalede hapsedildiler.

Bu senede Emir Alemüddin ed-Düveydarî, zincirlere vurularak Mısır diyarına götürüldü.

Şeyh Şihabüddin Mahmud, Akkâ fethiyle ilgili olarak şöyle bir kaside nazm etmişti:

«Haçlı devletinin yok olmasından dolayı Allah'a hamd olsun.

Mustafa el-Arabî'nin (Hz. Peygamber) dini, Türkler sayesinde yüceldi.

Bu öyle bir arzudur ki rüyada dahi görmeyi istemekten utanırdım; gerçekleşti.

Temelleri yıkılan ve bir liman şehri olan Akkâ'dan sonra,

Türklerin karada bir hedefleri ve amaçları kalmamıştır.

Deniz şehri olan Akkâ'nın yıkılışından sonra kâfirler için,

Karada ve denizde kaçmaktan başka bir çare kalmamıştır.

Oradaki savaş, savaşların anasıydı. Nice fitneler çıkmıştı orada.

Ki bu yüzden büyümemiş küçük çocuk, ihtiyarladı.

Ey Akkâ savaşı, önce yapılan fetihleri sen unutturdun.

Kitaplarda yazılı savaşları da hafızalardan sildin.

Dilimiz bu fetih sebebiyle şükür etmekten aciz kalıyor.

Zannetmiyorum ki şair ve edipler de bu şükürü ifade edebilsinler.

Ey Akkâ fethi, sen İsa'nın dininden olan kimseleri helâk ederek öfkelendirdin. Allah için,

Bu gazapta ve öfkede hangi rıza vardır.

Sultan Eşref'in yaptıklarını hidayet rehberi ve müjdecî Mustafa, yakınlarından seyredip görmüştür.

Bu fetih sebebiyle gözleri doyup aydınlanmıştı.

Bu fetih müjdesi ile kıymetli Kâbe, örtüleri içinde bir başka güzelleşmiştir.

Bu, yeryüzünde öyle bir çağır açtı ki onu duydum.

Karalar neş'ede, denizler ise hüzündedir.»

Bu kaside epey uzundur. Şeyh Şihabüddin'in ve başka şairlerin Akkâ fethi ile ilgili başka bir çok şiirleri daha vardır. Sultan, Mısır'a vardığında veziri İbn Sel'us'a, üzerindeki bütün elbiselerini giydirmiş, altındaki bineğini ona vermiş, ayrıca Dımaşk hazinesinden ona 78.000 dinar verilmesi için emir yazmıştı ki, kendisine Beytül-malden para ödeyerek Karhata köyünü satın alsın. Bu husus posta vasıtasıyla Dımaşk'a bildirilmişti.

Bu senede Haleb kalesinin onarımı tamamlandı. Burası hicretin 658. senesinde Hülagu ve adamları tarafından tahrip edilmişti.

Bu senenin şevval ayında Dımaşk kalesinin, Sultan sarayının, köşkün ve Kubbe'z-zerkânın onarımına başlandı. Bu onarım işini Sultan Eşref Halil b. Kalavun, naibi Alemüddin Sencer eş-Şücaî'ye havale etmişti.

Bu senenin ramazan ayında Emir Ercüvaş'a kale naipliği yeniden verildi. Ayrıca kendisine kıymetli araziler de ikta' olarak verildi.

Bu senede, Şeyh Yunus'un zürriyetinden Şeyh Racihi zincirlere vurularak Kahire'ye gönderildi.

Bu senede Kemaleddin b. Hallikan'ın yerine Necibiye medresesinde İzzeddin el-Karunî ders verdi. Aynı günde Necmeddin Mekki de Nasırüddin b. Makdisî'nin yerine Revahiye medresesinde ders verdi. Yine aynı günde Tabip Kemaleddin, Dahvariye tıp medresesinde ders verdi.

Bu ayda Şeyh Celaleddin el-Habbazî, Hatuniyetül-Berraniye medresesinde; Cemaleddin b. Nasır Baki de fethiye medresesinde; Burhaneddin el-İskenderî Ümeyye Camii'nin Kasiye medresesinde, Şeyh Necmeddin ed-Dımaşkî ise Harretül-Guraba'daki Şerifiye medresesinde ders verdiler.

Bu senede Nasiriye medresesi, Farıki'ye yeniden verildi. Bu senede Kadı Necmeddin b. Sasarî, İbn Zemlekanî'den sonra Emîniye medresesinde ders verdi. Elinde bulunan Adiliyetü's-Sağire medresesi alınıp Kemaleddin b. Zemlekânî'ye verildi.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSANINCI SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

TATAR HANI ABAKA'NIN OĞLU ERGUN

Şehametli, şecaatli, çok kan akıtan bir kimseydi. Amcası Sultan Ahmed b. Hülagu'yu öldürmüş, böylece Moğolların gözünde büyümüş-tü. Bu senede içtiği zehirli bir şaraptan ölmüş, dolayısıyla Moğollar, onu Yahudi olan veziri Sa'dü'd-Devle b. Safî'nin öldürdüğünü iddia etmiş-ler, onu suçlu bulmuşlar ve bu yüzden bir çok Yahudi'yi öldürmüşlerdi. Irak şehirlerinin tamamında çok miktarda mal yağmalamışlardı. On-dan sonra kimi tahta geçirecekleri hususunda görüş ayrılığına düşmüş-lerdi. Bir kısım Moğollar Keyhatu'ya meylederek onu memleketin tahtı-na oturtmuşlardı. Bir süre hükümdarlık yaptıktan, yani bir rivayete gö-re bir sene, başka bir rivayete göre ise bir seneden az bir süre hüküm sürdürdükten sonra onu da öldürmüşler, yerine Beydera'yı hükümdar-lık tahtına oturtmuşlardı. Ergun'un ölüm haberi Akkâ'yı kuşatmakta olan Melik Eşref'e gelince buna çok sevinmişti. Ergun sekiz yıl hüküm sürmüştü. Bazı Irak tarihçileri onun adaletli ve iyi bir yönetici olduğunu söylemişlerdir.

MÜSNİDÜ'L-MUAMMER ER-REHHALE FAHREDDİN

Şeceresi şöyledir: Fahreddin b. Neccar Ebül-Hasan Ali b. Ahmed Abdülvahid el-Makdisî el-Hanbelî. İbn Neccar adıyla tanınmıştır. Hic-retin 576. senesinin başında -başka bir rivayete göre ise sonunda- doğ-muştur. Çok miktarda hadis dinlemiş, aile efradıyla birlikte çeşitli bel-delere seyahatlerde bulunmuştur. Salih, abid, zahid, takvalı, ibadet ehli bir kimseydi. Ömrü uzun olduğundan bir çok rivayetleri kendisi münfe-rid olarak nakletmiştir. Birçok hadis alimlerinden icazet almış, çok sa-yıda insan ve topluluklar kendisinden hadis dinlemişlerdir. Kendini yaşlanıncaya, hareket edemeyecek derecede zayıflayıncaya kadar bu işe vakfetmişti. Güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden bazıları şunlardır:

«Seneler tekrarlandı üzerimde, nihayet çürüdüm.
Ve kıymetsiz bir meta haline geldim.
Bende fayda azaldı. Yalnız ben,
Hadis rivayet etmek ve dinlemekle teselli buluyorum.
Eğer bu ihlaslı bir iş ise mükâfatı vardır.
Eğer dalkavukluk için ise boşa gitmiştir çabam.»

Şu şiir de ona aittir:

«Oturarak namaz kıldığımdan ve cumalara gidemediğimden dolayı sana özrümü beyan ediyorum.

Farz namazları insanların cemaatla kılmak için toplandıkları mes-citlerde edâ edemediğimden ötürü,
Yine özrümü beyan ediyorum sana.
Ya Rab böyle namaz kılışından ötürü bana gazaplanma.
Beni cehennem ateşinden koru ve hatalarımı bağışla.»

Bu senenin rebiyülahir ayının ikisinde çarşamba günü kuşluk vak-ti doksanbeş yaşındayken vefat etti. Cenazesine çok sayıda insan katıl-dı. Kasyun mezarlığında babası Şeyh Şemseddin Ahmed b. Abdülva-hid'in mezarının yanına defnedildi.

ŞEYH TACEDDİN EL-FEZARÎ

Abdurrahman b. Siba b. Ziyaeddin Ebu Muhammed el-Fezarî. İmam ve allame idi. Kendi zamanında Şafililerin hocası idi. Akranlarını geride bırakarak ilimde ileri aşamalara varmıştı. Hocamız Allame Bur-haneddin'in babasıdır. Şeyh Taceddin, hicretin 630. senesinde doğdu. Bu senenin cemaziyelahir ayının beşinde pazartesi günü kuşluk vaktin-de Baderaiye medresesinde vefat etti. Öğle namazından sonra Emevi Camii'nde cenaze namazı kılındı. Namazını Kadilkudat Şihabüddin b. el-Hoyf kıldırdı. Sonra Camiü'l-Cerrah'ta Şeyh Zeyneddin el-Farıkî de ikinci kez namazını kıldırdı. Şeyh Taceddin el-Fezarî Babü's-Sağır'deki mezarlıkta babasının yanına defnedildi. Cenazesinin gömüldüğü gün büyük bir kalabalık ve izdiham meydana gelmişti. Kendisi birçok fayda-lı ilimlere sahipti. Güzel ahlaklı, fasih konuşmalı, güzel tasnifli, yüksek himmetli bir kimseydi. Fıkhi kendi nefsi-ne de tatbik etmişti. el-İklid ad-lı kitabı vardır ki bu kitabında çeşitli uyarılarda bulunmuş ve Babü'l-Ğasp kısmına kadar gelmişti. Bu eseri, fıkhi kendi nefsi-ne tatbik ettiğ-i-ni, anlayışlı olduğunu, kadri kıymeti yüksek, himmetli güçlü, bakışı te-sirli, ileri görüşlü, müteahhid bir kimse olduğunu ispatlamaktadır. Yazı-larının çoğunda sahih bir içtihad vasfına sahipti. İnsanlar, ondan yarar-landılar. Büyük şeyhlerimizin şeyhidir. Muhyiddin en-Nevevî ile kend-i-si bizim büyük şeyhlerimize hocalık yapmışlardır. İbn Cevzî'nin el-Mev-zuat adlı eserinin muhtasarını hazırlamıştır. Bu eseri, benim yanımda onun el yazması olarak mevcuttur. Çok miktarda hadis dinledi. İbn Zebidi'nin yanında Sahih-i Buharî'yi okudu. İbn Leysî'den, İbn Sa-lah'tan hadis dinledi. Onlardan ilim tahsil etti. Ali b. Abdüsselam'dan da istifade etti. Hafız Alemüddin el-Berzalı onun öğrencilerinden biri olup yanında icazet almıştır. 100 şeyh tarafından hazırlanan on cüzlük hadisi rivayet hususunda ondan izin almış ve bu izni verişinde ayandan bazı kimseler de hazır olmuşlardır. Şeyh Taceddin el-Fezarî'nin, güzel şiirleri vardır. Şiirlerinden biri şudur:

«Dağınık halleri toparlayacak olan Allah'ın başka günleri vardır.

Bu günlerde hadiseler hep olacak, nihayet uykular kaçacaktır. Hüznümün başlangıcı, sizden birşeyler istediğim günden beridir. Ne şeyin kendisini ne de izini görmüş değilim. Ey göçenler, göçmeğe muktedir oldunuz. Kurtuluş sizindir. Biz ise acizlikten ötürü kadere karşı koyamıyoruz.»

Şeyh Taceddin el-Fezarî vefat edince, Baderaiye medresesinde ders halkasında ve fetva meclisinde hocamız olan oğlu Burhaneddin görülmeye başladı. Babasının yolundan gitti. Onun yaşantısını örnek aldı. Allah rahmet etsin.

MÜTEHASSIS HEKİM İZZEDDİN İBRAİM B. MUHAMMED B. TARHAN

İzzeddin İbrahim b. Muhammed b. Tarhan es-Süveydî el-Ensarî. Bu senenin şaban ayında vefat etti ve doksan yaşında hayata gözlerini yumdu. Kasyun'daki Sefih mezarlığına defnedildi. Bir miktar hadis rivayet etmiştir. Tıp sanatında kendi zamanının insanlarının üstüne çıkmıştır. Tıbbı dair kitaplar tasnif etmiştir. Dini duygularının azlığı, namazı terk edişi, akidesinin gevşekliği gibi hususlarla suçlanmıştır. Ahirete dair bir çok hususları inkâr ettiği de iddia edilmiştir. Allah onun ve emsallerinin hakkında âdil hükmünü verecek, asla zulmetmeyecektir. Dininin ve aklının azlığını, imanının olmadığını, içkinin haramlığına itiraz ettiğini ispatlayıcı bazı ifadeleri şiirlerinde göze çarpmaktadır. Ramazanın uzun olduğunu söyleyerek orucu terk ettiği ve şeriate muhalif başka davranışları bulunduğu da söylenmiştir.

ŞEYH İMAM EL-ALLAME ALAEDDİN EBÜ'L-HASAN

Şeyh İmam el-Allame Alaeddin Ebü'l-Hasan Ali b. İmam Allame Kemaleddin Abdülvahid b. Abdülkerim b. Halef el-Ensari ez-Zemlekânî. Babasından sonra Eminiyeye medresesinde ders verdi. Babası bu senenin rebiyülahir ayının yirmidokuzunda salı gecesi Eminiyeye medresesinde vefat etti. Babası Emirü'l-Kebir Bedreddin Ali b. Abdullah en-Nasirî'nin yanına, Sufiye mezarlığına defnedildi. Bedreddin Ali, Salihiye'deki hankâhın nazırı idi. Üstadı böyle vasiyet etmişti. Onu, Şeyh Şeref el-Fezarî, İbn Şerîşî Cemaleddin'den sonra hankâhın şeyhliğine tayin etmişti. Şeyh İmam Allame Alaeddin, bu senede vefat edince mezkur hankâhın dahilindeki büyük türbeye defnedildi.

ŞEYH İMAM EBU HAFS ÖMER

Şeyh Ebu Hafs Ömer b. Yahya b. Ömer el-Kerhî. Takiyyüddin b. Salah'ın damadı ve öğrencisi idi. Hicretin 599. senesinde doğmuş, bu

senenin rebiyülahir ayının ikisinde çarşamba günü vefat etmiş ve İbn Salah'ın mezarının yanına defnedilmişti.

EL-MELİKÜ'L-ÂDİL BEDREDDİN SALAMIŞ B. ZAHİR

Babası Melik Said'den sonra kendisinin hükümdarlığına bey'at edildi. Melik Mansur Kalavun'u kendine atabek tayin etti. Sonra Kalavun, müstakil hükümdar oldu ve onları Kerek'e gönderdi. Sonra Kahire'ye geri getirdi. Sonra hakimiyetinin ilk zamanlarında Melik Eşref Halil, onları İstanbul taraflarındaki Eşkerî beldesine gönderdi. Salamiş orada vefat etti. Kardeşi Necmeddin Hızır ile ailesi, o yörede kaldılar. Salamiş, şekil bakımından insanların en yakışıklısı ve fizik bakımından da en heybetlisi idi. Birçok kimse onun yüzünden fitneye düştü. Tüysüz oğlanları seven Lutiler de onun yüzünden fitneye maruz kaldılar. Şairler onun sebebiyle gençliğe dair şiirler yazdılar. Akıllı, reis, heybetli, vakarlı bir kimseydi.

AFİF ET-TELEMSANÎ

Ebu Rebi' Süleyman b. Ali b. Abdullah b. Ali b. Yasin el-Abidî el-Kûmî et-Telemsanî. Usta bir şairdi. Nahiv, edebiyat, fıkıh ve usule dair güzel bilgisi vardı. Bu konularda tasnif eserleri vardır. Şerhü Mevaki'f'i'n-Nefer ve Şerhü Esmâ'illahi'l-Hüsna gibi eserleri ve meşhur bir divanı vardır. Oğlu Muhammed'in de başka bir divanı vardır. Günah sayılan birçok sözleri, gevşek itikad, vahdet-i vücuda, zındıklığa ve katıksız küfre dair sözler söylediği iddia edilir. Şöhreti, onun biyografisini uzun uzadıya anlatmaya gerek bırakmamaktadır. Bu senenin receb ayının beşinde çarşamba günü vefat etti ve Sufiye mezarlığına defnedildi. Her biri kırk gün süreli kırk kez halvete girdiği anlatılır. Doğrusunu Allah bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSAN BİRİNCİ SENESİ

Bu senede Rum kalesi fethedildi. Bu senede Dankala'dan Mısır'a, oradan da Şam'ın en uç noktasına, Dımaşk sahillerine, Haleb beldesine ve diğer yerlere hakim olan Sultan Melik Eşref Salahaddin Halil b. Melik Mansur Kalavun idi. Veziri de Şemseddin b. Sel'us'tu. Şam'da ve Mısır'daki kadıları ise önceki senelerde adları zikredilen kadılardı. Mısır naibi Bedreddin Bendar, Şam naibi Alemüddin Sencer eş-Şucaî, Tatar hanı ise Beydar b. Ergun b. Abaka idi. Hazineledeki zahireler, kıymetli eşyalar ve kitaplar zayi olmuştu.

Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmidokuzunda Halife Hakim, bir hutbe irâd etti. Hutbesinde insanları cihada ve seferberliğe çağırdı.

Cuma günü onlara namaz kıldırıldı ve namazda besmeleyi aşikâr okudu.

Safer ayının onüçünde cumartesi gecesi Akkâ'nın Babü'l-Berrade mıntıkasında bulunan kızkılıç getirilerek yerine konuldu. Rebiyülevvel ayında Tarime sarayının ve o çevredeki binalarla Zerka kubbesinin yapımı tamamlandı. Bu binalar, çok güzel ve yüksek bir şekilde inşa edilmişti.

Cemaziyelevvel ayının ikisinde pazartesi günü Şeyh Safiyyüddin Muhammed b. Abdürrahim el-Urmevî, Alaeddin b. Bintü'l-Eazz'ın yerine Zahiriye medresesinde ders verdi. Aynı günde Kemaledin b. Zeki de Doleiye medresesinde ders vermişti.

Cemaziyelahir ayının yedisinde pazartesi günü Şeyh Ziyaeddin Abdülaziz et-Tusî, müderris Farikî'nin istifası gereğince Necibiye medresesinde ders verdi. Doğrusunu Allah bilir.

RUM KALESİNİN FETHİ

Bu senenin rebiyülevvel ayında Sultan Eşref, askerleriyle birlikte Dımaşk'a yöneldi. Veziri İbn Sel'us da yanında olmak üzere Dımaşk'a girdi. Askerlere resmi geçit yaptırdı. Onlara çok miktarda para sarfetti. Sonra onları Haleb'e götürdü. Oradan da Rum kalesine gitti. Receb ayının onbirinde cumartesi günü şiddet kullanarak kılıç yoluyla kaleyi fethetti. Bu müjde Dımaşk'a ulaşınca şehir yedi gün süreyle süslendi. Allah, bu çabalarından ötürü Müslüman askerleri kutsasın. Cumartesi günü şenlik yapıldı. Bu şenlik, pazara kadar devam etti. Rum kalesi şiddetli bir kuşatmadan sonra fethedilmişti ki, bu kuşatma, otuz gün sürmüştü. Otuzdan fazla mancınık bu kuşatma esnasında surları dövmüş, emirlerden Şerefüddin b. Hatir, şehit düşmüştü. Şehir halkından da çok kimse öldürülmüş. Müslümanlar onlardan çok miktarda ganimet elde etmişti. Fetihden sonra sultan, Şucaî'yi Rum kalesinde bırakarak Dımaşk'a döndü. Şucaî'yi, orada kuşatma esnasında mancınıklar yüzünden kalenin zayıflayan ve çöken taraflarını onarmakla görevlendirmişti. Sultan, şabanın yirmidokuzunda salı günü sabahleyin Dımaşk'a girmiş, halk onun gelişi sebebiyle merasimler düzenlemiş, ona dualar etmiş ve onu çok sevmişti. O gün cidden görülmeye değer muazzam bir gündü. Mısır diyarından geldiğinde de onun için çok masraflar yapılmış, gideceği yollara halılar serilmişti. Bu, İbn Sel'us'un işaretiyle yapılmıştı. Yoluna ilk halı serilen sultan kendisi olmuştu. Babası Humus'ta tatarları bozguna uğrattığında onun yoluna halılar serilmemişti. Aynı şekilde Sultan Melik Zahir de Tatarları ve Rumları Bilistin'de¹ bozguna uğrattığında ve başka yerlerde de onlara hezimetini tattırdığında yoluna halılar serilmemişti.

(1) Bilistin: Anadolu'da bir şehir adı.

Halı sermek, işte bu vezirin hükümdarlar için icad ettiği çirkin bir bid'attir. Bunda israf vardır. Malın zayi oluşu vardır. Şımarıklık ve taşkınlık vardır. Riyakârlık ve insanları masrafa sokma adeti vardır. Malları fuzuli yere sarfetme çirkinliği vardır. Allah, bunun hesabını o vezire soracaktır. Ondan sonra diğer hükümdarlar da bu adeti devam ettirdiler. Bu yüzden insanlar büyük zulme uğradılar. Kul, Rabbinden korkmalı. Kendi arzusu sebebiyle Allah'ın gazabını celbedecek, Allah'ın insanlardan yüz çevirmesine vesile olacak adetleri ve bid'atleri icad etmemelidir. Çünkü dünya, bir insana devamlı kalacak değildir. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

Rum kalesinin kontu da esir olarak sultanın yanında bulunuyordu. Adamlarının önde gelenleri de esir düşmüşler ve sultanın beraberinde Dımaşk'a getirilmişlerdi. Bunlar Dımaşk'a getirildiklerinde arkadaşlarının kesik başları, mızrakların ucuna takılmıştı. Sultan, bir grup askeri hazırlayarak Kesrevan dağına, adalara doğru sevk etmişti. Çünkü buraların ahalisi öteden beri Müslümanlara karşı Haçlılarla ittifak halindeydiler. Buralara sevk edilen askerlerin komutanı Bender'dı. Beraberinde Sungur el-Eşkar da bulunuyordu. Sungur el-Mansurî Haleb naibi olarak yerinde duruyordu. Sultan onu azlederek yerine Seyfeddin Balaban el-Bataihî el-Mansurî'yi atadı. Büyük komutanlardan bir kısmını da diğer askerlerle birlikte Kesrevan dağına ve adalara sevk etmişti. Bunlar Kesrevan dağına kuşatma altına aldıklarında artık oradaki ahalinin ölümü mukadder olmuştu. Geceleyin Bender'a büyük bir hamle yaptılar. Ve Bender onların hakkından gelemeydi. Gevşedi, sonra askerleriyle birlikte orayı bırakıp Sultanın yanına döndü. Sultan, bineğinden inerek Mısır naibi Bender'ı karşıladı. Vezir ibn Sel'us, Bender'ın yenilgisini sultana anlatınca sultan onu kınayıp azarladı. Bender da bu yüzden şiddetli bir hastalığa yakalandı. Ölümle yüz yüze geldi. Hatta bu yüzden öldüğüne dair bir rivayet de vardır. Sonra şifa buldu. Dımaşk Camii'nde büyük bir hatim indirme merasimi yaptırdı. Bu merasimde kadılar ve ayandan olan kimseler hazır bulundular. Beraat gecesinde cami tıklım tıklım doldu. Aynı şekilde ramazanın ilk on gecesinde de bu merasimi yaptırdı. Sultan da hapisteki insanları serbest bıraktı. Sultanın görevlileri tarafından sorumlu tutulan bazı kimseleri serbest bıraktı. Çok miktarda sadaka dağıttı. Şihap Mahmud da Rum kalesini fethetmişinden dolayı Melik Eşref Halil'i muazzam bir kaside ile övdü. Kasidenin baş kısmı şöyledir:

«Sarı sancak senindir. Zafer onu önde götürüyor.
Ne Keykubatlar ne de Hüsrevler onu göremediler.
Ufukta dalgalanıp da nuru ile etrafı sarstığında,
Şirk çöker, hidayet yükselir. Sınırlar temizlenir ve aydınlanır.

Hücum eden develer gibi savaşta etrafa ışık saçtığında,
O dolunayın parlaklığındaki ışıklar, tozları giderip ortalığı aydınlatırlar.

Keskin bakışlı düşmanlara yöneldiğinde o sancağın altında,
Yeşil birlikler yürürler. Onların şemsiyeleri miğfer ve gece uykusuzluğudur.

Sanki tozların savruluşu gecedir, onun çırpınışı şimşektir.

Sen de dolunaysın. Felek de yeryüzünü çevrelemiştir.

Peşpeşe gelen fetihler sanki bir semâ gibidir.

Onun gezegenleri ve yıldızları da peşpeşe ortaya çıkarlar.

Uzun zamanlardan beri ailesi tarafından evlenmekten alıkonulan bakireleri andıran,

Nice kaleleri sen ele geçirdin gönüllü veya gönülsüz olarak teslim oldular, o kaleler,

Öyle bir azim harcadın ki, utanmasalardı o kaleler,

Mehirsiz evlenmeğe razı olup sana gelirlerdi.

Rum kalesinin çevresine hücum ettin, ele geçirdin orayı,

Daha önce bu, senden başkasına nasip olmamıştı.

Moğollar da oraya hücum ettiklerinde aldanmışlardı.

Eziyetlerini gizlemek için oraya gizlice gelmişlerdi.

Ama sonunda gizlilik de aşıkâr da aynı oldu.

Onlara öyle bir himmet sarfettin ki,

O himmeti denize sarfetseydin,

Onun meddine, cezir müstevli olurdu.

Öyle bir keşif birliği ki, fetihten sonra onun gibi bir birlik gelmeyecektir.

Tıpkı gün doğmadan ufukta fecrin parlayışı gibi parlar.

Sabah olunca askerleriyle orada güzel bir bahçe gibi ortaya çıktın.

O askerlerin kılıçları gündüz, mızrakları da çiçek gibi idi.

O denizin dalgalarını miğferleriyle uzaklaştırdın.

Hızlı koşan at ve develerinle oradaki tozları savurdun.

Askerlerinin kılıçlarının eğriliği, geceleyin oradaki ahaliyi garip düşürdü,

Okların da yıldızlar ve çiçekler gibi ortaya çıktılar.

Bakışları gündüz ortaya çıkan güneşi andırıyordu.

Sınırları, kükreyen aslan gibi develerinle ele geçirdin. Bayrağın halâ sapsarı parlıyordu.

İnlerindeki arslanları andıran Türklerle, oraya mızraklı askerlerle hücum ettin.

O askerler hergün oraya pençeleriyle hücum ettiler.

Birbirlerine sıkıca kenetlendiklerinden rüzgar dahi aralarına sızamıyordu.

Yağmur damlası da onların sıklığından dolayı yere düşmüyordu. Onlar gözlerini açıp cepheye gidiyorlardı, savaş şiddetlenmişti. Artık nefislere hitap ediliyordu. Bu nefislere şehadet teklifi mehir-siz yapılıyordu.

Ateşli bakışlar ve oklarla ölümün onlara bağlandığını görürsün.

O askerler uzun ağaçların ince dallarını andırırlar.

Her yayın girişini de dolunay yüzlü askerler çekerler.

Onlar yüksek dağlara çarptıklarında dağlar sarsılır.

Ovaya döner atlarının altında, zor ve geçit vermez yerler.

Atları Fırat suyuna geldiğinde.

Denilir ki; daha önce burada bir nehir vardı

(Yani atları suyu tüketirler, orada nehirden iz bırakmazlar.)

Orada bir sur meydana getirirler. Tıpkı bir yüzük gibi yus yuvarlak olur.

Serçe parmağına takılır ya da kemerin altına bağlanır.

Oraya avuçlarındaki denizleri salıverirler.

İçinde bir damla su dahi kalmayan ölüm bulutlarından su gelir.

Sanki mancınıklar, oranın çevresinde şimşek yağdırırlar..

Gazap şimşeklerini... Onun ıslaklığıysa ateş ve kayadır.

Savaş namazını geceleyin kayalarda kılarlar.

Çoğu iki rekat kılar. En büyüğü ise bir rekat kılar.

Orada gedikler açılır, hem de aşırı biçimde,

Bunu yapanın orada bir taş bıraktığı görülmez.

Sağanak yağmurlar gibi yağarlar, oraya masraf ederler.

Düşmanlara karşı tedbir için kalblerinde ateş közleri vardır.

O sebeple ateşler alevlenir, hatta etrafı paralarlar.

Orada ateşler alevlenir etrafı param parça ederler.

Gizlenen şey açığa çıkarılır. Perde aralanır ve yırtılır.

Senin af eteğine sığınır.

Sen onların ümitlerine olumlu cevap vermezsin.

Eğer onların amaçları bir hileyi içermiyorsa,

Onlara cevap verirdin olumlu olarak,

Moğollar, senin onlarla uğraşmana karşı tuzak kurdular.

Kaçtıkları zaman, ama onları da götürdüler.

Kılıcınla şiddet kullanarak Rum kalesini ele geçirdin.

İşte geçmişte de bütün yerleri şiddet yoluyla fethetmiştin.

Allah'a hamd olsun ki müstahkem bir liman şehrini ele geçirdin.

Geceleri tüketerek, düşmanı gevşeterek,

Ey hükümdarların en şerefli, sen bu gazve ile başarıya ulaştın.

Böylece bir kale ve fetih ele geçti. Sevap ve şan sahibi oldun.

Mustafa Peygamber'in yanında seni kutluyoruz ki onun dini,

Senin muzafer devletinde peşpeşe kutlu oldu.

Sana müjdeler olsun hem İsa'yı, hem Ahmed'i memnun ettin.
 Eşekler de sana kızdılar ve küfrettiler.
 Yürü, arzuladığın toprağa git. Hepsi senindir artık.
 Bütün diyarlar ve şehirler sana itaat ediyorlar artık.
 Devamlı kal, baki ol dünyada ki, hidayet senin vasıtanla yaşasın,
 Geçmiş çağlardan beri gelen bu hakimiyet bu çağda da seninle neş-
 vü nemâ bulsun.»

Bu sene Dımaşk hatipliğine Zeyneddin b. Merhal'ın vefatından sonra Şeyh İzzeddin Ahmed el-Farusî el-Vasîtî atandı. İnsanları yağmur duasına götürüp hutbe irâd etti. Fakat yağmur yağmadı. Ama bundan birkaç gün sonra Mescidü'l-Kadem yanında ikinci kez hutbe irad etti. Yine yağmur yağmadı. Bundan sonra insanlar yağmur duasına gitmeksizin Allah'a yalvarıp yakardılar. Tazarru ve niyazda bulundular.. Yağmur yağdı. Bundan birkaç gün sonra İzzeddin el-Farusî azledilerek yerine Muvaffaküddin Ebü'l-Meâli Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdülmün'im b. Hasan el-Mehranî el-Hamevî hatip olarak atandı. Bu zat Hama hatibi idi. Bu senede Dımaşk'a naklen geldi. Göreve başladı. Hutbe irad etti. Farusî bundan rahatsız oldu. Vezirin sultan-
 dan habersiz olarak kendisini azlettiğine inanarak sultanın yanına gitti. Sultanın bundan haberdar olduğunu anladı. Sultan, zaafiyetinden ve gevşekliğinden dolayı onu azlettiğini söyleyerek mazeret beyan etti. Sultana, Farusî'nin berat gecesinde 100 rek'at namaz kıldığını ve her rek'atta ihlas-ı şerif okuduğunu söylediler. Fakat bu da kabul görmedi ve Hamevî hatiplik görevine devam etti. Bu, Farusî'nin alçaklığı, akılsızlığı ve ihlassızlığını gösteriyor. Sultan onu azletmekle isabetli davranmıştı.

Aynı günde sultan, Emir Sungur el-Eşkar ile başkalarını tutukladı. Emir Sungur el-Eşkar ile Emir Hüsameddin Laçin es-Silahtarî kaçtılar. Dımaşk'ta duyuru yaptırılarak Sungur el-Eşkar'ı yakalayıp getirene 1.000 dinar ödül verileceği, onu saklayanınsa idam edileceği bildirildi. Sultan ve köleleri de onu araştırdılar. Hatip, Meydan-ı Ahder'de cemaatte namaz kıldırdı. Ümerâ arasında ihtilaf başgösterdiği, askerlerin huzursuz olduğu, insanların güveninin kalmayışı yüzünden cemaatte bir üzüntü vardı. Şevval ayının altısında Araplar, Sungur el-Eşkar'ı yakalayıp sultana teslim ettiler. Sultan da onu eli kolu bağlı vaziyette Mısır'a gönderdi. Aynı günde sultan, Dımaşk naibliğine Şücaî'nin yerine İzzeddin Aybek el-Hamevî'yi atadı. Şücaî, azledilişinin ikinci gününde Anadolu'dan geldi. Farusî onu karşılayıp ona: «Hatiplikten azledildim» dedi o da «Ben de naiblikten azledildim» dedi. Bunun üzerine Farusî ona şu âyet-i kerimeyi okudu:

«Rabbinizin, düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi onların

yerine geçirmesi umulur. O zaman nasıl davranacağınıza bakar.» (el-A'râf, 129).

İbn Sel'us, bundan haberdar olunca ona gazaplandı. Onu Kaymiriye medresesine müderris olarak tayin etmişti. Bu tayin kararından vazgeçti.

Sultan, şevval ayının onunda Mısır'a yolcu oldu. Büyük bir alâyiş ve saltanat debdebesiyle Mısır'a girdi. Girdiği gün Kara Sungur'a Haleb naibliği yerine Mısır'da 100 süvarinin komutanlığını verdi.

Bu senede Emir Seyfeddin Tugay el-Eşkarî, meşhur pamuk pasajını satın aldı. Burasını Melik Muazzam b. Adil, Beytü'l-mal'den para harcayarak sultanlık kararnamesi gereğince inşa ettirmişti. Kara Sungur, sultanın yanında gözde kimselerdendi. İpekçiler çarşısı da bu süre zarfında pamuk pasajına nakledildi.

Sultan, Rum kalesinden dönüşünden sonra Alemüddin ed-Düveydarî'ye olan öfkesini yutmuş, onu affetmiş, onu Dimaşk'a çağırmış, ona hil'at giydirmiş ve beraberinde Kahire'ye getirerek ona 100 süvarinin komutanlığını, ayrıca divanların başkanlığını -istemeye istemeye- vermişti.

Bu senenin zilkade ayında sultan, Sungur el-Eşkar ile Taksu'yu huzuruna çağırdı. Onlara işkence yaptırdı. Onlar da sultanı öldürmeye yetlendiklerini itiraf ettiler. Onlara Laçin'i sordu. Onlar da «Laçin bizimle beraber değildi. Bu işten haberi de yoktu» diye cevap verdiler. Bunun üzerine sultan, Sungur el-Eşkar ile Taksu'yu boğdurdu. Laçin'in de boynuna kirişi bağlamıştı. Ancak onu serbest bıraktı. O da normal eceliyle vefat edinceye dek yaşadı. Nitekim bu süre zarfında da hükümdar olmuştu. Nitekim bu hususu inşaallah ileride anlatacağız.

Bu senenin zilhicce ayında, Şeyh Burhaneddin b. Şeyh Taceddin, Baderaiye'de kadilkudat Şihabeddin el-Huyf'nin kızıyla evlendi. Muazzam bir düğün töreni yapıldı.

Bu senede Emir Sungur el-Aser, 1.000 dinar mehir üzerinde anlaşma yapıp 500'ünü peşin ödeyerek vezir Şemseddin b. Sel'us'un kızıyla gerdeğe girdi.

Bu senede Tatarlardan 300'e yakın insan kaçıp Mısır'a geldi. Kendilerine ikram edildi.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSANBİRİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSIYETLER

HATİP ZEYNEDDİN EBU HAFS

Zeyneddin Ebu Hafs Ömer b. Mekki b. Abdüssamed eş-Şafii. İbn Merhal adıyla tanınmıştır. Şeyh Sadreddin b. Vekil'in babasıdır. Hadis

dinledi. Fıkıhta ve diğer bir çok ilimde ilerledi. Astronomiden de payını aldı. Astronomiye dair eseri vardır. Dımaşk hatipliğine atanıp ders verdi. Fetva verdi. Bu senenin rebiyülevvel ayının yirmüçünde cumartesi gecesi vefat etti. Ertesi gün Babü'l-Hitabe'de cenaze namazı kılındı.

ŞEYH İZZEDDİN EL-FARUSÎ

Kısa bir süre Dımaşk hatipliği yaptı. Sonra azledildi. Bir süre sonra vefat etti. Babü's-Sağır mezarlığına defnedildi. Allah bizi de onu da af-fetsin.

SAHİP FETHÜDDİN EBU ABDULLAH

Sahip Fethüddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhyiddin b. Abdullah b. Abdüzzahir. İbn Lokman'dan sonra Mansuriye devletinde sır katipliği yapmıştır. Bu sanatta ustaydı. Mansur'un yanında itibar sahibi oldu. Mansur'un oğlu Eşref'in yanında da itibarlıydı. İbn Sel'us, ondan, yazdığı bütün yazıları kendisine okumasını talep edince o şu cevabı vermişti: «Bu mümkün değildir. Hükümdarların sırlarına başkalarının vakıf olması imkânsızdır. Ama istemiyorsanız bu göreve benden başkasını getirirsiniz.» Melik Eşref bunu duyunca onu beğendi ve mertebesi daha da yükseldi. Sahip Fethüddin, bu senenin ramazan ayının ortasında cumartesi günü vefat etti. Terekesinde bir kasideye rastlandı. Bu kasesinde Taceddin b. Esir'e mersiye yazmıştı. Taceddin'in durumu sar-sılmış, sağlığı bozulmuştu. Sahip Fethüddin, onun öleceğine inanmıştı. Bu yüzden onun için böyle bir mersiye yazmıştı. Ancak Taceddin şifâ bulmuş iyileşmiş ve Sahip Fethüddin'den bir süre sonra daha yaşamıştı. Taceddin İbnü'l-Esir ondan sonra göreve atanmış ve onun için bu defa da kendisi bir mersiye yazmıştı. Doğrusu Taceddin İbnü'l-Esir, Sahip Fethüddin'in vefatından sonra bir ay dört gün süreyle yaşamıştı.

YUNUS B. ALÎ B. RIDVAN B. BERKUŞ

Emir İmadüddin. Nasıriye Devleti'nde tabılhane emirlerindendi. Sonra bu görev ortadan kaldırıldı. Muzafferiyeye Devleti'nde askerliğe son verdi ve bu seneye kadar böyle yaşadı. Sultan Zahir ona ikram eder-di.

Bu senenin şevval ayında vefat etti ve Türbetü'l-Hazimiyyin'de babasının mezarının yanına defnedildi. Allah hepsine rahmet etsin.

CELALEDDİN EL-HABBAZÎ

Şeceresi şöyledir: Ömer b. Muhammed b. Ömer Ebu Muhammed el-Hocendî. Büyük Hanefî şeyhlerindendir. Aslen Maveraünnehir'in

Hocen'de beldesindendir. İlim tahsil etti. Harezmi'de ders verdi. Bağdat'a gitti. Sonra Dimaşk'a geldi. Orada İzziye ve Hatuniyetü'l-Berraniye medreselerinde ders verdi. Birçok ilimde eser tasnif etmiş, insaflı, faziletli, yüksek şahsiyet sahibi kimselerdendi. Bu senenin zilhicce ayının bitimine beş gün kala altmışiki yaşındayken vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi.

MELİK MUZAFFER

Melik Muzaffer Kara Arslan el-İfrikî. Mardin hükümdarıydı. Bu senede seksen yaşındayken vefat etti. Kendisinden sonra yerine oğlu Şemseddin Davud geçti ve Melikü's-Said lakabını aldı. Doğrusunu noksanlıklardan münezze olan yüce Allah daha iyi bilir.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİ

Zahireddin el-Kazrunî'nin tarihinde anlatıldığına göre bu senede tıpkı hicretin 654. senesindeki gibi Medine-i Nebeviye'de bir ateş ortaya çıkmıştı. Ancak bu ateşin alevleri çok yükseliyor kayaları yakıyor, ama hurma dallarını ve yapraklarını yakmıyordu. Yangın üç gün devam etmişti.

Bu sene başında Müslümanların halifesi Hakim el-Abbasi, ülkenin sultanı Melik Eşref b. Mansur, Mısır'daki naibi Bedreddin Beydera, Şam'daki naibi İzzeddin Aybek el-Hamevî idi. Mısır ve Şam'daki kadılarına gelince onlar, adları önceki senelerde geçen kadılardı. Vezir ise Şemseddin b. Sel'us'tu.

Eşref, cemaziyelahir ayında Dimaşk'a geldi. Ablak sarayına ve Meydan-ı Ahder'a indi. Askerleri Sis ülkesine gazâyâ gitmeye hazırladı. Bu arada Sis ülkesinin sahibinin elçileri yanına gelerek ondan barış talep ettiler. Ümera araya girdi. Şefaatçi oldular ve Sis ülkesinin hükümdarı bu anlaşma neticesinde Besni, Telhamdun ve Maraş'ı Müslümanlara teslim etti ki, buralar onların en büyük beldeleri, en güzel ve en müstahkem mevkiyeriydi. Derbent boğazının ağzındaydı. Sonra receb ayının ikisinde sultan, askerlerinin büyük bir kısmı ile Silmiye'ye yöneldi. Güya Emir Hüsameddin Laçin'i görecekti, gerekirse onu tutuklayacaktı. Emir Mühenna b. İsa onu yanına konuk etti. Ziyafet sona erince sultan için Hüsameddin Laçin'i tutukladı. Getirip Dimaşk kalesinde zindana attı. Sultan, Mühenna b. İsa'yı da tutukladı. Yerine Muhammed b. Ali b. Huzeyfe'yi atadı. Sultan, daha sonra askerlerinin büyük bir kısmını kendisinden önce naibi Beydera ile veziri İbn Sel'us komutasında Mısır'a sevketti. Kendisi de hasekileriyle geriden onları takip etti. Sonra onlara kavuştu.

Bu senenin muharrem ayında Kadı Hüsameddin er-Razî el-Hanefî, 200 seneden beri aralarında çekişme konusu olan tabakhanenin Alevilerle Caferilere ortaklaşa verilmesine hükmetti. Bu hükmünü muharrem ayının yirmialtısında salı günü adalet sarayında vermiş, ancak İbn Huyî ve diğerleri onun bu hükmüne katılmamışlardı. Ayrıca Anakilerin de neseblerinin Cafer-i Tayyar'a ulaştığına dair iddianın doğruluğuna da hükmetti.

Bu senede Melik Eşref, Şubek kalesinin yıkılmasını emretti. Bu emir yerine getirildi. Burası kalelerin en sağlamı, en faydalısı ve en müstahkemiydi. Burayı Utbe el-Akabî'nin görüşüne uygun olarak yıktırmıştı. Ancak Utbe bu önerisinde Müslümanlara ve sultana hiç de iyilik yapmış değildi. Çünkü buranın yıkılması, o çevredeki Bedevilerin boğazlarında meydana gelen bir yara olmuştu.

Bu senede sultan, Emir Alemüddin ed-Düveydarî'yi elçi olarak Kostantiniye imparatoruna ve Bereke'nin evladına gönderdi. Elçinin beraberinde cidden çok miktarda hediye ve armağanlar vardı. Ancak elçinin yola çıkması nasib olmadı. Sultan vefat edince elçi de Dımaşk'a geri döndü.

Bu senenin cemaziyelevvel ayının onunda Kadı İmamüddin el-Kazvinî, Zahiriyetü'l-Berraniye medresesinde ders verdi. Dersinde kadılar ve ayân tabakasından olan kimseler hazır bulundular.

Zilhicce ayının yirmiikisinde pazartesi günü Melik Eşref, kardeşi Melik Nasır Muhammed ile kardeşinin oğlu Melikü'l-Muazzam Muzafferüddin Musa b. Salih Ali b. Mansur'u sünnet ettirdi. Bunun için büyük bir düğün yaptırdı. Kendisi de oyuncular arasına katıldı. Böylece tam bir sevinç yaşandı. Düğün mükemmel oldu. Bu sanki onun dünya saltanatından ayrılıp veda etmesi gibiydi.

Muharrem ayı başında Şeyh Şemseddin b. Ganim, Asruniye'de ders verdi.

Safer ayı başında Şeyh Kemaleddin b. Zemlekânî, Haleb'e taşınan ve Revahiye'deki görevinden ayrılan Necmeddin b. Mekki'nin yerine Revahiye medresesinde ders verdi.

Safer ayının sonunda hacdan dönen Şam kafilesi, Şam'a girdi. Bu senede hacca gidenler arasında Şeyh Takiyyüddin b. Teymiye de vardı. Allah ona ramet etsin. Hac emirleri, Basıtı idi. Maan'da iken hacılar şiddetli bir fırtınaya maruz kalmışlar ve bu yüzden bir kısım hacılar ölmüştü. Fırtına develeri bile yerinden kaldırıp atmıştı. Başlardaki sarıklar da uçup gitmişti. Herkes kendi derdiyle ilgilenir olmuştu. Safer ayında Dımaşk'ta iri taneli dolular yağdı. Bir çok ürünü telef etti. Öyle ki on okka buğday bir dirheme satılır oldu. Çok binek de ölmüştü.

Bu senede Kerek tarafında deprem meydana geldi. Telfita şehrinin birçok yerleri çöktü.

HİCRETİN ALTIYÜZDOKSANİKİNCİ SENESİNDE VEFAT EDEN MEŞHUR ŞAHSİYETLER

ŞEYH URMEVÎ

Şeyh Salih, Kudretü'l-Arif Ebu İshak İbrahim b. Şeyh Salih Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Yunus b. İbrahim b. Seman el-Urmevî. Kasyun'daki Sefih mezarlığında bulunan zaviyesinde ikamet ederdi. Orada ibadetle uğraşır, münzevî bir hayat yaşar, vaktini vird ve zikirlerle geçirirdi. İnsanlar tarafından çok sevilirdi. Bu senenin muharrem ayında vefat etti. Aynı mezarlıkta babasının mezarının yanına defnedildi.

EL-MEKAME ADLI ESERİN SAHİBİ İBN A'MÂ

Şeyh Zahireddin Muhammed b. Mübarek b. Salim b. Ebi'l-Ganaim ed-Dımaşkî. İbn A'mâ adıyla tanınmıştır. Hicretin 610. senesinde doğdu. Hadis dinledi. Faziletli, yüksek şahsiyet sahibi bir kimseydi. Şefiye adını verdiği ve her kasidesinde yirmiiki beyit bulunan kasideleriyle Rasûlullah (s.a.v.)'ı methetmişti. Berazlî dedi ki: «Onu duydum. el-Mekametü'l-Bahriye adlı meşhur bir eseri vardır.» Bu senenin muharrem ayında vefat etti ve Sofiye mezarlığına defnedildi.

MELİK ZAHİR MÜCİRÜDDİN

Ebu Süleyman Davud b. Melik el-Mücahit Esedüddin Şirküh (bu, Hamâ sahibi idi) b. Nasirüddin Muhammed b. Melikü'l-Muazzam. Bu senede seksen yaşındayken kendi bahçesinde vefat etti. Cenaze namazı Camiü'l-Muzafferi'de kılındı. Kasyun mezarlığındaki türbesine defnedildi. Dindar bir kimse olup camide çok namaz kılardı. Müeyyed et-Tusi'den, Zeynep eş-Şariye'den, Ebu Ruh'tan ve diğerlerinden icazetlidir. Bu senenin cemaziyelahir ayında vefat etmişti.

ŞEYH TAKİYYÜDDİN EL-VASİTÎ

Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Ahmed b. Fadl el-Vasitî ed-Dımaşkî el-Hanbelî. Dımaşk'taki Zahiriye medresesinde hadis hocası idi. Cemaziyelahir ayının yirmidördünde cuma günü akşama doğru doksan yaşındayken vefat etti. Salih ve abid bir kimseydi. Yüksek derecede münferid rivayetleri vardır. Kendisinden sonra kendisi gibi büyük bir alim bırakmış değildir. Bağdat'ta fıkıh öğrendi. Sonra Şam'a göçtü. Yirmi sene müddetle Salahiye'de ve Ebu Ömer medresesinde ders verdi. Ahir ömründe Farusi'nin göçmesinden sonra Zahiriye'deki hadis hocalığına atandı. Selefilerin ve ilk Müslümanların mezhebine insanları davet

ederdi. Hastaları ziyaret eder, cenaze merasimlerine katılır, iyiliği emreder, kötülüğü men ederdi. Allah'ın seçkin kullarından ve hayırlı kimselerdendi. Allah rahmet etsin. Vefatından sonra Salihîye medresesinde Şeyh Şemseddin Muhammed b. Abdülkavi el-Merdavî; Zahirîye dâ-rülhadisinde Şerefüddin Ömer b. Hoca ders vermeğe başladılar. Bu sonuncu zat, nâsih adıyla tanınır ve cami imamlığı da yapardı.

HAMA SAHİBİNİN OĞLU MELİKÜ'L-EFDAL

Nureddin Ali b. Melik Muzaffer Takiyüddin Mahmud b. Melik Mansur Muhammed b. Melik Muzaffer Takiyyüddin Ömer b. Şahinşah b. Eyyup. Dımaşk'ta vefat etti. Dımaşk Camii'nde cenaze namazı kılındı. Babü'l-Feradis'ten taşınarak babasının şehrine götürüldü. Türbeleri oradadır. Kendisi Bedreddin Hasan ile İmadeddin İsmail gibi iki büyük emirin babasıdır. İmadüddin İsmail, babasının vefatından sonra bir süre Hama sahipliği yapmıştır.

İBN ABDÜZZAHİR

Muhyiddin b. Abdullah b. Reşidüddin Abdüzzahir b. Neşvan b. Abdüzzahir b. Ali b. Necde es-Sadî. Mısır'da inşa katipliği yapmış ve bu san'atta kendi zamanının insanlarının fevkine çıkmış, akranlarını geride bırakmıştır. Sahip Fethüddin en-Nedim'in babasıdır. Sahip Fethüddin'in, babasından önce vefat ettiğini önceki sayfalarda söylemiştik. İbn Abdüzzahir'in çeşitli tasnif eserleri vardı. Bunlardan biri, Melik Zahir'in hayatına dair yazdığı eserdir. Mürüvvet sahibi bir kimseydi. Yüksek derecede nazım ve nesirleri vardır. Bu senenin receb ayının dördünde salı günü yetmiş yaşını aşmış iken vefat etti. Kurafe'de yaptırmış olduğu türbesine defnedildi.

EMİR ALEMÜDDİN SENCER EL-HALEBÎ

Dımaşk'ta Melik Kutuz'un naibi idi. Zahir'e bey'at edilmesine dair emir Dımaşk'a ulaşınca bu defa kendisi, insanları şahsına bey'ate çağırdı. Kendisine bey'at edildi. Melikü'l-Mücahid lakabını takındı. Sonra kuşatma altına alınınca Baalbek'e kaçtı. Tekrar kuşatma altına alındı. Artık Melik Zahir'in hizmetine girmeyi kabul etti. Ancak Melik Zahir onu bir süre hapsedti. Sonra salıverdi. Melik Mansur da onu bir süre hapsedti. Sonra Melik Eşref onu serbest bırakıp ona saygı göstererek ikramda bulundu. Bu senede seksen yaşına varmış iken vefat etti.